K. MARX

B. ENGELS

SPISY

30

DOPISY

4

30 *
Vysoká škola politická
KNIHOVNA
ÚV KSČ

Ze svazku Karl Marx-Friedrich Engels, Werke, Band 30, vydaného Institutem marxismu-leninismu při ÚV SED, Dietz Verlag, Berlín 1964, a z fotokopií rukopisů přeložili Milan Kouřimský, CSc., Jiří Pechar, Vlasta Prokopová, dr. Oldřich Vyhnalík a Zbyněk Sekal. Jak německé, tak české vydání se opírá o ruské vydání K. Marx i F. Engels, Sočiněnija, tom 30, vydané Institutem marxismu-leninismu při ÚV KSSS, Gospolitizdat, Moskva 1963. Předmluvu k českému vydání napsala Miluše Svatošová.

K. MARX
B. ENGELS
SPISY
30

(DOPISY SVAZEK 4)

1969

NAKLADATELSTVÍ
SVOBODA
PRAHA

VYDÁVÁ SE NA ZÁKLADĚ

USNESENÍ ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU

KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA

PROLETÁŘI VŠECH ZEMÍ, SPOJTE SE!

PŘEDMLUVA K ČESKÉMU VYDÁNÍ

Třicátý svazek Marxových a Engelsových Spisů obsahuje další, už čtvrtý úsek jejich dopisů z let 1860 až 1864. Převážnou část těchto dopisů (245 z 350) tvoří Marxovy dopisy; Marx je tentokrát pilnějším pisatelem nejen ve vzájemné korespondenci s Engelsem, ale i vůči jiným osobám (dopisy strýci Lionu Philipsovi, Ferdinandu Lassallovi aj.). Je to pochopitelné, uvážíme-li, co oba autoři v tomto období prožívali.

Šedesátá léta 19. století nebyla — podobně jako dřívější i pozdější období Marxova a Engelsova života — idylickým obdobím poklidu a blahobytu; byla to opět nepokojná doba provázená dalším společenským pohybem a politickým vývojem.

Uvnitř vyspělých průmyslových států vzrůstal sociální útlak, který dál revolucionoval dělnickou třídu, jež rozšiřovala a upevňovala své organizace; potlačené národy a národnosti trpící dvojím útlakem, politickým a sociálním, usilovaly dál o svou národní a státní samostatnost, i se zbraní v ruce (povstání na Sicílii, v Polsku), pokračovalo úsilí o vytvoření samostatných národních států (Německo, Polsko) a stupňovala se i teritoriální rozpínavost některých mocností vůči slabším sousedním národům a státům.

Marx s Engelsem sledovali bedlivě mezinárodně politické události, zejména hnutí lidových mas proti sociálnímu a politickému útlaku (černošské hnutí v Severní Americe, hnutí ruských rolníků, povstání na Sicílii, v Polsku aj.). Hlavní jejich zájem se však soustřeďoval na centrální Evropu a především na Německo. Očekávali

totiž, že události v nejbližším sousedství Německa vyvolají revoluční hnutí v jejich rodné zemi.

Začátkem roku 1860, jímž začíná korespondence zařazená do tohoto svazku, pokračuje Marx ve svých ekonomických studiích a výzkumech, neboť připravuje 2. část díla „Ke kritice politické ekonimie". Z této práce je však vytržen zákeřným politickým útokem, pomlouvačným pamfletem Karla Vogta, německého maloburžoazního politika-emigranta. Reakce veřejnosti i části německé emigrace v Londýně na hanebné pomluvy a výmysly špinící nejen Marxe jako vůdce revoluční části německého dělnictva, ale hanobící i celou Marxovu stranu, nutí Marxe, aby zanechal načas své vědecké práce a věnoval celé měsíce shánění písemných svědectví a dokladů usvědčujících Vogta jako agenta bonapartismu z úmyslných lží a intrik, které měly oslabit revoluční stranu.

Obrana proti Vogtovu pamfletu tvoří hlavní náplň Marxovy korespondence z roku 1860, ať už jde o dopisy adresované Engelsovi, o řadu dopisů berlínskému advokátu Weberovi, jenž podával Marxovým jménem žaloby a stížnosti, které však pruské soudy postupně zamítaly, dále dopisy různým přátelům a známým se žádostí o objasnění těch či oněch okolností, které Vogt překrucoval, popřípadě o příslušné doklady.

Koncem roku 1860 vyšel Marxův pamflet „Pan Vogt", ale i v korespondenci z roku 1861 nacházíme zprávy o anoncích a o prodeji, resp. potlačování prodeje této brožury v Německu a ve Francii a zmínky o dluzích za tisk, splácených ještě koncem roku 1861.

V tomto roce (1861) ustupuje však už neblahá záležitost s Vogtem do pozadí a v korespondenci se dostávají do popředí vnitropolitické a mezinárodně politické události, tím spíše, že propuká nepřátelství mezi severními a jižními státy v USA, tzv. válka Severu proti Jihu. Bojům v Americe věnují Marx a Engels po celou dobu jejich trvání velkou pozornost a píší o nich zasvěcené rozbory, Marx převážně z politického hlediska, Engels z vojenského, ve formě novinových článků pro americkou „New-York Daily Tribune" a pro vídeňskou „Presse".

V roce 1861 začíná Marx znovu pracovat na svém ekonomickém

díle, které se pak rozhodl nazvat „Kapitál“ (viz dopis Kugelmannovi z 28. prosince 1862), a pokračuje v této práci až do roku 1863. Rukopisy z těchto let tvoří další předběžnou variantu jeho stěžejního ekonomického díla a obsahují především kritické hodnocení předcházejících ekonomických učení, tedy jakési kritické dějiny politické ekonomie, z nichž nejrozsáhlejší, prostřední, část byla vydána až v letech 1905—1910 jako „Teorie o nadhodnotě“. Obsahují také nové rozvržení látky, v podstatě už vlastní strukturu „Kapitálu“. V korespondenci z této doby jsou velmi významné dva Marxovy dopisy Engelsovi z počátku srpna 1862, v nichž Marx poprvé rozvíjí svou teorii průměrné míry zisku a absolutní pozemkové renty.

Také Engels vystupuje dál jako autor vojenských statí a studií, které umísťuje v různých časopisech. Jako samostatná brožura vychází roku 1860 anonymně „Savojsko, Nizza a Rýn“, hodnotící výsledky italsko-rakousko-francouzské války z roku 1859.

Důležitou a zajímavou součást Marxovy korespondence z těchto let tvoří dopisy Lassallovi. V roce 1860 se Marxovy dopisy Lassallovi týkají — stejně jako ostatní korespondence — polemiky proti Vogtovi (i když tu Lassalle zřejmě nezaujímá jednoznačné stanovisko). V dalším roce zamýšlí Lassalle vydávat jakési pokračování „Neue Rheinische Zeitung“ a snaží se získat Marxe a Engelse ke spolupráci. Vynakládá také velké úsilí, aby pomohl Marxovi získat zpět pruské státní občanství. Marx je v té době Lassallovým hostem v Berlíně a korespondence z této doby je přátelská, i když místy velmi zdrženlivá. Také v následujícím roce (1862) si Marx s Lassallem přátelsky dopisuje o ekonomických otázkách, vyjadřuje se k Lassallovým dílům, které mu Lassalle posílá. V jednom dopise píše Marx, že když se po několika týdnech podívá na to, co sám napsal, zdá se mu to nedostatečné a celé to předělává; v tom je možno spatřovat i taktní pokyn ke svědomitější vědecké práci. V létě 1862 přijíždí Lassalle na návštěvu do Londýna; ale brzy nato dochází k nedorozumění kolem půjčky na směnku pro Marxe, Lassalle je uražen a nereaguje smířlivě ani na Marxovy omluvy. V roce 1863 čteme pak už jen kritické glosy v korespondenci mezi Marxem a Engelsem o Lassallovi jako autoru, který plaguje Marxovy ekonomické práce, který se vychloubá svými úspěchy apod.

Téhož roku vrcholí Lassallova politická kariéra v čele nově založeného Všeobecného německého dělnického spolku, ale brzy nato končí náhle i jeho život po smrtelném zranění v souboji.

V roce 1863 propuká povstání v rozděleném Polsku, a to v části připojené k Rusku. Marx a Engels sledují s velkým zájmem průběh tohoto povstání, píší jménem londýnského Německého dělnického vzdělávacího spolku manifest, chystají brožuru o Polsku a zkoumají tuto událost v různých mezinárodních souvislostech.

Další konflikt propuká roku 1863 kolem Šlesviku a Holštýna, přerůstá následujícího roku ve válečné akce, v nichž vítězí Prusko; Dánsko je donuceno odstoupit obě vévodství Prusku a Rakousku. Zajímavý je ovšem Marxův úsudek, vyslovený v dopise Engelsovi ze 7. června 1864, že za dvě nejdůležitější evropské události po roce 1815 považuje potlačení polského povstání a obsazení Kavkazu. Marx totiž vidí souvislost mezi těmito dvěma vojenskými a teritoriálními úspěchy carského Ruska a zápletkou kolem Šlesviku a Holštýna, která měla odvrátit pozornost evropských mocností od rozšiřování a upevňování ruských výbojů.

V Marxově a Engelsově korespondenci nejsou však zachyceny jen současné politické události, obrážejí se tu nejen jejich bohaté vědecké a kulturní zájmy (dovídáme se např., že Marx čte v těchto letech znovu antické autory), ale především soukromý život obou autorů se všemi osobními starostmi.

Marx je nadále v těžké finanční tísni, kterou Engels nestačí zmírňovat častými zásilkami menších částek, tím spíše že ani jeho finanční situace není nijak skvělá. Marx je nucen opatřovat si půjčky a dostává se do trapných a zoufalých situací. Jistou úlevu mu přináší jednak dědictví po matce, která umírá koncem roku 1863, a větší částka zděděná v květnu 1864 po Wilhelmu Wolffovi, který Marxovi odkázal převážnou část svých úspor.

Marx je také velmi často churav, především se opakuje furunkulóza, zlobí ho játra i oční záněty. Také Marxova žena je několikrát velmi těžce nemocná.

Počátkem roku 1863 umírá Engelsova družka Marie Burnsová. Marxova nevhodná reakce na Engelsův dopis, v němž mu oznamuje ztrátu milované ženy, vyvolá u Engelse roztrpčení, které však

tento člověk vzácného ušlechtilého charakteru brzy překoná a Marxovi odpustí. Dalším dokladem Engelsovy ušlechtilosti jsou jeho dopisy adresované mamince nebo bratřím, kteří se snažili Engelse poškodit při dělení majetku po otci.

Poslední dopisy obsažené v tomto svazku jsou ze září 1864, z doby před založením Mezinárodního dělnického sdružení, které tvoří novou významnou epochu v mezinárodním dělnickém hnutí. Den založení I. internacionály je také předělem mezi tímto a následujícím svazkem Marxovy a Engelsovy korespondence.

Miluše Svatošová

KAREL MARX

A

BEDŘICH ENGELS

DOPISY

LEDEN 1860 — ZÁŘÍ 1864

PRVNÍ ČÁST

KORESPONDENCE MEZI MARXEM A ENGELSEM

LEDEN 1860—ZÁŘÍ 1864

1860

1

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn po 11. lednu 1860]

11. ledna 1860

Milý Marxi,

posílám Ti dnes pod křížovou páskou výtisk přílohy k čís. 349 „Kölnische Zeitung" z loňského roku.

Wilhelm Joseph Reiff, stíhaný tam zatykačem „pro smilstvo", je, jak jsem se dozvěděl, týž Reiff z kolínského procesu proti komunistům, který je teď tady a žije na účet strany.

Napsal jsem tedy dnes Reiffovi (na Liebknechtovu adresu, protože nevím, jak ho jinak najít), že se o něho od nynějška již nemohu zajímat — že si zakazuji, aby se mne napříště dovolával — a že si nepřeji, aby mě navštěvoval!

Tím jsem za svou osobu učinil, čím jsem si povinován. Jaké stanovisko zaujme k této špíně strana, to je její věc. Tady máš fakt!

Tvůj

F. Freiligrath

Tohoto „Reiffa" jsem *já* ve svém domě nikdy nepřijal, protože ten chlap byl podezřelý, a víc než podezřelý svým chováním v procesu proti komunistům[2]. Zato „tučný veršotepec" ho vzal pod *svou* ochranu a dal ho na starost Liebknechtovi. Od té doby žil ten chlap na účet Liebknechta, Laponce*, Lessnera, Schrödera atd. a jiných chudáků, dal na sebe sbírat i v Dělnickém spolku[3] atd.**

* Anderse.

** Začátek tohoto dopisu napsal Marx na originál Freiligrathova dopisu, který je napsán na obchodním formuláři General Bank of Switzerland, Crédit International et Foncier; Freiligrath byl vedoucím londýnské pobočky této švýcarské banky.

Tenhle Freiligrathův dopis je všechno, co jsem se od toho Teutona dozvěděl po jeho velkém ústupu.[4] Jak je ten dopis zase směšný. Jak groteskní je ta vznešenost, za níž se skrývá počuraně svědomí pudlíka. Freiligrath podle všeho věří, že vykřičníky dělají prózu. „Strana" má „zaujmout stanovisko". K čemu? Ke „smilstvu" Wilhelma Josepha Reiffa — k „této špíně", jak to komentuje Betův přítel. Co si jen myslí. Ostatně, en passant. „Spolek německých mužů"[5], založený nějakým pochybným sazečem Zinnem, jmenoval prince Alberta, Gottfrieda Kinkela, K. Blinda a F. Freiligratha svými „čestnými členy". Cherusk[6] samozřejmě diplom přijal.

Příští pondělí musím u soudu marylebonského hrabství sjednat nový termín na zaplacení 1 libry št. Současně jsem dostal od soudu westminsterského hrabství přiložené lejstro (kvůli jednomu pekaři), to mi musíš vrátit. Začíná, co jsem čekal. Jak jednou nějaký filistr najde cestu k hrabskému soudu, najde ji i jiný. Bude-li to tak pokračovat, pak opravdu nevím, jak to budu dál dělat. Ty ustavičné nepříjemnosti jsou proto tak fatální, že se kvůli nim se svou prací[7] absolutně nehnu z místa.

Poznámka v darmstadtské „Militär-Zeitung" přichází velmi vhod.[8] Svou novou brožurou* sis v Německu zajistil pozici vojenského kritika. Při nejbližší příležitosti vydáš něco pod svým jménem a připojíš k tomu: autor „Pádu a Rýna". Naši zavilí nepřátelé záhy uvidí, že imponujeme publiku a nemusíme se ho ani jeho Betů ptát o dovolení.

Podle mého názoru to nejdůležitější, co se teď děje ve světě, je jednak hnutí otroků v Americe, které začalo Brownovou smrtí,[9] jednak hnutí otroků v Rusku. Jistě sis všiml, že šlechta v Rusku se vrhla rovnou na konstituční agitaci a dva nebo tři lidé z předních rodin už putovali na Sibiř. Zároveň si to Alexandr pokazil u rolníků, protože v posledním manifestu se prohlašuje doslova, že „obščinový princip" musí při emancipaci zaniknout. Tak začalo „sociální" hnutí na Západě i na Východě. Spolu s nadcházejícím krachem ve střední Evropě to bude velkolepé.

Zrovna teď tu čtu v „*Tribune*"[10], že v Missouri vypuklo nové

*„Pád a Rýn".

povstání otroků,[11] samozřejmě bylo potlačeno. Ale signál už byl dán. Půjde-li za chvíli do tuhého, co bude s Manchesterem?

Leonard Horner se vzdal svého místa. Jeho poslední krátká zpráva je plna hořké ironie.[12] Nemohl bys vypátrat, nemají-li v jeho odstoupení prsty manchesterští fabrikanti?

Z „Factory Inspectors Reports" („1855" až „první pololetí 1859")[13] vyplývá, že průmysl v Anglii se od roku 1850 báječně rozvinul. Zdravotní stav dělníků (dospělých) se od dob Tvého „Postavení dělnické třídy" (které jsem si zde v muzeu* znovu pročetl) zlepšil, naproti tomu u dětí (úmrtnost) se zhoršil.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* v knihovně Britského muzea.

2

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 25. ledna 60

Milý Engelsi,

slyšel jsi už o Vogtově brožuře, která na mne vylévá nejhnusnější sprostoty? A německý měšťák ji přijímá s jásotem. První vydání je už rozebráno. Včera z toho „*National-Zeitung*" otiskla dlouhý sprostý výňatek v *úvodníku*.[14] (Nemůžeš to číslo „Nat. Zeit." někde ulovit? Já jsem je zde nemohl sehnat.) Co mám dělat? Pan Lassalle je mým posledním dopisem, jak se zdá, tak uražen, že se už vůbec neozývá.[15]

Byl bych rád, kdybys na pátek nebo sobotu (loď jede přes Cork) přichystal nějaký článek.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

3

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 26. ledna 60

Milý Mouřeníne,

zítra je den „Tribune“[16], a mně je líto, že zase není o čem psát; těch pár poznámek o Maroku ve zprávě „Times“ nesahá ještě ani k bitvě v Cabo Negro[17], a nic dalšího se také neudálo; ostatně Ty najdeš dost látky v parlamentních jednáních.* Na pruskou armádní reformu také ještě čekám.[18]

Tvůj názor o významu hnutí otroků v Americe a v Rusku se potvrzuje už teď. To, co se stalo v Harpers Ferry[9] a mělo svou dohru v Missouri[11], nese své ovoce, na jihu všude vyhánějí svobodné černochy ze států, a v první newyorské zprávě o bavlně (W. P. Wright & Co. z 10. ledna 60) zrovna čtu,[19] že plantážníci odeslali svou bavlnu spěšně do přístavů, aby se pojistili proti možným následkům událostí v Harpers Ferry. V Rusku se to také překrásně komplikuje; augsburská „Allgemeine Zeitung“ má teď pro tyto otázky velmi dobrého dopisovatele v Petrohradě, který si sice všímá víc konstitučního hnutí šlechty, ale to přirozeně dává zároveň popud rolníkům.

V Indii se schyluje ke kolosální krizi. Co o tom soudí zdejší filistři, zjistíš z přiložených tržních zpráv. Mnoho druhů příze stojí tak vysoko a málem výš než na vrcholu v roce 1857, a přitom bavlna je o $2^3/_8$ až $2^1/_2$ pence *levnější*. Jen v Burnley se staví 26 nových továren; jinde je to podobné. Dělníci dostávají všude postupně 10% pří-

* K. Marx, „Anglická politika“.

davek ke mzdě a brzy dostanou ještě víc. Podle mého názoru se v indickém obchodě operuje s fiktivním kapitálem opět tak široce jako v letech 1846/47 a většina kupuje jen proto, že *musí* a nemůže se zastavit. Ale i kdyby tomu tak nebylo, sám přírůstek výroby vyvolá do podzimu, nejpozději pak do jara 61, ohromný krach.

Hloupí Angličané si teď už myslí, že co nejdříve zaplaví Francii. Jeden naivní tiskař kartounu — z nejchamtivějších — říká, že při 30% ochranném clu ve *Francii* tam může obchodovat a vydělá přitom o 15 % víc než na kterémkoli jiném trhu. Ten blázen si představuje, že monopolní ceny ve Francii zůstanou i po zrušení monopolu. A nikoho nenapadne, že celá ta historie je jen podfuk, který má nachytat Johna Bulla na jeho notorickou slabou stránku a nakonec ho pořádně napálit.

Kdo je vlastně ten pan Fischel, který napsal vévodovi Koburskému jeho pamflet[20] a teď píše do „Free Press"? Že má Koburg urquhartovské sklony, to jsem poznal už z výňatků z pamfletu.

Dronke je teď v Liverpoolu a má velmi dobré místo zástupce jedné francouzsko-španělské společnosti pro těžbu mědi — 500 liber má jistých, může prý vydělat až 1000 liber. Obstaral mu to Garnier-Pagès. Často sem jezdívá, ale mně se vždycky vyhne a post festum mě vzkáže pozdravovat.

Lupus měl těžkou bronchitidu, už je to lepší, ale je stále ještě velmi choulostivý a není ještě docela zdravý. Uspořádal zase jednu z chronických půtek s bytnou.

V kanceláři mám teď velmi mnoho práce, proto píšu tak nepravidelně, a zatím také nevím, jak by tahle nelidská otročina mohla přestat, nepřijde-li, jak doufám, krize.

Mnoho pozdravů Tvé paní a mladým dámám

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

4

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 28. ledna [1860]

Milý Engelsi,

objednal jsem Vogtovu brožuru a Tobě ji také pošlu. Je to přetisk (nebo první úplné vydání) jeho augsburského procesu zašlého na úbytě, u toho úvod.[21] Ten je namířen hlavně proti mně a zdá se, že je to Müller-Tellering[22] v druhém a vylepšeném vydání. Jakmile tu ten krám bude, musíme uvážit, co se dá podniknout. Faucher mi s ohromným potěšením sdělil, že Vogt ze mne dělá úplnou mrchu a mluví o mně s vybraným pohrdáním. Ten lump chce německým filistrům namluvit, že žiji podobně jako dr. Kuhlmann na útraty dělníků atd. (Před ženou samozřejmě celou tu špinavost tajím.)

V Berlíně vychází nový vojenský týdeník. Myslím, že bys měl *okamžitě* napsat Lassallovi, pod záminkou, že se chceš dozvědět nějaké podrobnosti o tomto listu. Musíme teď mít v Berlíně stůj co stůj nějaké spojení. Podle toho, co Ti Lassalle odpoví, se ukáže, zda s ním můžeme dál počítat či ne. Jestliže ne — což by ovšem bylo nepříjemné — musel bych se obrátit na dr. Fischela (pruského asesora), o něm níže. V dopise Lassallovi se můžeš rovnou zmínit, že překážky, které mi kladl do cesty (přinejmenším že mě od toho zrazoval), když jsem chtěl ve „*Volks-Zeitung*" otisknout prohlášení proti Vogtovi* (totéž, které vyšlo v augsburské „Allgemeine Zeitung"), jsem *já* považoval za jakési jeho a Dunckerovo spiknutí

* „Prohlášení redakci ‚Allgemeine Zeitung'".

s Vogtem. Potom samozřejmě utrousíš několik slov o tom, že při obojetnosti mnohých starých stranických přátel (několik příležitostných štulců Freiligrathovi), při své obtížné situaci a sprostotách, proti nimž musíme bojovat, nejsem zrovna růžově naladěn a že jsem Ti sdělil, že jsem napsal Lassallovi dopis[23], který ho podle všeho rozzlobil. Ty sám ovšem předpokládáš, že mě Lassalle natolik dobře zná, aby příležitostné hrubosti ve formě přehlédl atd. Aspoň pak nalije čistého vína. Rozhodně si myslím, že trocha diplomacie je teď nutná — i kdyby jen k tomu, abychom se přesvědčili, na čem jsme. Lassalle je ve srovnání s jinými pořád ještě horse-power*.

Vtip je v tom, že banda říšských holomků[24], dále pak banda Národního spolku[25], a konečně liberální banda dělají seč mohou, aby nás v očích německého filistra morálně zničili. Sotva lze pochybovat o tom, že přes všechen mírový pokřik dojde pravděpodobně ještě letos, a velmi pravděpodobně už před začátkem léta, k nové válce. V každém případě je mezinárodní situace tak komplikovaná, že pro vulgární demokraty a liberály je svrchovaně důležité, aby nám německý filistr (tj. publikum) přestal naslouchat a aby nám k němu odřízli přístup. Nevšímavost, tj. indiferentnost, může jít v osobních a stranických věcech jen k určitému bodu. Případ s Vogtem naprosto nemůžeme brát stejně jako s nějakým Tellering-em, Heinzenem a tutti quanti. Tenhle břichomluvec platí v Německu za vědeckou veličinu, *byl* říšským regentem, *je* podporován Bonapartem. Mohl by ses také jen tak *en passant* šlechetného Lassalla zeptat, co *on* považuje za vhodné v té Vogtově záležitosti. V dopisech, které mi poslal, *zašel* Lassalle *příliš daleko*, aby mohl naráz obrátit. Tak či onak, musíme se ho pokusit dohnat k tomu, aby zaujal určité stanovisko — buď, anebo.[26]

Fischel je pruský urquhartovec.** V berlínském „Portfolio", který vydává, upozornil na mé pamfletyo Pamovi*** a otiskl z nich výňatky.[27] (Na Urquhartův přímý pokyn.) Urquhartovci si ho pozvali do Anglie. Tady ho ve výborech pro zahraniční záležitosti[28] předváděli jako svědka vítězné „víry" (v Urquharta) na kontinentě.

* koňská síla.
** Viz tento svazek, str. 609—611.
*** „Lord Palmerston".

Setkal jsem se s ním. Upřímně mi nabídl své služby, kdybych něco potřeboval v severoněmeckém tisku.

V „Hopsa hejsa do Itálie" (od toho syčáka Bambergera z Paříže) jsou prý nějaké útoky na Tvé články ve „Volk".

Co říká pan Orges ve svém prohlášení?[29] *Já jsem to přehlédl.*

Bude-li to možné, napiš na úterek (nemusí to být dlouhé) o vojenském významu Savojska (a Nizzy)* pro Francii. Srovnej dnešní „*Times*" — Normanby ve Sněmovně lordů.

Apropos! „V uznání svých zásluh o rozvoj komunistických zásad" jsem obdržel na 6. února od zdejšího „Dělnického vzdělávacího spolku" pozvánku na výroční slavnost jeho založení. (Ti chlapíci se totiž pořád ještě považují za dědice starého spolku z Windmill Street.)[3] Podobnou, ale jinak motivovanou pozvánku dostali Schapper, Pfänder a Eccarius. *V dnešní situaci* pozvání samozřejmě přijmu, čímž se zahladí poslední stopa starého sváru s touhle dělnickou verbeží. Pan *F. Freiligrath nebyl* pozván. Musím si teď dát opravdu pozor, abych se s tím břicháčem nesetkal. Neboť jak mám vztek na ten vogtovský hnůj — na němž má F. Freiligrath velký podíl — mohlo by snadno dojít k škaredým výbuchům. Pozdravuj Lupuse.

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* B. Engels, „Savojsko a Nizza".

5

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 31. ledna 60

Milý Mouřeníne,

zítra chci psát Eframu Chytrákovi*; tento diplomatický list nutno napřed dobře promyslit. Již několik dnů nosím v hlavě jakési pokračování „Pádu a Rýna". „Savojsko, Nizza a Rýn". Rozhodl jsem se, že to nabídnu Dunckerovi; nebude toho víc než dva archy a byla by to dobrá záminka k navázání styku s Efraimem. V každém případě to napíšu během příštího týdne a rukopis pak hned pošlu do Berlína. Nemusím k tomu předběžně nic studovat, jen něco málo o francouzských revolučních taženích do Nizzy a Savojska, půjde to tedy rychle.

Že pan Vogt musí dostat pořádně na pamětnou, je jasné; ale těžko něco říci, dokud nevíme, co ten chlap dal vytisknout. Ať tak či onak, Fischela lze použít stejně dobře jako kohokoli jiného, má-li opravdu styky. Židáček Braun teď taky uzná, že Tvoje prohlášení** a celý ten kravál mezi Vogtem a augsburskou „Allgemeine Zeitung" má přece jen docela jiný význam, než si berlínský filistr zpočátku představoval. Jak to vypadá, musíme udržovat všechny tyto styky, a conspiration de silence*** a jiné intriky, nad nimiž se zatím musí přimhuřovat oko, nás později zprostí všech závazků, jakmile bude ve chvíli rozhodnutí ze skutečných politických důvodů nutné tyto styky přerušit.

* Ferdinandu Lassallovi.
** „Prohlášení redakci ‚Allgemeine Zeitung'".
*** spiknutí mlčením.

Pokud jde o vyhlídky na nové kravály, naprosto s Tebou souhlasím.* Ale myslím, že máme-li si navzdory Vogtovi a společníkům udržet u publika svůj prestiž, musíme vystoupit vědecky. Na organizování emigračního tisku nám nezbývají peníze; a máme nejednu zkušenost, že emigrační list nebo německé brožury vydané v Londýně se prosadí u publika (v Německu) jen tehdy, podaří-li se je udržet v chodu nejméně rok. Vystoupit přímo politicky a polemicky v samém Německu v duchu naší strany je zhola nemožné. Co tedy zbývá? Buď držet hubu, nebo vyvíjet úsilí, o němž bude vědět jen emigrace a američtí Němci, ale nikdo v Německu, anebo pokračovat v cestě, kterou jsi zahájil Ty ve svém 1. sešitě[30] a já v „Pádu a Rýnu". Tohle především je podle mého názoru ze všeho nejdůležitější, a jestliže to uděláme, pak ať si jen Vogt křičí, potom budeme mít brzy zase tak pevnou půdu pod nohama, že budeme moci v německém tisku tu a tam (kdykoli to bude žádoucí) vydávat nezbytná osobní prohlášení. Daleko nejdůležitější přitom ovšem je, aby co nejdříve vyšel Tvůj druhý sešit, a já doufám, že se tou vogtovskou historií nedáš odradit a budeš pokračovat v práci. Buď už konečně méně svědomitý vůči svým věcem; pro to darebné publikum je to pořád až moc dobré. Hlavně, *aby* ta věc byla napsána a vyšla; slabiny, které Ty na tom vidíš, ti hlupáci přece vůbec nepostřehnou; a nastanou-li pohnuté časy, co z toho budeš mít, že budeš muset všechno přerušit, ještě než budeš hotov s kapitálem všeobecně? Znám velice dobře všechny další překážky, s nimiž musíš zápolit, ale vím také, že ze všeho nejvíc Tě zdržují vždycky Tvé vlastní skrupule. Koneckonců je přece lépe, aby ta věc vyšla, než aby pro takovéto pochybnosti vůbec nespatřila světlo světa.

Pan Orges uveřejnil zcela osobní prohlášení, z něhož se dovíš, co je ten podivín zač.** Původně pruský dělostřelecký důstojník na válečné škole v Berlíně (1845–48), tehdy také studoval a promoval, v březnu 1848 vystoupil (jeho žádost o propuštění je datována 19. března 48) a odešel do Šlesviku-Holštýna k dělostřelectvu, 1850 pak na obchodní loď, kde sloužil a vykonal cestu kolem světa, 1851 přijel do Londýna na výstavu[31], referoval o ní pro augsbur-

* Viz tento svazek, str. 24.
** Viz tento svazek, str. 25.

skou „Allgemeine Zeitung", stýkal se tehdy s Schimmelpfennigem, Willichem, Techowem atd., a později převzal v augsburské „A. Z." vojenskou rubriku. Je to určitě nejchytřejší hlava v těch novinách a postavil je znovu na nohy. Úvodníky, které jsem připisoval Heilbronnerovi, jsou všechny od něho. Přesto se s ním už docela dobře vypořádám.

Pozvání od těch balíků* přichází docela vhod. Doufám, že se ovšem do ničeho dalšího pouštět nebudeš, tento terén známe přece až příliš dobře, a naštěstí bydlíš daleko od nich.

Mnoho pozdravů.

Tvůj
B. E.

Prušáci chtěli u mého stařík a obstavit mé jmění ve výši 1050 tolarů 20 stříbrných grošů 6 feniků, protože prý jsem zeměbranecký zběh. Otec jim řekl, že nic mého nemá, s čímž se spokojili. 18. února budu odsouzen.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 25.

6

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 31. ledna 1860

Milý Engelsi,

Tvůj článek* jsem dostal. Velmi dobrý.

Přikládám Lassallův dopis, přišel včera a hned jsem na něj krátce odpověděl**. Bez brožury, a tu musíme napsat *společně*, se z toho nevymotáme. Napsal jsem potají také Fischelovi do Berlína, zda je možno zažalovat „National-Zeitung" pro pomluvu. Vogtův spis[14] (není k dostání u *žádného* londýnského knihkupce; neposlal jej ani Freiligrathovi a Kinkelovi, ani nikomu jinému ze svých zdejších známých. Chtěl tak zřejmě získat náskok. Musel jsem to tedy objednat) je zřejmě, pokud se týká nás, de la hoddovsko-chenuovská slátanina[32]. Četl jsem *druhý* článek „National-Zeitung" a vidím, že podle Vogta poslal prý mimo jiné i lupus (titulovaný jako vlk kasemat, parlamentní vlk Wolff***) roku 1850 nějaký oběžník do hannoverských reakčních novin[33]. Vogt vyrukoval znovu s celým svinstvem emigrantských pomluv z let 1850—52. Měšťácký tisk ovšem bezmezně jásá a na veřejnost to dělá dojem, jak je zřejmé z tónu Lassallova dopisu, který, prosím Tě, ukaž lupusovi a potom *uschovej*.

Včera jsem se viděl chvíli s Freiligrathem. Přistoupil jsem k němu velmi slavnostně (má-li ještě alespoň jiskřičku cti v těle, musí vydat prohlášení proti Vogtovi), a celá naše rozmluva zněla: „*Já*: Přicházím tě požádat, abys mi půjčil brožuru o procesu s augsburskou ‚Allgemeine Zeitung', kterou marně sháním u všech knihkupců a kterou ti tvůj přítel Vogt jistě poslal. *Freiligrath* (nanejvýš melodramaticky): Vogt není mým přítelem. *Já:* Lassalle mi píše,

* „Savojsko a Nizza".
** Viz tento svazek, str. 494—495.
*** V originále Kasematten-Wolff, Parlaments-Wolff.

že musím ihned odpovědět. Ty tedy brožuru nemáš? *Freiligrath:* Ne. *Já:* Dobrý večer." (Podal mi svou bodrou pravici a vestfálsky mi potřásl rukou.) Voilà tout.*

Od Jucha (majitele a nynějšího redaktora časopisu „*Hermann*", seznámil jsem se s ním v souvislosti s Eichhoffovým berlínským procesem, za Stieberovy aféry[34]) vím zcela určitě, že ani Kinkel dosud nedostal od Vogta žádný výtisk. Zato Juch dostal spoustu Vogtových přípisů proti nám, ale neotiskl je. Musím zůstat s tím chlapíkem prozatím zadobře, je to ostatně svým způsobem poctivec. A vychází-li teď v Londýně jen „*Hermann*", bylo by špatné, kdybychom tady na naší vlastní půdě stáli proti Vogtově bandě beze zbraní.

Apropos! Po mém prvním setkání s Juchem obeslal Eichhoff na mou radu kumpána *Hirsche*, který teď sedí v Hamburku pro padělání, jako svědka obhajoby. Proto byl proces, který se konal 26. ledna (četl jsem to v „*Publicist*"), po ostré debatě znovu odročen. Teď je Stieber s Hirschem v koncích.

Salut.

Tvůj
K. M.

Zrovna mi píše Imandt, že zemřel Heise.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* To je všechno.

7

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester] 1. února 60

Milý Mouřeníne,

tentokrát je to tedy den ze dne vážnější. Pan Altenhöfer a hrbatý Häfner z Paříže uveřejnili v augsburské „Allgemeine Zeitung" prohlášení, jež nejsou zrovna jasná, ani pokud jde o jejich osoby.[35] A teď ještě ten chytrý dopis od Lassalla. Chlap je už sám napůl bonapartista, vždyť také, jak se zdá, koketování s bonapartismem je v Berlíně na denním pořádku, a *tam* tedy najde pan Vogt určitě úrodnou půdu. Dobře si to Lassalle vymyslil, že proti Vogtovi a Bonapartovi se nesmí využít spojení s augsburskou „A. Z.", ale Vogt zato může použít bonapartistických peněz pro bonapartistické cíle a zůstat přitom docela čistý. Podle těchto lidí udělal Bonaparte záslužný čin již tím, že nařezal Rakušanům, specifické prušáctví a berlínské rozumprdovství je zase na koni a v Berlíně to musí vypadat skoro jako po basilejském míru[36]. S takovými lidmi není rozumná řeč. Tyhle rozvláčné vodnaté šlichty vypouští Lassalle zdá se stejně přirozeně jako své lejno, a snad ještě mnohem lehčeji — co říct na takové pitomosti a lacinou moudrost? Báječné rady dává ten chlap!

Postarej se napřed, abychom měli brožuru[14], a mezitím by bylo záhodno poohlédnout se po tiskárně a nakladateli pro naši repliku. Pokud možno v Německu a v hlavním stanu protivníka, v Berlíně. To o 3000 exemplářích je očividná Vogtova lež.[37] Ale skandálu je i tak požehnaně. Ještě dnes se uvidím s Lupusem a také mu řeknu, aby se upamatoval na všechen materiál, který může o Vogtovi

nevýhoda, že veřejnost = filistři nás už předem nenávidí; nemohou nás sice usvědčit z odium generis humani*, ale docela jistě z odium generis bourgeois**, a to je přece úplně totéž.

Naproti tomu máme tu výhodu, že můžeme podat výklad své italské politiky, tím se záležitost převede na jiné pole, osobní věci se odsunou na vedlejší kolej a my pak, ne-li v očích berlínského liberála, tedy v očích většiny Německa budeme ve výhodě, že zastáváme populární, národní hledisko. Zejména savojská událost sé nám velmi hodí.[41]

Představuji si to takto: jakmile dostaneš tu brožuru (nemohl by ji Lassalle poslat poštou?), sebereš se a přijedeš sem, a pak se definitivně domluvíme jak, co a kde. Rád bych využil příležitosti a přijel do Londýna, ale protože Tvá žena nesmí o ničem vědět, bude lépe, když přijedeš Ty sem; a ani bych nemohl zůstat tak dlouho v Londýně, kdybychom museli něco sepsat. Pak se musíme také dohodnout, zda uvést v titulu mé jméno; mám jenom jediný důvod proti, ale ten se mi zdá *zcela rozhodující;* o tom však až ústně.

Na Savojsku*** pracuji a zítra napíšu Lassallovi a Dunckerovi. Zamýšlenou epištolu Lassallovi jsem samozřejmě ještě neposlal.

To je dobré, že se o Heisově smrti dovídám teprve via Dundee[42] a Londýn. Mrňous† tady přece minulý čtvrtek nebo pátek byl a přišel za mnou, jenže mě nezastihl a propásl mě i večer v klubu; kdyby o tom věděl, jistě by mi to po někom vzkázal, jak to ostatně rád dělá. Setkal se také s Charlesem††.

Salut.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* z nenávisti k lidstvu.
** z nenávisti k buržoazii.
*** „Savojsko, Nizza a Rýn".
† Ernst Dronke.
†† Charlesem Roesgenem.

9

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 3. února 1860

Milý Engelsi,

po malé změně či spíše vyškrtnutí *jedné* věty vyslovil včera C. D. Collet svůj souhlas, ale hned také řekl, že musí věc nejprve předložit Urquhartovi, protože on je vlastní vydavatel, čímž se to o den protáhne. Collet podotkl, že bych ovšem mohl uveřejnit prohlášení i bez nich, ale takto že se později budu moci do určité míry odvolávat na něho a na Urquharta.[43] Well. Přistoupil jsem na to a uvidím, co řekne tatík Urquhart. (O dalším níže.)

Ostatně s brožurou se nic nepořídí a s prohlášením v novinách také ne — *pro tuto chvíli*. Brožuru by zabil týž tisk, který teď vytrubuje do světa Vogtovu velikost. Vogtův útok proti mně — zřejmě se mě snaží vylíčit jako bezvýznamného, občansky ničemného lumpa (jak vysvítá ze všeho, co jsem se dosud doslechl) — má být grand coup* buržoazní vulgární demokracie a současně rusko-bonapartistické pakáže proti celé straně. Proto musíme odpovědět rovněž velkým úderem. Dále: *Defenziva* není nic pro nás. *Podám na „National-Zeitung" žalobu.* K tomu jsem se už *rozhodl*. Příliš mnoho peněz to zatím nemůže stát — myslím to, co se musí předběžně složit u soudu. A najít advokáta bude kromobyčejně lehké, protože jde přece o proces, který rozvíří hladinu v celém Německu. Jakmile dostanu Fischelův dopis** (myslím, že přijde zítra), pošlu do různých německých novin krátké prohlášení***, v němž oznámím, že v Berlíně podávám

* velkým úderem.
** Viz tento svazek, str. 29.
*** „Prohlášení redakcím německých novin".

na „National-Zeitung" žalobu pro pomluvu. V jejím druhém článku, který mám, jsem už vyhledal pro žalobu body, které ji právnicky ihned položí na lopatky.* Na tento proces se navěsí celá *občanská* replika — před soudem. Později si můžeme vzít do práce tu svini Vogta.

Uvážíš-li, že za několik týdnů přijde v souvislosti se Stieberem[34] znovu na přetřes celý kolínský proces proti komunistům[2], pak nám útok těch psů, šikovně využit, spíš prospěje než uškodí, neboť u masy dělníků to bude okamžitě nový trumf pro nás.

Naproti tomu, co mohou Vogt nebo „National-Zeitung" proti nám *dokázat*? Kromě snad Techowova klepu[44] a možná (to při nejhorším) několika ne zrovna příjemných poznámek Lüningových[45] nemá Vogt o zdejších poměrech ani ponětí a dopouští se nejhloupějších záměn, jak prokazuje už jeho článek v bielském „Handels--Courier"[46].

Můj plán tedy je takový: Jakmile ten Vogtův škvár[14] dojde, přijedu *následující* týden na několik dní k Tobě, abychom všechno domluvili[47]. Na nutných výdajích s procesem se musí podílet taky Dronke — je mi ostatně dlužen nějaké peníze. (O velikonocích sem musíš stůj co stůj na několik dní přijet.)

Jinak, mimo shromažďování materiálu pro proces (psal jsem už čertu ďáblu), pracuji na svém „*Kapitálu*"[30]. Kdybych se do toho pořádně dal, je to za šest neděl hotovo, a *po* procesu to *potáhne*.

To by bylo krásné — abychom se teď, kdy je krize přece dveřmi, kdy je pruský král** na umření atd., nechali takto odpravit nějakým říšským fojtem*** et Co. a — autore Lassallo† — si dokonce sami podřezali krk.

Z přiloženého lístečku vidíš, čím se pan Vogt nyní zanáší a jak mu můžeš ve své brožuře††, aspoň v nějaké jizlivé poznámce, uštědřit opovržlivý kopanec.[48]

Tvůj
K. M.

* Viz tento svazek, str. 503—508.
** Bedřich Vilém IV.
*** V originále Reichsvogt — slovní hříčka s významem jména Vogt, ironická narážka na Vogtovu někdejší funkci říšského regenta.
† na Lassallovu radu, podle Lassallova návodu.
†† „Savojsko, Nizza a Rýn".

Operace proti Blindovi[49] probíhá, jak vidíš z mého dopisu, nezávisle na německé operaci, bude však pro ni využita.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

10

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester] 4. února 60

Milý M.,

rozhodnutí se mění každou noc, a jak také jinak, když jsme to svinstvo* ještě neviděli.

To s tím Hirschem je znamenité.**

Proces v Berlíně také považuji za velmi dobrou věc, jen jestli začne, ačkoli nevím, jak by Ti mohli odepřít právo.

Včera večer jsem kvůli Lupusovi*** a té věci vůbec prošťáral větší část písemností z let 1850/52. Lupusova paměť je úplně ve psí a musí se mu velice pomáhat, aby si něco vybavil. Já na tom nejsem o moc líp; od té doby proteklo už hrdlem tolik hořké chmeloviny, že mnohé se dá jen těžko zjistit. Pokud jde o Lupuse, ukazuje se:

1. Lupus byl 1851, *nikoli* 1850, když dokument vyšel v „Karlsruher Zeitung" (náš plán kampaně proti demokratům†), ještě v Curychu a ti chlapi ho tam napadali, že sedí mezi nimi a je členem *našeho* Svazu[50].

2. Předtím se však objevil jiný dokument, a to, pokud se nemýlím, v „Hannoversche Zeitung", totiž oběžník kolínského ústředního výboru, sepsaný Bürgersem.[61] Ale nemohu s určitostí tvrdit, zda to bylo v „Hannoversche Zeitung". Podívej se po tom.

* Carl Vogt, „Můj proces proti ‚Allgemeine Zeitung'".
** Viz tento svazek, str. 30.
*** Viz tento svazek, str. 29.
† K. Marx a B. Engels, „Provolání ústředního výboru ke Svazu komunistů z března 1850".

3. Vogt to všechno pomíchal a vyšlo mu, že Lupus sepsal roku 1850 *v Londýně* dokument, který spatřil světlo světa v *Kolíně* a k tomu v době, kdy Lupus byl ještě v Curychu. (Lupus přišel do Londýna po 5. květnu a před 21. červencem 1851.) Zbývá ještě zjistit, zda Bürgersův dokument vyšel skutečně v „Hannoversche Zeitung" a jak se dostal do rukou hannoverské policii. V dopisech, které jsem Ti napsal v únoru až dubnu 1851, musí o tom něco být. Sděl mi to, bez toho by Lupusovo prohlášení bylo myslím stěží dostačující[52].

Toho místa z „Times" (pramen augsburská „Allgemeine Zeitung") jsem si už povšiml.[48]

Tu svou věc* začnu dneska. Zatím mi v tom bránila ta pře s Vogtem. Tentokrát se ještě podpisuji jako „autor Pádu a Rýna", aby si ten pán nejprve vydobyl ve vojenské literatuře pevné postavení — kdybych uvedl své jméno, *hned by začalo conspiration du silence***. Současně však, tj. asi za 14 dní po vyjití brožury, dám prostřednictvím Siebela do novin příslušné noticky. Siebel nám vůbec může být ve sporu s Vogtem velmi užitečný, má spoustu konexí.

Mnoho pozdravů rodině.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Savojsko, Nizza a Rýn".
** spiknutí mlčením.

11

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 4. února 60

Milý Engelsi,

z Berlína ještě nic.* Ostatně kdyby Icik nebyl lump, byl by mi bez říkání poslal alespoň „National-Zeitung" hned, jak vyšla.

Pokud jde o ten úryvek z „National-Zeitung" pro Lupuse, psal jsem poprvé z hlavy a ne jako podklad pro *veřejné* prohlášení**. Podruhé jsem udělal opis, a aby nedošlo k nedorozuměním, opisuji teď znovu. Výtisk poslat nemohu, protože jiný nemám.

Výňatek z „National-Zeitung", čís. 41 z 25. ledna. (Je to závěrečný odstavec úvodníku):

„Jen jedno stojí ještě za povšimnutí: Otevřený dopis Národnímu spolku padl okamžitě do rukou hannoverské reakční strany, a ta jej zveřejnila; roku 1850 byl z Londýna zaslán ‚proletářům' v Německu jiný ‚spěšný oběžník'[51] (neklame-li prý Vogta paměť, sepsal jej parlamentní vlk Wolff *alias* vlk kasemat) a zároveň byl přihrán do rukou hannoverské policii."

Od zatraceného Urquharta ještě žádná odpověď.***

Prohlédl jsem všechny staré dopisy a noviny a dal stranou, co může být v „průběhu" potřebné. Postarej se, abych toho u Tebe v Manchesteru našel „celou hromadu" (dopisy a noviny atd.) a mohl dát dohromady, co se hodí. Podlá demokracie, která zatím samozřejmě překypuje škodolibostí, nám rozhodně nesmí házet na

* Viz tento svazek, str. 29 a 35.
** Viz tento svazek, str. 39.
*** Viz tento svazek, str. 35.

krk své plány revolučních cest, své revoluční papírové peníze, revoluční třesky plesky atd. Musí být zkompromitována také v očích Německa, s Gottfriedem Kinkelem, Vogtovým zdejším tajným dopisovatelem, v čele.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

12

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 7. února 60

Milý Mouřeníne,

oběžník adresovaný Colletovi* jsem dostal. Přichází jako na zavolanou, zrovna když včerejší „Daily Telegraph" věnuje dva sloupce Vogtovu neřádstvu[53] a Pekelníkům[54]. Je-li to, co stojí v „Telegraph", už všechno, pak se Icik polekal prdu. K „odražení rány" stačí prostě zacpat si nos.

Je tu pan Ronge, přiběhl k Siebelovi a chce mi být představen!! Přitom se ptá, zda patřím také k Pekelníkům — opravdu, nebýt jeho, nedověděl by se Siebel o té mazanině v „Telegraph", a nebýt Siebela, nedoneslo by se to ke mně.

Siebel, který je pravý šarlatán a taky to ví, plane touhou nějak nám prospět v téhle historii; má spoustu konexí a především je zcela mimo podezření. Ví, že celá ta lotrovská banda Kinkel a spol. jsou zrovna takoví humbukáři jako on, a v nás konečně našel lidi, u nichž se svým humbukem absolutně nic nesvede, odtud pak bezmezná úcta.

Zítra bude asi třeba prohlédnout si kvůli tomu oběžníku denní tisk?

Vale.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Proces proti augsburské ‚Allgemeine Zeitung'".

13

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 7. února 1860
9, Grafton Terrace etc.

Milý Engelsi,

z výtisků*, které jsem Ti poslal, zašli jeden Dronkovi a jeden dr. Bronnerovi do Bradfordu. Borchardtovi jsem jeden poslal sám.

„*D. T.*" („Daily Telegraph") otiskl v pondělním čísle na 5. straně sviňský článek (datovaný ve Frankfurtu n. M., ale ve skutečnosti z Berlína) zpracovaný podle těch dvou v „*National-Zeitung*".** Hned jsem těm ničemům pohrozil žalobou pro pomluvu,*** a ti budou nuceni otevřít hubu a omluvit se.

Přišly dopisy Fischelův (s žalobou to půjde jinak dokonce bez peněz), Lassallův (nanejvýš absurdní), Schilyho (zajímavý) atd. Podrobnosti zítra.

Musím teď zaplatit tiskové náklady (bude to asi 1 libra), 1 libru musím příští pondělí zaplatit hrabskému soudu a něco potřebuji, jednak abych mohl jet do Manchesteru, jednak abych tu něco nechal. Zároveň musím, ještě než odtud odjedu, udělat a dát udělat všelijaká affidavit.

Apropos! *Wiehe* teď před soudcem prohlásí, že na naléhavou prosbu **Blindovu** a Hollingerovu podepsal *falešné prohlášení*.[55]

Salut.

Tvůj
K. M.

* K. Marx, „Proces proti augsburské ‚Allgemeine Zeitung'".
** Viz tento svazek, str. 42.
*** K. Marx, „Dopis redaktorovi ‚Daily Telegraphu'".

Prohlášení* jsem poslal včera do „*National-Zeitung*", „Kölnische Zeitung", „Volks-Zeitung", „Publicist" (Berlín), „Reform", do augsburské „Allgemeine Zeitung", „Frankfurter Journal". Je krátké. Za prvé, že zakročím soudně proti „National-Zeitung"; za druhé odkazuji na přiložený anglický „libel"** proti Blindovi***.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Prohlášení redakcím německých novin".
** „obžalovací spis".
*** K. Marx, „Proces proti augsburské ‚Allgemeine Zeitung'".

14

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 9. února 1860

Milý Engelsi,

žes nabídl svou brožuru* po dvou louisdorech za arch, je ostuda. Takové brožury se neprodávají na archy, ale jak stojí a leží. I 40 tolarů za arch by bylo ještě málo. Ostatně Campe je lepší než Duncker. Také vydavatel** darmstadtské „Militär-Zeitung" by brožuru jistě rád vzal. Hlavní opravdu je, aby to rychle vyšlo, a já bych to na Tvém místě projednal s tím všivákem Dunckerem aspoň telegraficky.[56]

Ode dne, co vyšlo to svinstvo[53], vedu s „*Daily Telegraph*" tajnou a důvěrnou korespondenci. Ten chlap totiž chce uveřejnit amende honorable*** — napsal jsem mu pěkně zostra —, teprve až přijde odpověď jeho korespondenta†. Já jsem naproti tomu požadoval, aby *ihned* otiskl aspoň poznámku. Teď mu, ať už otiskne co chce, hodím na krk žalobu pro pomluvu. Za takovýchto okolností se vždycky najdou advokáti, kteří věc ze spekulace rádi převezmou. Když například Ernest Jones žaloval Reynoldse pro urážku na cti, nabídl se mu Edwin James sám. Proto jsem včera psal Ernestu Jonesovi. Ostatně právě to úterý, kdy to vyšlo[57], napsal jsem vydavateli Palmerstonova plátku†† mj.: „Tento dopis, který byl údajně napsán ve Frankfurtu nad Mohanem, ve skutečnosti však složen

* „Savojsko, Nizza a Rýn".
** Eduard Zernin.
*** veřejnou omluvu.
† Karla Abela.
†† „The Daily Telegraph".

v Berlíně, je pouhým neobratným rozvedením dvou úvodníků atd. atd." berlínské „National-Zeitung".* Autor, tj. svinský berlínský dopisovatel „Daily Telegraphu", je žid, nějaký Meier[53], příbuzný majitele ze City, kterým je anglický žid Levy. Oba tyhle typy tedy právem — juvante Vogt** — předhazují Heinovi, že je pokřtěný žid. Přikládám poslední Icikův dopis, který musíš uschovat jako *raritu.*[58] Ta objektivnost! Hleďme, jak je tenhle nejneřečtější ze všech vasrpoláckých židů plastický. Odpověděl jsem tomu chytrákovi jen tak, že jsem *okamžitě* poslal do novin — do „*Volks-Zeitung*" — oznámení, že podávám na „*National-Zeitung*" žalobu pro pomluvu.*** Oběžník o Blindovi† jsem všude přiložil, ačkoli si podle velkého Icika „nemám dělat iluze o váze tohoto argumentu".

Jinak jsem se za celý týden ještě nedostal k tomu, abych napsal alespoň jeden článek do „*Tribune*". Musel jsem — běhání ke Colletovi a k čertu ďáblu nepočítaje — rozeslat na všechny strany nejméně 50 dopisů. K tomu korespondence s všivým „Telegraphem" a korespondence se „*Star*," kam jsem poslal celou korespondenci s „Telegraphem". Přiložený dopis ze „Star" ulož. Psal jsem také Reynoldsovi. Uvidím, co udělá. K tomu běhání kvůli Wiehovi a na policii. O výsledku níže. Na moje dopisy na kontinent — pokud jsem je neposlal pouze novinám — zatím dvě odpovědi. Jedna od Schilyho. K nezaplacení.[59] Je to celá historie Pekelníků[54] a Bürstenheimských[60]. Druhý dopis je od Szemera. Velmi cenný, protože informuje o „vlastních" *peněžních fondech* (bez Bonaparta) uherských revolucionářů, od nichž prý Vogt dostal *své peníze.* Imandtův dopis není tak docela špatný.[61] Aspoň jeden nebo dva body. Čekám ještě odpověď zejména od pana Reinacha z Neuchâtelu, který prý je živou skandální kronikou o říšském fojtovi††. (Apropos! *Jakou adresu udal špión Häfner* v augsburské „Allgemeine Zeitung"? Potřebuji se od něho dovědět jednu věc.) Napsal jsem také Borkheimovi (osobně jsem ho nikdy neviděl). Byl v Ženevě náčelníkem Pekelníků, kteří

* „Dopis redaktorovi ‚Daily Telegraphu'".
** s Vogtovou pomocí.
*** „Prohlášení redakcím německých novin".
† K. Marx, „Proces proti augsburské ‚Allgemeine Zeitung'".
†† V originále Reichsvogt — slovní hříčka s významem jména Vogt, ironická narážka na Vogtovu někdejší funkci říšského regenta.

měli sídlo v Café de la Couronne a Ty prý jsi při svých příležitostných výletech mezi ně také občas zapadl, jak mi píše Schily.

Moje žaloba proti „*National-Zeitung*" pro státní návladnictví berlínského městského soudu je hotová. Odešlu ji, než odjedu k Tobě. Musím však počkat ještě na Fischelovu odpověď, aby to mělo všechny náležitosti, předepsanou formu oslovení atd. Mám ten balík (protože se musí přiložit všelijaké spisy, dokumenty) poslat do Berlína poštou, nebo zasílatelskou firmou? V každém případě to musí být doporučeně.

Všechny dopisy a noviny z období 1848—59, které zde v Londýně mám, jsem prolistoval. Potřebné jsem vybral a uspořádal. Přichystej všechno, co je v Manchesteru, abych to tam *našel „pěkně v kupě"*.

V pondělí byl tedy dělnický banket. Přítomno 80 osob. Jednomyslně přijata rozhořčená rezoluce „proletářů" proti Vogtovi.[62] Ubohý „*Hermann*" chtěl po mně zprávu. To jsem odmítl, ale řekl jsem mu, aby si vyžádal krátkou noticku u tatíka Liebknechta.

Apropos, abychom se vrátili à nos moutons*, tj. k Lassallovi. Když jsem dostal jeho první dopis, nevěděl jsem, zda jsi mu už podle naší původní úmluvy (kdy okolnosti byly ještě jiné) nenapsal, a proto jsem mu ve dvou řádcích sdělil: domníval jsem se, že jeho několikaměsíční mlčení musím přičítat rozhořčení, které v něm vyvolal můj poslední, poněkud hrubý (byl pořádně hrubý) dopis. Že jsem rád, že tomu tak není. Že jsem Ti už sdělil své pochybnosti.** Well! Co s tím to zvíře nadělá povyku! Jak se ten chlap morálně vytahuje na Liebknechta![63] On, který se ve službách hraběnky Hatzfeldtové nezastavil před nejnestydatějšími prostředky a spolčoval se s nejnestydatějšími lidmi! Copak si to zvíře už nepamatuje, že ačkoli jsem ho chtěl přijmout do Svazu, kolínský ústřední výbor ho jednomyslně odmítl pro špatnou pověst? Vskutku, zdá se mi, že jsem o tom všem před ním z delikátnosti pomlčel, i o dělnické deputaci, která za mnou před několika lety přijela z Düsseldorfu a vznesla proti němu velice skandální, zčásti nevyvratitelná obvinění[64]! A vida teď tu nafoukanou opici! Sotva se mu zdá — když se na to

* k věci (doslova: k našim skopcům).
** Viz tento svazek, str. 494.

dívá svýma bonapartisticky zabarvenýma očima — že nás přistihl, že odhalil nějakou naši slabinu, jak se nafukuje, jak si hraje na orákulum, do jaké — ovšemže směšné pozitúry se staví. Na druhé straně, jak ho ze strachu, že se pro potěšení svého útlocitného přítele Lassalla nedám od Vogta jen tak vyřídit — jak ho opouští všechen právnický instinkt! Jak si odporuje! Jak je sprostý! Nemá se prý tou věcí raději už „hýbat". Nebude to „dobře přijato". Nebude dobře přijato! Kým? Abych se zavděčil jeho pivním filistrům, mám se nechat mlátit po hlavě ředitelem Squeersem alias Zabelem. Mr. Lassalle je mi teď docela jasný.

Blindovi jsem *hned* napsal — lépe řečeno, dal jsem do obálky oběžník, který se ho tak zcela intimně týká. Samozřejmě držel hubu. Místo toho běhá to hovado po městě a chce se z toho vykousat tím, že roznáší drby (vide níže, co mu to pomůže). Ten člověk vyvíjel v posledních týdnech *horečnou* činnost, publikoval jeden pamflet za druhým, vynášel v „Hermannu" sám sebe do nebe, těch pár měšťáků, co poznal v Schillerově výboru, lízal zepředu i zezadu, vnutil se za tajemníka nového Schillerova spolku, který se má ustavit, své „přátele vlasti"[65] tu pomlouval, tu si zas jimi v poloskrytých státnických narážkách dodával důležitosti atd. Jenže hned uvidíš, že tím vším se jen tonoucí stébla chytá.

Nejhůř se chová ten šosácký tlusťoch Freiligrath. Poslal jsem mu oběžník. Ani nenapsal, že ho dostal. Copak si to zvíře myslí, že ho nemohu ponořit až po uši do jezera ohně a síry, budu-li chtít? Copak už neví, že mám od něho přes 100 dopisů? Copak si myslí, že ho nevidím, když mi ukazuje zadnici? Včera jsem tomu filistrovi poslal rovněž níže citovanou náplast s výslovnou podmínkou, že o tom nesmí *nikomu* říci ani slova, tedy ani svému příteli, tajnému demokratu Karlu Blindovi. To ho tne do živého a brzy mu bude horko z přílišné blízkosti jeho *kriminálního* přítele, s nímž *společně* (což mu ve svém posledním dopise* zcela *en passant* připomínám) figuroval před veřejností v augsburské „Allgemeine Zeitung". Mimo Freiligratha se ke mně v této krizi skoro všichni chovají slušně, dokonce i ti, kteří ke mně mají názorově daleko.

* Viz tento svazek, str. 500.

A teď to hlavní. Za prvé jsem prostřednictvím Jucha vypátral, že *Wiehe* kdysi v Brémách něco ukradl, a musel proto do Londýna. Za druhé jsem se dověděl od Schappera, že Wiehovi, který se mu představil jako sazeč „Volku", opatřil jeho nynější místo. Instruoval jsem Schappera, a ten Wiehovi v tichosti pošeptal, že ví o té historce v Brémách; pak mu v přítomnosti jeho zaměstnavatele přečetl můj oběžník a podrobil ho křížovému výslechu. Chlap všechno přiznal. Vzešel z toho následující dokument, od něhož mám úředně ověřený duplikát. První půjde do Berlína. Druhý si tu ponechám pro velmi rozhodné kroky proti tomu vrtihlavovi*. Ještě něco. *Jací* jsou to lidé, s nimiž obcují tihle „biedermani", seznáš z této příhody. Samozřejmě jsem Wiehovi dal na srozuměnou, že mu uhradím výdělek za půl pracovního dne, který se mnou stráví u policejního soudu. Když bylo všechno hotovo, dával jsem mu $2^1/_2$ šilinku. Není mu to vhod. Ptám se: kolikpak vyděláte za den? Kolem 3 šilinků, říká, ale vy mi musíte dát 5. Musím přece něco mít za to, že jsem řekl pravdu. — Ale nejhezčí je tohle: *Já:* Vy jste odmítl peníze, které Vám Blind a Hollinger nabídli, aby vás podplatili? *On:* Kdepak odmítl! Ti darebáci sice slibovali, ale nikdy mi nic nedali. Tak to je sazeč Wiehe. Hollinger je ještě mnohem nestydatější dobytek. Vögele, který byl obeslán na včerejšek, *nepřišel*. Blind-Hollinger ho jistě přidrželi penězi. Ale to je mohli rovnou zahodit. Vím, že *tenhle* chlapík má ještě svědomí, a proženu ho.[66] Můj oběžník je zmátl, takže se obrátili na nepravou osobu. Usoudili z něho, že na samého Wieha nemohu. Teď tedy ad rem.

„Jednoho dne na začátku loňského listopadu — nevzpomínám si už přesně na datum — navečer mezi devátou a desátou hodinou, když jsem už ležel v posteli, přišel za mnou pan F. Hollinger, v jehož domě jsem tehdy bydlel a u něhož jsem byl zaměstnán jako sazeč. Podal mi listinu, v níž stálo, že mě za posledních 11 měsíců nepřetržitě zaměstnával a že za *celou* tu dobu nebyl v tiskárně pana Hollingera, 3, Lichtfield Street, Soho, ani vysázen, ani vytištěn jakýsi německý leták ‚Zur Warnung' (Výstraha).[49] Byl jsem dosti zmaten a neuvědomoval jsem si důležitost celé věci, a proto jsem

* Karlu Blindovi.

splnil jeho přání a dokument jsem opsal a podepsal. Pan Hollinger mi sliboval peníze, ale nic jsem nedostal. Během tohoto jednání čekal pan Karl Blind, jak mi později pověděla má žena, v pokoji pana Hollingera. Za několik dní mě zavolala paní Hollingerová, právě když jsem jedl, a odvedla mě do pokoje svého muže, kde jsem zastal samotného pana Karla Blinda. Předložil mi tutéž listinu, kterou mi předtím předložil pan Hollinger, a naléhavě mě žádal, abych napsal a podepsal druhou kopii, protože prý potřebuje dva exempláře, jeden pro sebe a druhý k uveřejnění v tisku. Dodal, že se mi odvděčí. Znovu jsem tu listinu opsal a podepsal.

Tímto prohlašuji — pod přísahou — že shora uvedená výpověď je pravdivá a že:

1. Z oněch jedenácti měsíců, o kterých se mluví v dokumentu, jsem *šest* měsíců[67] *nebyl* zaměstnán u pana Hollingera, nýbrž u jistého Ermaniho.

2. V podniku pana Hollingera jsem *nepracoval* právě v době, kdy byl uveřejněn leták ‚Zur Warnung'.

3. Slyšel jsem tehdy od pana Vögela, který tenkrát pracoval pro pana Hollingera, že on, Vögele, vysázel dotyčný leták spolu se samým panem Hollingerem a že rukopis byl napsán páně Blindovým písmem.

4. Sazba pamfletu ještě stála, když jsem zase nastoupil u pana Hollingera. Sám jsem ji lámal, když měl být leták ‚Zur Warnung' přetištěn v německém listě ‚Das Volk', který se tiskne v Londýně u pana Fidelio Hollingera, 3, Lichtfield Street, Soho. Leták vyšel v 7. čísle, Das Volk' z 18. června 1859.

5. Viděl jsem, jak pan Hollinger dával panu Wilhelmu Liebknechtovi, bytem v Londýně, 14, Church Street, Soho, obtah pamfletu ‚Zur Warnung', v němž pan Karl Blind vlastnoručně opravil 4 nebo 5 tiskových chyb. Pan Hollinger zprvu váhal, má-li obtah panu Liebknechtovi dát, a když pan Liebknecht odešel, řekl F. Hollinger mně a mému spolupracovníkovi Vögelovi, že lituje, že dal obtah z ruky.

Johann Friedrich Wiehe
Policejní soud
Bow Street

Prohlásil a podepsal řečený Johann Friedrich Wiehe u policejního soudu v Bow Street tohoto 8. dne měsíce února 1860 přede mnou,

*Th.** *Henrym*, soudcem
u řečeného soudu."**

Šel jsem s tím záměrně právě k Henrymu, protože je *government's magistrate****, jemuž přísluší všechny politické procesy. Za angličtinu citovaného dokumentu nenesu odpovědnost, nýbrž jen za přesnou specifikaci faktů. Co tomu řeknete teď, sire! „Ten argument nemá žádnou váhu," říká Icik. Vive† Icik! Pro *spolčení* proti mně spojené s pokusem o podplacení svědka, říká soudce, mohu *teď* pana Blinda pořádně prohnat. K takovým koncům vede maloměšťácké chytračení!

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinënija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a angličtiny

* V originále: J.
** Celé toto Wiehovo affidavit je v dopise citováno anglicky.
*** soudce ustanovený vládou.
† Ať žije..!

15

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester] 9. února 1860

Milý Mouřeníne,

jakmile budu znát Dronkovu adresu, obdrží jeden exemplář. Zatím posílám dnes jeden dr. Bronnerovi*.

Že se „Telegraph" omluví,** je velmi příjemné, do dneška se ještě nic neobjevilo.

Jsem velmi zvědavý na podrobnosti.

Dej si pozor, aby Ti Wiehe a Vögele *nezmizeli*. Bylo by to možné, za pár liber se vždycky může něco takového stát.

Přikládám pětilibrovku D/M 34115, Manchester, 4. ledna 59, nebude-li to stačit, napiš, pošlu ještě několik liber, nerad bych, nemusí-li to být, posílal na peněžní poštu, kvůli poslíčkovi, a proto raději počkej, až zase vytluču pětku; ale můžeš poslat peníze své ženě také odtud anebo je můžeš dostat i dřív, jak budeš chtít.[47]

„National-Zeitung" ani Vogt[14] pořád ještě nejsou?

Teď jdu a myslím, že dnes a zítra rukopis*** alespoň zhruba dokončím.

Vale.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 43.
** Viz tento svazek, str. 45.
*** „Savojsko, Nizza a Rýn".

16

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester] 12. února 1860

Milý Mouřeníne,

těch 5 liber jsi už asi dostal, alespoň doufám.

Wiehův dokument* je velmi potěšitelný. Po tomhle ten zasmušilý Blind stáhne jistě ocas mezi nohy. Zatím jsi doufám dosáhl něčeho od Vögela.** Čím víc důkazů, tím líp.

Tak „Kölnische Zeitung" to prohlášení*** přece jen uveřejnila a zároveň dala Blindovi nový štulec. Tím líp.

Strohn je v Hamburku, a jak jsem slyšel, vede si v této speciální věci velmi dobře. Napíšu mu. Může být také užitečný.

Saludi.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 49–51.
** Viz tento svazek, str. 50.
*** K. Marx, „Prohlášení redakcím německých novin".

17

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 13. února 1860

Milý Frederiku,

dnes jsem dostal tu knihu[14]. Nic než pitomosti. Dětinství. Naštěstí ctěná „*National-Zeitung*" otiskla v obou svých úvodnících (čís. 37 a čís. 41) právě *všechna* místa, jichž je možno **právnicky** využít a v nichž je celá ta sprostota koncentrována.

Dnes (jakmile jsem dostal druhý Fischelův dopis) jsem ihned poslal justičnímu radovi *Weberovi* (první advokát v Berlíně) obžalovací spis spolu s 15 tolary zálohy (2 libry 10 šilinků).* Byl bych to měl *zadarmo*, kdybych se byl místo soukromé žaloby pro pomluvu obrátil na královské pruské státní návladnictví, ale jak jsem napsal Fischelovi, nemohu čekat, že by se královská pruská prokuratura „nějak zvlášť horlivě zastala mého dobrého jména". Mimoto je celá procedura velmi levná.

Z 5 liber, které jsi mi poslal, jsem tedy zaplatil 2 libry 10 Weberovi, 1 libru dnes hrabskému soudu, 5 šilinků Vögelovi a 2 šilinky za 2 affidavit, která vystavil,** mimoto jsem ofrankoval spoustu dopisů. Musel jsem si dneska, než jsem odešel do City, vypůjčit od jednoho pekaře libru, do středy.

Naštěstí napsal Urquhart Colletovi sprostý dopis a vynadal mu, že mi poslal účet za tisk[68]. Je prý to (totiž moje publikace) zahrnuto v jeho výdajích na agitaci. *Jemu* tedy platit nemusím.

Zítra budu mít ještě *jeden výdaj* a ještě nevím, jak jej zapravím.

* Viz tento svazek, str. 503.
** Viz tento svazek, str. 49.

Musím totiž k té svini Zimmermannovi (*ze Špandavy*, je to vogtovec, zároveň *advokát rakouského vyslanectví*), aby mi koncipoval formu plné moci, kterou musím *obratem* poslat Weberovi. Nesmím totiž ztratit ani chvíli, protože v Prusku se takovéto žaloby pozoruhodně rychle „promlčují".

Mimo „Volks-Zeitung" uveřejnil mé prohlášení* berlínský „*Publicist*"; ten vedle toho otiskl též výtah z anglického oběžníku proti Blindovi**. Oběžník spolu s affidavity Wieha a Vögela jsem dnes poslal Louis Blankovi a Félixi Pyatovi.

„Kölnische Zeitung" a „National-Zeitung" mé prohlášení neotiskly.[69]

Pan F. Freiligrath — ten se bude divit, jak ho (jakoby v dobrém úmyslu) zkompromituju — mi ani nepotvrdil příjem věcí, které jsem mu poslal.

Mou poslední důležitou zásilku jsi snad dostal?

Zítra dám ještě do pořádku tu záležitost s plnou mocí, a ve středu pak (ještě Ti to předem oznámím) odcestuji do Manchesteru, kam, kromě toho, že se my dva potřebujeme sejít, musím kvůli Robertsovi.

Ze všeho, co bylo uvedeno, vidíš, že má kapsa je úplně prázdná.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Prohlášení redakcím německých novin".
** K. Marx, „Proces proti augsburské ‚Allgemeine Zeitung'".

18

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 14. února 1860

Milý Frederiku,

přikládám kopii Vögelova affidavit[66], myslel jsem, že jsem Ti ji poslal v sobotu.

Historii „Původu, růstu a úpadku" *Pekelníků* mi Borkheim zaslal v rukopise.[70] Je, jak jsem Ti snad už řekl, obchodvedoucím u jedné firmy na Marklane; má 600 až 700 liber ročně.

V korespondenci se Schilym samozřejmě pokračuji, protože ho podrobuji křížovému výslechu k několika bodům.

Poslal Ti Lassalle Vogtovu knihu[14] poštou? Já jsem tomu bláznovi na jeho dopis vzkázal*, aby to adresoval Tobě.

Zítra očekávám telegrafickou depeši s odpovědí justičního rady Webera.**

Něco budu muset dojednat ještě zítra.

Budou-li peníze, odcestuji *možná* během zítřka. Určitě to nemohu říci, protože mohou nastat okolnosti, které mě přinutí zůstat o den déle. Hleď jen, abych našel *všechny dopisy a papíry* „pěkně v kupě".

Ničemný „Hermann" (zdá se, že na intervenci Kinkelovu, ten si chce vzít Angličanku s 2000—3000 liber šterlinků ročního důchodu) neotiskl rezoluci dělnického spolku***. Ale ti pánové si to rozmyslí.

* Viz tento svazek, str. 499.
** Viz tento svazek, str. 513.
*** Viz tento svazek, str. 47.

Všivý „Telegraph" mi dnes zase napsal a odkázal mě na odpověď svého všivého korespondenta ve včerejším čísle*. S tím psem zatočím.

Tvůj
K. M.

Tatík Blind se ještě neozval.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 539.

19

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 15. února 1860

Milý Engelsi,

5 liber jsem dostal.

Odjíždím zítra kolem půl osmé ráno (Euston Street).

Z přiloženého *Schaiblova* prohlášení[71] (tento výstřižek je z „*Daily Telegraph*") vidíš, že pilulka, kterou jsem jim podal, zapůsobila. Teď vyplují na povrch *fakta* proti ženevskému advocato imperii*.

Tomu Schaiblovi jsem ihned napsal krátký lísteček tohoto obsahu:

Jeho prohlášení je důležité proti Vogtovi, tedy pro podstatu věci. Nemění nic na Blindově „*vědomě lživém*" a nikoli „*mylném*" prohlášení v *augsburské* „*Allgemeine Zeitung*".[72] A tím méně na jeho *conspiracy***, o němž se může přesvědčit z přiložené kopie Wiehova *affidavit****, které ještě sehraje svou *veřejnou* úlohu. Uvidíš, že se ti chlapi, aby zachránili Blinda před nejhorším, vytasí se skutečnými fakty proti Vogtovi a ještě se před námi budou plazit v prachu.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* říšskému fojtovi (Vogtovi).
** spolčení k trestnému činu.
*** Viz tento svazek, str. 49–51.

20

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 8. dubna 1860

Milý Mouřeníne,

v posledních dnech svého pobytu v Barmenu[73] jsem důkladně prostudoval právní stránku manchesterské obchodní smlouvy a přesvědčil jsem se, že je zde všechno v sázce, že nesmím ztratit ani minutu a musím se sem vrátit. Vyjel jsem v pátek ráno v 6 hodin a včera v poledne ve 12 jsem byl zase tady, tedy za 30 hodin. Šlo o to, abychom si zajistili Charleyho*. To se včera večer podařilo, pokud bylo třeba, a teď musím čekat, co udělá Gottfried**. Avšak moje operační základna je teď zabezpečena.

Za těchto okolností mohu přijet do Londýna, teprve až se to tu všechno urovná. Do té doby jsem zahrabán až po uši v obchodních a právních záležitostech a nedá se nic dělat. Mezitím mi Gumpert a Siebel řekli, co věděli. Po mé brožuře *** není vidu ani slechu, pošli mi exemplář zpátky a také dopis (snad od Fischela?), který Ti poslal Gumpert†, abych věděl, co se děje. Dopis otevři, pokud se tak ještě nestalo, ušetří nám to psaní sem a tam.

O sprostárnách, které se zde v domě ještě udály, mi vyprávěl Gumpert, teď se bez dlouhých řečí vystěhuji.

Pruská policie se vůbec neukázala. Nechtěli ani pas, ani co jiného; těch pár policistů, které jsem potkal v Barmenu, mi zasalutovalo — a to bylo všechno.

* Charlese Roesgena.
** Gottfried Ermen.
*** „Savojsko, Nizza a Rýn".
† Viz tento svazek, str. 61 a 71.

Průmysl na Rýně se úžasně rozvinul a konstitučnost zapustila u měšťanů velice silné kořeny. Od roku 1848 se nesmírně mnoho změnilo, i když tu je ještě dost staré nákvasy.

Dosud žádná odpověď od Webera*? Jestliže brzo nepřijde, nezbude nic jiného než poštvat na něho Efraima Chytráka**.

Srdečně zdravím Tvou paní a mladé dámy. Jakmile to zde bude v pořádku, ihned přijedu.

Tvůj
B. E.

Pošli mi také klíč od spodní knihovny. Co je s balíčkem dopisů, který podle Gumperta zůstal ležet v ložnici?

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* justičního rady Webera (viz tento svazek, str. 54).
** Ferdinanda Lassalla.

21

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 9. dubna 1860

Milý Engelsi,

bylo to dnes velké zklamání, když místo Tebe přišel Tvůj dopis. Než přece jsme uznali „rozum věci".

Siebel se své mise zhostil dobře, s velkým taktem.[74]

Klíč se mi dneska ještě nepodařilo najít. Ale „horní" klíč se hodí i do dolní dírky. Zamyká obě oddělení.

Weydemeyerův dopis Ti pošlu v těchto dnech.*

Než jsem odjel z Manchesteru, ledacos jsem Gumpertovi atd. napovídal, považoval jsem to za nutné, abych odůvodnil, proč *nejedu* do Holandska[75].

Freiligrath napsal přátelský dopis. Ještě jsem neodpověděl, ani jsem ho ještě neviděl.

Od Gumperta jsem dostal jediný dopis, adresovaný *Tobě*, a ten byl určen pro mne — od Liebknechta, který mi oznámil, že mu augspurská „Allgemeine Zeitung" dala výpověď.[76]

Od Fischela nic.

Ani od Webera.**

Tvou brožuru*** odešlu odtud ve čtvrtek. Borkheim ji ohlásil

* Viz tento svazek, str. 65.
** justičního rady Webera.
*** „Savojsko, Nizza a Rýn".

v „*Hermannu*“ (posledním), já v „*Tribune*“; Liebknecht ji ohlašuje teď (ve středu) v „*New Orleans Paper*“.

Salut.

Tvůj

K. M.

Americké listy („New-Yorker Staatszeitung“ atd.) jsou plné Vogtovy slátaniny. Ti chlapi tam měli tu knihu[14] dřív, než jsme ji měli v Londýně.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

22

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 12. dubna 1860

Milý Engelsi,

vřelý dík za stolibrovku. Bylo to dnes ráno ohromné překvapení. Velký jásot po celém domě.

Snad sis všiml, nebo také nevšiml, že „Kölnische Zeitung" (*Schlesinger*-Londýn) měla tu drzost mluvit o Pekelnících[54] a o jejich ruském čmuchalství. Well! S pomocí svého zbankrotovalého přítele Specka jsem teď všem londýnským Pekelníkům vážně na stopě.

Předně sis asi v novinách všiml, že si Palmerston zavtipkoval a představil královně* pana *Reutera* (telegrafního žida z Terstu). Žid Reuter, který nenapíše slovo bez pravopisné chyby, má své faktótum — *Siegmunda Engländera*, který byl vypovězen z Paříže, protože se prozradilo, že on, placený francouzský špión (600 franků měsíčně), je zároveň „tajný" **ruský** špión. Tenhle Reuter, Engländer, Hörfel a **Schlesinger** vydávali v Paříži společně bonapartistický litografovaný bulletin (jako *čestný člen* k nim patřil nějaký Esterházy, člověk známý po celém městě a bratranec rakouského vyslance Esterházyho), nepohodli se atd. Pan *Bernhart Wolff, hlavní majitel berlínské „National-Zeitung"* a vlastník berlínské telegrafní kanceláře, je jedna duše a jeden měšec (společnost) s *E. Engländerem*, který teď pod Reuterovým jménem rediguje evropské světové dějiny. Notabene. Rusko se teď připojilo k „Německo-rakouskému telegrafnímu spolku" a „pour encourager les autres"** se postaralo, aby Pam

* Viktorii.

** „pro povzbuzení jiných".

představil jeho Reutera královně. Dostanu celý podrobný životopis Schlesingerův i Reuterův.

Salut.

Tvůj
K. M.

Díky Siebelovi za poznámky, které mi dnes poslal. Také za jeho „Religion und Liebe“[77]. Mé ženě se román velice líbí.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

23

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 16. dubna 1860

Milý Engelsi,

dnes jsem dostal velmi cenný materiál od Lommela.[78] Přesto jsem mu dnes už poslal další otázky křížového výslechu, k němuž se dobrovolně nabídl. Také naprosto nutné. V dopise, v němž jsem mu mazal med kolem huby, jsem ho také vybídl, aby sem poslal Petschovi (knihkupci) 300 výtisků své knihy „Hinter den Coulissen". Že se postarám, aby se prodaly (v dělnických spolcích atd.)* Teď chce 150 franků zálohy. Můj názor je, abyste v Manchesteru *bez meškání* dali dohromady pár liber, já tady seženu zbytek. Ten člověk je pro nás k *nezaplacení*. Psal kvůli tomu také Siebelovi. Já kvůli tomu píšu dnes Siebelovi také pár řádek. Nesmí nic dělat, dokud se se mnou předem neporadí.

Přikládám Weydemeyerův dopis.

Ten zatracený advokát**, kterého jsem proto minulý pátek uháněl v dopise***, se *ještě vůbec* neozval. Ale má zálohu a já mám jeho souhlas, že mě bude zastupovat. Nemohu si tedy myslet, že riskuje proces proti sobě samému.

Od Lassalla jsem zase dostal delší prázdné povídání spolu s tištěným článkem (o *Fichtově politickém odkazu*) pro Walesrodovu politickou ročenku,[79] která má teprve vyjít. Z Lassallova dopisu vyplývá, že četl Tvou brožuru†, že tedy v *Berlíně už vyšla*. Knihku-

* Viz tento svazek, str. 582—583.
** justiční rada Weber.
*** Viz tento svazek, str. 588.
† „Savojsko, Nizza a Rýn".

pec ji bude asi inzerovat teprve teď zároveň s velikonočními vajíčky. Lassallův dopis je vysloveně potrhlý. Byl zase nemocen. Píše zase „velké dílo". Mimo toto velké dílo se mu v mysli zcela jasně rýsují tři jiná velká díla, mezi nimi „Národní ekonomie", a mimo to studuje ještě 6—7 nejmenovaných věd s „produktivními záměry". Píše, že hraběnka* má velké peněžní ztráty, pročež on musí do Kolína. Zřejmě nepodařené železniční atd. spekulace.

Hora Sión existuje, jak vidím z mapy přiložené k Modré knize o Savojsku[80]. (V Genevois, dříve neutrálním.)

Apropos.

Zeptej se lupuse:

1. Našel jsem v jednom jeho dopise ze Ženevy, že znal Brasse. Ví o něm něco bližšího?

2. Přijal kusý parlament ve Stuttgartu[81] usnesení, podle něhož bývalým říšským regentům přísluší právo znovu svolat při nějaké příležitosti německý parlament?

Víš Ty nebo lupus něco o tom, že v roce 1849 poslala tehdejší falcká prozatímní vláda francouzskému Národnímu shromáždění žádost o anektování?

Kdy sem přijedeš?

Tvůj
Mouřenín

Freiligratha jsem ještě neviděl. Je mi „protivné" setkat se s tím chlapem, ale přesto budu muset do toho jablka kousnout. Už z politiky, po našich vzájemných ujištěních o přátelství.

Také mi napsal vlídný dopis.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Sophie von Hatzfeldtová.

24

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 17. dubna 1860

Milý Engelsi,

doufám, že Tvé churavění není nic vážného. A že na sebe dáváš pozor a nepřepínáš se.

Dnes jsem Lommelovi poslal *těch 150 franků.** (Co neseženete v Manchesteru, sebere se tady.) Z těchto důvodů:

1. 50 franků musí zaplatit knihaři, aby si mohl vyzvednout ty výtisky[82]. Zbude mu 100 franků. Handrkovat se kvůli tomu by bylo *krajně nepolitické* a nebudilo by to úctu k naší straně.

2. Hlavní věc — rychle a *bez jakýchkoli podmínek* poslat Lommelovi tuto jakoby zálohu. Tím bude k nám připoután. Druhou polovinu dostane postupně, a tak zůstane s námi *svázán.*

3. Jakmile bude mít peníze, hodlá odcestovat do Savojska a zasílat odtamtud zprávy.

4. Z přiloženého Petschova lístku (dal jsem mu výtisk, který s sebou přinesl Siebel) vidíš, že jako nakladatel doufá udělat s touto ostatně zajímavou brožurou dobrý obchod.

5. Lommel je slušný. Jinak by se teď prodal. Z dopisů, které mi poslal Becker**, se dovídám, že Lommel je hlavní borec staro-republikánské strany. Je spřátelen také s Heinzenem. Jak ten bude křičet o odpadlictví!

* Viz tento svazek, str. 65.
** Johann Philipp Becker.

Siebelova spolupráce se „Strassburger Zeitung“ se mi zdá na povážlenou.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

25

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 24. dubna 1860

Milý Frederiku,

přikládám dopis od Webera. Teprve z dopisu se dovídám (taky mi to ten osel mohl laskavě sdělit už dříve), že *původně* nepodal civilní* žalobu pro urážku, ale *trestní žalobu* na Zabela, přičemž návrh na potrestání musí podle pruského práva kontrasignovat královská prokuratura. Přitom byl v první instanci odmítnut; odvolal se. Je samozřejmě „ve *veřejném* zájmu" pruské vlády, aby nás co nejvíc pomlouvali.

Z jeho dopisu vidíš, že 18. podal také civilní žalobu.[83]

Řekl bys to dr. Heckscherovi a napsal mu o tom noticku (pár řádek) pro hamburskou „Reform"? Sám mi tuto službu několikrát nabízel, a tohle (už proto, abychom donutili pruskou vládu k troše opatrnosti) musí na veřejnost. Píši kvůli tomu také Siebelovi. Také nesmíme dopustit, aby si veřejnost myslela, že věc usnula.

Věci od Lommela (dostanu od něho ještě 6—7 dokumentů) obsahují dostatečné nepřímé důkazy o tom, že Vogt byl podplacen. Vogt se necítí v Ženevě už *jistý*, a proto si zažádal o státní občanství ve Schwyzu. Jinak doufám, že mi už jednou obšírně napíšeš, jak to vypadá s *Tvými* záležitostmi. Není to od Tebe zrovna přátelské, že vůči mně zachováváš rezervu, která je snad na místě vůči jiným.

Co Tvé zdraví? Velice jsem se kvůli tomu vylekal.

Tvůj

K. M.

* tj. soukromou, srovnej se str. 630.

Perrierův podnik byl dohodnut s Bonapartem, neuskutečnil se však v původně zamýšlených rozměrech.[84] J. Perrier byl *s* Fazym v Paříži, viděl ho tam Beckerův syn*.

Od Fischela, jemuž jsem psal kvůli Tvé brožuře** (také Schily kvůli tomu intervenoval), dosud žádná odpověď.

Zatímco v západoněmecké „Strassburger Zeitung" dorážejí literární zuávové, v německé „Baltische Monatsschrift" (Riga) harcují zase literární kozáci, takže na nás „Němce" ženou útokem z obou stran.[85]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Gottfried Becker.
** „Savojsko, Nizza a Rýn".

26

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 7. května 1860

Milý Frederiku,
přikládám:

1. *Fischelův dopis.*[86] Gumpertova představa, že Ti sem poslal nějaký dopis z Berlína, je klamná. V dopise, který pro Tebe poslal, byl vložen Liebknechtův dopis pro mne.*

2. *Szemerův dopis.*[87] Dlouho jsem mu nepsal, protože se mi víc než nelíbilo, jak ve svém spise pochlebuje Badinguetovi[88] a Pamovi. Teď mu však naleji čistého vína.**

3. *Emmermannův a Beustův dopis Schilymu.*[89] Co říkáš Ty těm biedermanům? Beustovi, který se opásává mečem! Podle kterého jsem prý já krotil vášně, protože on měl plné kalhoty a upaloval z Kolína! Dopisy mi nemusíš vracet, ale uschovej je.

Pokud jde o Fischelovu nabídku, musím nejdřív vědět něco víc o tom, jakého druhu, zaměření atd. je připravovaný list.

Jsem velmi rád, že Techowovým adresátem je Schimmelpfennig[44], protože tak mohu jednoho charakterizovat druhým. Že Willich nedovolil Schapperovi odpovědět, je také dobré. Budu se k němu chovat s jemnou ironií.

Sešel jsem se s Freiligrathem. Ten filistr zřejmě chce zůstat

* Viz tento svazek, str. 59 a 61.
** Viz tento svazek, str. 613–614.

s námi zadobře. A jinak zůstat stranou „skandálu". Má teď mimořádně ordinární názory.

Doufám, že dáš o sobě brzo vědět.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

27

Engels Marxovi

do Londýna[1]

[Manchester 7. května 1860]

Milý Mouřeníne,

tu věc do „Reform" Heckscher ihned zařídil*, nevím ještě s jakým výsledkem; Heckscher jako obvykle zase přecenil svůj vliv, teď řekl, že nemůže slíbit, že to otisknou atd.

Mezitím to dal Siebel do „Mittelrheinische Zeitung".

Je něco nového z Berlína?

Pan Szemere mi s tokajským nadělal spoustu výdajů. Víno je tak sladké, že se nedá vůbec pít, takže jsem mu je všechno, až na pár lahví, poslal zpátky a ponesu samozřejmě všechny výdaje, celní poplatky atd. Píše velmi zdvořile, nabízí jiná vína, ale je třikrát dražší než Charlesův** obchodník s vínem v Pešti. Ten chlapík chce ze svého „čistě vlasteneckého podniku" vytloukat kolosální zisky. Uvidíme.

Siebel stůně na nějakou „geniální" nemoc a je na to jako vždy hrdý. Půjdu ho dnes večer navštívit.

O mé brožuře*** není v novinách zhola nic. Conspiration du silence† pracuje zas naplno.

Apropos. Přijel sem Reiff, prý mu to poradili Liebknecht, Lochner atd. Počítá s mou pomocí, živí se jako pouliční muzikant. Řekl jsem, že bych za těchto okolností musel nejdříve napsat Tobě,

* Viz tento svazek, str. 69.
** Charlese Roesgena.
*** „Savojsko, Nizza a Rýn".
† spiknutí mlčením.

a to se mu zdá se nelíbilo — prý se zlobíš atd. Co dělat? Co si o tom chlapovi myslíš? Tak jako tak nemohu pro něho moc udělat.

Je tu můj bratr Emil a jedná s Ermenem. Pravděpodobně zůstanu nějakou dobu u Gottfrieda* jako obchodvedoucí, s procenty ze zisku a na záruku, že budu za několik let společníkem. Snažím se, aby smlouva byla pro Gottfrieda co možná nejtíživější, aby mě v rozhodující chvíli ještě moc rád pustil. Koncem tohoto nebo určitě během příštího týdne bude všechno dojednáno. Ostatně v nejbližší době budu muset pořádně zabrat, monsieur Gottfried chystá velké změny a reorganizace, jen co se stane docela samojediným pánem obchodu.

Mnoho pozdravů Tvé paní a mladým dámám.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Gottfrieda Ermena.

28

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 8. května 1860

Milý Frederiku,

Reiff je lump. Nikdo ho do Manchesteru neposlal. Byl odhalen a zmizel odtud. Již v roce 1850 byl vyhozen ze Svazu[50]. Během vyšetřování v kolínském procesu[2] přímo zrazoval. Vyhledal jsem si teď znovu Bermbachův dopis, kde je o tom řeč.[90] Nech ho tedy běžet.

O své brožuře* jsi snad něco našel ve Fischelově dopise. Ostatně na Tvém místě bych teď rovnou využil malých literárních konexí přítele Siebela (jakmile bude zase v pořádku), aby se něco podniklo proti conspiration de silence**. Kdybys byl na brožuře rovnou uvedl své jméno, publikum by po tom sáhlo už ze zvědavosti. Ostatně Behrend je asi ještě horší než Duncker.

Szemere rád žádá služby od jiných, ale sám má zašitou kapsu. Ty jsi pro něho teď udělal dost a já na Tvém místě bych to víno ponechal jejich čistě vlasteneckému poslání.

Ta dohoda s G. Ermenem se mi zrovna moc nezdá. Otázka je, zda Tvoje rodina ponechá v obchodě kapitál, či ne? V prvém případě by se toho přece dalo pro jednání využít.

Z Tvého dopisu zdá se vyplývá, že zase chceš svůj příjezd k nám odložit nebo odsunout. Na pár dní by ses snad přece jen mohl uvolnit, spojení je rychlé.

Co soudíš o událostech na Sicílii?[91]

* „Savojsko, Nizza a Rýn".
** spiknutí mlčením.

Ve Vídni to prý vypadá hodně revolučně.

Angličané teď, toť se ví, nedají člověku pokoj s Bruckem. Předevčírem mě s tím zase jeden chlapík otravoval a ptal se:„Copak říkáte Bruckově sebevraždě?“ „Tak já Vám to povím, pane. V Rakousku si taškáři podřezávají vlastní krky, kdežto v Anglii řežou svým lidem měšce.“

Právě jsem dostal dopis od Borkheima z Dublinu. V sobotu večer přijede do Manchesteru a v neděli Tě navštíví.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

29

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 10. května 1860

Milý Mouřeníne,

bratr* dnes večer odjel, protože matka vážně onemocněla a povolala ho telegraficky zpět.

Ta věc s Ermenem je už skoro dohodnuta. Moje rodina ponechá v obchodě kapitál 10 000 liber, a ten mi také musí nechat, až se stanu společníkem. Moje materiální situace se zlepší ihned, přinejmenším procentní sazba podílu. Povím Ti to všechno ústně, až přijedu na svatodušní svátky. To jest, bude-li do té doby všechno v pořádku a nepřihodí-li se nic s mou matkou, abych vůbec mohl přijet. Skoro se bojím, že se nakazila od otce. Připadá mi to, jako by se teď ten tyfus v naší rodině zrovna ubytoval.

O dalším zítra.

Siebel chce vědět, zda jsi mezi papíry, které přinesl, nenašel brožuru „Die Sphinx auf dem französischen Kaiserthron“[92]; Schily ji pohřešuje a má obavu, že o ni v opačném případě už přišel.

Včera jsem se viděl s Lupusem. Noha ho pořád trápí. K tomu revmatismus. Skoro se zdá, jako by se nemoc po Gumpertových zákrocích projevovala ještě akutněji, což je také dobré, tím dřív to bude odbyto, a potom bude Lupus zase pašák.

Pozdravuj rodinu.

Tvůj

B. E.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Emil Engels.

30

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 11. května 60

Milý Mouřeníne,

s matkou je to velmi vážné. 2 telegramy z Barmenu. Nikdo k ní nesmí. Mám tam zas jet, už jsem udělal potřebné kroky. Jak to půjde, nevím. Hlava mi z toho jde kolem, zdá se, že je to skutečně tyfus.

Nemohu Ti dnes psát o jiných věcech, mám hlavu na prasknutí, a přitom je už příliš pozdě. Po 7 týdnů žiji v ustavičném napětí a rozčilení, které teď zase dosáhlo vrcholu, je to horší než kdy předtím. Naštěstí jsem tělesně zase all right. Kdybych jel do Barmenu, udělám to pravděpodobně tak, že bych se cestou zastavil zase na den v Londýně, pak se uvidíme.[93]

Mnoho pozdravů.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

31

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 28. května 60

Milý Engelsi,

přikládám Lassallův dopis. Napiš mi *obratem*, co bych mu měl napsat o Fischelovi.

Na jeho návrh ohledně Berlína nepřistoupím.[94]

Od Lommela ještě nic.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

32

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 31. května 1860

Milý Mouřeníne,

vracím Efraima Chytráka*. To, co Ti navrhuje, je skutečně šílené.[94] Vždyť ani nemůžeš o tom, co se událo v Kolíně, vůbec nic vypovídat. Ale přesto by se dalo s Efraimem v té věci počítat, má přinejmenším víc odvahy než ty staré baby z kolínského procesu, které radši všechno poslušně spolknou. Mělo by se také zkusit, zda by se z Kolína přece jen nedalo něco udělat.

Ad vocem Fischela asi nezbude, než tomu bláznovi nalít trochu čistého vína a povědět mu něco o tom, nakolik se slovo „reakční" stalo u něho pustou frází. Při té příležitosti ho snad můžeš také vybídnout, aby vysvětlil, proč vlastně on, Efraim Hluboký, se s námi a Fischelem shoduje v „antipalmerstonovství". Alespoň to tak dalece nelze rozpoznat. Do nějaké soukromé hádky mezi Lassallem a Fischelem v Berlíně nám nic není, a Fischel se choval příliš dobře, abychom mu teď kvůli Lassallovi dali nějakým způsobem výhost. Nepůjde to ovšem jinak než Temnému Herakleitovi[95] v několika tajemných narážkách naznačit, že v zahraniční politice není slovo „reakční" k ničemu a že na tomto poli jsou užiteční ještě daleko větší „oslové" než Fischel, jen když se vyznají v tlačenici. A jak teprve se náš pronikavý revoluční myslitel a praktický královský pruský dvorní demokrat asi zděsí, až uslyší, že Urquhart chce rozšířit moc koruny. Ostatně v této separátní oblasti foreign policy**

* tj. dopis Ferdinanda Lassalla.
** zahraniční politiky.

je přece možné tak krásné spekulativní oddělení od vnitřní politiky, že si jistě zažertuješ a vysvětlíš mu, že subjektivně reakční je tentokrát v zahraniční politice objektivně revoluční, a chlap bude mít pokoj. Stačí mu ukázat nějaký přechod a bude teoreticky spokojen, jakkoli ho naše styky s Fischelem musí prakticky zlobit, tím spíš, že ví, že se Fischel postaral o mou brožuru*.

Můžeš mu snad také připomenout, že je to moc revoluční, nejdřív Němce zbavit nebo připustit, aby byli zbaveni nejlepší půdy a podmínek své národní existence pod záminkou, že nynější páni této půdy jsou reakcionáři, a potom počítat s revolucí. Bylo by dobré připomenout také pověru o revoluční iniciativě ropucháčů[96]. Všechno jako obvykle se spoustou náznaků, aby se tím musel prokousávat 4 týdny, a případ bude pak vyřízen manuskriptem o 4 arších, na který zas neodpovíš.

Bylo velmi užitečné, že jsem se v sobotu vrátil. Hned v neděli jsem se všelicos dozvěděl, co je důležité pro jednání, a teď musím studovat návrh smlouvy.

Srdečný pozdrav ženě a dětem.

Siebel chce odjet.

Tvůj

B. E.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Savojsko, Nizza a Rýn".

33

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 2. června 1860

Milý Engelsi,

napsal jsem Icikovi asi 10 stránek, z toho 8 o kolínském procesu, 2 o Fischelovi.* Šlo mi to dost těžko, protože pořád ještě nejsem ve své kůži a stále beru léky.

Lommel mi před několika dny oznámil, že odeslal po dráze balíček.[97] Už dávno by tu musel být. To je mrzuté.

Fischel mi píše, že dopisovatelem „*Daily Telegraph*" v Berlíně je nějaký Abel.

Přišel dopis od Schilyho. Z něho se dovídám, že mu Siebel oznámil, že do Manchesteru došly Tvé brožury**. Exemplář pro Schilyho musím obstarat přes Rheinländera. Jeden výtisk potřebuji také pro svou brožuru***.

Nemohl bys mi pro „*Tribune*" do *středy* napsat něco krátkého o Garibaldim?† Nepůjde-li to, tak do *pátku?*

Salut.

Tvůj
K. M.

* Viz tento svazek, str. 602–612.
** „Savojsko, Nizza a Rýn".
*** „Pan Vogt".
† B. Engels, „Garibaldi na Sicílii".

Apropos. Z Schilyho dopisu vyplývá, že Moses* je zároveň dopisovatelem „*Espérance*“ (a je takový bonapartista, že se s ním rozešel dokonce jeden *francouzský* přítel) a zároveň *augsburské* „*Allgemeine Zeitung*“.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Moses Hess.

34

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 14. června 1860

Milý Engelsi,

můžeš mi do pondělka poslat nějaké peníze? Na proces a tu záležitost s Vogtem jsem dodnes vynaložil kolem 13 liber, a do novin jsem pro nemoc už 3 týdny neposlal ani řádku.

Včera odjel Siebel.

Vřelý dík za portrét.

Mám pro Tebe něco politicky *velmi důležitého* (zítra). Dole na mne čeká návštěva, pro dnešek tedy končím.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinënija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

35

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 16. června 1860

Milý Frederiku,

10 liber jsem v pořádku obdržel. Vřelý dík.

Portrét je skvělý. Pošlu Ti také takový.

Věci od Lommela tu ještě nejsou.[97] Na jeho reklamaci mu řekli, že takové balíčky (aby ušetřil, poslal to jako *nákladní zboží*) jdou vždycky několik týdnů.

Výňatek z posledního Lommelova dopisu:

„Jistě jste četl augsburskou ‚Allgemeine-Zeitung' z 8. června. Jejich bernský dopisovatel, bezpochyby von Tscharner, spoluredaktor ‚Bundu', tam má zprávu, z níž je možno mezi řádky vyčíst, jak vogtovci denuncují u svého pána a mistra v Paříži a odtud nepřímo u spolkových úřadů v Bernu a u německých knížecích dvorů. Je to znovu ohřátá bajka o spiknutí, o německých demagozích, kteří se snaží rozeštvat Francii a Německo, aby umožnili vznik centrální republiky. Ve spolkových kruzích, stejně jako v Ženevě, Vogtova intrika nijak nepůsobí; zato se zdá, že nezůstala bez vlivu na omezený rozum německých knížat. Tohle strašidlo spiknutí, které vystrkuje Badinguet[88], prý dokonce přimělo ty ustrašence k tomu, aby mu v Baden-Badenu poskytli vytouženou audienci.[98] ‚Allgemeine' již 14 dní nechává mlčky v šuplíku velice pikantní noticky, které jsem jí poslal ze Savojska a z Turína, a Vogt, který se sem vrátil před 10 dny, se dal před jedním dělníkem slyšet, že se to těm škrabákům v německých novinách brzy zatrhne a že se toho co nevidět přihodí ještě víc, co nikdo nečekal."

V Paříži teď vyšla Aboutova brožura „Napoléon III. et la Prusse“[99]. Za prvé podkuřování Německu. Ve Francii jsou prý jako household words* jména všech jeho velkých mužů, jako „Goethe, Schiller, Humboldt, *Vogt*, Beethoven, Heine, Liebig atd.“. Francie je prý zcela nezištná, ačkoliv je neustále provokována. Potom kecy o německé jednotě, jíž má být dosaženo s pomocí Francie. Potom velmi povrchní kritika nynějších pruských poměrů. (Také je tu obšírná zmínka o případu Niegolewského![100]) Jediná spása — přimknout se proti rakouskému feudalismu k francouzskému „demokratickému principu“. Tento demokratický princip spočívá totiž v tom, založit panovnickou diktaturu na „suffrage universel“**. Satis superque!***

Ale je moc dobře, že se teď královskopruská dvorní demokracie dostává do zlé tísně, doufejme, že také princ-regent† se brzy dostatečně zkompromituje.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* běžná slova.
** „všeobecném volebním právu“.
*** Stačí!
† Vilém, princ Pruský.

36

Engels Marxovi

do Londýna[101]

[Manchester] 20. června 1860

Milý Mouřeníne,

zdá se mi, že amicus* Lommel přece jen dost značně popustil uzdu své fantazii, když připisuje bonapartistickým denunciacím hlavní úlohu v baden-badenské záležitosti**. Že ale něco za tím je a že Vogt, Bonaparte a spol. používají i tohoto manévru, je jistě úplná pravda.

Je moc krásné, že v Aboutově brožuře[99] je teď maloněmecké národní spolkaření[25] vylíčeno bez obalu jako něco, co je v zájmu bonapartismu. Náš přítel Icik udělá teď asi brzy obrat; po této brožuře se z těch pánů buď vyklubou bonapartisti, anebo se dostanou se svým pruským Německem do velkých nesnází.

Náhodou se mi dostaly do rukou starodánské kaempeviser***, mezi spoustou braku sem tam velice krásné věci. Zde je jedna, kterou přeložil Uhland.[102]

Pan Oluf jede v pozdní čas
zvát hosty na svatební kvas.

Rej skřítků les tu roztančil
a vprostřed: dcera krále vil.

* přítel.
** Viz tento svazek, str. 85.
*** hrdinské zpěvy.

„Buď zdráv, Olufe, nač ten chvat?
pojď chvíli se mnou tancovat.“

„Ne, nemohu tančit, nechci ani,
svatbu mám zítra za svítání.“

„Pojď, podej ruku k tanci, hrám,
já zlaté ostruhy ti dám.

Hedvábnou dám ti košiličku,
máť bílila ji při měsíčku.“

„Ne, nemohu tančit, nechci ani,
svatbu mám zítra za svítání.“

„Pojď, Olufe, pojď se mnou v rej,
co zlata chceš, si za to měj.“

„Zlato si vezmu, vezmu rád,
však s tebou nechci tancovat.“

„Ty nechceš se mnou — běda ti,
ať mor tě stihne vzápětí.“

V srdce mu ránu zasadila,
nikdy ho hruď tak nebolela.

A na koně pak zvedla jej.
„Teď domů ke své milé spěj!“

Jak domů dojel, řek' by stěží.
Matka už čeká na zápraží.

„Synáčku, synku, běda, běda,
proč tvoje tvář tak strašně bledá?“

„V mých žilách není kapka krve,
s královnou vil já byl jsem prve."

„Synáčku, synku, běda nám,
co nevěstě já říci mám?"

„Řekněte, že v les jsem jel,
bych psy a koně vyzkoušel."

A sotva vzešel úsvit ranní,
nevěsta tu se svatebčany.

A hodovali, víno pili.
„Pan Oluf, kde, můj ženich milý?"

„Pan Oluf časně v lesy jel,
by psy a koně vyzkoušel."

Plášť rudý zvedla v předtuše:
pod ním pan Oluf bez duše.

Mně se tohle líbí mnohem lépe než příliš ulízaný překlad Uhlandův. Jiná báseň o „Panu Jonovi" je však ještě mnohem krásnější.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinénija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

37

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester kolem 25. června 1860]

Milý Mouřeníne,

četl jsi ve čtvrteční nebo páteční „Kölnische Zeitung" v „*Různých zprávách*", jak se Icikovi zase jednou povedlo, že ho vyhodili z Viktoriina divadla?

Ten chlap si ještě najme člověka, který by mu jednou do roka nějakou vrazil, aby o něm lidé mluvili, až už na to se svou židovskou nestydatostí nebude sám stačit. Zatím pořád ještě projevuje brilantní talent, jak to udělat, aby mu zvalchovali hřbet a vyrazili s ním dveře.

Mnoho pozdravů rodině.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

38

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 25. června* 1860

Milý Frederiku,

jsem ještě pořád „moc špatný", jak říkává rudý Wolff**, ačkoliv jsem už asi před týdnem přestal brát léky. Ale každý den konám na Allenův příkaz „povinné pěší túry", a snad se konečně během tohoto týdne zase seberu.

Lina*** je u nás na „prázdninách". Zůstane tu asi měsíc. Siebel se ještě neozval.

Byl bych rád, kdybys napsal do pátku nebo do soboty článek pro „Tribune", buď o obraně Anglie, nebo o Garibaldim, nebo o indickém obchodu.[103] Od té doby, co je Wilson the Indian Chancellor of the Exchequer†, nenajde se v tom ubohém „*Economistu*" skoro nic o Indii. Nezapomeň mi také (ačkoli pro *tento* týden to ještě není nutné) napsat asi kvartovou stranu nebo tak nějak o vojenském *významu Čech* pro Německo nebo spíš pro Rusko, kterému je Vogt chce odstoupit.[104]

Apropos!

Právě jsem dostal „Pro domo und Pro patria gegen Karl Vogt" Jakoba Venedeye, Hannover 1860 (40 stran). Ze stanoviska tohoto chlapíka to není tak špatné. Jsou tam některá fakta o Vogtově zbabělosti.

* V rukopise: července.
** Ferdinand Wolff.
*** Lina Schölerová.
† indickým kancléřem pokladu.

Nás se v tomto Jakobovi týkají následující místa.

Jeden přítel laskavě píše:

„Je to hanebné, že tento Vogt ve svém triumfu nad ‚Augsburger Zeitung' a ‚Pekelníky'[54] nedá pokoj také Venedeyovi." (Str. 4.)

„Pro domo* jen pár slov. Zapomněl snad Karl Vogt, že všechna ta zamřelá, vyčichlá sousta, která ve svém ‚*Prohlášení*' servíruje proti mně svým čtenářům — ‚šlechetný Jakob', ‚plavá mysl', ‚říšská slza' a čertví jak ještě — naservírovali před deseti lety Marx, Engels a společníci v porýnských novinách** čerstvá a vonná, opepřená kořením duchaplnosti? Je snad nutné připomínat, že tato ‚špinavá banda několika škodolibých kumpánů v Londýně', jak jim Vogt říká, v témž článku ‚Der Reichsregent'[105], který posloužil Augsburčance za východisko k jejímu obvinění Vogta, táhne proti mně do pole zcela v tónu Vogtova ‚Prohlášení'? Karlu Vogtovi to nicméně vůbec nevadilo a klidně mě nařkl, že jsem si své ‚pomluvy' o něm vypůjčil u pánů Marxe, Engelse a společníků. Vogt dobře ví, že posměšky, jimiž mě častuje, jen papouškuje po nich." (Str. 7.)

„Tento Vogtův spis[14] o jeho procesu vypadá docela jako triumfální tažení. A vskutku, Karl Vogt, aniž se tím ovšem sám ukázal v lepším světle, poslal augsburskou ‚Allgemeine Zeitung' i ‚londýnské Pekelníky' pořádně pocuchané do Londýna." (Str. 6.)

Voilà tout.***

Salut.

Tvůj

K. M.

Fred. Engels, 7, Southgate, St. Marys, *Manchester.*

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Pro domov", tj. ve své věci.
** „Neue Rheinische Zeitung".
*** To je vše.

39

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn 26. června 1860]

Milý Frederiku,

o Icikově dobrodružství jsem nic nečetl.*

Z přiloženého Weberova dopisu vidíš, jací jsou ti Prušáci sprostí psi.[106] Od komorního soudu se teď ovšem také nedá nic čekat.

Jaká báječná jurisprudence! Nejprve se mi zakáže „žaloba pro pomluvu", protože není v zájmu pruské vlády. A potom se nedovolí veřejně projednat „žalobu pro urážku na cti", protože zde není „skutková podstata". Je to vyložené „plédování" pro „National-Zeitung".

Jak liberální bylo naproti tomu Bavorsko vůči Vogtovi.[107] To je ten „pruský pokrok".

Ať Heckscher napíše zase krátkou noticku do „Reform". Veřejnost musí být seznámena aspoň s pruským postupem.

Z doličného materiálu, který jsem poslal Weberovi a který přiložil k obžalobě, ti mizerové zjistili, že „*National-Zeitung*" by musela být odsouzena, kdyby se dovolilo věc „projednat". Proto všechny tyhle ničemné šikany.

Salut.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 90.

40

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester, 7, Southgate 26. června 1860

Milý Mouřeníne,

je velmi nejisté, zda budu moci ten článek napsat, na zítřek nebo pozítří se ohlásil můj švagr*, který je právě v Londýně. Napevno s tím tedy nepočítej. Mohl bych nanejvýš zauvažovat o Garibaldiho vyhlídkách na pevnině, o indickém obchodu toho vím na článek moc málo.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Pravděpodobně Emil Blank.

41

Engels Marxovi

do Londýna[1]

[Manchester 27. června 1860]

Milý Mouřeníne,

přílohy k tomuto dopisu pošli zpátky, napíši hned Siebelovi pár řádek o berlínské historii a pošlu mu je se svou odpovědí, aby zařídil další. Rovněž Heckscherovi.*

O Čechách budu hledět napsat ještě dnes.** Za chvíli bude 8 hodin a já jsem ještě v kanceláři. Zatím nevím, zda se mi zítra podaří napsat něco o Garibaldim: 1. není materiál, 2. můj švagr***. Udělám zkrátka, co bude možné.

Icik tedy vystupuje na veřejnosti společně s Vogtem a v skrytu je náš spojenec.[108] Cela n'est pas mal.† Napiš hned Meissnerovi.[109]

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinĕnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 93.
** Viz tento svazek, str. 91.
*** Pravděpodobně Emil Blank.
† To není špatné.

42

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 28. června 1860

Milý Frederiku,
vracím přílohy. Meissnerovi napíšu.[109]

Ten vtip s Lassallem vím už od včera, protože „*National-Zeitung*" měla velice pochvalný úvodník o výborných „Studiích".[108]

Co říkáš té sprostotě pruské vlády?[106]

Salut.

Tvůj
K. M.

A vůbec teď musíš všude vyrukovat se svým jménem. Určitě nebylo dobré, že ta věc* vyšla anonymně.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* B. Engels, „Savojsko, Nizza a Rýn".

43

Engels Marxovi

do Londýna[1]

[Manchester kolem 28. června 1860]

Milý Mouřeníne,

přikládám článek o přehlídce střelců*; v úplném zoufalství jsem připadl ještě na toto téma. Článek pořádně pročti, já na to nemám čas.

Páni Prušáci mají teď opravdu „krásné manýry". Protože proces proti „National-Zeitung" by nebyl k ničemu dobrý a jen by vnesl řezavou disonanci do všeobecné konstituční harmonie, musí se tomu stůj co stůj zabránit. Ovlivní se soudci, „kteří ještě jsou v Berlíně"[110], a jsem pevně přesvědčen, že byl ovlivněn i pan Weber. Celý styl dopisů mi to dokazuje. Tím víc je teď třeba pospíšit si s brožurou**, aby se šlechetní Prušáci přesvědčili, že takové věci nemohou potlačit. Ty svině. Či snad byli vůči mně v tichosti proto tak liberální***, aby pak o to sprostěji vystoupili vůči Tobě?

O Čechách napíši pokud možno ještě dnes večer. Musíš ostatně, ať je to teď jak chce těžké, udělat brožuru rozhodně tak, aby ji Prušáci nemohli zakázat. A především rychle, protože pravděpodobně v nejbližší době, ještě do roku 1861, zavládne mírová ospalost a s ní se zájem o vlastizradu otupí. Alespoň jednou buď trochu povrchní, abys přišel v pravý čas.

Tvůj
B. E.

* „Britská dobrovolnická vojska".
** K. Marx, „Pan Vogt".
*** Viz tento svazek, str. 59.

Došel balík od Lommela?[97]

Lupus odchází příští týden na čtyři neděle na prázdniny do Irska atd. atd.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinénija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

44

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 9. července [1860]

Milý Frederiku,

s Meissnerem[109] se mi to zdá na pováženou, protože je jedna ruka s Vogtem a jeho kumpány. Alespoň mu nepošlu rukopis, dokud neuzavře smlouvu.

O Čechách? Musím to teď mít; jinak mě to zdrží. Beztak stačí jen krátce.*

A taky bych rád, abys v několika větách vysvětlil, jak blbé jsou z vojenského hlediska následující výroky toho Falstaffa Vogta[111]:

1. Tento člověk, který tak bedlivě studuje vztahy mezi „silou a látkou“[112], tvrdí, že spojená podunajská knížectví — ve své *dnešní* rozloze — jsou jako *samostatné* království schopna vytvořit „hráz“ proti Rusku a dokonce čelit Rusům, Rakušanům a Turkům.

2. Hlavní důkaz Badinguetovy[88] nezištnosti a nevýbojné politiky se snaží vyvodit z toho, že po „slavném“ krymském tažení neanektoval ani „ruské“, ani „turecké“ území.

Já pořád nejsem docela ve své kůži. Jeden den je mi líp, a druhý den je to zas horší.

Salut. Tvůj

K. M.

Apropos. Viděl jsem (zprostředkoval mi to jeden mladý Angli-

* Viz tento svazek, str. 91, 95 a 97.

čan, Green se jmenuje) Garibaldiho dopis, v němž moc nadává na Bonaparta a doufá, že koneckonců bude ještě moci tasit proti němu meč.[113]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

45

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 17. července [1860]

Milý Engelsi,

balík od Lommela[97] po všelijakých dobrodružstvích, o nichž Ti povím jindy, musí dnes nebo zítra dorazit via Cologne*. Průvodní list (železniční) ze Ženevy už mám v ruce.

Před několika dny jsem dostal dopis od Eccaria, píše mi, že s krejčovinou je teď konec, tj. jeho tělesný stav mu nedovoluje v tom pokračovat. Lékař prý řekl, že mu nemůže pomoci. Musí prý změnit vzduch atd. Proto jsem mu tedy na svůj náklad najal pokoj (samozřejmě bez jeho rodiny, ta zůstává ve starém bytě) zde blízko mne; jíst chodí také k nám a nemá nic jiného na práci než procházet se po Heathu** a jednou týdně poslat článek Weydemeyerovi, který mu platí 3 dolary za článek. Doufám, že se z toho vykřeše. Koupil jsem mu také portské. Dál to však nemohu dělat, protože s ním mám ještě jiné mimořádné výdaje, které už teď sotva nesu, a do kapsy máme hluboko.

Nemohl bys brzy napsat něco o Garibaldim nebo o pruské vládě, která za zády sněmoven prosadila svou armádní reformu, nebo něco podobného?[114]

Je dobře, že Garibaldi poslal Farinu ke všem čertům.[115]

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* přes Kolín.

** Hampstead Heath, planina nad londýnským předměstím Hampstead.

46

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 21. července 60

Milý Engelsi,

v pondělí večer předloží Palmerston návrhy o opevněních Anglie — tento veliký podvod. Bylo by velmi dobré, kdybys mi o tom do středy (protože to *odtud* potřebuji poslat až ve středu) poslal krátký článek pro „*Tribune*"*.

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Britské obranné stavby".

47

Engels Marxovi

do Londýna[1]

[Manchester kolem 23. července 1860]

Milý Mouřeníne,

bude-li to jen trochu možné, dostaneš článek o opevňování, ale první poštou to v žádném případě nepůjde.*

Co soudíš o Kinglakových odhaleních?[116] Nebylo by vůbec špatné, kdyby se ukázalo, že hrozitánská velkomyslnost prince regenta** v Baden-Badenu[98] je jen ubohým napodobením villafranckého kousku, a kdyby tím opravdu „šlechetným" byl František Josef. Ostatně páni panovníci se jak se zdá dovtípili, že tentokrát jde o jejich hlavy; ale proto je ještě nezachrání.

Čtu teď Ulloovu „Guerre d'indépendance de l'Italie 1848/49". Ze všech vojenských výplodů, které se mi dostaly do rukou (od profesionálních autorů), je tenhle nejhloupější a nejledabylejší. Kritika je tu pouhé mlácení hubou, fakty jsou zkomoleny nebo je autor dobře nezná a jsou lajdácky zpřeházeny. Tento Ulloa, v roce 1848 neapolský dělostřelecký důstojník, si od té doby, co ho Plon-Plon vzal pod svou ochranu, říká „generál". Mezi touhle sebrankou rostou tajní generálové jako houby po dešti. Ostatně vypadají-li neapolští důstojníci jako tenhle exemplář, jsou to skutečně všiváci.

Jestliže Garibaldi brzy nevyrazí, může to s ním špatně dopadnout; ledaže by se to pohnulo v Neapoli, ale na to to nevypadá. U Millazza a Mesiny k němu asi ještě někteří přeběhnou, ale vy-

* Viz tento svazek, str. 102.

** Viléma, prince Pruského. V originále ironicky die grausse Grausmut za grosse Grossmut, slovní hříčka s gross — veliký a graus — hrozný, příšerný.

hlídky expedice na pevninu se mohou zhoršit. Loďstvo mu nebude nijak překážet, protože nechce bojovat proti Italům, ale v neapolské armádě je zřejmě přece jen vzteklá verbež, která by se spolu s cizinci mohla bránit, a Garibaldi si nesmí dovolit ani jednu porážku. Kdyby měl 10 000 spolehlivých mužů, byl by samozřejmě za tři dny se vším hotov. Teď jich má jistě 5—6 tisíc, nepočítaje v to ovšem Siciliány.

Přikládám 5 liber, s tím snad budeš moci chudáka Eccaria zase trochu postavit na nohy.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

48

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 25. července [1860]

Milý Engelsi,

5 liber došlo. Ditto článek.*

„Report" o opevněních[117] Ti pošlu. Četl jsi v poslední „*Free Press*" ze 4. července, jak nad tím Urquhart lamentuje? Kdybys o tom chtěl anglicky něco napsat, což by myslím bylo velice aktuální, pošli sem tu věc už hotovou. Já bych se ji pak pokusil udat u nakladatelů a v *nejhorším* případě bych ji umístil v některé revue nebo v týdeníku.[118]

Kinglakovo tvrzení bylo pravdivé, což dokazuje nechutný způsob, jímž „Moniteur" reprodukoval jeho řeč.[119]

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* B. Engels, „Britské obranné stavby".

49

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 29. července [1860]

Milý Engelsi,

v příloze najdeš definitivní zamítnutí komorního soudu.[120] Hnát to dál k Nejvyššímu soudu by nemělo smysl. Jen by se rozrostly výdaje. Teď musím neprodleně doručit tomu Weberovi* jeho 32 tolarů 3 stříbrné groše 6 feniků, aby mi obratem poslal akta (včetně *obžalovacích spisů*). Potřebuji je pro brožuru**, která bude za 8—10 dní připravena k přepisu pro mou ženu (a ta píše rychle).

Co teď nejdřív udělat (myslím v novinách)?

S podobným právním postupem (všimni si např. pokleslého tónu novinové polemiky v nálezu komorního soudu) jsem se ještě nesetkal. Ti pruští psi si říkají o výprask. Ostatně je dobře, že mi dodali „materiál".

Ta zbabělá kanálie z komorního soudu přece jen uznala za nutné odmítnout páně Vogtova podezření o „vydírání" atd.

Salut.

Tvůj

K. M.

Eccarius, který teď už třetí týden bydlí pár domů od nás, se cítí lépe.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* justičnímu radovi Weberovi.
** „Pan Vogt".

50

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester, 7, Southgate 1. srpna [1860]

Milý Mouřeníne,

přikládám 5 liber, F/L 12 596, na výdaje. Lupus trval mocí mermo na tom, že z toho 4 libry ponese on. To je tedy ten slavný komorní soud mlynáře ze Sanssouci[110]. Rád bych věděl, jak by rozhodl a jak by to zdůvodnil, kdyby nešlo o Tebe, ale o nějakého pruského úředníka.

Bylo by zcela zbytečné obracet se k Nejvyššímu soudu; ale snad by stálo za to vyžádat si dobrozdání některého předního pruského advokáta?

Z hanebné dokumentace zcela jasně vysvítá, že ta verbež byla zpracována přímo ministerstvem. Nechtějí mít skandální proces, který by mohl porušit ospalou harmonii všeobecného ministerialismu. A nadto by se byl s „National-Zeitung" svezl také Schleinitz.

Vracím přílohy. Teď ale stůj co stůj musíš pohnout s brožurou* a nakladateli! Příští týden Ti pokud možno napíšu zase něco o Garibaldim.**

Mohl by ses v „Tribune" zeptat, zda by neměli zájem o seriál 4—5 článků o rýhovaných puškách včetně posledních zdokonalení — jen tak nazdařbůh se do toho nechci pouštět.[121]

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Pan Vogt".
** „Garibaldiho tažení".

51

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 4. srpna [1860]

Milý Frederiku,

těch 5 liber jsem Weberovi* poslal.

V práci na brožuře** pokračuji *tak rychle, jak to jen jde*. Trochu mne zdržuje jen to, že některý den, když je mi zvlášť „ohavně", nemohu psát.

Ostatně jsem se přece jen rozhodl, že to poženu k Nejvyššímu soudu.*** Teď jsou prázdniny. Dřív než Nejvyšší soud znovu zasedne, bude brožura venku (s mou kritikou dosavadní pruské procedury). Bez velkého skandálu to těm chlapům neprojde.

O Garibaldim mi napiš do středy.†

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* justičnímu radovi Weberovi.
** „Pan Vogt".
*** Viz tento svazek, str. 106.
† „Garibaldiho tažení".

52

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 27. srpna 1860

Milý Engelsi,

mé dlouhé mlčení si vysvětli tím, že mě neustále ohavně trápí játra, takže musím využít každé volné chvilky k práci.

Asi před 10 dny jsem psal Siebelovi kvůli nakladateli a čekám odpověď. Dlouhé zdržení zavinila jednak má relativní neschopnost pracovat, jednak jsem teprve před nedávnem sehnal všechen dostupný materiál. Ostatně myslím, že kromě italského konfliktu[122] (že Rakousko má zálusk intervenovat, byla bonapartovská smyšlenka) se letos už nic nestane (napiš něco o Garibaldim — co říkáš Bangyovu příteli Türrovi?)[123] a že nastane mezidobí, v němž taková brožura najde ještě čtenáře.

Přiložený dopis od Schilyho Tě velmi pobaví. *Pošli jej zpět.* Dnes jsem Schilymu zaslal Tvou „Nizzu, Savojsko atd."

Již asi před dvěma týdny jsem dr. Zimmermannovi (bývalý pruský ředitel městského soudu) předložil písemně otázky týkající se procesu (formální stránky). Pokládal však za nutné dohodnout se o tom se svými cechovními bratry v Berlíně. Jeho písemnou konzultaci dostanu snad během tohoto týdne. Prušáci se z toho tak lacino nedostanou.

Jsem ve velké peněžní tísni.

Páně Weydemeyerův časopis* je už zase v koncích, tj. Weydemeyer vystoupil z redakce a chce odejít do New Yorku jako zeměměřič. Jeho kolega** naproti tomu zajistí listu rentabilitu tím, že

* „Stimme des Volks".
** Julius Standau.

jej *prodá* některé politické straně. Weydemeyer konečně vidí, že je pro americkou žurnalistiku příliš čestný.

Salut.

Tvůj

K. M.

Jak to jde v Manchesteru? Indie? Vnitřní trh?

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinėnija,
1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

53

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 29. srpna 1860

Milý Engelsi,

mohl by Eccarius to místo u krejčího v Manchesteru ještě dostat? Pak musí odtud, protože je zase schopen práce (bydlí ještě tady venku), obchod v Londýně jde však špatně, a mimo to by musel zpátky do té smrduté díry.*

Peníze na cestu pro něho a rodinu seženeme zde.

Pokud jde o Eccaria, musím Ti pro informaci říci: Myslím, že má něco s míchou. Jeho žena je velice protivná, komické stvoření, které vyžaduje, aby se mu prokazovala úcta (je to dcera staršího církve), a typická Irka. Hospodaří hanebně. On sám je pasívní, zcela bez energie, zejména co ho zkrušila nemoc. Proto ho nesmíte hned rozmazlit, až přijede do Manchesteru. Potřebuje hlavně přitlačit zvenčí, aby si ona nedělala žádné iluze.

Musím mít brzy něco o Garibaldim. To je jediné, co Yankeeje zajímá.

Dnes mi přišel dopis od mého berlínského advokáta, sděluje mi text své stížnosti u Nejvyššího soudu. Dostaneš jej později. Tomu bodu o letáku a Blindovi** sám správně neporozuměl; jinak je to ale docela dobře sepsáno.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 101.
** Viz tento svazek, str. 37, 504–505 a 521–525.

54

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 1. září 1860

Milý Engelsi,

přikládám dopis od Weydemeyera.

Za druhé dopis od mého advokáta*. Ten mi musíš vrátit. Advokát očividně neporozuměl bodu s letákem, a já bych ho v tomto směru znovu informoval, kdyby ovšem, což není pravděpodobné, Nejvyšší soud odkázal věc zpět k městskému soudu ke skutečnému projednání. Je to ale krása ta pruská jurisprudence. Už pět předběžných instancí projednávalo, zda se mi udělí „úřední povolení", abych mohl skutečně vést proces. Něco takového se může stát jen v „osvíceném státě" pruském.

Teď jsou 3 hodiny. A tak si myslím, že Tvůj článek o Garibaldim** už nepřijde. Nerad Tě s tím tak otravuji. Ale co dělat, když během voleb zajímají yankeeské čtenáře ze zahraniční politiky právě už jen melodramatické události v Itálii. A kromě toho nejvýš ještě články o žních a o obchodu, a těch nemohu samozřejmě už ze slušnosti napsat víc než jeden týdně.[124]

Tvůj

K. M.

Generál Mosesky*** je „Sauernheimer", kterého Abt jmenoval generálem „Bürstenheimských"†. *Zásilku jsem dostal* (čtvrtek).[125]

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinĕnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* justičního rady Webera.
** „Garibaldiho postup".
*** Sibyly Hessové, ženy Mosese Hesse.
† Viz tento svazek, str. 533—534.

55

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn počátkem září 1860]

Milý Frederiku,

byl bych rád, kdybys mi posílal „*Guardian*".

Těch 5 liber jsem dostal, myslel jsem, že jsem Ti to napsal v minulém dopise. Přišel dopis od Gumperta datovaný ve Skotsku. Příště víc.

Salut.

Tvůj

K. M.

Od Siebela pořád nic.

Obrat, k němuž podle mého co nejdřív dojde, je Piemont contra Mazzini.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

56

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 13. září 1860

Milý Engelsi,

doufám, že mi na sobotu pošleš nějaký článek. Bude-li to trochu možné.

Přikládám Zimmermannovo právnické dobrozdání k mým otázkám.* (*Vrať* mi je příští týden.)

Mimoto pro obveselení kopii dopisu, který mi svěřil Eccarius.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinënija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 109.

57

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 15. září 1860

Milý Engelsi,
dík za článek.

Posílám Ti Eichhoffovu knihu[126], musíš mi ji ale za 2 až 3 dny vrátit naprosto nepoškozenou. *Není moje.* Sotva ten krám vyšel, hned jej v Berlíně zkonfiskovali. Tenhle exemplář je jediný v Londýně. Oddíl II, o Patzkovi atd., tak špatně napsaný, je k popukání. Mimo to uvidíš, jak to vypadá s těmi svinskými soudy v Berlíně. Jsou to ale ničemové v tom berlínském tisku, vrhají se jako lvi na Bombalina* a vybíjejí na něm celou svou liberální odvahu, takže pro svého Patzka, své soudy a svého všiváka všech všiváků prince regenta** jí pak nemají už ani kapku.

Garibaldi je skutečná záchrana. Jinak by Svatá aliance rusko-prusko-rakouská znovu popularizovala a podepřela Bonaparta.[127]

Náš krotký Heinrich Bürgers — však to uvidíš z přiložené Lassallovy epištoly (také vrátit) — přeběhl k princi regentovi. Nejdřív mi napsal Lassalle, z Cách, kde bere koupele proti *dně.* Mimo jiné říká, že v Kolíně a Düsseldorfu, kde dva nám neznámí mladí advokáti*** reorganizují dělnické spolky, netrpělivě očekávají můj spis proti Vogtovi†. Tutéž zprávu přinesl Borkheim ze Švýcar. Dotírajícímu Lassallovi jsem napsal,†† že jediná možnost je vytisknout to

* Františka II. (syn Ferdinanda II., krále Bomby).
** Viléma, prince Pruského.
*** Bessel a Knorsch.
† „Pan Vogt".
†† Viz tento svazek, str. 626–627.

v Londýně (a podle Siebelových dopisů tomu tak skutečně je), odkud Petsch obstará prodej v Německu obvyklou cestou (Lipsko), do ciziny pak přímo. K čemu že je třeba *peněz*. Nato mi poslal tento dopis. Tak se z toho ale nevykroutí. Dnes mu zase napíšu.* Musí opatřit aspoň 30 liber jako *výkupné*. Borkheim dá 12 liber. Tím by byl už větší díl kryt. Přikládám ukázku od Hirschfelda. Arch by přišel na $4^1/_2$ libry. Zato se na něj vejde tolik jako na dva obyčejné archy. V nekonečném Lassallově dopisu se podívej na poslední stránky závěru, kde pěje velkou chválu na Ekonomii**. Zdá se, že mnoha ekonomickým otázkám — vysvítá to jasně z jeho frází — *ne*porozuměl.

Salut.

Tvůj
K. M.

Apropos.

„Neue Preussische Zeitung" píše, že „Demokratische Studien" (Walesrode, Bamberger, Lassalle, Vogt, Grün, Oppenheim atd.) jsou dílem 8 rodilých a 2 umělých Židů.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 628.
** K. Marx „Ke kritice politické ekonomie".

58

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 15. září 1860

Milý Mouřeníne,

v příloze vracím tu právničinu.* Zítra pošlu dopis Jakuba Kolčavy** a toho Eichhoffa[126], kterého Gumpert ještě čte. Dopis naší kolčavy mě velmi rozveselil či spíše naladil ke smíchu, to je vždycky báječná medicína pro Tvá játra. Ty věci o pruské vládě jsou docela zajímavé; ale nejlepší je, jak si ten chlap představuje, že mu *teď* přece jen asi dáme za pravdu v italské otázce!!! *Teď*, kdy je Cavour přímo napadán a ohrožován revoluční stranou v samé Itálii. To je naivní. Teď, kdy Garibaldi zaútočí proti Bonapartovi v Římě, máme přiznat, že jsme letos na jaře měli jít s Cavourem a Bonapartem a — qui sait?*** — že snad s nimi máme jít ještě teď! Když jde o přítomnost, je ovšem pan Kolčava velice zdrženlivý.

Musíme stůj co stůj zabránit, aby se Tvá brožura tiskla v Londýně. Psal jsem hned ještě jednou Siebelovi. Jednak by byla hned, snad už na hranicích nebo v Lipsku zabavena, a za druhé i kdyby se to nestalo, dopadlo by rozšiřování zase tak hanebně, že by ji vůbec nikdo neuviděl. Už jsme přece stokrát zakusili, jak to chodí s emigrační literaturou, pořád jen totéž plácnutí do vody, vždycky jen pro nic za nic vyhozené peníze a zbytečně proplýtvaná práce, a navíc ještě rozčilování. Mimoto: kde vzít všechny ty peníze? Podle Tvého dopisu to bude stát jistě přes 50—60 liber a Lassalle těch

* Viz tento svazek, str. 112.
** Ferdinanda Lassalla.
*** kdo ví?

30 liber určitě *ne*sežene. Musí to být ostatně napsáno tak, aby to mohlo být vytištěno v Německu a mohlo to tam obíhat; k čemu nám bude odpověď Vogtovi, když ji nikdo neuvidí? Také naprosto nechápu, proč tam má být něco, kvůli čemu by to zabavili. Dokonce i při nynějších tiskových poměrech můžeš vždycky ještě říci tolik, že se Prušáci uvztekají, a to je přece pořád lepší než nějaká satisfakce in partibus, která nepronikne mezi čtenáře a kterou si zjednáš takříkajíc jenom privatim.

Asi před třemi týdny jsem napsal článek do „Allgemeine Militär-Zeitung" v Darmstadtu o hnutí střelců a řekl jsem těm chlapům v průvodním dopise,* že jsem prodělal kampaň v Bádensku na straně vzbouřenců[128], protože u těchto oficiálních vojáků jsem nemohl plout pod nepravou vlajkou. Článek však v pořádku otiskli a teď vyšel také zde anglicky.[129] Pošlu Ti jej pokud možno ještě dnes večer: nemusíš mi jej vracet, protože do týdne dostanu vlastní exemplář. Toto spojení má pro mne, pokud jde o vojenské věci, velikou cenu.

Historie se svatou aliancí** je velmi fatální a Bonapartovi ve Francii ohromně pomůže. Intermezzo s Garibaldim je jediná záchrana. Jenže jsem zvědav, co řeknou liberální filistři v Prusku k tomu, že se dostanou zase pod ruskou nadvládu. Tak hnusné noviny, jako jsou berlínské, se ostatně na světě už nenajdou; zdá se, že i na Kolčavu to bylo nakonec trochu moc. Řeknu Ti, ta „National-Zeitung" a „Volks-Zeitung" se už nedají vzít ani do ruky, nudná žvanivost a rozumprdovská pitomost z nich páchne na sto honů.

Také pan Miquel hřímal v Národním spolku[25] v duchu ryzí národně spolkové moudrosti. A Heinrich*** konečně našel své stanovisko.

Pozdravuj ženu a děti.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 623–624.
** Viz tento svazek, str. 115.
*** Heinrich Bürgers.

59

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 20. září [1860]

Milý Engelsi,

musíš mi **obratem** vrátit Eichhoffa[126] a Lassallův dopis.

Počítám na sobotu s článkem o Garibaldim, Lamoricièrovi nebo o čínské válce.

Víc Ti napíšu pravděpodobně zítra.

Ve spěchu

Tvůj

K. M.

Přes velký rozvrat v mých peněžních poměrech jsem poslal ženu s dětmi na týden do Hastingsu. Na delší pobyt nemám prostředky. Bohužel jim skoro pořád prší.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

60

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 25. září 1860

Milý Engelsi,

včera se rodina šťastně vrátila.

K přiloženému Danovu dopisu: Po Tvé návštěvě zde v Londýně jsem Danovi napsal, že bych byl rád, kdyby článek „Navy"* předal některému jinému spolupracovníku „Encyklopedie"[130]. Od té doby jsem od něho nedostal žádnou odpověď a považoval jsem věc za vyřízenou, až včera přišlo toto psaní. Kdybys jen trochu mohl a napsal ten článek — třeba krátce a povrchně, na tom by nesešlo — bylo by to pro mne *právě teď svrchovaně důležité*, protože jsem musel 14. září *vystavit předem* dvouměsíční směnku na Danu (splatnou 2 měsíce po tomto datu), abych si trochu oddechl. Napsal jsem mu to a odvolal se přitom na jeho dávné přátelství, protože jinak je to proti zásadám „*Tribune*". Můj dopis se s tímto jeho minul. Takže právě teď je třeba nekazit mu náladu, a kromě toho si musí uchovat víru, že dovedem všechno. Budeš-li tedy jen trochu moci, prokážeš mi největší laskavost, když tu věc napíšeš. Deset stránek stanoví Dana jako maximum. Ale nepůjde-li to jinak, postačí i pět. Hlavně aby se vůbec něco poslalo.

Jak to vypadá s Lamoricièrem?**

Co říkáš situaci, v jaké je Garibaldi?

Kossuth odtáhl po Mazziniho zákroku s dlouhým nosem, poslal

* „Válečné loďstvo".

** Viz tento svazek, str. 119.

ho Bonaparte, Garibaldi by prý měl nechat Řím Římem a jít rovnou na Benátky.[131]

Teď *ad vocem Vogta.*

Vytiskne se to tady.

1. *Peníze.* Zaplatím jen 25 liber. 12 dá Borkheim, 8 mi slíbil Lassalle. Zbývá 5. Ostatní náklady na tisk a expedici *platí knihkupec Petsch.* Na zisku se podílíme rovným dílem, po odečtení a uhrazení výdajů. To jsem si teď totiž vymínil u Petsche jako jedinou podmínku, za níž jsem ochoten vydat spis v Londýně.

2. *Konfiskovat* se ta věc nedá. To bylo Lassallovo nedorozumění. Já jsem mu naopak napsal, že *není* proč ji konfiskovat, že však v Berlíně *nemůže vyjít,* protože ty věci tam žádný knihkupec kvůli procesu proti komunistům[2] nevydá.

3. Nejsme už v letech 1850—58. Petsch má své komisionáře v Lipsku, Berlíně a Hamburku. V Německu to tedy půjde *řádnou* knihkupeckou cestou. Do Belgie, Švýcarska a Ameriky obstará Petsch rozprodej *přímo* přes své tamější komisionáře, čímž se ušetří mnoho času. Anonce v novinách, oznámení knihkupcům atd. se zařídí zde za mé účasti. Siebelovi pošleme 50 výtisků, aby je rozeslal novinám atd. Konfiskaci pokládám za *nemožnou.* Vogt není princ regent* a Stieber je oficiálně v nemilosti. V *politických věcech* tam záměrně zachovám rezervu.

4. Ušetříme čas, protože v Německu bychom ještě týdny mohli běhat za tím a oním; potom čas na korektury atd. Je to první věc, kterou Petsch vydává svým nákladem (vedle Borkheimovy brožury proti Aboutovi[132]), a už ve svém vlastním zájmu se bude všemožně činit.

5. Půjde-li vše dobře, a myslím, že tomu vše nasvědčuje, bude Petsch vydávat Tvoje nebo moje brožury německy nebo anglicky a bude konec umlčování ze strany německých knihkupců. (2 archy jsou již vytištěny.)

Zdá se mi tedy, že tentokrát je z nouze ctnost. Qu'en pensez-

* Vilém, princ Pruský.

-vous?* Mám za to, že „Pád a Rýn“, rovněž „Savojsko atd.“ by byly nadělaly víc rozruchu, kdyby vyšly tady v Londýně.

Salut.

Tvůj
K. M.

Apropos. Měls pravdu, že „Bývalý říšský fojt“ není vhodný titul. „Karel Vogt“ se mi nezdá vhodné, protože nechci, aby pod „Karel Vogt“ stálo „Karel Marx“. Chci to tedy nazvat „*Da'da Vogt*“. Da'da totiž je, jak prozrazuji v kapitole věnované Vogtovým „Studiím“, arabský spisovatel, kterého Bonaparte využil v Alžíru zrovna tak jako Vogta v Ženevě. Da'da uvede filistra do rozpaků a zní komicky.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Co si o tom myslíš Ty?

61

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 1. října 1860

Milý Mouřeníne,

kde to byla Tvá rodina na cestách, když je teď zase šťastně zpátky?* O ničem nevím. Snad u moře nebo na venkově? A doufám, že se jim to vydařilo.

Navy teď přichází velmi nevhod.** Já tu mám úplný kolotoč s advokáty kvůli obchodním záležitostem — jaké jsou to tahanice, o tom nemají v Německu ani ponětí, a teď mě ti chlapi zrovna tento týden musí přepadnout se spoustou listin atd. Přesto udělám, co bude v mých silách, ale moc rychle to nepůjde ani nemůže jít, vůbec se v tom nevyznám.

K tomu Vogtovi***: Musím říci, že se mi Tvůj název vůbec nelíbí. Chceš-li mu dát nějakou přezdívku, pak přece musí být taková, aby ji pochopil každý, kdo knihu ještě nečetl, anebo se může vyskytnout v knize samé teprve *po* vysvětlující pasáži. Myslím, že čím je název jednodušší a nehledanější, tím líp, jenom se v něm musí kromě Vogta objevit ještě pokud možno Bonaparte nebo přinejmenším Plon-Plon. Jestli Ti vadí „Carl" Vogt, pojmenuj to Pan Vogt, ačkoli nevidím důvod, proč by „Carl" nemohl stát před „Karl" — na to Ti nikdo nebude dělat vtipy.

Pokud jde o vytištění v Londýně: Nemám vůbec důvěru k vydání, na něž musíme přispět celou částkou nebo polovinou. Přilo-

* Viz tento svazek, str. 119 a 127.
** Viz tento svazek, str. 120.
*** Viz tento svazek, str. 122.

žený Siebelův dopis Ti dokáže, že tu věc zdaleka ještě nepokládal za ztracenou, naopak, a že čekal jenom na instrukce, aby začal jednat (dopis pošli zpátky, ještě jsem na něj neodpověděl). Už jsem moc často viděl, k čemu vede tisk v cizině, a obávám se, že to tentokrát dopadne zrovna tak. Je-li Vogt výjimkou (a přece byla jeho věc vytištěna ve *Frankfurtu!*), pak ho postrkoval tisk, což se *nám* určitě nestane. Mimoto pan Petsch, protože musí anonce atd. *platit*, se do toho anoncování nijak zvlášť nepohrne. Uvidíš. Tvrdím, žes mohl mít v Německu docela určitě už dávno nějakého nakladatele, kdybys byl Siebela jaksepatří rozhýbal, a pořád si myslím, že by to bylo lepší; také to ta malá Hirschfeldova sazárna *nedokáže* tak honem vytisknout. Věc už je ovšem v chodu, a teď musíme čekat, jak to dopadne. V anonci bys myslím neměl raději dodávat k titulu nic jiného než *nadpisy kapitol*, to úplně postačí. A především se starej, aby to už bylo hotovo.

Až budeš mít vytištěny tři čtyři archy, mohl bys mi z nich poslat obtah.

Apropos! Co znamená u Dany pět nebo deset stran? Nemám o tom nejmenší představu.

Lamoricièra hanebně přepadli Piemonťané. Nebyl z té strany vůbec připraven, kryl se pouze proti Garibaldimu a obsadil špatné citadely ve městech malými posádkami, které stačily pouze proti povstáním. Proto ta řada kapitulací. Piemonťanů bylo všude šest na jednoho. U Castelfidarda se Rakušané velmi dobře bili, právě tak v Anconě, což směrem od souše není vůbec pevnost, vcelku však příklad papežské armády dokazuje, jak málo se pořídí s vojskem, které je zčásti i dobré, ale je různorodé a velí mu všelijací cizí důstojníci. Piemonťané měli ovšem trojnásobnou přesilu.

Garibaldimu patrně už vojensky dochází dech. Své dobré oddíly rozdělil na sicilské a neapolské prapory, takže už nemá nic organizovaného, a jakmile narazí na nějakou jen trochu hájenou říční linii, kde je nějaká neovládnutá pevnost jako Capua, musí se zastavit. Prozatím to není vážné, protože 30 000 Neapolitánů nemůže žít na tom malém pruhu a do čtrnácti dnů se musejí buď rozpadnout, nebo musejí postoupit, což se jim nepodaří. Ale na Quirinal[133] asi Garibaldi hned tak nedorazí, nepřispěje-li mu docela

zvláštní náhoda. K tomu teď ještě pokřik cavourovců; tihle bídní měšťáci jsou schopni způsobit, že zanedlouho bude jeho postavení neudržitelné, takže bude muset jako pis aller* udeřit, ještě než bude schopen zvítězit. Jinak by bylo důležité porazit Neapolitány tak rychle, jak to jen půjde, a potom přimět Piemonťany k sbratření, ještě než k nim dorazí Viktor Emanuel, protože pak by už bylo pozdě a oni by zůstali věrni Viktoru Emanuelovi. Ale je svrchovaně důležité, že Garibaldi zařadil Francouze v Římě[134] veřejně do stejné kategorie jako Rakušany v Benátkách; zda je dokáže teď hned vyhnat, nebo ne, nemá už takový význam.

V Rakousku to vypadá skvěle. Jeden filistr z Národního spolku[25], porýnský Prus, který bydlí v Bavorsku (Francích), vypráví, že Mnichované, kteří jeli nedávno na železniční slavnost do Vídně a důvěřovali zprávám augsburské „Allgemeine Zeitung" o rakouských poměrech, se odtud vrátili celí schlíplí, tak tam bylo všechno docela jiné. Rakušané prý jim vysvětlili, že je to všechno podvod a že tamější poměry se už nedají dále snášet. Rakouští buržoové prý také mají už svůj specifický prostředek proti finančním zmatkům: *v Rakousku patří 20 % všeho pozemkového majetku kněžourům, a těchto 20 % musí prý být konfiskováno.* Může si člověk představit skvělejší revoluční situaci? Kam se proti takovému programu hrabe celé to pruské rozumprdovství i s tím jejich Národním spolkem?

Ze spisů prince Bedřicha Karla a pana Waldersee jsem se teď definitivně přesvědčil, že Prušáci tak báječně zorganizovali a vycvičili svou armádu, že musí být nutně poraženi. Už pětačtyřicet let nemají žádné válečné zkušenosti, a aby se přenesli přes tento nedostatek, vytvořili si umělou konvenční válku v podobě manévrů, kde je všechno jinačí než v opravdové válce a kde se vojákům a důstojníkům při každé zámince výslovně vštěpuje, aby se drželi zpátky, a kde se do nich vtloukají docela chybné představy a vědomosti. Při manévrech například nesmějí vojáci samozřejmě vniknout do domů a obsadit je; domy se tedy *markýrují* jako obsazené, a to tak, že se vojáci rozestaví venku kolem nich. Jeden pruský hejtman dostal v Šlesviku rozkaz, aby *v boji* obsadil dvorec, a vskutku rozestaví

* východisko z nouze.

své lidi venku kolem plotu jako při manévrech! Waldersee to sám viděl. Princ Bedřich Karel jako voják není ostatně vůbec špatný chlap a je mu velmi protivná pruská komisní služba. Ale jestli za něco stojí jako velitel, to se dá těžko povědět.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

62

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 2. října 1860

Milý Engelsi,

určitě jsi nedostal jeden můj dopis, protože jsem Ti psal, že má rodina odjela na týden k moři.*

Co se týče Danových stránek**, vyšla jedna z Tvých dlouhých stránek (například u Dělostřelectva) na jednu Danovu.

Siebelův dopis na mne udělal právě opačný dojem než na Tebe, totiž že si neví rady. *Meissner* patří po svých „Demokratische Studien" přímo do nepřátelského tábora. Mimoto vyplynulo z jeho soukromé rozmluvy se Siebelem, že očekával „důstojnou" recenzi a že pokládá Vogta za velkého muže. *O. Wigand* je můj *osobní nepřítel*, a když jsem mu před lety nabídl, že mu přenechám „18. brumaire" (dokonce gratis), poslal mi hulvátskou odpověď.[135] *Oelbermann* v Bonnu je čirá iluze. Znám bonnský poledník. Vůbec se ten spis*** dá sotva vydat v Německu (zvláště když Siebel nemá vůbec spojení s nějakým knihkupcem v Lipsku), když uvážíš, jaké zvyklosti se tam zahnízdily za těch deset let reakce. A teď ještě dokonce dopustit, aby se rukopis potloukal od jednoho k druhému, čímž by se všechno vyžvanilo, aniž by — nebo až po dlouhém bloudění — spatřil světlo světa! Dal bych samozřejmě přednost Cottovi, Brockhausovi nebo i Campovi před panem Petschem; ale za daných okolností si myslím, že je to ještě učiněná výhra. Borkheim, který je

* Viz tento svazek, str. 119 a 123.
** Viz tento svazek, str. 124.
*** K. Marx, „Pan Vogt".

velmi dobrý obchodník, má k Petschovi velkou důvěru. A naše poslední zkušenosti v Německu byly koneckonců sotva povzbudivé.

Tento týden to půjde s tiskem u Hirschfelda rychleji kupředu. Měl ještě všelijaké dodělávky, které se musely vyřídit.

O *názvu* budu ještě uvažovat. Okolnost, že Da'da bude filistrovi vrtat hlavou, se mi zamlouvá a hodí se do mého system of mockery a contempt*. Ale nejdřív se ještě důkladně poradím se svým kritickým svědomím** (vždyť název se tiskne až naposled). Obsah je následující: I. Pekelníci. II. Bürstenheimští. III. *Záležitosti policajtské.* 1. Vlastní doznání. 2. Revoluční sjezd v Murtenu. 3. Cherval. 4. Kolínský proces proti komunistům. 5. Lausannská ústřední dělnická slavnost. 6. Různé. IV. Techowův dopis. V. Říšský regent a falckrabí. VI. Vogt a „Neue Rheinische Zeitung". VII. Augsburská kampaň. VIII. Vogtovy „*Studie*". IX. Agentura. X. Patroni a kumpáni. XI. Proces proti „National-Zeitung". XII. Přílohy.

Protože teď nemáš čas na články, napiš mi *privatim*, jakmile dojde v Itálii k nějaké vojenské události, docela stručně *hlavní body*. To ostatní pak už dodělám sám.

J. Ph. Becker chce do Neapole (Schily ho bude doprovázet). Chce tam založit německý dobrovolnický sbor. (!!!)

Jsem docela na suchu. Můžeš-li mi ještě tento týden poslat pár liber, přijdou mi velice vhod.

Salut.

Tvůj
K. M.

To, jak nestydatě napsaly „*Times*" (včera)[136], že prý Garibaldi tak dlouho vnukal „důvěru", „dokud mohl být pokládán za *vykonavatele tajných záměrů Napoleona III.*", to už přesahuje všechno. Šašek Edwin James bez sebe strachem upaloval až do Londýna, kam dorazil předevčírem. Kossuth uveřejnil v plonplonistické „*Opinion nationale*" dopis Garibaldimu, koncipovaný v bonapartistickém duchu a z bonapartistického pověření.[137]

* metoda výsměchu a pohrdání (viz tento svazek, str. 122 a 123).
** Marx tu zřejmě myslí svou ženu.

Tvůj článek o střelcích* koloval po celém londýnském tisku; referoval o něm i vládní „*Observer*“. Byla to senzace.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Přehlídka anglických dobrovolnických střelců“.

63

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 5. října 1860

Milý Mouřeníne,

přikládám 5librovou bankovku E/L 33 688 Manchester, 12. ledna 60.

Byl bych ji poslal už dřív, ale Gumpert mě pumpl o deset liber, a tak jsem musel několik dní počkat, aby nebylo nápadné, že vybírám najednou tolik peněz.

Pokud jde o to vytištění v Londýně, hlavní samozřejmě je, aby kniha* vyšla, **a rychle;** ale měla se raději tisknout v Německu a rozhodně se toho dalo dosáhnout. Petsch může být jak chce šikovný, německý nakladatel, např. Meissner (který zdaleka není biederman, jak si ho Ty představuješ, jen si prohlédni katalog jeho nakladatelství), má docela jiné možnosti prolomit conspiration de silence**. A už vůbec bych nepovažoval za nějaké štěstí, že strana do toho musí ještě investovat kapitál, kterého je u nás beztak pomálu.

Titul — znovu Ti říkám a také Lupus je zcela jednoznačně téhož názoru, že nejméně šťastný je rozhodně *ten* titul, který je srozumitelný teprve po přečtení půlky knihy. Filistr se už dlouho nezajímá o Vogta natolik, aby mu vrtalo hlavou, proč nazýváš Vogta Da'da. Jediné, co může Vogta dělat zajímavým, je jeho spojení s Bonapartem a Plon-Plonem, a *tohle* musíš v titulu zdůraznit, abys probudil filistrovu zvědavost. Pokud jde o *titul*, svedeš

* K. Marx, „Pan Vogt".
** spiknutí mlčením.

se systémem mockery and contempt* sotva něco jiného, než že titul bude afektovaný a vyumělkovaný. Nejjednodušší titul je rozhodně nejlepší; mockery and contempt bude v knize již od začátku dost.

Père Garibaldi porazil tedy už zase Neapolitány a vzal 2000 zajatců[138]. Ten musí mít na vojáky ohromný vliv. Je velice dobré, že se blamovali Türr a Rüstowova teorie. Jinak by si Rüstow určitě vzal do hlavy, že chce být německým Garibaldim; mezi buržoazními republikány by ten chlapík mohl být nebezpečný. S Bombalinem** bude teď asi brzy konec; vojáci nebudou mít už brzy co žrát a rozutečou se, tak malý kousek země je nemůže uživit. Víc se o té historii zatím nedá říci. Ostatně nelze popřít, že rè galantuomo*** hraje svou hru nadmíru směle, když teď táhne na Neapol.

Úspěch mého článku o střelcích[129] nepřišel jen tak sám od sebe. Poslal jsem ten časopejsek tlustě červeně zatržený hlavním londýnským a zdejším místním novinám a napsal jsem jim asi toto: Anglický dopisovatel „Allgemeine Militär-Zeitung" se poroučí redaktoru... a dovoluje si ho upozornit na svůj článek ve „Volunteer Journal" (jehož výtisk zasílá poštou) o přehlídce v Newtonu. Protože je to první odborný soud zahraničního vojenského časopisu o dobrovolnickém hnutí, mohl by vzbudit zájem.† — Samozřejmě zcela anonymně. Do „Times" jsem nepsal, přesto však otiskly výňatek.[139]

Siebel poslal portrét své nevěsty††, je velmi hezká, Marie Antoinetta s docela nepatrným odstínem ctnostné Eugenie, přitom však velice mužná — ta bude nosit kalhoty. Siebel se ještě bude divit tomu „rozumnému stvoření". Madame la baronne†††, její matka, byla modistkou-krámskou v Düsseldorfu a prý si ještě velmi často zajde odpoledne do Küpperovy zahradní restaurace na své tři čtyři žejdlíky. Filistři si o tom vyprávějí.

Podle nejnovějších zpráv je Garibaldi vnuk nebo pravnuk dr. Jos. Bapt. Maria Garibaldiho z Ajaccia, kterého poslal král

* posměchu a pohrdání.
** Františkem II. (syn Ferdinanda II., krále Bomby).
*** galantní král (Viktor Emanuel II.).
† Tento svůj dopis cituje Engels anglicky.
†† Reinhilde von Hurterové.
††† Paní baronka.

Theodor Neuhof do Německa; ve Vestfálsku se oženil se slečnou Katharinou von Neuhof a po svržení svého švagra se usadil v Nizze.[140] Skutečně má ve tváři něco vestfálského. Ewerbeck a Willich jsou každý svým způsobem Garibaldiho karikatury.

V prvním sešitu třetího ročníku Kolatschekova německého měsíčníku prý je ostrý článek proti Vogtovi.[141]

Pozdravuj srdečně rodinu.

Tvůj

B. E.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

64

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 11. října 1860

Milý Frederiku,

mám teď mnoho práce. Napíšu Ti v sobotu. V Brassově brožuře[142] je sem tam něco dobrého.

Můžeš-li, pošli mi pár instruktivních řádek (do soboty) o Garibaldiho slavné bitvě.[138]

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

65

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 25. října 1860

Milý Engelsi,

přikládám Weberův dopis, jemuž tedy musím poslat asi 6 tolarů, čímž ta legrace s pruským soudem končí.[143] Můžeš o tom napsat Siebelovi.

Po čase vydám zde v Londýně kolem 1 archu „On Prussian Justice“[144], ale teprve až kniha* šťastně dorazí do Německa.

V prvních 4 týdnech to šlo u Hirschfelda velice pomalu, jednak totiž pláchl sazeč Zinn, jednak měl velmi mnoho práce, a jeden můj arch je víc než dva obvyklé tiskové archy. Minulý týden jsem s ním však sepsal smlouvu, podle níž musí být hotov do 15. listopadu.

Kolatschek, poslední číslo „Stimmen der Zeit“, vytáhl věc znovu na světlo v článku „Juchheisten“**, kde mimo jiné dostává šeredně na frak také přítel Lassalle.

Jak to vypadá s Navy?***

Myslíš, že ještě tento podzim může vypuknout válka?

Mám teď plné ruce práce s korekturami a tolik běhání za osobními záležitostmi, že jsem zatím našel moc málo času k tomu, abych Ti napsal.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Pan Vogt“.
** Viz tento svazek, str. 132.
*** Viz tento svazek, str. 120.

66

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 5. listopadu 1860

Milý Engelsi,

před týdnem v pátek jsem Ti poslal poslední Weberův* dopis, který *potřebuji zpět.*

Doufám, že Tě nestihlo žádné neštěstí, že o sobě nedáváš vůbec vědět.

Mám plné ruce práce, jednak soukromé záležitosti, jednak korektury (vždycky dvakrát); v posledním týdnu jsem také v důsledku rozhodnutí Nejvyššího soudu úplně přepracoval oddíl o procesu[145], a konečně „Tribune".

„Manchester Guardian" prý teď má čas od času leccos zajímavého z Paříže?

Salut.

Tvůj
K. M.

Vidíš, jak by to dopadlo, kdybych se byl spolehl na Siebela. Víc než před 14 dny jsem se ho ptal, zda by si nevzal na starost (nerozeslal) výtisky pro časopisy atd. v Německu (a pro které?). Samozřejmě žádná odpověď.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* justičního rady Webera.

67

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 13. listopadu 1860

Milý Engelsi,

z Tvého dopisu[146] vidím, že jsi sám v peněžních nesnázích. Protože však už nemám nic, co by se dalo zastavit, musím Tě přesto požádat, abys mi slíbených 5 liber poslal pokud možno *v tomto týdnu*. Příští sobotu (17. listopadu) musím Hirschfeldovi zaplatit na směnku 25 liber a nemám ještě všechny peníze pohromadě.

Kniha* (12 archů, obvyklých by bylo 24) bude hotova příští týden. Po rozsudku Nejvyššího soudu jsem zcela přepsal oddíl o *procesu*, který měl původně jen pár stránek. Teď to bude dělat asi 1 tiskový arch. Celý poslední arch je *petitem (přílohy)*. Neposílal jsem Ti *jednotlivé* archy, protože by to zkazilo celý dojem z knihy, z této stejně jako z každé jiné. Pošlu Ti 6 výtisků, 1 pro Tebe, 1 pro Iupuse, 1 pro Gumperta, 1 pro Borchardta, 1 pro Heckschera, 1 pro Charleyho**.

Tvůj dotaz na Lommelovu brožuru[82], o níž jsi už nic neslyšel „a která stála peníze", obsahuje zdá se určitou výtku vůči mně. Předně, i kdybychom si nepřišli ani na jeden centime, bez Lommela bych **nemohl** napsat nejdůležitější kapitolu pro osobní útoky proti Vogtovi „Agenturu". Lommel musel na různé mé *crossexaminations**** napsat nejméně 40 dopisů. Nadto mi poslal své prohlášení proti Vogtovi určené původně pro „Allgemeine Zeitung".[147] Nemyslím, že lidé naší straně zcela cizí jsou povinni pracovat pro nás gratis. Ostatně Petsch mi včera říkal, že prodal za 2—3 libry a zbytek

* „Pan Vogt".
** Charlese Roesgena.
*** otázky křížového výslechu.

(právě brožuru znova inzeroval v Německu), pokud se neprodá, určitě udá ve Spojených státech a v Austrálii.

Až si přečteš mou knihu, vzdáš se okamžitě názoru, že Siebel, který má *jen* beletristické konexe, mohl obstarat její vydání v Německu (snad v roce 1880). Siebel mi napsal.

Pokud jde o titul, ustoupil jsem Ti a dal jsem (včera) vysázet „Pan Vogt". Žena byla rozhodně proti tomu a trvala na „Da'da Vogt", neboť jak velmi učeně poznamenala, dokonce ani v řeckých tragédiích nemá název a obsah na první pohled často žádnou spojitost.

Nevím, zda jsi viděl Kolatschekovy „Stimmen der Zeit". Jeden fakt v článku „Juchheisten" (kde náš přítel Lassalle dostává škaredě co proto) fakticky prozrazuje (ačkoli si toho ten osel Kolatschek zapomněl všimnout), proč se *Vogt* prodal Bonapartovi. Na začátku roku 1858 byla v Ženevě založena akciová společnost „La Cimentaire", nějaká taková úvěrová banka na promarnění peněz. Vedle ředitele, který není jmenován, byl *Vogt spoluředitelem*. Koncem roku 1858 páni ředitelé zhltli *celý kapitál. Bankrot*. Vrchního ředitele zavřeli. Hrozilo trestní řízení. Vogt se z Národní rady v Bernu přiřítí do Ženevy. *Fazy proces ututlává*. Akcionáři nedostali *ani centime*.[141]

Z týchž „Juchheisten" (proč jim Kolatschek, který se mimochodem řečeno zaprodal Rakušanům, neříká Juchheiten?) vidím, že „*Hopsa hejsa do Itálie*" (nemohl jsem se totiž přemoci, abych si přečetl přímo „*Demokratische Studien*" Vogtovy kliky, které mi Borkheim dal k dispozici), totiž bankéř „L. Bamberger" z Paříže, v roce 1848 redaktor „Mainzer Zeitung", odporný albín, se opovážil mluvit o „komunistech na půl žoldu". Proto jsem ještě dodatečně vsunul o tom rozumprdovi krátký pasus do Vogtových kumpánů[148] a připsal jsem také několik špatných vtipů o dalších hopsahejsistech, o L. Simonovi, Hartmannovi (který ve Švýcarsku řekl Borkheimovi, že mě Vogt zabil) a o H. B. Oppenheimovi.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

68

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] City 14. listopadu 1860

Milý Engelsi,

naše dopisy se minuly. Píšu Ti těchto pár řádek v Borkheimově obchodě, abych potvrdil příjem 5 liber, došly dnes ráno.

Píšu-li Ti v poslední době zřídka a jen pár řádek, musíš si to prostě vysvětlit přemírou práce, churavostí a nejrůznějšími starostmi. Koncem příštího týdne budu mít opět volné ruce, a pak budu psát zase jako dřív.

Dnes jsem Ti poslal poštou číslo „Stimmen der Zeit", o kterém jsem Ti psal včera, potřebuji je však nejpozději do příští středy zpět, protože jsem si je vypůjčil.

Znamenitou noticku z „Guardian" uvedu v jedné z „Příloh" — v závěrečné kapitole.[149]

Biscamp se předevčírem *oženil*; s jednou americkou kurvou. Mnoho štěstí!

Psal mi Imandt. Má dceru. *Zhubl*, je jako bič; celé léto až do teď byl nemocen. Pauvre diable!

Borkheim Tě pozdravuje. Může teď se svolením své firmy obchodovat soukromě s vínem, a tak Tě prosí, zda bys mu nebyl v tomto směru nápomocen (*všechny možné* druhy vín).

Jinak nic nového.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinĕnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

69

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 21. listopadu 1860

Milý Engelsi,

žena mi od pondělka leží s velmi těžkou hlavničkou*. Včera jsem na příkaz doktora Allena ubytoval všechny tři děti mimo dům, protože se obával případné nákazy. Allen říká, že nemoc je nebezpečná, *doufá* však, že z toho žena vyvázne. Minulou sobotu jí už bylo velmi špatně, viděl jsem, že má horečku, a chtěl jsem tedy volat lékaře. Ale ona nechtěla. Stejně v neděli. V pondělí jsem se už samozřejmě nedal odradit, a také ona sama cítila, že to není obyčejné nachlazení nebo něco podobného.

Je tu Szemere. Pojede také přes Manchester a zastaví se u Tebe.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* V originále Nervenfieber, doslova nervová horečka. Težké horečnaté stavy, provázené blouzněním, chvěním a pod., pokládaly se dříve za druh tyfového onemocnění, které zachvacuje nervovou soustavu.

70

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 23. listopadu 1860

Milý Frederiku,

vřelý dík za 10 liber a Navy (báječný článek)*.

Pokud jde o nemoc mé ženy, je to na jedné straně lepší, na druhé však horší, než jsem si myslel. Dokud se totiž ráz nemoci jasně neprojevil, Allen mi její skutečnou povahu zamlčel. Včera už to nešlo. Žena má neštovice, a to velmi těžké, ačkoli byla dvakrát očkována. (Neříkej to *nikomu*, jen lupusovi.) Proto také Allen dal děti hned z domu. Je to ohavná nemoc. Kdyby se Lenka** nakazila, pošlu ji hned do nemocnice. Doposud jsem dělal ošetřovatelské práce (hlavní) sám. Protože mě to však příliš namáhá, najal jsem dnes, hned jak přišlo těch 10 liber, ošetřovatelku. Žena byla už několik týdnů mimořádně nervózní, protože jsme měli mnoho trampot, a tak byla náchylnější k nákaze, kterou si mohla přinést z omnibusu, obchodu a podobně.

Psát články je teď pro mne skoro nemožné. Jediné zaměstnání, kterým si mohu udržet nezbytnou duševní rovnováhu, je matematika. V posledních týdnech jsem psal do „Tribune" de omnibus rebus***, hlavně o varšavském kongresu†, o Polsku, Itálii, Francii[150] a o peněžním trhu††. O Číně ještě nic.

Dostal jsi Kolatscheka?[141]

* B. Engels, „Válečné loďstvo".
** Helena Demuthová.
*** o všem možném.
† „Rusko využívá Rakouska. — Varšavská schůzka".
†† „Napětí na peněžním trhu".

Doktor dovolil ženě v malých dávkách bordeauxské, protože je mimořádně slabá. Dnešní noc byla strašná, a v tuto chvíli se po pravdě řečeno cítím také nemocen.

Čert ví, jakou to máme smůlu.

Chudinky děti jsem přestěhoval k Liebknechtovům, kteří bydlí docela blízko, a každý den tam posílám zásoby. Do penzionátu nechtěly kvůli náboženským obřadům.

Salut.

Tvůj
K. M

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

71

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 26. listopadu [1860]

Milý Frederiku,

ženin stav se, pokud to bylo za daných okolností možné, zlepšil. Bude to dlouho trvat. To, co lze nazvat paroxysmem nemoci, je za námi.

Allen soudí, že nákazu lze vysvětlit jedině mimořádným nervovým rozrušením, v němž žila řadu měsíců.

Budeš jistě tak laskav a zařídíš přes Heckschera, aby text, který přikládám, šel *neprodleně* do „*Reform*".[151]

Už předevčírem ohlásil Petsch v „Hermannu" a v „Athenaeu", že „*Pan Vogt*" vyjde tento týden.

Podle data vidíš, že jsem tu prkotinku do „Reform" napsal už v sobotu. Chtěl jsem Ti to poslat s průvodním dopisem, ale bylo mi najednou tak špatně, že na psaní nebylo ani pomyšlení. Allen mi dal lék a dnes jsem zase v pořádku. Pozdravuj lupuse.

Tvůj
K. M.

Pane redaktore,

budu Vám velmi povděčen, uveřejníte-li připojené prohlášení. Během příštího týdne obdržíte výtisk mé brožury proti Vogtovi.

V dokonalé úctě

Váš zcela oddaný
Karel Marx

Redakci listu „Reform"
Prohlášení

Redakce listu „*Reform*" uveřejnila laskavě začátkem února 1860 mé prohlášení*, které začínalo slovy:

„Tímto oznamuji, že jsem učinil přípravné kroky k podání žaloby pro pomluvu proti berlínské ‚*National-Zeitung*' kvůli úvodníku v čís. 37 a 41 o Vogtově pamfletu ‚*Můj proces proti*» *Allgemeine Zeitung*«'. Pro pozdější dobu si vyhrazuji odpovědět Vogtovi literární formou."

V únoru 1860 jsem podal v Berlíně žalobu pro pomluvu proti *F. Zabelovi*, odpovědnému redaktorovi „*National-Zeitung*". Můj právní zástupce, pan justiční rada Weber, zvolil nejprve cestu *vyšetřovacího řízení*. Opatřením z 18. dubna 1860 odmítl státní zástupce „zakročit" proti F. Zabelovi, protože prý k tomu nedává podnět „*žádný veřejný zájem*". 26. dubna 1860 bylo jeho zamítnutí potvrzeno vrchním státním zástupcem.

Můj právní zástupce pak nastoupil cestu *soukromé žaloby*. Královský *městský soud* mi opatřením z 8. června 1860 *zakázal* podat *žalobu*, protože prý skutečně nactiutrhačné „výroky a tvrzení" F. Zabela jsou „*pouhé citáty* jiných osob" a není tu prý ani „úmysl urážky". A co se týče Královského *komorního soudu*, ten prohlásil opatřením z 11. července 1860, že prý údajná forma *citátu* nic nemění na trestnosti článků, ale nactiutrhačná místa v nich obsažená se prý *ne*týkají mé „*osoby*". Mimoto prý „v daném případě nelze předpokládat" úmysl urážky. V souhlase s tím potvrdil Královský komorní soud zamítavé opatření městského soudu. Královský *nejvyšší soud* konstatoval opatřením z 5. října 1860, které jsem obdržel 23. října 1860 t. r., že prý „nevysvítá", že by se byl „v daném případě" dopustil Královský komorní soud „právního omylu". *Zákaz žalovat F. Zabela* nabyl tedy konečné platnosti a *k veřejnému soudnímu přelíčení vůbec nedošlo*. Má *odpověď Vogtovi* vyjde za několik dní.

Londýn 24. listopadu 1860 *Karel Marx*

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Prohlášení redakcím německých novin".

72

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 28. listopadu 1860

Milý Engelsi,

žena je teď *mimo nebezpečí*. Vyřiď to *hned lupusovi*, spolu se srdečným pozdravem. Bude to *dlouho* trvat a po uzdravení musí, jak říká Allen, hned *pryč*, nejméně na 4 týdny.

Pokud jde o mne, byl jsem — protože nebezpečí nákazy je v těchto 10 dnech, od *včerejška* počítaje, *největší* — včera znovu *očkován*. Totéž Lenka*. Velice mi prospělo, že mě začal příšerně bolet zub. Předevčírem jsem si ho dal vytrhnout. Chlap (jmenuje se Gabriel) sice vytáhl kořen, způsobil mi velké fyzické bolesti, ale nechal v ráně střepinu. Takže mám celý obličej bolavý a opuchlý a krk z poloviny zateklý. Tento fyzický tlak velmi podněcuje schopnost myslit a tím i sílu abstrakce, neboť jak [praví] Hegel, čisté myšlení nebo čisté bytí nebo *nic* jsou identické.[152]

V těchto 10 dnech bude izolace ještě přísnější.

Psát ovšem v tomto stavu nemohu, a protože směnka na 50 liber na Danu, vystavená před 2 půl měsícem, nebyla beztak řádně odpracována, žena měla totiž už před svou nemocí všelijaké nervové potíže, a tak jsem leckdy vynechal — jsem tedy ve velké tísni — proto Tě prosím, abys alespoň po dva týdny psal co nejčastěji. Zdálo by se, že bych za nynějších okolností měl napsat své matce. Ale od té doby, co se jí do domu přiženil pruský unteroficír**, přerušila pro několik mých poznámek všechny styky. Upomínek ze všech stran šeredně

* Helena Demuthová.
** Johann Jakob Conradi, manžel Marxovy sestry Emilie.

přibylo. Většinu z těch 10 liber jsem vydal, abych ukonejšil alespoň některé věřitele. Nepsal bych Ti o tom, děláš víc, než je možné, ale que faire? Ale co dělat? Nadto nemohu nikde nic podniknout, protože kupodivu (snad se to dá vysvětlit zlepšením) nemohu opustit dům, žena mě totiž chce mít stále kolem sebe, zrovna teď, kdy bych se s ní měl vidět co nejméně (což se jí ovšem nesmí říci).

Allen soudí, že kdyby nebyla dvakrát očkovaná, nebyla by se z toho dostala. Jak to tak vypadá, považuje dokonce i neštovice za štěstí. Protože, jak mi včera řekl, její nervový stav byl prý takový, že dává této nemoci přednost před hlavničkou* nebo něčím podobným, k čemu by bylo mohlo dojít.

Chudinky děti jsou velmi vylekané. V pátek je Allen a celou Liebknechtovu rodinu očkuje.

„Pana Vogta" dostaneš snad v pátek. Minulý týden došlo k určitému zdržení, protože *já* jsem nemohl včas prohlédnout poslední archy.

Vřelý dík za víno. Ještě než přišlo, předepsal mi Allen víno, a vedle toho jiný lék, který není tak příjemný.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 139.

73

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 3. prosince 1860

Milý Mouřeníne,

pro různé okolnosti, které se v posledních 4 týdnech bůhvíjak zamotaly, jsem musel vybrat hanebně moc peněz, takže teď bezpodmínečně *musím* pár dní počkat. Podle možnosti dostaneš zítra 1 libru, a jakmile to v příštích dnech zase půjde, pošlu víc. Aspoň po nějakou dobu si budu moci vybírat najednou jen malé částky; jde mi momentálně o to, abych ukázal Ermenovi, že žiji podle svých příjmů (což jsem v minulém bilančním roce *ne*dělal); tohoto prostředku se při jednání nemohu v žádném případě vzdát. Kdybych přišel na nějakou záminku, pokusil bych se pumpnout Gumperta na 14 dní o 5 liber, ale nešlo by to, stejně by poznal pravý důvod, a mimo to nevím, jestli je v této roční době má. Vím velmi dobře, v jaké jsi tísni, a udělám všechno, co budu moci — ale těch 10 liber, které jsem Ti nedávno poslal, bylo již předem zapsáno na prosincové konto, takže i tento měsíc je už hodně zatížen. Ale zítra určitě něco dostaneš.

Chtěl jsem Ti dnes večer napsat článek (minulý pátek jsem měl tak zanícené oči, že psát při plynové lampě bylo zhola vyloučeno), ale právě přišel Szemere, který Tě pozdravuje, a tak je to dnes také vyloučeno. Zítra večer udělám, co budu moci.

Knihy* jsem dostal. Je to ohromné. Zvlášť kapitoly „Studie"

* „Pan Vogt".

a „Agentura"; cela est écrasant*. O ostatním podrobně příště. Výtisky jsou většinou už rozděleny.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* to je zdrcující.

74

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester] 5. prosince 60

Milý Mouřeníne,

přikládám konečně ten slavný poštovní bon na 2 libry — splatný na Charing Cross, nevěděl jsem o žádné bližší peněžní poště, urči mi nějakou pro příště.

Lupus si zcela speciálně přeje, abych Ti zatím řekl, že mu udělalo mimořádné potěšení, jak jsi napráskal panu Simonovi*. Čím víc se do té knihy začítám, tím víc se mi líbí. Jsou tam ale hanebné tiskové chyby a přepsání. Jednou je tam *ruský* místo *rakouský* císař. Také špatně vypadá, že všechna cizí slova, která Tvá paní napsala latinkou, jsou latinkou také vysázena. To se stává ve všech zahraničních tiskárnách a je třeba dát si na to zvlášť dobrý pozor.

Na co jsi zapomněl, jsou resumé. Např. na konci 2. kapitoly: „Bürstenheimští" a „Pekelníci"; dále na konci „Záležitostí policajtských", na konci celé části o osobních záležitostech (tedy *před* „Studiemi") i jinde mělo být resumé, aby se filistrovi poskytl ad oculos celkový dojem. Byly by to jen čtyři stránky navíc, a v knize, kde materiál i množství jmen filistrovi víceméně neznámých působí poněkud drtivě, by to mělo veliký význam, a současně by jasně vynikla také umělecká stránka celkového aranžmá, které je velmi pěkné.

Jak se daří Tvé ženě?

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Edouardu Simonovi v pamfletu „Pan Vogt".

75

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 5. prosince [1860]

Milý Engelsi,

vřelý dík za článek[153].

Žena se velmi dobře zotavuje, a myslím, že víno jí pomáhá víc než všechny medicíny. Jen v noci ji ještě velice moří ustavičný neklid, nespavost a také trochu blouzní.

Co kdybys do soboty poslal ještě jeden článek, třeba datovaný *z Berlína, o mém procesu?* Když je mi nepohodlné psát úvodníky, pak datuji z Berlína, Paříže atd. Taková zpráva jde mnohem lehčeji.

Nedá se říci něco o čínské válce? Nebo o Bonapartových armádních přípravách atd.?[154]

„Ideje" nemám v tuto chvíli zhola žádné a o ničem, zato ale „ohavné" bolení hlavy.

Děti — ty chudinky — jsou pořád ještě ve vyhnanství*. Poslal jsem jim pro útěchu pár lahví vína. Malá** mě viděla, když jsem šel předevčírem kolem Liebknechtova domu, a volala na mne z okna: Halloo old boy!***

Apropos! Jakmile se Freiligrath dozvěděl, že žena stůně (neví samozřejmě na co), napsal mi samozřejmě „dojatý" dopis. Ale když jsem mu poslal „Pana Vogta" — samozřejmě (vidíš, kolik mám nápadů, když se slůvko „samozřejmě" objeví ve třech řádcích třikrát) s přátelským věnováním, a on mi musel psát o něčem ji-

* Viz tento svazek, str. 141.
** Eleanor Marxová.
*** Haló, kamaráde!

ném, zapomněl se zmínit o knize aspoň slůvkem, ani nenapsal, že ji dostal. Aby to zamaskoval, připsal dolů: „Ve velkém spěchu." Myslím, že nad některými partiemi pukal vztekem. Za prvé jeho „nediskrétnost" z Vogtova návodu.[155] Zejména ale *Fazy*. Na jaře se chystal do Ženevy. Jde o to, zda mu odhalení Fazyho špinavostí nezkříží cestu?

Blind si už ve čtvrtek objednal u Petsche jeden výtisk, dostal jej teprve včera. V Londýně jsme knihu dřív nepustili, aby Mr. Alberts z pruského vyslanectví nevaroval Berlín, ještě než tam dojde můj balík. V Londýně se samosebou vtipkuje o „nedůstojném" způsobu mých útoků. Včera si ten všivák Trübner objednal 12 výtisků.

Salut.

Tvůj
K. M

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

76

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 6. prosince 1860

Milý Frederiku,

vřelý dík za ty 2 libry. Bližší peněžní pošta je na Camden Town.

Říkáš-li, že tam chybějí resumé, máš naprosto pravdu. Původně tam byly, ale když jsem viděl, že se mi dílo pod rukama příliš rozrůstá, *vyškrtl* jsem je. Protože kdyby se to vytisklo normálně, vyšel by z toho pořádný tlustospis. Ostatně uvidíš, že v oddíle XI, v „Procesu", vtloukám celou osobní stránku věci filistrovi natolik do hlavy, že na ni do konce života už nezapomene.

Pokud jde o pana Edourda Simona, nazval Tě ten lump ve svém špinavém článku (zlomyslně tak překládá Techowova „špicla") „le mouchard toujours affairé"[156]. A proto jsem si předsevzal udělat z chlapa exemplární případ, protože uráží-li Tě někdo, zlobí mě to víc, než když urážejí mne.

Ostatně — mimochodem — až to Lupus přelouská, budu rád, napíše-li mi sám pár řádek. Hlavní potěšení mé ženy jsou teď dopisy o knize. Celkově se dobře zotavuje, ale jde to pomalu.

Pan filistr Freiligrath, ta „nastydlá vestfálská huba"[157], mi včera mezi jiným píše:

„Petsch mi poslal Tvou *knihu*" (probůh jen ne *pamflet*). „Srdečné díky. Z toho, co jsem si dosud přečetl, vidím, jak jsem také očekával, že oplývá duchaplností a je plná zlomyslnosti. Detaily tak hojné, že je to téměř na úkor přehlednosti. Promineš mi, že k věci

samé se nevyslovím. I dnes želím celého sporu a stejně jako dříve stojím stranou."

Co říkáš těmhle dvěma posledním větám? Ten mizera věděl o Vogtových lžích a o Blindových sprostotách už dřív, teď to ale má černé na bílém a nechce se (k čemuž jsem ho notabene vůbec nevyzýval) „vyslovit k věci samé" a „stojí" „stejně jako dříve stranou". Teď se mi zdá, že to ještě nepřečetl celé, protože pak uvidí, *kde* stojí. Tajemství jeho intimity s Blindem (s Vogtem a Fazym ho ovšem spojuje kšeft) je mi teď jasné. Při Schillerových oslavách si totiž Freiligrath dal vytisknout 20 000 exemplářů své básně[158], stálo to 40—60 liber. Chtěl si z toho udělat *kšeft*. Prodal jich však *sotva 40*. Když s tou spekulací takto pohořel, šlo mu o to, aby výdaje „přilepil" Schillerovu výboru, jak trefně vystihl Petsch. Nejservilnějším nástrojem k tomu byl Blind. Odtud ta „úsluha za úsluhu" nastydlé vestfálské huby.

Tiskové chyby, na které hubuješ, najdeš v seznamu tiskových chyb. Původně byl třikrát větší. Protože to ale špatně vypadá, zredukovali jsme jej. Celá vina padá na Hirschfelda, je to bačkora, se svým sazečem nic nesvede. Petsch u něho už nebude tisknout.

Salut.

Tvůj
K. M

Máš-li v hlavě něco, o čem bys mohl napsat vojenskou brožuru na 1—3 archy, byl by Petsch velmi rád, chce se teď zavést jako „nakladatel". Je to velmi milý chlapík.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

77

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 12. prosince [1860]

Milý Engelsi,

vřelý dík za článek.[159]

Noticka v „*Neue Preussische Zeitung*" (kromě jejich vlastní poznámky na okraj) není nic jiného než odstavec z „Londoner Lithographierte Correspondenz" (Schlesinger); byla ve *všech* německých novinách až na malé výjimky, většinou v rubrice „Londýn".

Anonce v podobě krátkého oznámení jsou jen v novinách vycházejících v *Anglii*. V *německých* novinách je připojen obsah.[160]

Posílám Ti oznámení v „Buchhändlerbörsenblatt", které napsal sám Petsch. Známý „politik", o němž je řeč na konci oznámení, je magnus* L. Bucher, vyjádřil se v tomto smyslu před Borkheimem.

V německých listech se anonce objeví snad v tomto týdnu. O něco později, než dojde kniha, aby se neupozornili Prušáci (kvůli *Procesu)*.

Oznámení byla poslána do těchto listů:

„*Allgemeine Zeitung*"; „*Breslauer Zeitung*"; „*Bund*" (Bern); „Deutsche Allgemeine"; „Frankfurter Journal"; „Hamburger Nachrichten"; „Freischütz"; „Reform"; „Karlsruher Zeitung"; „Kölnische Zeitung"; „*Königsberger* Hartung"; „Mannheimer Journal"; „National-Zeitung"; „Neue Preussische Zeitung";

* veliký.

„Publicist"; (berlínská) „Volks-Zeitung"; „Ost-Deutsche Post"; „Presse"; „Rostocker Zeitung"; „Schwäbischer Merkur"; „Trier'sche Zeitung"; „Zeitung für Norddeutschland"; „Zürcher Neue Zeitung"; „Neue Süddeutsche" (Mnichov); „Morgenblatt"; „Wochenblatt des Nationalvereins"; „Deutsches Museum"; „Illustrierte Zeitung"; „Ausland" (Augsburg); „Historische Deutsche Monatsschrift" (Brunšvik).

„*New-Yorker Staatszeitung*"; „New-Yorker Criminal-Zeitung"; „New-Yorker Abendzeitung".

„Times"; „Athenaeum"; „Critic"; „Saturday Review"; „Illustrated News"; „Manchester Guardian"; „Hermann". —

Výtisky jsme poslali mimo jiné Cottovi, do „Reform", Dunckerovi, 6 Siebelovi; různým anglickým listům („Saturday Review", „Athenaeum", „Critic", „Illustrated News"); Lommelovi, Brassovi, Fischelovi. Celkem rozesláno přes 50 volných výtisků, z toho však jen málo novinám.

V Londýně se doposud prodalo 41 kusů.

Notabene: Lommelovo „Hinter den Coulissen"[82] teď v Německu hodně táhne. Objednávky došly dokonce z Rigy.

Bucher (píše články do přílohy augsburské „Allgemeine Zeitung" např. o Persignym a Palmerstonovi) slíbil Borkheimovi, že napíše do „A. Z." kritiku. Mám obavy, že ho Biscamp předejde.

Liebknecht poslal oznámení a obsáhlé výňatky do 4 německých a 4 anglických listů vycházejících v Americe. Píše teď totiž pro angloamerické listy prostřednictvím jednoho litografovaného bulletinu.

„Pan Vogt" dopisuje pod svým jménem několika pokoutním německým plátkům v Americe. Nadává na „Bonaparta".* Prohlásil, že můj spis** *nikdy* nevyjde.

Ženě se daří mnohem lépe. Děti se však budou moci vrátit snad až za 14 dní. Já teď musím být téměř celý den u ní a nejsem vůbec ve své kůži. Ale to se urovná, jakmile se zase postaví trochu na nohy.

Allen už před týdnem předepsal místo bordeauxského portské.

* K. Marx, „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta".
** „Pan Vogt".

Byl bych proto rád, kdybys mi ho mohl poslat ještě několik lahví.

Moje knihovna dorazila.[161] Leží ještě na celnici, protože se „commissioners"* nemohou rozhodnout, mají-li mi ji vydat beze cla.

Teď hádej, jak jsem vnikl do tajemství *Ludwiga Simona?* (Viz Příloha 16 c.[162])

Pozdravuj lupuse.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „komisaři" (celní).

78

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 18. prosince 1860

Milý Mouřeníne,

mimo Szemera mi v neděli přišel ještě švagr*, Szemere jede dnes do Liverpoolu, snad zase přijde, švagr odjíždí zítra — nemohl jsem tedy nic napsat. Do soboty napíšu pokud možno něco o Rakousku**.

Szemere je osobně docela milý chlapík, s rakouskou bonhomií, a v Uhrách, v revoluční době, mohl být i energický, rozhodný a bystrého úsudku; ale en dehors de son pays*** jeho znalosti a myšlenky určitě za mnoho nestojí, já jsem aspoň z něho moc rozumného nedostal. Podivné je, že on, který ve své brožuře[163] vystupoval přece probonapartisticky, teď zase úplně obrátil. Mimo jiné dal následující smírný návrh: Co prý bych říkal, kdyby se stalo, že by při rozpadu císařství Habsburkové zůstali už jen uherskými králi a německé Rakousko by připadlo Německu? Na to jsem samozřejmě prohlásil, že takové řešení by *nám* docela vyhovovalo a že bychom Maďarům s radostí dali celou tu raubířskou bandu darem. Jeho obchody s vínem tu dopadly docela dobře; Cobdenovo doporučení a známosti, které navázal v Paříži u Cobdena, mu to velice usnadnily.

* Emil Blank.
** „Rakousko. — Postup revoluce".
*** kromě o jeho vlasti.

Bude-li to jen trochu možné, pošlu Ti zítra zase 2 libry, dnes je bohužel už příliš pozdě.

Pozdravuj ženu, doufám, že už je na tom lépe, a děvčata.

Tvůj

B. E.

Apropos portské! Nemám už nic, co by se dalo pít, zítra se však vynasnažím sehnat něco dobrého a hned to pošlu.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

79

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 18. prosince 1860

Milý Frederiku,

ženě se daří mnohem lépe. Allen soudí, že děti — dvojí domácnost je nejen velmi nepohodlná, ale také nákladná — budou moci v neděli nebo v pondělí zase domů. Pak začnu zase sám psát do „Tribune", která za těch 5 týdnů dostala jen 2 články[164]. Budeš-li moci, pošlu do soboty ještě jeden.

Už dva dny ležím v posteli a beru léky, ale Allen říká, že to není nic vážného a že za 3—4 dny budu zase chlapík. Je prý to následek rozrušení atd.

Pokud jde o Tvůj názor na Szemera, tak Ti *zcela důvěrně* sděluji, že ho naprosto sdílím. Nejkomičtější na tom je, že jsem mu sám ironicky navrhl, aby si nechali Habsburky pro sebe, že Pešť pro ně bude posledním útočištěm atd.*

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 156.

80

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester] 19. prosince 1860

Milý Mouřeníne,

přikládám 2 libry na Camden Town.

Čím déle si v knize čtu, tím méně si dovedu představit, jak se Vogt z těch historek, které „nikdy nevyjdou“*, vymotá. 41 výtisků v Londýně za pár dní je velmi mnoho; teď to bude už víc. Je to určitě nejlepší polemický spis, jaký jsi kdy napsal, stylově je prostší než Bonaparte**, a přece, kde je to třeba, právě tak působivý.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. II, Suttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 154.
** K. Marx, „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta“.

81

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 19. prosince 1860

Milý Frederiku,

díky za ty 2 libry. Poslal jsem s tím Lenku* na poštu.

Allen se domnívá, že mé ženě nezůstanou nijaké stopy. Ještě ovšem churaví (a právě když se stav lepší, začnou být nemocní neklidnější a netrpělivější), ale Allen je s průběhem naprosto spokojen.

Pokud jde o mne, je mi dnes (nejhorší byla ta nespavost), když jsem se v noci pořádně vyspal, mnohem líp, a myslím, že za dva, nanejvýš za tři dny budu zase all right.

Protože mi tento týden bylo tak mizerně, že jsem nemohl chodit, nevím, jak v Londýně pokročil prodej knihy**. Jenom mi řekl Liebknecht, že londýnský Dělnický spolek[3] koupil tento týden pro svou knihovnu 6 výtisků.

Zimmermann ze Špandavy (nyní advokát v Londýně), bývalý člen parlamentu, Vogtův důvěrný přítel, který se dříve hrozně otíral o „Volk" a mou osobu, uspořádal minulý týden při návštěvě advokáta Höchstera (známého z Elberfeldu, nyní advokáta v Paříži s velkou klientelou) oběd, na kterém byl přítomen náš přítel Rheinländer. Zimmermann prohlásil: Blind je prý nadobro kompromitován. Pokud jde o Vogta, nechtěl prý věřit, že by byl podplacen, ačkoli prý znal lehkomyslnost a ješitnost toho ptáčka. Teď prý ho můj spis přesvědčil, že Vogt je docela obyčejný „mouchard"***, který se liší od muchardus vulgaris† jenom výší platu atd.

* Helenu Demuthovou.
** „Pan Vogt".
*** špicl.
† tuctového špicla.

Psal prý (Zimmermann) také známým ve Švýcarsku, aby nenechal pana Vogta v nejmenším na pochybách, jak o něm smýšlí.

Bucher napsal Borkheimovi, že Vogt byl usvědčen dokonale. Mimoto prý můj spis vyvrátil všechny „předsudky, které měl vůči Marxově agitační činnosti". Oba tyto názory vyslovil prý mezi camberwellskými obchodníky (kterým přednáší o dějinách německého práva) a totéž prý napsal „vlivným osobám v Německu".

Zimmermann a Bucher jsou zde důležití kvůli filistrům.

V době, kdy jsem tak zkoušel — za poslední 4 týdny — jsem všelicos přečetl. Mj. Darwinovu knihu o „Natural Selection". Ačkoli je to vyloženo hrubě po anglicku, je to kniha, která obsahuje přírodopisnou základnu pro náš názor. Naproti tomu A. Bastian, „Der Mensch in der Geschichte" (tři tlusté svazky, ten chlapík je mladý brémský lékař, který vykonal několikaletou cestu kolem světa), se svým pokusem o „přírodovědecký" výklad psychologie a psychologický výklad dějin je kniha špatná, zmatená, rozplizlá. Jediné, co v ní má nějakou cenu, je tu a tam několik etnografických zvláštností. Navíc hodně domýšlivosti a příšerný sloh.

Apropos! Co se týče Ludwiga Simona, musíš uhodnout, jak jsem té něžné Kunhutě přišel na její spády.*

Lassalle, od kterého jsem před několika týdny dostal dopis, je velmi nemocen. Nebyla to dna, zánět kostí? Jak mi píše, vydá u Brockhause „velké a důležité dílo" ve 2 svazcích[165], 17 hodin leží v posteli, na 3 hodiny vstane a dělá korektury té „veledůležitosti". Myslím, že spis proti Vogtovi, který jsem mu poslal, mu sotva uleví v bolestech. Ale kdo může za to, že je berlínský „ideální politik"?

Psal jsem Ti už, jaký je „hrubě materiální podklad" důvěrného vztahu mezi Freiligrathem a studiosem Blindem?**

Salut.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 163—164.
** Viz tento svazek, str. 152.

82

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 23. prosince 1860

Milý Frederiku,

vřelý dík za víno a těch 5 liber. Žena říká, že portské je vynikající.

Ode dneška jsem zase chlapík.

Keil z Lipska píše, že hned jak kniha* došla, prodalo se 120 výtisků.

Richter z Hamburku (z „Reform") píše, že to velmi táhne.

Žena Tě srdečně pozdravuje.

Tvůj

K. Marx

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Pan Vogt".

83

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 26. prosince 1860

Milý Frederiku,

přiložené oznámení, že vychází „Pan Vogt", vystřižené z „Genfer Grenzpost", dokazuje už tím enormním písmem, jakou lásku chová Brass k Vogtovi.[166] Ostatně v posledních pěti číslech „Grenzpost" jsou *velmi dobré* články.

Jak mi včera sdělil Petsch, v Londýně se už prodalo 80 výtisků. Zato si naříká, že ale v Manchesteru „ouvej, docela vůbec nic".

Jinak se v německých listech, pokud vím, dosud ještě nic neobjevilo, mimo „*Reform*", která přinesla řadu noticek (příznivých)[167] a na příští týden slíbila dlouhý článek. Kuriózní je to s *Allgemeine Augsburger Zeitung*. Dostala dvě obšírné kritiky, jednu od pitomce Biscampa, druhou, pro přílohu, od pana L. Buchera. A dosud ani slovo. No uvidíme.

Tedy:

1. *L. Simon.** Kniha byla skoro až do poslední stránky hotová, když jsem jednoho pozdního večera běžel k Hirschfeldovi kvůli korektuře, a předtím jsem se na chvíli stavil v City v kanceláři přítele Rheinländera. Ten mi velice rozjařeně vyprávěl, že mladý Höchster (syn advokáta) přijel z Paříže do Londýna a nastoupil zde místo. Rheinländer zná Höchstery, otce i syna, velmi dobře ještě z Paříže. Mladý Höchster, později jsem ho jednou viděl u Rheinländera, je bezelstný mládenec bez jakýchkoli politických, nechci

* Viz tento svazek, str. 155 a 161.

říci názorů, ale představ. Byl zaměstnán u bankéře Königswärtera* nebo tak nějak (teď si zrovna nejsem tak docela jist tímto známým bonapartistickým jménem), a L. Simon tam je přednostou kanceláře. Rheinländer se Höchstera vyptával na něžnou Kunhutu. Ach, řekl Höchster, nemáme ho v kanceláři rádi. Ačkoliv je přednostou kanceláře, je tak ustrašený, že se na každém kroku ptá principála, obchodu také moc nerozumí, je protivný, a pak, většinu svého času věnuje politice. Skoro každý večer je u něho slavný E. About, pracují spolu; sám jsem je viděl, jak prohlíželi korekturu svého společného spisu. Rheinländer zavedl křížový výslech a ukázalo se, že tato společná práce je „La Prusse en 1860"[99]. L. Simon se v Königswärterově bonapartistické kanceláři dost chlubil svými styky s E. Aboutem a mladý Höchster, v politice úplné novorozeně, si myslel, že Rheinländerovi, vůči němuž samozřejmě neměl ani stín podezření, pověděl o L. Simonovi něco velmi lichotivého. Nejlepší na tom je, že později na obědě u Zimmermanna (kam Höchster junior nebyl pozván) se Rheinländer s docela prostoduchou tváří zeptal starého Höchstera, co si myslí o mé denunciaci L. Simona. Höchster starší prohlásil, že se ze zásady už dlouhá léta politikou nezabývá, protože ho už dvakrát zruinovala. Přesto se mu ta věc zdá neuvěřitelná; ale Rheinländer trval na tom, že mám velmi „spolehlivý" pramen.

2. *Blind* se strašlivě pomstil. Nebude už zákazníkem firmy Petsch a spol. To jest „slepého** muže pomsta". Druhý Žižka!

3. O Freiligrathovi — který dnes pookřeje po náplasti, kterous mu přiložil na nastydlou hubu — a o materiálním podkladu jeho spojení s Blindem jsem Ti, nemýlím-li se, napsal už dříve.*** Úplně přesně se to seběhlo takto:

Při Schillerových oslavách (1859) nabídl šlechetný básník *prostřednictvím svého agenta Blinda* svou známou kantátu[158] nejprve ředitelství Křišťálového paláce. Měli mu vyplatit hotově na ruku 40 liber, a on by jim za to dovolil slavnou kantátu *vytisknout* a *v den* Schillerových oslav prodávat v *Křišťálovém paláci*. Další prodej si podnikavý poeta vyhradil pro sebe. Ředitelství co nejsrdečněji po-

* Maximiliana Koenigswartera.
** Slovní hříčka s významem jména Blind (slepý).
*** Viz tento svazek, str. 152.

děkovalo za laskavost a poprosilo pana Freiligratha, aby se svou kantátou hauzíroval sám.

Nato náš šlechetník dal u Hirschfelda vytisknout 20 000 kusů toho žvástu, údajně na vlastní náklad. Výrobní náklady 40 liber. Podle plánu šlechetného básníka měla být *polovina* výtěžku věnována Schillerovu ústavu, druhá polovina jeho propriis laribus*, takže po odečtení výrobních nákladů (prodávalo se to po 6 pencích za kus) by si přišel na 210 liber a nadto by se ještě mohl v Německu holedbat svou velkomyslností.

Byl to však účet bez hostinského. V celé Anglii se prodalo (všehovšudy) snad několik set výtisků, a to se ještě musely nestydatě znásilňovat soukromé osoby.

Teď tedy bylo zle. Blind se činil od rána do večera a od večera do rána, aby se Schillerův výbor v Londýně uvolil zaplatit výlohy za tisk, což se konečně po mohutných debatách podařilo. Hinc illae lacrimae**.

Tu spoustu výtisků, které ležely na skladě, svěřil Freiligrath do prodeje svému slepému příteli, a tento neúnavný podvodníček naintrikoval ještě v tomto listopadu (1860) v Londýně vlastní Schillerovy oslavy, aby udal Freiligrathovu makulaturu. Není tedy divu, že Freiligrath stejně jako dříve „stojí blízko" svého Blinda. Když jde o soukromý prospěch, umí v tom Freiligrath chodit jako nikdo jiný, a obchodní zájem (básnickou slávu v to samozřejmě počítaje) avant tout***.

Při této příležitosti stojí za zmínku ještě jeden žertík charakteristický pro Blinda.

Aniž co řekl příteli Freiligrathovi a příteli Kinkelovi, dal hlubokomyslný Blind pěkně potichoučku (ze známého stolibrového fondu) vytisknout něco předběžného nebo předběžně něco o Schillerovi a Blumovi. O půl osmé ráno, když ještě nikdo nepomyslel nic zlého, umístil u vchodu do paláce† bedýnku se svým „radikálním

* vlastním lárům (ochranným domácím bůžkům).

** Proto ty slzy (z komedie Publia Terentia „Andria", první jednání, první obraz, verš 126).

*** především.

† Křišťálového paláce.

letákem", k ní postavil poslíčky vypůjčené z „Morning Advertiser", a ti pak strčili každému návštěvníku do ruky tu slátaninu. Když se někdo zeptal, co to stojí, ohodnotili ho podle zevnějšku, a pak ho obrali o 6, o 3 nebo třeba jen o 1 penci. Když se nezeptal, dostal tu slátaninu gratis. A tak ještě než dorazila Kinkelova řeč nebo Freiligrathova kantáta na místo, vypálil jim bádenský filuta rybník a kdekomu vnutil svůj škvár.

Salut. Děti jsou zase doma. Pozdravuj lupuse.

Tvůj
K. M.

Dík za článek.*

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Rakousko. — Postup revoluce".

84

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 27. prosince 1860

Ve velkém spěchu

Milý Engelsi,

právě dostávám dopis od J. Ph. Beckera z Neapole, Borkheim mu prý má *pro Garibaldiho obratem* poslat:

1. „*Pád a Rýn*". *(Já* mám ještě jeden výtisk, který jsem našel u Petsche. To je tedy *all right.)*

2. „*Savojsko, Nizzu a Rýn*". (Svůj exemplář jsem už dávno poslal Schilymu. Snad máš nějaký, pošli ho prosím Tě *ihned poštou* na adresu: S. L. Borkheim, 44, Mark Lane, City, Londýn.)

3. „*Pana Vogta*".

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

85

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 3. ledna 1861

Milý Frederiku,

založil jsem někam Tvůj dnešní ranní dopis a ani si nevzpomínám, kolik by stálo poslat Petschovi ta „Odhalení"? Část výtisků, které mám v zásobě u sebe, jsem mu poslal už minulý týden.[168]

Siebel psal. Vrátil se právě ze svatební cesty — byl v Paříži — do Elberfeldu. Prodal 6 výtisků a chce 6 dalších*. Bylo by dobře, kdybys mu poradil, jak má o tom psát.

Toby** se ozval táhlým bolestným nářkem ve „Freischütz".[169]

Nejohavnější tisková chyba (na kterou nebyli čtenáři upozorněni) v „Panu Vogtovi" je ta, že je tam třikrát nebo čtyřikrát „Národní rada" místo „Stavovská". Uložil jsem Petschovi, aby to výslovně opravil v „Genfer Grenzpost".

Smrt pruského krále*** přichází velmi vhod. Co Ty na to?

Mé ženě je každým dnem lépe, ale je stále velmi slabá. V sobotu jsem dobral *poslední* lahvičku léku.

Borchardtovi musíme ještě pořádně zatopit.†

Salut.

Tvůj
K. M.

* pamfletu „Pan Vogt".
** Eduard Meyen.
*** Bedřicha Viléma IV.
† Viz tento svazek, str. 642.

Celá rodina mě pověřuje, abych Ti tlumočil nejsrdečnější pozdravy a přání všeho nejlepšího do nového roku. Píšu tak stručně, protože tu mám švagra a sestru*. Odcestují zítra na mys Dobré naděje.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Johan Carel a Louise Jutovi.

86

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 7. ledna 1861

Milý Mouřeníne,

„Odhalení"* pošleme Petschovi dnes nebo zítra odsud vyplaceně. Udělá nejlíp, když nalepí na obálky štítek: Londýn, A. Petsch & Co., 1861, aby lidé věděli, kde je to k mání.

Nemohl bys mi sehnat ten Tobyho bolestný nářek?[169]

Siebelovi napíšu.

V německých novinách, až na „Kölnische", se neobjevilo ani oznámení** — a to je přece divné.

Naši staří nepřátelé neujdou svému zaslouženému osudu. Šéfredaktorem v Pánu zesnulého plátku „Strassburger Correspondent" byl podle augsburské „Allgemeine Zeitung" „nějaký pan *Wolfers* z Kolína" — ten ctihodný Wolfers z Dumontova listu*** — nemohl bys vzkázat Biscampovi, aby napsal augsburské „Allgemeine Zeitung", že ten chlap vůbec není Porýňan, že je to všivý Belgičan? Schwanbeck zašel na delirium tremens. Ctihodný Brüggemann se ztratil — není po něm slechu dechu, a Wolfers slouží otevřeně za žold Bonapartovi — co bys ještě chtěl?

Král Vilém I. se teď asi bude také pořádně blamovat. Říká-li Berlíňanům, že se stalo ledacos, co nebylo správné, myslí tím asi, že museli propustit Stiebera. Apropos. Další náš přítel, ten ptáček *Greif*,† je podle „Neue Preussische Zeitung" těžce raněn mrtvicí

* K. Marx, „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".
** o Marxově pamfletu „Pan Vogt".
*** „Kölnische Zeitung".
† V originále slovní hříčka: Vogel Greif znamená pták noh.

a leží. Je to dobré znamení, že tu bandu stíhá taková pohroma. A to, že změna na trůně jde tak pěkně ruku v ruce právě s rakouskou revolucí,[170] to je skvělé. Dokonce i „Wochenschrift des Nationalvereins" teď prohlašuje, že jestliže si Prusko velmi nepospíší, dostane se v Německu do čela určitě Rakousko. V Rakousku se události vyvíjejí skvěle. Nic tomu neprospívá víc než ten nerozhodný a přitom umíněný osel František Josef. Jde to skvěle, a přeroste to panu Bonapartovi právě tak přes hlavu jako Franclovi.

V Severní Americe je také pěkná mela. S otroky to musí být po čertech napjaté, když se Jižané rozhodli pro tak riskantní hru.[171] Kdyby k nim vtrhl sebemenší hlouček dobrovolníků ze Severu, mohlo by být všechno rázem v plamenech. Rozhodně se zdá, že to jde s otrokářstvím tak jako tak rychle z kopce, a s produkcí bavlny to pak dopadne stejně. Jak to zapůsobí na Anglii — to se pak brzo ukáže. A ta trouba Bonaparte si myslí, že bude moci v tak převratné době pořád lovit v kalných vodách.

S mnoha pozdravy

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

87

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 8. ledna 1861

Milý Frederiku,

Tobyho bolestný nářek[169] jsem si sám mohl jenom zběžně přelétnout. Ale minulý týden jsem už přes Petsche objednal dva výtisky, jeden pro Tebe.

Siebelova nynější adresa: Carl Siebel jun., *Barmen* (Kleine Wertherstrasse, číslo 25).

„*Odhalení*"* už Petsch ohlásil v knihkupeckém Börsenblattu. Jinde jsem mu to zakázal, z ohledu na Schappera.

Jak nabízejí knihkupci „Pana Vogta": zatím jsem *viděl* oznámení jen v „Reform", „Publicist", „Freischütz" a „Grenzpost"**. Nakonec musel napsat Petsch všem těm lidem přede mnou, a tak se ta záhada v několika dnech vyjasní. Domnívá se, že za to nemohou noviny, ale *knihkupci*, kteří chtějí oznámení odložit na dobu po vánočních svátcích a Novém roku. A takové oznámení se dává do novin jenom přes toho knihkupce, který má v rukou místní prodej. Ale na to se podíváme!

Vidíš, jaký jsem smolař. Minulou středu (je to právě týden) jsem se nachladil a při kašli mě začalo píchat a bolet kolem jater, takže jsem měl bolesti nejen při kašli, ale i pokaždé, když jsem převracel svou tělesnou schránku z boku na bok. Ukazovalo to zřejmě na zánět. Bylo to poprvé, co jsem cítil takovou bolest, ačkoli Allen se na to často a důtklivě vyptával. Tentokrát jsem se jakž takž vy-

* K. Marx, „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".
** „Genfer Grenzpost".

kurýroval sám — hlavně proto, že už mám beztak na krku vedle jiných účtů i katastrofální účet od doktora. Kúra byla jednoduchá — nekouřit, užívat ricinový olej, pít jen limonádu, málo jíst, ani kapku alkoholu, nic nedělat, sedět doma (na chladném vzduchu jsem se totiž vždycky hned rozkašlal). Ještě nejsem úplně v pořádku a cítím se ještě dost slabý. Mohl by ses zeptat Gumperta, co dělat, kdyby se takové akutní případy opakovaly. Allena se zeptám, až zas budu moci ven a budu zase ve své kůži.

Salut.

Tvůj
K. M.

Má žena (pomalu se sbírá, ale je stále velmi slabá) a děti Tě pozdravují.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

88

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 10. ledna 1861

Milý Engelsi,

včera jsem dostal přiložené lejstro, a tak se nedá nic dělat, budu muset zaplatit komisionářům za knihy 2 libry 5 šilinků.[161] Kromě toho bude stát dodání do domu asi 10 šilinků. Daně mě zprostili. Určitě bych Ti kvůli takovým pitomostem nepsal, ale dura necessitas* mě nutí, protože jsem úplně na suchu.

Dále opisuji tlach o „Panu Vogtovi", který sesmolil *z pověření Gottfrieda Kinkela H. Beta.*

Tvůj
K. M.

Magazín pro zahraniční literaturu. 1861. Číslo 2.

„— ‚Pan Vogt'. — Napsal Karel Marx. V prvních letech naší ‚emigrace' byly jistě vynaloženy nemalé sumičky, aby se za pomoci tajné policie přišlo na stopu různým strašným tajnostem a spiknutím. Úsilí bylo veliké, ale žeň dost žalostná. Zato *strach* některých emigrantů z tajné policie napáchal mnoha zla. Byli lidé, kteří strachem skutečně přišli o rozum. Jiní se ovšem rádi těmito obavami chvástali a roztrubovali všude, že prý takřka všechny státy Evropy poslaly za nimi zvláštní špióny. To bylo chvástání, ne hypochondrie. Skutečného zloducha ty lidičky nikdy nepoznali, ani když je držel za límec. Jedli a pili s ním, vysedávali s ním přátelsky u čaje a nevšimli si, že mu jde jen o to, aby je zradil, ne za 30 stříbrných, ó ne! Obětoval své vlastní, velké peníze a dal vytisknout brožuru. Tento pan Marx zřejmě deset let pracoval, vtíral se, slídil po dopisech a opisoval, aby konečně mohl na vlastní účet a pro vlastní potěšení vystoupit jako první ze všech Vidocqů a Stieberů. Všechno dávno zapomenuté bahno, všechny dávno zapo-

* tvrdá nutnost.

menuté omyly z deseti let emigrace jsou zde využity, opsány, vytaženy na besedách z přátel tak, aby sami nebyli kompromitováni. Každý člověk, ani to nemusí být emigrant, napíše jednou za deset let privatim nějaký ten nesmysl nebo se unáhlí, přičemž počítá s diskrétností svých přátel a s tím, že to zahladí čas. Když ale přátelé takové příležitostné kopance a boty pečlivě sesbírají a tak poeticky vyšňoří, že kolem létá prach a špína jako v brožurách pana Marxe, když např. *výrazy* pronesené *před deseti lety v pohnutých chvílích*" — (voilà Godofredum*) — „se vytisknou tučnými písmeny, aby bylo vidět, že pan Marx chtěl z toho udělat nechutnou, odpornou historku — pak je možné postavit na pranýř každého. Pan Marx je mistrem konstruktivní denunciace. Vidocq, Ohm, Stieber atd. jsou proti němu jehňátka. Mnozí se budou s potěšením babrat v té hromadě špíny, protože to je mistrovská pomluva**; ale my přece jen nabádáme čtenáře k opatrnosti: v divočině, kde žijí opice, se vyskytují i vzteklí paviáni, kteří z nedostatku jiných zbraní používají trusu a bombardují jím přátele i nepřátele. Je třeba si dát pozor: Pan Marx praktikuje na svých 190 stránkách takřka výhradně tento druh strategie, při němž jde o to, vyhnout se výdajům na munici. Čtěte, čtěte, ale jenom u umyvadla s vodou a dobrým mýdlem, a hlavně s flakonem!

H. B."

To je ten Gottfriedův Beta (Betziche***), bývalý redaktor Druckerova „How do you do", člověk, který lezl Gottfriedovi do zadnice svým pochlebováním v „Gartenlaube"[172] atd. Pěkná sebranka! Ten styl a ta pitomost!

Poprvé otištěno v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* tady ho máme, Godofreda (Gottfrieda Kinkela).

** V opisu je podtržena tisková chyba ve francouzském výrazu, použitém pisatelem, calummie, správně calumnie.

*** Bettziech.

89

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

Londýn 18. ledna [1861]

Milý Frederiku,

musíš mi prominout, že jsem Ti ještě neoznámil příjem 3 liber. V pondělí jsem dostal záchvat, a protože se to v úterý nezlepšilo, musel jsem zase vyhledat Allena, jsem tedy toho času v lékařském ošetření. Když se sehnu, a při psaní to ani jinak nejde, dostávám bolesti, a tak jsem odpověď pořád odkládal. Jak vidíš, zkouším jako Job, ačkoli nejsem tak bohabojný.

Siebel — jeho čas je asi velmi drahocenný, protože nenapíše ani řádku — mi poslal 2 „Kölner Anzeiger", kde jsou dvě příznivé zprávičky o mé knize*. Knihkupecký inzerát byl v augsburské „Allgemeine Zeitung", v příloze z 1. ledna.

Chtěl bych, abys mi *anglicky* — protože podle Allenova předpisu nesmím ještě aspoň týden vůbec psát — tedy abys mi anglicky napsal a poslal pro „*Times*" stručnou kritiku pruské amnestie[174], a bylo by v ní třeba zdůraznit tyto hlavní body:

1. že to je nejostudnější amnestie, jaká kdy byla v nějaké zemi (nevyjímaje ani Rakousko) po roce 1849 vyhlášena (malicherná, typicky pruská);

2. že duch „liberálního" pruského tisku se dá posoudit z toho, že pěje na toto svinstvo chválu;

3. že amnestie na některé drobné přestupky, neuposlechnutí četníka, urážky úředníků atd. byla v Prusku *vždycky* vyhlašována,

* „Pan Vogt".

kdykoli nastoupila nová vláda, a že tato amnestie není de facto nic víc.

4. De facto jsou z amnestie vyloučeni *všichni emigranti* — tedy celá revoluce z let 1848—49. Emigrantům, kteří „*by měli být souzeni našimi civilními soudy*" a kterým „je dovolen nerušený návrat" (jako by neměl každý „zákonnou" možnost kdykoli se vrátit), slibuje, že je ministerstvo spravedlnosti „z úřední moci *navrhne na omilostnění*". Tím se de facto vůbec nic nezaručuje. Tato nejapná forma je údajně zvolena proto, že Prusko je „právní stát", kde král podle ústavy nemůže zastavit žádné vyšetřování. Pěkná šaškárna ve státě, kde podle doznání pruské „Gerichtszeitung" (v Berlíně) neexistovalo už deset let žádné právo. Kromě toho mohly přece být vyneseny rozsudky in contumaciam a tresty hned prominuty. Velmi obdivuhodné je koketování s „právem" tam, kde se stále ještě volně pohybuje Stieber, Greif, Goldheim, ditto Simons, Manteuffel atd.

5. Největší svinstvo z celé amnestie je § 4, podle kterého všichni, „kteří by pak měli být hned odsouzeni vojenskými soudy", musí nejdříve „požádat o milost" Viléma, načež on „po zprávě, kterou musí podat náš odbor vojenského soudnictví, učiní další rozhodnutí".

Přitom je třeba uvážit, že vzhledem k ustanovení o pruské zeměbraně nepodléhá pruský emigrant jen docela výjimečně pravomoci „vojenského soudu";[175] že se kategoricky předpisuje „žádost o milost" a za toto ponížení se dokonce neslibuje ani nějaká pozitivní odměna; konečně že Vilém potřebuje „amnestii" víc než kterýkoli emigrant, protože přísně vzato podle zákona sám neměl vůbec co pohledávat v Bádensku etc.[176]

„*Times*" jistě přijmou takovou kritiku velice rády. Poslal bych ji současně jim i ostatním listům, samozřejmě jen s podpisem „Pruský emigrant". Zároveň bych napsal soukromý dopis redakci.

Je to jediný prostředek, jak po zásluze ocenit ty pruské psy a kaprála v čele.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

90

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 22. ledna [1861]

Milý Frederiku,

poslal jsem dnes 2 opisy prohlášení o amnestii* (jeden do „*Times*" a druhý do „*Standard*").

Co říkáš prohlášení Buchera a společníků?[177]

Z pruského tisku vidíš, jak se Gottfried** za pomoci té novinářské pakáže cpe zase do popředí.

Oznámení o mé knize*** (knihkupecké) vyšlo i v „Neue Preussische Zeitung". Poslali jsme je tento týden opět *všem* berlínským novinám. Ti mizerové na obou stranách to chtějí umlčet.

Pokud jde o můj stav, myslí si Allen *totéž* co Gumpert. Ale ať už je to cokoli, je to velmi protivný stav, protože působí, že nejsem schopen práce. Přitom má za následek i fyzickou bolest, ačkoli dnes už je to mnohem lepší. Stále polykám léky a Allen ke mně chodí každé tři dny. Dnes tu byl zase. Doporučuje mi projížďky na koni, změnu vzduchu atd. Nemohu mu přirozeně říci, kde mě bota tlačí. Pomýšlel jsem už několikrát na to, zda bych se nemohl přes Borkheima dohodnout s některou spolkovou půjčovnou[178], abych aspoň trochu uspořádal své poměry, které se velmi zhoršily výdaji při nemoci, tím že v „Tribune" nic nemám atd. Když už jsem se ale k tomu chystal, spadlo mi zase srdce do kalhot, protože Borkheim je (při všech svých dobrých vlastnostech) chvastoun a denně —

* Viz tento svazek, str. 176–177.
** Gottfried Kinkel.
*** „Pan Vogt".

lépe řečeno při každém setkání — mi vypráví, kolik peněz má mezi emigranty.

Byl bych* velmi rád, kdybys mi poslal, kdykoli budeš mít čas a chuť, nějaký ten článek. Stále ještě nejsem schopen práce. Nejraději bych byl, kdybys na sobotu napsal něco o zbrojení ve Francii nebo vůbec něco s francouzskou tematikou.

Podle mého názoru *žádná* aliance mezi Ruskem na jedné, Pruskem a Rakouskem na druhé straně *neexistuje*. Rusko, které se vždycky kryje na obou stranách, se jenom do určité míry dohodlo s těmi mládenci ve Varšavě[127] (o Polsku a podunajských knížectvích), ale *docela určitě* uzavřelo novou dohodu s Bonapartem, aby se pojistilo proti jiným „eventualitám".

Apropos. Snad by bylo ještě lépe, kdybys napsal něco o Šlesviku-Holštýnu. Pointa: jak uličnicky si počíná berlínský tisk, který stále napadal Rakousko, že prý Prusku „brání" v zákroku proti Dánsku. Teď, když Rakousko k tomu svoluje, křičí berlínský tisk o „nástrahách", varuje, vybízí k míru atd.[179] Prohlédni si „*Volks-Zeitung*", „*Kölnische Zeitung*" atd. Berlínský tisk pořádně zpraž. Dělával jsem to dřív často v „*Tribune*". Musí se to ale dělat znovu a znovu.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Na tomto místě je rukopis poškozen.

91

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 29. ledna 61

Milý Engelsi,

když má člověk smůlu, pak už ji má jaksepatří, jak vidíš z přiloženého Danova dopisu. Směnku na 30 liber št., kterou jsem vystavil na dva měsíce od 10. prosince, teď protestovali a mimoto mi odřekli na šest týdnů *jakékoli* dopisovatelské zprávy. Běžel jsem samozřejmě hned včera za Freiligrathem, a aby se sám kryl, nezbude asi jiné východisko, než aby se pokusil umístit směnku, kterou bych mu na sebe vystavil na tři měsíce. Nevím, jak se tu mám dál protloukat, protože daně, škola, dům, kupec, řezník, čert ani ďábel nebudou už déle čekat. Je to ale sprostota od Dany, že se při vyúčtování vrací k období krize 1858—59, kdy byly příspěvky jen *výjimečně* sníženy na 1 článek týdně, a to byla dohoda, která už byla ostatně několik let zase zrušena per usum a dokonce výslovným dopisem.[180] Teď mi odpočítává *všechny* články, které za poslední rok *ne*otiskli. Na druhé straně, i kdybychom z hlediska jeho falešné představy považovali ještě dohodu z let 1858—59 za směrodatnou, neměl by opět právo nechat mě půldruhého měsíce zahálet. A přece nemohu proti těm mizerům nic podniknout, protože jsem na nich úplně závislý. Opravdu nevím, co si mám počít, ale už dlouho jsem tušil, že se tato krize blíží.

Přikládám zároveň dopis od Lassalla. Ve svém nynějším psaní si vůbec nevzpomíná, jaký dojem na něho udělal Vogtův paskvil[26]. Ostatně lépe udělat si úsudek pozdě než vůbec ne. Co se týče jeho úmyslu vydávat znova „Neue Rheinische Zeitung" — Hatzfeldtová,

memorandum o ní[181] Ti přikládám, má k dispozici přes 300 000 tolarů —, chytil bych se za nynějších okolností dokonce i tohoto stébla, ale v Německu se ještě vlny nevzdouvají dost vysoko, aby unesly naši loď. Bylo by to už předem mrtvě narozené dítě.[182]

Toby* psal zase Borkheimovi, zda prý někdy neslyšel o naší emigrantské historii s 90 librami. V Německu že mnou pohrdají, proto prý to všeobecné mlčení. Dokonce i velký L. Walesrode měl prohlásit, že na takové sprostoty není třeba odpovídat. Mimochodem bych byl rád, kdybys *odpověděl* Borkheimovi na jeho dopis — když přispěl 12 librami na „Pana Vogta". Je v tomto ohledu velmi citlivý.

Když Bucher a Rodbertus, kteří byli na kandidátce poslanců za Berlín, vydali svoje prohlášení[177], rozhořčení maloněmci[183] je *škrtli*. To prohlášení je špatné, ale způsob, jak *Bucher* v posledním čísle „Hermanna" slouží G. K. (Gottfriedu Kinkelovi), je dobrý.

Pan Kolatschek si včera vyžádal volný výtisk „Pana Vogta" k recenzi. Poslali jsme mu ho. Kniha se poměrně hodně kupovala v Petrohradě a v Rize, kdežto v Kolíně — *nic* (snad 6 výtisků).

To je dobrá historka, co vypráví Lassalle o Zabelovi.

Salut.

Tvůj
K. M.

Ty hnusné „Times" nepřijaly Tvůj článek o amnestii**. Ani „Standard". Dej to teď do „*Guardian*", odtud, až ho sem pošleš, to dostanu prostřednictvím Borkheima do toho svinského „Hermanna" atd. i jinam.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Eduard Meyen.
** Viz tento svazek, str. 176—177.

92

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 31. ledna [1861]

Milý Frederiku,

dopis s 10 librami jsem dostal, srdečné díky.

Musím teď odejít z domu, především abych zaplatil plyn a daně, protože jinak by mi sem poslali exekutora[184]. Teď musím koukat, jak bych se vyrovnal s těmi ostatními chrty.

Podrobný dopis Ti pošlu hned, jakmile dostanu zítra Tvoje psaní.

Salut.

Tvůj
K. M.

Přikládám Lassallovo memorandum.[181]

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

93

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester 31. ledna 1861]

Milý Marxi,

odpovědět Borkheimovi je těžké.* Zdejší komisionáři, kteří nakupují zboží pro italský trh, tam *všichni sami prodávají*, takže by za zakázkou od někoho z Londýna viděli konkurenta a tomu by to pak dali pořádně cítit. Zabývají se tím hlavně firmy Reuss, Kling & spol. a A. S. Sichel, ale *malé* zakázky vůbec nepřijímají. V každém případě se postarej o to, aby se ten, kdo se na tyhle lidi obrátí, *ne*odvolával na mne, vůbec by to neprospělo a mohlo by mě to postavit do velmi trapného světla. Jde-li o větší zakázku a navázání trvalého spojení, přijíždějí zájemci nejraději sem a zajdou přímo k továrníkům. Nákupy pro londýnské firmy tu obstarává jenom East India Trade** nebo obchodníčci, které neznám.

To je všechno, co Ti mohu dnes říci.

Co to je za nastrčené panáky, vůbec nevím.

Tvůj

B. E.

Čtvrtek.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 181.
** Východoindický obchod.

94

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

Londýn 2. února 1861[185]

Milý Frederiku,

včera jsem dostal od Freiligratha přiložený lístek*, který nám situaci nijak nezpříjemňuje. Musíš mi obratem napsat, co mám dělat?

Pronásledují mě teď ze všech stran, takže nevím, kde mi hlava stojí, a k tomu ještě ta nepříjemná věc, že Tě musím všemi těmi lapáliemi otravovat.

Danovi, který z *právního* hlediska určitě nemá pravdu, jsem psal, ale bez velkých vyhlídek na úspěch.** Ti hoši vědí, že já potřebuji je a že oni zase teď nepotřebují mne.

Chtěl jsi mi poslat „*Nazione*" — jakési Mazziniho dopisy? Zapomněls? Dostaneš teď někdy ode mne konfiskované číslo „*Courrier du Dimanche*".

Bucher tvrdí — vzkázal mi to po Borkheimovi —, že jeho recenze vyjde také v „*Allgemeine Zeitung*". Snad pozoruješ, že ten rošťák Blind nevynechá jedinou příležitost, aby se nepředstavil veřejnosti jako státník.

Ničemná historie s těmi knihami mě stála dohromady přes 4 libry št. Ta knihovna měla opravdu podivuhodné osudy![161]

O Siebelovi neslyšels nic? Má zřejmě jenom opravdu minimální styky.

Salut.

Tvůj
K. M.

* Viz tento svazek, str. 647.
** Viz tento svazek, str. 180.

Thimm vyprávěl před několika dny Petschovi, že prý na „Pana Vogta" nadávají zvlášť zle v Manchesteru. Brass si dal odlít expres nové typy speciálně proto, aby měl to potěšení propagovat „Pana Vogta" ještě nápadněji. Nešlo by mezi tou spoustou manchesterských Švýcarů udat alespoň 1 výtisk „Grenzpost"*?

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Genfer Grenzpost".

95

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester] 4. února 1861

Milý Mouřeníne,

mohu Ti dnes napsat jen pár řádek. Bude-li chtít krejčí diskontovat směnku na 35 liber št., když ji vystavím, a udělat to tak, aby se nemuselo zaplatit dřív než v červenci nebo v srpnu, bude to v pořádku a směnku vystavím. Musím ale mít zaručenou největší diskrétnost, mohlo by mě to totiž stát postavení. Jestliže přišly Gumpertovi peníze (neviděl jsem ho od pátku), podaří se mi to možná zařídit jinak.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

96

Engels Marxovi

do Londýna[173]

Manchester 6. února 1861

Milý Mouřeníne,

můžeš Freiligrathovi napsat, že na jeho krejčího nereflektujeme, Gumpert dostal ze svých kont tolik peněz, že mi může většinu toho, co potřebujeme, půjčit na pravidelné měsíční splátky po 5 librách št.; to je tedy zařízeno. Freiligrath může dostat těch 30 liber kdykoli, musí jenom uhradit výdaje, ale vyrovnám se s ním pak do 24 hodin, jakmile mi sdělí, kolik to dělalo. Může v té věci ostatně psát přímo mně, nemusíš si už s celou tou záležitostí dělat žádné starosti. Pokusím se pak převést aspoň něco z té částky na příští bilanční rok.

V příloze vracím dopisy. Teprve po svém posledním psaní jsem přišel na to, že si Dana vypočítal, žes vyinkasoval honorář za 19 článků navíc, než otiskli. Bylo to a je to přesto prachsprostá hanebnost, a „Tribune" si přitom počíná jako skutečný šestákový plátek. Její socialismus se projevuje jako nejubožejší maloměšťácká hamižnost.

Lassalle je přece jen starý Isidor B-B*. Co to je za politika, který si namlouvá, že rozsekal ministerský kabinet na cimprcampr, když mu jen dokázal nedůslednost v takové hlouposti. Má to ale krásnou představu o parlamentní vládě a o tom, co za ní znamená právo a spravedlnost. Ten člověk je nepolepšitelný. O čem jen asi bude pojednávat to jeho pyramidální dvousvazkové dílo[165]. Že in re

* Berlinerblau, berlínská modř.

Vogt úplně přesedlal,[26] je v každém případě maximum toho, co se dalo od něho čekat. Pokud jde o ten jeho plátek[182], poradil bych mu na Tvém místě, aby začal s týdeníkem jako protiváhou „Preussisches Wochenblatt", „Berliner Revue", „Wochenschau des Nationalvereins"* atd. Z těch 300 000 tolarů od Hatzfeldtové, kterých se budou ti dva držet jako klíšťata, nepoplyne taková renta, aby si při lukulském životě naší madame mohli dovolit deník. Brzo by byli v peněžní tísni. Ale týdeník nestojí tolik a znamenal by pro nás přesto pěkný zdroj příjmů. Pochopitelně by Lassalle musel dobře, tj. po anglicku platit, jinak by z toho nic nebylo. Ten týdeník by pro nás měl velkou cenu také jako orgán.**

Tomu pruskému kaprálovi*** se ale svírá jaksepatří zadek strachem. Ten vůl mluví v každém projevu o tom, že hrozí boj na život a na smrt.

Článek o zbrojení ve Francii,† určený pro „Tribune", jsem přepracoval a otiskl ve zdejším „Volunteer Journal"; budu se snažit poslat ještě dnes nějaké výtisky všem možným novinám, vyvolá to možná senzaci. Tobě pošlu také jeden, protože ti mizerové v New Yorku teď o tu věc nemají zájem a kromě toho je úplně předělaná, nemůže to škodit. — Má brožura vyjde příští týden, musím ještě pročíst menší korekturu a napsat předmluvu.[186]

Bucher se chová, jak se zdá, docela slušně.

Pozdravuj srdečně svou ženu a děti.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Wochenschrift des Nationalvereins".
** Viz tento svazek, str. 180.
*** Vilémovi I.
† „Francouzské ozbrojené síly".

97

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

[Londýn] 14. února 1861

Milý Frederiku,

moc se Ti omlouvám, že jsem hned neodpověděl na Tvůj velmi milý dopis. Mezitím jsi už asi dostal psaní od filistra Freiligratha.

Měl jsem a stále ještě mám spoustu běhání a vyřizování. Mám totiž namířeno do Holandska, abych dal do pořádku své domácí záležitosti, které by mi jinak přerostly přes hlavu. K tomu potřebuji dvě věci, pas a peníze, a ty snad už tady nějak seženu. (Budu možná muset až do Cách.)

Lassallovi jsem ještě nenapsal. S tím týdeníkem by to bylo určitě nejlepší, ale jak bychom na druhé straně riskovali při netaktnosti našeho přítele, který by seděl přímo na místě, vedl hlavní redakci a mohl nás tak všechny do všeličeho namočit! Lassalle by samozřejmě hned zdůraznil, že týdeník je orgánem strany, a tak bychom odpovídali za všechny hlouposti a zkazili si pozice v Německu ještě dříve, než bychom si je zase vydobyli. Musíme si to velmi zodpovědně rozvážit.[182]

Prodej „Pana Vogta" poškozuje nejvíc cospiration de silence* německého tisku. Proto po prvních úspěšných krocích zase všechno usnulo. „*Allgemeine Zeitung*" zřejmě nechce uveřejnit ani Bucherovu kritiku. Za pár dní se to ale v každém případě rozhodne, protože už ji nebudou moci odkládat, chtějí-li ji vůbec otisknout. Kolatschek je jistý.

* spiknutí mlčením.

Má žena Ti doporučuje, aby sis přečetl „*Hanse Ibelese*" od Johanny Mockelové, ve kterém figuruje Willich jako Wildemann atd., paní von Brüningková jako Platonina a ten všivák Kinkel jako *Don Juan*. Sám znám z toho škváru jen to, co mi o tom vyprávěla žena. Kniha podle ní úplně dokazuje, že Johanna Mockelová skočila z okna z nešťastné lásky. (Mimochodem — s mou ženou to stále ještě není valné a bude to zřejmě trvat delší dobu.) V každém případě je od toho kněžoura Kinkela[187] roztomilé, že vytlouká peníze z vyznání nebožky Mockelové, že je prodává Cottovi, aby honorář probendil s Mínou Wernerovou, která ho mezitím obdařila potomkem. Kněžouři byli vždycky nejchytřejší. Johanna Mockelová ovšem lákavá nebyla, a přes všechno to její horování pro hudbu nebyl její dech právě vonný.

„*Nazione*" jsem dostal. Velmi dobrá. „Volunteer-Journal" také. Ale Tvou brožuru* zatím ne.

Vogt Vinckovi nikdy nepromine, že ho tak vypíchl. Prušáci, ty mrchy, si ostatně dělají ostudu ve všem. Prosí za prvé Bonaparta, lumpové, aby pokračoval v intervenci u Gaety;[188] za druhé se teď, darebáci, vyslovili s Bonapartem a Ruskem pro pokračování francouzské intervence v Sýrii.[189] Rakousko a Palmerston — ten přirozeně jen na oko — jsou proti tomu. A to hospodářství doma v Prusku! Ta sebranka musí zkrachovat.

Wilhelma Liebknechta nechaly jeho americké noviny takřka úplně na holičkách. Jeden z listů**, do kterých psal, byl v New Orleansu zastaven.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Články pro dobrovolníky."[186]
** Pravděpodobně „Die Tägliche Deutsche Zeitung".

98

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 27. února 1861

Milý Engelsi,

zítra odjíždím s pasem, který však není vystaven na mne, ale na Bühringa* pro Holandsko. Dalo to všechno strašnou práci, i to, sehnat tolik peněz, abych mohl vůbec pryč. Dal jsem nejdotěrnějším věřitelům po maličké splátce; u jiných (např. u hokynáře) jsem se odvolal na americkou krizi a dostal odklad, ovšem pod podmínkou, že za mé nepřítomnosti bude žena platit *týdně*. Ta má kromě toho příští týden zaplatit na daních 2 libry 18 šilinků.

Notabene. Snad už máš dopis, ve kterém Ti má žena (už je to týden) děkuje za víno? Dělá si hlavu s tím, že se možná dostal do nepravých rukou. Také děti jsou Ti za víno velmi vděčné. Zdá se, že zdědily po tatíčkovi náklonnost k truňku.

Zajedu pravděpodobně i do Berlína — bez pasu, abych se podíval, jak to vypadá s tím týdeníkem[182] (Apropos. Vilémovi I. se v Berlíně říká „*krásný Vilém*"), a vůbec si prohlédl celou tu lumpárnu.

To prase Blind uveřejnil v posledním čísle „Hermanna" dopis, který mu poslal Mazzini.[190] Tenhle dotěrný mlok zřejmě Mazzinimu namluvil, že reprezentuje německou emigraci. Zaplavuje „*Hermanna*" plytkými — ale vlasteneckými — žvásty o Šlesviku-Holštýnu,

* Bühring — kdysi představitel Faucherova proletariátu, faucherovských freetraderských proletářů — je jako vynálezce skutečný génius, vůbec ale není obchodník; proto ho jenom stále šidí, zatímco z jeho vynálezů těží jiní. (*Marxova poznámka.*)

posílá v té věci dopisy se svým podpisem do „*Globe*" atd. Pomocí Bronnera — s ním a Schaiblem tvoří „Spolek pro svobodu a jednotu"[191] — vyrazil z jednoho bradfordského obchodníka tolik peněz, že mohl založit v Hamburku špinavý plátek — „Nordstern" —, aby se mohl naparovat na severu, zatímco na jihu se dává Schaiblovým prostřednictvím popularizovat ve stuttgartském „Beobachter" (něco à la Süddeutsche Volkszeitung) jako „železný Blind". Všechno to dělá ten mlok proto, aby jednak přehlušil ostudu, kterou má s „Panem Vogtem",[192] jednak proto, aby se z něho stal Hecker secundus*. Ubožák.

Kolíňané s mou knihovnou[161] pěkně hospodařili. Ukradli mi *celého* Fouriera, rovněž Goetha, Herdera a Voltaira, a co mě nejvíc mrzí, i „*Économistes du 18 siècle*"[193] (úplně nová věc, stála mě 500 franků), spoustu řeckých klasiků a jednotlivé svazky jiných děl. Dostanu-li se do Kolína, tak si o tom s tím národním spolkařem Bürgersem promluvím. Zmizela také Hegelova „Fenomenologie" a „Logika".

Přitom zatraceném běhání v posledních 14 dnech — bylo to skutečně umění zabránit zhroucení celé domácnosti — jsem se vůbec nedostal k novinám, nepřečetl jsem si ani, co píše „Tribune" o americké krizi. Naproti tomu jsem ale po večerech četl pro osvěžení Appianovy římské občanské války v řeckém originále. Velmi cenná kniha. Ten člověk pochází z Egypta. Schlosser o něm říká, že „nemá duši", asi proto, že se snaží jít na kloub materiálním základům těch občanských válek. Spartakus je vůbec nejskvělejší postava, kterou se mohou antické dějiny pochlubit. Velký vojevůdce (ne jako Garibaldi), ušlechtilý charakter, skutečný představitel antického proletariátu. Pompeius vyložený srab; získal nezaslouženě pověst jenom tím, že mu byly připsány Lucullovy úspěchy (proti Mithridatovi), pak úspěchy Sertoriovy (Španělsko) atd., „mladý muž" Sullův atd. Jako generál byl římským Odilonem Barrotem. Když měl ukázat proti Caesarovi, co v něm je — splaskl jako bublina. Caesar dělal ty největší vojenské chyby, vědomě nesmyslné, aby zamotal filistrovi, kterého měl proti sobě, hlavu. Obyčejný římský

* Hecker II.

vojevůdce, jako třeba Crassus, by ho v boji v Epiru šestkrát zničil.[194] Ale s Pompeiem si mohl dovolit všechno. Shakespeare asi v kuse „Marné lásky snaha" tušil, co byl Pompeius doopravdy zač.

Salut.

Tvůj
K. M.

Napíšu Ti z Holandska.[195] Ty víš, nemusím Ti to ani psát, jak jsem Ti vděčen za mimořádné důkazy Tvého přátelství.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

99

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 7. května 1861

Milý Frederiku,

habes confitentem reum*. Ale polehčující okolnosti, proč Ti nepíšu, jsou tyto: Především víš, že jsem většinu času v Berlíně strávil u Lassalla, a nebylo *možné*, abych *Ti* napsal a nesdělil obsah dopisu Lassallovi, a to jsem neměl v úmyslu. Později jsem byl ustavičně na cestě, z Berlína do Elberfeldu, Kolína, Trevíru, Cách, Bommelu**, Rotterdamu a Amsterdamu. Původně jsem měl sice v plánu, jak jsem také psal ženě, že pojedu z Rotterdamu do Hullu a z Hullu do Manchesteru, abych Ti tam podal *ústně podrobnou zprávu*, ale to mi překazil bratranec Jacques Philips. Když jsem totiž odjížděl z Rotterdamu, prohlásil mi, že o den později přijede do Londýna, a opravdu také dodržel slovo. Musel jsem tedy samozřejmě rovnou do Londýna, abych se mu tam mohl věnovat. Odjel odsud teprve předevčírem.

Rozhodně teď doufám, že o letnicích sem na několik dní přijedeš. V Elberfeldu jsem slyšel, že prý chceš o letnicích navštívit svou rodinu. I v tomto případě to můžeš zařídit tak, abys u nás strávil aspoň několik dní. Musím Ti vyprávět spoustu věcí, které se dají povědět líp ústně než písemně. Mimoto Ti mé dámy budou zazlívat, jestli se Londýnu pokaždé vyhneš.

Nejdřív tedy k financím. Ze strýce*** jsem nejdřív vymáčkl

* máš před sebou kajícího viníka. Parafráze z Ciceronovy „Řeči za Ligaria".

** Zalt Bommelu.

*** Liona Philipse.

160 liber, takže jsme mohli splatit většinu dluhů. Moje matka, s níž není o hotových penězích žádná řeč, ale která vůčihledě schází, zničila několik dřívějších dlužních úpisů, které ode mne měla. To byl docela příjemný výsledek za ty dva dny, co jsem u ní strávil. Sám jsem s ní o peněžních záležitostech vůbec nemluvil, sama se ujala iniciativy. Dále jsem v Berlíně navázal jednání, abych se v případě potřeby mohl spojit s vídeňskou „Presse“,[196] a za nynější situace s Amerikou mi asi nezbude nic jiného. Konečně jsem via Lassalle zařídil, aby druhý díl mé politické ekonomie[30] vyšel u Brockhause místo u Dunckera. O Dunckerovi poznamenala Camilla Essigová (alias Ludmilla Assingová) právem, že chce-li člověk knihu utajit, musí ji zadat k vydání Dunckerovi. Ale teď už přece figuruji v posledním spise Rau-Raua[197] — německého Saye.

Apropos! Pokud jde o Tvůj „Pád a Rýn“ atd., vyprávěla mi Hatzfeldtová, která u svého švagra, generála von Nostitze, přijde do styku s celou pruskou generalitou a jejíž synovec Nostitz je mimoto adjutantem „krásného Viléma“*, že ve vysokých a nejvyšších vojenských kruzích (mj. i v okolí prince Karla Bedřicha) se prý Tvůj spis pokládá za výtvor nějakého zakukleného pruského generála. Totéž se přihodilo, jak mi sdělil asesor Friedländer (bratr redaktora vídeňské „Presse“), ve Vídni. Sám jsem o tom mluvil s generálem Pfuelem, kterému je teď 82, ale je ještě duševně svěží a stal se z něho velký radikál. Pfuel ovšem nevěděl, že jsme mu dali čestný titul „von Höllenstein“.[198] Je jinak v nemilosti a u dvora ho počítají mezi jakobíny, ateisty atd.

A teď k politickým záležitostem.

V Berlíně se samozřejmě nepěstuje vysoká politika. Všechno se točí kolem boje s policií (ne že by si teď policie dovolovala to nejmenší; je vzorem slušnosti a snášenlivosti), protože chtějí, aby Zedlitz, Patzke atd. byli zbaveni funkcí a potrestáni; za druhé kolem rozporu mezi vojáky a civily. To jsou body (v měšťáckých kruzích ještě zejména vojenské předlohy a daňová exempce statkářů), o kterých se brzy bude rozhodovat.[199] (Jeden dělostřelecký důstojník, hrabě Tavernier, mi řekl, že by své baterie namířili nejraději

* Viléma I.

na tělesnou gardu.) Všude převládá ovzduší rozkladu a lidé všech vrstev pokládají katastrofu za nevyhnutelnou. V hlavním městě jsou asi v tomto ohledu dál než v provinciích. Kupodivu i ve vojenských kruzích vládne všeobecné přesvědčení, že při *první* srážce s ropucháči[96] dostanou Prušáci na frak. V Berlíně se mluví drzým a frivolním tónem. Na sněmovny se hledí spatra. Sám jsem slyšel v jednom divadle zpívat kuplet proti Vinckovi, který sklidil velký potlesk. Valná část veřejnosti je velmi nespokojena s nynějším tiskem. Při nastávajících volbách (na podzim) do druhé sněmovny bude určitě zvolena většina poslanců, kteří seděli v pruském Národním shromáždění[200]. To je důležité, ne kvůli nim, ale proto, že „Vilém Krásný" je mylně pokládá za rudé republikány. „Krásného Viléma" vůbec od té doby, co se stal králem, pronásleduje rudý přízrak. Svou „liberální" popularitu pokládá za léčku, kterou mu nastražila strana převratu.

Za těchto okolností by ovšem bylo docela aktuální, kdybychom příští rok mohli vydávat v Berlíně noviny, i když je mi to místo osobně sebevíc protivné. Spolu s Lassallem atd. by se muselo sehnat 20—30 000 tolarů. Ale — hic jacet.* Lassalle mi to přímo navrhl.[182] Zároveň mi svěřil, že musí být vedle mne šéfredaktorem. A co Engels? zeptal jsem se ho. „Nu, nejsou-li tři příliš mnoho, může být i Engels šéfredaktorem. Jenom byste Vy dva nesměli mít víc hlasů než já, protože jinak byste mě vždycky přehlasovali." Jako důvody pro to, že musí být s námi ve vedení, uvedl: 1. že podle obecného mínění stojí blíže buržoazní straně, a proto může snáze sehnat peníze; 2. že se musí zříci svých „teoretických studií" a teoretického klidu, a za to přece musí něco mít atd. Ale, dodal, jestli nechcete, „byl bych i nadále ochoten pomáhat listu finančně a literárně; byla by to pro mne výhoda; měl bych z listu užitek a žádnou odpovědnost" atd. To jsou samozřejmě sentimentální fráze. Lassalle je zaslepen vážností, kterou mu získaly v jistých učených kruzích jeho „Herakleit"[95] a v kruhu příživníků opět dobré víno a kuchyně, a samozřejmě neví, že v široké veřejnosti má špatnou pověst. Navíc je tu jeho hašteřivost; jeho ulpívání na

* Doslova: zde leží (obvyklá slova náhrobních nápisů); v tom je ten háček.

„spekulativním pojmu" (ten chlapík dokonce sní o nové hegelovské filosofii umocněné na druhou, kterou prý napíše), je nakažen starým francouzským liberalismem, píše rozvláčně, je vtíravý, beztaktní atd. Lassalle by mohl být prospěšný jako jeden z redaktorů, kdyby dodržoval přísnou kázeň. Jinak nás bude jenom blamovat. Ale jak chápeš, byl jsem ve velkých rozpacích, abych vyrukoval s pravdou ven, když mi prokazoval takové velké přátelství. Vyslovil jsem se tedy povšechně neurčitě, řekl jsem, že nemohu o ničem rozhodovat, protože k tomu musíte říci své slovo Ty a Lupus. (To byl hlavní důvod, proč jsem Ti z Berlína nepsal, poněvadž jsem odpověď na tento problém nechtěl od Tebe v Berlíně dostat.) Kdybychom se byli rozhodli záporně, byla by hraběnka s Lassallem odjela na rok do Orientu nebo do Itálie. But here's the rub*. Čeká teď ode mne odpověď, kterou už nemohu odkládat. Co tomu říkáš?

Ten chlap je hrozně patetický, a tak mi nezbývalo, než abych mu čelil ustavičnou ironií, která tím spíše zraňovala jeho sebelásku, že hraběnka, jejíž obdiv si získal vystupováním v úloze univerzálního génia, dostávala už povážlivě zálusk vymanit se z vlivu tohoto Buddhy. Kupodivu mluví Hatzfeldtová v některých momentech s židovskou intonací, kterou od něho odposlouchala a pochytila.

Lupusovy pochybnosti o stanovisku pruské policie jsou docela zbytečné. Na potíže mohou narazit leda ti, kdo kdysi složili přísahu na prapor. Asesor Friendländer mi říkal, že Lupus je stále nejpopulárnější člověk ve Vratislavi a ještě v jednom slezském okrese, jehož jméno jsem zapomněl. Z Elsnera se stal v „Schlesische Zeitung" mizera stejně jako ze Steina v „Breslauer". Ale přesto se teď zase vytvořila ve Vratislavi pokročilejší demokratická strana. Zprávu z „Preussische Gerichtszeitung", jejíž výstřižek přikládám, tam zařadil na můj podnět její redaktor, městský soudce Hiersemenzel.[201] Aktuár Stein, který se vrátil z Curychu do Berlína, vzkazuje Lupusovi srdečný pozdrav.

O svém vyjednávání s pruskou vládou, resp. policií napíšu v příštím dopise.[202]

* Ale v tom je ta potíž. Parafráze slov z Shakespearova „Hamleta", jednání třetí, scéna první.

Apropos. Od Lassalla jsem jako dárek pro Tebe dostal krásný vojenský atlas, který si musíš sám osobně vyzvednout.

Salut Tobě, Lupusovi, Gumpertovi.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

100

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

[Londýn] 10. května 1861

Milý Frederiku,

přikládám především fotografii. Lupus a Gumpert dostanou také po jedné, jen co budu mít víc kopií. Dal jsem si ten krám udělat jednak pro svého rotterdamského bratrance*, jednak na výměnu za fotografie, které jsem dostal v Německu a Holandsku. Za druhé přikládám výstřižek o „Panu Vogtovi" z jedněch düsseldorfských novin. A konečně jednu trochu už starší „*Free Press*", protože jsi snad s lupusem nesledoval jednání parlamentu o té afghánské aféře tak podrobně. Byl to Pamův největší nezdar od roku 1848.[203]

To, co říkáš o tom návrhu na vydávání novin v Berlíně,[182] se absolutně shoduje s mým názorem, a já jsem jeho hlavní body, mutatis mutandis, už Lazarovi naznačil.** Zavázal jsem se však — protože jsem mu už v Berlíně jasně řekl, že se bez Tebe a lupuse do ničeho takového nepustím — že Vám tu věc rozhodně „seriózně a objektivně" přednesu a tak salvavi animam meam*** .

Apropos. Lassalle-Lazar. Lepsius dokázal ve své velké práci o Egyptě, že odchod Židů z Egypta je příběh, který líčí Manetho, když vypráví, jak byl z Egypta zapuzen „národ *malomocných*", kterému se postavil do čela egyptský kněz jménem Mojžíš. Malomocný Lazar je tedy prototypem Žida a Lazara-Lassalla. Jenomže našemu Lazarovi se ta nákaza vrazila do mozku. Stonal původně

* Jacquese Philipse.
** Viz tento svazek, str. 674.
*** tak jsem spasil svou duši.

na špatně vyléčenou sekundární syfilidu. Dostal z toho kostižer v noze, a jak říká jeho lékař Frerich* (nevím, jak se ten slavný profesor píše), zůstala mu po tom v noze nějaká neuralgie nebo něco takového. V rozporu se zájmy své tělesné schránky si ale náš Lazar žije přepychově jako jeho zámožný biblický protějšek,[204] a to je podle mne hlavní překážkou jeho léčení. Stal se teď z něho vůbec milostpán a pokládal by za zločin jít třeba do obyčejné hospody na pivo. Ta legrace, nejmíň čtyřikrát se mne ptal, koho má představovat v mém „Vogtovi" Jacob Wiesenriesler**. Při jeho ješitnosti, které se stala opravdu „objektivní", to však bylo jen přirozené. Své nové právní veledílo (tu svou dharmu)[205] nám všem pošle.

V Berlíně jsem navštívil také Friedricha Köppena. Je to stále ten starý Köppen. Jenom ztloustl a mračí se až „hrůza". Dvakrát jsem si s ním vyrazil do hospody, což bylo pro mne učiněné blaho. Věnoval mi svého dvousvazkového „Buddhu", je to velká věc. Od něho jsem se také dověděl, jak ten všivák Zabel a spol. dostali do rukou „National-Zeitung". List byl založen v roce 1848 v Berlíně — vydali akcie (jen tak z volné ruky, bez formální smlouvy), které byly hned všechny zaplaceny. Běhali za tím Mügge, Köppen a jiní. Rutenberg tam vstoupil jako hlavní redaktor, spolu s ním jako jeho podřízený Zabel a konečně i žid Wolff*** jako vedoucí administrace. List začal brzo prosperovat díky své pivní a paďourské umírněnosti a službám prokazovaným parlamentní levici[206]. Rutenberga pak jeho společníci vytlačili pod záminkou — ať pravdivou, či falešnou — že vede list v příliš konzervativním duchu a dostává od Hansemanna úplatky. Zabel tam přivedl jednoho pisálka, který za něho psal, zatímco on tlachal po hospodách s filistry a zajišťoval tak novinám stále větší popularitu. Puč (Manteuffelův)[207] a nejrůznější represálie proti tisku, které trvaly ve své nejhrubší podobě až do konce roku 1850, to byla pro ně vítaná záminka, aby akcionáře *vůbec* nesvolávali. Autorita listu, který vlastně získal příhodné podmínky pro svou existenci, teprve když

* Friedrich Theodor von Frerichs.
** Pod tímto jménem figuruje v Marxově práci právě Lassalle.
*** Bernhard Wolff.

byl nadobro potlačen revoluční tisk a zavládl Hinckeldeyův a Stieberův režim, mezi filistry zatím rostla. Sypalo jim to, a kolem roku 1852 začala část akcionářů neodbytně naléhat — chtěli slyšet zprávu o činnosti, svolat valnou hromadu akcionářů atd. Ty, co se nejvíc štětili, si vzali stranou žid Wolff a kandidát teologie Zabel. Bylo jim důvěrně sděleno, že je třeba o financích listu pomlčet, zachovat přímo posvátné hrobové ticho, nemá-li být zruinován, protože je ve skutečnosti na mizině. (Ale fakticky měla už tehdy 25tolarová akcie kurs 100 tolarů.) A že by tedy neměli na listu chtít, aby odhaloval své chatrné finanční ledví. Ze zvláštního ohledu na ně (tj. na nejvzpurnější akcionáře) jim však chtějí *výjimečně* vyplatit nazpět jejich vklad výměnou za akcie. Tak se vyrovnali s těmi nejnebezpečnějšími. Fraška se několikrát opakovala. Ale ti, od nichž byly akcie důvěrně odkoupeny, dostali většinou — podle stupně svého pasívního odporu — jenom 40% až 5% svého původního vkladu. Značná část těch liberálních mamlasů nedostala dodnes ani šesták; neprosadili také, aby jim složili účty ze svého hospodaření. Ze strachu před „Kreuz-Zeitung" mlčeli. Takovou šejdířskou machinací se z žida Wolffa a kandidáta teologie Zabela stali vulgárně liberální potentáti disponující „přebytečnými penězi". Škoda že jsem o té historii nevěděl dřív!

Manteuffel odstoupil Rutenberga Schwerinovi jako zaručeně spolehlivý inventární kus. Rutenberg teď s nůžkama v ruce dává dohromady „Staatszeitung", list, který už nikdo nečte. Je to něco jako London Gazette. Brunovi* se prý vedlo zatraceně špatně, ale marně se nabízel nynější vládě — že totiž bude pokračovat ve své spolupráci s oficiální „Preussische Zeitung". Má teď hlavní slovo při práci na *Staatslexikonu*, který vydává Wagener z Kreuz-Zeitung. Jinak sedlačí někde v Rixdorfu nebo jak se to hnízdo jmenuje.

Jednou jsem přihlížel z novinářské lóže zasedání druhé sněmovny. V létě 1848 jsem se rovněž zúčastnil zasedání pruských dohodovačů.[208] Quantum mutatum ab illis!** Ačkoli ani oni jistě nebyli žádní titáni! Těsná zasedací síň. Malinkaté lóže pro diváky. Ti chlapíci seděli ve škamnách („páni" naproti tomu v křeslech),[209]

* Bruno Bauerovi.

** Jak se to změnilo od těch dob! Z druhého zpěvu Vergiliovy „Aeneidy".

zvláštní směs úřední a školní místnosti. Belgická sněmovna je ve srovnání s tím impozantní. Simson nebo Samson, či jak se ten předseda jmenuje, se mstí za kopance, které dostal od Manteuffela, tím, že — se vší groteskně brutální byrokratickou povýšeností ministerského portýra — pouští se svými oslími čelistmi hrůzu na šosáky, kteří se krčí dole.[210] V kterémkoli jiném shromáždění by tato nepopsatelná odrůda zosobněné lokajské drzosti už dávno dostala pár facek. Třebaže jinak v Berlíně, zejména v divadlech (Apropos! Hatzfeldtová, aby dopálila královskou rodinu, vzala mě hned první dny do lóže těsně vedle lóže „krásného Viléma" a spol. Tři hodiny balet. Nic jiného za celý večer. Také jedna berlínská zvláštnost), jsou ty věčné uniformy protivné, přece člověka potěší, když objeví mezi těmito přikrčenými byrokratickými školáky tu a tam chlapíka v uniformě, který aspoň drží hlavu vzhůru a sedí zpříma. Mluvil právě Vincke, což si vůbec ani při jednom zasedání neodpustí. Já toho chlapa ještě idealizoval. Kdybych ho byl slyšel mluvit dříve, byl by jeho portrét dopadl docela jinak.[211] Ve špatné veselohře od Freytaga, kterou jsem viděl v Berlíně, nazvané „*Die Journalisten*", vystupuje tlustý hamburský šosák a velkoobchodník vínem, jménem *Piepenbrink*. Vincke je věrný obraz tohoto Piepenbrinka. Nejodpornější hambursko-západofalcká hatlamatilka, přitom mluví rychle a polyká slova, ani jedna věta není řádně konstruována nebo dovedena do konce. A to je náš Mirabeau von der Hasenheide*! Jediné alespoň slušně vypadající postavy v tomto trpasličím chlívku jsou na jedné straně Waldeck, na druhé straně Wagener a Don Quijote z Blanckenburgu**.

V Elberfeldu jsem navštívil Siebela. Večeřel jsem u něho v Barmenu. Má hezkou mladou ženu — dobře zpívá, zhlíží se ve svém Karlíčkovi, celkem se mi líbila. Siebel je stále stejný. Stýká se především s jedním liberálním novinářem (bývalým münsterským dopisovatelem „Neue Rheinische Zeitung"***, básníky, hudebníky a malíři. Nejlepší z nich se mi zdál Seel. Siebel mě vzal v Barmenu do „Californie", byla tam otravná společnost. Pronesli

* Hasenheide (Zaječí vřesoviště) se rozkládá na jižním okraji Berlína.
** Moritz von Blanckenburg.
*** Stierlinem.

na mou adresu přípitek. Prohlásil jsem Siebelovými ústy, že jsem ochraptěl, a tak jim za mne několika omšelými — zde ale zcela případnými — vtípky odpověděl on. Siebel říká, že jeho otec ho napodobuje ve všem, ve veršotepectví i pití, takže by se dalo říci, že strom nepadá daleko od jablka.

V Kolíně jsem navštívil Schneidera II. a dr. Kleina. Nezměnili se; spíš se jejich rysy ještě prohloubily. Byl jsem s nimi pár hodin na tahu. Viděl jsem také inkognito v jedné hospodě Stuhlganga Königswintera (Wolfganga Müllera).* Navštívil jsem i paní Danielsovou. Toho blázna a národního spolkaře Bürgerse ne. O tom ale až později. Rozpovídal jsem se tak, že jsem se stále ještě nedostal k tomu hlavnímu. Tedy až příště.

Totus tuus.**

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Stuhlgang (stolice) — ironická narážka na vzletný pseudonym Wilhelma Müllera: Wolfgang von Königswinter.

** Zcela tvůj.

101

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 16. května 1861

Milý Frederiku,

s Gumpertem jsem se minul. Nejdřív jsem byl v 5 hodin odpoledne na Euston Square, kde jsem čekal do 6. Později kolem osmé jsem šel na nádraží London Bridge. Ale nikdy jsem ho nestihl.

Buď tak hodný a napiš nám, *kdy* přijedeš.[212]

Pokud jde o Tvůj poměr k Prusku,* chci Tě především informovat, jak se na to dívají nejvýznamnější právníci, se kterými jsem v Berlíně hovořil. Všechno závisí na tom, zda jsi *dostal povolávací rozkaz nebo ne.* Jestliže ne, patří Tvůj případ jako věc příslušníka zeměbrany[175] před obyčejný civilní soud. Ostatně se zdá, že Prusové berou oficiálně na vědomí jenom tu Tvou elberfeldskou záležitost, bádenskou už ne.[213]

Nevím, zda jsi četl augsburskou „Allgemeine Zeitung" z 19. dubna t. r. Pařížský dopisovatel tam končí svůj příspěvek doslova takto:

„Pro výstrahu knihkupcům octl se ‚Pan Vogt' Karla Marxe na seznamu zakázaných knih, což znemožňuje vydání francouzské, podstatně zkrácené verze, která je právě v tisku."

Chtěl jsem Ti dnes dál referovat o svém zájezdu, ale přišel mě právě navštívit pan Bühring, takže musím odeslat jen tyto řádky.

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 28.

102

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

[Londýn] 10. června 1861

Milý Frederiku,

dostal jsem dnes dopis z Vídně. Friedländer* chce ode mne zprvu 2 články, 1 o událostech v Americe (v něm mám stručně shrnout celý ten krám politicky a vojensky v 1 nebo 2 úvodnících) a 1 o situaci v Anglii. Později (tj. až tyhle články dostane) mi chce učinit podrobnější návrhy, dostával bych 1 libru za článek a 10 šilinků za obyčejnou zprávu. Na německá měřítka je to dobře zaplaceno, a já na to musím přistoupit, nějak se člověk přece živit musí. Protože bych ty 2 články na zkoušku rád odeslal už tento týden, musíš mi připravit vojenskou část o Americe. Já ji pak pojmu do té politické.

Před týdnem jsem doopravdy začal se svou knihou[30]. O Lassallovi jsem se zatím nedověděl nic nového, jenom mi jeho bratranec Friedländer** z Berlína píše (Lassalle vůbec neví o transakci s „Presse" a nesmí se o ní nic dovědět) toto:

„F. Lassalle se po návratu z Vratislavi zabývá zčásti vyřizováním té záležitosti s Vaší státní příslušností a podle mého názoru jeho přílišná horlivost a údaje, které se musí zevrubně dokazovat, zdržují její uspokojivé vyřízení, zčásti tráví svůj čas pročítáním a předčítáním početných psaní, ve kterých mu profesoři a tajní radové děkují za jeho tak *krásnou*, tak *zajímavou* a tak *duchaplnou* atd. knihu.[165] Tyto dopisy mu dávají nejlepší příležitost konver-

* Max Friedländer.
** Julius Friedländer.

zovat o své ‚vynikající' knize a dokazovat tak, že ho takové malé komplimenty nechávají naprosto chladným a že mu není nic tak cizí jako ješitnost. Pro ubohou hraběnku*, která zápasí s těžkou chřipkou, je stále obtížnější plnit oficiální poslání oponenta, a také já už toho začínám mít dost, abych přitom sekundoval."

Potud Friedländer.

O tom, co se tu děje v tzv. „Národním spolku"[214], a o Kinkelově krachu napíšu zítra, protože dnes musím ještě psát do Berlína a do Vídně.

Salut. Pozdravuj lupuse.

Cavour zemřel! Co tomu říkáš? Ten osel Garibaldi si udělal ostudu svým dopisem Yankeeům o svornosti.[215]

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Hatzfeldtovou.

103

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 12. června 1861

Milý Mouřeníne,

bohužel jsem si neschovával noviny o americké válce a mnoho míst se také nenajde na mapě. V podstatě jde o toto:

Jih se už léta potají vyzbrojoval, zejména pak od presidentských voleb, které tu způsobily pobouření,[171] a v poslední chvíli zradou Buchananových ministrů dostal ještě spoustu peněz a zbraní. Až do 4. března[216] byl tedy Sever zcela ochromen. Také až do pádu Sumteru[217] Lincoln neudělal nebo nemohl udělat nic jiného, než že trochu víc soustředil a uvedl do pohotovosti pár řadových jednotek (všeho všudy 18 000 mužů, ponejvíc rozptýlených proti Indiánům na Západě). Teď konečně, po útoku na Sumter, byl Sever dostatečně vyburcován, aby potlačil všechny opoziční bouře a umožnil tak ráznou vojenskou akci. Bylo povoláno 75 000 mužů schopných nosit zbraň, ale přihlásilo se jich zřejmě desetkrát tolik, takže teď může být odvedeno také až 100 000 mužů, i když ještě zdaleka nejsou soustředěni. Další Lincolnova výzva se čeká každým dnem a vyžádá si méně času, protože teď je všechno lépe připraveno. Těch 75 000 mužů, nebo spíš ta část z nich, která stojí v okolí Washingtonu, na Ohiu proti Kentucky a v St. Louis (Missouri) — (nepočítáme tedy zálohy v Ohiu a Pensylvánii), stačilo k tomu, aby prozatím vytvořili rovnováhu mezi silami Severu a Jihu na linii Potomaku, a dokonce k tomu, aby si Sever mohl momentálně dovolit ofenzívu na krátkou vzdálenost.

Prvním cílem jak Jihu, tak Severu byl Washington. Ofenzí-

určitě nesejde. Švýcarsko s přibližně stejným počtem obyvatel — něco přes 2 milióny — má asi 160 000 milicionářů *na papíře*. Naproti tomu má Sever, počítáme-li pouze svobodné státy, na 20 miliónů obyvatel, s nimiž lze se *všemi* disponovat, snad s výjimkou Kalifornie, Utahu a nejzápadnějších teritorií. Řekněme tedy 17 miliónů použitelného obyvatelstva, a vezmeme-li z nich ne 10 %, ale jen třetinu, $3^1/_3$ %, jako nasaditelnou v útočné válce, dostaneme přes 500 000 mužů, a to je víc než dost, aby byl Jih rozdrcen i při krajním vypětí všech svých sil. Pokud jde o poměr sil muže proti muži, je jasné, že Severané mají oproti Jižanům fyzicky i morálně značnou převahu. Ve rvavosti Jižanů se skrývá hodně zbabělého vraždění ze zálohy. Každý chodí ozbrojen, ale jen proto, aby při srážce *mohl oddělat svého protivníka dřív, než se vůbec nadá útoku*. To je průměrn...*

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Další část dopisu se nedochovala.

104

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 19.* června 1861

Milý Frederiku,

odkládal jsem psaní tak dlouho, protože Weber (falcký hodinář) mi slíbil *zprávu* o londýnské schůzi Národního spolku[214], na které se Kinkel dočkal něčeho neobyčejného a na níž byl Weber jako host. Teprve dnes jsem od něho dostal přiložený text. Poslední „Hermann" Tě poučí, oč se jedná. Závěrečná schůze je odložena o týden, na příští sobotu. Mezitím Juch, který na to dostal od jednoho německého obchodníka ze City prostředky, odjel do Koburgu zařídit, aby tamní ústřední výbor Národního spolku vyloučil Zerffiho (tedy včetně Kinkela). Je božské, že Bohumír** fanaticky rozzuřil celou liberální buržoazii v City svým podlézáním Angličanům. — Také z Bonnu došly dopisy, v nichž se Gottfriedovi hrozí „výpraskem", až se vrátí. Klíč k záhadě, proč se Zerffi (tomu to asi bylo přímo uloženo) a Gottfried zastávají MacDonalda:[220] Gottfried má od Angličanů místo lektora v Kensingtonském muzeu, dobrák Zerrfi u jedné Ashleyho (Shaftesburyho) instituce. Jediní Gottfriedovi spojenci jsou balíci z „nepolitických" zpěváckých a podobných hospodských spolků. Gottfried je (asi za anglické peníze) minulý týden přitáhl hromadně do Národního spolku. (Členem toho svinského spolku se totiž může stát každý, kdo si u Trübnera vyzvedne legitimaci s minimálním příspěvkem 3 šilinky.) Gottfried rovněž uspořádal soukromou schůzi se svými stoupenci a poslal

* V rukopise přepsáním: 9.
** V originále: „Es ist gottvoll, dass Gottfried", tj. Kinkel.

deputaci k Heintzmannovi, ať prý složí (pro porušení Gottfriedovy důstojnosti) dobrovolně svou předsednickou funkci, nebo že bude podán takový návrh. — Mimochodem, nesmím zapomenout, že když už byl skandál v plném proudu, vstoupil do spolku můj přítel Rheinländer (po dohodě se mnou) a přivedl tam půl stovky členů (většinou příručích) ze svého islingtonského zpěváckého spolku, a ti ztropili velký skandál proti Gottfriedovi. — Rheinländer mi řekl, že němečtí obchodníci ze City se ještě nikdy nezúčastnili nějaké politické akce s takovým zaujetím. Bylo by k nezaplacení, kdyby byl Gottfried donucen vystoupit z Národního spolku pro podlézavost vůči cizí vládě. To by podlomilo jeho pozici u téhle německé maloburžoazní sebranky, a čím je bez nich? Gottfried cítí, že se tu o něm rozhoduje, zda se udrží, nebo padne, a proto je svým způsobem aktivní. Obzvláště ho dožírá, že teď všude slyší: „Byla to přece jenom pravda, co o něm ‚Volk' a ‚Marx' říkali."[221] Jednomu známému tiskaře Hirschfelda řekl: „Za celou tou historií vězí jako skrytí podněcovatelé Pekelníci[54]." Není to krásné, že nám naši nepřátelé přičítají tak mystickou „činorodost", ačkoli jsme nehnuli ani prstem?

Druhá příloha, kterou Ti posílám, je dopis od Hatzfeldtové[222] (vrať ho, prosím Tě, poněvadž musím odpovědět). Bude jakousi mou soukromou dopisovatelkou v Berlíně, protože nesrovnatelně líp rozumí politice (nehledě na to, že má dobré prameny) než „krok nesoucí sám v sobě systematický princip své chůze" (*Lassalle*, svazek II, str. 545).[165] (Apropos. Dostali jste snad Ty a lupus tento Lassallův opus?) Abych Ti vysvětlil dvě místa v jejím dopise: V Blanquiho záležitosti jsem jí zprostředkoval dopis z Bruselu (od Denonvilla). Jde především o peníze na vytištění pamfletu, jenž pochází od Denonvilla, o — hanebném — procesu s Blanquim. (Diskuse atd. a rozklady o něm.) Blanqui sám vzkázal mně a německé proletářské straně (in partibus) po Denonvillovi velice vřelý dík za projev sympatií.[223] To je výborné, že zase máme přímé styky s krajně revoluční stranou ve Francii.

Druhý bod: Když jsem psal Lassallovi, že s novinami[182] pro nejbližší dobu nic nebude, slíbil jsem, abych mu tu pilulku osladil, že snad letos v zimě přece přijedu do Berlína.*

* Viz tento svazek, str. 679.

Způsob, jak Hatzfeldtová posuzuje berlínskou oficiální demokracii, je úplně správný. S vlastním lidem nepřijde ovšem do styku a nezná přirozeně ani, jakým tónem se mluví po hospodách, a to není tak zlé.

Moc děkuji za dopis o Americe.* Kdyby snad došlo k něčemu (vojensky) důležitému, napíšeš mi o tom jistě pokaždé svůj názor. Podle představy, jakou jsem si udělal o generálu Scottovi — kterému je teď dokonce 76 let — z mexické války[224] (viz Ripley), očekávám, že nadělá nejhorší kopance, pokud ostatní nebudou toho starého osla kontrolovat. Především pomalost a nerozhodnost. Z faktů uveřejněných v „*Tribune*" ostatně vidím, že Sever teď mluví otevřeně o válce otroků a o zrušení otroctví.

Lord Montagu předložil včera, jak už předem ohlásil, v Dolní sněmovně z podnětu šlesvicko-holštýnské záležitosti Palmerstonův londýnský protokol (o dánském následnictví) z roku 1850[225] atd. Starý pán** použil svého obvyklého prostředku. Sotva Montagu začal svůj projev, hyne mu slovo na rtech hrůzou, neboť se zjišťuje sněmovní kvorum, jak to bylo předem zaranžováno.

V sobotu mám zaplatit 2 libry daní a byl bych rád, kdybys mi je poslal. *Začátkem července dostanu zase nějaké peníze.* Nebudeš se asi divit, že s tím, co jsem si přivezl, jsem už na dně, protože k dluhům, kvůli kterým jsem odjel, přibyly teď skoro ještě čtyři měsíce — kdy nebyly žádné příjmy—, jen škola a lékař pohltili asi 40 liber.

Jak je to s Ludwigem Simonem, o kterém se také zmiňuje Hatzfeldtová na konci dopisu? Byl Simon v zeměbraně[175]? Rozhodně jsi zhřešil přece jen víc než Ludwig (který nebyl nikde v poli atd.). Já tomu nerozumím. Pozdravuj Lupuse. —

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 207—209.
** Palmerston.

105

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

[Londýn] 1. července 1861

Milý Frederiku,

měl jsem velkou radost z lupusovy návštěvy; a stejně celá rodina. Přes tu svou podagru vypadá náš staroušek docela mladě. Předal mi hned Tvůj dopis a 2 libry, které rovnou shrábl výběrčí daní. Čekal jsem dnes ráno nějaký ten přísun z Německa, ale dosud nic nepřišlo. Protože zatím jsem pořád ještě bez příjmů, ale „spotřeba neustále roste" (čímž objasňují někteří ekonomové „zisk", který nevyvozují z výrobních, nýbrž spotřebních nákladů[226], přichází každý přísun z Manchesteru velmi vhod.

Buď tak velmi laskav a napiš mi *hned*, co si myslíš o akcích (vojenských) ve Virgínii?* Ty kopance důstojníků milice — brigádního generála Peirce, svou povahou „krejčíka" ze státu Massachusetts — se budou přirozeně dost často opakovat na obou stranách.[227] Je Washington ještě ohrožen? Pokládáš postavení Jižanů na železniční křižovatce u Manassasu za ofenzívní? Nepomýšlejí spíš na ústup? V Missouri je o porážce Jižanů asi už rozhodnuto a vynořil se tam teď také ten strašný „plukovník Börnstein". Z jednoho soukromého dopisu Weberovi** vyplývá, že „plukovník Willich" stojí v čele sboru ze Cincinnati. Do pole ale zřejmě ještě nevytáhl.

Při bližším studiu těchto amerických bojů jsem došel k závěru, že konflikt mezi Jihem a Severem — v němž Sever neustálými ústupky ztrácel po 50 let na vážnosti — dosáhl nakonec kritického bodu

* Viz tento svazek, str. 217–218.
** Josefu Valentinu Weberovi.

(ponecháme-li stranou nové nestydaté požadavky „chivalry"*) v době, kdy se mimořádný rozvoj severozápadních států stával závažným činitelem. Jejich obyvatelstvo, hojně promíšené čerstvými německými a anglickými živly, se mimoto skládá v podstatě z farmářů, kteří na své půdě sami pracují, a nedalo se přirozeně tak snadno zastrašit jako džentlmeni z Wall Streetu a bostonští kvakeři. Podle posledního sčítání (1860) vzrostl jeho počet v letech 1850 až 1860 o 67 %, takže v roce 1860 činil 7 870 819, zatímco secesionistické otrokářské státy měly podle téhož sčítání svobodných obyvatel asi 5 miliónů. Ze severozápadních států pochází hlavní masa stoupenců vládní strany a její president z roku 1860.** Právě tato část Severu se také zprvu kategoricky stavěla proti jakémukoli uznání samostatnosti nějaké jižní Konfederace. Přirozeně nemohou vydat cizím státům dolní tok a ústí Mississippi. A bylo to opět obyvatelstvo severozápadních států, které si to v kansaské válce rozdalo s pohraničními bojůvkami,[228] čímž vlastně začala nynější válka.

Při bližším pohledu na dějiny secesionistického hnutí se ukáže, že to všechno — secese, ústava (Montgomery), kongres ibid. atd. — je jeden uzurpátorský akt za druhým.[229] Nikde nepovolali národ ke všeobecným volbám. O této „uzurpaci" — při které nešlo jenom o odtržení od Severu, ale i o upevnění a zostření oligarchie 300 000 jižních otrokářů nad 5 milióny tamějších bělochů — byly svého času uveřejněny velmi charakteristické články v jižanských novinách.

A teď k velké politice — ke Kinkelovi a londýnskému Národnímu spolku.[214] Vzpomínáš si ještě, že předminulou sobotu Heintzmann odložil schůzi (a oznámil to v „*Hermannovi*"), protože poslali Jucha do Koburgu, aby se tam dotázal na placitum patrum.*** Zároveň svolal veliký Heintzmann na úterý mimořádnou schůzi na oslavu bitvy u Waterloo atd.

Ten lišák Gottfried však sezval spolu se Zerffim tajnými oběžníky své lidi (viz posledního „Hermanna") na sobotu. Gottfried a jeho lidé, kteří teď měli volné pole, uspořádali fakticky svou schůzi za zády ostatních. Gottfried (jako jeden z místopředsedů Národního

* Doslova „rytířstva", „šlechty"; tím se myslí otrokářští plantážníci.
** Lincoln.
*** Na mínění otců, na radu starších. Viz tento svazek, str. 224—225.

spolku) předsedal a Zerffi (jako člen jeho výboru) tajemničil. Rozumí se, že na schůzi byla přijata k záležitosti s MacDonaldem[220] atd. usnesení, jaká se Gottfriedovi a Zerffimu hodila. V úterý potom dal Heintzmann přečíst zápis z poslední schůze, které předsedal, a dělal, že vůbec neví, že Gottfried et consortes mezitím uspořádali jinou. Gottfried a Zerffi, kteří byli při tom, také nevolali po přečtení příslušného zápisu a ani slovem se nezmínili o schůzi, kterou uspořádali. Den nato požádal Gottfried písemně Jucha, aby otiskl v „Hermannovi" zápis z Gottfriedovy schůze, který byl přiložen k dopisu. Dokonce se přitom výhrůžně odvolával na dohodu, kterou s Juchem uzavřel, když mu „Hermanna" přenechával. Juch však řekl, „quod non"* (viz posledního „Hermanna"). Předevčírem jistě na ten skandál přišla řeč ve schůzi Národního spolku v Seydově hotelu.** Nedostal jsem ale o tom ještě žádnou zprávu.

Tak to máš jako na ukázku „machiavellismus Gottofredi Magni"***. Z posledního „Hermanna", o zasedání Národního spolku, se dále dovíš, že Blind — vždy plnou hlavu drobných pletich jako pes blech — umluvil „Dralla"†, aby mu vymohl veřejné poděkování jako zachránci Šlesviku-Holštýna. Heintzmann je ale doběhl, neboť o Drallově návrhu nedal vůbec hlasovat. Týž summus†† Blind se pak obrátil přes jednoho zprostředkovatele na Webera atd. s dotazem, zda by neměl na shromáždění pořádaném na počest červnového povstání německým komunistickým spolkem a francouzskými spolky „vystoupit jako řečník".[230] Odpověď zněla: chce-li dostat výprask — ano.

Ad vocem Lassallova díla:[165]

Lupus mi daroval svůj výtisk s tím, že ho pošleš mému bratranci na adresu „A. Philips, advokát, Keizergracht by de Westermarkt. L. L. 267. *Amsterdam.*"

Musíš přirozeně vymazat Lassallovo věnování lupusovi. Bratranec se zajímá o právní teorii.

Ty sám si zatím přečti, abys dostal chuť — jak na to, co je

* „že to nejde".
** Viz tento svazek, str. 210.
*** Gottfrieda Velikého.
† Tralla. Dralle znamená hromotluk.
†† svrchovaný, největší.

v Lassallově knize nechutné, tak i na to, co je v ní dobré —, předmluvu k I. svazku a ze II. svazku oddíl XLI od stránky 517.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

106

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester] 3. července 1861

Milý Mouřeníne,

Tvoje otázky o situaci ve Virgínii se kladou snáze, než se na ně dá odpovědět. Zda je Washington ještě ohrožen? Bezprostředně ne, jinak by Jižané nebyli vyklidili tolik území; ale vůbec se neví, jaký je poměr bojujících sil. Bude-li první velký útok Severanů rozhodně odražen, pak se nedá říci, co se stane, protože nevíme, kde se až zastaví. Je však pravděpodobnost 3 : 1, že Potomac by byl i potom dostatečnou překážkou.

Postavení u manassaské železniční křižovatky je dáno tím, že Jižané musí udržovat spojení se severozápadní Virgínií po železnici na Paris a Strasburg*. Bude-li křižovatka v Manassasu ztracena, je jejich nejbližším železničním spojením se Západní Virgínií (na druhé straně hor) trať z Richmondu přes Gordonsville na Staunton, 80 mil jižněji; ztratí možnost podle potřeby přesunovat své zálohy umístěné v první linii hned za rozestavením vojsk rychle ze západu na východ, a co je v Západní Virgínii, může být odříznuto nebo zatlačeno daleko zpět. Takový je tedy význam tohoto postavení — zda má nějaký taktický význam, nemohu říci, z map se nedá usoudit docela na nic. Vůbec válka v Západní Virgínii se bude točit především kolem železničních uzlů.

Ta příhoda u Big Bethelu[227] je bezvýznamná; po taktické stránce to příšerně zfušovali; jít s takovými dobrovolníky do nočního

* Města ve státech Kentucky a Virgínie.

útoku, a ještě v oddělených kolonách, to mohlo skončit jen zmatkem, v kterém se vojáci buď postřílejí, nebo rozutečou.

Naproti tomu dělají na Severu zřejmě dvojí chybu: 1. zdá se, že nenasazují hromadně nově zformované a plně zmobilizované sbory, že je nechávají v nečinnosti 400—500 mil od bojiště, zatímco na Potomaku by byly k nezaplacení — a 2. chrabrý starý Scott má zřejmě zase kolosální plány na obklíčení nepřítele, které povedou jenom ke kolosálnímu rozptýlení jednotek; nakolik to může zavinit porážky, to se při tom galimatyáši na Jihu, jehož hrdiny ještě neznáme, nedá říci.

Jak je to s tím, že se o secesi nehlasovalo? Tady všude v novinách psali, že usnesení konventu byla ve všech státech ratifikována plebiscitem.

Dej mi vědět, jak si vedl dál il capitano che'l gran sepolcro libero di Christo, Goffredo il Magnianimo.*

Přikládám pětilibrovou bankovku SL 62 585, Liverpool 12. května 1860.

Koncem týdne budu hledět ještě něco poslat.

Jak pochodil Lupus na pruském vyslanectví?

Mnoho pozdravů dámám.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* hejtman, osvoboditel vznešeného božího hrobu, Goffredo Ušlechtilý (hrdina Tassova díla „Osvobozený Jeruzalém", Godefroy Bouillonský). Engels tak ironizuje Gottfrieda Kinkela.

107

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 5. července 1861

Milý Engelsi,

dopis i s přílohou 5 liber jsem dostal a moc Ti děkuji.

Už tři dny mám ohavný oční zánět, který mi vůbec nedovoluje psát ani číst. Ale myslím, že to za několik dní přejde.

Lupus narazil u Albertse opravdu na velké překážky. (Ten, abys věděl, je poslušným nástrojem Bernstorffovým. Přitom hlavní policejní agent a hlavní dohazovač kurev pro vznešenější pruské cestující.) Ale nakonec svou obvyklou hrubostí prosadil, že Alberts připojil k švýcarskému pasu sáhodlouhé povídání, že je Lupus vyhoštěn, že využívá amnestie atd. a za tím a tím účelem jede do Wiesbadenu atd. Hned předem mu řekl, že v důsledku svého desetiletého pobytu v cizině — to je tedy heslo, kterým se všude ohánějí — pozbyl pruské občanství. Má prý se tedy dát naturalizovat jako Angličan a cestovat na anglický pas.

Zedlitz jen tak mimochodem řekl ještě krátce před svým odstoupením Lassallovi: Já že mám republikánské, přinejmenším protiroajalistické smýšlení a že je jednou provždy jejich zásadou nevracet občanství nikomu tohoto zabarvení. Nechtějí, aby se z mého případu stal nějaký precedens.[202] Winter, Zedlitzův nástupce, řekl Lassallovi, že nemůže zvrátit rozhodnutí svého předchůdce. Konečně Schwerin, kterého Lassalle rovněž obtěžoval, řekl, aby se ho zbavil, že prý věc předá berlínskému policejnímu presidiu — což však *ne*udělá.[231] Při projednávání záležitosti emigrantů ve sněmovně odměnili Vincke et cons. živým potleskem Schwerinovo prohlášení,

že si vláda vyhrazuje stále právo rozhodovat v každém jednotlivém případě podle volného uvážení.

Co se týče historie secesionistů, byl její průběh v anglických listech vylíčen úplně falešně. Kromě Jižní Karolíny byl proti secesi všude velice silný odpor.[232]

Za prvé: pohraniční otrokářské státy.[233] V zimě 1861 se sešel konvent pohraničních států. Byly na něj pozvány Virgínie, Kentucky, Arkansas, Maryland, Delaware, Tennessee a Severní Karolína. K tomu účelu byly zase svolány konventy v těchto jednotlivých státech, aby vyslaly delegáty na tento všeobecný konvent.

Delaware dokonce *odmítal* svolat konvent k tomuto účelu.

Tennessee ditto. Jeho zákonodárný sbor složený z demokratů odtrhl stát od Unie *svévolným aktem.* Později se ovšem konaly volby, aby byl tento neplatný akt ratifikován. Volby se konaly v ovzduší teroru. Víc než $^1/_3$ vůbec nehlasovala. Ze zbytku $^1/_3$ proti secesi, mj. celý východní Tennessee, který se v této chvíli chápe zbraní proti secesi.

Kentucky. 100 000 pro svazek s Unií; jen několik tisíc pro secesi.

Maryland se vyslovil pro Unii a také teď zvolil 6 stoupenců Unie za členy Kongresu.[234]

Severní Karolína a dokonce *Arkansas* volily unionistické delegáty, Karolína dokonce značnou většinou. Později terorizovány.

Virgínie. Lid zvolil unionistický konvent (podle jeho většiny). Část těch chlapů se nechala koupit. Když jižanská horečka vrcholila — pád Sumteru[217]—, rozhodli se pro secesi *tajně* 88 hlasy proti 55. Všechny ostatní kroky — usnesení bylo zatím ještě tajeno — k zabrání federální loděnice v Norfolku a federálního arsenálu v Harpers Ferry byly podniknuty potají. Federálním úřadům byly prozrazeny, ještě než k tomu došlo. Byla tajně uzavřena aliance s vládou Jeffersona Davise a Konfederace vrhla do země náhle velké množství vojska. Pod jeho ochranou (docela bonapartisticky) se pak hlasovalo pro secesi. A přece 50 000 hlasů pro Unii, přes soustavný teror. Severozápadní Virgínie, jak víš, se pak od secesionistů otevřeně odtrhla.

Za druhé: státy kolem Mexického zálivu.[235] Řádný plebiscit se konal jen v několika státech. Ve většině států *konventy*, zvolené proto,

aby rozhodly o postoji jižních států k volbě Lincolna (— později postavily na kongresu v Montgomery[229] *své* delegáty —), uzurpovaly si pravomoc nejen rozhodnout se pro secesi, ale také uznat ústavu, Jeffersona Davise atd. Jak to přitom dopadalo, ukáží Ti výpisky z jihoamerických listů, které uvádím ještě dále.

Texas, kde je po Jižní Karolíně největší strana otrokářů a teror, dal přesto 11 000 hlasů Unii.

Alabama. Lid nehlasoval ani o secesi, ani o nové ústavě atd. Konvent zde zvolený se usnesl na secesi 61 proti 39 hlasům. Těch 39 ze severních krajů, obývaných skoro jenom bělochy, představovalo však více svobodných občanů než těch 61; podle *ústavy Spojených států* volí totiž každý otrokář zároveň za $^3/_5$ svých otroků.

Louisiana. Při volbě delegátů na konvent bylo odevzdáno více hlasů pro Unii než pro secesi. Ale delegáti přeběhli.

Západ Karolíny, východ Tennessee, sever Alabamy a Georgie, horské distrikty mají zájmy velmi odlišné od zájmů jižních bažinatých oblastí.

Decembristický ráz[236] celého toho secesionistického manévru (ti darebáci byli nuceni vyprovokovat válku proto, aby pokřikem „Sever proti Jihu" udrželi hnutí v chodu), který poznáš z následujících výpisků, charakterizuje také fakt, že zrádci v Buchananově vládě, kteří stáli v čele hnutí — ministr války Floyd, ministr námořnictva Toucey, ministr financí Cobb, ministr vnitra Thompson — spolu s hlavními senátory Jihu byli velmi důkladně zapleteni do *špatného hospodaření s penězi*, při kterém byly proplýtvány mnohamiliónové částky; tuto aféru předal během prosince 1860 Kongres (Sněmovna reprezentantů) vyšetřovacímu výboru. Aspoň části těchto lotrů šlo o to, aby se zachránili před káznicí. Proto se stali velmi povolnými nástroji oligarchie 300 000 otrokářů. Je samozřejmé, že oligarchie svou koncentrací, postavením a prostředky byla schopna momentálně potlačit jakoukoli opozici. V části „bílé chudiny"[237] našli lůzu, která jim nahradila Zuávy.

Georgie. „*The Griffin Union*":* „Je to úplný výsměch, když tíž lidé, kteří udělali v Montgomery ústavu, vracejí se teď do Georgie

* Úryvky novinových zpráv uvádí Marx anglicky.

a ratifikují ji tam pod firmou konventu státu." „*The Macon Journal*": „Konventy států... svolané k jinému účelu... vydávají se za sám lid, a poněvadž si osobují jeho svrchovanost, mohou jmenovat delegáty do všeobecného konventu, aniž se dotázaly lidu. *Všechna rozhodnutí Kongresu jejich Konfederace jsou přijímána na tajných zasedáních za zavřenými dveřmi*, a co se upeče, tají se před lidem." „*The Augusta Chronicle and Sentinel*" (největší georgijské noviny): „*Celé secesionistické hnutí* a vytvoření nové vlády, alespoň pokud jde o Georgii" (a Georgie je nejlidnatější z otrokářských států) „bylo uskutečněno jen za *zdánlivého souhlasu* lidu a bylo prosazeno v ovzduší velikého vzrušení a běsnění — *zfalšovanou většinou*. Přes všechny prostředky nátlaku, kterých bylo použito, přinesly volby ze 4. ledna úbytek téměř 3000 hlasů a absolutní většinu 79 poslanců. Ale když se konvent sešel, měl díky lichocení, přemlouvání, *podplácení* a všem možným podvodům většinu 31" (proti Unii) „...Je nesporné, že *konvent Georgie a Kongres Konfederace* pokračovaly ve své činnosti, aniž byly pověřeny lidem."

Alabama. „*The Mobile Advertiser*": „Konvent přijal konečnou ústavu jménem státu Alabamy... Ale závažnou skutečností je, že delegáti nebyli zvoleni za tímto účelem." „*The North Alabamian*": „Konvent si pospíšil, aby uchvátil výsostná práva a ratifikoval ústavu... Pozoruhodné je, že materiální, fyzická síla země, lidé těžce pracující, s mozolnatýma rukama, od kterých se očekává, že všechno vybojují, až vlast zavolá, *odmítali od samého počátku usnesení o secesi.*"

Mississippi. Podobné stesky na uzurpaci v „*Jackson Mississippian*" a „*Vicksburg Whig*".

Louisiana. „*New Orleans True Delta*": „Zde se odtržení prosadilo pouze tím, že nebyly uveřejněny výsledky voleb... vláda se změnila v *despocii.*" *Na konventu státu* Louisiana (New Orleans) 22. března 1861 říká starý *Roselius* (jeden z předních politiků Spojených států): „Dokument z Montgomery[229]... nenastolil vládu lidu, nýbrž *nenáviděnou a ničím neomezenou oligarchii*. Lidu nebylo dovoleno, aby v této věci zasáhl."

V *Louisville*, Kentucky, říká 16. března 1861 senátor *Guthrie* (stoupenec otrokářství, ministr financí za Pierce): celé hnutí je

„spiknutí" a „uzurpace". „V Alabamě hlasoval lid většinou proti tomu, aby se vystupovalo, ale malá většina delegátů byla pro secesi, odtrhla Alabamu a nedovolila lidu, aby se k této věci nějak vyslovil. Rovněž Louisiana hlasovala proti secesi, ale delegáti to zamlčeli" atd.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

108

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 12. července 1861

Milý Engelsi,

poslední dopis *s přílohou* či vlastně přílohu bez dopisu jsem dostal. Jsem Ti velmi vděčen.

Velká tragikomedie s Gottfriedem Kinkelem dospěla k důstojnému závěru a nebohý Gottfried byl poražen na hlavu.

Fakticky věc probíhala, abych stručně shrnul tu velkou událost, takto: 15. června uspořádali Gottfried a spol., jak jsem Tě už informoval*, na vlastní pěst schůzi, kde přijali usnesení, jaká se jim hodila. 18. června se konala pod Heintzmannovým předsednictvím mimořádná schůze, kde ale tu velkou spornou otázku[220] neprojednávali, protože ještě stále čekali na odpověď z Koburgu.

6. července se konečně sešla rozhodující schůze, protože odpověď koburského orákula[238] mezitím přišla. Bojové síly obou stran se dostavily v plném počtu, bylo tam i těch 35 členů Spolku německých mužů[5], které Gottfried koupil za hotové. Už v předvečer zasedání se však agitovalo na plné obrátky. Tak např. Heintzmann et cons. si vzali na paškál „Spolek německých mužů" a informovali jej o Gottfriedových pletichách. Předseda spolku, nějaký rejdařský agent jménem Schmidt (je z Hannoveru), se pochopitelně přidal k „vlastencům".

Heintzmann — mimochodem — sleduje dvojí cíl: jednak se chce zalíbit pruské vládě, jednak kouká, aby na ní vyloudil hac via

* Viz tento svazek, str. 214–215.

nějakou významnou funkci na blížící se průmyslové výstavě[239]. Jak se dovídám, vystupoval ten chlap v úloze předsedy jako pravý krobiánský královsko-pruský elberfeldský prokurátor. Vůči melodramatickému Gottfriedovi to ovšem bylo to pravé.

Po zahájení schůze (z 6. července) dal tedy Heintzmann přečíst zápisy z 8. a 18. června. Kinkel ani Zerffi se neodvážili třeba jenom navrhnout, aby byl přečten i jejich zápis z 15. června. Přiznávají tím tedy, že schůze, kterou potají uspořádali, byla nelegální. Pak přečetl Heintzmann dopis z Koburgu. Tamější orákulum psalo: Vyloučit někoho ze Spolku může arci jen koburský senát; vyloučení z výboru (a o to právě u Zerffiho jde) naproti tomu je místní záležitostí, a může se proto o něm rozhodnout v Londýně.

Teď ale 8. července se měli tak jako tak volit noví funkcionáři londýnského Národního spolku[214]. Proto byl přijat Schmidtův návrh přejít k dalšímu pořadu schůze a rozhodnout věc přímo volbou nového výboru.

Gottfried pronesl sáhodlouhý projev a počínal si vůbec velmi vzrušeně a melodramaticky. Těch pár chlupů, co má na hlavě, se mu neustále ježilo k nebi. Gottfried střídal zatrpklý tón s výhrůžným a sem tam zabrousil i do ironie, která mu je načisto cizí. Po celou dobu jeho projevu se rámusilo a syčelo. Především se často ozývalo volání „Gottfried", což ho vždycky bolestně šokovalo. Nejkurióznější prý bylo, že Gottfried při diskusi stále vyskakoval, i když už neměl slovo, aby ji přerušil; tu však Heintzmann vždycky hrozebně vztáhl ruku a tak ho — pouhým gestem — opět připoutal k židli.

Při volbách výboru byl Gottfried se svou bandou poražen na hlavu. Když volili předsedu, dostal Heintzmann 133 hlasů, Gottfried 5. Dokonce i ti chlapíci, které si koupil, hlasovali většinou proti němu. Jakmile byl oznámen výsledek, začal se prý „krajně důstojným" způsobem producírovat jako syntéza „umírajícího gladiátora" a „ukřižovaného Krista". Zasloužil si to Gottfried za to, co udělal pro „své milované Německo"?

Mezitím se ale tomu mloku Blindovi — který jako „republikán" přirozeně není členem Národního spolku — podlézáním, švindlováním a všemožnými intrikami podařilo, že mu na obou schůzích Národního spolku 15. června i 8. července provolávali slávu jako

přednímu udatnému a vlasteneckému zastánci Šlesviku-Holštýna.

Tolik o té žabomyší vojně[240]. Jistě sis všiml, že i „Kladderadatsch" otiskl pár vtipů na našeho ušlechtilého poetu.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

109

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 20. července 1861

Milý Engelsi,

nemyslím, že bys mohl požádat pruské vyslanectví v Londýně o „vysvědčení zachovalosti", a nedat zároveň těm chlapům do rukou velmi kompromitující dokument proti sobě.

Ani podle pruského, ani podle mezinárodního práva není pruské vyslanectví dohlédacím úřadem, který by vystavoval osvědčení, ať už jde o zachovalost cizinců, či Prusů. Jenom pokud vystavuje *pasy*, má brát v úvahu, zda o dotyčném není zjištěno buď nesporně, na základě soudního rozsudku, nebo z doslechu, šíří-li to rumor publicus*, že je zločinec. Jinak se předpokládá, že o jednotlivých soukromých osobách není nic známo. To, co ví, doví se per abusum** jako špiónská instituce. Vysvědčení zachovalosti vydané vyslanectvím by se tedy rovnalo osvědčení vydanému protizákonnou (a proto *oficiálně neexistující*) *tajnou politickou policií* sub auspiciis vyslaneckého písaře Albertse. Takovou instituci Ty ale nemůžeš uznávat, a policejní ředitel v Barmenu by se dostal opravdu do rozpaků, kdybys ho požádal, aby Ti ukázal ten paragraf pruského zákoníku, podle kterého má pruské vyslanectví v Londýně takové oprávnění.

Jinak je to s pruským konzulem v Manchesteru. Konzulové jsou obchodními, ne politickými zástupci svých států. Žádá se tedy od nich, aby znali místní obchodníky, a především ty, kdo patří

* veřejné mínění.
** pokoutně.

k jejich národnosti. Mohou tedy vystavit osvědčení, že pan ten a ten žije už 10 let v Manchesteru a je zde znám jako vážený obchodník. Pruská vláda vůbec nemá právo požadovat jiné osvědčení a také si dá pozor, aby je *oficiálně* požadovala. Osvědčení od konzula ale chtít může, protože ses svou žádostí o renaturalizaci dostal na stejnou úroveň s cizinci, od kterých je možné při naturalizaci v Prusku taková osvědčení atd. požadovat.

Nějaké osvědčení o Tvé *politické spolehlivosti* nemá pruská vláda právo požadovat právě tak, jako třeba abys vlastnoručně sepsal *politické vyznání víry*.

Z Vídně jsem nedostal žádné další zprávy, od Dany také ne, ačkoli mi posílá týdně „*Tribune*".

Brockhaus se chce definitivně rozhodnout, až dostane rukopis.[30] To není naprosto příjemná podmínka, protože dá rukopis recenzovat těm svým pitomým literárním poradcům. Já ostatně nepokračuji tak rychle, jak bych si přál, protože mám doma spoustu starostí.

Četls něco o Lassalově knize?[165] Poslals ji mému bratranci?* Je to pro mne velmi důležité, protože dobré služby toho mládence velmi potřebuji.

Lassalle a hraběnka** jsou v jakýchsi lázních u Frankfurtu nad Mohanem.

Navštívil mě jeden polský emisar a přinesl mi zároveň od Schilyho celý balík dopisů od J. Ph. Beckera, které jsem ještě nepročetl. Pak už se neukázal, protože mu asi nechutnalo čisté víno, které jsem mu nalil ohledně toho, že jakékoli spiknutí má v této době v Prusku špatné vyhlídky. Dostaneš Beckerovy dopisy, hned jak je přečtu; právě tak dopis, který mi poslal Lassalle, jen co na něj odpovím.

O lupusovi neslyšels nic?

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 215.
** Sophie von Hatzfeldtová.

110

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 3. srpna 1861

Milý Frederiku,

potvrzuji Ti ve velkém spěchu příjem těch 5 liber št. a děkuji Ti za ně srdečně.

Včera mi přišel hnusný plátek nazvaný „Thusnelda" — vydali to Kinkel a Zerffi proti Heintzmannovi a spol. Něco tak skrz naskrz pitomého a školáckého dostanu do rukou zřídkakdy.

Ctihodný Heinrich Bürgers pronesl národně spolkařský projev v Gürzenichu a všechno se chvělo blahem, když vypustil z úst jméno ušlechtilého Gothajce.*

Krásný Vilém se asi dočista zbláznil. Ten kolohnát studuje celé folianty o korunovaci Bedřicha I.

„Thusneldu", kterou Ti posílám, mi schovej.

Přikládám také příspěvek k odročení jednání parlamentu o dánské otázce.**

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Arnošta II.
** Viz tento svazek, str. 212.

111

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

[Londýn] 28. září 1861

Milý Frederiku,

když jsem se vrátil,[241] dostala naše nejmenší* žloutenku. Její stav nebyl už dlouho uspokojivý. Od včerejška už nemá žluté bělmo a dostavily se všechny příznaky, že se uzdravuje.

Tento a předminulý týden jsem poslal po jednom článku do „*Tribune*".** Za dva týdny se ukáže (zatím budu posílat jeden článek týdně), může-li to takhle pokračovat.

Vídeňská „*Presse*", jak zjišťuji ze včerejších *zpráv* „*Times*", zaujala konečně stanovisko proti Schmerlingovi, takže teď snad bude možné navázat s tímto listem spojení.[196]

Kolatschekovy „Stimmen der Zeit", v čísle, které přijde do Londýna příští pondělí (Kolatschek o tom totiž napsal Borkheimovi), přinesou zvláštní přílohu o „Panu Vogtovi".***

Děkuji pěkně za „Manchester Guardiany" (zvláště teď mi budou velmi vhod) a za publikace British Association[242].

Začátkem týdne sem přišel — v Garibaldiho důstojnické uniformě, s Schilyho doporučením — mladý důstojník jménem E. Oswald. Dříve byl pruským poručíkem, přidal se jako dobrovolník ke Garibaldimu, byl pod Medicim povýšen na poručíka. Po rozpuštění Garibaldiho armády odešel do Paříže, kde začal pracovat v továrně jako dělník, aby se nějak protloukl. Teď je tu, chce jet do Ameriky

* Eleanor.
** „Americká otázka v Anglii" a „Britský obchod s bavlnou".
*** Viz tento svazek, str. 234.

a zúčastnit se tam boje. Co potřebuje, to jsou peníze na cestu. Odsud pluje každý týden plachetní loď do New Yorku, cesta stojí jenom 6 liber. Borkheim dá za sebe a několik známých 5 liber. Bylo by tedy ještě třeba sehnat v Manchesteru s pomocí několika liberálních filistrů (Borchardta atd.) malý obnos, kterým by se částečně kryly výlohy s přepravou. Ale v těch 6 librách není zahrnuta strava. Borkheim se obrátil nejprve na Kinkela, aby z revolučních peněz[243] uhradil pro Oswalda cestovní náklady. Ale Gottfried řekl: quod non*. (Borkheimovi se z Curychu podařilo opatřit tímto způsobem cestovné do Ameriky Annekovi.) Také americké vyslanectví nedá ani halíř. Zdá se mi, že Oswald je znamenitý mladý muž, přitom naprosto nenáročný. Až bude v New Yorku, pomůže mu hodně mé doporučení Danovi. Ale teď by s tím bylo třeba rychle pohnout, protože pobyt v Londýně znamená jenom faux frais de production.**

Oswald říká, že Türr nestojí ani vojensky za zlámanou grešli. Prachsprostý pletichář. Garibaldi ho držel hlavně na doporučení jednoho svého přítele, Itala, s kterým se Türr dříve stýkal, ale zejména pro jeho úlohu jako „představitele Uher". Kdykoli ho pověřil nějakým samostatným vojenským posláním, byl prý s ním nespokojen. Ani Rüstow se prý na tom vůbec nepodílel nebo velmi málo. Měl oficiálně funkci „dějepisce" války. O Garibaldim Oswald říká, že prý je v podstatě dobrý jako gerilový vůdce, ale že nedovede operovat s větší armádou a na větším území. Jeho strategičtí poradci jsou prý Cosenz a Medici.

Kdy pojedeš do Německa?[244]

Srdečné pozdravy od celé rodiny. Pozdravuj lupuse, Gumperta etc.

Tvůj
K. M.

Viděl jsem Meyenovo ukázkové číslo „Berliner Reform". Ryzí nebo spíše špinavý srab.

* že ne.
** zbytečná vydání.

Apropos. Právě jsem dostal dopis od své neteře*, píše, že August Philips v Amsterdamu stále ještě nedostal Lassalla[165]. Nepodíval by ses, zda ho z kanceláře odeslali?

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3. Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* od sestřenice Antoinetty Philipsové.

112

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 30. října 1861

Milý Engelsi,

konečně se mé poměry vyjasnily natolik, že mám aspoň zase pevnou půdu pod nohama a nevznáším se už jen tak v povětří. Víš, že jsem krátce po návratu z Manchesteru[241], jakmile jsem pokládal chvíli za vhodnou, začal opět psát jednou týdně do „*Tribune*". Včetně minulého týdne jsem jim poslal 6 článků[245]. *Poslední* poštou jsem také dostal první dva otištěné články*, jeden (na 3 sloupce — o tom, co v Anglii soudí o Spojených státech) byl otištěn na čelném místě a bylo naň upozorněno na první stránce listu. Věc je tedy zatím v pořádku a 2 libry týdně jsou tak zajištěny.

Za druhé jsem psal, jak víš, už z Manchesteru do vídeňské „Presse" o „informaci".[246] Asi před 3 týdny jsem dostal odpověď, která mi *politicky* plně vyhovovala. (List mezitím změnil své stanovisko vůči Schmerlingovi.) Zároveň chtěl Friedländer (kvůli majiteli listu Zangovi) 2 články na zkoušku**. Ty jsem mu poslal, načež jsem dostal včera ráno odpověď, 1. že články vyšly s patřičnou reklamou v čele listu, 2. že jsem od listopadu angažován jako stálý spolupracovník a budu dostávat 1 libru za článek, 10 šilinků za zprávu.

Pokud jde o „Tribune", musím najít nejdříve nějakou cestu, jak vystavovat směnky, protože to stěží půjde dál přes Freiligratha.

* „Americká otázka v Anglii" a „Britský obchod s bavlnou".
** „Občanská válka v Severní Americe" a „Občanská válka ve Spojených státech".

Jinak mi to dvojí angažmá zaručuje perspektivu, že se mi podaří skoncovat s tím uštvaným životem, jaký musela vést má rodina v posledním roce, a také dodělat knihu[30]. Ačkoli jsem s Tvou pomocí uspokojil začátkem září ty nejdotěrnější ničemy, byla ta štvanice přece ještě dost nesnesitelná a v říjnu nastalo zase crescendo. Píšu zároveň s tímto dopisem máti, abych se pokusil z ní něco vymáčknout. Právě tak se chci pokusit, zda bych nesehnal půjčku u nějaké společnosti. Přirozeně mi jde teď hlavně o to, abych své záležitosti uvedl nějak do pořádku, než budu mít ve Vídni a New Yorku tolik peněz, aby stálo za to vystavit na ně směnku, a především abych měl v době, která do té doby ještě uplyne, klid k práci. Mezitím jsme dali do zastavárny všechno, co se dalo z domácnosti odnést, a co je z toho všeho pro mne nejhorší, žena vážně onemocněla. Běžné potíže snášela statečně, ale ta bezvýchodnost ji zkrušila. Příznivé zprávy z Vídně a New Yorku však u ní vyvolaly už kladnou reakci.

Pokud jde o Kolatschekovy „*Stimmen der Zeit*", zklamal se Borkheim důkladně a zklamal i mne. V čís. 39 byl ovšem věnován celý arch příspěvku „K. Vogt a K. Marx", jeho autorem je ale „nejsprostší ze sprostáků" — studiosus *Abt*, známý ze svého působení v Ženevě. Napřed na 2 stránkách uznává vlastní obsah mého spisu a pak na dalších 14 stránkách chrlí na mou adresu, a především na Schilyho a Imandta kvůli „Bürstenheimským"[60], jednu pitomost a jednu sprostotu za druhou. Závěrem prohlašuje: jestliže se proti tomu neodvolám, napadne mě „na jediném zranitelném místě, a to prý zná" a zkompromituje mě tak, „že toho budu litovat". Pochopitelně si toho lumpa ani nevšimnu. Pana Kolatscheka musí ale mít ten Abt z nějakých zvláštních důvodů v hrsti, protože měl, jak Abt říká, ten jeho šmejd už od ledna a až do září se jej zdráhal uveřejnit.

Salut.

Tvůj
K. M.

Nezapomeň mi napsat co nejpodrobněji o statu quo v Manchesteru.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

113

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

[Londýn] 6. listopadu 1861

Milý Frederiku,

promiň, že jsem Ti nedal zprávu o příjmu těch 5 liber a toho vína už dříve. Za oboje co nejsrdečněji děkuji. Měl jsem právě v těch dnech plno práce a kromě toho spoustu mrzutostí doma.

„*Tribune*" upozorňovala zase na jeden můj článek* v záhlaví jako „obzvlášť zajímavý". Mají to ti Yankeeové podivné manýry — udílet testimonia vlastním dopisovatelům.

Od máti jsem dostal včera odpověď. Jen „něžné" řečičky, ale žádné peníze. Kromě toho mi píše, co vím už dávno — že je jí pětasedmdesát a pociťuje různé neduhy stáří.

Také jsem se dosud marně pokoušel sehnat zde nějakou půjčku. Ručitelé, které jsem mohl uvést, nepožívají, jak jsem předem tušil, dost všeobecné vážnosti. Co se toho týče, má někdo větší štěstí. Např. ten lump Beta dostal u jedné spolkové půjčovny[178] 50 liber št. na záruku pana — Edgara Bauera!

Rusové nehospodaří v Polsku špatně. Neméně pěkné jsou činy a hrdinské skutky krásného Viléma.[247]

Z německých i z některých anglických listů už snad poznals, s jakou houževnatou dotěrností „vyrůstá" občan a státník Blind v německého Mazziniho.

Apropos. Za Tvé nepřítomnosti jsme dostal z Holandska zprávu, že ty Lassallovy knihy[165] bratranec** *ne*dostal. Jistě budeš tak laskav a poptáš se po tom.

* „Londýnské ‚Times' a lord Palmerston".
** August Philips.

Piš brzo, protože než přejde tahle doba, pro mne stále velmi kritická, potřebuji Tvé dopisy jako sůl.

Mohl bys mi příležitostně udělat „pro Presse" zprávu o těch sporech kolem Armstronga?[248]

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

114

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 18. listopadu [1861]

Milý Engelsi,

Iterum Crispinus![249]

S mými financemi je to teď tak.

9. listopadu jsem vystavil směnku na 16 liber št. na „*Tribune*" za 8 odeslaných článků. Z toho jsem splatil po 3 librách řezníkovi, pekaři, obchodníkovi čajem, petrolejáři, mlékaři a zelináři. Za 10 šilinků jsem koupil uhlí, s kterým jsem zítra u konce. Tvých 5 liber padlo většinou na splacení drobných dloužků v hotovosti. Tak jsem zase bez haléře, a to nepočítám ani pohledávky domácího, školu, ševce a nejnutnější zaopatření rodiny na zimu. Do „*Presse*" píši takřka denně.[196] S „*Presse*" a „*Tribune*" dohromady bych vystačil. Protože mi ale stále roste deficit (i když to není miliarda[250]) a celý rok jsem si nic nevydělal, nemohu vystačit ani tak.

A teď je tu ještě jedna neblahá záležitost.

Víš, že jsem dal na vytištění „Vogta" Petschovi a spol. zálohu 25 liber, které mi má podle dohody splatit z prodeje výtisků přednostně před všemi jinými účty. Kromě toho mi dluží několik liber za knížky „Za kulisami"[82], „Proces s komunisty", „18. brumaire" a jiné.*

Já jsem si zase vzal od těch mládenců za 10 liber 9 šil. noviny a knihy, abych se alespoň trochu pojistil.

Teď si ale Koller (jeden ze společníků) vjel do vlasů s Petschem,

* K. Marx, „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům", „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta".[168]

který toho času v obchodě nepracuje. Ti dva se soudí o *likvidaci firmy*.

Ten lump Koller, kterého jsem upomínal o svou pohledávku, mne ale místo zaplacení zažaloval u hrabského soudu pro těch 10 liber 9 šil. Byl jsem u Zimmermana. Říká, že by mě žaloba u vrchního soudu stála 30—60 liber a že by bylo líp, abych uplatňoval svou protipohledávku u toho hrabského soudu, před který mě dal předvolat Koller.[251] On sám u hrabských soudů nezastupuje. Musím tedy jít ještě tento týden (čím dřív tím líp) k nějakému anglickému obhájci, a na to musím mít peníze.

Kdybych se dostal z těch mizerných poměrů a nemusel se dívat na to, jak má rodina strádá všemi těmi zatracenými trampotami, s jakou radostí bych uvítal to fiasko prosincového finančního systému, které jsem už před takovou dobou a tak často předpovídal v „Tribune"!

Vilém Krásný čili Krasavec Vilém to tedy říká ve Slezsku na plnou hubu: „Budete-li volit demokraty, zatočíme s vámi." „S demokraty žádné fraky, spolehněte na vojáky."[252]

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

115

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 20. listopadu [1861]

Milý Engelsi,

potvrzuji Ti ve velkém spěchu příjem těch 5 liber št. a čísel „*Manchester Guardian*", které jsem dostal předevčírem.

Jdu právě k advokátovi. Žena je velmi [....]* zeslablá, a já se bojím, že to špatně dopadne, bude-li boj trvat ještě dlouho.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Nečitelné slovo.

116

Engels Marxovi

do Londýna[173]

Manchester 27. listopadu 1861

Milý Mouřeníne,

copak jsou ti Yankeeové načisto pomatení, že provedli s těmi vyslanci Konfederace takový bláznivý kousek?[253] Sám fakt, že i tady v La Manche čekala na ten poštovní parník válečná loď, dokazuje, že Washington vydal všeobecné instrukce. Zadržet někoho násilně na cizí lodi z politických důvodů, to je přece ten nejjasnější casus belli, jaký kdy může nastat. Ti chlapi musí být úplní blázni, když si tak koledují o válku s Anglií. Vypukne-li opravdu válka, budeš moci posílat dopisy do New Yorku přes Německo nebo Havre, v obálce adresované nějakému zprostředkovateli, budeš si ale muset dát pozor, abys nepomáhal nepřátelům královny.

Z Bakuninova útěku, jsem měl velkou radost. Chudák, muselo to být pro něho peklo. Takovým způsobem podniknout cestu kolem světa![254]

Monsieur Bonaparte také zřejmě nemůže sehnat peníze a Fould už asi bude se svou moudrostí v koncích.[250] To jsem zvědav, jak to dopadne.

Pěkně to jde v Rusku a Polsku, a v tom našem slavném Prusku snad teď nastane konečně také krize, nedají-li se volitelé zase zastrašit.[255] Ale ten měšec, ten měšec! Ten asi přece udrží tu špetku „pokroku" ještě trochu pohromadě. V Kolíně se dokonce šuška, že by mohl kandidovat náš chrabrý Heinrich Bürgers.

Varnhagenovy „Tagebücher" musí být docela zajímavé. Ale je to přece jen prachsprostý, zbabělý všivák. „Kreuz-Zeitung"

měla o tom docela vtipný článek,[256] přirozeně také plný jedu a žluči.

1. prosince Ti pošlu zase pětku.

S mnoha pozdravy

Tvůj

B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

117

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester 2. prosince 1861]

$\frac{1}{Z}$ 07595 *Newcastle on Tyne* 14. srpna 1860

Milý Mouřeníne,

nahoře je číslo přiložené pětky, kterou mohu odeslat teprve dnes, protože prvního prosince byla neděle. Nedávám to opět doporučeně.

Dostal jsem se teď konečně k tomu Lassallovi[165]. S tím zpětným působením je to velmi výstižné, ale vratké, jak se to třeba ukazuje při rozvodových zákonech, o kterých by se dalo říci to, co říká nejeden berlínský filistr: Kdybych věděl, že mi budou dělat s rozvodem takové těžkosti, tak bych se neženil. Ale jinak je to přece od něho hrozná pověra, když ještě věří na „právní ideu", na absolutní právo. Jeho námitky proti hegelovské filosofii práva jsou většinou velmi správné, ale jeho nová filosofie ducha ještě není jaksepatří rozvedena; dokonce jen z filosofického stanoviska by musel dospět k tomu, že jako absolutní je třeba chápat jen proces sám, nikoli jeho okamžitý výsledek, a pak by z toho přece nemohla vyplynout žádná jiná právní idea než právě tento historický proces sám. Pěkný je také styl. Ty „zoufale rukama lomící rozpory" atd. Pak ta předmluva. Úplný Efraim Chytrák. Daleko se ostatně asi nedostanu, ledaže bych uviděl, že by se to hodilo jako učebnice římského práva — v tom případě si to přečtu celé. Jak může někoho bavit, aby promrskával tak prostou a v podstatě tak málo významnou myšlenku

celým tím Corpus iuris[257] a ještě ji aplikoval na každičký bod — jako by tím nabyla na hutnosti — to prostě nechápu. Ještě hezčí je ale tvrzení, že celý ten tanec kolem „plnosti konkrétního" je *prubířským kamenem* jeho teze a že v jeho spise tedy nechybí už ani tečka.

V Berlíně teď půjde do tuhého. I ten chabý „pokrokový" demokratismus[258] nové sněmovničky se bude zdát krásnému Vilémovi příliš rudý a do března tam zřejmě propukne mírná chronická krize. Jsem zvědav, co z toho bude. Nebudou-li ti chlapíci ve sněmovně moc zbabělí, mohli by konečně toho krasavce sundat, ale já v tu demokratickou havěť nemám důvěru.

Doufám, že Tvé ženě se už daří lépe. Vyřiď jí a děvčatům srdečný pozdrav.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

118

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 5. prosince [1861]

Milý Engelsi,

neozval jsem se Ti dřív, protože mám velké starosti. Moje žena je těžce nemocná. Napíšu Ti dnes večer, protože přes den musím dělat na článcích.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

119

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 9. prosince 1861

Milý Engelsi,

z mého zarputilého mlčení můžeš poznat, jak se musím přemáhat, abych Ti vůbec napsal. Ty kvůli mně napínáš — ba dokonce přepínáš — všechny své síly, a je mi přirozeně už protivné, že Tě ustavičně otravuji Jobovými zvěstmi.

Z peněz, které jsi mi posledně poslal, a ještě jsem si libru vypůjčil, jsem zaplatil školní poplatky, aby v lednu nebyly dvojnásobné. Řezník a obchodník mě donutili, abych jim vystavil směnky, jednomu na 10, druhému na 12 liber št., splatné 9. ledna. Ačkoli jsem nevěděl, z čeho je zaplatím, nemohl jsem dovolit, aby mě žalovali, jinak by se mi celá domácnost sesypala na hlavu. Domácímu dlužím 15 a v lednu to bude 21 liber. Rovněž dlužím zelináři, pekaři, roznašeči novin, mlékaři a celé té sebrance, kterou jsem při návratu z Manchesteru[241] ukonejšil splátkami, konečně obchodníkovi, který prodává na úvěr, protože příchod zimy si vynutil nákup toho nejnutnějšího šatstva na zimu; musel jsem je tedy vzít na dluh.

Co mám dostat koncem měsíce, bude dělat nanejvýš 30 liber št., poněvadž ti všiváci z „Presse" část mých článků *ne*uveřejňují. Musím si ovšem teprve zvyknout na to, abych psal „přiměřeně německému rozumu". (Ale mimochodem, dělají ve svém listě velký poprask s mými příspěvky.)[196]

Co mám zaplatit (včetně úroků v zastavárně atd.), dělá asi 100 liber. Je zvláštní, jak ztráta všech příjmů s dluhy, které nebyly

nikdy úplně splaceny, přes všechnu částečnou pomoc vždycky zase vyplaví na povrch to staré svinstvo.

Napsal jsem dnes *Dronkovi*, protože mi ještě dluží peníze. Ale jen jsem to nenápadně naznačil, neupomínal jsem; dovolil jsem si mu napsat, že může-li mi dát nějakou zálohu, zaručíš se mu jistě, že mu to splatím.

Až se dostanu z téhle šlamastyky, mohu zase aspoň trochu vegetovat s New Yorkem a Vídní.

Má žena měla nebezpečné nervové záchvaty a dr. Allen měl několik dní velké obavy. Ví nebo spíše tuší, kde nás bota tlačí, ale je příliš ohleduplný, než aby řekl něco, co by se nás dotklo. Chudák žena je ještě velmi nemocná. Ale při pružnosti její povahy nepochybuji, že první příznivý obrat ji zase přivede do normálního stavu.

Válka s Amerikou, jak jsem od prvního dne prohlašoval v „Presse",* nebude, a jenom lituji, že jsem neměl prostředky, abych v tomto bláznivém období využil pitomosti burzy, kterou ovládá Reuter a „Times".

S Tvými kritickými poznámkami o Icikovi (který mi psal z Florencie, že „měl *velmi* zajímavou schůzku" s Garibaldim atd.) souhlasím. Druhý svazek[165] je zajímavější, už kvůli latinským citátům. Proniká tu ideologismus a dialektická metoda je *chybně* aplikována. Hegel nikdy nenazýval dialektikou subsumpci spousty „případů" pod obecný princip.

Můj spis[30] pokračuje, ale pomalu. Opravdu nebylo možné za těchto okolností rychle dodělat takové teoretické věci. Ale začíná to být mnohem populárnější a metoda je mnohem víc v pozadí než v 1. části.**

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Incident s Trentem".
** „Ke kritice politické ekonomie".

120

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 13. prosince 1861

Milý Frederiku,

upřímný dík za dopis.

Dronke mi poslal jako úhradu za dřívější práci obratem 5 liber a včera tu byl osobně, měl schůzku s jedním ze svých ředitelů.

Chce se pokusit směnky diskontovat. Hned jsem mu řekl, že hlavní podmínkou je, aby se nedostaly do oběhu před splatností.

Ten chrt Koller šel na to jinak. Neobrátil se s tou věcí na hrabský soud, ale na šerifský, a zvýšil částku, pro kterou mě žaluje, na 20 liber — s tím, že prý jsem se zavázal podílet se na všech nákladech na „Vogta". To byla odpověď na mou protipohledávku.

Můj advokát Sidney Herbert pokládal za nutné podat z formálních důvodů u téhož soudu *protižalobu*. Všechny ty potíže se točí kolem toho, že má dohoda s Petschem nebyla uzavřena *písemně*.

Ženě se už daří lépe.

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

121

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

[Londýn] 19. prosince 1861

Milý Engelsi,

Ty víš, jak to bylo s Dronkem.* Nepsal jsem mu kvůli směnce, ale kvůli penězům. Při té příležitosti jsem ho musel samozřejmě informovat o své kritické situaci, kterou on, stejně jako každý jiný, musel vzhledem k těm potížím s Amerikou pokládat a také pokládal za přirozenou. Po této informaci přišel ke mně, a tak došlo k dohodě, 1. na kterou bych vůbec nepomýšlel, kdybys ve svém dopise *výslovně* nepsal, že bys směnku akceptoval, kdyby mi ji mohl diskontovat Freiligrath „nebo někdo jiný".[259] Tolik, abych odvrátil podezření, že jsem se dopustil indiskrétnosti.

S Freiligrathem, jak jsem to věděl už předem, *nic* není. Měl jenom toho krejčího, a i o toho přišel už v době té aféry s „*Tribune*", protože dva jeho příručí dostali díky jeho doporučení za 70 liber šatů a utekli s nimi bez zaplacení. Nadto se vztah mezi Freiligrathem a mnou zhoršil natolik, že dokonce i mou směnku na „*Tribune*" dal diskontovat u Bischoffsheima jen nerad. On mi ale, nehledě na to zda *chce či nechce, pomoci* **nemůže**, tím spíš že se po celém Londýně mluví o latentním krachu jeho banky.

Současně s tímto dopisem Tobě jsem informoval *Dronka*, že jsem tu dohodu s ním uzavřel v důsledku nedorozumění, a že ho proto prosím, aby si počínal, jako by k ní nedošlo. Zároveň jsem mu psal, že bych byl velmi rád, kdyby mohl diskontovat směnku přímo *mně* bez zásahu kohokoli jiného. Musel jsem mu to napsat, protože nevidím žádné východisko a skutečně mi hrozí největší nebezpečí.

Jeho adresa, na kterou je třeba napsat *Soukromé*, je: 49, Oldhall

* Viz tento svazek, str. 246.

Street, Liverpool. Podle toho, co řekl (myslím si ale, že je teď v Newcastlu a že se ještě do Liverpoolu nevrátil), pokusí se to nějak zařídit jenom se svým bankéřem.

Nemohl jsem se bohužel vyhnout tomu, abych svou ženu neseznámil s obsahem Tvého dopisu, pokud se týká těch operací se směnkami. A takové zprávy způsobí u ní vždy jakýsi záchvat.

Pokud jde o *válku s Amerikou*, *může* se Pamovi podařit ji vyvolat, ale nebude to snadné. Musí mít *záminku*, a mně se *nezdá, že mu ji Lincoln dá*. Část kabinetu, Milner, Gibson, Gladstone a víceméně i Lewis, se nedá tak snadno obalamutit jako Russell.

Podíváme-li se, jak vypadá věc sama o sobě, neprohřešili se Američané proti *anglickému* námořnímu právu, které u nich platí, ani *materiálně*, ani *formálně*. Pokud jde o otázku *materiálního* práva, vyslovili se v tomto smyslu dokonce i právní zástupci anglické koruny[260]. Protože však Pam chtěl mít nějakou záminku, odvolávají se na *error in forma**, na technickou otázku, na právnickou kličku. Ani v tom ale nemají pravdu. Podle anglického námořního práva se musí rozlišovat dvě věci. Zda neutrální loď převáží zboží a osoby *válčící strany*, nebo *válečný kontraband*, ať jde o věci nebo lidi. V druhém případě má být loď s nákladem a osobami zadržena a eskortována do přístavu k rozhodnutí soudu. V prvém případě — je-li *nesporné*, že zboží ne*přešlo* do vlastnictví neutrála (což je u osob samo o sobě nemožné) — lze zboží válčící strany nebo osoby konfiskovat na širém moři, kdežto loď atd. se propouští. Tyto právní zásady — nehledě na úřady — Anglie trvale uplatňovala, jak jsem se přesvědčil nahlédnutím do Cobbetova Registeru, kam jsem se podíval na celý ten spor kolem neutrálů od roku 1793.

Poněvadž na druhé straně právní zástupci anglické koruny omezili otázku na error in forma a přiznali tedy Yankeeům *právo* konfiskovat a eskortovat za účelem soudního rozhodnutí do přístavu každou anglickou loď, která slouží dopravě válčící strany, mohou tedy Yankeeové velmi snadno prohlásit — a podle mého názoru to také udělají —, že jsou s tímto ústupkem spokojeni, že napříště nebudou při zabavování atd. lodí porušovat *formu* a že pro tentokrát Masona a Slidella propustí.

* formální chybu.

Chce-li Pam za každou cenu válku, může ji přirozeně vyvolat. Podle mého názoru *není to jeho cílem.* Budou-li Američané jednat tak, jak předpokládám, podá Pam pitomému Johnu Bullovi nový důkaz, že on je „ryze anglickým ministrem“[261]. Ten člověk si pak bude moci všechno dovolit. Využije příležitosti, aby

1. přinutil Yankeeje uznat pařížskou deklaraci o právech neutrálů[262] atd.;

2. aby pod touto záminkou, *i když se toho dosud neodvážil*, vyzval a přiměl parlament, aby schválil rezignaci na staré anglické námořní právo, kterou už podepsal z jeho (Pamova) příkazu za zády koruny a bez vědomí parlamentu Clarendon.

Pam je starý, a Rusové se od časů Kateřiny II. snaží prosadit pařížskou deklaraci: Chybějí jim však ještě dvě věci: *sankce anglického parlamentu* a *přístup Spojených států.* Obojího dosáhnou při této příležitosti. Celé to zahrávání s válkou mi připadá jen jako divadelní rekvizita potřebná k tomu, aby definitivní rezignace na vlastní námořní právo ve prospěch Ruska byla tomu pitomému Johnu Bullovi prezentována jako vítězství nad Američany, dosažené rázností tohoto „ryze anglického ministra“.

Vedlejší motivy takového zahrávání s válkou by byly tyto: odvrátit pozornost od Polska (protože dokonce i mládenci, jako je Conningham z Brightonu, požadují na veřejných shromážděních, aby byly zastaveny další platby podle holandsko-ruské půjčky[263]) a odvést pozornost od Dánska, kde je Rusko nyní zaměstnáno tím, aby odstranilo Glücksburga, předpokládaného následníka, kterého samo dosadilo.

Je ovšem možné, že Yankeeové nepovolí, a pak by byl Pam svými dosavadními přípravami a velkohubými projevy donucen k válce. Vsadil bych však přesto 100 proti 1, že k tomu nedojde.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

122

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

[Londýn] 27. prosince 1861

Milý Engelsi,

když na mne začaly pršet „upomínky" z okolního světa, napsal jsem — protože Ti nechci věčně viset na krku — kromě matky a příbuzných i Siebelovi. Ten mládenec, jak vidím z jeho dopisu, zase napsal Tobě. Počínej si, jako by se vůbec nic nestalo.

Velmi mě mrzí, žes musel kvůli mně vystavit Dronkovi dlužní úpis. Původně slíbil, že to urovná formou, která by nebyla tak tíživá, a v delší lhůtě.

Ještě nevím, jak se z té kritické situace vyhrabu. Rozhodně napíšu domácímu, poněvadž jiné východisko už nemám, že mu nemohu zaplatit *teď*, že mu vystavím směnku atd.

Situaci mi navíc ztěžuje ten proces*. Protože spor se točí kolem společného podnikání, pokládá můj právník za nutné — nemám-li být odsouzen k zaplacení 20 liber — stáhnout věc od šerifského soudu a přenést ji před vyšší instanci. Jsem předvolán na 3. ledna k šerifskému soudu. Chyba byla v tom, že jsem neuzavřel s A. Petschem *písemnou* smlouvu. U vyšší instance bych to měl, jak si myslí Sidney, můj advokát, celkem jisté.

Ta všivá „Presse" otiskuje z mých článků sotva polovinu.[196] Ti mezci jedni! Jsem zvědav, jak budou platit, abych věděl, nemám-li s články raději „spekulovat" nebo co.

* Viz tento svazek, str. 238 a 247.

Zatím Ti přeji předem šťastný nový rok! Kdyby měl být jako ten starý, pak bych ho osobně nejraději poslal k čertu.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

123

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 25. února 1862

Milý Engelsi,

důvody mého dlouhého mlčení netkví „uvnitř", ale v mizerných poměrech, kterými jsem Tě nechtěl nudit a trápit.

Víš, že jsem na Nový rok mohl zaplatit jen část dluhu, jen to, co tehdy už nestrpělo odklad (jako například můj domácí, kterému budu koncem příštího měsíce dlužen za celý rok). Největší částka padla na dluhy, na které byly vystaveny směnky.

Vídeňská „*Presse*", jak se dalo za nynějších mizerných německých poměrů předvídat, není tou dojnou krávou, jak by bylo třeba. Údajně dostanu 1 libru za článek. Ale protože otisknou ze čtyř článků možná jenom jeden a často *žádný*, vynese to zatraceně málo kromě ztráty času a zlobení, že musím psát s rizikem, že ten či onen článek nedostane imprimatur milostivé redakce.

V procesu s Kollerem* jsem musel ustoupit, hlavně proto, že jakmile obhájce potřeboval 30 liber št. zálohy, poněvadž věc šla k vyššímu soudu, nemohl jsem ji samozřejmě složit. Obhájci jsem musel dát pro něho a pro právního zástupce, kterého přizval, 5 liber. S Kollerem jsem uzavřel dohodu, podle které mu mám zaplatit 18 liber, měsíčně 2 libry; první 2 libry jsem zaplatil posledního ledna, další 2 libry mám zaplatit koncem února, ale nevím ještě z čeho.

Za poslední dva měsíce otiskla ode mne „*Presse*" tak málo, že má pohledávka u ní nestojí skoro za zmínku.

* Viz tento svazek, str. 238, 247 a 251.

Aby to u nás bylo ještě veselejší, je Jenička už skoro dva měsíce v lékařském ošetření. Dítě vůčihledě zhublo. Jenny je na tom teď už tak, že na ni dopadla všechna tíseň a mizérie našich poměrů, a to je myslím hlavní důvod jejího fyzického utrpení. (Apropos! Allen jí včera předepsal *víno* a byl bych proto rád, kdybys poslal několik lahví.) Byla například za našimi zády u Mrs. Youngové, aby se pozeptala — jestli by se nemohla dát k divadlu.

Když se to tak vezme kolem dokola, pak takovýhle bídný život nestojí opravdu zato.

Co se týče Urquhartových novin*, nemohl jsem je zatím dostat dohromady. Napiš, *od kterého čísla*, Collet už zařídí, co je třeba. V příloze jeho denunciace proti Bakuninovi[264], ale s tím jsem se nesetkal. Bydlí u Gercena.

Nezjistil jsi, zda Lassallův opus[165] opravdu poslali Augustu Philipsovi?

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Free Press".

124

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 28. února 1862

Milý Mouřeníne,

posílám Ti dnes vyplaceně bednu s tímto obsahem:

8 lahví bordeaux,
4 láhve starého rýnského, ročník 1846,
2 láhve sherry.

Portské, které by se v tomto případě hodilo, nemám. Doufám, že víno udělá Jenny dobře. Chudinka! Myslím si však, že to není nic vážného. Hodně vyrostla, a při dobré péči a pohybu jistě zase zesílí.

Ty dvě libry šterlinků pro Kollera Ti opatřím buď zítra nebo v pondělí.

Mám letos větší vydání než příjmy. Krize nás těžce postihla,[265] nedostáváme vůbec žádné zakázky a od příštího týdne budeme pracovat jen na poloviční dobu. Přitom musím sehnat do čtyř neděl Dronkovi těch 50 liber a příští týden zaplatit roční nájemné za byt; přestěhuji se; ta zatracená Sára mi dnes ráno ukradla peníze z kapsy kabátu. Neposílej tedy *už nic* na adresu Thorncliffe Grove. Jsem teď skoro stále u Mary*, abych měl co nejmenší vydání, bez bytu se ale bohužel nemohu obejít, jinak bych se k ní prostě přestěhoval. Nový byt ještě nemám a musím se po nějakém poohlédnout. Napiš zase brzo, jak se vede. Co dělá „Tribune"?

* Mary Burnsové.

Chceš vojenský článek o Americe pro „Presse“? Z „Free Press“ mi chybějí čísla říjen-únor 1861/62.

Srdečný pozdrav ženě a děvčatům.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

125

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 3. března 62

Milý Engelsi,

poslal jsem dnes ženu do půjčovny, aby se podívala, zda by se tam nedalo něco sehnat, protože jsem dostal grobiánský dopis od domácího; jestli mi ten darebák pošle do domu exekutora, nic na světě mi nepomůže.

Víno ještě nedošlo.

Byl bych rád, kdybys mi *tento týden* (nejpozději v pátek ráno) poslal *anglický* článek o americké válce. Můžeš psát *naprosto otevřeně*. „*Tribune*" to otiskne jako dopis cizího důstojníka. Notabene: „*Tribune*" nenávidí McClellana, který se spolčil s demokratickou stranou a — *dokud* byl vrchním velitelem všech armád — brzdil *přímými zásahy* všechny vojenské akce, nejen na Potomaku (kde byl jeho zásah možná namístě), ale vůbec na *všech* válčištích, hlavně na Západě. (Byl také strůjcem nejhanebnějších intrik proti Fremontovi.[266]) Tenhle Mac dále ze stavovské hrdosti a zášti vůči civilistům chránil zrádce v armádě, např. plukovníka Maynarda a generála Stona. Stone byl zatčen den nebo 2 po Clellanově odvolání z funkce vrchního velitele všech armád. Rovněž ten nestydatý washingtonský „zástupce" listu „*New York Herald*"* byl zatčen proti McClellanově vůli jako špión, a to den nato, co pohostil celý McClellanův štáb snídaní se šampaňským.

Jistě si vzpomínáš, že jsem Ti od začátku říkal, že s těmi vyhlíd-

* Malcolm Ives.

kami na obchod s Čínou nebude nic. Poslední zpráva ministerstva obchodu[267] to potvrzuje:

	1860	*1861*
Čína	2 872 045	3 114 154
Hongkong	2 445 991	1 733 967
Celkem	5 318 036	4 848 121

Celkový vývoz se tedy snížil. Více přímý, méně přes Hongkong. Mezitím se Rusové zmocnili zase jednoho velmi krásného ostrova u Koreje.* Přidej k tomu ještě další „obsazená území" na Jávě** a mají nadvládu nad severním Pacifikem zajištěnu. Jak silně je Pamovým působením *všechen* anglický tisk *poruštěn*, dokazuje jeho hluboké mlčení o postupu Ruska v této oblasti a také jeho pasívní vztah k Polsku.

Apropos. Buď tak laskav a napiš mi *konečně*, co se stalo s tím Lassallem[165] pro mého bratrance Philipse, protože nemohu bratranci psát, dokud to nebudu vědět.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 261.
** Správně: „v Japonsku".

126

Engels Marxovi

do Londýna[173]

Manchester 5. března 62

Milý Mouřeníne,

přikládám poštovní bon na 2 libry št., Camden Town.

Kniha[165] byla odeslána už dávno, a to 9. října, v balíku pro našeho zástupce v Amsterodamu E. Schrödera; zásilka byla připojena k větší zásilce č. 118 pro tamější firmu B. ter Haar a syn. Schröderovi jsem s tím tenkrát poslal pár řádek s prosbou, aby to zařídil. Všechno bylo správně adresováno na Tvého bratrance* a stačí tedy, aby ses obrátil na Schrödera, pakliže to ještě nedostal.

Článek dostaneš. Ti chvastouni z Jihu teď dostávají řádně na frak. Nejkrásnější je, jak byly na řece Tennessee všude až do Florence v Alabamě (tam začínají Mělčiny mušlí a činí řeku nesplavnou) uvítány dělové čluny. Tedy i v západním Tennessee, v nížině, je rozhodující většina pro Unii. 15 000 zajatců včetně nejlepšího generála konfederovaných, Johnstona, který rozhodl rychlou koncentrací svých vojsk do středu bitvu u Bull Runu, to není panečku maličkost.[268]

Dnes večer budu vidět Lupuse. Bude-li mě moci něčím do 1. července založit, zařídím Ti to. Sám jsem do té doby na suchu. Jestliže bude v Americe uzavřen mír nebo skoncují-li to jinak, může to dopadnout tak, že celý můj příjem od 1. července 1861—62 bude dělat jen 100 liber, že se tedy dostanu do dluhů. Máme spoustu zboží a nemůžeme nic prodat,[265] a jestliže nám to zůstane na krku,

* Augusta Philipse.

než se to v Americe urovná, přijdeme možná o všechen zisk, který jsme měli do konce prosince. Přitom si myslím, že ta rvačka bude trvat ještě dlouho, nedovedu si totiž představit, jak by ti chlapi mohli uzavřít mír.

Co to je za ruský ostrov u Koreje? A ta obsazená území na Jávě? (Snad v Japonsku?)* Nic o tom nevím. A jak to vypadá s „Free Press"?

Podle Tvých údajů ostatně obchod s Čínou jen podstatně vzrostl. Před 10 lety, pokud si vzpomínám, kolísal od 1 do 3 miliónů.

Jak se vede Jeničce? Vyřiď jí, ženě a Lauře srdečný pozdrav.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. III, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz následující Marxův dopis.

127

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 6. března 1862

Milý Frederiku,

děkuji Ti pěkně za poštovní bon a víno. Ten chrt Koller, který má můj dlužní úpis*, mě už včera upomínal.

Přikládám poslední tři čísla „*Free Press*". Ale Colleta jsem ještě neviděl. Určitě bude moci obstarat i ostatní.

V dopise, který jsem Ti psal, mělo být místo Jáva Japonsko.** Sama fakta mám z různých čísel „*Tribune*", která přinášela oficiální ruské zprávy a zprávy amerických konzulů — anglický tisk to všechno zamlčel. Ta čísla jsem poslal **Urquhartovi** a ještě jsem je nedostal zpátky. Použil jsem je předtím pro článek v „*Presse*" o postupu Rusů v Asii. Ti mezuláni to ale neotiskli. Vždyť víš, že mám špatnou paměť na jména. Nemohu Ti proto názvy hned uvést. První ostrov*** leží právě uprostřed mezi jihozápadním cípem Japonska a korejskou pevninou. Je tam velký přístav, z kterého by se podle americké zprávy mohl stát Sevastopol číslo II. Pokud jde o ostatní ostrovy patřící přímo k Japonsku, je mezi nimi, nemýlím-li se, Jeso†. Pokusím se ale ty dokumenty zase dostat.[269]

Obchod s Čínou ve srovnání se stavem do roku 1852 ovšem stoupl, ale vůbec ne v tom poměru jako jiné trhy po objevení nalezišť v Kalifornii a Austrálii.[270] Kromě toho je také v dřívějších

* Viz tento svazek, str. 253.
** Viz tento svazek, str. 258.
*** Cušima.
† Jezo, Hokkaidó.

zprávách uváděn Hongkong jako britská država odděleně od Číny, takže vývoz v rubrice „Čína" je trvale (od čtyřicátých let) nižší než celkový vývoz. Nakonec přírůstek po roce 1859 klesl v roce 1861 na svou původní výši.

Zpráva ministerstva obchodu[267] za rok 1861 ukazuje, už v důsledku americké krize, že se značně změnilo pořadí různých trhů v anglickém exportu. V čele je *Indie* se 17 923 767 librami št. (včetně Cejlonu a Singapuru, Indie sama 16 412 090).

Druhým trhem je Německo, obvykle čtvrté. *1860*: 13 491 513 liber št. *1861:* 12937273 (není zde zahrnuto to, co jde přes Holandsko a v menší míře přes Belgii). Za jiných poměrů, vzhledem k tomu, jak je Německo pro Anglii hospodářsky důležité, to bychom mohli proti neotesanému Johnu Bullovi vystoupit diplomaticky jinak!

Francie je letos na pátém místě. *1860:* 5 249 980. *1861:* 8 896 282. Je v tom však zahrnuto i Švýcarsko. Anglie naopak je nyní *prvním trhem* pro Francii.

Z celkového vývozu 125 115 133 liber št. (1861) připadá 42 260 970 liber št. na anglické „državy" a „kolonie". Připočteme-li k tomu, co Anglie ještě vyváží do Asie, Afriky a Ameriky, zbývá na její vývoz do evropských zemí nejvýše 23%—24%. Bude-li Rusko v Asii pokračovat ve svém bouřlivém postupu z posledních 10 let, až soustředí všechno své úsilí na Indii, bude se světovým trhem Johna Bulla amen a jeho zánik ještě urychlí ochranářská celní politika Spojených států, které se jí určitě jen tak brzo nevzdají, už proto, aby se Johnu Bullovi pomstily. Kromě toho zjišťuje John Bull s hrůzou, že se jeho hlavní kolonie v Severní Americe a Austrálii stávají ochranáři úměrně tomu, jak se on stává freetraderem. Samolibá brutální hloupost, se kterou John obdivuje Pamovu „smělou politiku" v Asii a Americe, přijde mu zatraceně draho.

Že by Jižané uzavřeli do července 1862 mír, to se mi nezdá příliš pravděpodobné. Zajistí-li si Severané 1. pohraniční státy[233] — a o ty fakticky od počátku jde — 2. Mississippi až k New Orleansu a Texasu, dostane se zřejmě válka do druhé fáze, ve které Severané nebudou vyvíjet žádné zvláštní vojenské úsilí, ale karanténou přinutí státy kolem Mexického zálivu[235], aby se nakonec zase dobrovolně připojily k Unii.

Nestydatost, s jakou si Bull za této války počíná, nemá snad vůbec obdoby.

„*Mexická modrá kniha*“[271] překonává, pokud jde o brutálnost anglické strany, všechno, co znají dějiny. Ve srovnání se *sirem C. Lennoxem Wykem* je Menšikov učiněný džentlmen. Ta kanálie nejen velice horlivě vykonává Pamovy tajné směrnice, ale ještě se chce hulvátsky pomstít za to, že mexický ministr zahraničních věcí (teď odstoupil) seňor Zamacona, bývalý novinář, měl nad ním ve výměně diplomatických depeší trvale převahu. Pokud jde o Wykův styl, uvádím několik ukázek z jeho depeší Zamaconovi.*

„Svévolný akt, kterým byly na dva roky zastaveny veškeré platby,[272] připravil dotyčné strany na *toto časové období* o jejich peníze, *což* pro ně znamená *absolutní ztrátu takové velké sumy.*“ „Člověk umírající hladem může před sebou samým ospravedlnit krádež bochníku tím, že jej k tomu vedla naléhavá nutnost; takový argument však z morálního hlediska nemůže ospravedlnit porušení zákona, jež v tomto případě, *ponecháme-li stranou veškerou sentimentalitu*, zůstává nesporné, jako kdyby pro ten zločin nebyla bývala vůbec omluva. *Kdyby opravdu umíral hladem*, měl by nejdříve požádat pekaře, aby utišil jeho hlad, když *to ale dělá*“ (že umírá hladem?) „*ze své svobodné vůle*, bez dovolení, *počíná si* právě tak, jako *jednala* mexická vláda *v daném případě* vůči *svým věřitelům.*“ „Pokud jde o vaše *stanovisko* k této otázce, tak jak bylo *vyjádřeno* ve zmíněné vaší nótě, budiž mi dovoleno konstatovat, že *nemůže být posuzováno jednostranně*, **aniž** přitom nebylo *rovněž* vzato v úvahu mínění těch, kdo jsou přímo postiženi *praktickým uskutečněním takových myšlenek, jaké hlásáte vy.*“ „Měl jsem plné právo stěžovat si na to, že jsem se poprvé *doslechl* o těchto mimořádných opatřeních, až když jsem je *viděl* vytištěna na plakátech, veřejně *vylepených* na ulicích.“ „Musím dostát své povinnosti jak vůči své vládě, tak i vůči té, u *níž* jsem akreditován, *což* mě nutí atd.“ „Přerušuji všechny oficiální styky s vládou této republiky, dokud *vláda* Jejího Veličenstva neučiní opatření, která *ona* bude pokládat za nezbytná.“ Zamacona mu píše, že za nepokoje v Mexiku odpovídají už 25 let v prvé řadě cizí diplomaté. Wyke mu odpovídá, že „obyvatelstvo Mexika upadlo natolik, že ohrožuje

* Tyto výňatky uvádí Marx anglicky.

nejen samo sebe, ale i každého, kdo s ním přijde do styku!"

Zamacona mu píše, že jeho návrhy by znamenaly konec nezávislosti republiky a že jsou v rozporu s důstojností každého nezávislého státu. Wyke odpovídá: „Odpusťte, dodám-li k tomu, že návrh, který jsem vám předložil, nemusí být bezpodmínečně nečestný a nerealizovatelný jen *proto, že vám jako zainteresované osobě*" (i. e. jako mexickému ministru zahraničních věcí), „je libo jej takto vykládat." Ale satis superque*.

Podle jednoho Schilyho dopisu Rheinländerovi to vypadá v Paříži na pováženou a Badinguet[88] se bez války neudrží ani rok. Jakou to má ten pacholek smůlu, že musí vládnout Pařížanům, a ne Berlíňanům, kteří ho obdivují!

Salut.

Tvůj
K. M.

P. S.

1. Jak mám přeložit do němčiny „gigs"?**

2. Co to znamená feeders on circular frames?***

3. Můžeš mi napsat, jaké kategorie dělníků pracují například ve vaší továrně (všechny, až na skladiště) a jaká je proporce mezi nimi? Potřebuji totiž pro svou knihu[30] příklad, abych ukázal, že ve strojírenských dílnách neexistuje *dělba práce* v té podobě, v jaké tvoří základ manufaktury a jak ji popsal A. Smith. Tu tezi uváděl už Ure.[273] Jde mi o libovolně zvolený příklad.

Musím napsat do „*Presse*", abychom uzavřeli novou dohodu. Je mi jedno, že *ne*tisknou právě nejlepší články (i když *vždycky* píšu tak, aby je otisknout mohli). Finančně ale není možné, aby ze 4—5 článků otiskli 1 a 1 také zaplatili. To bych na tom byl mnohem hůře, než obyčejní řádkaři.[196]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a angličtiny

* Ale to stačí víc než dost.
** česadla.
*** podavače kruhového stávku.

128

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester kolem 8. března 1862]

Milý Mouřeníne,

přikládám slíbené. Druhý článek následuje příští týden.[274] Lupuse jsem ještě neviděl, jdu k němu večer.

Čísla „Free Press" a Tvůj dopis jsem dostal.

Znáš nějakého pruského emigranta, matematika, jménem Sippel (Sippel)? Působí prý jako domácí učitel v Hampsteadu, v rodině jakéhosi Montgomeryho, a když s nimi cestoval, byl prý v Prusku ještě před amnestií zatčen a propuštěn až po několika měsících. Uchází se snad nyní o místo profesora metamatiky na universitě v Belfastu. Někdo se chce tady dovědět o tom člověku něco bližšího, jde asi o nějaký obchod.

Telegramy příště adresuj: 7 South Gate St. Mary's Manchester.

Ve spěchu

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

129

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 15. března 1862

Milý Engelsi,

protože Tvůj článek nevyšel,* nemohl jsem dnes napsat do New Yorku. Nejsem teď vůči „*Tribune*" v takovém postavení, že kdybych tam (pokud článek otiskne) poslal místo pokračování něco jiného, že by to přijala. Jsem naopak přesvědčen, že dneska mají v úmyslu pustit mě i všechny ostatní evropské dopisovatele zase k vodě. Zmenšili formát. Ze 3 článků otisknou snad jeden nebo žádný. To jsou obvyklé příznaky takové procedury.

Pošli tedy na úterý pokračování, ještě lépe *závěr*, protože je mohou trochu víc zajímat jenom úvahy, které se týkají budoucnosti.

S knihou[30] mi to nejde jaksepatří od ruky, protože práci často na celé týdny přeruší, i.e. znemožní domácí nesnáze. Jenička na tom není ještě zdaleka tak, jak bychom si přáli.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 257.

130

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

[Londýn] 28. dubna 62

Milý Frederiku,

má žena se řídila správným taktem, že Danovi napsala. Co tam měli za lubem, ukázalo se nad slunce jasněji teď, když už mi tu „*Tribune*" dokonce přestali posílat.

Přikládám dopis od Friedländera[275], který jsem dostal v sobotu. Ti Němci si to tu představují pěkně. Mám mu poslat článek o zahájení výstavy[239], který by mě stál s nezbytnou permanentní vstupenkou, obligátním novým oblekem a všelijakými vedlejšími výdaji přinejmenším 10 guinejí — a za to bych měl naději, že mi přijmou celkem 4 až 6 článků za 8 liber št. (suma sumárum) nebo v nejlepším případě za 12 liber. A protože se u nich musí vždycky počítat s minimem, musel bych při 4 článcích ještě doplácet ze svého! Napsal jsem mu, že ještě nesmím z domu ven a že mu tedy nemohu ve čtvrtek požadované kázání o zahájení výstavy dodat, ale že mu pošlu příležitostně mezi jinými články i pár statí o výstavě. Pokud jde o ty „jiné" články, vyšlo najevo, v čem je ten háček, že to vlastně má být 1 článek týdně (po 1 libře), a to je ještě vázáno na všelijaké podmínky. Musím na to přirozeně přistoupit a už jsem také přistoupil, protože je to pořád lepší než vůbec nic. Zajímá je teď hlavně Amerika, a tak bych byl rád, kdybys mi poslal (a to ještě tento týden) článek o průběhu války (mám na mysli bitvu u Corinthu[276]); a kdybys mi teď vůbec psal při každé změně vojenské situace. Už proto, abychom v Německu rozšířili správné názory na tuhle důležitou věc.[196] (Tvé dřívější články jsem už pro ně zpracoval; byly také otištěny.)*

* K. Marx a B. Engels, „Americká občanská válka".

Vico říká ve své nové vědě, že Německo je jedinou evropskou zemí, kde se ještě mluví „jazykem hrdinů". Kdyby ten starý Neapolitánec měl někdy to potěšení seznámit se s vídeňskou „Presse" nebo berlínskou „National-Zeitung", jistě by se vzdal takového předsudku.

Po návratu do Londýna[277] jsem našel dopis od pana domácího, ve kterém mi ohlašoval na dnešek (28. dubna) svou návštěvu, aby dostal zbývajících 20 liber št. Nemůže ale dostat ani šesták. Za ty čtyři týdny, co jsem byl pryč, se rejstřík dluhů za nejnutnější věci přirozeně rozrostl. Navíc musím zaplatit zejména 2 položky, které jsou ještě naléhavější než pan domácí. Za prvé je to 7 liber pro učitele klavíru, protože za nynější situace mu žena musela dát výpověď, musí mu tedy také zaplatit. Za druhé musíme vyplatit za 10 liber věci ze zastavárny, kam putovaly nejenom svršky našich dětí, ale i služek, včetně škrpálů. Kvůli domácímu jsem až dosud (excepto Borkheim) zachovával inkognito, takže mu žena řekne, že jsem se ještě nevrátil, a pokusí se získat na *neurčitou dobu* odklad. Mohli by nás totiž vystěhovat.

Borkheim mi zatím půjčil 20 liber; zbytek mi přislíbil na počátek tohoto týdne.

Žena viděla na ulici Dronka s madam a ratolestí, oni ji ale nezpozorovali.

Pokud jde o *Ariadnu*, adhuc sub iudice lis est.* Jde totiž o otázku spornou z právního hlediska. V Diodórovi figuruje jako hvězda. Jako souhvězdí jsem ji nenašel. Je však jedna taková *malá planeta*, č. 43, tabulka II, *Mädler*, poslední sešit, 5. vydání (které mám), Berlín 1861.[278] Rozhodně tedy ta děva na nebi je. Ale kdo vyhrál — zda Ty nebo lupus, to je ovšem velmi choulostivá právní otázka. O Tvém všeobecném tvrzení, že všechny osoby přenesené Řeky mezi hvězdy žijí dále ve hvězdářských atlasech, by se také dalo velmi pochybovat.

Chtěl bys kromě návrhu anglického vojenského rozpočtu ještě něco? Jakmile budu zase „mobilní", podívám se po tom.

Kinkel odtáhl jako počuraný pudlík. Neodpovídá. Místo

* spor dosud trvá (Horatius, druhá kniha „Epištol", verš 79).

toho se objevilo několik řádek od jeho poskoka Bety, v nichž mu potvrzuje, že Gottfried mu poskytl potřebné životopisné údaje (které on, poskok takový, používal od nepaměti každé 2 roky), teprve když na něho půl roku naléhal, a že mu fotografii atd. poslal jen proto, že ho o ni požádal Keil, vydavatel „Gartenlaube". Vtip je ale v tom, že Keil a Beta (příslušný Betův dopis má Juch a Eichhoff jej zná) s tím nechtěli jít ven *po* té aféře s MacDonaldem[220] a Gottfried jen s námahou prosadil, že to konečně „pustili". Píši teď tedy Eichhoffovi, aby to zatím nechal plavat, protože by tím jen zmírnil Gottfriedovu porážku. Juch je totiž příliš zbabělý, než aby s Betovým dopisem vyrukoval. Jinak by to už udělal sám od sebe nějakou poznámkou k jeho prohlášení.

Salut.

Tvůj
K. M.

Jenička na tom není ještě zdaleka tak, jak by měla. Byla chudinka vážně nemocna; teď se zotavuje.

Přiložené Urquhartovy výpisky si musíš pročíst.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtaugabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

131

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 5. května 1862

Milý Mouřeníne,

minulý týden jsem měl velkou svízel v kanceláři, také mi nebylo moc dobře, a proto jsem se nedostal k psaní. Ušlechtilý Friedländerův dopis[275] Ti v příloze vracím. Mají ti lidé podivnou představu o Londýně!

Pokud jde o „Tribune", našel jsem v „Manchester Examiner and Times" mezi literárními drby zprávičku, že Dana odchází z „Tribune" „*pro názorové neshody s p. Horacem Greeleym*". Zavinil to tedy asi všechno ten starý osel s andělskou tváří.[279] Já bych to ale těm chlapům jen tak neprominul a požádal bych alespoň Danu o bližší vysvětlení, co to má všechno znamenat a kdo teď místo něho „Tribune" řídí, abys věděl, na koho se máš obrátit. Jestliže ti páni ruší z ničeho nic spolupráci, ať Ti to aspoň řeknou, na Tvém místě bych ty jejich nepřímé náznaky nebral jen tak beze všeho na vědomí. Když se teď obrátíš na jiný newyorský list, mohou totiž vždycky říci, že ses rozešel s nimi *Ty*. Kromě toho musí udat nějaký důvod.

Borkheim mi píše, že Ti zbývající částku vyplatil, a tak doufám, že jsi už z vězení vysvobozen.

Pokud jde o Ariadnu, mám určitě pravdu.* Stará *souhvězdí* všechna existují dodnes na moderních mapách. Co říká Diodóros, není směrodatné. Nebyl astronom. Kromě toho záleží na doslovném

* Viz tento svazek, str. 268.

znění. Vsadil jsem se, že je to souhvězdí. Že Ariadna figuruje mezi nově objevenými asteroidy, napadlo mě pak také, ale to je pro tu věc docela lhostejné.

Kromě návrhu rozpočtu ministerstva války (pro 1862) bych potřeboval dokument předložený parlamentu, ve kterém je popsána nová organizace (nynější *stav*, od roku 1861) *indické domorodé armády* (tj. výčet pluků s novými a starými názvy, jak se nyní označují nebo jak byly nově očíslovány).[280]

Můžeš mi opatřit „Free Press" za duben? Květnová čísla se pokusím sehnat tady.

O Americe:

1. Bitva u Corinthu.* Vyrovná se všem velkým, dobře vedeným moderním bitvám, ve kterých se utkaly přibližně stejné síly: Jílové, Wagram, Lützen, Budyšín (tady byli sice Francouzi mnohem silnější, ale neměli jízdu, a proto nebyli s to pronásledovat nepřítele), Borodino, Magenta, Solferino. Bitva plane, jak říká Clausewitz, pomalu jako navlhlý prach, vyčerpává obě strany, a *faktické* vybojované úspěchy vítězné strany jsou pak spíš morální než materiální povahy.[281] V každém případě byl okamžitý úspěch, který vybojoval Beauregard v neděli, mnohem pronikavější a větší než úspěchy, kterých dobyli v pondělí Grant a Buell. Většina kořisti připadla konfederovaným, i když byli nakonec poraženi, to jest přinuceni vzdát se útoku a stáhnout se. Tolik po taktické stránce. Strategicky jde ale o toto:

Beauregard soustředil všechny jednotky, které mohl dostat, aby napadl postupující federální divize pokud možno jednotlivě. Nepodařilo se to; Grantovy, Buellovy a Wallaceovy jednotky stačily na to, aby ho odrazily. Federovaní by ztratili tou bitvou Tennessee, teď jej udrželi. Beauregard děkuje jen svým opevněním u Corinthu za to, že nemusel hned ustoupit dál na jih. Zda ho toto opevnění může ochránit před Halleckovým útokem (Halleck teď převzal velení), to nemůžeme vědět. Právě tak málo se dá věřit tomu, že dostal obrovské posily z Mississippi, Louisiany a Alabamy. Je-li na tom něco, jsou to samí nováčkové, kteří jsou víc na překážku než ku prospěchu. Na druhé straně byly síly v Pittsburghu Landingu natolik

* Viz tento svazek, str. 267 a poznámku 276.

vyrovnány, že Halleck bude *bez posil* těžko moci zaútočit na opevněný tábor nebo podniknout jinou větší ofenzívní akci. Nevíme, jaké jednotky — kromě těch u Pittsburghu Landingu — ještě federovaní v Tennessee nebo Kentucky mají, a tak se dá těžko říci, jaké kdo má vyhlídky. Mezitím přerušili unionisté železnici z Memphisu do Chattanoogy (id est do Richmondu, Charlestonu, Savannahu), a to jak na západ, tak i na východ od Corinthu. Beauregard má teď proto k dispozici *jedinou* železnici (do Mobile a New Orleansu) a je sporné, zda bude moci svá vojska v Corinthu trvale zásobovat.[282]

2. Virgínie. Hrdina McClellan je sevřen v kleštích. Myslím, že tady pochová svou falešnou slávu. Přiměl McDowella, aby mu přenechal zase jednu divizi, ale to mu moc nepomůže. Zachránit ho mohou jen *obrněnce*, z nichž zase jeden („Galena") vyplul do Monroe. Přečti si o tom v dnešní „*Morning Star*" zprávu z Ameriky, velmi zajímavou pro Rakousko. Dovíš se z ní také, proč „Monitor" zůstal nedávno klidně na místě, když „Merrimac", „Yorktown" etc. zadržely 3 dopravní lodi. Kdyby prorazily po řece zprava a zleva a vedly palbu do boků a do zad nepřítele, mohly by obrněnce toho osla nebo zrádce* zase zachránit, právě tak jako dělové čluny zachránily v Pittsburghu Landingu Shermana (ten měl jen mladé jednotky, které ještě vůbec nebyly v boji).

3. Horská oblast. Fremont je stále ve Wheelingu, a proto má hornatou část jižní Virgínie i východního Tennessee ještě v rukou nepřítel. Tedy *ty nejlepší oblasti Unie*! V čem to je, nedá se vysvětlit. Pluk konfederovaných, odvedený už začátkem dubna v Knoxville, v Tennessee, přejde v každém případě při prvním výstřelu k nepříteli.

Bonaparte už zase pletichaří v Americe. Bude se mít na pozoru, aby píchal do takového vosího hnízda. Než by se rok s rokem sešel (vide „Morning Star"), zmizely by jeho obrněnce stejně jako všechny francouzské obchodní lodi z oceánu, a pak by měl po legraci!

Apropos. Jistě sis přečetl v dnešním „Standardu" (nebo „Morning Heraldu"), že *generál Hecker* teď verbuje černochy ostošest (Manhattan). *Ty noviny schovej.*

* McClellana.

Co říkáš pruským volbám? Vláda utrpěla tak kolosální porážku, že je to vlastně totéž, jako kdyby rozhodně zvítězila.[283] Vždyť to přece musí krásného Viléma přinutit, aby šel do krajnosti. Teď mu posílají samé demokraty! „Hamburger Correspondent" už také říká, že s nynějším volebním zákonem se toho moc nepořídí a že se tak nedá vládnout. Ctihodný Twesten se už zase utápí v parlamentním kretenismu a chce navrhnout, aby byla ministrům vyslovena nedůvěra. Potíže v každém případě rostou a záplava stoupá.

Co je s vínem pro Jeničku? Řekni mi, jaké druhy Allen především doporučuje. Mohu teď poslat také trochu portského, které by se *velmi* hodilo, je staré, lehké, není v něm moc alkoholu; musí se ale *dobře filtrovat*, protože škraloup se rozpadl.

Srdečný pozdrav.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

132

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 6. května [1862]

Milý Frederiku,

přiložený krajně kuriózní dopis, který — i když okleštěný — „maďarská mládež" v Paříži uveřejnila v „*Siècle*", „*Temps*" a „*Progrès de Lyon*" a který mi poslal Schily, ukaž lupusovi a vrať.[284] Ta „mládež" vydá teď pamflet o pařížském triumvirátu Kossuth-Klapka-Türr; budou prý v něm odhaleny zajímavé skutečnosti.

Apropos. Fakta z dopisu můžeš sdělit Eichhoffovi, Ranelagh Street 57, Liverpool. Může to dostat do „Zeitung für Norddeutschland" (Hannover).

Nedávno, píše mi Schily, vyšlo v bernském „*Bund*" (nemohl by ses na to podívat v klubu?) prohlášení jednoho maďarského emigranta, ve kterém je Vogt označen za „svini vykrmenou péčí Palais Royal"[285], kdežto Fazy, Kossuth, Klapka a Türr tu figurují jako „holomci a *hráči*".

Ten bídák Koller mi vrátil 330 kusů „*Vogta*". Kdybych tak věděl, kam s tím! Snad by byla vhodná chvíle dostat nyní na 100 % domů to, co jsme prodělali? Mám na mysli Ženevu a Bern. Jak vhod by to přišlo právě teď.

„*Press*"* z dubna *a května* Ti pošlu. Budeš ji napříště dostávat pravidelně. Ty věci, id est návrh rozpočtu, Ti opatřím.

Pokud jde o víno, byla by dětem přirozeně nejmilejší pestrá kolekce různých značek. Myslím, že podle Allena bude nejlepší bordeauxské a portské.

* „Free Press".

Napíšu ještě jednou Danovi. Citelně postrádám, že mi přestali posílat „*Tribune*". To sprosťáctví je jistě Greeleyho a McElrathovo dílo. Z posledních březnových čísel „*Tribune*" jsem se dověděl dvě věci. Za prvé to, že McClellan byl *přesně* informován o ústupu konfederovaných týden předem. Za druhé to, že Russell z „*Times*" za aféry s Trentem[253] využil toho, co vyčenichal ve Washingtonu, ke spekulaci na newyorské burze.

V Prusku nastane coup d'état, když už ne coup d'éclat.*

Bonapartovy operace v Mexiku[286] (původně s tím přišel Pam) se odůvodňují tím, že Juárez uznává vůči Francii jen oficiální dluh ve výši 46 000 liber št. Miramón a jeho banda vydali však prostřednictvím švýcarského bankéře Jeckera a spol. státní obligace za 52 000 000 dolarů (zaplatili na ně asi 4 milióny dolarů). Tyto státní obligace — Jecker a spol. jsou jenom nastrčené figurky — dostaly se za babku do rukou Mornymu a spol. Požadují proto na Juárezovi, aby je uznal. Hinc illae lacrimae.**

Schurz je — brigádním generálem u Fremonta!!!

Tvůj

K. M.

Borkheim mi vyplatil zbývající částku minulý pátek.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* převrat — krach.

** Proto ty slzy (z komedie Publia Terentia „Andria", první jednání, první scéna, verš 126).

133

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 12. května 62

Milý Mouřeníne,

posílám Ti ve velkém spěchu přiloženou destilibrovku (O/A 40602, Manchester, 24. ledna 1862), aby měl řezník pokoj. Protože přijedu do Londýna dnes v noci v 5 hodin a v 7 hodin ráno zase odjíždím, nemohu se s Tebou bohužel sejít.

Co mi u Yankeeů při všech jejich úspěších nejde na rozum, není vojenská situace sama o sobě. Je taková, jaká je, jen v důsledku ochablosti a otupělosti, která se projevuje na celém Severu. Kde je v tom národě nějaká revoluční energie? Dají se spráskat a ještě jsou pyšní na rány, které dostávají. Kde je na celém Severu jediný příznak, že těm lidem doopravdy o něco jde? Něco takového jsem ještě nezažil, ani v Německu v těch nejhorších dobách. Yankeeové se naproti tomu zřejmě už těší hlavně na to, jak ožulí věřitele amerického státu.

Au revoir.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

134

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester kolem 18. května 1862]

Milý Mouřeníne,

musíš mi prominout mé mlčení. Ještě nikdy jsem neměl takovou záplavu hostí jako tento týden. Rakušani, Zálesáci[287], Francouzi, a to mi dnes ještě posílá Borkheim na krk svého společníka — krásné vyhlídky! Vůbec už nevím, kde mi hlava stojí. Přitom musím s tou holotou běhat po hospodách a příjemně se tvářit. Čert aby tu výstavu[239] vzal!

Ve velkém spěchu

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

135

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 19. května 62

Milý Engelsi,

minulý čtvrtek — před týdnem — jsi mi psal, že mi chceš poslat víno pro Jeničku et consortes.* Ukázal jsem dopis dětem. Protože víno nepřišlo, byly zklamány. Právě teď mi na tom záleží, poněvadž by přišly na jiné myšlenky — u nás doma je teď jako po pohřbu.

Nic není horšího než taková můra, jaká pořád tíží celou naši rodinu.

Z výstavy[239] a jejích návštěvníků jsem naštěstí neviděl a neslyšel nic, a doufám, že v té „nedotčenosti" vydržím i nadále, protože ted nejsem vůbec zařízen na návštěvy.

Jakmile budeš mít trochu času, napiš mi stručně svůj názor na vojenské operace ve Spojených státech, hlavně na McClellanovy hrdinské činy.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 273.

136

Engels Marxovi

do Londýna[173]

Manchester 23. května 62

Milý Mouřeníne,

víno se opozdilo z téhož důvodu jako dopis. Při záležitostech tohoto druhu musím obstarat všechno sám, a než se koupí koš atd., přijde do toho spousta věcí. Ani tentokrát jsem nemohl poslat portské, mám je totiž doma a nemohl jsem je nijak dopravit do skladiště. Koš pošlu dnes. Červené víno a hochheimské, ročník 1846, je speciálně pro Jeničku. V těch třech lahvích červeně zapečetěných a bez etikety je rüdesheimské, ročník 1857 (to, co jsme pili tady), to je pro nemocné příliš silné, pro zdravé naopak výborné.

Byl tady Strohn (jak vidíš, návštěvy nemají konce). Byl v Berlíně krátce před rozpuštěním parlamentu[283] a hodně flámoval s poslanci z Porýní. Brali celou tu situaci nesmírně vážně, věřili ve svou všemohoucnost a utápěli ji zase v parlamentním kretenismu, skoro tak jako kdysi v roce 1848. Rudý Becker*, jehož vlas mezitím značně vyrudl, pobíhal celý den ve večerním úboru, černý od hlavy k patě, a ve fraku. Pěkně mu narostl pupek. Motal se tam i pan Rudolf Schramm, dříve ze Striegau,[288] a stěžoval si každému, kdo měl náladu ho poslouchat, že ho lidé nikde nechtěli zvolit, což prý mu nejde na rozum. Jednou večer plácal Schramm nehorázné nesmysly o Anglii, na což mu Strohn řekl: Poslechněte, pane Schramme, kdybych byl tak dlouho v Anglii jako Vy, styděl bych se plácat takové pitomosti; asi jste tam celou tu dobu prospal. Načež mu

* Hermann Heinrich Becker.

jinak tak drzý Schramm odpověděl: Víte, v Anglii jsem musel chodit kvůli ženě do společnosti, do které jsem se nehodil, a právě proto jsem se nesetkal s lidmi, se kterými bych se rád scházel!!!

McClellan si vede dál známým způsobem. Konfederovaní mu vždycky uniknou, protože se do nich nikdy pořádně neobuje, což omlouvá tím, že jsou o hromadu silnější než on. Proto asi stále utíkají. Tak ještě nikdy nebyla vedena žádná válka, a jednou mu také za to poděkují. Zatím však ty nešťastné drobné ústupové boje a neustálý útěk konfederované těžce demoralizují, a oni to také pocítí, až dojde k rozhodující bitvě.

Obsazení New Orleansu je bravurním kouskem loďstva.[289] To je pane znamenité, totiž jak propluli kolem pevností. Pak už šlo *všechno* jednoduše. Morální účinek na konfederované byl zřejmě nesmírný a materiální se asi začne právě projevovat. Beauregard už teď *nemá* v Corinthu co hájit, to postavení mělo význam jen potud, pokud krylo Mississippi a Louisianu, a zvláště New Orleans. Beauregard se dostal strategicky do takové situace, že stačí *jedna* prohraná bitva a nezůstane mu jiná volba než rozpustit armádu v gerilové oddíly, neboť *nemůže* držet pohromadě masu vojsk, když nemá v týlu své armády velké město, kde se soustřeďují zdroje a železnice.

Bude-li armáda konfederovaných ve Virgínii poražena, rozpadne se po předcházejících demoralizujících událostech brzo sama od sebe v gerilové oddíly. Má sice lepší vyhlídky, protože její ústupovou cestu přetínají řeky, které tečou z hor do moře, a protože má proti sobě toho osla McClellana, sama povaha věcí ji však požene k tomu, aby buď podstoupila rozhodnou bitvu, nebo se *bez* bitvy rozpadla v bandy. Stejně jako se Rusové museli bít u Smolenska a Borodina *proti* vůli správně usuzujících generálů.

Vyhraje-li Beauregard nebo armáda z Virgínie nějakou bitvu, moc jim to nepomůže, i kdyby byla sebevětší. Konfederovaní nejsou schopni vytěžit z toho sebenepatrnější prospěch. Jakmile postoupí o 20 anglických mil kupředu, uvíznou a budou tedy muset očekávat nový útok. Chybí jim všechno. Pokládám ostatně takový případ bez přímé zrady za úplně nemožný.

Osud konfederovaných armád teď závisí tedy na jedné jediné

bitvě; zbývá ještě prozkoumat vyhlídky gerilové války. Ale právě na této válce je nejvýš podivné, jak málo se jí zúčastňuje či spíše vůbec nezúčastňuje obyvatelstvo. V roce 1813 byly francouzské spoje neustále přerušovány a napadány Colombem, Lützowem, Černyševem a dvaceti jinými vůdci dobrovolníků a kozáků; v roce 1812 obyvatelstvo v Rusku úplně zmizelo z francouzské pochodové linie; v roce 1814 si francouzští sedláci opatřovali zbraně a ubíjeli hlídky a opozdilce z vojska spojenců, ale tady se neděje vůbec nic. Všechno se podrobuje *osudu velkých bitev* a utěšuje se, že victrix causa diis etc.[290] Chvástání o válce až na nůž se rozplynulo jako dým a pára. A na takové půdě se má pokračovat gerilovou válkou? Očekávám ovšem, že white trash* Jihu se po definitivním rozpuštění armád o něco takového pokusí, ale jsem pevně přesvědčen o buržoazní povaze plantážníků a ani dost málo nepochybuji, že to z nich okamžitě udělá zuřivé stoupence Unie. Jen ať si tamti zkusí hrát na loupežníky, a plantážníci budou všude vítat Yankeeje s otevřenou náručí. Zpráva, že na Mississippi vzplanuly hranice na uvítanou, se opírá jedině o výpovědi 2 lidí z Kentucky, kteří prý přijeli do Louisvillu — jistě ne *po* Mississippi. Požár v New Orleansu se dal zorganizovat snadno a bude se opakovat i v jiných městech; i jinak se toho určitě hodně spálí, ale to musí nutně zostřit do krajnosti rozpor mezi plantážníky a obchodníky na jedné, a white trash na druhé straně, a pak bude secese[229] fuč.

Fanatismus obchodníků z New Orleansu pro Konfederaci se vysvětluje prostě tím, že museli vzít za hotové peníze množství dluhopisů vydaných Konfederací. Znám zde řadu takových případů. Na to se nesmí zapomínat. Solidní nucená půjčka je skvělý prostředek, jak připoutat buržoy k revoluci a zmást je osobní zainteresovaností v jejich třídních zájmech.

Srdečně zdravím Tvou ženu a děvčata.

Tvůj

B. E.

Lupuse zase hodně potrápila pakostnice. Za 5 neděl odjíždí do Německa.

* bílý neřád, jak plantážníci opovržlivě nazývali bílou chudinu.

Určitě jsi četl, že Bernarda strčili do blázince.* Je to tak, nebo tu něco nehraje?

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz následující dopis.

137

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 27. května 62

Milý Frederiku,

děti a celá rodina Ti mockrát děkují za ten koš na posílení ducha.

Z přiloženého Eichhoffova dopisu se opět na vlastní oči přesvědčíš o způsobu polemiky, jak si v ní libuje kněžour Kinkel. Čím by byl Gottfried bez svého počuránka!*

Dr. Klein v Kolíně vyhrál v pruské loterii 35 000 tolarů, což jsem Ti asi ještě nenapsal. Teď se může uskutečnit jeho sňatek s paní Danielsovou, je-li věrný svému starému předsevzetí.

Bernard, pořád hodně výstřední, mimoto v posledních týdnech přepracovaný, propadl ovšem „halucinacím". Na té věci je pouze hanebné, že se ihned využilo příležitosti, aby ho zabásli, což bylo úplně zbytečné, protože rodina, u které v Dorkingu vyučoval, chtěla o něho pečovat a také se za něj zaručit. Stejně Allsop. Ale přítomnost Allsopova, který dal peníze na Orsiniho atentát[291], a nové setkání s Bernardem už dávno znepokojovaly bonapartistickou policii, na jejíž žádost anglická policie už dlouho Bernarda sledovala.

Minulou sobotu jsem dostal stručnou výzvu od naší plynárny, abych do *příští soboty* zaplatil 1 £ 10 sh., jinak (to je poslední výstraha) že mě „odpojí". Protože teď nemám ani vindru, musím s tím otravovat Tebe.

* V originále Bettseicher, narážka na pseudonym Heinricha Bety von Bettziech.

Zničení Merrimaka explozí se mi zdá evidentní zbabělost od těch konfederovaných darebáků.[292] Mohli si, bídáci, přece ještě něco troufnout. Náramně pěkné je, jak „*Times*" (které s tak velikým zápalem hájily všechny návrhy výjimečných zákonů proti Irsku) bědují nad tím, že určitě přijde vniveč „svoboda", jestli Sever bude tyranizovat Jih.[293] „*Economist*" je také dobrý. Prohlašuje v posledním čísle, že *nemůže pochopit* finanční štěstí Yankeeů — totiž že se neznehodnotily papírové peníze — (ačkoli je to načisto jednoduché).[294] Doposud týden za týdnem utěšoval své čtenáře, že k znehodnocení dojde. Ačkoli tedy přiznává, že nerozumí tomu, co je jeho oborem, a že o tom své čtenáře mylně informoval, utěšuje je teď chmurnými úvahami o „válečných operacích", jimž zaručeně už vůbec nerozumí.

Co Yankeeům mimořádně usnadnilo operace s papírovými penězi (hlavní bod, na tom spočívá důvěra v jejich věc a tedy i v jejich vládu), byla rozhodně okolnost, že v důsledku secese byl západ téměř zbaven papírových peněz, ztratil tedy vůbec oběživo. Všechny banky, jejichž hlavní fondy tvořily hypotéky otrokářských států, udělaly bankrot. Mimoto ubylo oběživa v hodnotě mnoha miliónů, které na západě obíhalo v bankovkách vydaných jižními bankami. Potom jednak v důsledku Morillova tarifu[295], jednak války samé, která většinou přerušila dovoz luxusního zboží, měli Yankeeové po celou tu dobu vůči Evropě aktivní obchodní bilanci (a tedy výhodný směnečný kurs). Nepříznivý směnečný kurs by se byl mohl citelně dotknout vlastenecké důvěry filistrů v papírové peníze.

Ostatně tahle směšná starost Johna Bulla o úroky státního dluhu, které bude muset platit strýček Sam! Jako by to nebyla maličkost ve srovnání s Bullovým státním dluhem, ale mimoto jsou teď Spojené státy rozhodně bohatší, než byli Bullové roku 1815 se svým miliardovým dluhem.

Ale v Mexiku Pam dostal toho Bonaparta do pěkně bryndy, jen co je pravda![296]

Já teď — už ze zoufalství — jaksepatří zařezávám a píšu o všecko pryč, totiž tu věc o ekonomii[30]. V „Presse" vychází 1 článek

týdně. Také jim víc neposílám, řídím se dopisem pana Friedländera.*

Salut.

Tvůj
K. M.

Pozdravuj ode mne Mrs. Bortmanovou a její sestru.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 267.

138

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 29. května 1862

Milý Mouřeníne,

přikládám poštovní bon na 2 libry št. Peníze dostaneš v Kentish Town, což je, nemýlím-li se, Tvůj nejbližší poštovní úřad.

U Siebelů měli radostnou událost, narodila se jim dceruška. Anneke je v Buellově armádě a píše ode dneška do augsburských novin*. Trochu se bojím o Halleckova vojska, ta věc se tak dlouho vleče, a i když Spenceovy výmysly v „Times" určitě nelze brát vážně,[297] přece se nezdá, že by dostal nějaké posily. Willich velí jako plukovník (náš věčný plukovník!) 32. pluku z Indiany.

Velmi mě potěšilo, že se na chudáka Kleina usmálo štěstí.** Eichhoffův dopis Ti vrátím, jen co jej přečtu Lupusovi, ale nemohu teď k němu zajít, protože mám už několik dní oteklé mandle, a musím tedy sedět večer doma.

Zdá se, že se nyní přece objevují první známky gerilové války, ale větší význam to určitě nemá, a dosáhne-li se nějakého vítězství, postupující náhradní jednotky s trochou jezdectva s válkou brzy skoncují. Utrpí-li porážku, pak to ovšem bude zlé.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Augsburská „Allgemeine Zeitung".
** Viz tento svazek, str. 283.

139

Engels Marxovi

do Londýna[173]

Manchester 4. června 1862

Milý Mouřeníne,

doufám, žes už dostal poštovní bon na 2 libry št., který jsem Ti poslal minulý týden na poštu v Kentish Town.

Z Annekova dopisu jsme se tedy konečně dověděli, že Halleck měl 26. dubna včetně Popa a Mitchela něco přes 100 000 mužů a 300 děl a že čekal na Curtise a Sigela, až přitáhnou s dalšími posilami. Až do 29. dubna byl patrně stav armády vcelku obstojný. Anneke se o nemocech nezmiňuje. Vzhledem k tomu pokládám ty řeči o nemocech[297] za čirý výmysl. Jinak je třeba říci, že Stanton a Halleck si vyvolávají nedůvěru v tisku a u veřejnosti sami — vždyť opravdu není těžké mít u každé armády dopisovatele, kterému generál řekne, co má psát, aby veřejnost byla nějak informována. — Velká bitva tedy zřejmě propukne, hned jak přitáhnou Sigel s Curtisem. Spence propočítal, že k udržení pohraničních států[233] je zapotřebí 120 000 mužů[298]; to je směšné. V Kentucky zřejmě už není ani noha (snad až na výcvikový tábor pro nováčky u Louisvillu, z kterých ale bude asi zformován Sigelův sbor) a v Nashvillu byli podle Anneka jenom rekonvalescenti atd.; jinak je v pohraničních státech kromě Halleckovy a McClellanovy armády už jenom Fremont (který jak se zdá ještě žádné vojsko nemá) a McDowell, ale ti všichni se počítají k *aktivní* armádě. Naproti tomu se Spence mýlí, 1. armády federovaných v tomto okamžiku určitě nemají víc než 500 000 mužů, 2. federovaní nepochybně rozmístili po pobřeží víc než 90 000 mužů. Odhaduji to asi takto:

na pobřeží	100 000	mužů
Banks & Fremont	30 000	„
Sigel & Curtis	30 000	„
McClellan	80 000	„
u Washingtonu	30 000	„
McDowell	30 000	„
Halleck	100 000	„

tedy celkem 400 000 mužů ve zbrani a k tomu je třeba ještě připočítat 60 000 nováčků, rekonvalescentů a vojáků z malých jednotek, které jsou asi rozmístěny v Missouri po obou březích dolního toku Ohia a Tennessee a zčásti i v severovýchodních městech — suma sumárum 460 000 mužů. Utvrzuje mě v tom to, že povolali nových 50 000 mužů a že chtějí zřejmě v dohledné době povolat stejný počet dalších; chtějí asi udržet normální stav armády na výši 500 000 mužů.

Zastavit odvody — to byla obrovská Stantonova bota a vyslovené chvastounství. Materiálně to značně uškodilo a zavinilo to také celou ztrátu času u Corinthu a Richmondu; a v morálním ohledu škodí nynější zastavení odvodů ještě víc — nehledě na to, že dostat brance bude teď mnohem těžší. Lidí by bylo jinak dost; vzhledem k přistěhovalectví musí mít severní státy obyvatel ve věku 20—35 let aspoň o 3—4 % víc než kterákoli jiná země.

Jinak se dá o monsieur Annekovi podle jeho dopisů říci, že je to škarohlídský a přemoudřelý šťoural, který nehodnotí vojska podle situace ani podle protivníka, ale podle starých evropských vycvičených armád, a to ještě ne podle toho, jaké jsou, ale jak by *měly* vypadat. Ten ťulpas by si přece měl vzpomenout na zmatky, které musel dost často zažít dokonce i při pruských manévrech.

S tou berlínskou komedií to začíná být velmi veselé. Vláda ujišťuje sněmovnu svým liberalismem, a ta zase krále, že je roajalistická. Embrassez-vous et que cela finisse![299] Jinak je to nesporný pokrok, že ti lidé propadli tak snadno a tak rychle parlamentnímu intrikaření; ke konfliktu ale určitě dojde. Velmi hezké přitom je, že celá ta hesensko-kaselská aféra[300] prošla bez následků, až konečně

inzultoval kurfiřt* osobně krásného Viléma. Načež se ukázalo, že to opravdu zůstane bez odezvy.

Co dělá Jenička?

Srdečně zdravím Tvou ženu a děti. Tu věc od Eichhoffa Ti vracím v příloze.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Ludvík III.

140

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn kolem 6. června 1862]

Milý Engelsi,

promiň, že Ti potvrzuji příjem 2 liber teprve nyní. Měl jsem tento týden tolik starostí, že jsem neměl vůbec čas. Díky panu domácímu a půltuctu jiných stvůr jsem lítal jako hadr na holi.

Přikládám 2 výtisky Lassalla[301] (1 pro Tebe, 1 pro lupuse). Napiš mi, co o tom soudíš.

Dostal jsem dopis od Steffena, pošlu Ti ho v těchto dnech, jen co na něj odpovím. Je v Bostonu. Zřejmě ve velmi špatné náladě. Weydemeyer je podplukovník.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

141

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 18. června 62

Milý Engelsi

hrozně se mi to protiví, že Tě musím zase obtěžovat tou svou mizérií, ale co dělat? Žena mi denně říká, že by se raději viděla i s dětmi pod drnem, a já jí to opravdu nemohu zazlívat, neboť všechno to ponížení, útrapy a strach, které v téhle situaci prožíváme, jsou skutečně nepopsatelné. Těch 50 liber padlo, jak víš, na dluhy, ale nesplatil jsem jich ani polovinu. Ty 2 libry jsme dali za plyn. Mizerný pakatel z Vídně přijde až koncem července a bude po čertech malý, protože mi teď, bídáci, neotiskují ani 1 článek týdně. K tomu jsou tu zase nové výdaje od počátku května. A to už vůbec nemluvím o tom, jaká je to opravdu nebezpečná situace, zůstat v Londýně po 7 týdnů bez haléře, vždyť se to u nás chronicky opakuje. Ale víš z vlastní zkušenosti, že člověk má pořád nějaké běžné výdaje, které musí hradit hotově. Proto jsme museli věci vyzvednuté koncem dubna ze zastavárny zase zastavit. Tento zdroj je však už několik týdnů vyčerpán, takže se má žena před týdnem „marně" pokoušela prodat několik mých knih. Chudinky děti, je mi jich tím víc líto, že se to všechno odehrává právě v době výstavy, kdy se jejich kamarádky baví, a ony se jen bojí, aby je někdo nenavštívil a neprokoukl tu bídu.

Jinak teď pracuji ostošest a ta má makovice mi při veškeré bídě funguje kupodivu lépe než kdy předtím. Podstatně rozšiřuji tento svazek, protože němečtí chrti hodnotí knihy podle krychlového obsahu.[30] Při tom jsem si konečně také ujasnil tu zatracenou

pozemkovou rentu (které se ale v tomto díle *ne*chci ani *dotknout*). Už dlouho jsem pochyboval o naprosté správnosti Ricardovy teorie a teď jsem konečně přišel na to, v čem to je. Jinak, co jsme se neviděli, objevil jsem také k tomu, co přijde už do tohoto svazku, několik pěkných a překvapivých věcí.

U Darwina, do kterého jsem se zase podíval, se mi líbí, když říká, že aplikuje „Malthusovu" teorii *také* na rostliny a zvířata, jako by u pana Malthuse nešlo právě o to, že svou teorii aplikuje *nikoli* na rostliny a zvířata, nýbrž jenom na lidi — s geometrickou řadou — v protikladu k rostlinám a zvířatům. Je pozoruhodné, jak Darwin poznává ve zvířatech a rostlinách svou anglickou společnost s její dělbou práce, konkurencí, otvíráním nových trhů, „vynálezy" a malthusovským „bojem o existenci". Je to Hobbesovo bellum omnium contra omnes* a připomíná to Hegela ve „Fenomenologii", kde figuruje občanská společnost jako „duchovní říše zvířat", kdežto u Darwina říše zvířat figuruje jako občanská společnost.

Buckle vyvedl svou smrtí Rugovi pěkný kousek. Ruge už viděl ve své fantazii celou knihovnu, kterou ještě Buckle napíše a Ruge „přetlumočí" do němčiny. Chudák Ruge! A chudák Buckle, kterého pomlouvá ještě dnes v „*Times*" nějaký „přítel" v testimoniu pietatis.[302]

Dostali jste, Ty a lupus, ty 2 „Juliany Schmidty", které jsem vám poslal?[301]

Apropos! Byl bych rád, kdybys mi mohl uvést velmi stručně, aby Tě to nezatěžovalo, nějaký příklad (s vysvětlivkami) k italskému účetnictví. Pomohlo by mi to osvětlit „Tableau Économique" dr. Quesnayho.[303]

Nezajde za mnou *ani* noha, a já jsem rád, protože všichni mi tady můžou ... Pěkná sebranka!

Salut.

Tvůj
K. M.

Psal mi Lassalle. Přijede možná v červenci. Koncem podzimu

* válka všech proti všem.

začne pracovat na své „ekonomii", která ho ale bude stát „hodně času". Bude se divit.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

142

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester kolem 3. července 1862]

Milý Mouřeníne,

protože začal nový obchodní rok a já mám splatit Borkheimovi těch 50 liber teprve asi za 14 dní, můžeme ten coup de maine* opakovat. Najdeš tedy v dopise I/Q 86 445, deset liber št., Manchester 31. ledna 1861, bankovka Anglické banky. Druhou půlku zítra.

Machinace na trhu bavlnou a v důsledku toho denně vyšší ceny mě zaměstnávají tak, že nevím, kde mi hlava stojí. Jakmile budu mít čas, napíšu Ti. Jak se daří Jeničce?

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* kousek.

143

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 5. července [1862]

Milý Engelsi,

děkuji Ti srdečně za těch 10 liber, dnes přišla pars I.

Dovídám se, že pan Gumpert byl zde; ke mně nezašel. No dobrá, snad už se obejdu bez něho.

Přikládám 1 „Press" a dva velmi moudré Lassallovy „projevy"[304].

Přiložený Lassallův dopis mi přinesl rakouský „kapitán mimo službu" Schweigert, poctivec, ale hlupák. Jedná se o to, že Rüstow — za podpory dvou dalších bratří Rüstowových — chtěl nebo chce využít Národního spolku[25], Tělocvičného spolku atd. k tomu, aby alespoň v menších německých státech měl k dispozici *občanskou gardu*, která by se v rozhodujícím okamžiku dala postavit proti armádě a které by *velel pan Rüstow*. Ten plán je zatraceně pitomý. A to ještě peníze na to mají přijít z Londýna! Nevěřím, že by si Lassalle dělal takové iluze. Chce se jen vytáhnout před Schweigertem etc.

Doufám, že v každém případě přijedeš do Londýna, než skončí výstava. Jenička už nestůně, ale zhubla víc, než to odpovídá její tělesné konstituci. Časem se musí stůj co stůj dostat k moři do lázní.

Je už lupus v Německu?

Jak je to se členy British Association!?[242] Platí ještě staré legitimace? Mou má Lupus.

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

144

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 11. července [1862]

Milý Engelsi,

Lassalle je už dva dny tady a chce se tu zdržet několik týdnů. Musíš na pár dní přijet, protože je beztak velmi „uražen", neboť jste mu s Wolffem ani nenapsali, že jste dostali ty jeho spisky[304]. Vždyť jsi chtěl stejně přijet na několik dní na výstavu.

Píšu tak stručně, protože dřu na knize jako kůň.*

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 291–292.

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 21. července [1862]

Milý Engelsi,

u Freiligratha jsem byl, *všechno* bylo *v pořádku.*

Icik — jeho ješitností by ses moc pobavil — příští týden odjíždí. Můžeš-li, přijeď v pátek. Včera nás také navštívil Reinhardt, stal se z něho obchodník.

Salut.

Tvůj

K. M.

Co říkáš McClellanovi?

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

146

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 30. července 1862

Milý Mouřeníne,

velmi jsem litoval, že jsem v pátek nemohl přijet, kromě jiných důvodů i kvůli tomu, že jsem se trochu pohádal s Ermenem a nemohl jsem ho tedy ani požádat o nějakou úlevu, ani se jen tak beze slova vzdálit. Jinak bych byl rozhodně přijel, dokonce bych ani nedbal na to, že v sobotu zameškám něco důležitého.

V Americe to jde z kopce a hlavní vinu na tom má koneckonců pan Stanton, protože po dobytí Tennessee zastavil čistě z chvástavosti odvody, a tak byla armáda odsouzena neustále slábnout právě tehdy, když k rychlé rozhodující ofenzívě potřebovala nejvíc sílit. Neustálý příliv branců sice dosud nerozhodl o výsledku války, ale přesto nepochybně zaručoval úspěch. Protože se ustavičně vítězilo, byl také příliv branců hladký. — Tento krok byl tím pošetilejší, že Jih právě tehdy povolal všechny muže od 18—35 let, a vsadil tedy všechno na jednu kartu. Právě s těmito muži, mezitím už vycvičenými, získávají teď konfederovaní všude převahu a mají zajištěnou iniciativu. Zadrželi Hallecka, vytlačili Curtise z Arkansasu, porazili McClellana a pod Jacksonovým velením dali v údolí Shenandoa signál ke gerilovým výpravám, které teď už pronikají až k Ohiu. Hloupěji než Stanton se už nedá postupovat.[305]

Dále. Když Stanton viděl, že nemůže nijak vytlačit McClellana z velení potomacké armády, provedl tu hloupost, že ho oslabil udělením zvláštních velitelských pravomocí Fremontovi, Banksovi a McDowellovi, a aby *mohl odstavit McClellana, roztříštil síly*. V důsled-

ku toho byl nejen poražen McClellan, ale také ve veřejnosti převládlo mínění, že porážku nezavinil McClellan, ale Stanton. Dobře mu tak.

To všechno by nic neznamenalo, mohlo by to být dokonce užitečné, kdyby se válka konečně vedla revolučním způsobem. Ale v tom je právě háček. Po porážkách se tihle Yankeeové nevzchopili, ale ochabli. Když to už došlo tak daleko, že se proto, aby se vůbec získali branci, rovnou vyhlašuje, že se budou odvádět *jen na 9 měsíců*, neznamená to nic jiného než: jsme v troubě a chceme mít už jen armádu pro parádu jako prostředek k demonstraci během mírových jednání. Těchto 300 000 dobrovolníků, to bylo kritérium, a tím, že se Sever zdráhá je postavit, prozrazuje, že mu v podstatě na celé té věci houby záleží. A navíc, jaká zbabělost ve vládě a v Kongresu. Mají strach z konskripce, z rezolutních finančních zákroků, z útoků proti otrokářství, ze všeho, co je naléhavě nutné, všemu nechávají volný průběh, a když konečně projde Kongresem nějaké papírové opatření, ctihodný Lincoln je ještě zaobalí do klauzulí tak, že z něho nezbude už vůbec nic. Tahle ochablost, to zhroucení nejsilnější a nejlepší armády, která pod tlakem porážek splaskla jako propíchnutá měchuřina, byla zničena a fakticky obnažila Washington, tento totální nedostatek jakékoli pružnosti v celé mase lidu — to mi dokazuje, že je po všem. Ta troška masových shromáždění atd. nic nezmůže, to nestačí ani vyvolat rozruch, jaký bývá při presidentských volbách.

Přitom ten naprostý nedostatek schopných lidí. Jeden generál hloupější než druhý. Ani jediný, který by byl schopen sebemenší iniciativy nebo samostatného rozhodování. Iniciativu má už zas 3 měsíce úplně v rukou nepřítel. K tomu finanční opatření, jedno zmatenější než druhé. Všude, s výjimkou prostých vojáků, bezmocnost a zbabělost. Politikové jakbysmet — rovněž nemožní a bezradní. A lid je bezmocnější, než kdyby se byl 3000 let flinkal pod rakouským žezlem.

Naproti tomu Jih — a nemá smysl zavírat před tím oči — bere celou věc krvavě vážně. Důkazem je už to, že nedostáváme žádnou bavlnu. Druhý důkaz jsou gerily v pohraničních státech. Rozhodující je však podle mého názoru to, že zemědělské obyvatelstvo od-

říznuté takhle od světa dokáže vydržet takovou válku a po těžkých porážkách a ztrátách zdrojů, lidí i území se teď zase dovede objevit jako vítěz a hrozit ofenzívou až hluboko na sever. Přitom se bijí úplně skvěle a všecko, kromě horských oblastí, co tu zbývalo z unionistického cítění, přijde teď s druhým obsazením Kentucky a Tennessee určitě vniveč.

Dostanou-li Missouri, dostanou s ním i teritoria[306], a pak to může Sever zabalit.

Jak jsem řekl, nevystoupí-li Sever hned revolučně, dostane náramný nářez a zaslouženě — už to na to vypadá.

Jak se daří Jeničce?

Pozdravuj svou ženu a děti.

Srdečně Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

147

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

[Londýn] 30. července [1862]

Milý Engelsi,

z přiložených cedulek si můžeš udělat alespoň částečnou představu, jakou to mám svízel. Pana domácího se nám zatím podařilo ukonejšit, má dostat 25 liber. Učitel klavíru, kterému dáváme za dlužné hodiny splátky, měl dostat už koncem června 6 liber a je to velký krobián. Daňové výměry na 6 liber jsem si nechal u sebe doma. Mizerné školné, které dělalo asi 10 liber, jsem naštěstí zaplatil, protože se všemožně snažím ušetřit děti přímé ostudy. Řezníkovi jsem splatil 6 liber (a to byl celý můj čtvrtletní příjem z „Presse"!), upomíná mě ale znova, nemluvě už o pekaři, obchodníkovi koloniálním zbožím, hokynáři a jak se všichni ti čerti jmenují.

Ten židovský negr Lassalle, který teď naštěstí koncem týdne odjíždí, zase šťastně prodělal 5000 tolarů na nějaké pochybené spekulaci. Raději by peníze zahodil, než by je půjčil „příteli", i kdyby měl zaručeny úroky a kapitál. Vychází přitom z toho, že musí žít tak, jak se na židovského barona nebo na baronizovaného (pravděpodobně hraběnčinou zásluhou*) žida sluší. Představ si, že ten chlap, který ví o záležitosti s Amerikou atd. a zná tedy mou kritickou situaci, byl tak drzý, že se mne zeptal, zda nechci dát jednu ze svých dcer za „společnici" Hatzfeldtové a zda mi nemá zařídit u Gerstenberga(!) protekci! Stál mě spoustu času, a myslel si, hovado takové, že když teď přece „nemám co dělat", ale zabývám se

* tj. Sophie von Hatzfeldtové.

jenom nějakou „teoretickou prací", že mi může být lhostejné, ubíjím-li s ním čas! A to má žena musela, abychom mohli zachovat vůči němu alespoň nějaké dekorum, odnést do zastavárny všechno, čím se dalo hnout!

Kdybych nebyl v takové bryndě a nešlo mi na nervy, jak se ten parvenu stále ohání svou peněženkou, královsky bych se pobavil. Za ten rok, co jsem ho neviděl, se úplně zbláznil. Pobyt v Curychu (s Rüstowem, Herweghem atd.) a později cesta do Itálie, pak ten jeho „Julián Schmidt"[301] etc. mu stouply dokonale do hlavy. Teď je hotová věc, že není jenom největší učenec, nejhlubší myslitel, nejgeniálnější badatel atd., ale i Don Juan a revoluční kardinál Richelieu. Přitom neustále žvaní, hlas mu falešně přeskakuje, má nevkusně nápadná gesta a kantorský tón!

Jako nejhlubší tajemství mně a mé ženě sdělil, že poradil Garibaldimu, aby za cíl svého útoku nevybíral Řím, že má jít do Neapole, prohlásit se tam diktátorem (aniž by se nějak dotkl Viktora Emanuela) a vyzvat lidovou armádu k tažení proti Rakousku. Podle Lassalla si měl Garibaldi vydupat ze země 300 000 mužů a měla se k němu samozřejmě přidat piemontská armáda. A pak — podle plánu, který prý schválil pan Rüstow — měl jít či spíše se přepravit po moři na jadranské pobřeží (do Dalmácie) vyčleněný sbor a zbuntovat Uhry, zatímco hlavní síly pod Garibaldiho vedením vyrazí bez ohledu na quadrilateral[307] z Padovy na Vídeň, kde se obyvatelstvo okamžitě vzbouří. Za 6 neděl bude po všem. Páka celé akce: Lassallův politický vliv nebo jeho péro v Berlíně. A Rüstow se přidá ke Garibaldimu v čele sboru německých dobrovolníků. Bonaparte by však byl tímto Lassallovým coup d'éclat* paralyzován.

Byl teď i u Mazziniho, a „také on" schválil jeho plán a „obdivoval se" mu.

Před těmito lidmi vystupoval jako „reprezentant německé revoluční dělnické třídy" a předpokládal (doslova!) o nich, že je jim známo, že on (Icik) svou „brožurou o italské válce zabránil intervenci Pruska" a fakticky „v posledních 3 letech řídil dějiny".

* skvělým tahem.

Lassalle se strašně vztekal, když jsme si s ženou dělali legraci z jeho plánů a dobírali si ho jako „osvíceného bonapartistu" atd. Křičel, zuřil, vyskakoval a nakonec se důkladně přesvědčil o tom, že jsem opravdu příliš „abstraktní", abych rozuměl politice.

Na Americe není podle něho vůbec nic zajímavého. Yankeeové nemají žádné „ideje". „Individuální svoboda" je pouhou „negativní ideou" atd. a vůbec je to všechno jen to staré, omšelé spekulativní smetí.

Jak jsem řekl, za jiných okolností (a kdyby nerušil v práci) byl by mě královsky pobavil.

Přitom ten „idealista" nejí, ale žere a je stále v říji.

Je mi teď úplně jasné, jak to také dokazují tvar jeho lebky a jeho vlasy — že pochází z černochů, kteří se přidali k Mojžíšovi, když táhl z Egypta (nespustila-li se jeho matka nebo bába z otcovy strany s nějakým negrem). Takové spojení židovství a germánství se základní černošskou substancí muselo vydat podivuhodný plod. I dotěrnost toho chlapíka je typicky černošská.

Jestliže na to tažení z Padovy do Vídně přišel pan Rüstow, tak má zřejmě taky o kolečko víc.

Salut.

Tvůj
K. M.

Mezi největší objevy našeho negra patří to, že Pelasgové jsou potomky semitů — to ale zatím sdělil jen svým „nejdůvěrnějším přátelům". Hlavní důkaz: V Knize Makabejských[308] posílají Židé do Řecka poselstvo se žádostí o pomoc a odvolávají se přitom na kmenovou příbuznost. Dále se našel v Perugii etruský nápis, který současně rozluštili dvorní rada Stücker a jeden Ital, přičemž oba nezávisle na sobě došli k závěru, že etruské písmo je vlastně hebrejské.[309]

Abychom už na něho nechodili s „Modrými knihami"[80], skoupil jich (pod Bucherovým vedením) za 20 liber.

Jak tvrdí, obrátil Buchera na socialismus. Bucher je ale velmi jemný človíček, i když popleta, a já prostě nemohu věřit, že akceptoval Lassallovu „zahraniční politiku". Bucher je ta „sazečova žena" z „Juliána Schmidta".[301]

Kdybys sem byl přijel jenom na pár dní, měl by ses celý rok čemu smát. Proto jsem si tak přál, abys byl tady. Takovou příležitost nemá člověk každý den.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

148

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester 31. července 1862]

Milý Mouřeníne,

chápeš, že po těch velkých výdajích z minulého měsíce Ti teď nemohu 25 liber sehnat. Všechno větší placení na můj účet (paní domácí a čtvrtletní účet) jsem odložil na srpen a ještě k tomu jsem musel dát Borkheimovi kvůli té směnce novou vlastní směnku[310], kterou musím vyrovnat rovněž v srpnu. Uvidím, co se dá do zítřka opatřit. Lupusovi také ještě dlužím 10 liber, bude je chtít hned, jak se vrátí, a to může být každý den. Sečti si to, přidej k tomu vydání za minulý měsíc a přesvědčíš se, že v rozpočtu na nový bilanční rok zeje pořádná díra. Podívám se ale dnes večer, kolik budu muset zaplatit a kolik Ti tedy budu moci poslat.

Kdybych jenom věděl, jak dopadla bilance a jak jsem na tom! Charles* však jede pozítří do Varšavy, kde jsme se nepříjemně zadlužili, takže se ten krám zase nehne z místa.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stutgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Charles Roesgen.

149

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 1. srpna 1862

Milý Mouřeníne,

těch 10 liber, které přikládám, je všechno, co Ti mohu dnes poslat. Vypadá to takto: minulý měsíc jsem musel zaplatit: zaopatření koně na čtvrt roku 15 liber, paní domácí 25 liber (starý Hill mi započítal i červenec, protože jsem platil včera), Borkheimovi 50 liber, Tobě 10 liber, dohromady 100 liber. Tento měsíc musím ještě zaplatit: Lupusovi 10 liber, Borkheimovi za tu vlastní směnku[310] 15 liber, knihkupci asi 10 liber (nedoplatek za rok 1861), dále za různé maličkosti — krejčímu, obuvníkovi, za košile apod., doutníky — asi 25 liber, k tomu ještě dnešních 10 liber, dohromady tedy 70 liber neboli za dva měsíce 170 liber *bez běžných výdajů*. Vidíš, jak jsem na tom. Přitom mám už pozitivně zjištěno, že jsem v minulém bilančním roce překročil své příjmy a že letos budu mít jen velmi nízké. Myslím si, že se Ti podaří ty lidi ještě trochu uchlácholit, já své věřitele nemohu, protože tady mají ve zvyku lézt za každým s účty až do kanceláře, takže je pak morálně nucen po 2 nebo 3 návštěvách zaplatit.

Kdyby Lupus těch 10 liber, které mu ještě dlužím, do konce září nepotřeboval nebo se spokojil splátkami, tak Ti je přirozeně pošlu.

Ta historie s Lassallem je nesmírně zábavná. Jeho strategický plán* je to nejkrásnější, s čím jsem se kdy setkal. Že ho Rüstow

* Viz tento svazek, str. 302.

schválil, to je docela možné, ten chlap je stejně ješitný jako Icik a je na nejlepší cestě k tomu, aby se z něho stal také takový cvok. Viz ty jeho výplody o kampani z roku 1860 ve 2. dílu „Demokratických studií".[311]

Autor spisu „Europäische Pentarchie"* obdařil svět novým dílem: „Europa's Cabinette und Allianzen". To si zas Rusové koupili prvotřídního osla. Něco tak pitomého a zmateného jsem ještě neviděl. Nepřekonatelný je tam, kde teoretizuje o mezinárodním právu a razí 3—4 různé teorie, které tlučou jedna druhou. Navíc je papežštější než papež a přehání to s lichocením všemu ruskému tak, že se člověk musí smát při pomyšlení na peníze, které Rusové kvůli tomu vyhodili. Německu je ke cti, že si tam nedokázali koupit žádného pořádného člověka, aby psal pro Rusko**, a že když někoho konečně polapí, jako B. Bauera, ukáže se, že je hloupý, až to bučí.[312] Hlavní plán: spojenectví mezi Francií a Ruskem, Prusko v čele Malého Německa[183], Rakousko přeloží své hlavní město do Budapešti a dostane pak podunajská knížectví a celé území na sever od Balkánu — to všechno se rozmazává na 300 stránkách nanejvýš nudného žvástu, jako když se rozplácne kravinec. Stojíš-li o to, pošlu Ti to.

Tvůj
B. E.

O/D 13 134, Manchester 27. ledna 1862 — 5 liber št.
O/D 24 296, Manchester 27. ledna 1862 — 5 liber št.

10 liber št.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Goldmann.
** V rukopise: pro Německo.

150

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 2. srpna 1862

Milý Frederiku,

srdečný dík za těch 10 liber.

Je velmi nepříjemné, že Ti působím nesnáze ve Tvých finančních záležitostech, ale co dělat? Kdo může vzdorovat takové krizi, jako je ta americká?[265] A k tomu mám ještě tu smůlu, že dělám pro tak mizerný plátek, jako je vídeňská „Presse". Jinak by mi mohla nahradit aspoň do určité míry „Tribune". Myslíš, že by teď byla vhodná chvíle, abych se nabídl jako dopisovatel např. „Evening Post" (abolicionistický list v New Yorku)?

Je skutečně div, že jsem za těchto okolností mohl pokračovat v teoretické práci tak, jak jsem pokračoval. Zamýšlím přece jen zařadit teorii renty hned do tohoto dílu jako vloženou kapitolu, tj. jako „ilustraci" dříve vyslovené teze.[313] Vyložím Ti několika slovy celý problém, který je jinak *velmi rozsáhlý a spletitý*, abys mi **sdělil svůj názor.**

Víš, že u kapitálu rozeznávám 2 části, *konstantní kapitál* (suroviny, pomocné látky, stroje atd.), jehož hodnota se v hodnotě výrobku jenom *znovu objevuje*, a za druhé *variabilní kapitál*, tj. kapitál vynaložený na mzdy, který obsahuje méně zpředmětněné práce, než za něj dělník odevzdává. Jestliže se např. denní mzda = 10 hodinám a dělník pracuje 12, nahrazuje tedy celý variabilní kapitál + jeho $^1/_5$ (2 hodiny). Tento přebytek nazývám *nadhodnotou* (surplus value).

Dejme tomu, že *míra nadhodnoty* (tedy délka pracovního dne

a nadpráce převyšující nutnou práci, kterou dělník odpracovává na reprodukci své mzdy) je dána, např. = 50 %. V tomto případě by dělník pracoval při 12hodinovém pracovním dnu např. 8 hodin pro sebe, 4 hodiny ($^8/_2$) pro zaměstnavatele. A předpokládejme, že je to tak ve všech odvětvích, takže eventuální výkyvy v průměrné pracovní době jsou jen kompenzací za větší nebo menší obtížnost práce atd.

Za těchto okolností, při *stejnoměrném* vykořisťování dělníka v *různých* odvětvích, budou dávat různé kapitály v různých výrobních sférách při *stejné velikosti* velmi *různé* masy nadhodnoty, a tím i *velmi různé míry zisku*, protože zisk není nic jiného než poměr nadhodnoty k celkovému zálohovanému kapitálu. To bude záviset na *organickém složení* kapitálu; tj. na tom, jak se dělí na konstantní a variabilní kapitál.

Předpokládejme jako předtím, že nadpráce = 50 %. Jestliže tedy 1 libra št. = 1 pracovnímu dni (můžeš si pod tím myslet třeba den trvající týden atd., to je jedno), pracovní den = 12 hodinám, nutná práce (reprodukující mzdu) = 8 hodinám, pak by mzda 30 dělníků (nebo pracovních dnů) = 20 librám št. a hodnota jejich práce = 30 librám št., variabilní kapitál na jednoho dělníka (denně nebo týdně) = $^2/_3$ librám št. a hodnota, kterou tvoří = 1 libra št. Masa nadhodnoty, vytvořená kapitálem 100 liber št., bude v různých průmyslových odvětvích velmi rozdílná podle poměru,v němž se kapitál 100 dělí na konstantní a variabilní. Označme konstantní kapitál C a variabilní V. Kdyby bylo např. v bavlnářském průmyslu složení C 80, V 20, byla by hodnota produktu = 110 (při 50 % nadhodnoty čili nadpráce). Masa nadhodnoty = 10 a míra zisku = 10 %, protože zisk = poměru 10 (nadhodnota): 100 (celková hodnota vynaloženého kapitálu). Dejme tomu, že v nějakém velkém krejčovství je složení: C 50, V 50, takže produkt = 125, nadhodnota (při 50% míře jako předtím) = 25 a míra zisku = 25 %. Vezměme jiné průmyslové odvětví, kde je poměr C 70, V 30, takže produkt = 115, míra zisku = 15%. A konečně průmyslové odvětví, kde složení = C 90, V 10, takže produkt = 105 a míra zisku = 5 %.

Máme tu při *stejném vykořisťování* práce u stejně velkých kapitálů

v různých odvětvích velmi různé masy nadhodnoty, a tedy i velmi různé míry zisku.

Sečteme-li však výše uvedené 4 kapitály, dostaneme:

		hodnota produktu		
1.	C 80 V 20	110	míra zisku = 10 %	míra nadhodnoty
2.	C 50 V 50	125	míra zisku = 25 %	ve všech případech
3.	C 70 V 30	115	míra zisku = 15 %	= 50 %
4.	C 90 V 10	105	míra zisku = 5 %	
	kapitál 400		*zisk* = 55	

To znamená na 100 liber míru zisku 13 $^3/_4$ %.

Vezmeme-li *celkový kapitál třídy* (400), činila by míra zisku = 13 $^3/_4$ %. A kapitalisté jsou bratři. Konkurence (převádění kapitálu nebo stahování kapitálu z jednoho odvětví do druhého) způsobuje, že *stejně velké* kapitály v *různých průmyslových odvětvích* přes své různé organické složení dosahují *stejné průměrné* míry zisku. Jinými slovy: Jestliže kapitál např. 100 liber dosahuje v určitém průmyslovém odvětví *průměrného* zisku, nedosahuje ho jako právě tento, tímto zvláštním způsobem použitý kapitál, tedy ani v poměru, v němž sám vyrábí nadhodnotu, nýbrž jako *alikvotní část* celkového kapitálu třídy kapitalistů. Je to jakýsi podíl, a dividenda z něho se vyplácí úměrně její výši z celkové sumy nadhodnoty (čili nezaplacené práce), kterou vyrábí celkový variabilní (vynaložený na mzdy) kapitál třídy.

Aby však v uvedeném příkladu 1, 2, 3, 4 dosáhli stejného *průměrného zisku*, musí [kapitalisté] ve všech těchto skupinách prodávat svá zboží za 113$^1/_3$ libry. Ve skupině 1 a 4 je prodávají *nad jeho* hodnotou, ve skupině 2 a 3 *pod* jeho hodnotou.

Takto stanovená *cena* = vynaložený kapitál + průměrný zisk (např. 10 %) je to, co Smith nazývá *přirozená cena, cena nákladů*[314] atd. Je to ona *průměrná cena*, na kterou konkurence mezi různými odvětvími (převáděním nebo stahováním kapitálu) redukuje ceny v různých odvětvích. Konkurence *ne*redukuje tedy zboží na jejich

hodnotu, nýbrž na *ceny nákladů*, které jsou podle organického složení kapitálu *vyšší*, *nižší* než jejich *hodnoty* nebo se jejich *hodnotám* rovnají.

Ricardo zaměňuje *hodnoty* a *ceny nákladů*. Domnívá se tedy, že kdyby existovala *absolutní renta* (tj. renta *nezávislá* na různé úrodnosti půdy), že by se zemědělské výrobky atd. prodávaly stále *nad hodnotou*, protože by se prodávaly *nad* cenou nákladů (zálohovaný kapitál + průměrný zisk). To by postavilo základní zákon na hlavu. Popírá tedy absolutní rentu a uznává pouze rentu diferenciální.

Ale jeho ztotožňování *hodnot* zboží s *cenami nákladů zboží* je od základu nesprávné a tradičně převzaté od A. Smitha.

Věc se má takto:

Dejme tomu, že *průměrné* složení všeho *ne*zemědělského kapitálu = C 80, V 20, takže produkt (při 50% míře nadhodnoty) = 110 a míra zisku = 10 %.

Předpokládejme dále, že průměrné složení *zemědělského kapitálu* = C 60, V 40 (tato čísla jsou podle statistik pro Anglii přibližně správná; renty chovatelů dobytka atd. nehrají v této otázce žádnou úlohu, protože nejsou určovány samy sebou, nýbrž obilní rentou). Produkt se pak při stejném vykořisťování práce jako předtím = 120 a míra zisku = 20 %. Prodá-li tedy farmář zemědělský produkt za *jeho hodnotu*, prodá jej za 120, a ne za *110*, za *cenu jeho nákladů*. *Pozemkové vlastnictví* však brání tomu, aby farmář, podobně jako jeho bratři kapitalisté vyrovnával *hodnotu* produktu na *cenu nákladů*. Konkurence kapitálů si to nemůže vynutit. Přijde pozemkový vlastník a shrábne *rozdíl mezi hodnotou a cenou nákladů*. Nízký poměr konstantního kapitálu k variabilnímu vyjadřuje vůbec nízký (či relativně nižší) stupeň rozvoje produktivní síly práce v určité sféře výroby. Je-li tedy průměrné složení zemědělského kapitálu např. C 60, V 40, kdežto nezemědělského C 80, V 20, dokazuje to, že zemědělství ještě nedosáhlo stejného stupně rozvoje jako průmysl. (A to je snadno vysvětlitelné, neboť nehledě na všechno ostatní, průmysl je založen na starší vědě, mechanice, zatímco zemědělství je založeno na úplně nových vědách — chemii, geologii a fyziologii.) Bude-li poměr v zemědělství = C 80, V 20 (za výše uvedených podmínek), *absolutní renta* odpadne. Zůstane pouze *diferenciální renta*, kterou však vysvětluji tak, že se Ricardova hypotéza o neustálém

zhoršování zemědělství ukazuje jako úplně směšná a ničím nepodložená.

K předchozímu určení *ceny nákladů* jako něčeho, co se liší od *hodnoty*, je třeba ještě poznamenat, že kromě rozdílu mezi konstantním a variabilním kapitálem, který vyplývá z *bezprostředního výrobního procesu* kapitálu, je tu ještě rozdíl mezi *fixním a oběžným kapitálem*, který vyplývá z *procesu oběhu kapitálu*. Kdybych to však chtěl zahrnout do uvedené formule, byla by příliš složitá.

Zde máš — zhruba, neboť věc je dost komplikovaná — kritiku Ricardovy teorie. Jistě uznáš, že vezme-li se v úvahu *organické složení kapitálu*, odpadá spousta dosavadních zdánlivých rozporů a problémů.

Apropos! Byl bych **velmi rád**, vysvětlím Ti v příštím dopise proč, kdybys mi podrobně zkritizoval z vojenského hlediska (politickou stránku si vezmu na starost sám) ten Lassallův a Rüstowův pitomý plán na osvobození.*

Tvůj
K. M.

Pozdrav dámám.

Imandt se už ohlásil. Icik odjíždí v pondělí.

Uvidíš, že podle mého pojetí „absolutní renty" *pozemkové vlastnictví* (za určitých historických okolností) vlastně ceny surovin *zdražuje*. To lze z komunistického hlediska velmi dobře využít.

Je-li uvedený názor správný, *není* naprosto *nutné*, aby se *absolutní renta* platila za všech okolností nebo z *každého druhu půdy* (ani tehdy, má-li zemědělský kapitál předpokládané složení). Kde *pozemkové vlastnictví* — fakticky nebo podle zákona — *ne*existuje, tam se renta neplatí. V tomto případě nenaráží použití kapitálu v zemědělství na zvláštní odpor. Ten se pak pohybuje v tomto živlu právě tak nenuceně jako jinde. Zemědělské výrobky se potom prodávají, jak je to běžné u množství průmyslových výrobků, *pod* svou hodnotou za *cenu nákladů*. *Pozemkové vlastnictví* může fakticky odpadnout i tam, kde je kapitalista zároveň pozemkovým vlastníkem atd.

Ale je zbytečné pouštět se tu do těchto podrobností.

* Viz tento svazek, str. 302.

Diferenciální renta — která nevyplývá z toho, že se kapitál vkládá do půdy místo do nějaké jiné oblasti — nečiní *sama o sobě* teoreticky potíže. Není to nic jiného než mimořádný zisk, který existuje i v každé sféře průmyslové výroby u každého kapitálu, který pracuje za lepších podmínek, než jsou průměrné. Jenomže v zemědělství se ustálil, protože spočívá na tak solidní a (poměrně) pevné základně, jako jsou rozdíly v přirozené úrodnosti různých druhů půdy.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

151

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn **7.** srpna [1862]

Milý Engelsi,

v pondělí byl u mne pan domácí a prohlásil mi, že prý už měl se mnou trpělivost dost dlouho a že předá tu věc svému agentovi, jestliže mu co nejdříve nezaplatím. To by znamenalo exekutora.[184] Také jsem dostal — shodou okolností týž den — exekuční upomínku na daně a několik dopisů od obchodníků, většinou to jsou známí mého pana domácího; vyhrožují mi žalobou a chtějí mi zarazit aprovizaci.

Lassalle odcestoval v pondělí. Setkal jsem se s ním ještě jednou po všech těch událostech. Poznal podle toho, jak jsem byl zdrcen, že krize, o které dávno věděl, vyústila v nějakou katastrofu. Zeptal se mne, oč jde. Když jsem ho informoval, prohlásil, že mi může dát do 1. ledna 1863 15 liber; mohu také vystavit na něj v libovolné výši směnku, jestliže mu Ty nebo někdo jiný zaručí splacení částky přesahující 15 liber. Víc prý mi při svých stísněných poměrech poskytnout nemůže. (Tomu věřím, protože tady *denně* projezdil v drožce a prokouřil 1 libru a 2 šilinky.)

Tímto způsobem, a obrátíme-li se s diskontem na Borkheima, můžeš udělat něco, co by na čas zažehnalo krizi? Z těch 10 liber jsem zaplatil 6 učiteli klavíru, protože je to bezohledný chrt, který by mě hnal bez okolků před hrabský soud. Za 2 libry jsem vyzvedl věci ze zastavárny a zbytek jsem dal k dispozici ženě.

Ujišťuji Tě, že kdybych si nedělal starosti s rodinou, přestého-

val bych se mnohem raději do nějakých těch vzorných dělnických činžáků, než abych takhle pořád ždímal Tvou kapsu.

A navíc ještě jedna okolnost. Dr. Allen mi říká, že Jenička rozhodně musí aspoň na 14 dní k moři, a právě tak i naše nejmenší, která měla loni nějakou žloutenku a není dosud v pořádku.

Icik mi ještě řekl, že možná založí noviny, až se v září vrátí. Řekl jsem mu, že jsem ochoten jim dělat anglického dopisovatele, když *dobře zaplatí*, ale bez jakékoli další odpovědnosti nebo politické účasti, protože se kromě několika vzdálených konečných cílů neshodujeme v ničem.

S Tvými názory na občanskou válku v Americe* tak docela nesouhlasím. Nevěřím, že už je po všem. Severané byli od počátku ovládáni zástupci pohraničních otrokářských států, kteří také prosadili do čela armády McClellana, starého Breckinridgeova stoupence. Jih naproti tomu táhl od počátku za jeden provaz. Sever sám udělal z otrokářství vojenskou oporu Jihu, místo aby je obrátil proti němu. Jih přenechává produktivní práci otrokům, a proto mohl beze všeho vytáhnout do pole s celou svou brannou mocí. Měl jednotné vojenské velení; Sever ne. Že Severané neměli žádný strategický plán, bylo vidět jasně už ze všech manévrů kentucké armády po dobytí Tennessee. Podle mého názoru dojde k celkovému obratu. Sever povede konečně válku vážně, sáhne k revolučním prostředkům a svrhne nadvládu politiků z pohraničních otrokářských států. Jeden jediný černošský pluk pozoruhodně zapůsobí na nervy Jižanů.

Potíže se získáním 300 000 mužů se mi zdají čistě politické. Severozápad a Nová Anglie[315] chtějí přinutit a také přinutí vládu, aby se vzdala dosavadního diplomatického způsobu vedení války, a připravují teď podmínky, aby těch 300 000 mužů nastoupilo. Kdyby Lincoln nepovolil (on ale povolí), dojde k revoluci.

Pokud jde o nedostatek schopných velitelů, pak dosavadním způsobem, kdy o volbě generálů rozhodovaly pouze diplomatické a stranické pletichy, sotva bylo možné nějaké talenty prosadit. Zatím se mi zdá, že generál Pope je energický člověk.

Pokud jde o finanční opatření, jsou těžkopádná, jak už to musí

* Viz tento svazek, str. 298–300.

být v zemi, kde (ve federálním měřítku) fakticky dosud neexistují žádné daně, ale zdaleka nejsou tak nesmyslná, jako opatření Pitta a spol.[316] Nynější znehodnocení peněz nebude asi vyvoláno hospodářskými, nýbrž čistě politickými příčinami, nedůvěrou.* To znamená, že se to při jiné politice změní.

Podstata celé té věci spočívá podle mne v tom, že takové války musí být vedeny revolučně a že se Yankeeové dosud snažili vést válku ústavními prostředky.[317]

Salut.

Tvůj

K. M.

Imandt je tu. Zase jedno, teď velmi nemilé, vytržení z práce. Myslím, že můj spis[30] bude mít 30 archů.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 284.

152

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 8. srpna 1862

Milý Mouřeníne,

když jsem Ti vypočítával své výdaje, nebyl v tom naprosto záměr, aby Ti zašla chuť na další „ždímání", jak tomu říkáš. Naopak myslím si, že si budeme i nadále navzájem pomáhat, jak to jen půjde, a že je přitom úplně lhostejné, kdo z nás právě „ždímá" a kdo je „ždímán", může se přece stát, že se tyto úlohy vymění. Ten soupis měl jediný důvod, totiž ukázat, že momentálně Ti nemohu sehnat víc než 10 liber.

Těch 15 liber sis snad vzal hned od Lassalla v hotovosti, nebo jak mám tomu „do ledna"* rozumět? Chce Ti je snad vyplatit později? Pokud jde o směnku, mohu ovšem vystavit na Lassalla na tři, a snad i na čtyři měsíce směnku, třeba na 40 až 45 liber čili asi 260 až 300 tolarů, bude-li je Borkheim chtít vyplatit ve stříbře. Také Ti budu moci poslat hotově dalších 10 liber, když nechám Borkheima čekat až do září na peníze, které mu dlužím za víno. To by pak bylo 10 ode mne, 45 na směnku, 15 od Lassalla, dohromady 70 liber. Tím bych ale na dlouhou dobu úplně vyčerpal své prostředky, ale na tom by už nezáleželo, jenom kdyby ses dostal z bryndy a Jenička mohla k moři. Protože Borkheim musí stále něco platit na kontinentě — a on ví, že *musím* směnku za všech okolností proplatit, nechci-li se tady znemožnit, můžeš za ním klidně zajít a zeptat se ho, zda je ochoten nám to zprostředkovat. Můžeš mu říci, že teď, kdy je v bavlně tak špatná situace, pokládám za svou

* Viz tento svazek, str. 314.

povinnost čerpat z prostředků firmy co nejméně, a že je mi proto tento způsob milejší. Nemusíš se před ním ostýchat ani tak málo jako já, jenom tam hned zajdi a zařiď to, abych mohl hned na pana barona* vystavit směnku.

Lupus přijel v pondělí, zachvácen revmatismem a chřipkou, a tak musel v Londýně proležet ten jediný den, který tam strávil; jakmile se mu trochu ulevilo, jel hned sem. A jen proto nezašel k Tobě. Je mu už líp, ale in monetibus** také úplně na dně a přišel tedy hned ke mně pro těch 10 liber.

Musíš odněkud zase nějaké peníze vykouzlit, protože si jinak nevím absolutně rady, jak ucpat tu díru po „Tribune". Ostatní newyorské listy Ti také nemohou „Tribune" třeba jen trochu nahradit; přesto by nebylo na škodu pokusit se o to při vhodné příležitosti, mohlo by z toho kápnout aspoň něco. Kniha[30] by při třiceti arších vynesla v nejlepším případě takových 70 liber, jak to ale vypadá s Brockhausem? Dojednals o tom něco s Lassallem? A jak dlouho to bude ještě trvat? — S „Allgemeine Militär-Zeitung" jsem zase navázal kontakt, uvidím, co z toho bude, maximum je tam ale 1 článek za 6 týdnů. Nemohl bys mi přes svého mussura*** nebo jinak zařídit, abych se stal dopisovatelem pro militaria některého anglického listu v Londýně? To všechno jsou však jen okrajové záležitosti, a jestliže se nám nepoštěstí vynaleznout, jak kakat zlato, těžko zbude něco jiného, než abys tak či onak vyrazil něco z příbuzných. Přemýšlej o tom.

O Lassallových válečných plánech a o Tvé teorii renty†, u které mi existence „absolutní" renty není ještě vůbec jasná — musel bys ji teprv dokázat —, napíšu Ti v tyto dny. Mám šeredné hemoroidy a nevydržím déle sedět.

Pozdravuj rodinu.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Ferdinanda Lassalla.
** s penězi.
*** pomocníka (z hebrejského slova „m'schores").
† Viz tento svazek, str. 308–313.

153

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 9. srpna 1862

Milý Engelsi,

Icik mi chce vyplatit těch 15 liber až 1. ledna.

Byl jsem tedy u Borkheima. Máš vystavit na Lassalla směnku na 400 tolarů (přirozeně jsem Borkheimovi neřekl nic o Lassallovi, o těch 15 librách, které má L. zaplatit). Na 3 měsíce. Pak má být ale *vystavena nová*, protože jsem Borkheimovi řekl, že částka je splatná teprve 1. ledna. (To je totiž Lassallův termín.)

Hlavně tedy, abys poslal Borkheimovi směnku.

Pokud jde o *teorii renty*,* musím ovšem teprve počkat na Tvůj dopis. Ale pro zjednodušení „debaty", jak by řekl Heinrich Bürgers, zatím toto:

I. Jediné, co musím *teoreticky* dokázat, je to, že je *možná* absolutní renta bez porušení zákona hodnoty. To je bod, okolo kterého se točí *teoretický* spor od fyziokratů až dodnes. Ricardo tuto možnost popírá; já ji obhajuji. Současně tvrdím, že jeho popírání je založeno na teoreticky nesprávném dogmatu, převzatém od A. Smitha, o předpokládané totožnosti *cen nákladů*[314] a *hodnot zboží*. Dále tvrdím, že tam, kde Ricardo osvětluje tuto věc *na příkladu*, předpokládá vždycky poměry, za kterých buďto neexistuje kapitalistická výroba, nebo (fakticky či právně) neexistuje *pozemkové vlastnictví*. Jde však právě o to, prozkoumat tento zákon za existence těchto okolností.

II. Pokud jde o *existenci* absolutní pozemkové renty, je to

* Viz tento svazek, str. 318.

otázka, která by se měla řešit v každé zemi *statisticky*. Ale důležitost čistě teoretického řešení vysvítá z toho, že statistikové a praktikové vůbec už 35 let tvrdí, že absolutní pozemková renta existuje, kdežto (ricardovští) teoretikové se ji pokoušejí velmi násilnými a teoreticky chabými abstrakcemi oddiskutovat. Dosud jsem vždycky zjistil, že ve všech těchto sporech byli teoretikové v neprávu.

III. Dokazuji, že i za předpokladu, že existuje absolutní pozemková renta, nijak z toho nevyplývá, že se za všech okolností platí renta z nejhorší ještě obdělávané půdy nebo z nejhoršího dolu, nýbrž že je docela dobře možné, že se jejich produkty musejí prodávat za tržní hodnotu, ale *pod* svou *individuální* hodnotou. Ricardo, aby dokázal opak, předpokládá vždycky — což je teoreticky nesprávné, že ať jsou podmínky na trhu jakékoli, tržní hodnotu určuje zboží vyrobené za *nejnepříznivějších* podmínek. Na to jsi už správně odpověděl v „Deutsch-Französische Jahrbücher".*

Tolik dodatečně o rentě.

Co se týče Brockhause**, slibuje Lassalle, že udělá všechno, co bude v jeho moci, a já tomu věřím, protože slavnostně prohlásil, že *svoje* magnum opus o politické ekonomii bude moci uveřejnit nebo začít zpracovávat — což jsou u něho fakticky totožné výrazy — teprve až vyjde má kniha.[30]

Salut. Tvůj

K. M.

Borkheim dodatečně uvádí:

Máš vystavit na Lassalla směnku na 400 tolarů splatnou po 3 měsících, a 14 dní před její splatností vystavit novou do 1. ledna 1863. Borkheim se postará o to, aby Lassalle dostal peníze hned ke konci první lhůty, kdybys to nemohl splácet po částech.

Byl bych rád, kdybys mi pro „*Evening Post*"*** sestavil dopis, protože běžnou angličtinou píšu velmi špatně.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Nástin kritiky politické ekonomie".
** Viz tento svazek, str. 318.
*** Viz tento svazek, str. 308.

154

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester před 12. srpnem 1862]

Přikládám směnku na barona z Chytrákova*. *Musíš* mu o tom poslat avízo, oznámit datum vystavení, den splatnosti atd., také že při dospělosti směnky peníze dostane, ale musí ji prodloužit až do 1. ledna, kdy mu pak uhradím rozdíl nad 15 liber.

Tvůj
B. E.

[Připsáno Marxovým rukopisem]

vyst. 12. srpna 1862 (na 3 měsíce à dato)
12. srpna 1862

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Ferdinand Lassalle.

155

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester 13. srpna 1862]

Milý Mouřeníne,

na tento dopis[318] nemohu odpovědět, protože nevím, cos konkrétně řekl Borkheimovi, a bojím se proto, abychom neříkali každý něco jiného. Přirozeně jsem si myslel, že se už Lassalle vrátil do Berlína. Zajdi hned k Borkheimovi a zařiď, aby směnka byla vrácena a pak ji pošli Lassallovi k akceptu. Bez toho se pochopitelně nedá nic dělat. Jak mohlo toto nedorozumění vzniknout, to nechápu.

Tvůj hemeroidarius

B. E.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

156

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 14. srpna 1862

Milý Frederiku,

jenom pár řádek, protože mě dnes čeká spousta běhání a vyřizování.

Celé to nedorozumění spočívá v tom, že k „žádnému" nedošlo. Než jsem Ti napsal, řekl jsem Borkheimovi, že *ne*vím, je-li Lassalle v Berlíně, a že tedy okamžitý akcept směnky není zaručen. Borkheim přesto slíbil, že bude směnku diskontovat, jakmile bude mít Tvůj podpis. Pak si to ale zase rozmyslel. — Rozhodl se, že ji nebude diskontovat sám, jak měl původně v úmyslu, ale že ji dá diskontovat u jednoho ze svých přátel, který má spojení s Berlínem.

K tomu ovšem potřeboval Lassallův akcept. Ten je, jak jsem se dověděl včera od Buchera, teď ve Wildbadu, kde Lassalle senior je více méně v posledním tažení.[319] Baronu Icikovi jsem hned napsal.*

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 703.

157

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 20. srpna [1862]

Milý Engelsi,

s tou směnkou jsem už leccos zažil.

Nejprve tedy Borkheim, který to myslí velmi dobře, ale také se chce rád ukázat a post festum v poslední chvíli je plný rozpaků, napřed slíbil, že bude směnku diskontovat sám (*ze své kapsy*). Přitom *věděl*, že bude muset na Lassallův akcept trochu počkat. Pak pošle, aniž se slovem zmíní, směnku přes (bratry) Brucknery do Berlína, aby ji tam Brucknerové diskontovali. Možná — tváří se, jako by zapomněl, co jsme původně dohodli — že mezitím dostal strach.

Za druhé: baron z Chytrákova*, s kterým jsem se o té transakci předevčírem večer domluvil, protože prohlásil, že je „ke všemu ochoten", píše *dnes* z Wildbadu,[320] kam jsem mu to sdělil:

„Abych směnku akceptoval, potřebuji přímo od Engelse prohlášení, kterým se zaváže, že mi zašle *8 dní před dospělostí* směnky částku potřebnou na její krytí. Přirozeně ne (!) proto, že bych pochyboval, že píšeš z jeho pověření. Prostě proto, že mám-li přistoupit na směnku, kterou sám nejsem s to zaplatit, musím mít aspoň, abych se pojistil proti všem nepředvídaným okolnostem a na život i pro případ smrti, vlastnoruční písemný závazek toho, kdo krytí má a může zaručit."

Napsal jsem nato baronovi, který je teď v *Curychu* (z Wildbadu už odcestoval) a pojede odtud „snad" za několik dní do Itálie —

* Ferdinand Lassalle.

velmi ironický dopis* a sdělil mu, že Tě obratem požádám, abys mi poslal ten revers, což tímto činím.

Borkheim mi včera přečetl dopis, který Ti poslal. Byl bych rád, kdybys mu soukromě napsal, aby se všemožně snažil nějak mi ty peníze opatřit, protože na jedné straně (a je tomu tak) mám *povážlivou* bídu a na druhé straně může trvat ještě dlouho, než se Lassalle vrátí ze svých dobrodružných cest.

(Icika jsem ostatně v dopise požádal, aby napsal, až dostane Tvůj revers, do Berlína bratrům „Meyerovým", kteří směnku mají, že ji bude akceptovat po návratu, jestliže se nezdrží na nějakém místě tak dlouho, aby si tam dal směnku poslat k akceptu.)

Kamaráde, říkej si co chceš, ale je mi to opravdu trapné, že Ti dělám s tou svou mizérií tolik starostí! Kdybych si tak dovedl najít nějaký kšeft! Šedivá, drahý příteli, je všechna teorie a jenom kšeftu strom se zelená.** Bohužel jsem na to přišel příliš pozdě.

Z těch 20 liber, kterými mě Borkheim založil, jsem především zaplatil daně, pak ševci, který mě chtěl žalovat atd. S 5 librami jsem poslal včera rodinu do Ramsgate, protože Jenička už tu nemohla déle zůstat. Ani nevím, jak Ti mám poděkovat za to, žes to umožnil. Je to nejhodnější a nejnadanější dítě na světě. Tady ale trpěla dvojnásob. Jednak fyzicky. A pak na ni těžce doléhaly ty životní trable. Jak jsem byl dnes rád, že je žena s dětmi pryč a že neprožívaly spolu se mnou Icikův dopis!

Nemohl bys na pár dní přijet? Ve své kritice[80] jsem vyvrátil tolik starých názorů, že bych se přece jen rád o několika bodech s Tebou poradil. Psát o tom je pro Tebe i pro mne úmorné.

Jeden bod, ve kterém se musíš jako praktik vyznat, je tenhle: Dejme tomu, že stroje, s kterými podnik zahajuje výrobu = 12 000 liber št. Nechť se opotřebují v průměru za 12 let. Jestliže se pak každý rok přirazí ke zboží 1000 liber hodnoty, je cena strojů za 12 let zaplacena. Potud A. Smith a všichni jeho následovníci. Ale ve skutečnosti je to jen průměrná kalkulace. Se stroji, které mají životnost 12 let, je to asi jako s koněm, který by měl žít nebo být schopen tahat 10 let. Ačkoli musí být po 10 letech nahrazen novým

* Viz tento svazek, str. 704.
** Parafráze Mefistofelových slov z Goethova „Fausta", díl první, scéna 4.

koněm, bylo by fakticky nesprávné říkat, že z něho každý rok $^1/_{10}$ odumře. Pan Nasmyth v jednom dopise k továrním inspektorům naopak poznamenává, že stroje (aspoň určité stroje) fungují ve druhém roce lépe než v prvním[321]. Rozhodně se přece nemusí během těch 12 let nahrazovat každoročně in natura $^1/_{12}$ strojů? Ale jak je to teď s fondem, z kterého se má ročně nahrazovat $^1/_{12}$ strojů? Není to ve skutečnosti akumulační fond k rozšiřování reprodukce, nezávisle na celé přeměně důchodu v kapitál? Nevysvětluje existence tohoto fondu *částečně* onu *velice odlišnou* míru akumulace kapitálu u národů, kde je rozvinuta kapitalistická výroba a kde je proto hodně fixního kapitálu, na rozdíl od národů, kde tomu tak není?

Ačkoli Tě trápí hemeroidy, mohl bys alespoň na tohle stručně odpovědět.

Pokud jde o Rüstowův a Lassallův plán*, záleží mi na Tvé kritice kvůli Bucherovi.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 302, 306–307, 312.

158

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester 21. srpna 1862]

Milý Mouřeníne,

přikládám revers pro Lassalla*. Nerozčiluj se tolik kvůli těm hloupostem. Vyžádej si prostě směnku zpět a pošli ji Lassallovi k akceptu; nebo ať mu ji pošlou rovnou z Berlína. Chápeš, že u Borkheima nepořídím víc než Ty, spíš méně. Že se vytahuje, to vím.

Ve velkém spěchu.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 324–325.

159

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester začátkem září 1862]

Milý Mouřeníne,

vězím až po uši ve spekulaci s bavlnou, která nabyla kolosálních rozměrů — kdo má kuráž, vydělá hodně peněz, Ermen & Engels ji ale bohužel nemají — dřu přitom jako pohan, napíšu Ti hned, jak jen budu trochu moci.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

160

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 9. září 1862

Milý Mouřeníne,

nemáš ani tušení, jak jsem byl poslední dobou zapřažen. Ta zatracená bavlna stoupla na pětinásobek průměrné ceny a ani bys nevěřil, co to dalo práce neustále informovat veškeré zákaznictvo o postupném zdražování.

Doufám, že lassalliáda s tou nešťastnou směnkou* se už vyřešila a že už máš peníze. Já jsem konečně s prací tak dalece hotov, že mohu v pátek odejet do Německa, na 14 dní,[322] v Londýně se bohužel nemohu zdržet, času je namále, a tu pitomou výstavu[239] jsem si z vyprávění tak zošklivil, že jsem doopravdy rád, že ji neuvidím. Ale napiš mi ještě — než odjedu — pár řádků, jak to dopadlo s tou směnkou a jak se daří Jeničce.

Teorie renty** byla pro mne při té mele s bavlnou[265] opravdu příliš abstraktní, musím si to rozmyslet, až budu mít větší klid. To platí i o tom opotřebení***, ale skoro si myslím, že ses dostal na nesprávnou cestu. Doba opotřebovávání není přece u všech strojů stejná. O tom ale víc, až se vrátím.

Pár jednotlivců tady vydělalo na stoupání cen nekřesťanské peníze. My z toho nebudeme mít nic, jednak proto, že ten chrabrý Gottfried† je přece posera, jednak proto, že přádelny v takovém

* Viz tento svazek, str. 324—325.
** Viz tento svazek, str. 308—313, 318, 319—320.
*** Viz tento svazek, str. 325—326.
† Gottfried Ermen.

období vůbec nic nevydělávají. Všechno shrábly komisionářské firmy.

Bull Run číslo 2 — to byl skvělý kousek Jacksona Stonewalla, zdaleka nejlepšího chlapíka z celé Ameriky. Kdyby ho podpořila čelným útokem hlavní armáda konfederovaných a všechno klapalo (třeba jen napůl), bylo by pravděpodobně s panem Popem amen.[323] Takhle to ale vedlo jen k tomu, že konfederovaní získali velký morální úspěch — respekt před svou podnikavostí a před Jacksonem — a několik čtverečních mil území; naproti tomu to ale urychlilo spojení a soustředění *celé armády Unie* před Washingtonem. Příští parník nám asi přiveze další zprávy o nových bojích, ve kterých by federovaní mohli zvítězit, kdyby jejich generálové nebyli tak ukrutně hloupí. Co se dá ale dělat s takovou pakáží! Největší všivák je Pope, dovede se jen naparovat, odvolávat, lhát a zastírat porážky. Ten štábní mudrlant McClellan mi teď opravdu zase připadá jako rozumný člověk. A navíc ten rozkaz, že všichni budoucí generálmajoři musí složit zkoušku, jakou absolvují v Prusku praporčíci.[324] To je opravdu žalostné, a ti Jižané, kteří aspoň vědí, co chtějí, připadají mi proti tomu, jak si vedou ti bačkorové na Severu, co by hrdinové. Nebo si ještě myslíš, že pánové ze Severu tu „rebelii" potlačí?

Adieu!

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

161

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 10. září [1862]

Milý Engelsi,

rodina se mi vrátila z Ramsgate; Jenička se velice zotavila.

Lassallův dopis, ke kterému přiložil psaní pro bratry Meyerovy v Berlíně, u nichž směnka leží, a v kterém ohlašuje svůj akcept, přišel teprve včera. To už ale Borkheim odcestoval na dovolenou. Vyplatil mi zatím po částech 40 liber, posledních 15 z těch 40 před 13 dny, když jsem *odjížděl*.[325] Chtěl jsem totiž něco vydobýt ze strýce*, ale ten také právě cestoval po kontinentě. Jel jsem odtud (před Kolín atd.) do Trevíru k máti, ale neměl jsem úspěch, což jsem tušil hned, když jsem pana strýčka nezastihl. 17. tohoto měsíce mám zaplatit řezníkovi na směnku 6 liber (six pounds), ale Borkheim nebude v té době ještě zpátky, protože chce asi 4 týdny rejdit po Švýcarsku a jinde.

Pokud jde o Yankeeje, jsem stejně jako dříve přesvědčen, že Sever nakonec zvítězí**; občanská válka může ovšem projít všelijakými epizodami, snad i příměřími, a hodně se protáhnout. Jih by uzavřel nebo mohl uzavřít mír jen s podmínkou, že dostane pohraniční otrokářské státy. Pak by mu připadla i Kalifornie, po ní by následoval severozápad, a celá federace, snad s výjimkou států Nové Anglie[315] by se zase *sjednotila*, tentokrát pod uznávanou nadvládou otrokářů. Spojené státy by se obnovily na bázi požadované Jihem. To ale není možné a nestane se to.

* Liona Philipse.

** Viz tento svazek, str. 315 a 671.

Sever zase může uzavřít mír jen tehdy, bude-li Konfederace omezena na staré otrokářské státy a budou-li tyto státy vklíněny mezi řeku Mississippi a Atlantik. To by znamenalo, že by se Konfederace odebrala brzy na věčnost. Příměří a jiné prozatímní stavy, spočívající na statu quo, mohou válku nanejvýš dočasně přerušit.

Sever neválčí jinak, než jak se to dá čekat od *buržoazní* republiky, ve které tak dlouho vévodil suverénně pustý švindl. Jih jako oligarchie má pro válčení mnohem lepší předpoklady, zejména jako oligarchie, ve které veškerou produktivní práci obstarávají černoši a kde se čtyřmiliónový „white trash"* skládá ze samých flibustýrů z povolání. Přesto bych ale dal krk za to, že ti mládenci ostrouhají kolečka a že je ani „Stonewall Jackson" nespasí. Je ovšem možné, že ještě předtím dojde přímo na Severu k nějaké revoluci.

Willich je brigádním generálem, a jak vyprávěl v Kolíně Kapp, má prý teď vytáhnout do války i Stephens**.

Zdá se mi, že se trochu moc poddáváš vojenskému aspektu událostí.

Pokud jde o ten ekonomický oříšek***, nebudu Tě teď na Tvé cestě zatěžovat takovým „balastem".

Salut.

Tvůj
K. M.

Mohl bys ale napsat, kdy budeš projíždět Londýnem a kde bych Tě mohl zastihnout. Budu-li jen trochu moci, zajdu tam na skok za Tebou.

Je možné (i když je to ještě ve hvězdách), že začátkem příštího roku nastoupím v jedné anglické železniční kanceláři.

Co je s Garibaldim?

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „bílý neřád".
** Zřejmě Wilhelm Steffen.
*** Viz tento svazek, str. 329.

162

Engels Marxovi

do Londýna[173]

Manchester 16. října 1862

Milý Mouřeníne,

celý minulý i tento týden jsem se den co den chystal Ti napsat, ale ten zatracený shon kolem bavlny mi to nedovolil. Naši pánové přirozeně nechali za mé nepřítomnosti ležet, co se jenom dalo, takže jsem měl hned plné ruce práce.

Lupus vzkazuje, že ty věci v pořádku dostal.* Je to legrace, že už větší být nemůže. Ubozí Prušáci, lžou jako když tiskne, a když něco pustí do tisku, pokaždé se blamují.

Tu desetilibrovku, kterou jsem Ti poslal v den odjezdu, jsi snad dostal? Napřed jsem se toulal 14 dní údolím Mosely, na Rýně a po Durynsku, pak jsem zase zůstal moc dlouho v Barmenu a Engelskirchenu. Jel jsem přes Brusel a Lucemburk rovnou do Trevíru, odtud pěšky až do Kochemu. V Kolíně jsem vůbec nebyl.

Buržoové uvítali Bismarckovo jmenování bouřlivým jásotem.[326] Vůbec byli ti chlapi velmi sebejistí a počínali si poměrně odvážně. Tlačí chrabrého Viléma konečně v jedné finanční otázce ke zdi a vědí, že jim v tom bude muset časem ustoupit; představují si ale průběh té věci podivuhodně idylicky a myslí si, že stačí nechat ho chvíli na holičkách a on že pak za nimi už přijde sám. Ti budou ještě otvírat oči. V každém případě musí ta věc k jaru vyústit v krizi. Je to ale k popukání, jak dokáží peněžní otázky vyburcovat filistry k nadšení. Schulze-Delitzsch a spol. začínají hýřit vtipem a jenom

* Viz tento svazek, str. 709.

Virchow zůstává „vážný" jako muž; vlastně ne, vedle něho se chová s náležitou důstojností ještě Heinrich Bürgers ve Výmaru, bije se junácky za říšskou ústavu, která už patří historii.[327] Musím říci, že ten Schulze-Delitzsch, který nikdy nebyl a nechtěl být ničím jiným než hamižným měšťáčkem, že ten spořitelní skřítek se mi zdá ještě velmi úctyhodný v porovnání s mizery, jako je Bürgers a veliký Miquel, kteří ve Výmaru zachraňují vlast s heslem Prusko v čele[328].

O Kinkelovi mám teď také jasno. Je to učiněná karikatura jednoho čalouníka z Koblenze, typického Porýňana, svým způsobem jedinečného, se všemi předsudky a omezeností své rasy, který proklíná Prusy, nenávidí Francouze, sympatizuje s Rakouskem, je zároveň katolík i demokrat celou duší, ale skvěle šlape; táhl to se mnou pěšky přes Kochemský kopec; Kinkel se mu sice podobá, jako by mu z oka vypadl, ale kdyby toho chlapíka uviděl, vylekal by se a sedl by si na zadek.

Co soudíš o Americe? Finanční krach, nevyhnutelný při těch hloupých opatřeních o papírových penězích, je už přede dveřmi.* Vojensky se zřejmě Sever teď zase trochu dostane na nohy.

Co dělá Jenička?

Pozdravuj ode mne srdečně svou ženu a děvčata.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 336–337.

163

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

[Londýn] 29. října 1862

Milý Engelsi,

není to od Tebe hezké, že si o dovolené neuděláš nikdy čas, aby ses zastavil aspoň na den v Londýně.

Co se Jenička vrátila z lázní, vypadá mnohem lépe, i když pořád ještě ne tak, jak by měla. Za poslední rok ztratila na váze, místo aby přibrala.

Lassalle, který se na mne velmi zlobí, mi sděluje, že ta částka na krytí směnky se má poslat, protože nemá svého bankéře, přímo jemu, na berlínskou adresu: Bellevuestrasse 13. Tento měsíc má proces kvůli jednomu ze svých proslulých projevů.[329]

Schily tu byl týden, vypadá velmi sešle a nezdravě. Zato jeho přítel Imandt, který tu také byl, než jsem odejel do Holandska a do Trevíru*, je širší než delší. Má takový zátylek, jako by mu na hřbetě narostla druhá záda.

Pokud jde o Ameriku, myslím, že tažení do Marylandu[330] bylo rozhodující potud, že ukázalo, jak málo stoupenců Konfederace je dokonce i v této nejvíc jižansky smýšlející části pohraničních států. Ale v tomto boji jde hlavně o pohraniční státy.[233] Kdo je má, ovládá Unii. To, že Lincoln vydal prozíravý osvobozovací dekret[331] ve chvíli, kdy konfederovaní vtrhli do Kentucky,[332] ukazuje zároveň, že už přestal brát ohled na loajální otrokáře v pohraničních státech. Stěhování otrokářů z Missouri, Kentucky a Tennessee s jejich black

* Viz tento svazek, str. 193.

chattel* na Jih dosáhlo už obrovského rozsahu, a protáhnou-li se ještě trochu boje, což je jisté, ztratí tam Jih veškerou oporu. Zahájil boj, aby získal teritoria.[306] Válka sama se obrátila v prostředek, kterým byla zničena moc Jihu v pohraničních státech, vždyť tyto státy beztak svůj svazek s Jihem den ode dne uvolňovaly, protože chov otroků a vnitrozemský obchod s otroky nenacházejí už trh. Podle mého názoru půjde tedy Jihu jen o defenzívu. Úspěch mu však mohla přinést jedině ofenzíva. Potvrdí-li se zpráva, že Hooker převzal aktivní velení potomacké armády, že McClellan byl „odvolán" na „teoretickou" funkci vrchního velitele a že Halleck převzal vrchní velení na Západě, mohly by nabýt na důrazu i vojenské akce ve Virgínii. Kromě toho minulo teď roční období, které bylo pro konfederované nejvýhodnější.

Morálně měl krach tažení v Marylandu nesporně obrovský význam.

Pokud jde o finance, Spojené státy to vědí z let války za nezávislost a my jsme to pozorovali na Rakousku, kam se až může dojít se znehodnocením papírových peněz.[333] Fakt je, že Yankeeové nikdy nevyvezli do Anglie tolik obilí jako letos, že letošní sklizeň je zase vysoko nad průměrem a že ještě nikdy neměli tak příznivou obchodní bilanci jako v posledních 2 letech. Jakmile vstoupí v platnost nová daňová soustava (která je ovšem velmi triviální a typicky pittovská[316]), začnou se konečně také *odčerpávat* papírové peníze, které byly dosud jen stále *vydávány*. Nebude už třeba rozšiřovat v nynějším měřítku emisi papírových peněz, a tím se zamezí další znehodnocování. Že znehodnocení nebylo zatím tak nebezpečné jako kdysi za podobných okolností ve Francii a dokonce i v Anglii, bylo způsobeno tím, že Yankeeové nikdy nezakázali, aby současně platily *dvojí ceny* — cena ve zlatě a cena v papírových penězích. Vlastním zlem zůstávají státní dluh, za který se nikdy nedostal správný ekvivalent, a pak prémie za makléřství a spekulaci[334].

Když se Angličané chvástají, že u nich znehodnocení nikdy nepřekročilo $11\frac{1}{2}$ % (podle jiných pramenů ale činilo po určitou dobu víc než dvojnásobek), ráčí zapomínat, že nejenom platili dál

* černým majetkem.

staré daně, ale že k nim každý rok přibývaly nové a že tedy byl odliv bankovek zajištěn předem, zatímco Yankeeové válčili $1\,^1/_2$ roku fakticky (s výjimkou značně snížených dovozních cel) *bez daní* a jenom vydávali stále znovu papírové peníze. Při takovém procesu, který teď dospěl k přelomu, je znehodnocení opravdu ještě poměrně nepatrné.

Vztek, s jakým Jižané přijímají Lincolnovy dekrety, dokazuje, jak jsou důležité[335]. Všechny Lincolnovy dekrety vypadají jako úzkoprse klauzulované podmínky, které posílá advokát advokátovi protivné strany. Ale to není na závadu jejich historickému obsahu, a já to opravdu rád srovnávám s drapérií, kterou naproti tomu pentlí Francouz úplně bezvýznamné věci.

Vidím přirozeně stejně jako jiní, co je u Yankeeů na formě jejich hnutí odpudivého; myslím si ale, že se to dá vysvětlit povahou „buržoazní" demokracie. Přesto však mají tamější události světodějný dosah a v celých dějinách nenajdeme nic hnusnějšího než postoj, jaký k nim zaujímá Anglie.

Pozdravuj lupuse. Salut.

Tvůj

K. M.

Těch 10 liber jsem v pořádku dostal.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

164

Marx Engelsovi

do Manchesteru[336]

[Londýn] 4. listopadu 1862

Milý Engelsi,

přicházím právě od Freiligratha. Těch 400 tolarů Lassallovi pošle. Máš mu poukázat 60 liber št. a on Ti pak oznámí kurs atd.

S obnovením směnky nebudou žádné potíže. Můžeš vystavit směnku na 45 liber nebo na jakoukoli částku do 60 liber a pak mi ji poslat, aby ji Lassalle indosoval*. Jakmile to udělá, bude možné ji tady diskontovat. Můžeš ji vystavit na *3 měsíce*. K obnovení je ale nutný Lassallův indosament, to tedy do téhle platby nestihneme. Lassalle sám teď po mém dopisu na to obnovení čeká. Napiš mi hned, co dělat.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Marx míní akcept.

165

Engels Marxovi

do Londýna[173]

Manchester 5. listopadu 1862

Milý Mouřeníne,

těch 60 liber št. poukážu Freiligrathovi zítra. Jak se má postupovat s obnovením směnky, budu moci říct teprve tehdy, až budu vědět, zda po Lassallově akceptu bude také možno směnku *určitě* diskontovat a kdo to obstará. Na jedné straně by bylo zbytečné, kdybychom Lassalla nadmíru otravovali směnkami, které Ti bezprostředně nevynesou peníze, a na druhé straně by mi moc neprospělo, kdyby mi Borkheim (o kterém platí tytéž úvahy) posílal peníze jen po malých troškách. Navíc výlohy.

Co se týče Ameriky, jsem ovšem také toho názoru, že konfederovaní utrpěli v Marylandu nenadále velice významnou morální porážku.[330] Také jsem přesvědčen, že o výsledku války rozhodne, kdo bude *definitivně* pánem pohraničních států.[233] Ale rozhodně si nejsem jist, že tato historie bude probíhat takovou klasickou formou, jak si to asi představuješ. Přes všechen pokřik Yankeeů ještě vůbec nic nenasvědčuje tomu, že by obyvatelstvo tu věc skutečně považovalo za otázku národní existence. Naopak, volební vítězství demokratů spíše dokazují, že přibývá těch, kdo už mají války po krk.[337] Kdyby tu byl jen jediný důkaz, jediný náznak, že masy na Severu začínají vystupovat jako ve Francii v roce 1792 a 1793, pak by to všechno bylo moc krásné. Avšak jediná revoluce, která se dá očekávat, bude patrně spíše demokratická kontrarevoluce a shnilý mír, který rozdělí i pohraniční státy. Že tím věc ještě zdaleka nebude odbyta — to připouštím. Ale přesto počkáme. Musím říci, že se nedovedu nad-

chnout pro lid, který se v tak kolosální otázce nechá ustavičně napalovat $^1/_4$ počtu obyvatelstva vlastní země a po 18 měsících války nedospěl k ničemu jinému než k objevu, že všichni jeho generálové jsou osli a jeho civilní úředníci darebáci a zrádci. Na to se přece musí docela jinak, dokonce i v buržoazní republice, nemá-li úplně zabřednout do bahna. Co říkáš o tom, jak sprostě se k té věci stavějí v Anglii, v tom s Tebou úplně souhlasím.*

Tady ponenáhlu začíná být akutní bída. Gumpert mi řekl, že všechna vážnější onemocnění v jeho nemocnici nabývají tyfové povahy a hodně přibývá případů tuberkulózy, které prokazatelně vznikly za posledních 8—9 měsíců. Myslím, že do příštího měsíce se dělníkům omrzí dřepět tu pasívně a ztrápeně se tvářit jako teď.

Srdečné pozdravy.

Tvůj

B. E.

Jeden kodaňský německý obchodník, exdemokrat z osmačtyřicátého roku, navštívil Freiligratha, a ten ho na základě rozmluvy o Šlesviku-Holštýnu poslal k Blindovi. Řekl jsem tomu obchodníkovi, že Blind je drbna.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 337.

166

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 9. listopadu [1862]

Ve spěchu

Milý Engelsi,

Eccariovi zemřely na spálu 3 děti, jedno za druhým. Přitom mají tu největší bídu. Vyber něco mezi známými a pošli to na adresu Denmark Street 22, proti kostelu sv. Gilese.

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

167

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn 14. listopadu 1862]

Milý Engelsi,

protože jsi právě poslal peníze Eccariovi a kromě toho zaplatil velkou částku na Lassallovu směnku, jsi přirozeně pořádně „na suchu". Přesto Tě musím požádat, abys mi poslal *do pondělka* nějakou maličkost, protože musím koupit uhlí a „potraviny", obchodník mi sice už před 3 týdny vypověděl úvěr, ale já přesto musím, dokud tomu vydřiduchovi nezaplatím, kupovat *u něho* za hotové, aby mě nežaloval.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

168

Engels Marxovi

do Londýna[173]

Manchester 15. listopadu 1862

Milý Mouřeníne,

máš pravdu, jsem úplně na suchu a lámu si hlavu „úspornými opatřeními" jako pruská vláda. Doufám, že život doma u krbu na Hyde Road mi dovolí ztrátu vyrovnat, a posílám Ti proto v příloze pětilibrovku, O/L 28076, Manchester, 28. ledna 62. Zároveň je na cestě přes Chaplina a Horna koš s vínem, ve kterém je tucet lahví bordeaux, 2 láhve starého rýnského ročník 1846 pro Jeničku a ostatek doplňuje rýnské 1857. Celkem 24 lahví.

Čekám netrpělivě na parník se zprávami o newyorských volbách.[337] Zvítězí-li demokraté ve státě New York, pak už nevím, co si o těch Amerikánech myslet.* Že národ postavený před velké historické dilema, ve kterém jde zároveň o jeho vlastní existenci, se může po osmnáctiměsíčním boji stát ve své většině reakční a hlasovat pro to, aby se zatroubilo na ústup, to mi přece jen nejde na rozum. I když je na jedné straně dobré, že buržoazní republika se důkladně zdiskredituje i v Americe, takže už nikdy nebude možné vyhlašovat ji za konečný cíl, nýbrž pouze za prostředek a formu přechodu k sociální revoluci, je to přece jen k vzteku, když se prašivá oligarchie pouze s polovičním počtem obyvatelstva ukáže být stejně silná jako ta těžkopádná, velká, bezmocná demokracie. Ostatně, zvítězí-li demokraté, budou chrabrý McClellan a westpointovci[338] na koni a je po parádě. Ti chlapi jsou schopni uzavřít mír, když se

* Viz tento svazek, str. 345–346.

Jih vrátí do Unie s podmínkou, že presidentem bude vždycky Jižan a že v Kongresu bude vždy stejný počet Jižanů a Severanů. Jsou dokonce s to prohlásit okamžitě Jeffersona Davise presidentem Spojených států a vzdát se dokonce i pohraničních států, nebude-li jinak možné uzavřít mír. Pak sbohem, Ameriko.

Není také zatím vidět, že by Lincolnův osvobozovací dekret[331] nějak zapůsobil, kromě toho, že severozápad hlasoval ze strachu před hromadným přílivem černochů pro demokraty.

Abychom se teď obrátili od největšího k nejmenšímu, co říkáš našemu chrabrému Vilémovi? Je to konečně zase ten náš starý Vilém; vyznal se kajícně ze svých liberálních hříchů a řekl chromé Alžbětě* mater peccavi. Zato jej Pán obdařil mocí, aby pobil tu krtičnatou liberální pakáž, a k tomu, říká Vilém, „k tomu potřebuji vojsko". Je to takový neurvalec, že už mu ani Bismarck není dost reakční. Že jsi hlupák, Schappere, to víme, a ty to víš sám, za *takového hlupáka* jsme tě ale atd. atd. Jde to brilantně, a co vůbec může být lepšího než to, že liberální buržoazie je 14 let po roce 1848 hnáno do krajně revolučního dilematu kvůli mizerným 6 miliónům tolarů, což je asi 850 000 liber šterlinků. Jen aby ten starý osel zase necouvl. Dostal se sice pěkně do ráže, u těch Prušáků se ale člověk nemůže spolehnout vůbec na nic, ani na jejich hloupost. Půjde-li to tak dál, neobejde se to bez rvačky, a v případě krajního zostření situace se bude Vilém divit, jakým způsobem se mu do toho zamíchá „vojsko", totiž prostí vojáci, kteří se mu pěkně poděkují za to, že mají bojovat za tříletou službu místo dvouleté.[339]

Srdečně zdravím Tvou ženu a děvčata.

Tvůj
B. E.

Apropos. Pošli mi 4 poslední čísla „Free Press", tady ji nikdy nedostanu, nejdu-li si pro ni hned, a na to pokaždé zapomenu.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Vilém I. pruské královně, choti Bedřicha Viléma IV.

169

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 17. listopadu [1862]

Milý Engelsi,

děkuji pěkně za těch 5 liber.

Mám dojem, že věnuješ přílišnou pozornost jen jedné stránce těch amerických patálií. Prohlédl jsem si v American coffeehouse* spoustu jižanských novin a poznal z nich, že Konfederace je opravdu v úzkých. Anglické noviny bitvu u „Corinthu"[340] zamlčely. Jižanské listy ji líčí jako největší pohromu, která Jih postihla od počátku povstání. Stát *Georgie* prohlásil „odvodový zákon"**, přijatý Konfederací, za neplatný a nezákonný. *Virgínie* upírá zase ústy toho darebáka Floyda „*kreaturám* (doslovně) Jeffersona Davise" právo pokračovat v tomto státě v odvodech. Oldham, zástupce Texasu na Kongresu v Richmondu, podal protest proti přepravování „kádrových vojsk" Jihozápadu na východ, tj. do Virgínie. Ze všech těchto sporů vyplývají naprosto nesporně dvě věci:

že vláda Konfederace zašla příliš daleko ve snaze doplnit řady armády povinnými odvody;

že státy uplatňují proti Sonderbundu „státní práva" tak, jako si je on vzal za záminku proti Unii.[341]

Na vítězství demokratů na Severu[337] pohlížím jako na reakci, kterou tomuto konzervativnímu a proradnému elementu usnadnila federální vláda tím, že vedla válku špatně a dělala kopance ve finančních otázkách. Je to ostatně jakási reakce, jež se vyskytne v každém revolučním hnutí a za Konventu byla např. tak silná, že

* Americké kavárně.

** Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 593–594.

platil za kontrarevoluční požadavek, aby se rozhodlo plebiscitem o smrti krále*, a za direktoria byla tak silná, že pan Bonaparte I. musel ostřelovat Paříž z děl.[342]

Na druhé straně nemají volby konané před 4. prosincem 1863 žádný vliv na složení Kongresu; slouží tedy jen jako pobídka pro republikánskou vládu, které visí meč nad hlavou.[343] A republikánská Sněmovna reprezentantů tak alespoň využije líp svého funkčního období, už ze zášti vůči straně, se kterou soupeří.

Pokud jde o McClellana, je přímo v jeho armádě Hooker a jiní republikáni, kteří ho na rozkaz vlády kdykoli zatknou.

Navíc je tu ten francouzský pokus o intervenci,[344] který vyvolá reakci proti reakci.

Nemyslím tedy, že by to bylo tak zlé. Mnohem víc by mě dokázalo rozladit, že si dělníci v Lancashiru počínají jako ovce. To prostě svět neviděl. A to tím spíš, že ta fabrikantská pakáž se ani nesnaží předstírat, že „přináší oběti", nýbrž přenechává ostatní Anglii čest, aby udržovala naživu její armádu; to znamená, že na ostatní Anglii přenáší výdaje na udržování svého variabilního kapitálu.

Anglie se v poslední době zostudila víc než kterákoli jiná země, dělníci svou křesťansky otrockou povahou, buržoazie a aristokracie zase svým nadšením pro otrokářství v jeho nejnezastřenější podobě. To se ale navzájem doplňuje.

Pokud jde o našeho „Krasavce Viléma", působí nám opravdu radost. Vůbec, celá ta Bismarckova vláda není nic jiného než realizované zbožné přání maloněmeckých pokrokářů.[258] Horovali pro „muže pokroku" Ludvíka Bonaparta. Teď vidí, co to znamená mít v Prusku „bonapartistickou" vládu. Vždyť Bismarcka v jistém smyslu dosadil Bonaparte (a Rusko).

Čísla „Press" Ti vyhledám.

Salut (také dámám).

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Ludvíka XVI.

170

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 20. listopadu 62

Milý Engelsi,

potvrzuji *s vřelými díky* a ve velkém spěchu příjem první poloviny desetilibrovky.

Kdyby tak Mexičané (les derniers des hommes!*) porazili ještě jednou ropucháče,[96] vždyť ti Čehonové — kteří si říkají radikální buržoové — mluví teď dokonce i v Paříži o „cti praporu“![286]

Nezdolá-li Spence Seveřany gerilovou válkou, nepomůže už nic, ani špatné McClellanovo vojenské velení.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* poslední ze všech lidí.

171

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 24. prosince 1862

Milý Engelsi,

co jsem se od Tebe vrátil,[345] byly u nás velice rušné dny.

V pondělí mě navštívili manichejci[346], ale nepřišli všichni, jak bylo domluveno. Rozdělil jsem mezi ně 15 liber. Nejdotěrnějšímu jsem dal vista směnku na 12 liber, splatnou za 6 týdnů (vlastně za 7, protože jsem ji datoval až od konce tohoto roku); počítal jsem totiž s nepředvídanými okolnostmi.

Ve středu odjela moje žena do Paříže. Včera večer se vrátila. Všechno by bylo v pořádku, kdyby právě před jejím příjezdem neochromila Abarbanela mrtvice, takže ležel bezmocně v posteli, i když měl jasnou mysl. Vůbec musela přestát úplně tragikomickou řadu nehod. Nejdřív velkou bouři na moři; její loď z toho vyvázla, jiná, o kousek dál (via Boulogne) se ale potopila. Abarbanel bydlí u Paříže. Žena za ním jela vlakem. Něco se stalo s lokomotivou, takže jízda byla na 2 hodiny přerušena. Později se s ní převrhl omnibus. A včera se drožka, ve které jela, zapletla do kol jiné drožky. Vystoupila a šla dál per pedes s dvěma mladíky, kteří jí nesli kufr. Jedno se jí však v Paříži, kde se viděla s Massolem atd., podařilo. Jakmile bude můj spis venku, bude vydán *francouzsky*.[347]

A teď o tom největším neštěstí. Marianě (Lenčině sestře), kterou Allen léčil už před rokem na nějakou srdeční chorobu, právě ten den, kdy žena odjížděla, se udělalo nevolno. V úterý večer, 2 hodiny před jejím návratem, zemřela. Ošetřovali jsme ji těch 7 dní spolu s Lenkou. Allen měl obavy už od prvního dne. *V sobotu*

ve 2 hodiny je pohřeb, za který musím majiteli pohřebního ústavu vyplatit na dřevo 7 $^{1}/_{2}$ libry. Musím je tedy nějak sehnat. Je to pěkná vánoční podívaná pro ty ubohé děti.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

172

Engels Marxovi

do Londýna[173]

Manchester 26. prosince 1862

Milý Mouřeníne,

Lupus mi dal Tvůj dopis včera a já Ti posílám v příloze pětilibrovku Anglické banky O/I 85335, Manchester, 28. ledna 1862, a pětilibrovku Bostonské banky, M. 97, kterou Ti smění u Mastermanů v Londýně. Starý Hill bohužel nemá žádnou desetilibrovku Anglické banky, ale i ta druhá bankovka platí.

Události u Vás doma a příhody, které zažila Tvá žena na cestě, jsou opravdu podivuhodné, a co víc, svědčí o *docela zvláštní smůle*. Zato je v každém případě skvělé, že máš vyhlídku na francouzské vydání. Jak to chceš udělat? A máš nějaké zprávy o Brockhausovi?*

Bojím se, že ten chrabrý Burnside dostane u Rappahannocku nářez. Přímo si o to koleduje, protože se nemůže rozhodnout, zda si má troufnout postavit do boje najednou víc než 40 000 mužů. Mimochodem, udivuje mě, že konfederovaní se rozhodli svést bitvu tam, že se raději nestáhli pomalu k Richmondu a nebojovali zde; je možné, že to ještě udělají.

Mnoho pozdravů.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 318 a 320.

173

Engels Marxovi

do Londýna

252, Hyde Road, Manchester
30. prosince 62

Milý Mouřeníne,

v pátek jsem Ti poslal doporučený dopis s 10 librami št. — a to v pětilibrovce Anglické banky a v pětilibrové místní bankovce Bostonské banky, směnitelné u bankéře Mastermana a spol., Londýn. Protože ses dosud neozval, trochu mě to zneklidňuje.

S Burnsidovou porážkou[348] se to hrozně přehání. Je jasné, že musí zapůsobit na morálku armády, avšak zdaleka ne tak nepříznivě, jako kdyby byla poražena v otevřeném poli. Taktická příprava byla patrně velmi špatná. Zřejmě bylo třeba zaútočit z boku na levém křídle ještě před tím, než frontálně zaútočil Sumner. Úplně to ale propásli. Sumner byl zřejmě po krk v bryndě, než se Franklin dostal k vážnému boji. Jak se zdá, Burnside se pak nemohl rozhodnout, jak použít svých záloh. Úspěchy na levém křídle by ho byly měly přimět k tomu, aby jich tam poslal alespoň část, protože rozhodnutí muselo padnout tam; místo toho ale nasadil zálohy čelně, a to ještě příliš pozdě, totiž 1. použil jich k *vystřídání* poražených Sumnerových jednotek, a ne k jejich podpoře, a 2. nasadil je tak těsně před soumrakem, že byla noc, než se jich polovina dostala do boje. To všechno přirozeně píšu na základě těch špatných materiálů, které o tom přinášejí americké noviny, a bez znalosti terénu. Zdá se mi ostatně, že Burnside mohl ty mrchy úplně zahnat obchvatem, zvlášť protože asi opravdu měl 150 000 mužů proti 100 000; od toho jej jistě odvrátilo přesvědčení, že Washington bude kryt jen tehdy, za-

tarasí-li se cesta nepříteli. Za tu pitomost, že nechal konfederovaným měsíc, aby se opevnili ve svém postavení, a napadl je pak frontálně, by zasloužil jen jednu kritiku — dostat pořádně na zadek.

Mary a Lizzy pozdravují.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

1863

174

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

[Londýn] 2. ledna 1863

Milý Frederiku,

šťastný nový rok!

Měl jsem tento týden takovou honičku a navíc jsem marodil, že jsem se nedostal k tomu, abych Ti potvrdil příjem dopisu s penězi.*

Od Brockhause nemám zatím žádnou odpověď.** Kromě toho se dovídám, že „šéf podniku", jak říkával Bangya, není právě v Lipsku.

V Paříži seznámil Abarbanel mou ženu s nějakým Reclusem***, který má své místo v ekonomické literatuře a umí také německy. Tento Reclus chce s Massolem (prostředníkem v tom obchodu), který německy neumí, a s několika jinými převzít zpracování†. Mají v Bruselu nějakého knihkupce. V Paříži stále ještě vládne v socialistické straně stranický duch a soudržnost. Dokonce takoví lidé jako Carnot a Goudchaux prohlašují, že při příštím povstání budou muset do čela postavit Blanquiho.

Burnside se patrně v bitvě u Fredericksburgu dopustil velkých taktických kopanců. Zřejmě ho vyvedlo z míry nasazení tak velkých bojových sil. Co je ale ta největší oslovina, 1. to šestadvacetidenní vyčkávání, za tím musí rozhodně vězet přímá zrada na nejvyšších vojenských místech ve Washingtonu. Sám newyorský dopisovatel „*Times*"†† připustil, že posily, které měl Burnside podle slibu dostat

* Viz tento svazek, str. 350.
** Viz tento svazek, str. 350.
*** V rukopise: Recluze.
† Viz tento svazek, str. 348.
†† Pravděpodobně Charles Mackay.

ihned, došly až po několika týdnech; 2. ale že přesto zaútočil, ukazuje na jeho morální slabost. Udatná „*Tribune*" ho začala podezírat a hrozila mu sesazením. Tenhle list natropí svým entuziasmem a svou nevědomostí velkou škodu.

Demokrati a mcclellanovci začali samozřejmě svorně křičet, aby tu pohromu zveličili. Za „zvěst" o tom, že McClellan, podle „*Times*" dnešní „Monk", je povolán do Washingtonu, vděčíme panu Reuterovi.

„Politicky" porážka prospěla. Ty chlapy nesmělo potkat před 1. lednem 1863 velké štěstí. Něco takového by mohlo mít za následek odvolání „proklamace".[331]

„*Times*" a spol. div nepuknou vztekem nad dělnickými mítinky v Manchesteru, Sheffieldu a *Londýně*[349]. To je moc dobře, aspoň se tak Yankeeům pořádně otevřou oči. Konečně už sám Opdyke (newyorský starosta a politický ekonom) řekl na jednom mítinku v New Yorku: „Víme, že anglická dělnická třída je s námi a že vládnoucí třídy v Anglii jsou proti nám."

Velmi lituji, že podobně nedemonstruje i Německo. Nic to nestojí a „internacionálně" to znamená hodně. Německo by k tomu bylo oprávněno tím spíše, že v této válce pomáhá Yankeeům víc, než jim pomáhala Francie v 18. století. Tuhle hloupost dělá Německo pořád — že na světovém fóru nedovede uplatnit a náležitě zdůraznit, co vlastně dělá.

Od Icika jsem dostal dopis a brožuru. Obsah dopisu: Mám mu vrátit toho Roschera[350]. *Obsah brožury:* pokračování přednášky o pruské ústavě.[351] *Jádro věci:* Lassalle je největší politik všech dob vůbec a své doby zvlášť. Lassalle, a nemůže být nejmenší pochyby, že nikdo jiný než on, přišel čistě bezvýhradnou a bezvýhradně čistou teorií na to, že skutečnou ústavou země není nikdy ústava psaná, nýbrž ta, která je dána reálnými „mocenskými poměry" atd. Dokonce i „Neue Preussische Zeitung", Bismarck a Roon vyznávají, jak dokazuje citáty, „jeho" teorii. Jeho posluchači se mohou tedy spolehnout, že právě tak jako objevil správnou teorii, má po ruce i správné řešení pro „daný okamžik". A toto řešení zní: „Protože vláda pokračuje i přes usnesení sněmovny ve výdajích na vojenské účely atd., protože za této situace je existence

ústavní vlády *lží* atd., přeruší sněmovna zasedání, dokud vláda neprohlásí, že tyto výdaje zastavuje.“ Takovou moc mají „fakta, když se vysloví“. Aby sněmovně ušetřil práci, formuluje hned dekret, který by měla vydat.

Starý Heiman se odebral v pokoji do lůna Abrahámova.[319]

Pozdrav a novoroční blahopřání dámám.

Tvůj
K. M.

Pozoruji, že klesly ceny bavlny. Ale podle mého názoru je to jen přechodné.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

175

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 7. ledna 63*

Milý Mouřeníne,

Mary** zemřela. Včera večer si brzy lehla, a když šla Lizzy*** ke dvanácté spát, byla už mrtva. Zcela náhle, srdeční záchvat nebo mrtvice. Dověděl jsem se to teprve dnes ráno, v pondělí večer byla ještě úplně v pořádku. Nemohu Ti ani říci, jak mi je. To ubohé děvče mě z celého srdce milovalo.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* V originále omylem 62.
** Mary Burnsová.
*** Lizzy Burnsová.

176

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

[Londýn] 8. ledna 1863

Milý Engelsi,

zpráva, že Mary* zemřela, mě velmi překvapila a úplně ohromila. Byla tolik laskavá, vtipná a lpěla na Tobě celým srdcem.

Čert ví, čím to je, že nás teď pronásleduje jen samá smůla. Já už také vůbec nevím, kde mi hlava stojí. Všechny moje pokusy sehnat peníze ve Francii a v Německu ztroskotaly a dalo se přirozeně předpokládat, že s těmi 15 librami se mi podaří zadržet tu lavinu jen pár týdnů. Nehledě na to, že už nedostaneme nic na úvěr, jenom u řezníka a pekaře a to koncem týdne také skončí, že mě upomínají kvůli školnému, kvůli činži, že mě uhání prostě kdekdo. Ti, kteří dostali splaceno pár liber, chytře strčili peníze do kapsy a teď se na mě vrhli dvojnásob zuřivě. K tomu ještě děti nemají šaty ani boty, aby mohly na ulici. Zkrátka boží dopuštění, jak jsem to předvídal už tehdy, když jsem jel do Manchesteru a v zoufalství udělal poslední pokus — poslal ženu do Paříže.** Nepodaří-li se mi sehnat větší částku od nějaké spolkové půjčovny[178] nebo životní pojistkou (a tady nemám sebemenší naději; s tam tou první půjčovnou byly všechny pokusy marné. Žádají ručitele a musí se jim předložit potvrzení o zaplacení nájemného a daní, a to nemám), tak tady do dvou neděl dohospodařím.

Je to ode mne hnusně egoistické, že Ti právě v této chvíli vyprávím o všech těch hrůzách. Je to ale homeopatický prostředek.

* Mary Burnsová.
** Viz tento svazek, str. 348.

Jedno zlo zahání druhé. A koneckonců, co mám vlastně dělat? V celém Londýně není jediný člověk, s kterým bych si mohl alespoň otevřeně pohovořit, a ve vlastní domácnosti hraji roli mlčenlivého stoika, abych tak vyrovnal výbuchy z druhé strany. Ale pracovat v takových podmínkách je zhola nemožné. Neměla by má matka, která teď trpí všemožnými tělesnými neduhy a za celý svůj život uměla užívat světa, místo Mary...? Vidíš, jaké podivné nápady dostávají za určitých okolností „civilizovaní lidé".

Salut.

Tvůj
K. M.

Co teď uděláš s bytem? Je to pro Tebe neobyčejně těžké, protože u Mary jsi měl domov, kam ses mohl kdykoli uchýlit před veškerou tou lidskou špínou.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

177

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 13. ledna 1863

Milý Marxi,

jistě uznáš, že to, co mě stihlo a jak ses k tomu chladně zachoval, mi skutečně znemožnilo, abych Ti odpověděl dřív.

Všichni moji přátelé, včetně mých známých měšťáků, mi při této události, která mě přirozeně hluboce dojala, projevili větší účast a větší přátelství, než jsem mohl očekávat. Ty jsi však považoval v této chvíli za vhodné ukázat převahu svého chladného způsobu myšlení.* Budiž!

Víš, jak jsem na tom s financemi. Víš také, že dělám všechno, abych Ti pomohl z nouze. Ale větší částku, o které mluvíš, teď sehnat nemohu, to jistě také pochopíš. Zbývají 3 cesty.

1. Spolková půjčovna[178]. Muselo by se zjistit, nakolik může prospět má záruka, ale moc asi ne, protože nejsem žádný domácí pán.

2. Životní pojistka. John Watts je manažerem European Life & Guarantee Society, jejíž londýnskou úřadovnu najdeš určitě v adresáři. Nevím, proč by ses nemohl dát pojistit na život na 400 liber, a na pojišťovací list Ti Watts jistě 200 liber půjčí, vždyť je to jeho obchod. Není-li to příliš riskantní, je to určitě ta nejlepší cesta. Uděláš proto nejlíp, když tam hned zajdeš, zeptáš se na podmínky a hned mi o tom napiš.

3. Kdyby všechno selhalo, mohl bych v *únoru* — dříve to není

* V konceptu tohoto dopisu je na tomto místě škrtnuto „připomenout. Jen se těš ze svého triumfu, nikdo Ti jej neupírá".

možné — sehnat asi 25 liber a jsem také ochoten podepsat směnku na 60 liber, ale ta by musela být *zcela určitě* splatná teprve po 30. červnu 1863, tedy se *zajištěnou* prolongací až do té doby. K tomu musím mít potřebné záruky. Co se nedostává, to bys pak musel jedině vymáčknout od svého holandského strýce*.

Jinou cestu nevidím.

Napiš mi tedy, jaké kroky podnikneš, a já pak udělám, co bude v mých silách.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Liona Philipse.

178

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 24. ledna 63

Milý Frederiku,

myslel jsem, že bude dobře nějaký čas posečkat, než Ti odpovím. Moje i Tvoje rozpoložení znemožňovalo zachovat za dané situace „chladnou hlavu".

Vůbec nebylo ode mne správné, že jsem Ti napsal ten dopis*, a také jsem toho hned litoval, jakmile jsem jej odeslal. Ale naprosto to nebylo z necitelnosti. Žena i děti mi mohou dosvědčit, že jsem byl po doručení Tvého dopisu** (který přišel časně ráno) tak dojatý, jako bych ztratil někoho ze svých nejbližších. Ale večer jsem Ti psal za skutečně zoufalých okolností. Pan domácí mi poslal do bytu exekutora[184], řezník mi protestoval směnku, neměli jsme čím topit a nic k jídlu, a Jenička ležela nemocná v posteli. Z takových situací mi obyčejně pomůže jen cynismus. Zvlášť mě rozčilovalo přesvědčení mé ženy, že *já* jsem Ti skutečný stav věcí nevylíčil dostatečně věrně.

V tom smyslu jsem také uvítal Tvůj dopis, protože jí jasně ukázal „non possumus"***, ona totiž velmi dobře ví, že jsem nečekal na Tvou radu napsat strýci†; že se tady v Londýně nemohu obrátit na Wattse, který bydlí a úřaduje v Manchesteru; že po Lassallově posledním dlužním úpisu nemohu v Londýně vystavit žádnou směnku, a konečně že 25 liber v únoru nám neumožní ani žít v lednu a už vůbec nám nepomohou odvrátit blížící se krizi.

* Viz tento svazek, str. 357—358.
** Viz tento svazek, str. 356.
*** doslova „nemůžeme"; „tak to dál nejde".
† Lionu Philipsovi.

Protože jsi mi nemohl pomoci, ačkoli jsem Ti napsal, že jsme ve stejné situaci jako manchesterští dělníci, musela to non possumus uznat, a to jsem si právě *přál*, protože ten dosavadní stav — to neustálé nekonečné trápení, které člověku stravuje rozum i cit, kdy člověk ztrácí drahocenný čas a škodí sobě i dětem tím, že pořád falešně předstírá něco, co není — musí už jednou skončit.Ty tři týdny, které jsme od té doby prožili, přiměly mou ženu přistoupit konečně na můj návrh, s kterým jsem přišel už dávno a který přes všechny nepříjemnosti s tím spojené je nejen jedinou možností úniku, ale má i velké přednosti před životem, jaký jsme vedli v posledních třech letech a především v posledním roce, a navíc nám vrátí zase úctu k sobě samým.

Napíšu všem věřitelům (kromě domácího), že nedají-li mi pokoj, neproplatím směnku, a konkursní soud vyhlásí můj úpadek. To se přirozeně netýká pana domácího, který má nárok na to, aby si ponechal nábytek, a ten ať si vezme. Dvě nejstarší děti* dostanou prostřednictvím rodiny Cunninghamových místa vychovatelek. Lenka** půjde sloužit jinam a já se s ženou a Tusičkou přestěhuji do těch činžáků v City, kde svého času bydlel rudý Wolff*** s rodinou.

Než jsem se k tomu rozhodl, psal jsem také různým známým v Německu, samozřejmě bez výsledku. Rozhodně to tak bude lepší, než kdyby měl dále trvat současný, beztak neudržitelný stav. Měl jsem co dělat a musel jsem se všelijak pokořovat, abych uchlácholil řezníka a domácího a falešnými sliby jim rozmluvil toho exekutora a směnku. Děti jsem v novém čtvrtletí vůbec nemohl poslat do školy, protože jsem ještě nezaplatil starý účet a kromě toho neměly co na sebe.

Věřím ale, že výše uvedený plán mi umožní alespoň žít v klidu a bez zasahování někoho třetího.

Na závěr něco, co s tím vším nesouvisí. V oddíle o strojích jsem se ve své knize dostal do velkých nesnází. Nikdy mi nebylo jasné, jaké změny způsobily v přádelnictví selfaktory, lépe řečeno, protože

* Jenny a Laura.
** Helene Demuthová.
*** Ferdinand Wolff.

se přece už dřív užívalo parní síly, jak se přadlák mohl se svou hnací silou uplatnit vedle parní síly?[352]

Byl bych rád, kdybys mi to vysvětlil.

Apropos. Žena se bez mého vědomí obrátila na lupuse, aby jí půjčil 1 libru na nejnutnější výdaje. Poslal jí dvě. Je mi to nepříjemné, ale factum est factum*.

Tvůj
K. M.

Abarbanel zemřel. Právě tak Sazonov v Ženevě.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* co se stalo, stalo se.

179

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 26. ledna 1863

Milý Mouřeníne,

děkuji Ti za upřímnost. Jistě chápeš, jak na mne zapůsobil Tvůj předposlední dopis*. Když člověk žije s některou ženou tak dlouhá léta, musí její smrt nést hrozně těžce. Cítil jsem, že jsem s ní pochoval poslední zbytek svého mládí. Když jsem dostal Tvůj dopis, nebyla ještě pochována. Řeknu Ti, že mi ten dopis nešel týden z hlavy, nemohl jsem na něj zapomenout. Nu nevadí, Tvůj poslední dopis to odčinil, a já jsem rád, že jsem spolu s Mary** neztratil svého nejstaršího a nejlepšího přítele.

Teď k Tvým záležitostem. Zašel jsem hned dnes za Wattsem, o kterém jsem si myslel, že je ještě v Londýně, kde má ostatně kancelář, na Pall Mall čís. 2. Nic s ním není. Jeho společnost už nepůjčuje. Dal mi ale jinou adresu. Tento člověk je ochoten to udělat, ale chce na úroky, prémii a splacení půjčky podle okolností *dva nebo i více ručitelů*. Tím nemůžeme bohužel sloužit, koho bychom našli? Ještě tak Gumperta, ale toho by stěží přijal. Navíc by na nás v každém případě chtěli ještě někoho třetího, protože nepatříme ani jeden k dobře situovaným občanům a nakonec by si náklady na půjčku strhli předem, takže by zbylo jen málo.

Pomýšlel jsem tedy na to, že prodám část příze koupené na spekulaci, a místo abych peníze vrátil Ermenovi (kterému patří), pošlu je Tobě. V nejhorším případě by to šlo udělat, protože ta záležitost

* Viz tento svazek, str. 357—358.
** Mary Burnsovou.

by přišla na přetřes až v červenci, a do té doby se ještě může leccos změnit. Ale není naděje. Trh je dnes tak slabý, že bych musel prodávat se ztrátou místo se ziskem, a pravděpodobně bych tento týden vůbec neměl příležitost k prodeji.

Vypůjčit si peníze nemohu. Ermen by mi to mohl odmítnout, pravděpodobně by to také udělal, a to nemohu dopustit. Půjčit si tady od někoho třetího, od nějakého lichváře, to by znamenalo dát Ermenovi tu nejlepší záminku, aby se mnou zrušil smlouvu. A přesto nemohu dopustit, abys uskutečnil svůj úmysl, o němž mi píšeš. Šel jsem proto k starému Hillovi a vzal jsem si od něho jednu směnku na 100 liber, kterou přikládám, je na jméno John Rapp & Co., je splatná 28. února a indosována na Tebe. Doufám, že to nevyjde najevo dřív než v červenci, pak ale budeme mít znova nůž na krku. Je to ode mne krajně odvážný kousek, protože teď budu mít určitě deficit, ale musí se to riskovat. Ujišťuji Tě, že bych si to netroufl udělat, kdyby mi Charles*, který teď udělal celkovou bilanci za posledních 6 měsíců, dnes odpoledne neřekl, že dostanu o takových 30 až 50 liber víc, než jsem čekal. Vydělal jsem si za těch 6 měsíců asi 330 až 350 liber.

Musíš nyní ale sám uznat, že po tom mimořádném náporu, který jsem měl od 30. června 1862, jsem teď úplně na dně, a proto nemůžeš do 30. června ode mne čekat žádné finanční příspěvky, snad jen nějaké maličkosti. Jak to bude vypadat po 30. červnu, čerti vědí, protože teď *vůbec* nevydělláváme — obchod se nehýbe.

Tato směnka má cenu jako hotové peníze. Freiligrath Ti ji bude s radostí diskontovat, lepších papírů je v oběhu jen velmi málo. Buď ale tak laskav a potvrď mi hned příjem, hodně se teď na poštách krade, a protože nejsi z obchodního světa, může se za dr. K. M. vydávat každý.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Charles Roesgen.

180

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

[Londýn] 28. ledna 1863

Milý Frederiku,

včera se seběhlo tolik neobvyklých věcí, že jsem Ti opravdu nemohl potvrdit příjem dopisu se směnkou.

Vím velmi dobře, jak to bylo pro Tebe *riskantní*, abys mi poskytl tímto způsobem tak velkou a nečekanou pomoc. Sotva Ti mohu vylíčit svou vděčnost, ačkoli *já* jsem ve svém vnitřním fóru nepotřeboval žádný *nový* důkaz Tvého přátelství, abych se přesvědčil, jak je obětavé. Ostatně nejkrásnější odměnou by pro Tebe bylo, kdybys viděl, jakou radost měly děti.

Mohu Ti teď také rovnou říci, že přes všechnu tíseň posledních týdnů mě zdaleka nic neskličovalo tolik jako obava, že je naše přátelství pošramoceno. Znova a znova jsem se snažil vysvětlit své ženě, že všechna ta mizérie není pro mne ničím ve srovnání s tím, že mě ty všední malichernosti a její krajní rozčilení dohnaly k tomu, abych Tě v takové chvíli nejen nepotěšil, ale ještě otravoval svými soukromými strastmi. V důsledku toho byl velmi narušen domácí klid a odnesla to chudák žena, ačkoli ve skutečnosti za nic nemohla, protože ženy už jsou takové, že vždycky chtějí nemožné. Neměla ovšem ani tušení, co píši, ale kdyby se trochu zamyslela, musela by na to přijít. Ženské, i ty, které jsou dost obdařeny rozumem, jsou zvláštní stvoření. Ráno žena tak plakala nad Marií* a tak hořekovala nad tím, co jsi v ní ztratil, že úplně zapomněla na své vlastní

* Mary Burnsovou.

trápení, které právě v ten den vrcholilo, a večer už byla přesvědčena, že kromě nás není na světě nikdo, kdo by měl na krku exekutora a děcka.

V posledním dopise* jsem se Tě ptal na selfaktor. Potřeboval bych totiž vědět, jak zasahoval do výroby tzv. přadlák, *než* byl vynalezen selfaktor. U selfaktoru je mi to jasné, ale jak to vypadalo dříve, nevím.

Přidávám něco do oddílu o strojích. Je tam několik zajímavých otázek, které jsem při prvním zpracování pominul. Abych si to ujasnil, pročetl jem znovu všechny své sešity (výpisky) o technologii,[353] dále navštěvuji praktický (pouze experimentální) kurs pro dělníky, který vede prof. Willis (na Jermyn Street, v Geologickém institutu, kde přednášel také Huxley). S mechanikou je to u mne jako s jazyky. Matematickým zákonům rozumím, ale nejjednodušší technická realita, kde je zapotřebí představivosti, je pro mne horší sousto než nejspletitější problém.

Víš, nebo také nevíš, neboť je to samo o sobě bezvýznamné, že je velký spor o to, čím se liší *stroj* od *nástroje*. Angličtí (matematičtí) mechanikové, zvyklí všechno zjednodušovat, nazývají nástroj jednoduchým strojem a stroj složitým nástrojem. Ale angličtí technologové, kteří přihlížejí trochu víc k ekonomii, rozlišují nástroj a stroj (a podle nich mnoho, ba většina anglických ekonomů) podle toho, že v jednom případě je hnací silou člověk, ve druhém případě přírodní síla. Němečtí hlupáci, velcí mistři v takových maličkostech, z toho vyvodili, že např. *pluh* je stroj, kdežto ta nejsložitější jenny[354] atd., pokud je poháněna ručně, nikoli. Ale všimneme-li si stroje v jeho *elementární* formě, není sporu o tom, že průmyslová revoluce nevychází z *hnací síly*, nýbrž z té části stroje, kterou Angličan nazývá *working machine***, ne tedy např. z toho, že nohu roztáčející kolovrat nahradí voda nebo pára, nýbrž z toho, že se mění sám bezprostřední spřádací proces a vytlačuje se ona část lidské práce, která nebyla pouhým vynakládáním síly (jako šlapání kola), nýbrž se týkala zpracování, přímého působení na zpracovávanou látku. Právě tak je na druhé straně nesporné, že nejde-li už o *historický* vývoj strojů,

* Viz tento svazek, str. 362–363.
** pracovní stroj.

nýbrž o stroje na základně nynějšího výrobního způsobu, má rozhodující význam opět jen *pracovní stroj* (např. u šicího stroje), protože jakmile byl tento proces zmechanizován, ví dnes každý, že stroj může být podle svých rozměrů poháněn ručně, vodou nebo párou.

Pro toho, kdo se zabývá jen matematikou, jsou tyto otázky vedlejší, ale jsou velmi důležité tam, kde se má dokázat souvislost mezi společenskými vztahy lidí a vývojem těchto materiálních způsobů výroby.

Když jsem si znovu pročítal své technologicko-historické výpisky, dospěl jsem k názoru, že mimo vynález střelného prachu, kompasu a knihtisku — těchto nezbytných předpokladů buržoazního vývoje — jsou tu od 16. až do poloviny 18. století, tedy období, kdy se z řemesla zrodila manufaktura a vyvíjela se až ve vlastní velký průmysl, dvě materiální základny, na nichž se uvnitř manufaktury připravoval strojní průmysl, totiž *hodiny* a *mlýn* (především mlýn na obilí, a to vodní mlýn), obojí převzaté ze starověku. (Vodní mlýn se dostal v době Julia Caesara do Říma z Malé Asie.) Hodiny jsou první automat, použitý k praktickým účelům, a na nich je založena celá teorie vytváření rovnoměrného pohybu. Svou povahou jsou založeny na spojení polouměleckého řemesla s přímou teorií. Cardano např. psal o stavbě hodin (a dával praktické návody). Němečtí spisovatelé 16. století nazývají hodinářství „učeným (necechovním) řemeslem" a na vývoji hodin by se dalo ukázat, jak se liší vztah mezi učeností a praxí na základně řemesla od tohoto vztahu např. u velkého průmyslu. Je rovněž nesporné, že v 18. století daly hodiny podnět k použití automatů (poháněných péry) ve výrobě. Lze historicky dokázat, že *Vaucansonovy* pokusy tohoto druhu měly mimořádný vliv na fantazii anglických vynálezců.

U *mlýna* jsou zase patrny od počátku, jakmile byl sestrojen vodní mlýn, podstatné odlišnosti v organismu stroje. Mechanická hnací síla. Především motor, na který tato síla čeká. Převodní mechanismus. Konečně pracovní stroj, který opracovává látku; všechny tyto složky existují nezávisle na sobě. Nauka o *tření* a spolu s tím i zkoumání matematických vzorců pro soukolí, ozubená kola atd. — to všechno vzniklo díky mlýnu; rovněž počátky nauky o měření stupně hnací síly, o jejím nejlepším využití atd. Téměř všichni velcí mate-

matikové od poloviny 17. století, pokud se zabývají praktickou mechanikou a vyvozují z ní teorii, vycházejí z jednoduchého vodního mlýna na obilí. Proto se také názvu *Mühle* a *mill**, který vznikl v období manufaktury, používalo pro všechny mechanické hnací stroje sloužící k praktickým účelům.

U mlýna však, stejně jako u lisu, hamru, pluhu atd. se vlastní práce, tj. kování, lisování, mletí, drcení, koná už odjakživa *bez* lidské práce, i když hnací silou byli lidé nebo dobytek. Proto je tento druh strojů, aspoň ve své počáteční podobě, velmi starý a už dříve se u něho používalo mechanické hnací síly ve vlastním slova smyslu. Proto také je to takřka jediný druh stroje, který se vyskytuje v období manufaktury. *Průmyslová revoluce* začíná, jakmile se použije mechanismu tam, kde bylo odedávna ke konečnému výsledku zapotřebí lidské práce, tedy ne tam, kde — jako u oněch nástrojů, vlastní zpracovávaná látka *odjakživa* nepřicházela do styku s lidskou rukou; začíná tam, kde člověk nepůsobí od počátku v podstatě jen jako pouhá *síla*. Chceme-li spolu s těmi německými hlupáky prohlásit, že použití zvířecí síly (která je právě tak *dobrovolným pohybem* jako u člověka) je stroj, pak je používání pohonů tohoto druhu rozhodně mnohem starší než nejjednodušší řemeslnický nástroj.

Icik mi posílá, jak se dalo čekat, svou obhajovací řeč (dostal 4 měsíce) před soudem.[355] Macte puer virtute![356] Za prvé dal ten chvastoun znovu vydat ve Švýcarsku tu brožuru, kterou už máš, tu řeč o „dělnickém stavu", pod okázalým názvem „*Dělnický program*".[357]

To víš, že je to jenom špatná vulgarizace „Manifestu" a jiných věcí, které jsme hlásali tak často, že už jsou teď v určitém smyslu banální. (Nazývá např. dělnickou třídu „stavem".)

Tedy ve své řeči před berlínským soudem prohlásil tuto nehoráznost:

„Tvrdím dále, že tato brožura je nejen vědeckým dílem jako řada jiných, dílem, která shrnuje známé výsledky, ale že je v mnohém ohledu dokonce vědeckým *činem*, rozvinutím nových vědeckých

* mlýn.

myšlenek... Uveřejnil jsem v různých a obtížných oblastech vědy rozsáhlá díla, nelitoval jsem námahy a bezesných nocí, jen abych rozšířil samy hranice vědy, a mohu snad s Horácem říci: militavi non sine gloria.* *Já sám* Vám však prohlašuji: Nikdy, ani ve svých nejrozsáhlejších dílech, jsem nenapsal *jedinou* řádku, jež by byla míněna přísněji vědecky než tento výtvor od první do poslední stránky... Pohlédněte tedy na obsah této brožury. Jejím obsahem není nic jiného než *filosofie dějin* zhuštěná na 44 stránkách... Je to rozvinutí objektivního rozumného myšlenkového procesu, který je po více než tisíc let základem evropských dějin, je rozvinutím vnitřní duše atd."

Není to nebetyčná nehoráznost? On si zřejmě myslí, že je povolán převzít náš inventář. Přitom je to směšná groteska!

Salut.

Tvůj
K. M.

Ať Ti dá lupus dnešní „*Star*" a přečti si dopisy o „*Times*" a Delanovi, přetištěné z „Morning Herald".

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* nebojoval jsem bez slávy (Horác, „Ódy", kniha třetí, óda XXVI).

181

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 13. února 63

Milý Frederiku,

přikládám různá urquhartiana. Ti chlapi se vyznačují v poslední době hlavně pitomostí. Tak např. ta jejich „filosofie" o hnutí ve Spojených státech.[358]

Byl bych Ti napsal už dřív, ale asi před 12 dny mi lékař přísně zakázal *vůbec* číst, psát a kouřit. Měl jsem nějaký oční zánět spojený s velmi nepříjemnými nervovými afekcemi v hlavě. Teď už je to natolik v pořádku, že si troufám zase psát. V době nucené nečinnosti jsem upadal do všelijakého psychologického snění, jak je asi lidem, když oslepnou nebo se zblázní.

Co říkáš těm polským událostem?[359] Jedno je jisté, v Evropě teď zase nadějně začíná nová revoluční éra. A celkově to vypadá dobře. Naivní iluze a takřka dětský entuziasmus, s jakým jsme vítali revoluční éru před únorem 1848, jsou tytam. Staří kamarádi jako Weerth aj. zemřeli, jiní odpadli nebo se ztratili ve světě a nové posily není přinejmenším zatím nikde vidět. Navíc teď víme, jakou úlohu hraje v revolucích hloupost a jak jí dovedou různí darebáci využívat. Ostatně „pruští" nadšenci horlící pro národní věc „Itálie" a „Uher" se už teď dostávají do úzkých. „Prušáci" nezapřou své rusofilství. Doufejme, že láva se tentokrát povalí od východu na západ a ne obráceně, takže nebudeme „poctěni" francouzskou iniciativou. Dobrodružství v Mexiku[360] je jinak přímo klasickým zakončením frašky s lower Empire[361].

„Gercenovi" vojáci[362] se chovají zřejmě tradičním způsobem.

Z toho se dá ovšem vyvozovat jen velmi málo jak o masách v Rusku, tak i o převážné většině ruské armády. Víme, co dělaly ty francouzské „myslící bodáky“[363] a jak si počínali naši tuláci od Rýna roku 1848 v Berlíně. Přesto teď musíš pozorně sledovat „Zvon“, protože Gercen a spol. mají právě příležitost ukázat, jak poctivě to myslí s revolucí — i když jen v mezích svých slovanských sympatií.

Urquhartovci budou pravděpodobně prohlašovat, že polské povstání vyvolal petrohradský kabinet jako „diverzi“ proti Urquhartovu záměru vtrhnout na Kavkaz.

Ve Spojených státech to jde zatraceně pomalu. Doufám, že J. Hooker se tím už nějak prokouše.[364]

Napiš mi hlavně, co teď v Manchesteru děláš. Musíš se tam cítit zatraceně sám. Vím to sám podle sebe, jak hrůzně na mne stále působí okolí Soho Square, když o ně náhodou zavadím.[365]

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

182

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 17. února [1863]

Milý Frederiku,

Tvé mlčení mi opravdu dělá starosti. Doufám, že nejsi nemocný. A naproti tomu doufám, že jsem nezavdal zase proti své vůli nějakou příčinu k mrzutosti. Když jsem se v dopise*, v němž jsem potvrzoval příjem těch 100 liber, zmiňoval o strojích atd., bylo to fakticky proto, abych Tě rozptýlil a odvedl od Tvého trápení.

Ta polská historie a pruská intervence[366] je vskutku kombinace, která nás nutí, abychom promluvili. Ne osobně, jednak aby se nezdálo, že chceme konkurovat studiosu Blindovi[367], jednak proto, abychom si neuzavřeli cestu do Německa. Ale zdejší dělnický spolek** se k tomu dobře hodí. Je třeba, aby byl *jeho* jménem vydán manifest, a to neprodleně. Musíš napsat *vojenskou* část — tj. jaký vojenskopolitický zájem má Německo na obnovení Polska. Já napíši tu diplomatickou.

Odpověz mi, starý brachu, a máš-li něco na srdci, ven s tím po chlapsku, a buď si jist, že žádný člověk nemůže upřímněji sdílet Tvé slasti i strasti než

Tvůj

Mouřenín

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu

Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 366–370.

** Německý dělnický vzdělávací spolek v Londýně.

183

Engels Marxovi

do Londýna[173]

Manchester 17. února 1863

Milý Mouřeníne,

musíš mi prominout, že jsem se tak dlouho neozýval. Byl jsem na tom moc bídně a musel jsem se z toho už konečně dostat. Zkoušel jsem to se slovanskými jazyky, ale ta samota byla pro mne nesnesitelná. Musel jsem se k rozptýlení nutit. Pomohlo to, a jsem zase chlapík jako dřív.

Poláci jsou docela skvělí hoši. Vydrží-li ještě do 15. března, pak to propukne v celém Rusku.[368] Ze začátku jsem měl pekelný strach, že to tam musí dopadnout špatně. Teď jsou ale skoro větší vyhlídky na vítězství než na porážku. Nesmíme zapomínat, že *mladší* polská emigrace má vlastní vojenskou literaturu, v níž jsou zpracovány všechny otázky se zvláštním zřetelem na polské poměry, a že v ní hraje velmi významnou úlohu myšlenka gerilové války v Polsku, která je tu probírána velice podrobně.[369] Je také zvláštní, že jedinými dosud jmenovanými vůdci jsou varšavský žid Frankowski a pruský poručík Langiewicz. Páni Rusové při své těžkopádnosti asi gerilovou válkou strašně trpí.

Všiml sis, že Bakunin s Mierosławským si nadávají lhářů a že si vjeli do vlasů kvůli rusko-polským hranicím? „Kokolol" jsem si objednal a doufám, že v něm o tom najdu něco bližšího.[370] Budu ale muset pořádně dřít, než se do toho zase vpravím.

Prušáci si počínají jako vždycky podle. Monsieur Bismarck ví, že mu půjde o krk, budou-li Polsko a Rusko zrevolucionovány. Prusko si ale s intervencí dává na čas. Dokud jí není zapotřebí, Rusové ji nepřipustí, a až bude aktuální, Prušáci si rozmyslí, aby tam šli.

Dopadne-li to v Polsku špatně, bude nás pravděpodobně čekat několik let ostré reakce, protože Православный Царь* by se pak stal zase hlavou nějaké Svaté aliance, která by panu Bonapartovi dala v očích hloupých ropucháčů[96] zdání velkého liberála a národovce. Ostatně jak je to komické, že se celá anglická buržoazie vrhá na Boustrapu[371] od té doby, kdy Kinglake zveřejnil malou, jen napůl strávenou a napůl ucha odposlouchanou část těch historek o Napoleonovi a jeho klice[116], které nám celých 10 let nechtěl nikdo věřit! Literatura odhalující pařížský dvůr dochází zase obliby a pan Tom Taylor se dělá důležitým v „Guardian" znalostmi o Solmsové, Bonapartovi, Wysovi, Jeckerově historii atd., které my dávno známe mnohem podrobněji než on. Zajímavé je jenom jedno: Jecker opatřil peníze už pro spiknutí ve Štrasburku nebo Boulogni, ale pro které konkrétně, to už Taylor neví. Proto tak drží spolu.

V zemi Yankeeů to nevypadá nijak slavně. Demokraté se sice stali, což je obvyklá ironie světových dějin, ve srovnání s filistry válečnou stranou a zkrachovalý veršotepec Ch. Mackay se teď znova důkladně zostudil. Ze soukromých newyorských pramenů jsem se také dověděl, že zbrojení na Severu pokračuje v dosud nevídaném rozsahu. Na druhé straně však denně přibývá stále více příznaků morálního ochabnutí a neschopnost dosáhnout vítězství den ze dne roste. Kde je strana, jejíž vítězství a příchod k moci by znamenaly, že válka bude vedena do krajnosti a všemi prostředky? *Lid* je podělaný, to je právě ta smůla, a je štěstí, že uzavřít mír je fyzicky nemožné — jinak by to udělali už dávno, jen aby se mohli zase honit za všemohoucím dolarem.

Jeden konfederovaný major, který v Leeově štábu prodělal boje u Richmondu, mi v těchto dnech řekl, že podle papírů, které mu ukázal sám Lee, měli rebelové ke konci bojů plných 40 000 ulejváků! Zejména o západních plucích federovaných mluvil s velkým respektem, jinak je to ale hlupák.**

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* pravoslavný car.
** Konec dopisu chybí.

184

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 19. února 63

Milý Mouřeníne,

pokud jde o Polsko, plně sdílím Tvůj názor. Už čtrnáct dní nemám pokoj a myslím na brožuru. Tak, jak to navrhuješ,* to bude ale lepší, protože tam dostaneme zároveň tu diplomacii, a další výhoda je, že to budeme dělat spolu.

Kolik archů to má celkem mít a kolik myslíš, že by z toho připadlo na mne? Na tom více méně závisí plán. Kdo to vytiskne? A kdy budeš mít připravenu svou část k tisku?

O těch strojích** Ti napíšu brzo.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 373.
** Viz tento svazek, str. 367—369.

185

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 20. února 1863

Milý Frederiku,

myslím, že v té polské záležitosti bude nejlépe udělat toto: Provolání pro naše balíky, tj. jménem spolku, může mít *nanejvýš* jeden tiskový arch, vojenská a politická kapitola dohromady. Napiš tedy napřed tohle. Já se zařídím podle toho. *Vydá to spolek.*[372]

Zároveň bude ale dobré, když o celé věci pojednáme podrobněji v brožuře, a musíš tedy stanovit počet archů sám podle rozsáhlosti materiálu. Vždyť ta diplomatická část, kterou mohu vypracovat kdykoli, je jenom dodatek. Pokud jde o nakladatele, napíšu okamžitě do Hannoveru, jen co mi řekneš, kolik to bude archů.

Apropos. Pošli mi na Bucherovo jméno plnou moc, abych mohl jednat s Dunckerem o „Pádu a Rýnu".*

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* B. Engels, „Pád a Rýn".

186

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester kolem 21. února 1863]

Milý Mouřeníne,

historickou část pro ten manifest* Ti pošlu — zcela stručnou, ale přesto bude pravděpodobně obsahovat i věci spadající částečně do Tvého oboru — to už si musíš nějak uspořádat.

K té brožuře**: zamýšlím rozdělit materiál takto: 1. Vojenské postavení Ruska vůči Západu a Jihu *před* třetím dělením Polska[373], 2. totéž *po něm*, 3. totéž po roce 1814, 4. postavení Ruska a Německa po obnovení Polska. (Tady bude třeba říci také něco o pruském Polsku, jazykových hranicích a statistických údajích o smíšeném obyvatelstvu.) Celé to bude mít maximálně 3—4 archy; název: Německo a Polsko. Politickovojenské úvahy u příležitosti polského povstání z roku 1863.[374] Měl by sis zatím pročíst znova své poznámky a připravit je tak, abys je mohl včlenit na příslušných místech do textu, hned jak dostaneš rukopis, případně je připojit jako dodatek a podle potřeby na ně odkazovat. Máš-li k tomu ještě nějaké připomínky, napiš mi je co nejdříve, abych k nim mohl přihlédnout.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Provolání londýnského Německého dělnického vzdělávacího spolku o Polsku".

** Viz tento svazek, str. 376 a 377.

187

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

[Londýn] 21. února 1863

Milý Engelsi,

když moje kritická situace dosáhla vrcholu, napsal jsem Dronkovi. Asi za měsíc jsem dostal od něho dopis, že prý byl tehdy na cestách. Včera mě překvapil tady a dnes jsme se setkali ještě jednou, než odjel.

Prohlásil (*sám od sebe*), že mi pomůže sehnat víc peněz, abych mohl celý rok klidně pracovat. Mluvil pak o Tobě. Řekl jsem mu (nepokládal jsem ale za nutné mu vykládat podrobnosti), žes pro mne udělal velmi mnoho a že jsi na několik příštích měsíců úplně bez peněz. On zase znova: že nejde o měsíce, ale o 1—2 roky. A že se dohodne s Tebou osobně.

Pokud se to dá brát všechno vážně a co byla řeč do větru, budeš moci nejlépe posoudit sám.

Apropos. Mám pořádně zduřelá „játra", kromě toho mě píchá při kašli a necítím se nijak dobře při tlačení. Zeptej se Gumperta na nějaký *domácí prostředek*. Půjdu-li k Allenovi, bude z toho dlouhodobé léčení, a na to teď, když pominu ještě řadu dalších důvodů, nemám čas.

V těch polských záležitostech[359] se nejvíc bojím toho, že ten mizera Bonaparte si najde nějakou záminku, aby se dostal na Rýn a znova se tak vymotal ze své ošklivé situace.

Pošli mi (protože máš o tom po ruce víc materiálu) pár poznámek (přesných) o postoji Bedřicha Viléma Spravedlivého*

* Bedřich Vilém III.

anno 1813 po Napoleonovu maléru v Rusku. Teď je třeba pustit se do toho prohnilého rodu Hohenzollernů.

Neřekl jsem Dronkovi *nic určitého* o tom, zda už je druhý svazek v tisku či ne.[30]

Salut.

Tvůj
K. M.

Právě se dovídám z 2. vydání „*Times*", že pruská 2. komora konečně udělala něco dobrého.[375] Brzy budeme mít revoluci.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

188

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

[Londýn] 24. března 63

Milý Frederiku,

víš, že jsem nemohl několik týdnů takřka vůbec číst a psát, protože jsem měl nemocné oči. Musel jsem tedy ten ztracený čas zase dohnat a dřít jako nádeník. Proto jsem se neozýval.

Dronke mi poukázal 50 liber št.

Z přiloženého dopisu dr. Kugelmanna*, který mi laskavě vrať, vidíš, jací popletové jsou ti němečtí „straníci". Má ekonomická práce[30] „není aktuální", a přesto teď, když už vyšel první svazek, mám v zájmu věci dále zpracovávat *celý* námět k teoretickému ukojení několika krasoduchů. Ale z čeho mám existovat v době, kdy píšu ty své „neaktuální spisy", to je přirozeně otázka, která je ani na okamžik neznepokojuje.

Historie s Langiewiczem je nechutná.[376] Přesto doufám, že ta záležitost, sama o sobě provizorní, není ještě skončena. S prací o Polsku** jsem teď trochu posečkal, abych viděl, jak se budou události dál vyvíjet.

Politická pointa, k níž jsem dospěl, je tato: že Vincke a Bismarck zastávají opravdu *správně* pruský státní princip; že „stát" Prusko (útvar, který se značně liší od Německa) nemůže existovat *bez* nynějšího Ruska a *se* samostatným Polskem. Celé pruské dějiny vedou k tomuto závěru, který si páni Hohenzollernové (včetně Bedřicha II.) udělali už dávno. Toto vladařské vědomí má mno-

* Viz tento svazek, str. 714.
** Viz tento svazek, str. 377 a poznámku 374.

hem větší cenu než omezený poddanský rozum[377] pruských liberálů. Protože je tedy existence Polska nezbytná pro Německo a nemyslitelná vedle pruského státu, musí být tento pruský stát smeten z povrchu země. Anebo je polská otázka jenom dalším důkazem, že prosadit zájmy Německa není možné, dokud existuje stát, který je osobní doménou Hohenzollernů. Pryč s ruskou hegemonií nad Německem — to je úplně totéž jako volat: pryč se zlořády, pryč s havětí toho starého sodomity![378]

Z nejnovějších amerických událostí pokládám za velmi významné to, že budou znovu vydávat *kaperské listy*. To vzhledem k Anglii docela změní celou situaci a mohlo by to také za příznivých okolností vést k válce s ní, takže by se samolibému Bullovi ztratila takřka před nosem nejenom bavlna, ale i obilí. Na počátku občanské války si dovolil *Seward* na vlastní pěst tu drzost, že *prozatím pokládal* usnesení pařížského kongresu z roku 1856 za platná i pro Ameriku. (Vyšlo to najevo, když se uveřejňovaly zprávy o incidentu s „Trentem".)[379] Washingtonský Kongres a Lincoln, rozzuřeni vyzbrojováním pirátů z Jihu v Liverpoolu atd., udělali teď celé věci konec. To vyvolalo velké zděšení na zdejší burze, ale věrní novinářští psi samozřejmě poslušně plní příkazy a vůbec se o tom v tisku nezmiňují.

Jistě sis s potěšením všiml, jak doslovně opakuje ten starý mizera Pam svou hru z let 1830—1831 (porovnal jsem jeho projevy)[380] a jak ji na jeho pokyn hrají i „*Times*". Zatím to jakž takž ujde. Ludvík Bonaparte se dostává (na což za nešťastného Ludvíka Filipa doplácela v roce 1831 celá Evropa) do pěkné bryndy a do velmi nepříjemného dilematu vůči vlastní armádě. Mexiko[360] a to poklonkování před carem v „Moniteuru" (k tomu nutí našeho Boustrapu[371] Pam) by mu mohlo zlámat vaz. Celý ustrašený nechal uveřejnit depeše, které měly dokázat, že jeho dobrá vůle ztroskotala jen na Pamovi. (Nešťastný Ludvík Filip dal tak ještě ke všemu, ačkoli šlo o *týž* případ, tomu nestoudnému Pamovi možnost chvástat se v parlamentě: „Nebýt *věrolomnosti Francouzů* a intervence Pruska, Polsko by dosud existovalo.") Chce tím zapůsobit na veřejné mínění v Anglii, jakoby na to nestačila Pamova uklidňující ujištění, že Bonaparte chce na Rýn! A jako by Pam ze tří čtvrtin to veřejné mí-

není sám nevytvářel! Ten mizera Plon-Plon si netroufal říci, že Pam pracuje pro Rusko, a proto řekl, že to zlé Rusko se pokouší znepřátelit Francii a Anglii! V tom zase plně poznávám svého muže z Bas Empire[361], toho chudáka, který se *bez nejvyššího svolení Evropy* nikdy neodváží organizovat státní převraty za hranicemi. Kdyby se ten mizera odvážil nalít lidem čistého vína o Pamovi (nebo tím Pamovi třeba jen pohrozil), mohl by se klidně vydat na procházku k Rýnu. Ale spoutal si teď sám ruce i nohy, vydal se na milost a nemilost Pamovi, zrovna jako svého času Ludvík Filip. Dobře mu tak.

Ty události ve Staleybridgi a Ashtonu jsou velmi potěšitelné.[381] Přece jen proletariát překonal „respekt" k vypaseným tlamám a břicháčům! John Potter* se dnes pořádně blamoval v „*Times*", které jsou v poslední době velice neoblíbené a vrhají se na toho osla, aby zase získaly alespoň trošku popularity.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Správně Edmund Potter.

189

Engels Marxovi

do Londýna[173]

Manchester 8. dubna 1863

Milý Mouřeníne,

už šest dní se Ti chystám napsat, vždycky mi ale do toho něco vlezlo. Zejména náš bodrý Eichhoff. Ten ubožák se nechal v Liverpoolu tak dokonale odřít od uprchlých pruských lajtnantů a obchodních podvodníků, že má teď skoro 100 liber dluhů, a kromě toho ještě pozbyl kapitál, který rozházel jeho společník. Říká, že tu je na nějaký čas a přijme jakékoli místo, které se mu naskytne, dělá hrozné tajnosti s tím, co tu provádí atd. Zatím se ale brzy ukázalo, že místo aby se ohlížel po nějakém zaměstnání, provozuje tu všelijaké záhadné machinace, a teď je mi jasné, že obstarává kontraband do konfederovaných států pro našeho malého Dronka, který se v téhle branži plně angažuje. Proto celé to tajnůstkaření, které díky nezkušenosti našeho přítele (a ta opravdu přesahuje všechny meze) každou chvíli vyjde najevo. Zkrátka, ten chlap nemá co dělat, takže ho mám vždycky celé odpoledne na krku. A protože nechce nalít čistého vína, nemohu pro něj přirozeně nic udělat, jen v těch případech, kdy se přímo zeptá na radu.

Obávám se, že to v Polsku nedopadne dobře. V Království už zřejmě Langiewiczovu porážku přece jen pocítili, a kdyby litevské hnutí[382], které je vůbec nejdůležitější, protože 1. přesahuje hranice kongresového Polska[383] a 2. protože se ho zde více účastní rolníci a čím blíž ke Kuronsku dostává přímo agrární charakter — kdyby zdárně nepokračovalo a neoživilo znovu hnutí v Království, pak nevěřím, že by tu byly valné vyhlídky na úspěch. Langiewiczovo

chování mi připadá velmi pochybné. *Která* strana první porušila spojeneckou dohodu, bezpodmínečně nutnou pro zdar povstání, to půjde asi těžko zjistit. Bylo by ale zajímavé vědět, nakolik jsou správné pověsti uvádějící do souvislosti s Plon-Plonem na jedné straně Mierosławského a na druhé straně Kościelského. Branicki byl, nemýlím-li se, plonplonistou už dávno.

Náš milý Kugelmann má s Tebou samozřejmě ty nejšlechetnější úmysly. Že i géniové musí jíst, pít, bydlet a dokonce za to platit, to je pro naše bodré Němce příliš prozaická myšlenka, než aby je to vůbec napadlo — bylo by to skoro jako urážka. Chtěl bych vědět, která chytrá hlava mu našeptala, že se zříkám své knihy*. Tohle jistě tomu dobrému muži vysvětlíš. Pokud jde o nové vydání (které by podle všech předpokladů určitě nebylo *aktuální*), rozhodně není k tomu vhodná doba teď, kdy veškerá revoluční energie z řad anglického proletariátu naprosto vyprchala a anglický proletář úplně souhlasí s nadvládou buržoazie.

Četl jsem ty nové věci od Lyella a Huxleyho, obě jsou velmi zajímavé a opravdu dobré. Lyell je trochu frázovitý, je ale místy i velmi vtipný, např. když marně cituje všechny přírodovědce, aby zjistil kvalitativní rozdíl mezi člověkem a opicí, a nakonec cituje arcibiskupa z Canterbury**, který tvrdí, že člověk se od zvířete liší náboženstvím. Na starou víru se ostatně tady útočí jen což, a to ze všech stran. Brzy bude nutné dát dohromady na obranu náboženství nějaký užvaněný racionalistický systém. V „Edinburgh Review" nechává Owen někoho odpovědět Huxleymu; odpověď připouští všechny podstatné body a spor se vede jen o slovíčka.[384]

Náš malý Dronke pokládal asi za ohromné hrdinství, že si chtěl na můj akcept vyzvednout u svého bankéře 250 liber a že chtěl dokonce sám zaplatit výlohy a úroky ve výši necelých 15 liber. Protože jsem se tváří v tvář takovému heroismu nechtěl zavázat, že těch 250 liber do roka seženu — a Ty víš nejlíp, proč jsem to nemohl udělat — připadal jsem mu jako vyslovený skrblík. Ujišťuji Tě, že kdyby nešlo o Tebe, kopl bych toho mrňavého lumpa do zadku. Ze vzteku jsem se napil a napsal Ti o tom v podrouš̌eném stavu vzteklý

* „Postavení dělnické třídy v Anglii".
** Johna Birda Sumnera.

dopis, ve kterém jsou asi pěkné věci, protože už nemám ani ponětí, co jsem psal.[385] Abys ale viděl tu pravou souvislost, zmiňuji se o celé té věci ještě jednou.

Vale.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

190

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

[Londýn] 9. dubna 63

Milý Frederiku,

Tusinka byla velmi nadšena Tvým dopisem a jeho obsahem, a určitě Ti „osobně" odpoví.

O Mierosławského plonplonismu* vím už dlouho všechno dopodrobna díky J. Ph. Beckerovi a Schilymu. Ostatně jsem to poznal už dříve z jeho knihy, která vyšla za poslední války mezi Ruskem a Tureckem.[386] Ten ušlechtilý muž v ní mj. navrhl, aby Německo bylo rozděleno na dvě země. Ale že by i Kościelski, to je pro mne novinka. Jak je Mierosławski směšně ješitný a bezmezně lehkověrný, když někdo polichotí jeho ješitnosti, o tom mi napsal velice zábavně v roce 1860 z Itálie Becker.

Icik už zase vydal o svém procesu 2 brožury,[387] které mi naštěstí *neposlal*. Zato mi předevčírem poslal svou „Otevřenou *odpověď*" ústřednímu dělnickému výboru pro přípravu lipského dělnického sjezdu (čti sjezdu našich *balíků*).[388] Počíná si úplně jako budoucí dělnický diktátor — a ohání se přitom veledůležitými frázemi, které si vypůjčil od nás. Otázku mzdy a kapitálu „řeší úplně hravě" (verbotenus). Dělníci totiž musí jen agitovat pro *všeobecné volební právo* a pak vyslat do poslanecké sněmovny lidi, jako je on, „s tasenou zbraní vědy". Pak utvoří dělnické továrny, k čemuž jim *stát* poskytne kapitál, a tyto instituce se postupně rozšíří po celé zemi. To je skutečně překvapivá novinka! Jednu větu Ti ocituji:

* Viz tento svazek, str. 436.

„Že se už dnes v německém dělnickém hnutí diskutuje o tom, zda *je třeba chápat sdružení v jeho*“ (Schulze-Delitzschově) „nebo *v mém pojetí* — to je z valné části *jeho* zásluha: právě v tom spočívá jeho *opravdová* zásluha, a tuto zásluhu nelze ani dostatečně ocenit... Vřelost, s jakou *já tuto zásluhu uznávám*, nám nesmí zabránit atd.“ Ça ira.*

Ve stejné době, kdy byl v Glasgowě Palmerston, dal se tam ohlásit jiný velikán, studiosus *Karl Blind*. Než přijel, poslal do glasgowské „*North British Mail*“ komuniké, nadepsané *M. Karl Blind*, a redakce pod ně vložila osudné slovo „*Zasláno*“.

Toto pozoruhodné *komuniké* — které, stejně jako všechny ostatní noticky kolující v novinách, napsal *on sám* a které se do listu dostalo zásluhou toho osla McAdama — začíná tímto *jedinečným úvodem*:

„V této chvíli, kdy Glasgow hodlá navštívit jeden vlastenecký emigrant, aby zde seznámil veřejnost s podstatou polské otázky, je na místě zmínit se stručně o jeho politické dráze, už s ohledem na tu *nešťastnou okolnost*, že je ve Skotsku *poměrně* málo znám. Mr. Karl Blind se Němcem narodil a Němcem zůstal i v exilu; neupozorňoval na sebe *v Evropě* svou činností *tak vytrvale a tak nápadně*, aby mu to vyneslo *všeobecný obdiv* strany bojující za svobodu nebo *všeobecné zatracení* strany utlačující. Stál dosud na oné střední cestě, kde *měl tu čest být právě tak milován jako nenáviděn*; ale do těchto *dvou protikladných táborů*, které mu *každý svým* způsobem splácely daň, **nezařadila se celá Evropa** a Mr. Karl Blind má *to zadostiučinění, že ví, že je zde ještě třetí skupina jeho přátel*, kteří jsou prostě indiferentní. Když nyní předstupuje před skotskou veřejnost, střetává se snad proto s menšími předsudky vůči sobě, než *tomu bylo* u většiny *vynikajících emigrantů*, kteří jej *zde předcházeli*.“

Pak následuje o tom velkém neznámém krátká životopisná poznámka, která Skotsko a „třetí skupinu“ lidí poučuje o tom, že tento „Mr. Karl Blind“ je rodák z Bádenska a že původně *studoval práva jako Kossuth a Mazzini*. Že „bádenská revoluce... byla *vyvolána jeho* propagandou“, že vláda „bádenská a falcká“ jej poslaly v červ-

* Do toho! Slova revoluční písně z roku 1789.

nu „v hodnosti diplomatického vyslance" do Paříže atd. a že „působí v onom duchu spolupráce, kterým se vyznačují ti nejproslulejší z emigrantů"!

Není to krása?

Moje žena je už dva týdny upoutána na lůžko a skoro ohluchla, čert ví, čím to je. Jeničku zase trápí něco jako záškrt. Kdybys mi mohl pro ně poslat trochu vína (pro Jeničku chce Allen portské), byl bych velmi rád.

Tady v Londýně mívá teď jeden farář (na rozdíl od ateistů, kteří káží na John Street) deistická kázání pro měšťáky, ve kterých si dělá po voltairovsku legraci z bible. (Žena tam byla s dětmi dvakrát a chválila ho jako humoristu.)

Účastnil jsem se schůze pořádané tradeuniony, které předsedal Bright.[389] Vystupoval úplně jako nějaký nezávislý a pokaždé, když řekl „Ve Spojených státech nejsou žádní králové, žádní biskupové", zabouřil potlesk. Dělníci sami mluvili *výtečně*, bez jakéhokoli měšťáckého řečňování, a neskrývali také ani v nejmenším svůj antagonismus vůči kapitalistům (do kterých se ostatně otec Bright také pustil).

Jak dlouho bude trvat, než se angličtí dělníci zbaví své zjevné buržoazní nákazy, to se teprve ukáže. Ostatně, pokud jde o hlavní myšlenky Tvé knihy*, byly do nejmenších podrobností potvrzeny vývojem po roce 1844. Srovnal jsem totiž sám knihu zase se svými poznámkami o období, jež následovalo potom. Jenom malí němečtí měšťáčkové, kteří měří světové dějiny loktem a posuzují je podle vždycky „zajímavých zpráv z novin", si mohou namlouvat, že při takových obrovských vývojových procesech je 20 let něco víc než jeden den — ačkoli pak zase mohou přijít dny, které vydají za 20 let.

Když jsem si znova přečetl Tvůj spis, uvědomil jsem si s lítostí, jak stárneme. Jak svěže a vášnivě, s jakou odvážnou předvídavostí ses do toho dal, beze všech učených a vědeckých pochybností! A sama iluze, že zítra či pozítří se vynoří na denní světlo historický

* „Postavení dělnické třídy v Anglii".

rezultát, dává tomu všemu vřelost a optimistickou náladu — a od toho se zatraceně nepříjemně odráží pozdější „šedivá šeď".

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

191

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 18. dubna 1863

Milý Engelsi,

přiložený plátek (je to list E. Meyena[390]) s červeně zatrženými místy mi poslal Lassalle před týdnem; dostal jsem jej tedy *den* nato, co jsem Ti odeslal dopis se stručným výtahem z Icikovy poslední brožury[387]. Zřejmě teď chce, abych pro něho vstoupil na kolbiště. Co udělat?

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

192

Engels Marxovi

do Londýna[173]

Manchester 21. dubna 1863

Milý Mouřeníne,

co počít s Lassallem, to je těžká věc; ale skoro bych řekl, že by bylo pod důstojnost velkého Icika, aby odpovídal na takové jalové meyenovské žvásty tak těžkým kalibrem, jako je dementi. Jen ať si sám sní, co si nadrobil, a jestli něco dokáže, pak od Tebe nepotřebuje žádná testimonia, a proč se Ty máš kompromitovat, když jsi mu už jednou řekl, že přece on nemůže jít s námi a ani my s ním.* Jen jaká pitomost je už to, že se plete Schulze-Delitzschovi do těch jeho záležitostí s balíky[391] a že se pokouší vytvořit právě tady na základě našich dřívějších prací svou stranu. Právě to, že Schulze-Delitzsch a ostatní sebranka se snaží v této buržoazní době povznést ty *balíky* na úroveň buržoazních názorů, nám může být jen vhod; jinak bychom si téhle věci užili za revoluce, a v Německu, kde všechno komplikují malé státečky, mohli by postavit proti nám ty hračičky jako něco nového a praktického. Teď je to vyřízeno, naši protivníci stojí na správné pozici a balík nabyl sebevědomí a dostal se tak do tábora maloburžoazní demokracie. Ale vidět v těchhle lidech představitele proletariátu, to může jenom Icik.

Ta legrace se studiosem Blindem** Lupuse i mne velmi pobavila. Lupus měl zase těžký záchvat dny a zhoršil si to svou paličáckou metodou — napůl vyléčený chodí ven a běhá po hodinách

* Viz tento svazek, str. 676.
** Viz tento svazek, str. 388—389.

a v poslední chvíli si pošle pro doktora, teprve až spolyká všechnu medicínu. Ale žádné kázání na něho neplatí, řekne prostě „*jdu*" a je to.

Poslední dobou jsem začal číst ruské dějiny odzadu, tj. nejprve dělení Polska[373] a Kateřinu, a teď teprve Petra I. Musím říci, že jenom vůl se může nadchnout pro Poláky z roku 1772. Ve většině evropských zemí šlechta tehdy přece upadala se vší důstojností i duševní převahou, jakkoli bylo její všeobecnou zásadou, že podstata materialismu je v tom, že člověk jí, pije, souloží, vyhrává ve hře nebo si dá zaplatit za nějakou lumpárnu; ale žádná šlechta nebyla tak hloupá, aby se zaprodala podobným způsobem jako Poláci Rusům. Jinak je moc zábavné sledovat prodejnost evropské šlechty. Dále mě velmi zaujal případ monsieur Patkula. Ten mládenec fakticky vynalezl celou ruskou diplomacii a ovládá in nuce všechny její triky. Jestlis nemohl sehnat jeho zprávy ruské vládě, vydané v roce 1795 v Berlíně, pokusíme se opatřit si jeden výtisk inzerátem v knihkupeckém burzovním věstníku*. Jak málo k tomu vlastně přidali jeho nástupci! Stále tytéž fráze, stále stejná manýra vůči jednotlivým zemím. K tomu ostatně patří nutně i typická objektivnost Livonců, kteří nemají vůbec žádný národní zájem, nanejvýš jen zájmy lokální a soukromé. Rus by něco takového nedokázal nikdy udělat.

Velmi pěkná je také historie státního převratu, kterým Kateřina II. odstavila Petra III. Tady především hledal náš Boustrapa[371] poučení, a ruská ničemnost mu sloužila až do nejmenších podrobností za vzor. Je to směšné, jak se takové svinstvo do všech podrobností opakuje.

Portské právě nemám, také se žádné dobré tak narychlo nesežene. Poohlédnu se ale ještě po nějakém, a zatím přinesu ze sklepa trochu rýnského a bordeauxského (první je pro zdravé, druhé pro nemocné). Proto psaní končím a přikládám ještě několik známek pro Tusinku.

Tvůj
B. E.

* Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel.

Některé známky posílám ve dvou exemplářích. Tady se jich používá k výměně. Italskými, švýcarskými, norskými a několika německými známkami Ti mohu posloužit ve velkém množství.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

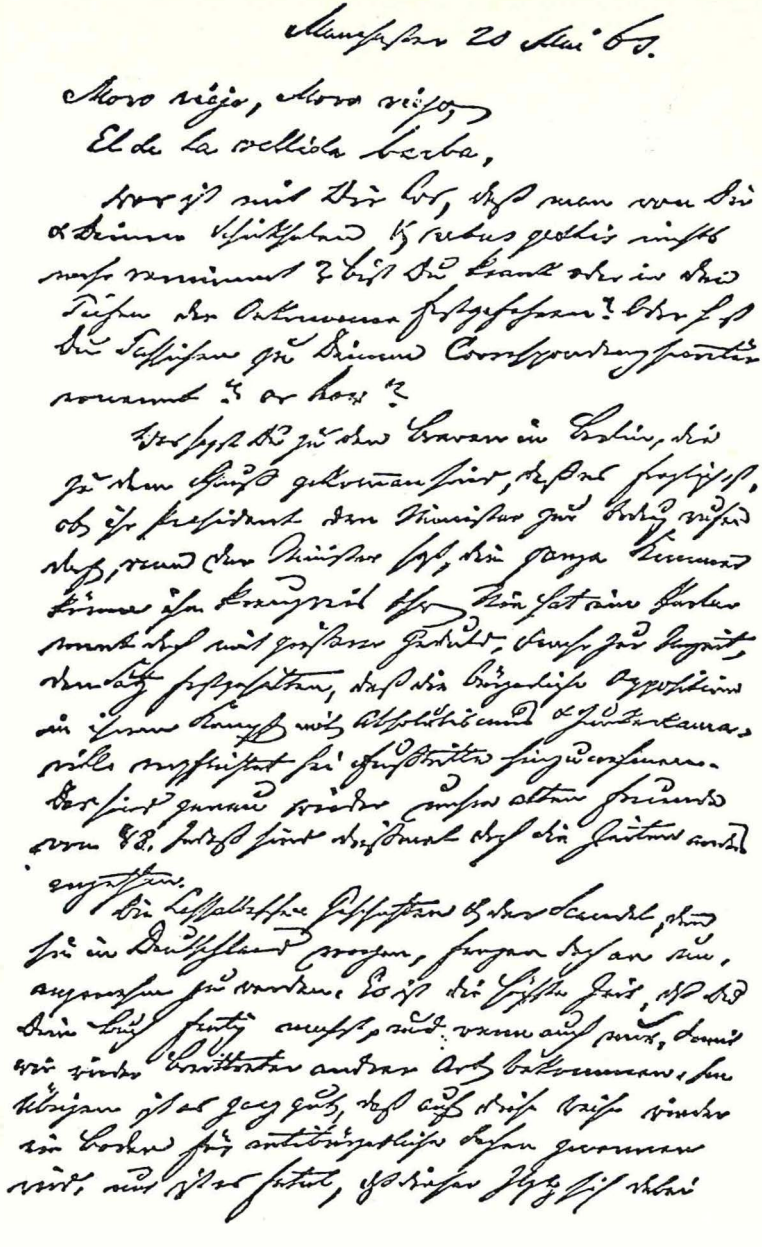

První stránka Engelsova dopisu Marxovi z 20. května 1863

193

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 20. května 63

Moro viejo, Moro viejo,
El de la vellida barba*

Co je s Tebou, že se o Tobě, Tvých osudech a rebus gestis** člověk už vůbec nic nedoví? Jsi nemocen nebo ses tak pohroužil do hlubin ekonomie? Nebo jsi jmenoval svou korespondentkou Tusynku? Či jak je to?

Co říkáš těm pašákům v Berlíně, tomu jejich závěru, že je sporné, zda jejich předseda může volat k pořádku ministra, jestliže pan ministr prohlásí, že mu celá sněmovna sakumprask může atd.[392] Žádný parlament nikdy nelpěl tak trpělivě a tak nemístně na zásadě, že je buržoazní opozice ve svém boji s absolutismem a junkerskou kamarilou povinna snášet kopance. Jsou to zase celí oni, naši staří přátelé z roku 1848. Jenže dnes je přece jen jiná doba.

Ty historky s Lassallem a skandál, který vyvolávají v Německu, začínají být přece jenom nepříjemné.[393] Je nejvyšší čas, abys dokončil svou knihu[30], už jen proto, aby se zas rozproudila polemika mezi debatéry jiného druhu. Jinak je to výtečné, že se tímto způsobem znova získává zájem o spisy proti buržoazii, jenom je mrzuté, že si Icik na tom buduje svou pozici. Takovým věcem jsme ale nikdy nemohli zabránit, stejně jako jsme nemohli zabránit Karlu Blindovi,

* Starý Moro, starý Moro, ten s tou kosmatou bradou.
** skutcích.

aby se nestavěl před veřejností do hrdinské pózy bojovníka proti velkovévodovi Bádenskému.*

Kolik času je ostatně zapotřebí, než si nové vědecké objevy prorazí cestu i ve zcela nepolitických oblastech, o tom si přečti Lyellovu Antiquity of Man. Schmerling našel už v roce 1843 v Lutychu lebku člověka z Engisu a ukázal ji Lyellovi, v té době také vydal svou tlustou knihu. Přesto si až donedávna nikdo nedal práci s tím, aby tu věc alespoň vážně prozkoumal. Právě tak Barthès** už v roce 1842 v Abbeville určil správně geologické stáří pazourkových nástrojů z pánve řeky Sommy; ale teprve koncem padesátých let se to dostalo na veřejnost. Takoví všiváci jsou ti praotcové vědy.

Lupus měl znova silné záchvaty dny, ale už se zas uzdravil.

Jinak se hodně věnuji srbštině, zvláště písním, které sebral Vuk Štef. Karadžić. Jde mi to snadněji než kterýkoli jiný slovanský jazyk.

Přikládám zase několik známek. U nás v kanceláři se tenhle artikl teď hrozně krade.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Bedřichu I.
** Správně Boucher de Crèvecoeur de Perthes.

194

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

[Londýn], Britské muzeum 29. května 1863

Milý Frederiku,

moje dlouhé mlčení Ti bude rázem jasné, když si názorně představíš pořádně zduřelá játra s veškerým „příslušenstvím". Za posledních 12 týdnů jsem si s tou pitomostí užil víc než kdykoli předtím. A nevěřil bys, jak silně může na morální rozpoložení člověka působit otupělá hlava a ochromené údy. Především se nemůžeš vůbec k ničemu rozhodnout, mj. ani k napsání dopisu. Ale poslední dva týdny se to dá jakžtakž vydržet. Celá ta záležitost mě tak brzdila v psaní, že jsem přes veškerou snahu tu věc o Polsku[374] *nedokončil*; teď jsem ale jen rád, protože by mě to leda připravilo o možnost zajet do Pruska a přímý užitek by z toho stejně nebyl žádný.

Přirozeně jsem po tu dobu nezahálel, ale pracovat jsem nemohl. Jediné, co jsem dělal, bylo, že jsem jednak doplňoval mezery (diplomatické, historické) ve svých znalostech rusko-prusko-polských vztahů, jednak jsem četl a excerpoval leccos z literární historie, týkající se té části politické ekonomie, kterou zpracovávám.[394] Dělal jsem to v Britském muzeu. Teď, když už mohu zase do určité míry pracovat, chtěl bych setřást ze sebe všechny obtíže a *přepsat načisto* pro tisk (a definitivně vybrousit) politickou ekonomii. Kdybych se s tím teď mohl uchýlit někam do ústraní, šlo by to rychle kupředu. V každém případě odvezu tu věc do Německa sám.

Jenička není ještě docela v pořádku. Už asi 14 dní ošklivě kašle.

Pokud jde o Icika, vyzval Freiligratha — Freiligrath mi to důvěrně sdělil (ukázal mi Icikův dopis) —, aby napsal *báseň* na počest „nového" hnutí[395], alias aby opěvoval Icika. Ale to se ve Freiligrathovi zmýlil. Říká ve svém dopise mj.: „Stovky novin šíří denně mé jméno do nejvzdálenějších koutů Německa." „*Moji* proletáři! etc." Protože tedy Freiligrath nebyl ochoten ho opěvovat, našel si jiného poetu. Tady máš ukázku:

„Německý *proletariáte*, tobě kynu!
Zde stojí muž, co připraven je vésti
tě po cestě, jež vede k tvému štěstí.
Nuž, probuď se a měj se k *činu*!
On ve sněmovně nezasedá ani,
neplýtvá marně výmluvnosti zbraní;
prostě a jasně zaznívá to slovo
tribuna lidu, slovo *Lassallovo!*

Ne, pro *boháčů* měšce nadité
pot vašich skrání nesmí skrápět zemi,
nesmějí zvyšovat své tantiémy,
zatímco *vy* se v hadry choulíte.
Ať plodů práce užíváte *sami*,
pro *vás* ať rodí požehnané lány,
ó, k sluchu všech ať doletí to slovo,
to mužné, hřmící slovo *Lassallovo*."

Macte puer![356] Není-li to dobré pro štěnice!*

Srdečně zdravím lupuse. Jenom mi teď neoplácej stejné stejným a ozvi se brzo.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* ...pak nevím, co se jim hodí více. (Přísloví z Porýní.)

195

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 10. června 1863

Milý Engelsi,

příští pondělí (15. června) je splatná směnka na 6 liber št. (u řezníka). Kdybys mi mohl ty peníze do té doby poslat, vrátil bych Ti je později, jen co bude hotova transakce s Dronkem.

Salut.

Tvůj

K. M.

Co říkáš Francii? A co Polsku? A našim „statečným krajanům" v Berlíně?

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

196

Engels Marxovi

do Londýna[173]

Manchester 11. června 1863

Milý Mouřeníne,

přikládám pětilibrovku Anglické banky R/X 46 271, 31. ledna 1862, Manchester, a další pětilibrovku téže banky S/R 92 394, 14. října 1862, Londýn, doufejme, že se Ti podaří s nimi toho řezníka uspokojit. Protože nemohu podat dopis osobně, budu rád, když mi hned potvrdíš příjem.

Velmi mě znepokojilo, že ses tak dlouho neozýval, také jsem zaslechl, žes byl nemocen, doufám, že už to máš teď za sebou. A co je s Jeniččiným kašlem?

Zdá se, že se to v Polsku poslední dobou nějak pokazilo. Hnutí v Litvě a Malorusku je zřejmě slabé a povstalci v Polsku se asi také nedostali dál. Velitelé hynou v boji nebo upadají do zajetí, kde je střílejí, a to myslím dokazuje, že se musí sami velmi exponovat, aby za sebou strhli své lidi. Co do kvality nejsou to už ti povstalci z března a dubna, nejlepší lidé už jsou pryč. Ti Poláci jsou ale nevypočitatelní, a může to stále ještě dobře dopadnout, i když vyhlídky na úspěch se zmenšují. Vydrží-li, mohli by ještě splynout s celoevropským hnutím, které by je zachránilo; dopadne-li to naopak špatně, je Polsko na deset let fuč, takové povstání vyčerpává bojeschopné obyvatelstvo na dlouhá léta.

Zdá se mi pravděpodobné, že hnutí v Evropě vzplane, protože měšťák zase ztratil všechen strach z komunistů, a kdyby šlo do tuhého, dal by se také strhnout. Dokazují to francouzské volby právě tak jako události v Prusku od posledních voleb.[396] Že by ale takové

hnutí začalo ve Francii, o tom pochybuji. Volby v Paříži dopadly přece *příliš* příznivě pro buržoazii, dělníci tam, kde postavili své vlastní kandidáty, propadli a nedokázali ani přinutit měšťáky alespoň k radikálnější volbě. Kromě toho Bonaparte ví jak na to, aby udržel velká města na uzdě.

V Prusku by žvanili klidně dál, kdyby jim to náš chrabrý Bismarck nezatrhl. Ať to tam ale dopadne jak chce, pokojnému konstitučnímu vývoji je konec a šosáci se musí připravit na bouři. To už je hodně. Ať už mám sebehorší mínění o statečnosti našich starých přátel demokratů, přece se mi zdá, že se mezi nimi nahromadilo nejvíc výbušnin, a protože je sotva možné, aby se Hohenzollernové nezapletli v zahraniční politice do těch největších hloupostí, mohlo by nastat i to, že by vojsko bylo z jedné poloviny na polských hranicích a z druhé na Rýně, Berlín by zůstal otevřený, a pak by to vypuklo. Pro Německo i Evropu by bylo dost špatné, kdyby se Berlín dostal do čela hnutí.

Nejvíc mě udivuje to, že ve Velkorusku nepropuká žádné rolnické hnutí. Polské povstání tu muselo mít nepříznivý vliv.

V Americe se to vyvíjí pěkně. Sekáč Josef* se tím svým vytahováním šeredně zostudil,[397] Rosecrans spí a jenom Grant operuje dobře. To, jak se přesunul z jihozápadu k severovýchodu směrem na Vicksburg, jak odřízl armádu, která tam měla vypomoci, a zahnal ji na ústup, jak rychle potom postupoval na Vicksburg a dokonce i ty jeho prudké marné útoky, to všechno je velmi dobré. Že by bylo možné sehnat včas jednotky, které by vyprostily obležené, tomu nevěřím. Na druhé straně jsme tolikrát viděli, jak si američtí generálové 14 dní vedou dobře a pak zase nadělají ty největší pitomosti, že se o jejich budoucích pohybech naprosto nedá předem nic říci.

Apoteózu Lassalla (genitiv předmětový**) jsem už znal z brožury, kterou mi poslal Siebel a kterou asi také máš. Je to k smíchu. Ten teď pracuje vysloveně v Bismarckových službách, a jednoho dne se mu může stát, až to pana Bismarcka omrzí, že poletí do kriminálu a seznámí se s pruským zemským právem, které si zřejmě stále plete

* Fighting Joe, přezdívka generála Hookera.

** V originále: Lassalles. Gedicht (genitivus objectivus) — tedy báseň na Lassalla a nikoli Lassallova báseň.

s francouzským Code.[398] Je ostatně krásné, že se teď po svém vystoupení in Vogtibus[26] *právě on* ocitl pod záštitou nejen Augsburčanky*, ale i „Kreuz-Zeitung".

Čtu teď Kinglaka**, který mě stále víc přesvědčuje, že každý Angličan má někde v mozku přepážku, za kterou všechno končí.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Allgemeine Zeitung".
** A. W. Kinglake, „The invasion of the Crimea".

197

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

[Londýn] 12. června 1863
Britské muzeum

Milý Engelsi,

se srdečným díkem potvrzuji příjem 10 liber št. Protože jsem si nebyl jist, zda mi budeš moci poslat peníze do pondělka, a protože u nás doma mají velký strach ze směnek, napsal jsem zároveň Dronkovi.

Jenička už zase 4 týdny kašle. Poslal jsem ji dnes k dr. Allenovi.

Já sám také ještě nejsem úplně zdráv, ale to hlavní už mám za sebou. Celou tu dobu jsem požíral *sýru* — to by měl Vogt radost.[399]

Icik mi poslal (Tobě asi taky) svou řeč o *nepřímých daních*, kterou přednesl před soudem. Jednotlivá místa jsou dobrá, ale jako celek je to *napsáno* především nesnesitelně dotěrně, užvaněně a pak s tou nejsměšnější rádobyučeností a důležitostí. Kromě toho je to v podstatě slátanina „*školáka*", který chce honem honem roztroubit, že je „veliký učenec" a samostatný badatel. Proto se to hemží historickými a teoretickými kopanci. Postačí jeden příklad (v případě žes to sám nečetl). Aby zaimponoval soudu a veřejnosti — chce podat jakési retrospektivní dějiny polemiky proti nepřímým daním, cituje proto z minulosti páté přes deváté, od Boisguillleberta a Vaubana až k Bodinovi atd. Tady se ale ukazuje, že je školákem nad školáky. Vynechává *fyziokraty*, protože zřejmě neví, že všechno, co o tom řekl A. Smith atd., je opsáno od nich a že oni vůbec byli mistři v téhle „otázce". Právě tak školácky chápe „nepřímé daně" jako „daně buržoazní", jimiž byly „ve středověku", ale dnes už ne

(alespoň ne tam, kde je vyspělá buržoazie), jak se o tom může blíže poučit u pana R. Gladstona a spol. v Liverpoolu.[400] Ten hlupák zřejmě neví, že polemika proti „nepřímým" daním je heslem anglických a amerických přátel „Schulze-Delitzsche" a spol., tedy v žádném případě nemůže být heslem *proti* nim, tj. freetraderům.[401] Úplně *školácká je jeho aplikace* jedné Ricardovy poučky na pruskou pozemkovou daň. (Totiž zásadně nesprávná.) Dojemné je místo, kde sděluje soudu „*své*" objevy vytěžené v hrozných „bezesných nocích" z nejhlubších hlubin „vědy a pravdy", totiž,

že ve středověku vládlo „pozemkové vlastnictví",

v novější době „kapitál" a dnes

„*princip* dělnického *stavu*", „*práce*" čili „*mravní princip práce*"; a téhož dne, kdy Lassalle sdělil svůj objev balíkům, sdělil jej (aniž o něm věděl) vybranějšímu publiku v Pěvecké akademii vrchní vládní rada Engel.[402] Pak si navzájem s Engelem „písemně" blahopřáli ke svým „současným" vědeckým výsledkům.

„Dělnický *stav*" a „*mravní princip*" jsou skutečně výdobytky Icika a vrchního vládního rady.

Už od začátku tohoto roku se nemohu rozhodnout, abych mu napsal.

Kritizovat tu slátaninu by byla ztráta času; kromě toho by si každé slovo přivlastnil jako „objev". Omlátit mu o hlavu ty jeho plagiáty by bylo směšné, protože v té formě, v jaké to sesmolil, se k našim myšlenkám nechci hlásit. A uznat tu chvástavost a tu *bezetaktnost* také nejde. Hned by toho využil.

Nezbývá tedy nic jiného než čekat, až propukne jeho hněv. Pak budu mít krásnou záminku v tom, že (stejně jako vrchní vládní rada Engel) stále podotýká, že to není „*komunismus*". Potom mu tedy odpovím, že kdybych ho chtěl vzít na vědomí, donutilo by mě toto jeho neustálé ujišťování, abych:

1. ukázal veřejnosti, jak a kde od nás opisoval;
2. jak a v čem se lišíme od té jeho slátaniny.

Abych tedy „komunismus" v ničem nezkrátil, ale také abych ho neurazil, raději jsem ho úplně ignoroval.

Celý ten povyk má ostatně původ jen v jeho ješitnosti. V roce 1859 náležel plně k pruské buržoazní liberální straně. Teď asi po-

kládá za pohodlnější vyjet si pod ochranou vlády na „buržoy", místo na „*Rusy*". Tupit Rakousko a horovat pro Itálii, to bylo odjakživa právě tak specificky berlínské, jako nepozvednout hlas proti Rusům, jak to také náš hrdina dělá.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

198

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 22. června 1863

Milý Engelsi,

„Mrňous“* mi dnes píše z Liverpoolu, že tu záležitost s penězi je třeba urovnat, tj. rozhodnout *teď*, protože to prý musí zařídit *osobně* a on může být každým dnem odvolán na nějakou obchodní cestu. Věř mi, je mi to velmi nepříjemné, že kvůli mně bereš na sebe nějaké závazky vůči Mrňousovi, ale co dělat?

Byl jsem a až do konce měsíce budu v Britském muzeu, protože se musím, už jen kvůli těm svým játrům, vyhnout nářkům, kterým se doma pod tlakem různých vnějších vlivů nevyhneš. Jakmile bude zase klid, začnu přepisovat načisto tu zatracenou knihu[80], kterou chci jet do Německa osobně udat. Až budu mít tohle z krku, teprve pak bude čas hlásit se v Paříži a v Londýně, tam kvůli francouzskému překladu a tady se poohlédnout po anglickém zpracování. Vždyť jenom kvůli Icikovi jsme tentokrát nuceni nenechávat naše stanovisko dlouho pod pokličkou.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Ernst Dronke.

199

Engels Marxovi

do Londýna[173]

Manchester 24. června 1863

Milý Mouřeníne,

vůbec nevím, co ten malý všudybyl* chce. Proč mi nenapíše, že chce, aby se ta věc vyřídila *teď? Mně* napsal, že *jestli mu* **ne***odpovím*, vystaví na mne směnku, jak bylo ujednáno. Protože pro mne jsou ujednané věci ujednány, vůbec jsem nepokládal za nutné dávat 14 dní před termínem ještě jednou nějaké písemné ujištění, že udělám to, k čemu jsem se už dřív ústně i písemně zavázal. V souvislosti s jeho dopisem *Tobě*, v němž vyrukoval s docela jinými důvody, napsal jsem mu teď, co bylo třeba. Budu akceptovat směnku na 250 liber. Hleď, aby Ti poslal *celý obnos*, protože se zavázal, že výlohy a úroky ponese sám.

Kinglaka** jsem dočetl. Něco povrchnějšího (při částečně velmi dobrém, ale mezerovitém materiálu), hloupějšího, nevědomějšího než bitva na Almě tu ještě nebylo. Jenom účast Francouzů je dobře a správně vylíčena, aspoň celkově. Jinak čtenáři znalému vojenství tam připadne leccos krajně komické.[403]

V Polsku to vypadá špatně. Velká efektní akce polské vlády, masové povstání v červnu, ztroskotalo zřejmě pro nedostatek zbraní, a teď, nenastanou-li nějaké vnější komplikace, je ponenáhlé ochabnutí nevyhnutelné.[404]

Tvá politika vůči Icikovi je zcela správná. Co je ovšem platná všechna ta shovívavost vůči někomu, kdo v rozhodné chvíli buď

* Ernst Dronke.
** Viz tento svazek, str. 404.

bude donucen okolnostmi jít s námi, anebo se stane otevřeně naším nepřítelem. Nechat se od toho blázna ještě po léta intelektuálně vykořisťovat a místo poděkování ještě být povinen odpovídat za všechny jeho pitomosti, to je přece jen trochu moc.

Právě mě volají.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

200

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 6. července 1863

Milý Engelsi,

především srdečný dík za těch 250 liber št. Dronke mi poslal asi před čtyřmi měsíci 50 liber a dnes 200.

Jenička bohužel stále není v pořádku. Nepřestala ještě úplně kašlat a hodně zhubla. Hned jak jí skončí škola, pošlu ji s ostatními do lázní. I když Allenovi věřím, byl bych moc rád, kdyby se tu zastavil *Gumpert*, který snad tráví dovolenou na kontinentě, podíval se, jak to s ní skutečně vypadá, a řekl mi svůj názor. Musím Ti otevřeně říci, že mám o to dítě opravdu strach. To její hubnutí mi v tomhle věku připadá velmi povážlivé.

Palmerston užívá v té polské záležitosti svých starých triků. Nóty odevzdané Rusům byly původně poslány z Petrohradu do Londýna. *Hennessyho přebral* Pam Urquhartovi tím, že tomu irskému darebákovi opatřil výnosné místo (sinekuru) na jedné francouzsko-anglické železnici ve Francii. *Prodejnost* zdejších politiků skutečně přesahuje všechno, co se v tom oboru vyskytuje na kontinentě. Ani u nás, ani ve Francii nemají ponětí o této absolutní nestydatosti. Pokud jde o „hraběte" *Zamojského*, řekl jsem urquhartovcům několikrát, že v letech 1830—1831 Poláky zradil, když vedl kompletní sbor místo *proti* Rusům *přes* rakouské hranice. Nakonec se jim stal kvůli svému ustavičnému osobnímu fixlování s Pamem také podezřelý.[405]

K výpravě Jižanů proti Severu[406] přinutil Leeho podle mého názoru pokřik richmondských novin a jejich chlebodárců. Po-

kládám to za akci ze zoufalství. Ta válka se ostatně protáhne, a v *evropském* zájmu je to velmi žádoucí.

Icik mi poslal novou brožuru — svou řeč z Frankfurtu nad Mohanem.[407] Protože teď dělám deset hodin denně ex officio politickou ekonomii, nemůže na mně nikdo chtít, abych ubíjel zbývající čas čtením takových školáckých cvičení. A tak jsem to zatím uložil ad acta. Ve volných chvílích se zabývám diferenciálním a integrálním počtem. Apropos! Mám o tom haldu knížek a jednu Ti pošlu, budeš-li se chtít do toho pustit. Pokládám to pro Tvá vojenská studia takřka za nutné. Přitom je to mnohem lehčí část matematiky (z čistě technického hlediska) než třeba vyšší algebra. Kromě běžných znalostí algebry a trigonometrie nemusíš nic předem studovat, jenom všeobecně kuželosečky.

O přiložené brožuře „vévody z Roussillonu", kterého si možná pamatuješ pod jménem „Pi", mi napiš trochu zasvěcenější posudek, protože mi denně píše, abych mu sdělil, co o ní soudím.

Prohlédni si, pokud Ti dovolí vedro, co nejpečlivěji přiloženou „*Tableau économique*"[408], kterou nahrazuji Quesnayovu tabulku[303], a napiš mi své eventuální pochybnosti. Zachycuje celý reprodukční proces.

Víš, že u *A. Smitha* se „*přirozená*" čili „*nutná cena*" skládá ze mzdy, zisku (úroku) a renty, tedy se úplně redukuje na *důchod*. Tento nesmysl převzal i Ricardo, ačkoli ten vyřadil z výčtu rentu jako pouze náhodný jev. Tohleto přejali od Smitha skoro *všichni* ekonomové a ti, kteří to potírají, zaplétají se zase do jiných pitomostí.

Smith cítí sám, že dělá nesmysl, redukuje-li *celkový výrobek* pro společnost na *pouhý důchod* (který může být každoročně spotřebován), zatímco v *každém jednotlivém* výrobním odvětví redukuje cenu na *kapitál* (suroviny, stroje atd.) a *důchod* (mzda, zisk a renta). Podle toho by musela společnost začínat každý rok de novo *bez kapitálu*.

Pokud jde o mou tabulku, která se objevuje v jedné z posledních kapitol mé knihy jako *shrnutí*, je třeba k pochopení uvést toto:

1. Na číslech nezáleží, znamenají milióny.

2. *Životními prostředky* je zde míněno *všechno*, co každoročně

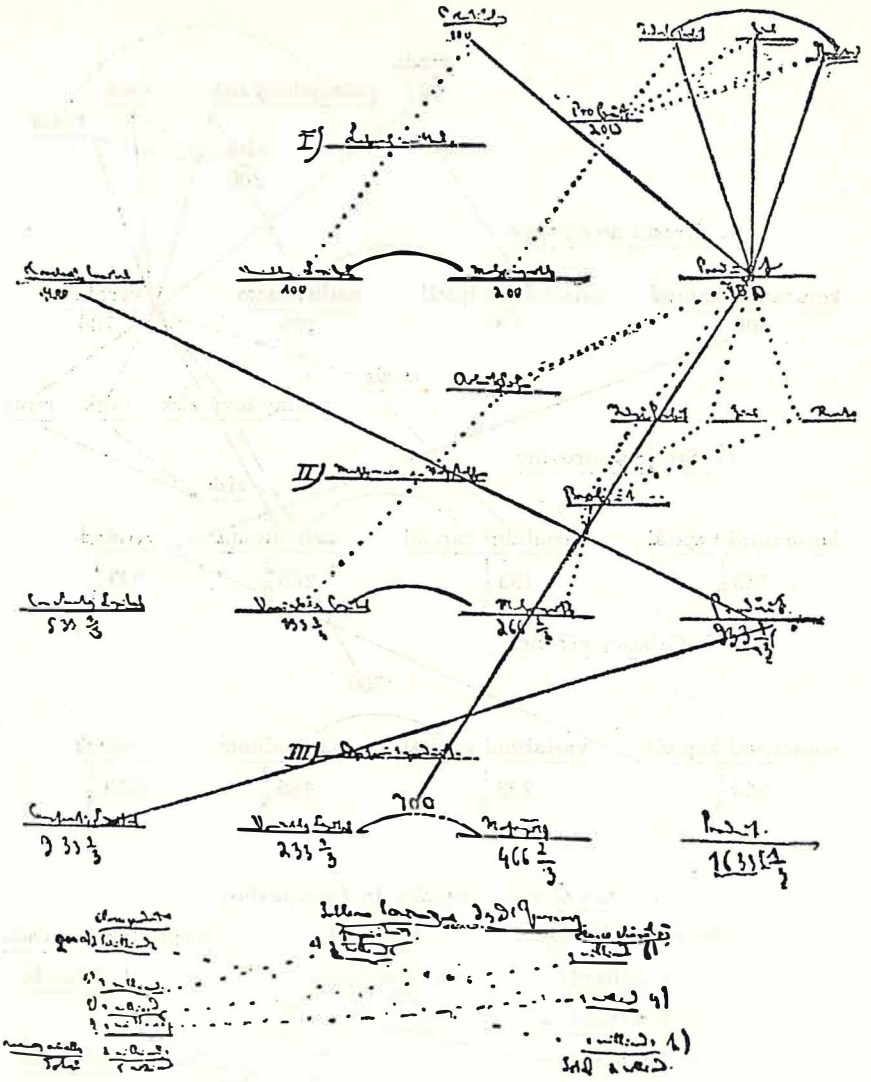

Tabulky, které přiložil Marx k dopisu Engelsovi z 6. července 1863

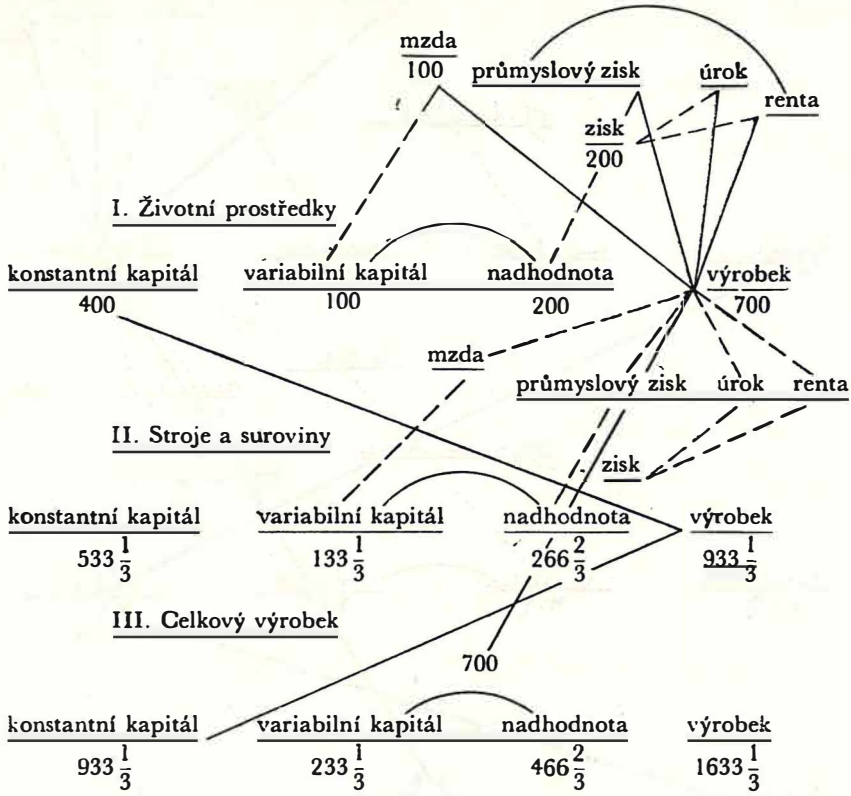

Ekonomická tabulka dr. Quesnayho:

Produktivní třída	Vlastníci	Neproduktivní třída
a) 2 miliardy	e) 2 miliardy	f) 1 miliarda
b) 1 miliarda		
c) 1 miliarda		g) 1 miliarda
d) 1 miliarda		h) 1 miliarda
Roční záloha 2 miliardy		celkem 2 miliardy
celkem 5 miliard		

vchází do *spotřebního fondu* (nebo co by mohlo do spotřebního fondu vcházet *nebýt akumulace*, která je z tabulky *vyloučena*).

V třídě I (životní prostředky) se *celý výrobek* (700) skládá z *životních prostředků*, které tedy svou povahou *nepatří* ke *konstantnímu kapitálu* (surovina, stroje, budovy atd.). Právě tak v třídě II se *celý výrobek* skládá ze zboží, které tvoří *konstantní kapitál*, tj. jako surovina a stroje znovu vstupuje do reprodukčního procesu.

3. *Vzestupné* linky jsou označeny *tečkovanou*, *sestupné* plnou čarou.

4. *Konstantní kapitál* je ta část kapitálu, která se skládá ze surovin a strojů. *Variabilní kapitál* je ta část, která se směňuje za práci.

5. V zemědělství např. atd. tvoří část téhož výrobku (pšenice např.) životní prostředky, kdežto druhá část (např. opět pšenice) vstupuje ve své naturální formě (např. jako *osivo*) znovu do reprodukce jako surovina. Tím se však na věci nic nemění. Neboť takováto výrobní odvětví figurují podle své povahy jednou ve třídě II, po druhé ve třídě I.

6. Vtip celé věci je tedy v tom:

Kategorie I. Životní prostředky.

Pracovní materiál a stroje (tj. ta *jejich* část, která jako *opotřebování* vchází do ročního produktu; nespotřebovaná část strojů atd. se v tabulce vůbec neobjevuje) = např. 400 librám št. Za práci směněný variabilní kapitál = 100, reprodukuje se jako 300, z toho 100 nahrazuje ve výrobku mzdu a 200 představuje nadhodnotu *(nezaplacenou nadpráci)*. Výrobek = 700, z čehož 400 představuje hodnotu konstantního kapitálu, který však úplně přešel do výrobku a musí tedy být nahrazen.

Při tomto poměru variabilního kapitálu a nadhodnoty se předpokládá, že dělník pracuje $^1/_3$ pracovního dne pro sebe a $^2/_3$ pro své „přirozené nadřízené".

100 (variabilní kapitál) se tedy vyplatí (jak ukazuje tečkovaná čára) v penězích jako mzda; za těchto 100 koupí dělník (vyznačeno sestupnou čarou) *výrobek* této třídy, tj. životní prostředky za 100. Peníze tak plynou zpět kapitalistické třídě I.

Nadhodnota 200 ve své všeobecné formě = *zisk*, který se však štěpí na *průmyslový zisk* (včetně *obchodního*), dále na *úrok*, který platí

průmyslový kapitalista v penězích, a na rentu, kterou platí rovněž v penězích. Tyto peníze, vyplacené jako průmyslový zisk, úrok a renta, plynou zpět (naznačeno sestupnou čarou) tím, že se za ně kupuje výrobek třídy I. Veškeré peníze, vydané průmyslovým kapitalistou v třídě I, plynou tedy k němu nazpět, zatímco z výrobku v hodnotě 700 stráví dělníci, podnikatelé, peněžníci a vlastníci pozemků 300. V třídě I zůstává *přebytek* výrobku (životních prostředků) ve výši 400 a deficit konstantního kapitálu 400.

Kategorie II. Stroje a suroviny.

Protože *celý výrobek této kategorie* — nejen ta část výrobku, která nahrazuje konstantní kapitál, nýbrž i ta, která představuje ekvivalent mzdy a nadhodnoty — tvoří *suroviny* a *stroje*, nelze důchod této kategorie realizovat v jejím vlastním výrobku, nýbrž jen ve výrobku kategorie I. Necháme-li stranou akumulaci, jako to činíme zde, může kategorie I koupit od kategorie II jen tolik, kolik potřebuje k nahrazení svého konstantního kapitálu, kdežto kategorie II může vydat za výrobky kategorie I jen tu část svého výrobku, která představuje mzdu a nadhodnotu *(důchod)*. Dělníci kategorie II vydávají tedy své peníze = $133^1/_3$ za výrobky kategorie I. Totéž se děje s nadhodnotou kategorie II, která se jako u I štěpí na průmyslový zisk, úrok a rentu. Z kategorie II plyne tedy 400 v penězích průmyslovému kapitalistovi kategorie I, která za to kategorii II přenechává zbytek svého výrobku = 400.

Za těchto 400 v penězích kupuje třída I od kategorie II to, co potřebuje k nahrazení svého konstantního kapitálu = 400, a tak tedy kategorii II připlynou zpět peníze vydané na mzdu a spotřebu (průmyslových kapitalistů samých, peněžníků a pozemkových vlastníků). Kategorii II tedy z jejího celkového výrobku zbývá $533^1/_3$, z čehož nahrazuje svůj vlastní spotřebovaný konstantní kapitál.

Pohyb jednak uvnitř kategorie I, jednak mezi kategorií I a II zároveň ukazuje, jak se průmyslovým kapitalistům obou kategorií vracejí peníze, jimiž znovu platí mzdu, úrok a pozemkovou rentu.

Kategorie III znázorňuje celkovou reprodukci.

Celkový výrobek kategorie II tu vystupuje jako konstantní kapitál celé společnosti a celkový výrobek kategorie I jako část vý-

robku, která nahrazuje variabilní kapitál (mzdový fond) a důchody tříd, které se dělí o nadhodnotu.

Pod to jsem zařadil Quesnayovou tabulku, kterou stručně objasním v příštím dopise[409].

Salut.

Tvůj
K. M.

Apropos. Edgar Bauer dostal místo v — pruském tiskovém odboru.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

201

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 15. srpna 1863

Milý Frederiku,

čert mě vem, jak říkával náš Rudoch*, jestliže jsem celý týden nevstával každé ráno s pevným rozhodnutím, že Ti napíšu. Ale jakmile jsem vstoupil do pracovny, snažil jsem se uchlácholit své svědomí tím, že chci připsat jen šest řádek k tomu místu rukopisu, kde jsem skončil včera. A jakmile jsem sešel z pravé cesty, ukázalo se prokletí zlého činu, že zlo musí plodit další zlo.**

Rodina odjela minulý pátek do Hastingsu. Jejich odjezd se opozdil proto, že Lenka*** musela kvůli nějakým rodinným záležitostem odjet na čtrnáct dní do Německa.

Přikládám fotografie (děti mě přinutily, abych se dal vyfotografovat) a brzy Ti pošlu také fotografie Jenny a Laury.

Má práce (rukopis pro tisk)[30] pokračuje v jednom směru dobře kupředu. Při posledním zpracování dostává výklad, jak se mi zdá, přijatelnou *populární* formu, až na nějaká ta nevyhnutelná P-Z a Z-P. Na druhé straně, ačkoli píšu celý den, nejde mi to tak rychle od ruky, jak by si to má, tak dlouho zkoušená netrpělivost přála. V každém případě to bude o 100 % srozumitelnější než čís. 1.† Ostatně, když se teď dívám na tu čmáranici a vidím, jak jsem to musel všechno zpřeházet a i tu *historickou* část†† udělat teprve až

* „Rudý vlk" — Ferdinand Wolff.
** Friedrich Schiller, „Valdštejn. Piccolominiové", páté jednání, první výstup.
*** Helene Demuthová.
† „Ke kritice politické ekonomie".
†† „Teorie o nadhodnotě".

z materiálu zčásti úplně neznámého, je mi opravdu k smíchu Icik, který už má „*svou*" ekonomii v práci, ale zatím všechno to, co dosud zplodil, dokazuje, že je jako primán, který s nejprotivnější babskou užvaněností vytrubuje do světa — jako svůj nejnovější objev — poučky, které jsme my už před dvaceti lety a desetkrát lépe než on šířili mezi svými stoupenci jako samozřejmost. Týž Icik shromažďuje i jinak naše stranické exkrementy 20 let staré pro svou továrnu na hnojivo, jímž mají být hnojeny světové dějiny. Tak například dal otisknout v „*Nordstern*" pozdravný dopis od „*Herwegha*" (který jistě osvědčil svou *platonickou* lásku k „principu práce"). „Nordstern" rediguje totiž ten zchátralý Bruhn, kterého Lassalle přebral Blindovi. Právě tak jmenoval Icik „*Mosesa Hesse*" svým „místodržícím v Porýnské provincii" atd. A patrně se stále ještě nevzdal utkvělé myšlenky, že ho bude *Freiligrath* opěvovat. Ale toho to ani nenapadne. Vyzval totiž znovu prostřednictvím svého lipského „místodržícího" naléhavě Freiligratha a odvolal se přitom na dobrý příklad G. Herwegha. Kdyby tak věděl, jak jsme se tomu novému atentátu s Freiligrathem nasmáli!

„Jaký Tě, Iciku, posedl běs,
že se Ti zalíbil Herwegh a Hess!"

Zdejší filistři mají hrozný vztek na „*Times*", protože ty je tak báječně napálily s půjčkou Konfederace. Ti dobráci by přece měli vědět, že „*Times*" jsou, jak jim to prozradil už Cobbett, pouhým „obchodním koncernem", kterému je starého čerta do bilance, jen když je pro ně prospěšná.[410] Ti výtečníci z „*Times*", jako *J. Spence* — „člověk, kterému jsme zaplatili čistým zlatem", jak říká „*Richmond Enquirer*" — dostali dlužní úpisy zčásti *zdarma*, zčásti s padesátiprocentním diskontem z nominální částky. Byl to tedy dobrý kšeft, když je pomocí reklamy vyhnali až na 105 %.

Zdá se mi pro Spojené státy velmi důležité, že obsazují především zbývající přístavy, Charleston, Mobile atd., vzhledem k neshodám s Boustrapou[871], které mohou každým dnem propuknout. Tenhle císařský Lazarillo z Tormesu karikuje nejen svého strýce*, ale už i sebe sama. „Plebiscit" v Mexiku je přece nejen krásnou

* Napoleona I.

karikaturou plebiscitu, jímž se stal Francouzem, ale jímž učinil francouzským i Nizzu a Savojsko.[411] Osobně nepochybuji, že si na Mexiku zláme vaz, jestliže nebude pověšen už dříve.

Boustrapa a vliv, kterého nabyla díky jeho intrikám strana Czartoryského, také zavinili, že to v Polsku dokonale uvázlo.[359] Plukovník *Łapiński*, jenž se před několika dny vrátil ze své bludné pouti — kterou podnikl spolu s Bakuninem a kterou tak krásně u švédského pobřeží zarazil Palmerston[412] — si velmi stěžuje na to, že výbory ve Varšavě, Londýně a Paříži jsou plně pod vlivem Bonaparta a Czartoryského.

V naší vlasti to vypadá žalostně, až k pláči. Bez výprasku zvenčí se s těmi lumpy nic nepořídí.

Apropos. Po Tvé knize o Anglii* teprve teď vyšla konečně druhá zpráva Komise pro vyšetřování dětské práce.[413] Dokazuje, že všechny hanebnosti, které tovární zákony vymýtily z určitých odvětví průmyslu, s novou silou bují tam, kde jim zůstalo volné pole! Jakmile vyjdou ty zprávy všechny, dal by se z toho udělat k Tvé knize skvělý dodatek.

Blahopřeji Gumpertovi. Postaral se alespoň o to, že jeho manželství nezůstane bezdětné.

U Borchhardta je zřejmě tělesná schránka silnější, než se to hodí k jeho kněžské hodnosti. A vyvolá tím žárlivost všech ostatních židovek.

Vrátil se už lupus? Jestliže ano, srdečně ho ode mne pozdravuj. Nic bych si tak nepřál, jako mít Tě dva dny tady a trochu si s Tebou popovídat a někam si vyrazit. Je to tak dlouho, co jsme se nesešli.

Salut.

Tvůj

K. M.

„Pi" je vyhověno.

Apropos. Mezi kuriozitami, které jsem nalezl při svém paběrkování v Muzeu, byla i tato:

„*Verum inventum, hoc est, munera Germaniae, ab ipsa primitus reperta, non ex vino*, ut calumniator (nějaký Angličan) [quidam] scep-

* „Postavení dělnické třídy v Anglii".

tice invehit, sed vi animi et corporis et reliquo orbi communicata etc., auctore *Michaelo Maiero, Francfurti*, 1619."*

K zásluhám Německa patří tato díla a vynálezy: „Titul císaře římského, střelný prach, knihtisk, náprava náboženství, léčiva Theophrasta Paracelsa, tajemství rosenkreuzerů[414] — inventum politicum, bellicum, litteraricum, theologicum, medicum, chymicum."**

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „*Skutečné vynálezy, to jest dílo Německa jím prvně vynalezené, nikoli pod vlivem vína*, jak nedůvěřivě tvrdí jistý pomlouvač, nýbrž silou ducha a těla, a sdělené ostatnímu světu atd., *Michaelem Maierem, ve Frankfurtu* 1619."

** vynález politický, vojenský, literární, teologický, lékařský a chemický.

202

Marx Engelsovi

do Manchesteru[173]

[Londýn] 12. září 1863

Milý Frederiku,

má rodina je už asi 10 dní zpátky. Jenička se velmi zotavila a přestala kašlat. Dostává teď doma mořské koupele, tj. koupele s mořskou solí. Také jsem se začal asi před dvěma měsíci každé ráno doma koupat a polévat se od hlavy k patě studenou vodou, a od té doby je mi mnohem líp.

Nejzajímavější známost, kterou jsem tu navázal, je známost s plukovníkem *Łapińským*. Je to určitě nejduchaplnější Polák — a přitom muž činu — jakého jsem dosud poznal. Sympatizuje ve všem s Němci, ačkoli v chování a řeči je také Francouz. Místo národnostního boje uznává jen boj ras. Nenávidí všechny orientálce, k nimž se stejnou oblibou počítá Rusy, Turky, Řeky, Armény atd. Stýkal se zde nějaký čas s *Urquhartem*, ale prohlašuje ho nejen za „šejdíře", ale navíc pochybuje — neprávem — dokonce o jeho poctivosti.

„Čerkeská" knížata, s kterými se Urquhart a Łapiński v Anglii chlubili, byli dva — sluhové. Łapiński tvrdí, že Urquharta vodí dokonale za nos Zamojski, který sám je zase pouhým nástrojem Palmerstonovým, tedy nepřímo nástrojem ruského vyslanectví. Ačkoli je vychován jako katolík, jsou mu (Łapińskému) velmi podezřelé Urquhartovy styky s katolickými biskupy v Anglii. Jakmile jde o to „jednat" — např. vyzbrojit polský sbor, aby vpadl do Čerkeska, což také Łapiński pokládá za nejlepší diverzi, nechal se od toho Urquhart odradit Zamojským. Chce prý vůbec jenom „žvanit".

Je prý to „velký lhář" a on (Łapiński) mu obzvláště zazlívá, že prý ho (Łapińského) zapletl do svých lží, aniž se ho napřed dotázal. V Čerkesku prý Urquharta nikdo nezná, neboť se tam zdržel jenom 24 hodin a neumí čerkesky. Jako příklad Urquhartovy fantazie uvedl pouze, že prý se před ním velmi holedbal tím, že on (Urquhart) vyhladil v Anglii *chartismus!*

Ve Varšavě je Národní vláda zase očištěná.[415] Bonapartovými a Palmerstonovými intrikami se podařilo do ní vpašovat přívržence Czartoryského. Tři z nich byli *probodeni dýkou*, a ty ostatní to *pro nunc* zastrašilo. (V čele stál Majewski* ze strany Czartoryského.) Moc Národní vlády pramení z toho, že velkokníže Konstantin od ní přijal *pas* na cestu do ciziny. Gercen a Bakunin, říká Łapiński, jsou úplně zdrceni, protože Rus, když ho trochu poškrabali, se zase projevil jako Tatar.

Z Bakunina se stala obluda, ohromná hora masa a tuku, sotva může chodit. Mimoto je dočista zblázněný do své sedmnáctileté Polky, která si ho na Sibiři vzala jako mučedníka, a žárlí na ni. Nyní je ve Švédsku, kde dělá s Finy „revoluci".

Rolníci, říká Łapiński, ta „ultrareakční holota", se museli v Polsku zprvu nechat stranou. Ale teď prý jsou zralí a na výzvu vlády povstanou v plné pohotovosti.

Bez Rakouska by se prý bylo hnutí už dávno zhroutilo, a kdyby Rakousko doopravdy uzavřelo hranice, bylo by povstání do 3 týdnů poraženo. Ale Rakousko se potají paktuje s Poláky. František Josef prý šel do Frankfurtu jenom ze zoufalství,[416] protože ví, že mu hrozí rusko-srbsko-rumunsko-italsko-francouzsko-uhersko-pruská bomba, a ze stejného důvodu prý vydal papež** své poslední poselství k Polsku[417].

Łapiński mi řekl, že nelze pochybovat o tom, že se nejen Bangya, ale i Stein, Türr, Klapka a Kossuth dohodli s Ruskem.

Jeho cílem v Londýně je teď sestavit německou legii, i kdyby měla jenom 200 mužů, aby se s černo-červeno-zlatou vlajkou[418] postavil v Polsku proti Rusům, jednak proto, aby „podráždil" Paří-

* V rukopise: Melinski.
** Pius IX.

žany, jednak aby zjistil, zdali je ještě vůbec možné, aby se Němci v Německu zase vzpamatovali.

Ale nejsou peníze. Pokoušejí se tu využít k tomuto účelu všechny německé spolky atd. Ty jistě nejlíp víš, dá-li se v Manchesteru v tomto směru něco dělat. Věc sama by byla znamenitá.

Pozdravuj lupuse a řekni mu, že jsem zařídil doručení jeho dopisu Eccariovi.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

203

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 24. listopadu 1863

Milý Mouřeníne,

protože nepřišla od Tvé ženy žádná další zpráva, doufám, že už Ti pak bylo lépe a že už máš od těch svých vředů pokoj. Jenom nepřestávej pít víno a jíst maso, to je to hlavní. Byl bych se však ozval už dříve, kdybych nebyl v posledních dnech neustále vyrušován v kanceláři i ve večerních hodinách, kdy se jedině mohu věnovat soukromé korespondenci.

V Německu to začíná být kritické. Dánské události přicházejí sice nevhod, ale na druhé straně mohou krizi jenom uspíšit.[419] Směšné je, jak anglickému tisku je najednou šlesvicko-holštýnská otázka úplně jasná, když už léta letoucí tvrdí, že prý je tak spletitá, že „se v tom nemůže nikdo vyznat", jak říká Dundreary. Ostatně nám docela stačí, co říká anglický tisk. Ale jaký to byl mistrovský tah od Rusů, ten protokol z roku 1852![420] Dokud jsem o tom četl jenom v hloupé „Free Press", nemohl jsem tomu nikdy přijít na kloub, jak to s tím vlastně vypadá; tihle tupci mají skutečně talent všechno zamotat, v tom překonávají dokonce i Dundrearyho. Že Prusko a Rakousko podepsaly protokol, je bezmezná hanebnost, a musí se jim to krvavě vymstít.

Úplně směšné je zase i to, že se nakonec celá ta nynější sporná otázka nástupnictví točí kolem toho, je-li způsobilý k posloupnosti Augustenburg, když se narodil z morganatického manželství.[421]

V Prusku tomu drzému Bismarckovi přece jen asi spadl hřebínek. Dezavuování piklů kolem voleb do zemské rady, odvolání tisko-

vého nařízení jsou povážlivé příznaky.[422] Domnívám se, že se stáhli, aby vyčkali lepší příležitosti. Lassalle hraje i v rozpravě o tisku svou úlohu. Wagener byl tak bezohledný (vůči svému tichému spojenci Lassallovi), že se dovolával jeho úsudku o liberálním tisku, aby ospravedlnil tiskové nařízení.[423] Výsledkem byl Virchowův a Gneistův škodolibý jásot a špatné vtipy. Lassalle si důkladně pokazil svou kampaň, což mu ovšem nebude vadit, aby nezačal znova. Ten osel se přece mohl docela dobře poučit z „Manifestu"*, jaký postoj je třeba v takových dobách zaujmout vůči buržoům.

Srdečné pozdravy Tvé ženě a děvčatům.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx a B. Engels, „Manifest Komunistické strany."

204

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 2. prosince 1863

Milý Frederiku,

před dvěma hodinami jsem dostal telegram, že moje matka je mrtva. Osud si vyžádal jednoho z naší rodiny. Já sám jsem už byl jednou nohou v hrobě. Za daných okolností je mne tu ještě stále víc zapotřebí než máti.

Musím kvůli pozůstalostnímu řízení do Trevíru. Byl jsem zvědav, co tomu asi řekne Allen, protože smím teprve třetí den na půlhodinovou zdravotní procházku.

Allen mi však dal s sebou 2 velikánské láhve s medicínou a pokládá tu cestu dokonce za prospěšnou. Rána stále ještě nepřestala hnisat, ale já jistě najdu po cestě dost samaritánek, které mi na ni dají náplast.

Prosím Tě tedy pěkně, pošli mi *obratem* tolik peněz, abych se mohl *hned* vydat na cestu do Trevíru.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

205

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 3. prosince 1863

Milý Mouřeníne,

v příloze U/O 16 055 & 56, dvě pětilibrovky, dohromady 10 liber št., s datem Manchester 13. ledna 63, na cestu do Trevíru. Doufám, že nadšení vlastenců pro Šlesvik-Holštýn Ti nebude moc ztrpčovat pobyt. Celou otázku jsem důkladně proštudoval a došel jsem k závěru:

1. že šlesvicko-holštýnská teorie je hloupost;

2. že však, pokud jde o Holštýn, je Augustenburský patrně v právu;[421]

3. že pokud jde o Šlesvik, dá se těžko říci, kdo má následnické právo — ale pokud je vůbec má mužská linie, pak jenom *jako lenník Dánska;*

4. že londýnský protokol[420] je v Dánsku bezvýhradně platný, kdežto ve Šlesviku a Holštýně neplatí tak bez výhrady, protože nebyly dotázáni stavové;

5. že německé právo na Šlesvik se omezuje na *jih*, který národnostně a podle své svobodné vůle je německý, že tedy Šlesvik musí být rozdělen;

6. že v této chvíli má Německo jedinou naději jak osvobodit tato vévodství, totiž *že začneme válku proti Rusku ve prospěch Polska.* Potom bude Ludvík Napoleon naším poslušným služebníkem, Švédsko nám ihned půjde na ruku a Anglie, hoc est Pam, bude ochromena; potom si vezmeme od Dánska beztrestně, co budeme chtít.

To je můj názor. Mám chuť to vyložit v brožuře, kdybys pro ni

našel v Německu nakladatele.[424] Rozumí se, že bych to podepsal svým jménem. Co tomu říkáš?

Lupusovi je už lépe, ale není ještě docela ve své kůži.

Pozdravuj ode mne mnohokrát rodinu. Byl jsem zatroleně rád, že zase vidím tu Tvou škrábanici.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize "Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

206

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 4. prosince 63

Milý Frederiku,

srdečný dík za těch 10 liber št. Rovněž dodatečně děkuji za portské. Velmi mi pomohlo. Kromě vína jsem musel denně (až do dneška) pít 1 $^1/_2$ čtvrtky nejsilnějšího londýnského ležáku. Připadalo mi to jako pěkný námět pro povídku. Vpředu člověk, který častuje svého „vnitřního člověka" portským, bordeauxským, ležákem a horami masa. Zepředu hýřil. Vzadu na hřbetě mu ale sedí „vnější člověk", proklatý karbunkl. Kdyby ďábel nabízel někomu smlouvu, že si bude moci za těchto okolností dopřávat trvale, co hrdlo ráčí, poslal by dotyčný toho ďábla k čertu. Hlava se mi ještě točí a kolena se mi třesou, ale myslím si, že cesta udělá tomu všemu konec. Tusinka k tomu „vnějšímu muži" poznamenala: „Vždyť je to tvé vlastní tělo!" Jinak si nemohu dost vynachválit, jak se dr. Allen choval. Ostatně v souvislosti s operací poznamenal, že ti němečtí filosofové zůstávají stále stejní.

Pokud jde o zemi „omývanou mořem"*, plně s Tebou souhlasím. Celá ta otázka o nástupnickém právu má přirozeně jen diplomatický význam. Co se týče Dánska, nemyslím, že by londýnský protokol[420] byl pro ně závazný, protože tehdy ruské válečné lodi zastrašovaly při hlasování dánský parlament. Přikládám jeden nesmysl od Urquharta, další od R. Schramma[425], a konečně *dánský* pamflet, na kterém jsou zajímavé alespoň 2 věci: 1. co píše o mlá-

* Šlesvik-Holštýn (podle německé vlastenecké písně z let 1848–1850).

dencích, kteří s tím šlesvicko-holštýnským hnutím původně začali; 2. a co píše o postavení rolníků v Holštýně.

V dnešních „*Times*" najdeš v rubrice „Šlesvik-Holštýn" inzerát dr. Thudichuma, příznačný pro to, jak se v Německu vyrábějí dějiny.

Knihkupce Ti v Německu určitě seženu. Tak se do toho hned dej.*

Jakmile přijedu do Trevíru, pošlu Ti pár řádek. Budu muset také do Holandska, strýc je totiž můj monstrvěřitel.[426]

Salut.

Tvůj
K. M.

Jenom ty Dány nedráždit. Musí pochopit, že Skandinávci a Němci mají *stejné* zájmy vůči Rusku a že by jim nejvíc prospělo, kdyby se zbavili německého elementu.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 428–429.

207

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Zalt-Bommel 22. prosince 1863

Milý Engelsi,

podle adresy vidíš, že jsem zase v Holandsku, kam jsem včera šťastně dorazil.[426] V Trevíru nebylo možné rozpečetit listiny a ostatní pozůstalost po matce, protože ještě nepřišly plné moci z Holandska, které musí prodělat velmi zdlouhavou instanční cestu. Nechal jsem u trevírského soudu plnou moc pro svého švagra Conradiho a odjel do zdejšího hlavního stanu, jelikož strýc má za prvé v rukou zdaleka největší část majetku a za druhé je vykonavatelem poslední vůle. Bude to ale v každém případě trvat ještě 5—6 týdnů, než mi vyplatí mé peníze. Protože žena má 10. ledna 1864 zaplatit 10 liber za účet řezníkovi (tj. *směnku*), byl bych velmi rád, kdyby ses o to mohl postarat.

Karbunkl zmizel, jako časem pomíjí všechno tělesné, ale na zádech mě stále krutě trápí furunkly a např. minulou noc jsem kvůli těm zatraceným neřádům nezamhouřil oka, ačkoli prospat se po cestě z Frankfurtu nad Mohanem až sem by jistě nebylo na škodu. Manžel jedné z mých sestřenic* je zdejší odborný lékař a městský fyzik, takže mi na aeskulapovské pomoci nic nechybí.

V celé Porýnské provincii, od Trevíru až po Frankfurt nad Mohanem a odtud přes Giessen do Kolína až k holandským hranicím, jsem slyšel na Prusy jen nadávat. Pro šlesvicko-holštýnské hnutí je tu pramálo nadšení. Dívají se tu na ně většinou jako na „pruský trik".

* Dr. A. van Anrooy, manžel Henrietty van Anrooyové, rozené Philipsové.

Ve Frankfurtu (kde jsem musel navštívit dvě staré tetičky*) jsem se zdržel jenom den, a proto jsem se nesetkal s žádným knihkupcem. Mluvil jsem ale s jedním známým, který mi *sem* napíše (až se dohodne mým jménem s některým z knihkupců).

Pracuješ-li na té brožuře**, měl bys ji doplnit ještě o některé události a nezapomenout přitom na soustavné blamáže pruské vlády, na pokrokáře a na ty šlesvicko-holštýnské humbukáře, kteří se stali běžným zjevem a od roku 1815 se ani trochu nepolepšili.

Salut.

Tvůj

K. M.

Napiš mi pár řádek. Adresa Charles Marx, c/o Mr. Lion Philips, Zalt-Bommel, Holland.

„Ty nejsi Yankee, vykřikl fanatik... Pozoruji Tě od té doby, co jsi tady. Sas má ve tváři něco z býka a něco z vlka; ve tvé tváři je něco z opice a něco ze psa. Bojíš se svobody, mluvíš o tom, co neznáš, a říkáš fráze. Jsi Francouz!“ (*Paris en Amérique* od *Edouarda Laboulaye*, str. 195, 196.) (*Paříž* 1863.)

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Esther Koselovou a Babette Blumovou.
** Viz tento svazek, str. 428—429.

208

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Zalt-Bommel 27. prosince 1863

Milý Frederiku,

minulou středu jsem Ti psal, že u mne znovu propukla furunkulóza a jak „zoufalou" noc jsem strávil. Druhý den přišel dr. van Anrooy na to, že vedle furunklů se znova vytvořil zatracený karbunkl, skoro přesně pod tím místem, kde byl starý. Od té doby — nehledě k tomu, že ten objev na mne nepříznivě morálně zapůsobil — jsem až do této chvíle prodělával velmi odporné bolesti, zejména v noci. Můj strýc*, báječný starý dobrák, mi sám přikládá náplasti a kataplazmy a má roztomilá, vtipná sestřenka** s nebezpečně černýma očima se o mne pečlivě stará. Přesto bych byl za takových okolností rád odjel domů, ale při mém tělesném stavu není na to zatím ani pomyšlení. Doktor mi dal krásnou naději, že se s touhle urputnou odpornou nemocí budu muset potýkat ještě skoro celý leden. Až můj stav dovolí, abych se mohl vydat na cestu do Londýna, tak mi řekne. Ale tenhle druhý Frankenstein na mém hřbetě není ani zdaleka tak zarputilý, jako byl ten první v Londýně. To vidíš už z toho, že mohu psát.

S kouřením jsem přestal už před dvěma měsíci a půl a pravděpodobně hned zas tak brzy kouřit nezačnu.

Chce-li člověk, aby se mu z politiky zvedl žaludek, musí si ji dávat denně v telegrafických pilulkách, jak ji přinášejí holandské plátky.

* Lion Philips.
** Antoinette Philipsová.

Zatím nás čeká pěkná podívaná a pro Německo je ostuda, že bude zahájena hnutím za „legitimního" vévodu, halasnou žádostí o šestatřicátého otce vlasti.[427]

Ti zatracení parlamentní kreténi, kteří se shromáždili ve Frankfurtu n. M., zamítli bez rozpravy rezoluci, kterou navrhl jeden Němec z Poznaňska a v níž byla velmi zhuštěně rozumnou formou vyslovena podstata sporných otázek mezi Německem a Ruskem.[428]

Srdečné blahopřání do nového roku. Vyřiď je také lupusovi.

Tvůj
K. M.

P. S. Apropos! Moje sestřenice jako všechny zdejší „dametjes"* má album, a já jí slíbil, že jí pomohu sbírat fotografie, mj. že obstarám i Tvou. Máš-li tedy ještě po ruce nějakou fotografii, buď tak hodný a přilož ji k dopisu, který mi sem snad už konečně napíšeš.

P. S. Právě jsem chtěl dopis pro Tebe vložit do obálky, když vešel doktor** a bez dlouhých okolků mě zase operoval. Věc byla v mžiku hotova, a teď už to všechno půjde jako po másle.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „dámy".
** A. van Anrooy.

209

Engels Marxovi

do Zalt-Bommelu

Manchester 3. ledna 1864

Milý Mouřeníne,

všechno to vánoční popíjení a všeobecná pracovní neschopnost, která je provázela, zavinily, že jsem absolutně nebyl s to odpovědět Ti dřív. Ale teď už to mám šťastně za sebou.

Tvé ženě posílám, oč jsi psal*. Jinak jsem velmi rád, že už máš po operaci toho druhého karbunklu a že jsi tak přestál tuto poslední krizi. Po tom dlouhém marodění jsi asi pořádně zhubl.

Ta věc se Šlesvikem-Holštýnem se zase jaksepatří důkladně zamotala. Dojde-li na jaře k válce, a myslím že ano, pak máme proti sobě Dánsko, Švédsko, Francii a Itálii, možná i Anglii. V Uhrách a Polsku vesele bují plonplonismus[429], jak už s tím přece začal Kossuth. Z toho vidím jen dvě východiska: 1. buďto revoluce v Berlíně, jakmile bude vojsko pryč, a ve Vídni podobné hnutí s dostatečnými ústupky Uhrám a možná i Polsku. To by byl ten nejpříznivější průběh a pak by se nebylo třeba ničeho obávat. Ale ve zmatku, který vládne, je to také nejméně pravděpodobné. Nebo 2. obnovení Svaté aliance, pro kterou je jako vždycky dobrým tmelem rozdělení Polska (Rusko má větší zájem na Polsku než na Dánsku a mimoto i naději, že při uzavření míru bude mít Rakousko a Prusko v hrsti, že tedy bude moci klást vlastní podmínky). — Potom by Rusové vystřídali v Berlíně Prusy a sehráli úlohu četníků, a pak bychom byli ztraceni a Bonaparte by byl první kohout na smetišti.

* Viz tento svazek, str. 432.

Hra na válku ve Šlesviku pod Wrangelovým vedením nemůže dlouho trvat.[430] Za prvé dánská opevnění si vyžádají hned při prvních bojích velké krvavé oběti, a potom Boustrapa[371] nutně potřebuje populární válku a určitě si tuto příležitost nedá ujít. Co by si mohl přát víc než restauraci Svaté aliance a válku o Rýn a zároveň o Polsko, a přitom mít Anglii a Itálii a všechny malé evropské státy na své straně.

Apropos! Náš bodrý Faucher, který ve sněmovně vystupuje jako zuřivý stoupenec šlesvicko-holštýnsko-sonderbursko-augustenburského pretendenta, píše zároveň do „Manchester Guardian" protiněmecké články a leze tak jen do zadku anglickým mizerům z „Times". Nemělo by se něco podniknout, aby byl ten všivák odhalen?

Kdyby ti mizerové v pruské sněmovně měli teď odvahu, mohli by svou věc vyřídit během šesti týdnů. Odpověď krásného Viléma dokazuje, jak je vláda na suchu.[431] Nikdo nic nepůjčí, dokonce ani ten hodný von der Heydt, a vědí, že násilím žádné peníze nedostanou.

Právě pro mne přišel Lupus a mockrát Tě pozdravuje.

Přeji Ti uzdravení a šťastný nový rok.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

210

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Zalt-Bommel 20. ledna 1864

Milý Frederiku,

jak vidíš, jsem pořád ještě tady, a „řeknu Vám ještě víc", opravdu nejsem už zase schopen se hnout. Tohle je křesťansky proradná nemoc. Když jsem dostal Tvůj dopis, sám jsem si blahopřál k vyhojení starých ran, ale ještě téhož večera se mi provalil velký furunkl na prsou vlevo nahoře pod krkem a zároveň jeho antipod na zádech. Bylo to sice obtížné, ale aspoň mi to nevadilo v chůzi, a opravdu jsem podnikal v doprovodu strýce a sestřenky* pěší procházky za Rýn (Waal). Ale už po několika dnech se mi objevil nový karbunkl na pravé noze, těsně pod tím místem, o němž se u Goetha praví: Jestliže nemá zadnici, na čem má urozenost sedět?** Je to nejbolestivější a nejchoulostivější vřed, jaký jsem kdy měl, a doufám, že snad bude konečně poslední v řadě. Zatím nemohu ani chodit, ani stát, ani sedět, a dokonce i ležet mi dělá zatracené potíže. Vidíš, mon cher***, jak mě stíhá moudrost přírody. Nebylo by rozumnější, kdyby seslala tyto zkoušky trpělivosti na nějakého dobrého křesťana, na lidi rázu Silvia Pellica? Kromě toho karbunklu pod zadkem se mi, abys věděl, udělal ještě nový furunkl na zádech, a ten na prsou se teprve začíná hojit, takže jsem jako opravdový Lazar (alias Lassalle) bit ze všech stran najednou.

Apropos, tenhle Lazar mi připomíná Renanův „Život Ježí-

* Liona a Antoinetty Philipsových.
** Z Goethova epigramu „Totalita".
*** můj milý.

šův", což je v mnohém směru pouhý román, plný panteisticko-mystického opojení. Přesto má ta kniha proti svým německým předchůdcům také některé přednosti, a protože není tlustá, musíš si ji přečíst. Je to samozřejmě rezultát německých věcí. Nanejvýš pozoruhodný. Tady v Holandsku je německý kriticko-teologický směr natolik à l'ordre du jour*, že jej pastoři otevřeně vyznávají z kazatelen.

Pokud jde o tu šlesvicko-holštýnskou historii, doufám, že vyvolá kolize přímo v Německu. Chladnokrevná nestydatost, s níž Rusko teď uveřejňuje v „Petrohradském žurnálu"** varšavský protokol[432], svědčí o tom, jak dobře zná své pappenheimské, Rakušany a Prušáky.

Malá německá knížata berou to šlesvicko-holštýnské jakobyhnutí velice vážně. Opravdu se domnívají, že jich Germánie nemá pořád dost a prahne tudíž po tom, aby dosadila na trůn ještě pětatřicátého.***

Píši Ti jenom pár řádků, a i to jen s velikou námahou, protože sedět znamená pro mne muka. Zato čekám, že mi obratem odpovíš; už pohled na Tvé písmo mi spraví náladu.

Nezapomeň přiložit svou fotografii. Slíbil jsem ji své sestřence†, a jak má věřit, že jsme jako Orestes a Pylades, když Tě ani nemohu pohnout, abys poslal fotografii? Adresa zůstává, c/o M. L. Philips. Salut Tobě a lupusovi.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* na denním pořádku.
** „Journal de Saint-Pétersbourg".
*** Viz tento svazek, str. 435.
† Antoinettě Philipsové.

211

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 25. února 1864

Milý Frederiku,

prozatím předběžně tyto řádky, abych Ti ohlásil svůj návrat.[426] Jakmile to dovolí počasí, přijedu na *2 dny* do Manchesteru, abych Tě zase jednou osobně uviděl a zároveň si s Tebou popovídal o svých záležitostech.

Jsem úplně vyléčen, obtěžuje mě trochu už jen několik míst (zvlášť nahoře na noze), která jsou v poslední fázi hojení. Navzdory nemoci jsem nezhubl, ale naopak přibral. S kouřením je ovšem nadobro konec.

Bylo to skutečné překvapení, když se tady znenadání objevil Pieper. Doprovázel sem svou sestru jako guvernantku. 4 roky byl učitelem v Brémách. V posledním roce „jedl chleba Národního spolku“[25], byl dokonce na útraty Augustenburského v Itálii. Je stejně otravný a neotesaný jako dříve.

Srdečný pozdrav Tobě a lupusovi.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

212

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] v pátek [11. března] 1864

Milý Frederiku,

zítra v deset vyjedu odtud z Eustonského nádraží a kolem páté odpoledne budu v Manchesteru.[433]

Čekat déle na pěkné počasí by byla hloupost.

A ještě něco mě v posledních dvou týdnech zdržovalo — na různých místech mi znenadání vyrazilo několik nových furunklů.

Tvůj
Mouřenín

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

213

Marx Engelsovi

do Manchesteru

19. dubna 1864
1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill, N. W. Londýn

Milý Frederiku,

ještě asi před týdnem mě pořád sužovala furunkulóza, což mě velice „zmrzoutovatělo", a teprve před několika dny jsem se mohl dát znovu do práce.

Výsada prvního dubna jako dne všech bláznů se tentokrát, alespoň v Londýně, protáhla na celý duben. Ať žije Garibaldi a Palmerston! na zdech Londýna. Garibaldi u Pama, *Clarincarda* a s chvalozpěvy na anglické policisty v Křišťálovém paláci[434]! V Anglii nejsou špicli! Bratři Bandierové by o tom mohli vyprávět.[435] Garibaldi a „Karl Blind"! Jak talentovaně se Blind, ta filcka s vodnatou hlavou, umí naparovat! „Mr. Karl Blind," oznamuje „Athenaeum", „vstoupil do Shakespearova výboru!"[436] Pro toho chlapa je přece Shakespeare dokonale španělská vesnice. Musel jsem se velice zpěčovat a u Webera* jsem asi upadl v úplnou nevážnost. Dělnický spolek[3] po mně totiž chtěl (naočkován Weberem), abych sestavil adresu Garibaldimu a pak k němu šel s deputací. Rovnou jsem mu to odmítl.

Kdy k nám přijedeš? Rodina Tě očekává.

Zítra začíná konference[437], při níž Teutonům spadnou slupky z očí. Collet se ohlásil na čtvrtek a zároveň mi poslal celou hromadu

* Josefa Valentina Webera.

německých spisů o tom šlesvicko-holštýnsko-lauenburském srabu. Takže mi nezbude, než abych se zítra ráno vážně pustil do studia té protivné historie, abych byl tomu chlapovi, který zná celou genealogii atd. nazpaměť, schopen odpovídat. Asi sis už povšiml, že ten mizera Disraeli ušetří Pamovi námahu s odpovědí na Osbornovy a Kinglakovy návrhy o Šlesviku-Holštýnu na chystané konferenci. Disraeli včera oznámil, že předloží předběžnou otázku[438]. Už po dva tři roky vytáhne při každé vážné aféře (jako například v afghánské historii[203]) starého Pama z louže.

Jak ubohý je ten Garibaldi (chci říci pitomý) — který se ostatně už napolo zalkl v objetí Johna Bulla — , poznáš také z toho, co Ti teď povím a co jinak není pochopitelně známo:

Na tajném kongresu revolucionářů v Bruselu (v září 1863) — s Garibaldim jako s nominálním vůdcem — bylo rozhodnuto, aby se Garibaldi odebral do Londýna, ale inkognito, aby tedy město z ničeho nic překvapil. Pak se měl co nejrozhodněji zasadit o Polsko. A ten chlap se místo toho bratříčkuje s Pamem! Byl bych raději hnidou v ovčí vlně než takovou rekovskou pitomostí, praví Shakespeare v Troilovi a Kressidě.*

Pěkný pozdrav lupusovi a Lizzy**.

Tvůj
K. M.

Jenička pořád ještě kašle, ale zdá se mi, že je to už mnohem lepší. Nový dům[439] jí vskutku zase hodně pozvedl náladu.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Shakespeare, „Troilus a Kressida", 3. jednání, 3. scéna.
** Lizzy Burnsové.

214

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 29. dubna 1864

Milý Mouřeníne,

snad ses už konečně zbavil té furunkulózy. Lupuse celý čas příšerně trápí revmatické bolesti hlavy, které měl už za Tvého zdejšího pobytu* a které od té doby ještě nepřestaly, naopak jsou čím dál horší, takže se už několik týdnů pořádně nevyspal. Teď už zase musel několikrát zůstat v posteli, a ten pacholek Borchardt proti tomu vůbec nic nedělá, léčí mu kolchicinem tu špetku pakostnice v prstu u nohy (ale ta mu *teď* vůbec nevadí, zatímco bolesti hlavy a nespavost jej skutečně deptají) a ani mu nedá čas od času trošku opia. Několikrát jsem o tom s Lupusem vážně hovořil, ale víš, jak málo to pomáhá. Myslí si, že má k Borchardtovi závazky, a to se nedá nic dělat. Jedinou věc ten mastičkář podnikl, že mu pustil 10 uncí krve! — předevčírem. Dnes večer Lupuse zase navštívím a uvidím, jak to vypadá. Před 3 týdny jsem měl také prudký a velice bolestivý revmatický záchvat dýchacích svalů, ale Gumpert ho vyléčil za 24 hodin.

Humbuk s Garibaldim se dočkal důstojného konce. Ale to, jak Garibaldiho vykopli, když ho předtím po celý týden hejskové očumovali, to je přece velkolepé a něco takového se může stát jedině v Anglii. Kohokoli jiného než Garibaldiho by to docela zničilo, a i pro něho je to pořád obrovská blamáž, že si z něho anglická aristokracie udělala chvilkovou senzaci, a pak jej vyhodila za dveře.

* Viz tento svazek, str. 441.

Zacházeli s ním jako s ryzím romantikem. Jak jen se ten člověk mohl k tomu propůjčit a jak mohl být tak hloupý, že viděl v těchto Dundrearyích anglický národ. Kdo však ani teď ještě nepochopil, že ten pán je dokonalý buržoa, tomu je marné něco vysvětlovat. Neboť respekt k anglickému tisku, to je skoro ještě horší než respekt k policajtům. A ten odchod ze scény, ten odchod překonává všecko.[440]

Náš přítel Bismarck je také pěkné lumen. Dokonce můžeš o něm říci: n'est pas Soulouque qui veut*. Napřed výstrahy tisku[423] po Bonapartově vzoru, a teď posílá čackého kaprála Viléma do Šlesviku, aby přiměl lidi hlasovat pro anexi k Prusku![441] Ten osel si podle všeho namlouvá, že Savojska a Nizzy najde na každém kroku na silnici a že je stačí jenom posbírat. Ostatně, jak naprosto správně poznamenává „Dagbladet", pruský reakční tisk překypuje po dobytí Düppelu[442] takovým uspokojením a ti chlapi prý se cítí tak na koni, že se dá s jistotou předvídat velice brzký a velice hluboký pád té bandy.

Pruská armáda mě tou ztečí tak trochu udivila. Útok byl veden se 4 brigádami (24 prapory) proti 4 dánským brigádám (16 praporům), tedy nijak zvláštní přesila na takovou zteč. Dánové byli ovšem zdeptáni palbou dělostřelectva, jenže to byli Rusové u Sevastopolu také, a ještě víc. Že však Prusové dobyli ve 20 minutách 6 prvních šancí a pak za 2 hodiny — notabene bez rozkazu, neboť čacký princ** se s tím chtěl spokojit — dobyli celý poloostrov i s předměstím, přičemž Dánové ztratili asi z 13 000 mužů plných 5000, to je víc, než se od těch hochů dalo čekat. Ostatně si jistě vzpomeneš, že jsem vždycky tvrdil, že pruské palné zbraně — pušky i děla — jsou nejlepší na světě, a to se zde potvrdilo. Zato však konference[437] brzy ukáže, jaké loutky jsou jejich diplomati. Mezi Ruskem, Boustrapou[371] a Palmerstonem a za přispění Bismarckovy hrozitánské*** politiky je stěží možné, aby po pýše nepřišel „pád". A jak je to s penězi? Těch 22 miliónů ze státního pokladu a 6 miliónů železniční půjčky je už teď jistě v prachu, a co pak?

* není každý Soulouque, komu se zachce (Victor Hugo, „Napoléon le petit").

** Bedřich Karel Pruský.

*** V originále ironicky: der graussen Politik, slovní hříčka s gross — veliký a grauss — hrozný, příšerný.

Teď se už brzy některý pátek večer přiřítím, samozřejmě Ti napřed napíšu.

Brzy zase napiš a pozdravuj rodinu.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

215

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester] v neděli 1. května 64
v 6 hod. 50 min. večer

Milý Mouřeníne,

právě přicházím od Lupuse, byli tam též Gumpert a Borchardt. Rozcházejí se v diagnóze, ale to je momentálně úplně fuk, protože teď je hlavní, aby Lupus nejdříve nabyl zase sil, a tady ihned energičtěji zasáhl Gumpert. Ještě včera jsem se ptal Borchardta na portské, byl však toho názoru, že Lupus nemá úplně jasnou hlavu, a proto prý bude lépe mu je nedávat, a ještě dnes ráno doporučil — španělskou mušku*! Dnes dostává Lupus každé 2 hodiny pivní sklenici šampaňského a mezitím mu dávají hovězí polévku, do které dnes v noci dostane ještě brandy. Ten grázl Borchardt mu ještě ve středu pustil 10 uncí krve! Vůbec je to s Lupusem velice špatné, ať už je správná ta či ona diagnóza, obě jsou stejně zlé. Borchardtova diagnóza je meningitis, zánět mozkových blan, s tendencí k exudaci. Gumpert nemohl dnes ráno diagnózu ještě stanovit, usuzoval však, kromě uvedeného, na urémii (vyměšování moči do krve následkem degenerace ledvin) nebo na anémii s místní afekcí nervové soustavy. Protože musel po konzultaci vykonat ještě jednu návštěvu, nemohl jsem s ním mluvit podrobněji; jakmile budu znát jeho názor, napíšu Ti to.

Rád bych, abys sem zítra na několik dní přijel.[443] Vypadá to, že budu tento týden přetížen prací, a bylo by jistě dobré, kdyby

* puchýřník lékařský.

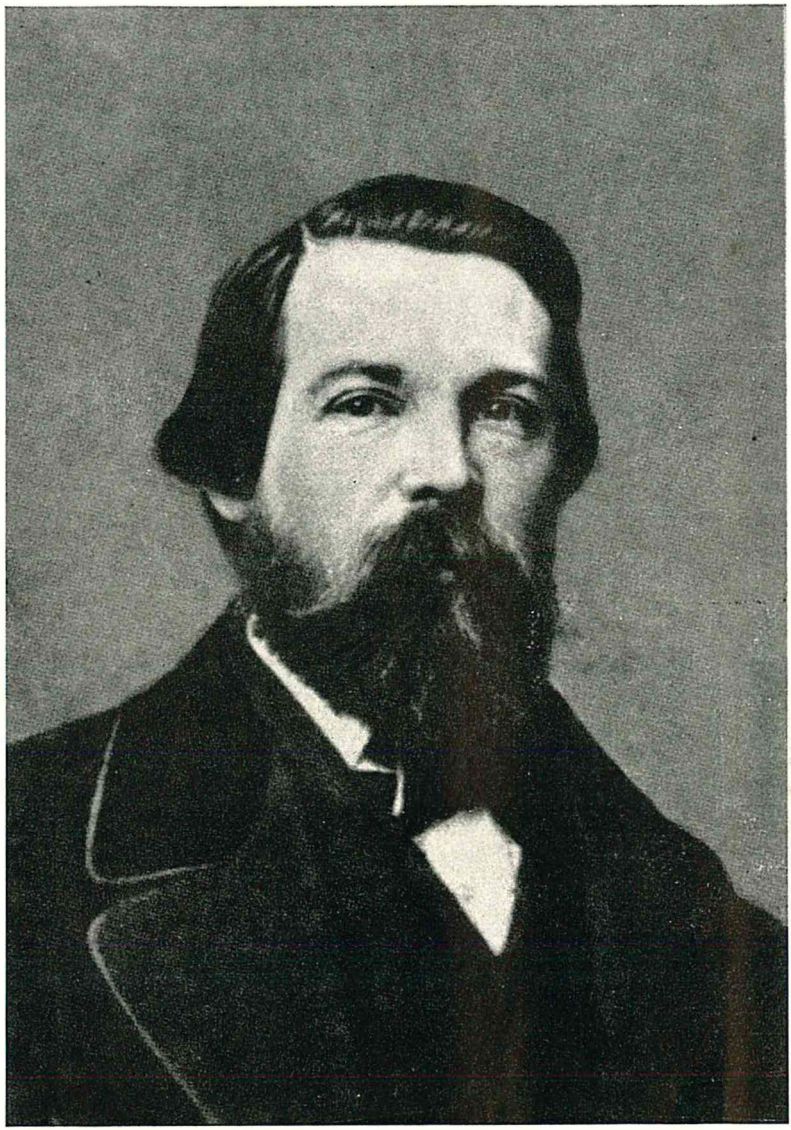

Portrét Bedřicha Engelse, Manchester 1864

jeden z nás mohl několikrát denně promluvit s lékaři a obstarat hned všechno, co bude třeba. Kromě toho by mi to bylo vůbec velice milé. Jestliže přijedeš, pošli mi telegram ze své nástupní stanice na adresu: 7, Southgate, St. Marys, stojí to jenom šilink.

Byl jsem nucen říci včera Borchardtovi, abych jej pohnul ke konzultaci, že máš ke Gumpertovi stejnou důvěru jako já, a kdyby snad Lupus zemřel, nikdy bys mi neodpustil, že jsem Gumperta nepřizval ke konzultaci. Bylo mu to velice nepříjemné, ale kvůli ješitnosti toho mizery nenecháme přece Lupuse zavraždit.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

215

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester] v neděli 1. května 64
v 6 hod. 50 min. večer

Milý Mouřeníne,

právě přicházím od Lupuse, byli tam též Gumpert a Borchardt. Rozcházejí se v diagnóze, ale to je momentálně úplně fuk, protože teď je hlavní, aby Lupus nejdříve nabyl zase sil, a tady ihned energičtěji zasáhl Gumpert. Ještě včera jsem se ptal Borchardta na portské, byl však toho názoru, že Lupus nemá úplně jasnou hlavu, a proto prý bude lépe mu je nedávat, a ještě dnes ráno doporučil — španělskou mušku*! Dnes dostává Lupus každé 2 hodiny pivní sklenici šampaňského a mezitím mu dávají hovězí polévku, do které dnes v noci dostane ještě brandy. Ten grázl Borchardt mu ještě ve středu pustil 10 uncí krve! Vůbec je to s Lupusem velice špatné, ať už je správná ta či ona diagnóza, obě jsou stejně zlé. Borchardtova diagnóza je meningitis, zánět mozkových blan, s tendencí k exudaci. Gumpert nemohl dnes ráno diagnózu ještě stanovit, usuzoval však, kromě uvedeného, na urémii (vyměšování moči do krve následkem degenerace ledvin) nebo na anémii s místní afekcí nervové soustavy. Protože musel po konzultaci vykonat ještě jednu návštěvu, nemohl jsem s ním mluvit podrobněji; jakmile budu znát jeho názor, napíšu Ti to.

Rád bych, abys sem zítra na několik dní přijel.[443] Vypadá to, že budu tento týden přetížen prací, a bylo by jistě dobré, kdyby

* puchýřník lékařský.

216

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 2. května 1864

Milý Mouřeníne,

s Lupusem je to den ze dne horší. Pomatení smyslů, do něhož upadá, je čím dál trvalejší. Ještě docela dobře poznává lidi, kteří k němu přicházejí, ale mezitím zas mluví úplně z cesty a jasnější chvíle má jen po silné dávce povzbuzujících léků. I tyto okamžiky jsou stále méně jasné a kratší. Gumpert má už jen nepatrnou naději, jeho diagnóza je: změknutí mozku následkem vytrvalých bolestí hlavy způsobených hyperémií mozku, a tím vyvolané nespavosti. O Borchardtově meningitidě se už nemluví, přijal Gumpertovu diagnózu a vůbec dělá všechno, co Gumpert navrhne, jenže o původu bolestí hlavy má zřejmě velice nejasnou představu.

Každý den, který Lupus stráví v takovém pomatení a nepodaří se jej z něho povzbuzujícími prostředky vytrhnout, přirozeně jeho stav ještě zhoršuje, a nenastane-li během příštích 3—4 dnů zlepšení, zahyne ten chudák na slabost nebo na apoplexii, anebo, jestliže se z toho dostane, bude *idiot*. Je to až příliš krutá alternativa — smrt, nebo slabomyslnost. Gumpert mluví o svém kolegovi pochopitelně velice opatrně, ale já jsem si jist, že Lupuse bylo možno zachránit, kdyby byla ta bolest hlavy správně léčena a kdyby se bylo pečovalo o to, aby Lupus mohl *spát*. Ale teprve předešlý čtvrtek, až po pětitýdenní nespavosti, mu dal Borchardt trochu opia. K tomu to středeční pouštění žilou. Pořád a pořád jej léčil na dnu, nic jiného než kolchicin a podobně. Teprve když se mu kalily smysly, začal se, jak se zdá, znepokojovat.

Zítra ráno v 9 je zase konzultace, také tam půjdu a uvidím, co dělá. Borchardt mu hodlá dnes obstarat ošetřovatele. Jen aby se chudák z toho dostal!

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

217

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester 2. května 1864]
pondělí večer v 8.30

Milý Marxi,

s Lupusem to spěje rychle ke konci. Má halucinace, ustavičně vyskakuje z postele atd. A my nemáme člověka, který by u něho bděl a hlídal ho, aby si neublížil. Tady je jen jeden profesionální ošetřovatel, a ten už je zadán. Borchardt by sice mohl dostat ošetřovatele z blízkého ústavu choromyslných, ale dokud je ještě nějaká naděje na uzdravení, chce se přirozeně bez takových lidí obejít, aby později nevznikly řeči a Lupusovi se tím neuškodilo. Myslí si, že bys možná věděl o nějakém spolehlivém člověku, nemusí to být *vůbec ošetřovatel* z povolání a dokonce lépe, když nebude, nýbrž jen spolehlivý člověk, který by dělal, co se mu řekne, a neusnul by — někoho takového bys možná měl a mohl bys jej sem poslat hned zítra, neboť jsme zaopatřeni jen do zítřka a je periculum in mora*. Seženeš-li někoho, pošli ho **ihned** k Borchardtovi, Rusholme Road, Manchester.

Nemáš-li nikoho, pak Tě Borchardt prosí, abys mu hned zítra ráno zatelegrafoval (stojí to šilink), aby se s Gumpertem znovu poohlédli po někom tady.

V tomto smyslu jsem Ti právě telegrafoval, ale tenhle dopis je nutný, abys telegramu porozuměl.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* nebezpečí z prodlení.

218

Marx Engelsovi

do Manchesteru

23. května 1864
1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn, N. W.

Drahý sire,

tímto Vás žádám a zmocňuji, abyste jako můj zástupce podnikl všechny potřebné kroky ke splnění závěti našeho společného přítele Wilhelma Wolffa.

Karel Marx, Dr. Ph.

B. Engels, Esq.,
6, Thorncliffe Grove, Oxford Street,
Manchester.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

219

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] ve čtvrtek 26. května 1864

Milý Frederiku,

k svému nadmíru „příjemnému" překvapení jsem dnes ráno objevil (už minulou noc jsem nemohl spát) na prsou zase dva „hezoučké" furunkly. Poraď se s Gumpertem, co mám dělat. Železo bych teď nerad bral, protože mám i tak návaly krve do hlavy. K Allenovi také nechci jít, nejvíc ze všeho mě děsí, že bych musel znovu začít s řádným léčením, což by teď narušilo mou práci a já to přece musím už konečně dodělat. Přestože mi říkali, jak zdravě vypadám, pořád jsem se necítil docela v pořádku, a velká energie, již musím vynakládat na zpracování obtížnějších témat, patří též k tomuto pocitu neadekvátnosti. Promineš mi tenhle spinozovský výraz. Byly knihy našeho nebohého lupuse odeslány do Londýna?[444] Sem nedošly a to mě znepokojuje, protože — jestli jsem tomu dobře rozuměl — měli je Tvoji skladníci expedovat už ve čtvrtek (minulý).

Co říkáš Grantovým operacím? „*Times*" se ovšem obdivují jen Leeově strategii, jež se skrývá za jeho ústupy.[445] „Jim připadají podle všeho velice chytré," poznamenala dnes ráno Tussy. Nic si tak nepřeji, než aby měl Butler úspěch. Bylo by k nezaplacení, kdyby jako první vtáhl do Richmondu. Bylo by však zlé, kdyby Grant musel ustoupit, ale myslím, že ten člověk ví, co dělá! Tak či onak, první tažení v Kentucky, Vicksburg a nářez, který Bragg utržil v Tennessee, mu nikdo nemůže upřít.[446]

Přikládám lístek od Jonese, můžeš ho tedy pozvat na některý jiný den.[447]

S pozdravem od celé rodiny

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

220

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester] 30. května 1864

Milý Mouřeníne,

knihy ještě nebyly odeslány, rovněž víno ne, půjdou najednou. Ani Borchardt, ani advokát se neozvali, k advokátovi půjdu pozítří a odevzdám mu plnou moc*.

Gumpert říká, abys s těmi furunkly, jsou-li to totiž *pouzí opozdilci*, už vůbec nic nedělal. Mluvil jsem s ním o Jeničce; říká, že stav ukazuje na bledničku, náhlá astmatická svírání se prý při těchto stavech vyskytují často a mají svůj původ v poruchách oběhu, prý by se tu něco dalo dělat jen proti celkovému stavu, a k Allenovu léčení neměl také už co dodat, ostatně se zdálo, že v tom nevidí naprosto nic vážného.

Virginské tažení se opět vyznačuje nerozhodností, přesněji řečeno obtížností dosáhnout na tomto terénu vůbec nějakého rozhodnutí. Na zprávy, jež přivezla Scotia, nic nedám, znamenají jen tolik, že osmidenní deště zachránily Leea před nutností svádět bitvy à la Solferino[448] jednu za druhou. A to je pro něho mnoho. Ještě 2 takové bitvy, a jeho armáda, která byla nucena zaujímati každý večer nové, ústupové postavení, by se dostala jistě do velmi zlé situace a stěží by se byla dokázala zachytit ještě někde *před* Richmondem. Grant jistě na tomto uváznutí také něco vyzískal, ale už ne tolik. Posily, které teď dostává, nebudou moc platné. Přesto bych se nedivil, kdyby se Lee brzy stáhl k Richmondu. Tam se pak odehraje rozhodující boj.[446]

* Viz tento svazek, str. 452.

Bismarck má podle všeho kolosální štěstí, všechno nasvědčuje, že dojde k uzavření augustenburgovského míru.[449] Nedovedu si to ještě vůbec srovnat, ale dnešní velice poplašný článek v „Morning Post" mi to potvrzuje. (Mimo jiné v něm stojí: *Šlesvik* má být rozdělen a — *Eider* má být novou hranicí mezi dánským a německým *Šlesvikem!*) Přestože to všechno vypadá tak pravděpodobné, nechce se mi věřit, že Rusové se jen tak beze všeho zřeknou všech svých úspěchů z let 51/52[450], tím spíše ne, že pro ně není nikde v dohledu žádný ekvivalent.

V Tvém Francoeurovi jsem se zahloubal do aritmetiky, které ses Ty, jak se zdá, zdaleka vyhnul, soudě z ostudných neopravených tiskových chyb v číslech. Jednotlivosti jsou velmi elegantní, naproti tomu výklad *praktické* stránky aritmetiky je hanebně špatný a povrchní, na každé německé škole to dělají líp. Mimoto pochybuji, zda je praktické pojednávat o takových věcech, jako jsou odmocniny, mocniny, řady, logaritmy atd. také jen elementárně *pouze* s čísly (bez jakéhokoli přispění algebry a fakticky aniž se předpokládají elementární algebraické znalosti). Číselné příklady jsou sice velice dobré pro ilustraci, ale přesto mi zde omezení na čísla připadá méně názorné než prostý algebraický výklad s a+b, právě proto, že obecný výraz v algebraické podobě je jednodušší a názornější, a bez obecného výrazu se ani zde nikam nedojde. To je ovšem právě ta část, která je vlastně pod důstojnost matematiků par excellence.

Dánské listy Ti pošlu zítra. V některých jutských městech se prý pruští důstojníci velice zpěčovali, než splnili rozkaz ke konfiskaci, vůbec si na tyhle lidi nikde nestěžují; jen na generály a jejich rozkazy. Na Anglii se v „Dagbladet" nadává snad ještě hůř než v Německu.

Jinak nic nového, jedině snad to, že je strašně chladno. Vyřiď srdečný pozdrav své ženě a děvčatům. Doufám, že Tussy je s přízí spokojena.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

221

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 3. června 1864

Milý Frederiku,

přikládám

1. povídání, které mi dnes poslal ten osel Kertbény v křížové pásce z Bruselu;[451]

2. výstřižek z „Rheinische Zeitung" s nekrologem na lupuse — napsal jej Elsner, který je teď redaktorem „Breslauer Zeitung", odkud to „Rheinische" přetiskla;

3. jiný výstřižek z „Rheinische Zeitung", tady si všimni článku „Der feudale Sozialismus";[452]

4. dopis jistého Klingse ze Solingen jistému Mollovi zde. Abys tomuto dopisu porozuměl, sděluji Ti: Moll (a kromě toho ještě jeden jeho kamarád*) je solingenský dělník, který (spolu se zmíněným kamarádem) unikl před čtyřměsíčním vězením (následek Lassallových vystoupení v minulém roce). Klings, rovněž dělník, je zmocněncem barona Icika pro Solingen.[453]

Oba uprchlíci ze Solingen mě zde navštívili; pověděli mi, jak horují pro Icika, a vyprávěli, že se dělníci zapřáhli do jeho vozu, když byl naposled v Solingen. S naprostou samozřejmostí předpokládali, že mezi námi dvěma a Icikem (který za své poslední návštěvy v Elberfeldu pronesl řeč o lupusovi[454]) panuje nejsrdečnější sho-

* Julius Melchior.

da. Klings, řekli mi, je někdejší člen Svazu[50], a stejně tak i všichni *dělničtí vůdcové* Icikova hnutí v *Porýnské provincii*, a všichni jsou prý stejně jako předtím naši rozhodní stoupenci. Dal mi též přečíst Klingsův dopis, a já jsem se ho zeptal, zda by mi jej nenechal, že bych jej poslal Tobě. S tím souhlasil. Tedy nevracet. Přirozeně jsem těm lidem nenalil čistého vína o našem poměru či spíše nepoměru k Icikovi, jen jsem na to udělal prostřednictvím jiných věcí několik velmi vzdálených narážek.

Ti lidé jsou tu teď na dlažbě. 50 tolarů jim posílají ze Solingen, zdejší dělnický spolek[3] jim dává 2 libry; my zde ještě něco sebereme a bylo by dobré, kdyby se i v Manchesteru sešlo ještě pár liber. Chlapci musejí být vypraveni do Ameriky, protože jsou tovární dělníci (solingenští nožíři atd.) a v londýnském *řemesle* se nemohou uplatnit.

„Co to jen je," ptal jsem se několikrát sám sebe, když jsem pročítal Icikovu „*Lohnarbeit und Kapital*". Základní vylíčení mi tam totiž připadalo slovo od slova (i když po icikovsku vylepšené) známé, a přece jen to nebylo přímo z „Manifestu"* atd. Teď jsem se před několika dny náhodou podíval do své série článků o „Námezdní práci a kapitálu" v „Neue Rheinische Zeitung" (1849) — fakticky je to pouhý otisk přednášek, které jsem měl v roce 1847 v bruselském Dělnickém spolku[455]. A tady jsem objevil bezprostřední pramen svého Icika a ze zvláštního přátelství otisknu jako *poznámku* celé to povídání z „Neue Rheinische Zeitung" jako *dodatek* ke své knize,[456] rozumí se *pod nějakou záminkou*, bez narážky na Icika. Příjemné mu to nebude.

Knihy došly,** víno rovněž, za obojí srdečný dík. Tussy mi přikazuje, „abych Tě co nejsrdečněji pozdravoval a vyřídil Ti, že Tvá příze se o něco zlepšila".

Borkheim si přišel — pod patronátem *Oppenheima*, toho egyptského „Žida Süsse" — zhruba na 2000 liber. Oppenheim — jemuž, jak mi to sám vylíčil, dělal v zemi pyramid tak trochu šaška — si jej tam chtěl hned nechat. Jenže Evropané tam kapou jako mouchy, a Borkheim si místo toho vyhradil, že jej Abul Haim, jak Oppen-

* „Manifestu Komunistické strany".
** Viz tento svazek, str. 453.

heimovi říkají Arabové, pověří sem tam nějakým obchůdkem. V létě pojede zase za tímto účelem do Cařihradu.

Děvčata a madam Tě co nejsrdečněji pozdravují.

Poroučím se Liccy.*

Salut.

Tvůj

K. M.

Apropos.

Přítel Freiligrath nemůže ovšem chybět nikde, kde se rozdělují nějaké pocty. Viz Elsnerův nekrolog. Vzpomeň si na Harneyho řeč nad Schrammovým hrobem.[457] A — teď vychází v New Yorku jeden velice nákladný „Record of the Revolution"**, vydává jej nějaká newyorská společnost, a jsou v něm zachyceny všechny události a dokumenty atd. nynější občanské války od jejího počátku. Dobrá! Tenhle Record je zasílán zdarma asi 20 až 30 osobám (včetně různých evropských knihoven), mezi jiným anglické královně***. J. St. Millovi, Cobdenovi, Brightovi a — Freiligrathovi. Sdělil mi to a zároveň řekl, že Yankeeové mu „udělali velikou radost a prokázali velikou čest", dal mi přečíst průvodní dopis spolu s připojeným tištěným seznamem obšťastněných. Moc rád bych věděl, co ten junák pro Yankeeje udělal nebo může udělat nebo hodlá udělat? Ale to už je obecný zákon: Freiligrath musí být poctěn za německý národ, protože ten čacký občan se chová tak čacky neutrálně, „ostatně se také opravdu ničemu nenaučil".[458]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Lizzy Burnsové.
** „The Rebellion Record".
*** Viktorii.

222

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 3. června 1864

Milý Mouřeníne,

potvrzuji zdvořile svůj poslední dopis a dovoluji si Ti dnes oznámit, že Lupusovu závěť projednal předevčírem court of probate[459] a že mám v rukou příslušný dokument. Také jsem jej už předložil v bance a dal jej registrovat, a v pondělí nebo v úterý vyzvednu v bance peníze (mohu to udělat úplně sám, bez Borchardta) a poukážu Ti je. Je to asi 230 liber. Zítra nebo v pondělí vyhledám Borchardta a pak udělám všechno, aby se to rychle vyřídilo. Přibližnou částku na zaplacení dědické daně — 12 liber št.* — ponechám zde, a kromě toho ještě nějaké peníze na účet advokáta atd. Advokát mi říká, že bychom se měli zajistit proti případným pozdějším reklamacím a uveřejnit asi měsíc po soudním potvrzení závěti (tedy počínaje 1. červencem) třikrát za sebou výzvu k neznámým věřitelům v „Gazette", „Times" a v místních listech s propadnou lhůtou. Tím se tedy definitivní vyřízení ještě trochu protáhne. Někdy v září dojde výzva k zaplacení daně (do té doby je tedy třeba zajistit si zúročení), pak se také budeme muset vyrovnat s Woodem a vyplatit peníze, a potom může být celá věc definitivně uzavřena.

Našel jsem chlapíka, u kterého se dal Lupus fotografovat, a u něho původní negativ; dal jsem udělat 24 snímků, z nichž 4 přikládám, můžeš dát po jednom Pfänderovi a Eccariovi, a bu-

* V rukopise: 120 liber.

deš-li jich chtít ještě víc, jsou k dispozici. Při této příležitosti jsem se dal též zase jednou vyfotografovat, výsledek vidíš v příloze, zdejší známí říkají, že snímek je velice dobrý.

„Free Press" jsem s díky obdržel. Co si teď ten ubožák Collet počne, když je veta po Othellově roli? A to ubohé chytré dítě,* které je zasvěceno do všech tajemství nejvyšší diplomacie.

Mnoho pozdravů. Co dělají furunkly?

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* David Urquhart.

223

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 7. června 1864

Milý Frederiku,

Tvou i lupusovy fotografie jsem dostal. Lupusovy potřebuji ještě aspoň 4. Tvá podobenka je velmi dobrá. Děti říkají, že na ní vypadáš jako „anjenehmer Jejenstand".* Protože jsme se ještě nedali znovu fotografovat, jak jsme chtěli, poslala Ti Jenička včera fotogram na skle. „Dagbladety" jsem dostal, děkuji.

Z přiloženého Liebknechtova dopisu, který došel včera, Tě bude leccos zajímat. Musíš jej zařadit do archívu, stejně jako jiné dopisy tohoto druhu, které Ti posílám. Liebknechtovi jsem ihned odpověděl, vcelku jsem jej za jeho postoj pochválil; jen jsem mu vyčinil za tu jeho hloupou podmínku — naši spolupráci —, kterou si vyhradil pro eventuální vydávání Lassallova listu, z čehož teď naštěstí sešlo. Vysvětlil jsem mu, že sice pokládáme za politické nechat Lassalla prozatím na pokoji, že se s ním však v žádném případě nemůžeme ztotožnit... Pošlu mu (Liebknechtovi) tento týden nějaké peníze. Jak se zdá, vede se mu chudákovi zatraceně špatně. Držel se statečně, a to, že zůstává stále v Berlíně, je pro nás velice důležité.

Borkheim mi dnes ukázal dopis velikého Orgese, který je teď zrovna ve Vídni. Orges oznamuje, že prý „měknutí mozku" v augsburské „Allgemeine Zeitung" „zvítězilo", že list ovládá „partikularismus" namísto „německví", že jeden čtvrtinový vlastník

* „příjemná věc", „milé stvoření".

augsburské „A. Z." ho („velikého Orgese") „takřka osobně inzultoval", že měl už dávno svázané ruce, že konečně vystoupil atd. Orgesovi to patří. V historii s Vogtem se ten chlap vůči nám zachoval sprostě.*

Borkheim mi v dopise sdělil velmi přesné, na místě ověřené podrobnosti, jak pokročila stavba Suezského průplavu. Pošlu o tom Daudovi pašovi** noticku.[460]

Pokud jde o tu dánskou historii, pozice Rusů je velmi obtížná. Nejlákavějšími sliby vehnali Prusko do války a jako ekvivalent za nepřetržitou pruskou pomoc v polské záležitosti[366] mu dali velké naděje na Šlesvik-Holštýn. Krásný Vilém,*** který si teď připadá jako Vilém Dobyvatel, se ovšem nedá odbýt stejným způsobem jako jeho geniální předchůdce†. Palmerston má zase svázané ruce královnou††. Bonaparte, kterého Rusové a jejich Pam hodlali nastrčit jako obětního beránka proti Němcům, má své vlastní důvody, aby si hrál na hluchoněmého. Ostatně Rusům, nehledě na to, že snad mají s Pruskem tajnou smlouvu, záleží teď především na „německých sympatiích". Za těchto okolností je tedy možné, že Šlesvik-Holštýn „obětují", asi tak jako když Kateřina II. přenechala Prusku ve smlouvě o třetím dělení, prý jako svou velikou oběť, dnešní Království polské, přirozeně s výhradou, že si tuto oběť v příhodný čas vezme zase zpátky.[461] Ohromný úspěch, jehož teď Rusové dosáhli na Kavkaze[462] a k němuž Evropa přihlíží s idiotskou lhostejností, je na druhé straně takřka nutí a zároveň jim usnadňuje přivřít oko. Tyto dvě věci — potlačení polského povstání a obsazení Kavkazu — považuji za dvě nejdůležitější evropské události od roku 1815. Pam a Bonaparte mohou teď klidně říci, že nevládli nadarmo, a kdyby šlesvicko-holštýnská válka[430] posloužila jen k tomu, aby odvedla pozornost Německa a Francie od oněch velkých událostí, pak pro Rusy splnila dokonale svůj úkol, ať už londýnská konference[463] dopadne jakkoli. V Liebknechtově dopise se dočteš, jak jsou německé liberální noviny příliš zbabělé, aby třeba jen konstatovaly,

* Viz tento svazek, str. 25, 27—28.
** Davidu Urquhartovi.
*** Vilém I.
† Bedřich Vilém IV.
†† Viktorií.

že pruská strana neustává vydávat polské uprchlíky. Bismarck je svou šlesvicko-holštýnskou historií nadobro ubil.

Novinky z Ameriky jsou myslím velice dobré, a zejména mě rozveselil dnešní úvodník v „*Times*", kde se dokazuje, že Grant dostává ustavičně na frak a že bude možná za své porážky potrestán — dobytím Richmondu.

Salut.

Tvůj
Mouřenín

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

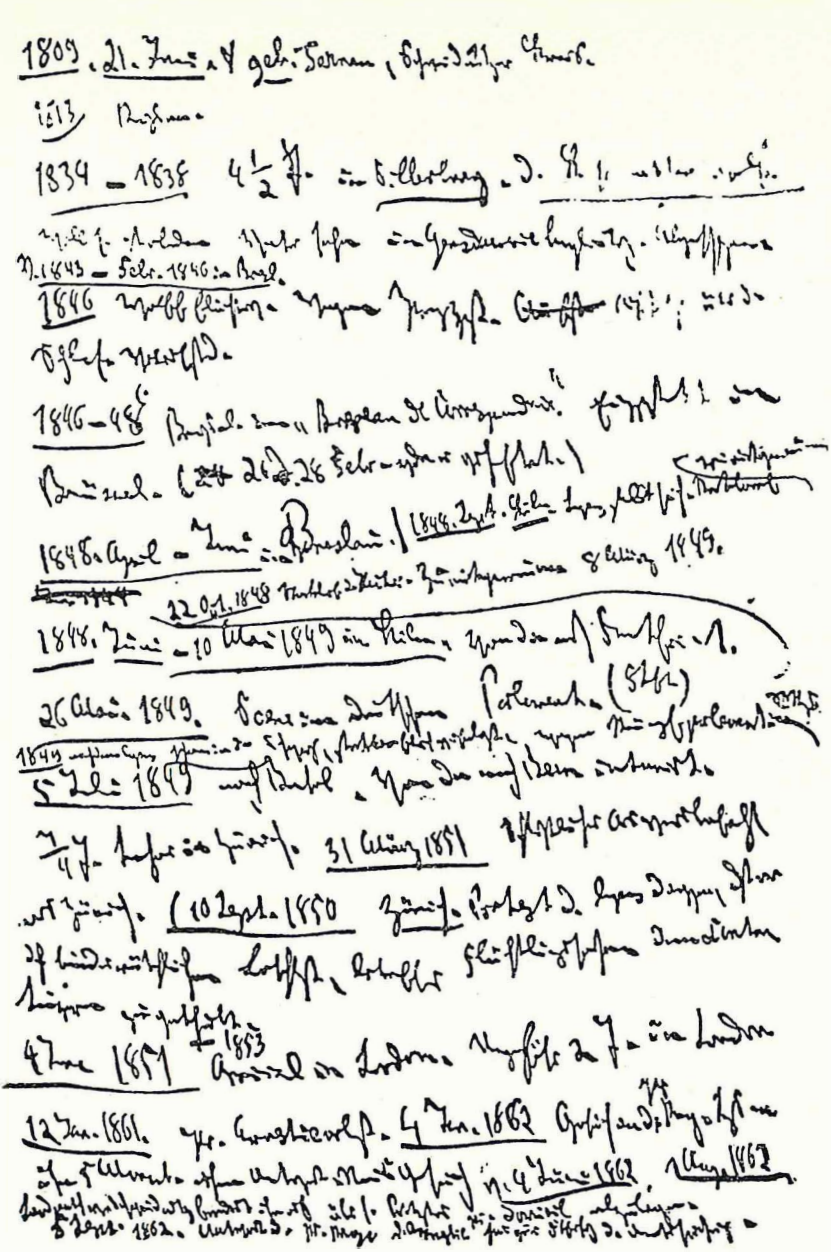

Marxovy poznámky k životopisu Wilhelma Wolffa z července 1864[464]

224

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 9. června 1864

Milý Mouřeníne,

telegram jsem dostal a zároveň posílám druhé poloviny pěti bankovek. Fotogram na skle* jsem trochu vyčistil a teď vidím, že je velice dobrý, dnes večer jej ukážu Gumpertovi a jeho manželce.

To, že je Liebknecht v Berlíně, je pro nás ovšem svrchovaně důležité, abychom mohli Icika překvapit a v příhodném okamžiku dělníkům nenápadně objasnit, jaké stanovisko k němu zaujímáme. Musíme ho tam stůj co stůj udržet a trochu ho podporovat. Jestliže mu teď posíláš peníze, velmi ho to povzbudí, a až si budeš myslet, že je zase něco třeba, pošlu Ti pro něj pětilibrovku.

Apropos Lupusova nekrologu. Musíme napsat něco na způsob životopisu, myslím, že by se to dalo vytisknout v Německu jako brožura, s celým parlamentním jednáním jako přílohou[465]. Měli bychom si s tím pospíšit.

Jak to tedy vypadá podle Borkheimových zpráv se Suezským průplavem? Už se skutečně dosáhlo něčeho, z čeho by se dalo usuzovat, že bude brzo dokončen?

Jsem velice zvědav, jak se to vyvine ve Virgínii. Síly jsou podle všeho stále ještě takřka vyrovnané, a stačí nepatrná náhoda, možnost, že některý z Grantových sborů bude izolován a poražen, aby Lee znovu získal převahu. Boj před Richmondem může být sveden už za docela jiné situace; neboť Butler je určitě slabší než Beauregard,

* Viz tento svazek, str. 462.

jinak by se nebyl dal zatlačit do defenzívy, a i kdyby byli oba stejně silní, bude Lee, až se spojí s Beauregardem v Richmondu, přece jen silnější než Grant po spojení s Butlerem; neboť Lee může ze svého opevněného tábora vystoupit s celou svou silou na kterékoli straně řeky James, kdežto Grant musí detašovat (na jižní stranu řeky). Doufám však, že Grant přesto dosáhne svého; tak či onak je jisté, že Lee po první bitvě ve Wildernessu neměl už moc chuti pustit se do rozhodných bojů v otevřeném poli, naopak držel své hlavní síly neustále v opevněných postaveních a odhodlal se jen ke kratičkým ofenzívním úderům.[466] Také se mi líbí metodický postup Grantových operací. Je to pro daný terén a pro tohoto protivníka jediná správná metoda.

Pro Solingenské* se zde nějakou sbírkou nic neseženе, ale to se rozumí, že Ti pro ně něco pošlu. Napiš mi, až to bude aktuální, kolik už máte na cestu a kolik cesta stojí.

Náš starý Hill odevzdal před třemi dny konečně tu svou pokladnu, ale pochopitelně se pořád ještě nemůže s účtárnou rozloučit; každý den to znovu odkládá, docela postaru. Teprve dnes aspoň ráno nepřišel, ale po obědě to už nevydržel.

Mnoho pozdravů.

Tvůj

B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 3, Berlín 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 457—458.

225

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 16. června 1864

Milý Frederiku
děkuji za „Dagbladet".

Než začnu psát — abych na to nezapomněl — jednu otázku: Má následující srovnání slov, které jsem našel u jednoho belgického etymologa, nějakou cenu?[467]

Sanskrtské Wer (couvrir, protéger, respecter, honorer, aimer, chérir), *adjektivum: Wertas* (excellent, respectable), *gótské:* Wairths, *anglosaské* Weorth, *anglické* worth, *litevské* werthas, *alemanské:* Werth.

Sanskrtské Wertis, *latinské* virtus, *gótské* Wairthi, *germánské* Werth.

Sanskrtské Wal (couvrir, fortifier), *Valor, Value.* (? ? ?)

Strohn je tady. Přijel včera. Zítra opět odjíždí do Bradfordu. Zdá se mi, že velice pookřál. Také má zas víc kuráže.

Na oba solingenské uprchlíky* jsme se zde spolu s několika dalšími složili a sebrali tolik, že chybějí už jen 2 libry, aby se ti chlapci dostali odtud plachetnicí do New Yorku a nepřišli tam s prázdnou kapsou. Dám jim s sebou pár řádek pro dr. Jacobiho, a při této příležitosti se ukáže, co ten skromný človíček teď dělá.

Od Liebknechta jsem dostal připojený dopis s přílohou z „Grenzboten" o lupusovi.[468] Liebknecht má teď asi můj druhý dopis s „reálnou konsiderací" (jak tomu říká pan Patkul ve svých tajných depeších[469]).

Rusové podle všeho požadují pro sebe Šlesvik-Holštýn pod

* Viz tento svazek, str. 457—458.

oldenburskou firmou a Prusy za to „odškodňují". Tato transakce by byla velice obratná.

Jeden holandský orientalista, profesor Dozy z Leydenu, vydal knihu[470], v níž dokazuje, že „Abraham, Izák a Jákob jsou vybájeni; že Izraelité byli modlosluţebníci; že s sebou vláčeli ‚kámen' v ‚arše úmluvy'; že kmen Simeonův (vyobcovaný za Saula) táhl do *Mekky* a vystavěl tam pohanský chrám a uctíval kameny; že Ezdráš po osvobození z babylónského zajetí zbásnil legendu od stvoření až po Jozua a dále sepsal zákon a dogma, aby připravil reformu, monoteismus atd."

Tak mi píší z Holandska, a že kolem knihy je mezi tamějšími teology náramný poprask, zejména proto, že Dozy je nejučenější orientalista v Holandsku a nadto — profesor v Leydenu! Tak či onak, za hranicemi Německa (Renan, Colenso, Dozy atd.) probíhá pozoruhodné hnutí proti náboženství.

Děti Tě co nejsrdečněji pozdravují a žena Tě kromě toho upomíná o ten svůj řetízek.

Salut.

Tvůj
K. M.

(Můžeš mi poslat svou „soukromou adresu" pro případ, že bych Ti v sobotu večer potřeboval ještě něco sdělit.)

Pošli mi adresu Ernesta Jonese.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

226

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 1. července 1864

Milý Frederiku,

dostals dopis, který jsem Ti poslal asi před 2 týdny,* s přílohou od Liebknechta atd.?

Od Elsnera ještě žádná odpověď.[471]

Už asi 10 dní beru zase léky a dnes mám ke všemu ještě jakousi chřipku. Proto toho dnes nesvedu napsat víc.

Děkuji za „Dagbladet".

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 469–470.

227

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 4. července 1864

Milý Frederiku,

3. června jsi mi psal, že dáš příští den s Borchardtem do pořádku tu peněžní záležitost. Měl bych tu věc rád vyřízenu ze 3 důvodů:

1. Kvůli Borchardtovi;

2. Nevím, jakou fámou se o mně rozkřiklo, že jsem „dědil" (snad z Německa, z *Trevíru*). Účty ze starých dobrých časů, které mi teď posílají (včetně „Neue Rheinische Zeitung"), jsou fantastické.

3. Kdybych byl měl v posledních 10 dnech peníze, byl bych vyhrál mnoho na zdejší burze. Teď je zase čas, kdy člověk může, má-li filipa a jen trochu peněz, nadělat v Londýně jmění.

Z těchto důvodů bych rád, aby se ta záležitost skoncovala, samozřejmě po odečtení částky, která z mého podílu připadne na daně a ostatní srážky na advokáta atd.

Byl bych Ti velice vděčen, kdybys to všechno vyřídil do 15. července. Promiň, že Tě otravuji, zrovna když jsi tak zavalen prací, ale v sázce jsou velmi vážné zájmy.

Moc Ti děkuji za urovnání té záležitosti s Freiligrathem.* Ten portrét, který Ti poslal, je taky ten faustovsky ponurý, jako má Jenička v albu?

Moje žena koupila na jedné dražbě věci, které jí ještě chyběly,

* Viz tento svazek, str. 743.

a pro Tebe servírovací nůž a vidličku, dnes Ti je pošle. Řekl jsem jí, že to ve své domácnosti nemáš.

Pozdrav od Čínského císaře* a spol.

Tvůj
K. M.

Pořád mě ještě trápí chřipka, usadila se mi i v nose a v hubě atd., takže nemám ani čich, ani chuť.

Za tu dobu, co jsem zcela neschopen pracovat, jsem přečetl: *Carpenter*, „Physiology", *Lord*, ditto, *Kölliker*, „Gewebelehre", *Spurzheim*, „Anatomie des Hirn und Nervensystems", *Schwann und Schleiden* o tom buněčném neřádu. V Lordově „Popular Physiology" je dobrá kritika frenologie, ač je ten chlapík religiózní. Jedno místo mi připomíná Hegelovu „Fenomenologii", cituji:**

„Pokoušejí se rozložit ducha na řadu předpokládaných původních schopností, které žádný metafyzik ani na okamžik neuzná; a mozek zase na stejný počet orgánů, přičemž anatom by marně žádal, aby mu je ukázali, a pak přecházejí k tomu, že jeden z prvně jmenovaných, neuznaných předpokladů vydávají za způsob činnosti jedné z později jmenovaných, nedokázaných jsoucností."[472]

Víš, že všechno 1. přichází u mne pozdě a že 2. kráčím vždycky ve Tvých šlépějích. Takže je pravděpodobné, že se teď ve volných chvílích budu hojně zabývat anatomií a fyziologií, a kromě toho ještě navštěvovat přednášky (kde se předmět demonstruje ad oculos a pitvá se).

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Přezdívka Marxovy dcery Jenny.
** Následující odstavec cituje Marx anglicky.

228

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 5. července 1864

Milý Mouřeníne,

když jsem Ti 3. června psal, že dám 4. tu peněžní záležitost do pořádku,* pak se to mohlo týkat jen peněz v *bance*, což jsem také ihned zařídil. Nenapadlo mi, že bys chtěl okamžitě víc peněz, a bylo přece dohodnuto, že mi napíšeš, budeš-li chtít víc; nechal jsem tedy ty peníze klidně ležet u filistra Steinthala, ten přece platí 5 %.

Ale dát do pořádku *dědictví* od 3. do 4. června, něco takového bych Ti přece ani já, ani nikdo jiný nemohl slíbit. Také jsem Ti myslím napsal, že to asi potrvá ještě dost dlouho, neboť to závisí na všelijakých zákonných formalitách (veřejná výzva k neznámým Lupusovým věřitelům, zapravení dědické daně atd.), a to nejde tak rychle. Ale co se mne týče, udělám všechno, aby to šlo rychle.

To však nikterak nebrání, abys dostal přibližný podíl z pozůstalosti, jakmile si to budeš přát. Připadne Ti minimálně 600 liber, snad i víc, budeme Ti tedy moci poslat ještě asi 350 liber, a já se postarám, abys je dostal *ještě tento týden*. Také došlápnu na Borchardta, aby uzavřel svůj účet, neboť mimo jiné i v tom je příčina, proč leccos není ještě vyřízeno.

Kdybys mi byl dříve napsal třeba jen 2 řádky, mohl jsem Ti těch 350 liber kdykoli ihned obstarat, tj. v několika dnech. Dnes nemohu nic dělat. Celý den jsem se plahočil v kanceláři, debatoval s advokáty a G. Ermenem (společenská smlouva není ještě hotova

* Viz tento svazek, str. 460 a 472.

a G. Ermen nechce do té doby uznat, že mám právo vystupovat jako společník)[473], a ke všemu jsem tu měl Dronka. Teď už je skoro 7 hodin a já jsem dosud neobědval, mimoto nejsem ještě hotov. Vidíš, jak to chodí.

Mnoho pozdravů.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

229

Marx Engelsovi

do Manchesteru

25. července 1864
46 Hardres Street, Ramsgate

Milý Frederiku,

jak vidíš z adresy, jsem už několik dní v Ramsgate.

K mému rozhodně ne příjemnému překvapení se ukázalo, že ten furunkl byl spíše úplně zlomyslný karbunkl, k tomu ještě tak nestydatý, že vyrazil těsně nad penisem. Byl jsem tedy nucen asi 10 dní ležet většinou v posteli — a v tomhle vedru! Tady se ten neřád rychle hojí; ale jinak mi to nečekané obnovení nemoci v tak zlomyslné podobě opravdu vzalo všechnu naději.

Jenny a Tussy jsou zde se mnou; Laura přijede pozítří, a asi po 8—10 dnech odjedeme do Holandska, zatímco se má žena potom vypraví k moři.

Apropos. *Nezapomeň jí poslat* její *řetízek*, protože jej u moře bude potřebovat k hodinkám. Říká, že to stačí dát do malé krabičky a poslat na poštu, expedice Tě tedy určitě nemůže tak moc obtěžovat.

Doufám, že s Ermenem je to teď urovnáno a že Tě už neotravují advokáti.

Co se týče šlesvicko-holštýnské historie, nejsem si ještě docela jist, že tato aféra neskončí personální unií obou vévodství s Dánskem. Řevnivost mezi Pruskem a Rakouskem a mezi oběma a Německým spolkem, hádka mezi Augustenburgem a Oldenburgem,*

* Peter Nikolaus Friedrich, velkovévoda Oldenburský.

kterého nastrkuje Rusko, atd., pořád ještě alespoň umožňují i v tomto okamžiku takové řešení. Ostatně Palmerston navrhl jen tak mimochodem a jako východisko z nouze již v roce 1851 vévodu Oldenburského jako kandidáta pro Šlesvik-Holštýn.

Lauře napíšu, aby Ti poslala „*Free Press*".

Tady vládne bavící se filistr a ještě víc jeho lepší polovice a ženské potomstvo. Skoro smutno pohledět, jak si starý Oceanus, tento Pratitán, musí dát od těch prcků všecko líbit a pomáhat jim zabíjet čas.

Nejlepší poručení od Jenny a Tussy. Oběma jde pobyt u moře výtečně k duhu. Adio.

Mouřenín

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

230

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 31. srpna 1864

Milý Frederiku,

dnes jsou tomu na chlup tři týdny, co jsem se vrátil z Ramsgate. Z holandské cesty sešlo, protože jedna služka v domě mého strýce* dostala náhle neštovice.

Má žena měla v posledním týdnu silný záchvat choleríny, jednu chvíli to vypadalo nebezpečně. Včera odcestovala (solo) do Brightonu.

Mám tu všelijaké dopisy od Liebknechta, ale neposílám je, protože nevím, zda jsi v Manchesteru. Přiložený žvást od Colleta Tě pobaví, a jestliže Tě nezastihne, také žádná škoda. Colletova naivita je veliká: poté (abych se vyjádřil po rakousku), co jsem mu napsal dlouhý článek o ruských nárocích, který *neotiskl*, mám se zajímat o jeho pitomý podstrčený zmetek.[474] Přiloženým dopisem odpovídá Elsner mé ženě, která ho žádala o životopisné poznámky o lupusovi.**

Už několik dní sedím zase u práce. Předtím mě stále ještě soužila choroba a nebyl jsem s to nic dělat. Jestli jsi ještě neodjel, ihned nám to ohlas. Doufáme, že Tě určitě uvidíme, až tudy budeš projíždět. Děti Tě srdečně pozdravují. Jenny se vůbec nemůže dočkat, až Ti ukáže svůj zahradní skleník.

V té šlesvicko-holštýnské historii se ještě dost nevyznám, a jsou třeba další fakta, aby si to člověk ujasnil. Správně jsi předvídal, že

* Liona Philipse.
** Viz tento svazek, str. 767.

se znovu zrodí Svatá aliance.* Bonaparte má podle všeho „alespoň velkou chuť" stát se „čtvrtým ve spolku".[475] Celá ubohost toho chlapa se od vypuknutí polské revoluce do dnešního dne ukázala v nejčistším, nefalšovaném světle.

Měl jsem v rukou Grovovu „Correlation of physical forces". Grove je bezesporu nejfilosofičtější z anglických (a také německých!) přírodovědců. Náš přítel Schleiden má vrozený talent k plytkosti, i když nějakým nedopatřením objevil buňku.

Přiložené Pieperovo oznámení[476] se omylem dostalo do rukou Liebknechtovi, a ten mi je zase poslal zpátky.

Salut.

Tvůj
K. M.

Buď tak hodný a pošli mi manchesterskou adresu Ernesta Jonese. Nezapomeň!

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 437.

231

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 2. září 1864

Milý Mouřeníne,

po Tvém posledním dopise* jsem měl za to, že vězíš hluboko v holandských bažinách, a proto jsem tak zarputile mlčel. Tvou holandskou adresu jsem nemohl najít. Poslal jsem Tvé paní hodinky a řetízek 6. srpna v krabičce doporučeně poštou a doufám, že to došlo v pořádku.

Příští čtvrtek 8. září nebo v sobotu 10. mám v úmyslu jet z Hullu do Hamburku a trochu se porozhlédnout po naší nové državě ve Šlesviku a Holštýně, a nebudou-li pasové potíže, zajedu si také z Lübecku do Kodaně. Před koncem září se nevrátím, a když to nějak půjde, zůstanu na zpáteční cestě na den v Londýně.

Ta záležitost mé účasti na podniku je konečně vyřízena, smlouvy jsou podepsány, a tak doufám, že budu mít z této strany pět let pokoj.

Opustili jsme náš dům v Tennant Street a před 14 dny jsme se přestěhovali asi o 500 kroků dál do trochu většího domu se dvěma pokoji v přízemí; polepšili jsme si tím asi stejně jako Ty při svém posledním stěhování. Adresa je 86 Mornington Street, Stockport Road, Manchester. Dopisy jako vždy na mé jméno.

Jonesova adresa je 52 Cross Street, Manchester.

Dánové si pořád ještě myslí či spíš se obávají, že bude vytvořena personální unie, a protože redaktoři Bille z „Dagbladet" a

* Viz tento svazek, str. 476–477.

Ploug z „Faedrelandet" jsou oba poslanci a jsou jistě dobře informováni, rovněž nynější ministři jsou dobří přátelé Rusů, jsem přesvědčen, že Rusko v tomto směru rozehraje silné intriky. Monsieur Bismarck má však za lubem určitě něco jiného, a aby dosáhl pozitivních výhod, tj. aby mediatizoval Šlesvik-Holštýn, potřebuje myslím velice nutně Augustenburga. Jisté je, že stará pruská politika rozdělení Německa na linii Mohanu nebyla ještě nikdy hlásána tak nestydatě, a liberální sebranka se s tím, zdá se mi, docela smířila. Je-li tomu tak — a to už v Německu uvidím — pak nám pruská buržoazie dává pro příští boj do rukou ohromnou zbraň. Jsem ostatně přesvědčen, že Elsner má pravdu a že aspoň ve starých provinciích[477] je to vítězné opojení nesnesitelné — také mě ani nenapadne, abych tam jel. I na Rýně to bude asi dost špatné.

Že by monsieur Bonaparte strašně rád vstoupil do Svaté aliance[475], to jsem řekl čackému Gottfriedovi* hned týž den, co ta historie vešla ve známost, a velice jsem ho tím poděsil. S tím to jednou ještě špatně skončí. Z věčného mudrování nad „obchodem" se rychle stárne, jak pozoruji na Gottfriedovi, který to vede v obchodě přibližně ve stejném duchu jako Bonaparte v politice a podobá se mu i svým myšlenkovým pochodem. S lety se hlásí touha odejít do ústraní, a když to nejde, odnáší to zdraví. Není každý Palmerstonem, komu se zachce.[478] Náš drahý Bonaparte, zdá se mi, silně upadá. Tím líp, kdo jednou začne ochabovat, s tím už to jde rychle z kopce.

Co nejsrdečnější pozdravy děvčatům. Ale proč jsi mi nenapsal pár řádek, že nejedeš do Holandska a že je Tvá žena nemocná?

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Gottfriedovi Ermenovi.

232

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 2. září 1864

Milý Frederiku,

včera odpoledne mi přišel dopis od Freiligratha, připojuji jeho opis, v němž se dočteš, že Lassalle byl v Ženevě těžce raněn v souboji a jeho život je na vlásku. Ještě týž večer jsem zašel za Freiligrathem. Ten však už nedostal žádné další telegramy. Mimoto mi sdělil — entre nous* —, že jeho banka je v krizi, kterou ještě zhoršily ženevské události a Fazyho role v nich.[479]

Salut.

Tvůj
K. M.

„Milý Marxi, právě jsem dostal dopis od Klapky ze Ženevy se smutnou zprávou, že Lassalle byl 30. srpna v Ženevě smrtelně raněn v souboji s jedním valašským pseudoknížetem.** Cituji podrobnosti z Klapkova dopisu...

‚Lassalle tu měl milostný poměr, ale zcela počestný, neboť se s tou dívkou***, dcerou bavorského vyslance von Dönnigese, chtěl oženit. Otec se sňatkem nesouhlasil, děvče ubohého Lassalla podvádělo; její předchozí snoubenec, zmíněný pseudoprinc, přijel z Berlína, následovalo vysvětlování, nepříjemná výměna dopisů a výzva na souboj. Lassallovými sekundanty byli plukovník Rüstow

* mezi námi.
** von Racowitzou.
*** Helenou von Dönnigesovou.

a můj krajan, generál hrabě Bethlen. Lassalle se choval, jak se na muže jeho věhlasu a jeho politického postavení sluší, velmi statečně a důstojně. Střela ho zasáhla do břicha a Lassalle teď leží, potáceje se mezi životem a smrtí, v hotelu Victoria. Naneštěstí kulka vězí hluboko v těle, a ránu proto může velmi snadno zachvátit sněť. Navštívil jsem ho hned po svém příjezdu, právě diktoval svou závěť, ale jinak byl klidný a připraven na smrt. Je mi ho nesmírně líto; často poznáš člověka až v jeho posledních okamžicích. Doufejme, že šťastně přestojí krizi, i když lékaři se obávají nejhoršího.'

Tolik Klapka."

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

233

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester, 86 Mornington Street,
Stockport Road, 4. září 1864

Milý Mouřeníne,

Tvůj telegram[480] přišel včera, ještě dříve než jsem měl čas otevřít Tvůj dopis, protože jsem měl právě plno všelijakého jednání. Dovedeš si představit, jak mě ta zpráva překvapila. Ať už byl Lassalle jaký chtěl, osobně, literárně nebo vědecky, ale politicky byl jistě jednou z nejvýznamnějších osobností v Německu. V současné době to byl pro nás velmi nejistý přítel, v budoucnosti celkem jistý nepřítel, ale to je vedlejší, člověka se to přece jen krutě dotkne, když vidí, jak Německo ubíjí všechny jen trochu schopné lidi extrémní strany. Jak asi zajásají fabrikanti a ti pokrokářští bídáci, vždyť Lassalle byl jediný člověk přímo v Německu, z kterého měli strach.

Ale je to podivný způsob, jak přijít o život: zamilovat se vážně do dcery bavorského vyslance* — tenhle rádoby donchuán — chtít se s ní oženit, dostat se do sporu s odmítnutým sokem,** který je ke všemu ještě podvodník z Valašska, a nechat se od něho zastřelit. To se mohlo stát jen Lassallovi, u něhož jako u nikoho jiného se podivně proplétala frivolnost a sentimentalita, židovství a rytířskost. Jak může politik jako on jít na souboj s valašským dobrodruhem!

Jak rychle se zpráva roznesla, vidíš z toho, že se o jeho smrti psalo už ve čtvrtek večer v „Kölnische Zeitung", která sem přišla včera v poledne — 2 hodiny po Tvém telegramu.

* Heleny von Dönnigesové.
** von Racowitzou.

Co soudíš o událostech v Americe? Lee úplně mistrně využívá svého opevněného tábora v Richmondu; není divu, vždyť je to už třetí tažení, ve kterém jde o Richmond[446]. Poutá velké Grantovy síly s poměrně malým vojskem a většinu svých vojáků používá ofenzívně v západní Virginii a k ohrožování Washingtonu a Pensylvánie. Výborný studijní příklad pro Prusy, ze kterého se mohou zevrubně poučit, jak je třeba vést vojenské tažení o opevněný tábor v Koblenzi, jenže oni jsou samozřejmě moc nafoukaní, než aby se něčemu naučili od těchto improvizovaných generálů. Grant — jako poručík byl propuštěn před 6 roky z armády pro pití, později věčně opilý inženýr v St. Louis — je hodně cílevědomý a velice pohrdá životy své potravy pro děla, také má patrně dost předpokladů pro *malou* strategii (tj. pro pohyby ze dne na den), ale marně hledám něco, co by svědčilo o jeho dostatečném přehledu, aby viděl tažení jako celek. Tažení proti Richmondu patrně brzy ztroskotá, netrpělivost, s jakou Grant útočí každou chvíli na jiném místě, ale nikde nepostupuje důrazně s ženijními útvary, to je špatné znamení. Se ženisty to bude u Yankeeů zřejmě vůbec špatné, k tomu je třeba kromě teoretických znalostí i tradiční praxe, kterou nelze jen tak snadno improvizovat. — Je otázka, zda se Sherman vypořádá s Atlantou, ale přece jen si myslím, že má lepší vyhlídky.[481] Drobné potyčky s gerilovými a jezdeckými oddíly v jeho týle mu mnoho neuškodí. Pád Atlanty by byl pro Jih velmi krutý, Rome by padlo hned zároveň, a tam jsou jejich slévárny děl atd., navíc by bylo ztraceno železniční spojení mezi Atlantou a Jižní Karolínou. — Farragut je pořád stejný. Ten chlapík ví, co dělá. Ale zda padne i Mobile, to je velmi pochybné. Město je velmi silně opevněno a pokud vím, může být dobyto jen z pevniny, protože lodi s hlubokým ponorem se nemohou dostat dostatečně blízko. Ale jaká pitomost je tohle tříštění útočných sil na pobřeží, kde se útočí zároveň na Charleston a Mobile, místo aby se na ně útočilo postupně, ale pokaždé všemi silami.

Na ty tlachy o míru, které se teď tolik šíří, moc nedám. Ani na řeči o Lincolnovu přímém vyjednávání. To všechno pokládám za předvolební manévry. Jak to až dosud vypadá, zdá se mi skoro jisté, že Lincoln bude opět zvolen.[482]

Má matka je v Ostende a v sobotu se zase vrací domů, po této

zprávě jsem změnil své cestovní plány* a pojedu do Ostende ve čtvrtek večer. Obávám se, že přijedu do Londýna teprve nočním vlakem, který tam přijíždí před šestou hodinou ráno. Ale jestli to půjde, pojedu ve 4.15, takže v 9.15 budu na eustonském nádraží a pojedu buďto přímo do Doveru (bude-li to možné), nebo přespím v hotelu u London Bridge Station. V tomto případě Ti předem napíšu, abychom se, půjde-li to, mohli setkat.[483] Napiš mi zatím, co soudíš o Americe.

Srdečně pozdravuji děvčata.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 480.

234

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 7. září 1864

Milý Frederiku,

nešťastná událost s Lassallem mi v posledních dnech nešla a nešla z hlavy. Vždyť to přece byl ještě jeden z té staré gardy a nepřítel našich nepřátel. Přitom to přišlo tak náhle, takže je těžké uvěřit, že takový hlučný, čilý, rázný člověk je nadobro mrtev a musí už navždy mlčet. Pokud jde o příčinu jeho smrti, máš úplně pravdu. Je to jedna z mnoha netaktičností, kterých se v životě dopustil. Ale při tom všem je mi líto, že v posledních letech byl náš vztah zkalen, ovšem jeho vinou. Naproti tomu jsem velmi rád, že jsem odolal všemu ponoukání z různých stran a nenapadl jsem ho nikdy během jeho „jubilejního roku".[484]

K ďasu, náš houf stále řídne, nikdo nový nepřibývá. Jsem ostatně přesvědčen, že kdyby se nebyl Lassalle pohyboval mezi dobrodruhy a salónními revolucionáři ve Švýcarsku, nikdy by nebylo došlo k této katastrofě. Ale pořád ho to osudově táhlo do tohoto Koblenze[485] evropské revoluce.

„Dcera bavorského vyslance"* — to může být pouze dcera berlínského Dönnigese, jednoho z universitních demagogů[486] seskupených kolem Rutenberga a spol., kteří původně patřili k mladému panstvu nebo spíš, protože to nebyli praví džentlmeni, k mladíkům kolem Pidivouska Ranka, na jehož pokyn vydávali ohavné staré anály německých císařů[487] atd. To, co ten poskakující badatýlek

* Helene von Dönnigesová.

Ranke považoval za ducha — hračičkářské sbírání anekdot a vyvozování všech velkých událostí z maličkostí a malicherností —, bylo těmto young men from the country* přísně zapovězeno. Měli se držet „objektivního" a ducha přenechat svému Mistru. Náš přítel Dönniges platil v jistém smyslu za rebela, protože upíral Rankovi monopol ducha, přinejmenším fakticky, a porůznu dokazoval ad oculos, že je stejně jako Ranke rozeným „komorníkem" „dějin".[488]

Teď bych rád věděl, co se stane s organizací, kterou dal Lassalle dohromady.[395] Herwegh, tento platonický přítel „práce" a praktický přítel „múz", není ten pravý muž. Vůbec všichni podvůdcové, co jich tam bylo, jsou jen rubbish**. Liebknecht mi píše, že spolek Schulze-Delitzsche v Berlíně má už jen 40 členů.[489] Jak to tam vlastně vypadá, vysvítá z toho, že náš Wilhelm Liebknecht je důležitá politická osobnost. Kdyby snad Lassallova smrt byla lidem, jako je Schulze atd., podnětem k výpadům vůči zemřelému, bylo by jenom žádoucí, aby se Lassallova oficiální družina chovala tak, abychom mohli vystoupit a zastat se ho, bude-li to zapotřebí. Musím se informovat, kdo má dopisy z jeho pozůstalosti. Protože ty memoárové hyeny, Ludmilla*** atd., by se už nejraději na tuto pozůstalost vrhly, ihned si vyhradím, aby neotiskli ani jedinou řádku ode mne nebo od Tebe. V Prusku se to dá v případě nutnosti vymoci i soudně.

Co se týče Ameriky, mezi námi řečeno, pokládám tuto chvíli za velmi kritickou. Jestli Grant z toho vyjde s velkou porážkou nebo Sherman s velikým vítězstvím, pak je všechno v pořádku. Nebezpečná je nepřetržitá řada drobných neúspěchů, právě teď v době voleb. Zcela s Tebou souhlasím, že dosud je Lincolnovo znovuzvolení dost jisté, *pořád ještě 100 ku 1.* Ale tato předvolební doba je v klasické zemi demokratických podfuků plná náhod, které mohou docela neočekávaně zvrátit rozum událostí (výraz, který Magnus Urquhartus pokládá za stejně bláznivý jako „spravedlnost lokomotivy"). Příměří by bylo pro Jih patrně velmi potřebné, aby jej

* mladíkům z venkova.
** odpadky, brak.
*** Ludmilla Assingová.

zachránilo před úplným vyčerpáním. Nejdříve tuto otázku nadhodil Jih nejen ve svých severních orgánech, ale i přímo v richmondských, ačkoli teď, když nalezla ohlas v New Yorku, hází ji „Richmond Examiner" s posměchem na hlavu Yankeeům. Je velmi příznačné, že se Mr. Davis rozhodl nakládat s černošskými vojáky jako s „válečnými zajatci" — poslední oficiální rozkaz jeho ministra války.*

Lincoln má v rukou značné prostředky, aby prosadil své zvolení. (Mírové návrhy jeho strany jsou ovšem pouhý podfuk.) Zvolení protikandidáta by pravděpodobně vedlo ke skutečné *revoluci*. Ale přitom všem se nesmí pouštět ze zřetele, že v příštích 8 týdnech, kdy především se celá věc rozhodne, bude hodně záležet na vojenské náhodě. Od začátku války je to určitě nejkritičtější moment. Až bude překonán, pak může starý Lincoln dělat kopance do sytosti. Starý pán ostatně rozhodně nedovede „dělat" generály. Ministry si už dovede lépe vybírat. Ale noviny konfederovaných útočí na své ministry zrovna tak jako Yankeeové na washingtonské. Jestli Lincoln — což je velmi pravděpodobné — tentokrát projde, pak na mnohem radikálnější platformě a za úplně změněných okolností. Potom starý pán v souhlase se svou právnickou manýrou shledá, že s jeho svědomím jsou slučitelné radikálnější prostředky.

Doufám, že Tě zítra uvidím. Pozdravuj madam Lizzy.**

Přikládám Laurinu fotografii. Snímek Jenny, který má přijít každou chvíli, bohužel ještě nemám. Salut old boy.***

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Jamese Alexandra Seddona.
** Lizzy Burnsovou.
*** Buď zdráv, kamaráde.

DRUHÁ ČÁST

MARXOVY A ENGELSOVY DOPISY JINÝM OSOBÁM

LEDEN 1860—ZÁŘÍ 1864

1

Marx Bertalanu Szemerovi

do Paříže

Londýn 12. ledna 1860

Vážený pane!

Děkuji Vám, že jste se kvůli mně tolik obtěžoval.[490] Tento dopis se zdržel proto, že jsem začal jednat o Vaší publikaci s jedním nakladatelem, který mě napřed odkazoval ze dne na den a nakonec se stáhl.[491]

Bentley není člověk pro Vás. Zkuste to s Johnem Murrayem. Píšete-li těmto lidem, nezapomeňte se nikdy podepsat jako bývalý ministr. To je něco pro ty patolízaly.

Váš oddaný

*A. W.**

Byl byste tak laskav a informoval mě ve svém příštím dopise, jak skutečně vypadá situace v Uhrách?

Poprvé otištěno anglicky v „Revue d'histoire comparée", sv. IV, čís. 1—2, 1946

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* A. Williams, Marxovo krycí jméno.

2

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

Londýn 30. ledna 1860

Milý Lassalle,

Tvůj dopis mě velice potěšil. Myslel jsem si totiž — a napsal jsem to také Engelsovi* — že nepíšeš, protože Tě rozzlobil můj poslední dopis[15].

Mám jen maličko času, protože dnes musím napsat úvodník pro „New-York Tribune". Tak tedy zcela krátce.

1. Brožuru o „komunistickém procesu"** Ti pošlu obratem. Dostals ji ode mne, pokud vím, už dřív.

2. Vogt si pečlivě zařídil, aby se tu jeho *telleringovská* slátanina[22] — tj. její první vydání — vůbec neobjevila. *Ne*dostal ji ani Freiligrath (u kterého jsem právě teď byl), ani Kinkel, ani „*Hermann*", ba ani *žádný zdejší knihkupec*. Ten říšský holomek[24] chce mít ovšem přede mnou nějaký náskok.

Co vím, vím z „*National-Zeitung*"[492]. Samé *stieberovské* lži. Napsal jsem svému *právníkovi*** *v Berlíně*, aby zažaloval „N.-Z." pro *pomluvu*. Co si Ty myslíš o takovém procesu? Sděl mi to *obratem*.

Jak je vidět z Tvého dopisu, Vogt sám přiznává, že si ho Bonaparte *nepřímo* koupil, neboť manévry Tvých revolučních Maďarů *já znám*.[493] Denuncoval jsem je v Londýně, v jednom *anglickém* listě[494], a poslal jsem panu Kossuthovi 5 výtisků. Držel hubu. V New Yorku atd. přijali *maďarští uprchlíci* usnesení *proti němu*.

* Viz tento svazek, str. 20.
** K. Marx, „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".
*** Eduardu Fischelovi.

Tvoje argumentace ad vocem Vogta je mi nepochopitelná.[495] Jakmile budu mít ten jeho neřád, *napíši brožuru.* Ale hned v předmluvě vysvětlím, že se *čerta* starám, co tomu řekne *Tvé německé publikum.*

Liebknecht je ctihodný muž. Augsburská „Allgemeine Zeitung" je — v *mých* očích — právě tak dobrá jako „National-Zeitung" a „*Volks-Zeitung*".[63]

Z výňatků, které jsem viděl v „*N.-Zeitung*", vyplývá, že Vogt je svého druhu Chenu nebo de la Hodde.[32]

3. Můj ekonomický spis — až vyjde sešit II — dosáhne teprve konce oddílu I, knihy I, a těch knih je šest. Nemůžeš tedy čekat na *jeho ukončení.*[496] Nicméně uděláš *ve vlastním zájmu* dobře, počkáš-li na příští sešit, který obsahuje *kvintesenci.* Za to, že už není v Berlíně, mohou jen hnusné okolnosti.

Salut

K. M.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

3

Marx Bertalanu Szemerovi

do Paříže

31. ledna 1860
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn

Vážený pane,

z Vašeho mlčení usuzuji, že Vás můj minulý dopis urazil, dovoluji si však říci, že bez dostatečného důvodu. Jistě nepopřete, že jste mě ve svém předposledním dopise *Vy* sám zprostil slibu, který jsem Vám dal.[497] Na druhé straně můžete kdykoli napsat do Berlína a zjistit si u pana Dunckera, nakladatele, že mě vyzval, abych už neodkládal zaslání slíbeného rukopisu.[30] A konečně, když jsem Vám navrhoval pana Cavanagha, chtěl jsem tím ovšem posloužit *Vám*, ne *sobě*, a navrhoval jsem to pouze jako *východisko z nouze*.

Mezitím jsem se postaral o to, aby jeden můj přítel uveřejnil ve „*Weser-Zeitung*" poznámku o Vaší brožuře (nebo spíš o tom, že se chystá její vydání). Jakmile Vaši brožuru dostanu do ruky, napíšu o ní s radostí velký článek do „New-York Tribune". Kossuth se pokouší upoutat pozornost anglické veřejnosti dalším dopisem McAdamovi do Glasgowa. Tentokrát se namáhal úplně marně.

Je tu jedna věc, v níž Vás žádám o informaci, a domnívám se, že mám právo ji od Vás žádat.

Prof. Vogt (nástroj Jamese Fazyho ze Ženevy, který má stejně jako Vogt důvěrné styky s Klapkou a Kossuthem) uveřejnil pamflet o svém procesu s augsburskou „Allgemeine Zeitung".[14] V tomto pamfletu mě nejabsurdnějším způsobem pomlouvá, takže mi nezbývá než na onen skandální hanopis *odpovědět*, i když je mi líto

času, který musím vynaložit na tak ubohé téma. Budiž. On nyní tvrdí, že dostal peníze na svou propagandu od revolučních Maďarů, a napůl v narážkách naznačuje, že ty peníze přišly *přímo* z Uher. To je velmi nevěrohodné, neboť ani sám Kossuth nemohl z tohoto zdroje nic dostat. Mohl byste mě poněkud podrobněji informovat o Klapkových hmotných poměrech v době před vypuknutím italské války[38]? Ježto v pamfletu, který se chystám napsat,* budu nucen pohovořit o Kossuthovi a spol. poněkud obšírněji, byl bych Vám zavázán, kdybyste mi navíc sdělil, co nového jste zjistil o jeho posledních transakcích. Vydal z oněch 3 miliónů nějakou část na výplatu nebo vyzbrojení nějakého maďarského sboru? (Myslím kromě peněz, které byly dány vojenským a civilním hodnostářům.)

Doba začíná být velmi kritická a já doufám, že žádné nedorozumění nezabrání naší společné akci.

Váš oddaný

*A. W.***

Poprvé otištěno anglicky v „Revue d'histoire comparée", sv. IV, čís. 1—2, 1946

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* K. Marx, „Pan Vogt".
** A. Williams, Marxovo krycí jméno.

4

Marx Joachimu Lelewelovi

do Bruselu

Koncept

3. února 1860
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn

Milý Lelewele,

od roku 1848, kdy mi jeden Polák* přinesl v Kolíně nad Rýnem Váš doporučující dopis, mi už nebylo dopřáno, abych byl s Vámi ve styku. Obracím se na Vás tímto dopisem ve zvláštní záležitosti.

Jistý Vogt, profesor v Ženevě, uveřejnil pamflet[14], v němž kydá na mou osobu a na můj politický život nejohavnější pomluvy. Jednak mě líčí jako nicku, jednak mi podkládá nejhnusnější motivy. Překrucuje celou mou minulost. Poněvadž jsem měl to štěstí, že jsem se s Vámi za svého pobytu v Bruselu mohl přátelsky stýkat — nikdy nezapomenu na čest, kterou jste mi prokázal, když jste mě u příležitosti slavnosti na počest výročí polské revoluce 22. února 1848[498] veřejně objal — prosím Vás, abyste mi poslal soukromý dopis, v němž byste mě ubezpečil svým přátelstvím a dosvědčil mi, že styky, které jsem udržoval s polskou emigrací v Bruselu, byly vždy čestné.[499]

S bratrským pozdravem Váš

Karel Marx

Paní Marxová — doufá, že se na ni upamatujete — tento dopis pro Vás přepsala, neboť můj rukopis je nečitelný.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinĕnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* patrně Kościelski.

5

Marx Franzi Dunckerovi

do Berlína

Londýn 6. února 1860

Velevážený pane!

Žádám Vás, abyste dal laskavě otisknout přiložené *písemné* prohlášení*, které *zároveň* posílám do „*National-Zeitung*" a „Publicist" (jehož zaměření neznám, ale prý se tam hodně čte) v Berlíně, dále pak do „*Kölnische Zeitung*", „*Frankfurter Journal*", *hamburské* „*Reform*" a *augsburské* „*Allgemeine Zeitung*".

Budu Vám velmi zavázán, jestliže sdělíte Lassallovi toto:

Nedostatek času mi nedovoluje, abych mu dnes odpověděl. Článek o Kossuthovi**, který jsem poslal Szemerovi do Paříže s *výslovnou podmínkou*, že jej pošle ihned zpět, Szemere už několik měsíců zadržuje. Nasadím mu teď pistoli na prsa — alegoricky ovšem.

Lassalle by mi prokázal velikou laskavost, kdyby Vogtovu knihu[14] poslal *poštou* přímo Engelsovi na jeho soukromou adresu: 6, Thorncliffe Grove, Oxford Road, Manchester, kam odjíždím[47]. Konečně bych byl velmi rád, kdyby na tutéž adresu poslal výtisky berlínských novin, které otisknou mé prohlášení.

V dokonalé úctě zcela oddaný

Váš

K. Marx

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Prohlášení redakcím německých novin".
** K. Marx, „Kossuth a Ludvík Napoleon".

6

Marx Ferdinandu Freiligrathovi

do Londýna

8. února 1860
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn

Milý Freiligrathe,

jako starý stranický přítel a starý osobní přítel považuji za svou povinnost zpravit Tě o krocích, které jsem podnikl ve věci berlínského procesu a které se tedy brzo, ne ovšem ihned, dostanou nutně na veřejnost.

Jistě si vzpomeneš nebo sis znovu připomněl z tištěného anglického oběžníku*, který Ti byl zaslán, že *Blind* se odvolával nejen na Hollingerovo písemné prohlášení, ale také na prohlášení jistého sazeče *Wieha* v augsburské „Allgemeine Zeitung“[500] (atd.) jako na důkaz, že jsem řekl „vyloženou nepravdu“, že to „bylo lživé nařčení“, že by on, Blind, byl autorem letáku „Výstraha“, že by leták pro něj vytiskl Hollinger a že by ten leták vůbec pocházel z Hollingerovy sazárny.[501] Posílám Ti *doslovný opis* přísežného prohlášení tohoto **Wieha** před policejním soudcem v Bow Street. Dostal jsem *úředně* ověřený duplikát tohoto prohlášení. Jeden jeho exemplář putuje právě do Berlína k aktům prokuratury.

Myslím, že je zbytečné, abych zde k tomuto dokumentu dodával *jediné slůvko komentáře.*

Tvůj
K. M.

* K. Marx, „Proces proti augsburské ‚Allgemeine Zeitung‘“.

„Jednoho dne na začátku loňského listopadu — nevzpomínám si už přesně na datum — mne večer mezi 9. a 10. hodinou vytáhl z postele pan F. Hollinger, v jehož domě (3, Litchfield Street, Soho) jsem tehdy bydlel a u něhož jsem byl zaměstnán jako sazeč. Podal mi listinu, v níž stálo, že mě za posledních 11 měsíců nepřetržitě zaměstnával a že za *celou* tu dobu *ne*byl v tiskárně pana Hollingera, 3, Litchfield Street, Soho, ani vysázen, ani vytištěn jakýsi německý leták ‚Zur Warnung' (Výstraha). Byl jsem dosti zmaten a neuvědomoval jsem si důležitost celé věci, a proto jsem splnil jeho přání a dokument jsem opsal a podepsal. Slíbil mi peníze, ale nic jsem nedostal. Během tohoto jednání čekal pan Karl Blind, jak mi později pověděla má žena, v pokoji pana Hollingera. Za několik dní mě zavolala paní Hollingerová (žena pana F. Hollingera), právě když jsem jedl, a odvedla mě do pokoje svého muže, kde jsem zastal samotného pana Karla Blinda. Předložil mi tutéž listinu, kterou mi předtím předložil pan Hollinger, a naléhavě mě žádal, abych napsal a podepsal druhou kopii, protože prý potřebuje dva exempláře, jeden pro sebe, druhý k uveřejnění v tisku. Dodal, že se mi odvděčí. Znovu jsem tu listinu opsal a podepsal.

Tímto prohlašuji, že shora uvedená výpověď je pravdivá a že:

1. Z oněch jedenácti měsíců, o kterých se mluví v dokumentu, jsem *šest* týdnů[502] *ne*byl zaměstnán u pana Hollingera, nýbrž u jistého pana Ermaniho.

2. V podniku pana Hollingera jsem *ne*pracoval právě v době, kdy byl uveřejněn leták ‚Zur Warnung' (Výstraha).

3. Slyšel jsem tehdy od pana Vögela, který tenkrát pracoval pro pana Hollingera, že on, Vögele, vysázel dotyčný leták spolu se samým panem Hollingerem a že rukopis byl napsán páně Blindovým písmem.

4. Sazba pamfletu ještě stála, když jsem zase nastoupil u pana Hollingera. Sám jsem ji lámal, když měl být leták (či pamflet) ‚Zur Warnung' (Výstraha) přetištěn v německém listě ‚Das Volk', který se tiskl v Londýně u pana Fidelia Hollingera, 3, Litchfield Street, Soho. Leták vyšel v 7. čísle ‚Das Volk' z 18. června 1859.

5. Viděl jsem, jak pan Hollinger dával panu Wilhelmu Liebknechtovi, bytem v Londýně, 14, Church Street, Soho, obtah pam-

fletu ‚Zur Warnung', v němž pan Karl Blind *vlastnoručně* opravil 4 nebo 5 tiskových chyb. Pan Hollinger zprvu váhal, má-li obtah panu Liebknechtovi dát, a když pan Liebknecht odešel, řekl F. Hollinger mně a mému spolupracovníkovi Vögelovi, že lituje, že dal obtah z ruky.

Johann Friedrich Wiehe

Prohlásil a podepsal řečený
Johann Friedrich Wiehe
u policejního soudu v Bow Street, Police Court
Londýn, tohoto 8. dne měsíce února anglický státní znak
1860 přede mnou, Th.* Henrym, Bow Street
soudcem u řečeného soudu."**

Žádám Tě, abys tuto kopii affidavit zatím *nikomu* neukazoval. Jistě Ti neušlo, jaké bude mít toto prohlášení zde v Anglii *trestně právní* následky.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny
a angličtiny

* V originále: J.
** Celé toto Wiehovo affidavit je v dopise citováno anglicky.

7

Marx justičnímu radovi Weberovi

do Berlína

Londýn 13. února 1860
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill

Velevážený pane,

minulý týden jsem psal jednomu příteli* do Berlína a prosil jsem ho, aby mi uvedl právního zástupce, který by mým jménem vedl *žalobu pro pomluvu*, kterou musím podat proti berlínské „*National-Zeitung*". Dnes jsem dostal odpověď, v níž můj přítel uvádí Vás, pane justiční rado, jako nejvýznačnějšího berlínského advokáta.

Dovoluji si Vás tudíž požádat, abyste se laskavě ujal jako můj právní zástupce *žaloby pro pomluvu*, kterou níže podrobněji specifikuji.

Pokud by předběžná *záloha* 15 tolarů, kterou přikládám, nestačila, laskavě mi *zatelegrafujte*. Ihned pak pošlu další požadovanou sumu.

Zasílám Vám v příloze svou plnou moc a doufám, že tento doklad postačí. Naléhavě Vás žádám o *okamžité* podání žaloby, aby se *nepromlčela*, a prosím, abyste mi laskavě *telegrafickou depeší* oznámil, že podniknete potřebné kroky.

Zároveň jsem zde v Londýně zažaloval pro pomluvu „*Daily Telegraph*"**, kterýžto list reprodukoval hanlivé články „*National-Zeitung*" anglicky.

V dokonalé úctě Váš zcela oddaný

dr. Karel Marx
(verte)

* **Eduardu Fischelovi.**
** **Viz tento svazek, str. 43 a 45—46.**

Články „*National-Zeitung*", o nichž se zmiňuji v úvodním dopise, vyšly v čís. 37 (dat. *v neděli* 22. ledna 1860) a v čís. 41. (dat. ve středu 25. ledna 1860) a oba jsou úvodníky. Budu mít později příležitost charakterizovat Vám v dalších sděleních ducha, který tyto články naplňuje. Jde mi však o následující *určité body*, na nichž chci založit žalobu pro pomluvu, protože se mi zdají právnicky nejpádnější:

1. V čís. 41 *(článek* je nadepsán: „*Jak se dělají radikální letáky*") se ke konci třetího sloupce praví:

„Blind v ‚Allgemeine Zeitung' dvakrát rovnou prohlásil, že není autorem" (totiž autorem letáku „*Výstraha*"); „neříká to prý proto, aby omlouval Vogta, s nímž nesouhlasí, ale pouze na adresu Marxe-Liebknechta-Biscampa... on" (Blind) „zřejmě není členem Marxovy užší strany. Zdá se nám, že pro ni nebylo příliš těžké udělat z něho *obětního beránka*, a *pokud měla mít obvinění proti Vogtovi váhu*, musela nutně vycházet od určité osoby, která za ně ručila. *Marxova strana* mohla pak velmi snadno *svalit autorství letáku na Blinda*, právě *proto*, že Blind se už *předtím* v *rozmluvě s Marxem* a v článku ve ‚Free Press' vyslovil v podobném smyslu; *s použitím těchto Blindových výpovědí a slovních obratů bylo možné* **sestrojit** *leták*, takže vypadal jako jeho" (totiž Blindův) „výtvor".

Jsem tu tedy zcela přímo obviněn, že jsem jménem jiného člověka **„sestrojil"** *leták*. Dále: jelikož „*National-Zeitung*" v témž článku (o něco výš v témž sloupci) *sama* svým čtenářům vypráví, že jsem augsburské „*Allgemeine Zeitung*" poslal „*svědectví sazeče Vögela*", v němž Vögele vypovídá, že „zná Blindovo písmo z dřívějších rukopisů; sám sázel v Hollingerově tiskárně první část letáku a sám Hollinger druhou"[503]; „*National-Zeitung*" tak ve shora citovaném úryvku insinuuje nejen to, že *jsem sestrojil* leták a dal jsem mu podvodně podobu Blindova „*výtvoru*". Insinuuje přímo to, že jsem augsburské „*Allgemeine Zeitung*" *vědomě* poslal **falešný** dokument. A aby svému animus calumniandi* nasadila korunu, pokračuje:

„Hollinger nato prohlašuje 2. listopadu: tvrzení, že leták byl vytištěn v jeho tiskárně a že Blind je autorem tohoto letáku, je zlo-

* pomlouvačnému úmyslu.

volný výmysl, a jeho sazeč Wiehe, který u něho pracuje už 11 měsíců, se k tomuto prohlášení připojuje. Marx, vždy pohotový, odpovídá v ‚Allgemeine Zeitung' 15. listopadu:

‚Hollingerovo prohlášení je prostě směšné. Hollinger ví, že formálně porušil anglický zákon, když vydal leták bez udání místa vytištění.' *Mimoto* se Marx několikrát odvolává na to, že Blind mu před vyjitím letáku ústně sdělil jeho obsah a napsal totéž, co pak bylo v letáku; Blind prý tedy byl, protože tu byla shoda v obsahu a formě, pokládán *de prime abord** za autora." „*National-Zeitung*" zde záměrně, *aby uvedla* předtím citovaný, hanobící mě pasus, vypouští tu část mého prohlášení v příloze *augsburské* „*Allgemeine Zeitung*"** z 21. listopadu 1859, která je pro právníky, zejména pro anglické právníky, nejdůležitější. Přikládám výstřižek z *augsburské* „*Allgemeine Zeitung*", v němž jsem pro Vaši potřebu podtrhl to, co „*National-Zeitung*" z mého prohlášení *záměrně* vypustila.

Podle všech právních zvyklostí by nyní bylo na „*National-Zeitung*", aby dokázala, že hanlivé obvinění, které vůči mně vznesla, je *pravdivé*. Já Vám však pošlu soudní důkazy, že je *křivé*. Uvidíte dokonce, že jsem teď podle anglického práva s to přivést pana Blinda, budu-li *chtít*, na galeje za to, že se „*spolčil*" proti mně.

2. V čís. 37 „*National-Zeitung*", v úvodníku nadepsaném „*Karl Vogt a ‚Allgemeine Zeitung'*", sloupec 2, se říká doslova: „Vogt sděluje na str. 136 a násl.:

Pod jménem *Pekelníci*[54] **nebo** také *Bürstenheimští*[60] byla mezi emigranty z roku 1849 známa skupina lidí, kteří byli zpočátku roztroušeni po Švýcarsku, Francii a Anglii, ale ponenáhlu se shromažďovali v Londýně, kde jako svou viditelnou hlavu uctívali pana Marxe."

Pošlu Vám důkazy, že se tu házejí do jednoho pytle dvě zcela odlišné *ženevské* společnosti, z nichž ani jedna ke mně **nikdy** neměla *žádný vztah* ani jej nenavázala. To však považuji jen za vedlejší věc. *Vlastní* pasus, na němž bych rád založil *druhý* bod žaloby pro pomluvu, je o kousek dál a říká se v něm doslova:

„Jedním z hlavních zaměstnání bandy Pekelníků" (jíž jsem

* od samého počátku.
** K. Marx, „Prohlášení redakci ‚Allgemeine Zeitung'".

údajně velel já), „bylo *kompromitovat lidi ve vlasti tak, že museli platit, aby banda neprozradila tajemství a nekompromitovala je.* **Napsali do Německa ne jeden, ale stovky dopisů, že udají účast na tom či onom revolučním aktu, nedojde-li do určité doby určitá částka na označenou adresu.“**

Bude teď na „*National-Zeitung*“, aby tuto neskonalou hanebnost, z níž mne obviňuje, doložila před soudem ne *stovkami dopisů*, ba ani ne *jedním* dopisem, ale *jednou jedinou řádkou, jednou řádkou*, která obsahuje takové hanebné vydírání a o níž se dá dokázat, že pochází, neříkám ani *přímo ode mne*, nýbrž vůbec od *nějaké osoby*, jež kdy se mnou byla ve styku. Citovaný pasus pokračuje takto:

„Podle zásady ‚Kdo nejde bezpodmínečně s námi, jde proti nám‘ byl každý, kdo se postavil proti *těmto rejdům*“ (totiž proti shora vylíčeným vyděračským dopisům) „nejen mezi emigranty, ale i s pomocí tisku zničen! ‚Proletáři‘ “ (za jejichž šéfa jsem označován já) „plnili *stránky reakčního tisku* v Německu svými *denunciacemi* proti těm demokratům, kteří se jim nekořili, *stali se spojenci tajné policie ve Francii a v Německu.*“

„*National-Zeitung*“ jistě snadno dokáže předložit z *naplněných* „*stránek* reakčního tisku“ **jednu jedinou řádku,** která pochází ode mne nebo mých přátel a obsahuje „*denunciace*“ proti kterýmkoli „demokratům“.

Je zcela správné — a to je *jediný* fakt — že Ferdinand Freiligrath uveřejnil satirickou báseň[504] proti páně Kinkelově *revoluční půjčce* a *revoluční cestě* po *Spojených státech*[243] napřed v jednom časopise*, který vydával můj přítel Weydemeyer v New Yorku, později pak v „Morgenblatt“. To určitě nebyla „*denunciace*“. Jisté je, že tzv. demokratická emigrace (německá) plnila německý tisk nejhloupějšími žvásty proti mně. V *jediném* případě, kdy mi stálo za námahu odpovědět, jsem poslal opravu, ale list ji *neuveřejnil.*[505]

Jediný německý list, do něhož jsem za svého exilu psal, byla „*Neue Oder-Zeitung*“. Korespondence trvala přibližně od počátku ledna do července 1855. Nikdy jsem se v ní *ani jedinou řádkou* nezmínil o emigraci.

* „Die Revolution“.

Co se týče Liebknechtovy korespondence pro *augsburskou* „Allgemeine Zeitung", která rovněž neobsahuje *ani řádku* o emigraci a ostatně mu (myslím svým obsahem) dělá všechnu čest, naprosto nic mi po ní není. Napíši Vám o tom podrobněji.*

Můj spolek s tajnou policií v Německu a ve Francii je pro mne přirozeně pikantní novinka.

3. V citovaném už článku „Jak se dělají radikální letáky" v čís. 41 hází „*National-Zeitung*" „stranu proletářů", a protože mne označuje za jejího šéfa, tedy *mne* do jednoho pytle s „nejhanebnějším spiknutím, s hromadným padělaním papírových peněz atd.", k němuž prý došlo ve Švýcarsku roku 1852, jakož i s podobnými „manévry" roku 1859, které prý „po uzavření villafranckého míru" vedly k dotazům německých států u švýcarské „spolkové rady".

Později blíže objasním, že jsem s těmito věcmi neměl absolutně nic společného, neboť jsem od *září 1850* vůbec zanechal veškeré agitace a ještě v průběhu kolínského procesu proti komunistům (1851—52) jsem *rozpustil* komunistickou společnost, k níž jsem patřil,[50] a *od té doby* nepatřím k žádné *tajné* ani *veřejné* společnosti. „*National-Zeitung*" mě i v tomto bodě pomlouvá *záměrně*, vždyť z *kolínského procesu proti komunistům* **musí vědět,** že *já sám* jsem prostřednictvím kolínských advokátů denuncoval subjekt, který prý působil roku 1852 ve Švýcarsku, jako *policejního agenta* a že sám Stieber byl nucen připustit, že tenhle subjekt má ke mně od roku 1850 nepřátelský vztah. Bude-li to třeba, dodám Vám důkazy, že tenhle subjekt (*Cherval*, jeho skutečné jméno je Crämer) se mnou *nikdy* nebyl ve spojení, ba ani *před rokem 1850.*

4. Poslední bod žaloby pro pomluvu by se měl založit na následujícím úryvku z článku „Jak se dělají radikální letáky", čís. 41, sloupec 2, kde se říká:

„*Odkud* pocházely *peníze* na tento štědře rozdávaný list" (totiž na „*Volk*" vydávaný v Londýně), „to vědí bozi; ale že Marx ani Biscamp nemají peněz nazbyt, to vědí lidé."

Tato věta v souvislosti s duchem obou úvodníků, s tím, že jsem házen do jednoho pytle s tajnou policií, reakcionáři a s *Pekelníky*,

* Viz tento svazek, str. 529.

vydírajícími šantáží, pod pohrůžkou vyzrazení revoluční činnosti, peníze, má naznačit, že jsem opatřoval peníze pro „Volk" nečestným způsobem nebo podlými cestami. Nechť tedy „*National-Zeitung*" tuto pomluvu dokáže. Já Vám však sdělím jak o peněžních příspěvcích, které jsem opatřil pro „Volk", tak vůbec, bude-li to zapotřebí, o mých peněžních poměrech, které se panu Zabelovi zdají podezřelé, taková fakta, že budete moci dokázat *opak* hanlivé insinuace, již přinesla „National-Zeitung".

Prosím, abyste mi ve své odpovědi sdělil zároveň body, které si ještě přejete objasnit.

13. února 1860
9, Grafton Terrace, Maitland Park
Haverstock Hill
Londýn*

P. S. Protože by jinak bylo na odeslání tohoto dopisu příliš pozdě, pošlu *plnou moc* dodatečně, zítra. Bude-li to jen trochu možné, ještě dnes večer v jiné obálce.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Datum a adresa se tu opakují rukopisem Jenny Marxové.

8

Engels Franzi Dunckerovi

do Berlína

6, Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester 20. února 1860

Vážený pane,

Vaše ctěné řádky z 13. mi došly, a bohužel teprve dnes jsem s to odeslat rukopis, který přikládám[506]. Domnívám se, že sotva překročí 3 tiskové archy.

Výhradám, které si činíte pro případ principiálních pochybností, dost dobře nerozumím, ledaže byste si chtěl všeobecně vyhradit, že musíte napřed vidět rukopis. Nemohu uvěřit, že chcete převzít morální, logickou a estetickou odpovědnost za všecko, co u Vás vyjde, od Marxe po Jacoba Venedeye a od Lassalla po Palleska, nebo že byste se jako nakladatel vázal na tendenci „Volks-Zeitung", kterou nemohu posoudit, protože ten list do Manchesteru nepřichází. Pokud by však ony principiální pochybnosti souvisely s Lassallovou brožurou o Itálii[507], která se ovšem s mým pojetím předmětu neshoduje, dovedu si ovšem takových ohledů z Vaší strany vážit, vím však také, že Lassalle je určitě poslední, kdo by si přál, aby se hledělo na něco takového. Píšu tudíž Lassallovi, o němž jsem přesvědčen, že by považoval přímo za urážku, kdyby se o něm myslelo, že by byl schopen klást sebemenší překážky uveřejnění nějakého spisu, který se odchyluje od jeho pojetí předmětu.

Pro případ, že byste nicméně pokládal* brožuru buď pro její rozsah, nebo pro její principy za nepřijatelnou pro Vaše nakladatel-

* nečitelné místo.

ství, prosím Vás, abyste ji *do 24 hodin po obdržení* odeslal laskavě sochaři panu B. Afingerovi
Linienstrasse 173, Berlín.

Dopis Borkheimovi jsem zařídil.

S úctou

Váš oddaný
Bedřich Engels

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

9

Engels Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

6, Thorncl. Grove, Oxf. Road,
Manchester 20. února 1860

Milý Lassalle,

vřelý dík za zaslání Vogtovy slátaniny[14]. Víc o ní dále.

Jak Vám snad už řekl Duncker, nabídl jsem mu jakési pokračování „Pádu a Rýna“*, což on přijal s výhradou „principiálních pochybností“**. I když je mi úplnou novinkou, že za principy zastávané v nějakém spise odpovídá nakladatel a ne autor, přesto jsem se marně namáhal vypátrat, co se tím asi míní. Duncker snad netouží po tom, aby jeho nakladatelství bylo pouhou amplifikací „Volks-Zeitung“, která mi tu ostatně vůbec nepřijde do rukou. Nakonec mě napadlo, zda se Dunckerovi nedoneslo, že jsem v italské otázce jiného názoru než Vy, a činí tuto výhradu z přehnaného ohledu na Vaši brožuru[507]. Jsem přesvědčen, že v takovémto případě stačí, když Vás na to upozorním, abyste Dunckera *v tomto směru* uklidnil. Vím, že byste při své objektivitě považoval za urážku, kdyby o Vás někdo předpokládal, že byste byl schopen přát si třeba jen v koutku duše, aby byl potlačen nějaký spis, protože v nějaké takové otázce odporuje Vašemu názoru. Musel jsem si to opravdu dlouho rozmýšlet, než jsem se Vám o této věci odhodlal zmínit, z obavy, abyste mi snad neměl za zlé, že vůbec připouštím, že si o Vás byť i někdo jiný může něco takového myslet. Ale protože si Dunckerovy pochybnosti neumím nijak jinak vysvětlit, nic jiného mi nezbývá.

* „Savojsko, Nizza a Rýn“.
** Viz též předchozí dopis.

Vypořádat se s Vogtem bude úplná hračka. Tenhle starý dávno odbytý pitomý žvást, s kterým jsme se vypořádali už před 8 lety[508] (což ten ženevský šosáček ve svém odlehlém koutě neví), rozcupujeme tak, že po něm nezbude nic než Vogtův typický smrad, kterým načichl. Ostatně Blindovo[509], Biscampovo[510] a zejména Lupusovo[52] prohlášení už toho chlapa tak zkompromitovaly, že nám, půjde-li to tak dál, nezbude opravdu nic na práci. A k tomu ještě Schaiblovo prohlášení[71] o vzniku letáku „Výstraha", které anuluje celý augsburský proces[511] a Vogta nakonec donutí, aby provedl důkaz v Londýně, bude-li je chtít vyvrátit. Museli jsme při té příležitosti přirozeně znovu prošťárat celé své archívy, máme v nich životopisy celé té demokratické bandy a můžeme kohokoli z ní vyřídit. Ten ignorant Vogt se svým Techowovým dopisem[44] (který ke všemu ukradl) a se svými nicotnými ženevskými pavlačovými drby si namlouvá, že my ostatní jsme právě takoví ignoranti, právě takoví sprosťáci a právě takoví zbabělci jako on. Ten se bude divit.

S přátelským pozdravem

Váš

Engels

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

10

Marx justičnímu radovi Weberovi

do Berlína

6, Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester 21. února 1860

Velevážený pane justiční rado,

neposlal jsem Vám plnou moc obratem po odeslání svého prvního dopisu, poněvadž jsem Vás v témž dopise dodatečně požádal, abyste mi telegrafoval.* Čekal jsem několik dní a pak jsem usoudil, že bude lepší, když počkám až do termínu (totiž do včerejška 20. února), kdy by mohla Vaše písemná odpověď dojít z Berlína do Londýna.

Protože odpověď nedošla a na druhé straně jste telegraficky neodmítl mou prosbu, abyste byl mým právním zástupcem, mám za to, že jste můj návrh přijal. Abych se vyhnul další ztrátě času, posílám Vám tudíž v tomto doporučeném dopise:

1. plnou moc;
2. 7** příloh, *spolu s překladem*, je-li originál anglický.

Tyto přílohy obsahují:

1. affidavit A. Vögela;
2. affidavit J. F. Wieha***;
3 můj anglický oběžník proti Blindovi†;
4. a 5. dva dopisy, které mi v této záležitosti poslala *augsburská „Allgemeine Zeitung“*;

* Viz tento svazek, str. 503.

** V rukopise: 6.

*** Vögelovo affidavit viz v Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 715–716; Wiehovo affidavit viz tamtéž, str. 526–527 a 716–717, rovněž tento svazek, str. 49–51 a 500–502.

† „Proces proti augsburské ‚Allgemeine Zeitung‘“.

6. prohlášení dr. Schaibla v *londýnském „Daily Telegraph"* z 15. února 1860, str. 5, sloupec 5, článek nadepsaný *„The Vogt-Pamphlet"*;

7. dopis K. Blinda Liebknechtovi z 8. září 1859*.

Dovolím si Vám zítra, kdy snad už budu mít v rukou Vaše psaní, zaslat k těmto dokumentům komentář. Ale už teď Vám bude na první pohled zřejmé, že pokud jde o hanebnost, kterou mi podstrkuje *„National-Zeitung"* v čís. 41, kde jsem vylíčen jako člověk, jenž anonymně fabrikuje dokumenty obíhající prý jménem jiných lidí, je soudně a nezvratně *dokázáno*, že je to hanebná pomluva.

Co se týče *affidavit* (místopřísežných prohlášení před soudem), poznamenávám jen ještě toto:

Uvidíte, že v affidavit *příloha II* vyškrtl policejní soudce slovo *„upon oath"* (pod přísahou). Objasnil nám totiž, že prohlášení učiněné před ním platí jako přísežné, *že nepravdivé prohlášení* je *těžký zločin* a *trestá se deportací*, že však podle anglického práva lze skutečnou přísahu složit pouze v přítomnosti obviněné osoby.

Všechno ostatní odkládám na zítřek a zůstávám

v dokonalé úctě

Váš zcela oddaný

dr. K. Marx

Jsem tu na *neurčitou* dobu, a proto prosím, abyste všechny dopisy zasílal na adresu mého bytu: 9, Grafton Terrace, Maitland Park, Haverstock Hill, Londýn.

V *plné moci* jsem vynechal místo pro doplnění jmen redaktorů „National-Zeitung".

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* O dopisech redaktora „Allgemeine Zeitung" Orgese viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 521—522; Schaiblovo prohlášení viz tamtéž, str. 528; Blindův dopis viz tamtéž, str. 520.

11

Marx Ferdinandu Freiligrathovi

do Londýna

23. února 1860* Manchester,
6, Thorncliffe Grove, Oxford Road

Milý Freiligrathe,

píši Ti ještě jednou a už naposledy ve Vogtově záležitosti. Nepotvrdil jsi mi ani, žes dostal obě mé první zásilky**, a to bys přece udělal každému šosákovi. Není snad vůbec možné, aby sis myslel, že chci na Tobě vymámit dopis pro veřejné účely. Víš, že mám od Tebe přinejmenším 200 dopisů, které obsahují dost materiálu, abych v případě potřeby mohl konstatovat Tvůj vztah ke mně a ke straně.

Píši Ti tento dopis, poněvadž Ty jako básník a zároveň člověk zavalený prací máš zdá se mylnou představu o dosahu procesů, které vedu v Berlíně a v Londýně.[512] Jsou rozhodující pro *historické ospravedlnění* strany a pro její pozdější postavení v Německu; berlínský proces tím víc, že tam zároveň probíhá proces Eichhoff-Stieber[34], který se točí hlavně kolem kolínského procesu proti komunistům.[3]

Můžeš snad proti mně mít tyto stížnosti:

1. Že jsem zneužil Tvého jména (jak jsi řekl Faucherovi).
2. Že jsem Ti ztropil v Tvé kanceláři tu, dejme tomu „scénu".

Ad 1. Já sám jsem Tě *nikdy* nejmenoval, až na jediný případ, kdy jsem v augsburské „Allgemeine Zeitung" řekl, že Blind Ti vyprávěl přibližně totéž, co mně***. *To je fakt.* Od začátku jsem si

* V originále omylem: 1850.
** Viz tento svazek, str. 500–502.
*** „Prohlášení redakci ‚Allgemeine Zeitung'".

uvědomoval, jak je důležité ukázat na *pravý důvod* pamfletu[513], a měl jsem *právo* uvést svědka Blindovy výpovědi.

Co se týče *Liebknechtova* dopisu redakci augsburské „Allgemeine Zeitung", v němž se Liebknecht (pokud jde o Blinda) odvolává na Tebe a na mne,[514] může Tě, bude-li to třeba, *přísežně* ujistit, že se tak stalo *bez mého vědomí;* zrovna tak *bez mého vědomí* a *v době, kdy jsem byl v Manchesteru,* poslal augsburské „Allgemeine Zeitung" leták „Výstraha". Když Vogt augsburskou „Allgemeine Zeitung" zažaloval a ta se obrátila na Liebknechta, byl Liebknecht ještě na pochybách, zda se za něho postavím nebo jej nechám na holičkách, což jsem mohl, a byl dokonce překvapen, když jsem mu okamžitě řekl, že pro něho udělám, co je v mých silách.

Že jsem ho vzal v ochranu proti dopisu, který jsi mu poslal — *v dopise, jejž jsem adresoval Tobě*[515] — stalo se prostě proto, poněvadž mi od Tebe, muže věhlasného a dobře situovaného, nepřipadalo zrovna velkomyslné, že píšeš takto hrubě bezejmennému členovi strany z podkrovní světničky, s nímž jsi až do té doby měl srdečné styky.

Co se týče podrážděného tónu mého vlastního dopisu, byl zaviněn různými příčinami.

Jednak mě hluboce ranilo, že zřejmě věříš Blindovi víc než mně.

Za druhé jsi mi ve velmi podrážděném tónu napsal dopis týkající se „*Morning Advertiser*" (článku o Schillerových oslavách), z něhož jsem mohl usuzovat, že mě považuješ za hanebníka, který je schopen potajmu propašovat do Blindova článku hanlivý výrok proti Tobě, a nejen to, pak Ti jej dokonce ještě sám denuncovat jako Blindův výplod[516]. Opravdu nevím, čím jsem si zasloužil tak urážlivé podezření.

Za třetí jsi můj soukromý dopis Tobě ukázal Blindovi.

Konečně jsem měl jistě právo očekávat, zejména po *článku v „Gartenlaube"*[517], že ve svém prohlášení v augsburské „Allgemeine Zeitung" třeba jen náznakem rozptýlíš zdání, že se tímto prohlášením rozcházíš osobně se mnou a veřejně se zříkáš strany. A už vůbec mne nemohlo nadchnout, že Tvé druhé prohlášení vyšlo dokonce společně s Blindovým a že Tvé jméno krylo jeho lež a faleš.[518] Dá-

vám Ti ostatně *své čestné slovo*, že mi **všechna** Liebknechtova prohlášení v augsburské „Allgemeine Zeitung" byla *před* jejich uveřejněním *naprosto neznámá.*[519]

Ad 2. Toho dne, kdy jsem přišel do Tvé kanceláře, mi právě došly domů z Berlína obě čísla „National-Zeitung" (*první* obsahovalo ostudné výňatky a komentáře, které později vyšly v „Telegraph"). U mne doma byli všichni nanejvýš pobouřeni a stav mé nebohé ženy byl vkutku otřesný. Zároveň jsem dostal z Německa dopis, v němž se mi sdělovalo, že kromě Tvých prohlášení v augsburské „Allgemeine Zeitung" je prý také ve Vogtově hanopise[14] jeden Tvůj dopis[520], z něhož je patrný Tvůj intimní vztah k Vogtovi, a že právě Tvoje jméno je jediné významné jméno, z něhož Vogt vytlouká politický kapitál a jímž dodává své hanebnosti zdání věrohodnosti před publikem. Vžij se do mé situace a řekni sám, zda by snad i Tobě nevzkypěla za těchto okolností krev a nenabyla na chvíli vrchu nad rozumem.

Opakuji Ti ještě jednou: v tomto dopise nejde o nějaký *soukromý zájem*. V londýnském procesu Tě mohu dát předvolat jako svědka bez Tvého svolení. Pro berlínský proces mám v rukou Tvé dopisy, které mohu v případě nutnosti připojit k aktům. Právě tak nejsem v této věci osamocen. Ze všech stran — z Belgie, Švýcarska, Francie a Anglie — mi Vogtův hanebný útok přivedl nečekané spojence, dokonce i z řad lidí, kteří patří k docela jinému směru.

Ale tak či onak by bylo pro obě strany i pro věc samu lepší, kdybychom jednali en entente*.

Na druhé straně Ti říkám bez obalu, že se nemohu odhodlat k tomu, abych kvůli bezvýznamným nedorozuměním ztratil jednoho z mála lidí, které jsem měl v nejvlastnějším smyslu slova rád jako *přátele.*

Jestliže jsem v něčem vůči Tobě pochybil, jsem kdykoli ochoten přiznat svou chybu. Nihil humani a me alienum puto.[521]

Koneckonců velmi dobře chápu, že Ti v Tvém nynějším postavení každá aféra, jako je tato, může být jen nepříjemná.

Ty zase uznáš, že je *nemožné* nechat Tě úplně stranou.

* ve shodě.

Jednak proto, že Vogt vytlouká s Tvým jménem politický kapitál a tváří se, jako by si byl jist Tvým souhlasem, když hází špínu na celou stranu, která se pyšní tím, že Tě počítá mezi své.

Kromě toho jsi náhodou *jediným členem* někdejšího kolínského ústředního výboru*, který bydlel od konce roku 1849 do jara 1851 v Kolíně a od té doby až dodnes žije v Londýně.

Jestliže si oba uvědomíme, že jsme každý svým způsobem — odsunujíce stranou všechny soukromé zájmy a z nejčistších pohnutek — po léta třímali vysoko nad hlavami šosáků prapor „classe la plus laborieuse et la plus misérable“[522], byl by to myslím malicherný hřích proti dějinám, kdybychom se měli rozejít pro lapálie, jež vesměs pocházejí z nedorozumění.

V nejupřímnějším přátelství

Tvůj
Karel Marx

Poprvé otištěno
v „Die Neue Zeit“, Ergänzungshefte,
čís. 12, 1911—1912

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* ústředního výboru Svazu komunistů.

12

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

23. února 1860
6, Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester

Milý Lassalle,

teď, kdy musím vést dva procesy, jeden v Berlíně, druhý v Londýně,[512] a na druhé straně konat čistě výdělečnou práci, mohu Ti napsat jen pár řádek.

To „mnoho pravdy", které jsi objevil ve Vogtově románu[14], mě, když jsem tu knihu uviděl, vskutku ohromilo; právě tak i bojácné rady, které jsi mi dával.

Jediné, co *není úplně vylhané*, totiž Techowův dopis[44] nebo spíš jeho obsah, jsem už před 7 lety vyvrátil v jednom pamfletu, který vyšel v New Yorku a jmenuje se „Rytíř šlechetného vědomí", a to tak důkladně, že všichni ti hafani, kteří tehdy byli ještě všichni pohromadě, drželi hubu a *neodvážili se proti tomu ozvat ani slovem.*

Od Tebe bych potřeboval, a je to pro mne nanejvýš důležité, abys vypátral, *kdo* v Berlíně je ten *berlínský korespondent „Daily Telegraph"* a kde ten dobytek bydlí, ulici a číslo. Myslím, že je to žid jménem Meier.[53] Při tom, jaké máš v Berlíně postavení, to určitě bez obtíží vypátráš. Prosím Tě, abys mi to ihned oznámil.*

Přikládám brožuru o procesu proti komunistům.**

Tvůj
K. M.

* Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 643 a násl.
** K. Marx, „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".

P. S. Co se týče mé *nedůvěřivosti* (nutíš mě, abych mluvil jako státník Blind, vide augsburskou „Allgemeine Zeitung“)[523], nemůžeš si na ni rozhodně stěžovat. Posílám Ti např. přiložený lístek z Baltimore (Spojené státy). Tento lístek jsem dostal soukromou cestou.[524] Oficiální obvinění proti Tobě (mezi nimi výpověď dělnické deputace z Düsseldorfu*) jsou v dokumentech Svazu, která nemám a jimiž nemohu disponovat.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften“, sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 47.

13

Marx justičnímu radovi Weberovi

do Berlína

24. února 1860
6, Thorncliffe Grove,
Oxford Road, Manchester

Velevážený pane,

udivuje mne, že ještě ani včera nedošla z Berlína žádná zpráva, že jste obdržel doporučený dopis*, který jsem Vám zaslal 13. února.

Včera jsem Vám odtud — z Manchesteru — poslal druhý doporučený dopis** s plnou mocí a sedmi přílohami, a dnes si dovoluji, s poukazem na zmíněné a očíslované přílohy, připojit některé další poznámky k těm 6 hlavním bodům, jež je podle mého názoru v žalobě proti berlínské „National-Zeitung" třeba zdůraznit. Zároveň přikládám jeden dopis z 19. listopadu 1852[525] a jeden exemplář „Odhalení"***, která jsem uveřejnil roku 1853.

I. a) Anonymní leták „Výstraha".

V čísle 41 berlínské „National-Zeitung", úvodník „Jak se dělají radikální letáky", strana 1, sloupec 3, se doslova říká:

„*Marxova strana* mohla pak velmi snadno svalit autorství letáku na Blinda, právě proto, že Blind se už předtím *v rozmluvě s Marxem* a v článku ve ‚*Free Press*' vyslovil v podobném smyslu; s použitím těchto Blindových výpovědí a slovních obratů bylo možné *sestrojit* leták, takže vypadal jako **jeho**" (tj. Blindův) „*výtvor.*"

Vůbec má tento sloupec jediný smysl, totiž vylíčit mne jako

* Viz tento svazek, str. 503—508.
** Viz tento svazek, str. 513—514.
*** „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".

strůjce zmíněného letáku a zároveň mě osočit, že jsem se dopustil podlosti a dal tomuto letáku takovou podobu, aby se zdálo, že *jej vyrobil Blind.*

Ještě než přejdu k důkazu obsaženému ve včerejších přílohách, považuji za nutné vylíčit Vám stručně historii této kontroverze.

Augsburská „*Allgemeine Zeitung*" uveřejnila v době svého procesu s Vogtem mezi jinými dokumenty také tento můj dopis:

„19. října 1859,
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn.

Vážený pane,

dokud jsem působil v německém tisku, napadal jsem ‚Allgemeine Zeitung' a ‚Allgemeine Zeitung', napadala mě; to mi ovšem nijak nebrání, abych poskytl ‚Allgemeine Zeitung' veškerou možnou pomoc ve věci, v níž podle mého přesvědčení splnila *první* povinnost tisku, totiž odhalení humbuku. *Přiložený dokument* by zde v Londýně byl dokumentem *soudním.* Nevím, je-li tomu tak i v Augsburgu. Opatřil jsem si tento dokument proto, že Blind odmítal potvrdit výroky, které učinil přede mnou a jinými lidmi a které jsem opět sdělil Liebknechtovi; Liebknecht pak už neměl o denunciaci, obsažené v anonymním pamfletu, žádné pochybnosti. Váš zcela oddaný dr. K. Marx."*

Dokument, který byl k tomuto dopisu přiložen a který „Allgemeine Zeitung" rovněž uveřejnila, pak zní:

„Prohlašuji tímto v přítomnosti dr. Karla Marxe a Wilhelma Liebknechta, že leták vydaný anonymně a bez udání místa vytištění pod názvem ‚Výstraha', který byl přetištěn v čís. 7 listu ‚*Volk*',

1. byl vysázen a vytištěn v tiskárně Fidelio Hollingera, 3, Litchfield Street, Soho, přičemž jednu část rukopisu jsem sázel já sám a druhou F. Hollinger; 2. že byl napsán písmem Karla Blinda, které znám z rukopisů Karla Blinda pro časopis ‚Hermann' a z anonymních letáků napsaných Karlem Blindem, které udávají jako místo vytištění ‚Frankfurt n. M.', ve skutečnosti se však sázejí a tisknou

* „Dopis redaktorovi ‚Allgemeine Zeitung'".

u F. Hollingera, 3, Litchfield Street, Soho; 3. že Fidelio Hollinger mi sám označil Karla Blinda za autora letáku ‚Výstraha', namířeného proti prof. Vogtovi. *August Vögele*, sazeč. Správnost tohoto podpisu potvrzují *W. Liebknecht*, *dr. Karel Marx*. Londýn 17. září 1859."[526] (Viz *Vogtův spis* „Můj proces proti ‚Allgemeine Zeitung' ", Dokumenty, str. 30, 31.)

Jako odpověď na to vyšel v čísle 313 „*Allgemeine Zeitung*" a v „*Kölnische Zeitung*" tento dopis Karla Blinda spolu s přiloženými svědectvími Hollingera a Wieha:

„Londýn, 23, Townshead Road, St. John's Wood, 3. listopadu 1859. Abych vyvrátil zprávu, že jsem autorem letáku ‚Výstraha', uveřejňuji pouze následující dokument. To jen jako obranu — ne na ospravedlnění Karla Vogta, jehož činnost musíme já a moji přátelé z republikánské strany po všem tom, co jsme se dověděli už před půl rokem, bezpodmínečně odsoudit. Dosvědčit mohu správnost sdělení pana Julia Fröbela, že tu Vogt skutečně činil peněžní nabídky ve snaze pohnout zdejší Němce, aby působili na tisk ve vlasti ve známém smyslu. *Karl Blind.*"

a) „Tímto prohlašuji, že tvrzení sazeče Vögela, obsažené v čís. 300 ‚Allgemeine Zeitung', jako by zmíněný leták ‚Výstraha' byl vytištěn v mé tiskárně nebo jako by byl pan Karl Blind jeho původcem, je *zlovolný výmysl. Fidelio Hollinger.* 3, Litchfield Street, Soho, Londýn 2. listopadu 1859."

b) „Podepsaný, který *už 11 měsíců* bydlí a pracuje v čís. 3, Litchfield Street, podává za svou osobu svědectví o správnosti výpovědi pana Hollingera. Londýn 2. listopadu 1859. *J. F. Wiehe*, sazeč." (Srovnej *Vogtovu* knihu, Dokumenty, str. 37 a 38.)

Na to jsem odpověděl v čís. 325 „*Allgemeine Zeitung*"* a Vám jsem příslušný výstřižek z augsburské „*Allgemeine Zeitung*" přiložil ke svému prvnímu dopisu z Londýna.**

Karl Blind pak přišel s novou replikou v příloze „*Allgemeine Zeitung*" z 11. prosince, kde redakce říká:

„Pan Karl Blind prohlašuje v podstatě toto: *Odvolávaje se opětovně na dokumenty podepsané majitelem tiskárny panem Hollingerem*

* „Prohlášení redakci ‚Allgemeine Zeitung'".
** Viz tento svazek, str. 503—508.

a sazečem Wiehem, prohlašuji naposledy, že lživé tvrzení, které je nyní už jen insinuací, podle něhož jsem autorem často zmiňovaného letáku, je holá nepravda. Další údaje o mně jsou *nejhrubším způsobem zkreslené*. Ještě jednou: to jen jako obranu proti Marxovi-Biscampovi-Liebknechtovi, ne na ospravedlnění Vogta, proti němuž jsem se vyslovil už dříve."

K tomuto prohlášení poznamenala redakce „*Allgemeine Zeitung*":

„Protože další objasňování těchto věcí nebo jejich rozmazávání a propírání v těchto novinách už dávno ztratilo pro širší veřejnost všechnu zajímavost, žádáme dotyčné pány, kterých se to týká, aby upustili od eventuálních dalších odpovědí." (Srovnej *Vogtovu* knihu, Dokumenty, str. 41, 42.)[527]

Tím se prozatím akta uzavřela. Jakmile se mi dostal do rukou článek „*National-Zeitung*" s výtahem z Vogtova pamfletu a s komentářem k němu, uveřejnil jsem nejprve anglický oběžník* (*příloha III*), adresovaný redaktorovi londýnského „*Free Press*". Chtěl jsem tak přimět K. Blinda, aby na mne podal žalobu pro urážku a dal mi tak příležitost za prvé uvést v Londýně soudní důkazy o tisku a autorství letáku „Výstraha" a za druhé donutit jeho skutečného pisatele, aby předložil svůj usvědčující materiál proti Vogtovi anglickému soudu.

Jako přímý následek tohoto oběžníku (příloha III), který jsem ihned, jakmile byl vytištěn, poslal Karlu Blindovi, vyšlo v „*Allgemeine Zeitung*" z 13. února, v příloze k čís. 44, *prohlášení* K. Blinda. V tomto prohlášení, nadepsaném „*Proti Karlu Vogtovi*", opakuje Blind, že není „autorem" protivogtovského letáku „Výstraha", ale donucen mým oběžníkem vyrukovává s některými argumenty, že Vogt je agentem bonapartistické propagandy v Londýně. To byl *bezprostřední* následek prvního kroku, který jsem učinil uveřejněním oběžníku (příloha III).

Mezitím jsem si opatřil obě affidavit sazečů Vögela a Wieha (přílohy I a II). Tato affidavit dokazují: *za prvé*: že mé tvrzení, podle něhož byl leták „Výstraha" vytištěn v Hollingerově sazárně a napsán

* „Proces proti augsburské ‚Allgemeine Zeitung'".

Blindovým písmem, *bylo pravdivé. Za druhé:* že svědectví Hollingera a Wieha, která Blind uveřejnil v čís. 313 „*Allgemeine Zeitung*", jakož i v „*Kölnische Zeitung*" a jichž se znovu dovolává v příloze „*Allgemeine Zeitung*" z 11. prosince, byla *křivá. Za třetí:* že Blind a Hollinger (viz přílohu II, affidavit sazeče Wieha) se dopustili conspiracy (spiknutí)*, aby získali křivá svědectví proti mně a aby mě v očích veřejného mínění očernili jako lháře a pomlouvače. Takové conspiracy je podle anglického práva *trestné.* Jediná okolnost, která mi zabraňuje Hollingera a Blinda trestně stíhat, je ohled na Blindovu rodinu.

Opisy affidavit (příloha I a II) obou sazečů Vögela a Wieha jsem poslal několika emigrantům, kteří se stýkají s Blindem, a ti mu je sdělili. *Bezprostředním následkem* bylo pak *prohlášení dr. Schaibla* v „*Daily Telegraph*" z 15. února 1860, v němž se Schaible prohlašuje za *autora* letáku „Výstraha" a bere na sebe odpovědnost za obvinění, která jsou v něm vznesena proti Vogtovi. (Viz přílohu VI.) Chce-li tedy Vogt dokázat svou nevinu, musí začít proces znovu od začátku — v Londýně. Schaiblovo prohlášení, že je autorem letáku „Výstraha", nemění naprosto nic na tom, že leták byl vytištěn v Hollingerově sazárně, že jej dal tisknout Blind, že byl napsán Blindovým písmem, že Hollingerovo a Wiehovo svědectví, na něž se odvolával, bylo křivé, a konečně, že Hollinger a Blind se s pomocí křivých svědectví snažili vykličkovat a zkompromitovat mne.

Jistě nepotřebuji dále rozvádět, že obě affidavit, Vögelovo a Wiehovo (příloha I a II), a prohlášení dr. Schaibla v „*Daily Telegraph*" z 15. února (příloha VI) Vám dávají do rukou pozitivní důkaz, že pomlouvačné tvrzení „*National-Zeitung*", které jsem uvedl v tomto dopise sub I a), je *falešné.*

b) Můj poměr k „*Allgemeine Zeitung*".

Dva dopisy, které mi poslala redakce „Allgemeine Zeitung" 16. října 1859 (přílohy IV a V), a moje odpověď z 19. října 1859, kterou jsem citoval výše sub I a), to je *veškerá* má *korespondence* s „*Allgemeine Zeitung*". Omezuje se tedy prostě na to, že jsem dal „*Allgemeine Zeitung*" k dispozici písemný dokument, který objasňoval

* tj. spolčení k trestnému činu.

původ letáku, pro jehož otištění byla „*Allgemeine Zeitung*" soudně stíhána Vogtem.

9. května 1859 — na jednom veřejném mítinku uspořádaném Davidem Urquhartem — mi K. Blind pověděl veškerá obvinění proti Vogtovi, opakovaná později v letáku „Výstraha", *který vyšel teprve potom v červnu*. Ujistil mě, že má v rukou důkazy. Nepřikládal jsem tomuto sdělení žádnou velkou váhu. Vogtova brožura nazvaná „Studie o současné situaci v Evropě", dále pak Vogtův poměr k „ženevskému tyranovi" Fazymu a Fazyho poměr k Ludvíku Bonapartovi mě už předtím přesvědčily, že Vogt je bonapartistický agent. Zda ze zlého či dobrého úmyslu, zda placený nebo neplacený, to mi bylo naprosto lhostejné. Dva nebo tři dny po Blindově sdělení přivedl Liebknecht ke mně do bytu pana Biscampa, s nímž jsem nikdy neměl žádné osobní ani politické styky. Biscamp se mne otázal, zda bychom já a moji přátelé nebyli ochotni podporovat literárně a peněžně „Das Volk", list, který založil. Tuto žádost jsem zprvu odmítl s tím, že jsem opravdu ve veliké časové tísni a že na druhé straně musím „Das Volk", protože zatím vyšlo teprve jedno číslo, napřed trochu poznat, než vybídnu své přátele, aby s ním spolupracovali. Přitom jsem zdůraznil, že jsem se dosud zásadně vyhýbal *jakékoli* účasti na německých časopisech vycházejících v Londýně. Během tohoto setkání jsem Liebknechtovi v Biscampově přítomnosti vyprávěl, co mi řekl Blind na Urquhartově mítinku. Přitom jsem ještě podotkl, že Jihoněmci se rádi tváří důležitě a mají sklon přehánět. Pan Biscamp pak napsal do 2. čísla „Volk" ze 14. května na vlastní odpovědnost a s čistě svými doplňky článek nazvaný „Říšský regent jako zrádce říše"[528], citovaný ve *Vogtově* spise „Můj proces atd." mezi dokumenty, str. 17, 18, 19.

Později, přibližně v *půli června*, v době, kdy jsem nebyl v Londýně a zdržoval jsem se v Manchesteru, dostal Liebknecht od Hollingera v jeho sazárně korekturu letáku „Výstraha", ihned poznal, že je to reprodukce toho, co mi Blind sdělil ústně, a od sazeče Vögela se dověděl, že rukopis odevzdal Hollingerovi do tisku Blind. Liebknecht poslal tento obtah „*Allgemeine Zeitung*", která jej přetiskla, a tak na sebe uvalila Vogtovu žalobu pro pomluvu. Liebknecht měl právo učinit tento krok (o němž jsem vůbec nevěděl, protože jsem

nebyl v Londýně), zejména když věděl, že Blind, který Vogta obvinil, byl Vogtem sám vyzván ke spolupráci na chystané propagační akci. Vůči člověku ochotnému vyplatit *prémii* za každý článek, který by v německém tisku podpořil Bonapartovy plány (viz o tom Vogtovo přiznání v jeho knize, dopis dr. Loeningovi, Dokumenty, str. 36), bylo povinností využít k „Výstraze" tak rozšířených listů, jako je „*Allgemeine Zeitung*".

Jakmile Vogt podal za otištění letáku „Výstraha" na *augsburskou* „*Allgemeine Zeitung*" žalobu pro pomluvu, napsala redakce „*Allgemeine Zeitung*" Liebknechtovi a naléhavě ho prosila, aby uvedl důkazy. Liebknecht se obrátil na mne. Odkázal jsem ho na Blinda a na jeho naléhání jsem ho sám k Blindovi doprovodil, jak vidíte z Blindova dopisu (příloha VII). Blinda jsme nezastihli, neboť byl v lázních St. Leonards. Liebknecht mu napsal dva dopisy. Zůstaly celé týdny bez odpovědi až do chvíle, kdy si Blind mohl myslet, že se augsburský proces blíží svému konci. (Tento odhad byl zkřížen odkladem, který si „*Allgemeine Zeitung*" mezitím vymohla pro svůj proces.) Pak konečně Blind odpověděl Liebknechtovi dopisem z 8. září (příloha VII), v němž s ledovou nestydatostí praví, že prý nemá „na zmíněné věci, jak už dříve poznamenal, *vůbec žádný podíl*" a „o poznámkách učiněných v soukromém rozhovoru" by prý si chtěl „*někdy později* pohovořit *příležitostně ústně*". Liebknecht přišel s tímto dopisem ke mně.

Viděl jsem, že teď je nutno sáhnout k donucovacím prostředkům, aby se Blindovi rozvázal jazyk. Vzpomněl jsem si, že jsem v londýnském „*Free Press*" z 27. května četl anonymní článek („The Grandduke Constantine to be King of Hungary"*), který obsahoval všechno podstatné z letáku „Výstraha" a z toho, co mi sdělil Blind ústně. Styl a obsah článku mě nenechávaly ani na okamžik na pochybách, že jeho autorem je Blind. Abych se o tom ujistil, odebral jsem se s Liebknechtem k panu Colletovi, odpovědnému vydavateli „*Free Press*". Po nějakých okolcích prohlásil, že autorem řečeného článku je Blind. Krátce nato jsem dostal písemné prohlášení sazeče

* „Velkokníže Konstantin jako budoucí uherský král" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 520).

Vögela, v němž se pravilo, že leták byl vysázen v Hollingerově tiskárně a že rukopis byl napsán Blindovým písmem.

Liebknecht pak napsal ještě jednou Blindovi delší dopis, v němž mu oznamoval, že teď máme v rukou důkazy o jeho poměru k letáku „Výstraha", odkazoval ho mj. na článek ve „Free Press" a znovu ho vyzýval, aby poskytl informace, které má k dispozici. K. Blind neodpověděl, naopak jak *před* soudním řízením v Augsburgu, tak během něho nepřerušil ani na okamžik své mlčení. Bylo teď tedy nade vší pochybnost jasné, že K. Blind se definitivně rozhodl pro systém zapírání a diplomatického ignorování. *Za těchto okolností* jsem Liebknechtovi prohlásil, že jsem ochoten, jestliže mne o to „*Allgemeine Zeitung*" *písemně* požádá, zaslat jí Vögelovo prohlášení, které mám v rukou. To jsem skutečně udělal, když jsem obdržel oba dopisy „*Allgemeine Zeitung*" ze 16. října[529], a to ve své odpovědi z 19. října.

K tomuto kroku mě přiměly následující důvody:

Za prvé: Cítil jsem se vůči Liebknechtovi, který se Blindovy výroky o Vogtovi dověděl prvně ode mne, povinen přinést důkazy, že nešíří obvinění třetích osob jen tak bez ničeho.

Za druhé: „*Allgemeine Zeitung*" byla podle mého názoru plně oprávněna pamflet „Výstraha" otisknout, protože věděla, že pochází od člověka, jehož pan Vogt sám vyzval ke spolupráci na své propagační akci. Na mém názoru nemohlo nic změnit ani to, že „*Allgemeine Zeitung*" přináleží ke straně mně nepřátelské a vůči mně osobně vystupuje vždycky nepřátelsky, dokonce znovu a znovu uveřejňovala nejhloupější žvásty proti mně, ani to, že jsem náhodou *mimo dosah pravomoci* augsburského soudu, takže mě „*Allgemeine Zeitung*" nemůže předvolat jako svědka *nuceně*.

Za třetí: Vogt uveřejnil v *bielském* „*Handels-Courier*", příloha k čís. 150 z 2. června (srov. str. 31 Dokumentů ve Vogtově knize), paskvil proti mně*, předpokládaje zřejmě, že jsem autorem článku, který proti němu uveřejnil 14. května Biscamp ve „Volk". Rovněž ve své žalobě proti „*Allgemeine Zeitung*" vycházel z předpokladu, že jsem autorem letáku „Výstraha". Blind se zřejmě rozhodl toto Vogtovo tak vítané quid pro quo** zvěčnit.

* Viz tento svazek, str. 36.
** záměnu.

Za čtvrté — a to bylo *pro mne hlavní:* Chtěl jsem Vogta a jeho obviňovatele postavit tváří v tvář proti sobě, a to na terénu, kde věc bude muset dospět k rozhodnutí a ani jedna z obou stran nebude moci nijak vykličkovat. K tomu bylo především třeba, abych vytáhl skutečného autora letáku „Výstraha" a toho, kdo jej uveřejnil, násilím z jejich úkrytu. A počítal jsem dobře, jak dokazuje prohlášení dr. Schaibla (příloha VI) a Blindův výše citovaný dopis v „Allgemeine Zeitung" z 13. února, příloha k čís. 44.

Má korespondence s „*Allgemeine Zeitung*" se omezuje na dva dopisy (příloha IV a V) dr. Orgese a na mou shora (sub I a) citovanou odpověď z 19. října. To panu Vogtovi (a „*National-Zeitung*") stačilo, aby mě pasoval na spolupracovníka „*Allgemeine Zeitung*" a sebe sama předvedl německému publiku jako nevinnou oběť konspirace reakcionářů a krajní levice.

Liebknecht je dopisovatelem „*Allgemeine Zeitung*" od roku 1855, zrovna tak jako byl dříve jejím dopisovatelem sám pan Vogt. Liebknecht, bude-li to nutné, **přísežně** prohlásí to, co je pravda, totiž, že jsem ho *nikdy* nevyužil, abych propašoval do „*Allgemeine Zeitung*" byť jen jedinou řádku. Do jeho vztahu k „*Allgemeine Zeitung*" mi absolutně nic nebylo a není. Ostatně se jeho korespondence omezuje *výlučně* na anglickou politiku, a tytéž názory, které zastává v „*Allgemeine Zeitung*", zastával a zastává i v radikálních německo-amerických novinách. V jeho korespondenci není jediná řádka, která by nevyjadřovala *jeho* názor a kterou by tedy nemohl všude zastávat. Liebknecht se v anglické *zahraniční* politice přidržuje zhruba téhož antipalmerstonovského názoru jako Bucher v berlínské „*National-Zeitung*". Ve *vnitřní* anglické politice zastával vždycky názory nejpokrokovější anglické strany. Nenapsal do „*Allgemeine Zeitung*" *nikdy* ani řádku o londýnských emigrantských klevetách.

Tolik o mém domnělém styku s „*Allgemeine Zeitung*".

II. V čís. 41 „*National-Zeitung*", úvodník „Jak se dělají radikální letáky", strana 1, sloupec 2, řádka 45 shora a následující, se říká doslova:

„V květnu m. r. založil před chvílí už jmenovaný Biscamp v Londýně list ‚Das Volk'... *Odkud pocházely peníze na tento štědře*

rozdávaný list, to vědí bozi; ale že Marx ani Biscamp nemají peněz nazbyt, to vědí lidé."

V souvislosti s celým článkem v čís. 41 a právě tak s úvodníkem v čís. 37 „*National-Zeitung*", kde jsem vylíčen jako „spojenec tajné policie ve Francii a v Německu", a zejména se zřetelem k odstavci, jejž budu citovat sub III, naznačuje právě uvedené místo, že jsem opatřil peníze pro „Das Volk" *nečestným* způsobem.

K tomu poznamenávám:

Sám Vogt ve svém pamfletu, o němž „*National-Zeitung*" pojednává, *cituje* na str. 41 „Dokumentů", které tvoří začátek jeho knihy, tuto vydavatelskou poznámku z čís. 6 listu „Volk" z 11. června:

„S uspokojením můžeme našim čtenářům sdělit, že K. Marx, B. Engels, Ferd. Freiligrath, W. Wolff, H. Heise atd. ... se *rozhodli* poskytnout listu ‚Volk' svou podporu."[530]

Tedy až do poloviny června jsem „Volku" *ještě žádnou podporu* neposkytl a po jeho finančních poměrech až do té doby mi naprosto nic není. Nicméně k tomu mohu mimochodem poznamenat tolik: Biscamp, který tehdy žil v Londýně z kondicí, redigoval „Das Volk" vždy *bezplatně*. Právě tak všichni spolupracovníci od prvního čísla až do zániku listu poskytovali své příspěvky *bezplatně*. Jediné výrobní náklady, které bylo třeba krýt, byly tedy náklady na tisk a expedici. Ty ovšem byly vždy značně vyšší než výnos listu. Než jsem začal s listem spolupracovat, byly schodky kryty veřejnými sbírkami mezi Němci v Londýně. Později jsem opatřil 20—25 liber št. (133 až 166 tolarů), jimiž přispěli *výhradně* dr. Borchardt, praktický lékař, dr. Gumpert, ditto, dr. Heckscher, ditto, Wilhelm Wolff, učitel, Bedřich Engels, obchodník (všichni bytem v Manchesteru) a já sám. Část těchto pánů se co do politických názorů naprosto neshoduje se mnou, Engelsem a W. Wolffem; všichni však považovali za svrchovaně včasné vystoupit proti bonapartistickým rejdům v emigraci (a to byl hlavní smysl „Volku").

Konečně zanechal „Das Volk" dluh tuším 8 liber št. (93 tolarů), za nějž odpovídá Biscamp a na nějž má také od něho Hollinger v rukou dlužní úpis.

To je celá *finanční historie* „Volku".

Co se pana Biscampa týče, prohlásil teď sám, *v příloze k čís. 46 „Allgemeine Zeitung" z 15. února 1860:*

„Celá má politická spojitost s panem Marxem se *omezuje* na několik žurnalistických příspěvků, které napsal pro mnou založený týdeník ‚Volk'."

Pokud pak jde o mé vlastní zdroje příjmů, chtěl bych jen poznamenat, že jsem od roku 1851 stálým spolupracovníkem „New-York Tribune", předního anglo-amerického listu, pro nějž píši nejen zprávy, ale i úvodníky. List má na 200 000 předplatitelů a platí podle toho. Dále jsem už několik let spolupracovníkem *„Cyclopaedia Americana"**, kterou vydává pan Dana, jeden z redaktorů *„New-York Tribune"*. Myslím, že dostanu ještě včas pro soudní jednání dopis pana Dany z New Yorku, týkající se těchto okolností.[531] Pokud by však tento dopis nedošel včas, postačí, odkážu-li Vás na pana *Ferdinanda Freiligratha*, ředitele General Bank of Switzerland, 2, Royal Exchange Buildings, Londýn, který je už řadu let tak laskav, že inkasuje mé směnky na Ameriku.

Nestydatost, s níž Vogt a jeho spojenkyně *„National-Zeitung"* podezřívají mou účast na listu, který mi *nic neplatil*, je o to větší, že týž Vogt na straně 226 své knihy, o níž pojednává *„National-Zeitung"*, otevřeně říká, že „on" si i „napříště" hodlá peníze pro své cíle *„opatřovat tam, odkud je bude moci získat"*.

III. V čís. 37 *„National-Zeitung"*, v úvodníku nazvaném *„Karl Vogt a ‚Allgemeine Zeitung'"*, strana 1, sloupec 2, řádka 22 shora a následující, říká *„National-Zeitung"*, a já považuji tento pasus pro svou žalobu za *nejzávažnější*, doslova toto:

„Vogt sděluje na str. 136 a násl.: Pod jménem *Pekelníci* **nebo také** *Bürstenheimští* byla mezi emigranty z roku 1849 známa skupinka lidí, kteří byli zpočátku roztroušeni po Švýcarsku, Francii a Anglii, ale ponenáhlu se shromažďovali v Londýně, kde jako svou viditelnou hlavu uctívali *pana Marxe ... Jedním z hlavních zaměstnání bandy Pekelníků bylo kompromitovat lidi ve vlasti tak, že museli platit, aby banda neprozradila tajemství, které by je kompromitovalo.* **Napsali do Německa ne jeden, ale stovky dopisů, že udají účast na tom**

* „New American Cyclopaedia".

či onom revolučním aktu, nedojde-li do určité doby určitá částka na označenou adresu... ‚Proletáři'" (za jejichž šéfa jsem označován) „*plnili stránky reakčního tisku v Německu* svými *denunciacemi* proti těm demokratům, kteří se jim nekořili. *Stali se spojenci tajné policie v Německu a ve Francii.*"

Pokud jde o tento hanebný pasus, který „*National-Zeitung*" beze všeho přebírá od pana Vogta a jejž při svých 9000 předplatitelích dává do veřejného oběhu, poznamenávám toto:

Za prvé: Jak jsem Vám už řekl ve svém prvním dopise, bude teď na „*National-Zeitung*", aby z oněch **„stovek"** výhružných dopisů předložila *jeden jediný dopis* nebo *jednu jedinou řádku*, již bych napsal já nebo vůbec někdo, kdo byl se mnou ve spojení.

Za druhé: Opakuji, co jsem prohlásil už ve svém prvním dopise, že jsem od července 1849 *nikdy* nepsal do žádných německých novin, s výjimkou vratislavské „*Neue Oder-Zeitung*" (1854) v době, kdy ji redigovali dr. Elsner a dr. Stein. Jak je vidět už v samých číslech tohoto listu a jak to pánové Elsner a Stein jistě ochotně dosvědčí, nestálo mi nikdy za námahu zmínit se o emigraci třeba jen jediným slovem.

I ze *stránek* „reakčního tisku", jež jsme prý já nebo moji přátelé naplnili „denunciacemi", bude muset „*National-Zeitung*" opatřit aspoň *jednu jedinou stránku.* Je naopak a prokazatelně *pravda*, že velká část londýnské německé emigrace plnila německé noviny všech barev systematicky a po léta svými žvásty proti mně. *Nikdy* jsem nevyužil k odvetě ani svého spojení s „*New-York Tribune*", ani spojení s chartistickými listy, ani s „*Free Press*".

Pokud jde o „spojení s tajnou policií ve Francii a v Německu", byl Hörfel v Paříži, všeobecně známý francouzský policejní agent, dlouhou dobu hlavním agentem kinkelovského Emigračního spolku. Ten měl zase spojení s Beckmannem, který byl zároveň pruským policejním agentem a korespondentem „*Kölnische Zeitung*". Na druhé straně Engländer, rovněž všeobecně známý francouz **ký policejní** agent, byl delší dobu pařížským korespondentem R**ugovy kliky.** Tímto způsobem navázala „demokratická emigrace" **v Londýně** dokonalé „spojení s tajnou policií ve Francii a v Německu", samozřejmě nevědomky.

Konečně vypráví Vogt a s ním i „*National-Zeitung*", že „pod jménem *Pekelníci* **nebo také** *Bürstenheimští* byla mezi emigranty z roku 1849 známa skupinka lidí, kteří byli zpočátku roztroušeni po Švýcarsku, Francii a Anglii, ale ponenáhlu se shromažďovali v Londýně, kde jako svou viditelnou hlavu uctívali *pana Marxe*".

Považuji tento pasus za vedlejší věc, pro objasnění a odhalení pomlouvačného záměru Vogta a „*National-Zeitung*" bych však chtěl přesto poznamenat toto:

Pekelníci byl název společnosti mladých německých uprchlíků, kteří se v letech 1849—1850 zdržovali v Ženevě a tam v Café de l'Europe rozbili svůj hlavní stan. Nebyla to ani politická, ani socialistická společnost, ale v pravém slova smyslu „*společnost povedených bráška*", kteří se divokými kousky pokoušeli přehlušit první kocovinu exilu. Členy společnosti byli: *Eduard Rosenblum*, stud. medicíny, *Max Cohnheim*, obchodní sluha; *Korn*, chemik a lékárník; *Becker**, inženýr, a *L. S. Borkheim*, student a dělostřelec. Žádného z těchto pánů jsem nikdy neviděl, pouze pana Beckera jednou na sjezdu demokratů v Kolíně roku 1848[532]. V polovině roku 1850 byli členové společnosti, s výjimkou Korna, ze Ženevy vypovězeni. Společnost se rozprchla do všech čtyř úhlů světa.

Za předchozí poznámky o této *společnosti, která mi předtím byla zcela neznáma*, vděčím laskavosti pana Borkheima, který nyní vede velký obchodní podnik v City (44, Mark Lane). Pana Borkheima samého jsem poznal teprve *asi před 14 dny*, když jsem se na něj písemně obrátil o vysvětlení.[533]

Tolik o Pekelnících.

Pokud jde o *Bürstenheimské*, byla to hanlivá přezdívka, kterou dal jistý *Abt*, nyní sekretář freiburského biskupa, *Dělnickému vzdělávacímu spolku v Ženevě*. Abt byl totiž v jedné všeobecné emigrantské společnosti, kde byli vedle bývalých frankfurtských parlamentníků také členové (emigranti) Dělnického vzdělávacího spolku, prohlášen za *bezectného*. Aby se pomstil, napsal pamflet,[534] v němž pokřtil Dělnický vzdělávací spolek na „*Bürstenheimské*"**, poněvadž spolku

* Max Joseph Becker.
** německy: *Bürstenheimer*.

tehdy předsedal jeden kartáčník* jménem Sauern*heimer*. Tento Dělnický vzdělávací spolek v Ženevě neměl se mnou a s londýnskou komunistickou společností[50], k níž jsem patřil, *vůbec žádné spojení*. V létě 1851 byli dva jeho členové, advokát Schily, který je nyní v Paříži, a P. Imandt, nyní profesor na semináři v Dundee, švýcarskými úřady vypovězeni a odebrali se do Londýna, kde vstoupili do dělnického spolku vedeného tehdy Willichem a Schapperem[3], který však po několika měsících zase opustili. Měli ke mně vztah krajanů a starých osobních přátel. Jediný člověk v Ženevě, s nímž jsem se kdy od svého vypovězení (1849) z Pruska stýkal, byl Dronke, nyní obchodník v Liverpoolu. Názvy *Pekelníci* a *Bürstenheimští*, právě tak jako dvě disparátní společnosti, které označovaly, patřily tedy *výhradně* k Ženevě. Ani jedna z obou společností neměla se mnou *nikdy žádné* spojení. *Londýn* se o nich poprvé dověděl z úvodníku v „*National-Zeitung*", které ve výtahu reprodukoval londýnský deník „*Daily Telegraph*".

Moje spojení s „Pekelníky" a s „Bürstenheimskými" je tedy Vogtova vědomá lež, již „*National Zeitung*" dál roztroubila.

IV. „*National-Zeitung*", čís. 41, úvodník „Jak se dělají radikální letáky", strana 1, sloupec 1, řádka 49 shora, píše:

Vogt mluví zprvu jen o „*straně proletářů*" **„pod Marxovým velením"** — tím mne tedy „National-Zeitung" ztotožňuje se „*stranou proletářů*", takže *všechno*, co list říká o této straně, se týká *osobně mne*.

Dále se pak v témž článku, sloupec 2, řádka 19 a násl. shora praví:

„Takto bylo roku 1852 zosnováno *nejhanebnější spiknutí* proti švýcarským dělnickým spolkům spolu s hromadným *padělám papírových peněz* (bližší podrobnosti viz u Vogta), spiknutí, které by bylo způsobilo švýcarským úřadům krajní nepříjemnosti, kdyby nebylo včas objeveno."

A o něco níže v témž sloupci, řádka 33 shora: „Strana ‚proletářů' mimořádně nenávidí Švýcarsko" atd.

Z kolínského procesu proti komunistům v říjnu 1852 musela

* německy: *Bürstenmacher*.

„*National-Zeitung*" vědět (právě tak jako to věděl Vogt z mých „*Odhalení o kolínském procesu proti komunistům*"), že jsem se Chervalem, který prý roku 1852 splétal ony intriky ve Švýcarsku, nebyl *nikdy* ve spojení (pan Karl Schapper v Londýně, 5, Percy Street, Bedford Square, s nímž Cherval udržoval spojení *před* kolínským procesem, je k tomu ochoten podat jakékoli vysvětlení), že jsem *za* kolínského procesu proti komunistům denuncoval Chervala prostřednictvím advokátů jako Stieberova spolčence, že pak podle výpovědí, jež byl *donucen* učinit sám Stieber, patřil Cherval roku 1851, když pod Stieberovým vedením zosnoval v Paříži německo-francouzské spiknutí[535], ke společnosti *mně nepřátelské*. „*National-Zeitung*" věděla z Vogtovy knihy, kterou si vybrala za předmět dvou úvodníků, že jsem i *po* skončení kolínského procesu ve spise „*Odhalení o kolínském procesu proti komunistům*", poslaném k vytištění do Švýcarska, denuncoval Chervala jako špicla. Když Cherval během kolínského procesu údajně uprchl z pařížského vězení, ve skutečnosti však přišel do Londýna jako špicl, byl přijat s otevřenou náručí v tehdejším Willichově a Schapperově dělnickém spolku, ale po interpelaci, s níž se advokáti v Kolíně (zejména Schneider II), instruovaní mnou, obrátili během soudního jednání v Chervalově záležitosti na Stiebera, byl odtud vyhnán.

Ze strany Vogta a jeho spojenkyně „*National-Zeitung*" to tedy byla *neslýchaně nestydatá* a *víc než záměrná pomluva*, když na mne svalovali odpovědnost za činy, jež prý tohle individuum, které jsem já odhalil, pronásledoval a které je notoricky známé jako můj nepřítel, napáchalo ve Švýcarsku. Vogt mluví o *Marxových spolčencích* v Ženevě, s nimiž se stýkal Cherval. Ani teď, stejně jako roku 1852, nejsem ve spojení *s vůbec nikým ve Švýcarsku.*

Opakuji, co jsem Vám napsal už dříve*: 15. září 1850 jsme se já a moji přátelé rozešli s částí londýnského ústředí tehdejší komunistické německé společnosti (nazvané „Svaz komunistů"), s tou částí, která se pod Willichovým vedením pustila do revolučního a konspiračního (ostatně nanejvýš dětinského a nijak nebezpečného) hudlaření „demokratické emigrace". Přenesli jsme ústředí do Ko-

* Viz tento svazek, str. 507.

lína a kromě Kolína jsme už *vůbec* nekorespondovali se žádnou částí kontinentu. Tato korespondence, jak dokázal kolínský proces, neobsahovala nic kriminálního. Od jara 1851, jakmile byli pozatýkáni jednotliví členové společnosti v Kolíně, jsme *(londýnská* část společnosti) přerušili *naprosto všechno spojení s kontinentem.* Korespondoval jsem už jen s jedním, mně ostatně osobně neznámým přítelem zatčených (panem *Bermbachem,* někdejším poslancem říšského shromáždění ve Frankfurtu) *o prostředcích obhajoby.* Moji přátelé v Londýně se jednou týdně scházeli, aby mařili Stieberovy neskonale nestydaté a denně se opakující policejní manévry. V polovině listopadu (1852) *po* skončení kolínského procesu, jsem se souhlasem svých přátel prohlásil „Svaz komunistů" za *rozpuštěný* a od té doby až do nynějška jsem nepatřil k žádné společnosti, ani *tajné,* ani *veřejné.* Ferdinand Freiligrath, který byl členem komunistické společnosti, od podzimu 1848 do jara 1851 bydlel v Kolíně a od jara 1851 dodnes žije v Londýně, může dosvědčit, že shora uvedené údaje jsou naprosto pravdivé. Ostatně postačujícím důkazem je přiložený dopis z 19. listopadu 1852, opatřený londýnským a manchesterským poštovním razítkem, který můj přítel B. Engels znovu vyhledal mezi svými starými papíry.

Přiloženou brožuru*, kterou citují Vogt a „*National-Zeitung*", jsem dal vytisknout v Bostonu (v Americe), když předtím bylo na bádenské hranici zkonfiskováno 2000 výtisků původního vydání, jež vyšlo v Basileji u Schabelitze. Dovíte se z ní, právě tak jako později seznáte z procesu Stieber-Eichhoff[34], který nyní probíhá v Berlíně, že komunistická společnost, k níž jsem patřil až do půli listopadu 1852, neposkytovala pro žalobu naprosto *žádnou skutkovou podstatu* a že já a moji londýnští přátelé jsme naopak se svými velmi omezenými prostředky energicky potrhali všechny sítě policejních intrik, takže *odsouzení* obžalovaných mělo být nakonec zajištěno ještě tím — jak říká ve svých přiznáních v „New-Yorker Criminal-Zeitung" z 22. dubna 1853 jistý *Hirsch*[536], někdejší Stieberův agent, který teď sedí v Hamburku ve vězení — že by Hirsch pod jménem Haupt odjel do Kolína a jménem tohoto jím představovaného Haupta

* K. Marx, „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".

složil křivou přísahu. K tomuto tahu mělo užuž dojít, když, jak říká Hirsch, pan von Hinckeldey napsal:

„Státní prokurátor doufá, že při vhodném složení poroty dosáhne výroku o vině i *bez mimořádných opatření*, a proto on (Hinckeldey) žádá, aby se už nevyvíjelo další úsilí."

Rozumí se samo sebou, že přiložená brožura má juristickou hodnotu pouze k vyjasnění mého boje proti Stieberovi a Hinckeldeyovi a proti tehdejšímu pruskému policejnímu systému. Společnosti v ní zmíněné patří už po řadu let historii.

V. Nakonec, abych Vám objasnil, proč je pro mne tak důležité, abych podal na „*National-Zeitung*" žalobu pro pomluvu, zmíním se ještě zcela krátce o *londýnských následcích* úvodníků „*National-Zeitung*".

V „*Daily Telegraph*" (novinách vycházejících denně v Londýně) *ze 6. února 1860* vyšel na dva a půl sloupce dlouhý článek nadepsaný: „*The Journalistic Auxiliaries of Austria*" („Novinářští pomahači Rakouska").

Tento článek, datovaný ve *Frankfurtu nad Mohanem*, ve skutečnosti však napsaný v *Berlíně*, je, jak ukáže už zcela zběžné srovnání, zčásti pouhá parafráze, zčásti doslovný překlad obou mnou inkriminovaných úvodníků „*National-Zeitung*", čís. 37 a čís. 41. Příslušné číslo „*Daily Telegraph*" Vám v nejbližších dnech zašlu. V tomto článku „*Telegraph*" jsem za prvé spolu se svými přáteli označen stejně jako v „*National-Zeitung*" za „spojence tajné policie"; za druhé je tam z „*National-Zeitung*" doslova přeložen celý pasus o Pekelnících, vyděračských dopisech, o mé souvislosti s Chervalovým penězokazectvím ve Švýcarsku atd., který uvádím sub IV.

Jakmile tento článek vyšel, napsal jsem ihned redaktorovi „*Daily Telegraph*"* a vyzval jsem ho pod pohrůžkou žaloby pro pomluvu *(action for libel)*, aby mi poskytl *amende honorable***. Odpověděl mi, že poslal můj dopis svému korespondentu do Německa a že vyčká jeho odpovědi. Tato odpověď se objevila v čísle „*Daily Telegraph*" ze *13. února* 1860 a v doslovném překladu (originál obdržíte během několika dní) zní takto:

* „Dopis redaktorovi ‚Daily Telegraphu'".
** veřejnou omluvu.

„*Frankfurt nad Mohanem 8. února.* S poznámkami, které Vám poslal dr. Marx jako odpověď na jeden z mých referátů, budu hned hotov. Poslal svůj dopis prostě na špatnou adresu. Kdyby byl onen učený pán poslal své poznámky přímo dr. Vogtovi nebo některému ze *stovky německých redaktorů*, kteří knihu dr. Vogta citovali, pak by jeho počínání bylo v souladu s tím, co ta věc zřejmě vyžaduje. Takto však nechává dr. Marx nevyvrácena četná obvinění, která byla proti němu vznesena přímo v jeho vlasti, a raději si zchlazuje žáhu útokem na jediný anglický list, který na svých stránkách uveřejnil to, co bylo otištěno a přetištěno *skoro v každém jen trochu větším německém městě*. Onen učený pán zřejmě úplně zapomíná, že nemá nejmenší právo stěžovat si na uveřejnění úryvku z nějaké nepříjemné zprávy v *anglickém* listě, *dokud neuzná za vhodné volat k odpovědnosti původce a šiřitele toho zla ve své vlasti*. Uzavírám tyto řádky prohlášením, že jsem ochoten přiznat nepravdivost údajů obsažených ve zmíněné zprávě, jakmile dr. Marx přesvědčí svět, že jsou falešné. Má-li pro to v rukou potřebné důkazy, *nemůže pro něj být nic snazšího, než této tak žádoucí věci dosáhnout*. Má k dispozici *přinejmenším 50 německých měst*, kde může zahájit procesy a domoci se, aby redaktoři byli náležitě potrestáni. *Nehodlá-li on zvolit tuto cestu*, není anglický korespondent povinen odvolávat to, co *sám netvrdil*, ale pouze *opakoval* s odvoláním na *nespornou autoritu nejvýš důvěryhodných pramenů*."

Jen mimochodem upozorňuji na přehánění, jímž se berlínský korespondent „*Daily Telegraph*" (myslím, že je to žid jménem Meier[537]) snaží maskovat svůj plagiát z „*National-Zeitung*". Napřed je to stovka německých redaktorů, pak mnoho tisíc (totiž tolik redaktorů, kolik je v Německu trochu významných měst), a nakonec je to *přinejmenším* 50 redaktorů, které prý mám zažalovat. *Nejvýš důvěryhodnými* prameny rozumí ovšem *svůj jediný pramen*, berlínskou „*National-Zeitung*".

Rovněž jen zběžně podotýkám, že jsem ve svém dopise adresovaném 6. února vydavateli „*Daily Telegraph*", jejž on, jak mi sám napsal, zaslal svému německému korespondentovi, oznámil vydavateli „Telegraph" a tedy také jeho korespondentovi, že podám *na berlínskou „National-Zeitung" žalobu pro pomluvu.*

Co tu považuji za jedině důležité a rozhodující, je okolnost, že „*Daily Telegraph*", schovávaje se za svého korespondenta, *mi odpírá jakékoli zadostiučinění, dokud nepovedu proces proti některému německému listu.* Odvolává se na „důvěryhodnou" autoritu „*National-Zeitung*", neboť ta jediná přináší *v této souvislosti* právě ty údaje, které otiskl „Daily Telegraph".

Chápete jistě, jaký skandál článek listu „*Telegraph*" v Londýně vyvolal. Za tento skandál vděčím „*National-Zeitung*". Už v zájmu své rodiny musím podat na „Telegraph" žalobu pro pomluvu (action for libel), přičemž potřebné zálohy zde činí — před rozhodnutím procesu — nejméně 200 liber št. K jaké *bezedné sprostotě* je Vogt schopen se snížit, poznáte z jeho padoušské insinuace, podle níž prý se mé údajné spojení s „*Neue Preussische Zeitung*" dá vysvětlit tím, že moje žena je sestra bývalého pruského ministra von Westphalen.

Očekávám nyní, že mi *obratem* sdělíte (pokud mi už nebyl nějaký dopis odeslán), zda jste obdržel tyto dopisy:

1. Dopis z Londýna ze 13. února spolu se zálohou 15 tolarů.
2. Dopis z Manchesteru z 21. února s plnou mocí a *7 přílohami.*
3. Tento dopis z Manchesteru z 24. února, k němuž jsou přiloženy: brožura „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" a dopis, jejž jsem napsal 19. listopadu 1852 B. Engelsovi a který je opatřen londýnským a manchesterským poštovním razítkem.

V dokonalé úctě

Váš zcela oddaný

dr. Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

14

Marx Wilhelmu Liebknechtovi

do Londýna

Koncept

27. února 1860,
6, Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester

Milý Liebknechte,

řekni Schapperovi, co je ve Vogtově knize[14]. Zajdi k němu. Řekne Ti, co jsem mu napsal.

Podle dopisu mého advokáta* z Berlína, který jsem dostal včera, to vypadá dobře. V informaci, kterou jsem mu poslal, jsem zároveň vyložil za Tebe, co bylo třeba. Zpracuj úplně tu část Vogtovy knihy, která se týká Tebe, tak abych to měl kdykoli k dispozici. Drž se však úplně *přesně* faktů.

Dále je nutné, aby usnesení, jímž se Dělnický vzdělávací spolek postavil 6. února 1860 za mne a proti Vogtovi[62], podepsané předsedou spolku**, bylo *neprodleně* ověřeno policejním soudcem (tj. podpis). Promluv tedy s Weberem***, bude-li třeba.

Srdečně Tě a Tvou paní zdravím.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* justičního rady Webera.
** Georgem Müllerem.
*** Josefem Valentinem Weberem.

15

Marx Karlu Schapperovi

do Londýna

Koncept[538]

6, Thorncliffe Grove, Oxford Road, Manchester,
27. února 1860

Milý Schappere,

napsal jsem Liebknechtovi, aby Ti pověděl, co je ve Vogtově knize[14], takže se sám přesvědčíš, jak důležitý je berlínský proces proti „National-Zeitung" (proces proti „Telegraph" je podružný) pro historické ospravedlnění naší strany a pro její další postavení v Německu. Dostal jsem včera dopis od svého advokáta* v Berlíně, podle něhož si pan Zabel z „*National-Zeitung*" bude muset odpykat své horlení pro Vogta bližším seznámením se s káznicí. Můj advokát považuje za důležité, abys před některým londýnským policejním soudcem (soudce v Bow Street je náš člověk, zná už Liebknechta, který může jít s Tebou) co možná brzo učinil toto nebo podobné affidavit**:

„Prohlašuji tímto, že jsem roku atd. uvedl Chervala (alias Crämera atd.) do londýnské odbočky německého podpůrného spolku nazývaného ‚Der Bund' (Svaz)*** (spolku, který mimochodem už před dlouhou dobou přestal existovat); že dne atd. 1848 jmenovaný projížděl Kolínem, kde se mnou měl krátký rozhovor, o němž jsem se dr. Karlu Marxovi ani nezmínil. Cherval tak byl osobou dr. K. M. naprosto neznámou; že v letech 1851—1852, za svého pobytu v Paříži, Cherval patřil k té odbočce německého podpůr-

* justičního rady Webera.
** Následující odstavec (text affidavit) je v originále anglicky.
*** „Svaz komunistů".

ného spolku zvaného ‚Der Bund', kterou jsem tehdy vedl já a pan Willich, žijící nyní v Cincinnati, Spoj. státy, a s touto naší odbočkou také korespondoval; že na podzim roku 1852, po svém návratu z Paříže do Londýna, Cherval vstoupil do veřejného německého dělnického spolku zvaného ‚Der Arbeiterbildungsverein'*, jehož členem byl už předtím, do spolku, který jsem tehdy vedl já a zmíněný pan Willich; že v důsledku veřejných odhalení Chervala, učiněných v Kolíně nad Rýnem během procesu s dr. Beckerem** a jinými, a na základě dalších informací získaných z jiných zdrojů byl řečený Cherval veřejně vyloučen ze shora jmenovaného Německého dělnického spolku a brzy nato zmizel z Londýna."[539]

Engels Tě dává srdečně pozdravovat; přijede ostatně sám někdy na jaře do Londýna. Prosím Tě, neztrácej čas.

Salut.

Tvůj

K. M.

V affidavit se mluví o „podpůrném spolku", protože něco takového nezní anglickému policejnímu soudci vůbec podezřele, podpůrným spolkem se ostatně může rozumět všechno, co se chce.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu Přeloženo z němčiny a angličtiny

* tj. do Německého vzdělávacího spolku v Londýně.
** Hermannem Beckerem.

16

Marx Muzembinimu

do Londýna

Koncept[538]

Manchester, 27. února 1860
6, Thorncliffe Grove, Oxford Road
Přiloženo k dopisu mé ženě;
Muzembinimu pod svrchu
uvedeným datem toto*:

Milý Muzembini,

pan Faucher Vám, jak předpokládám, už asi řekl, že jsem právě teď zaměstnán dvěma procesy pro urážku, z nichž jeden vedu v Berlíně proti „National-Zeitung", druhý v Londýně proti „Daily Telegraph"; oba kvůli pamfletu bonapartovského agenta Vogta[14], namířeného proti mně.

Pokud jde o druhý proces, je pro mne nanejvýš důležité, abych byl přesně informován o vztazích generála Klapky ke Švýcarské generální bance a k Otomanské bance, o vzájemných vztazích těchto dvou bank, o vztazích Otomanské banky k Musurusovi a o jeho vztazích k Rusku.

Budu Vám velmi zavázán, jestliže mi poskytnete potřebné informace a zašlete mi je na mou nynější manchesterskou adresu.

S uctivým poručením paní Muzembiniové

Váš oddaný

K. Marx

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinénija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Tuto poznámku připsal Marx německy.

17

Marx Ferdinandu Freiligrathovi

do Londýna[540]

29. února 1860
6, Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester

Milý Freiligrathe,

Tvůj dopis mi byl velmi milý, protože já sice uzavřu přátelství jen s málokým, ale pak je to nastálo. Moji přátelé z roku 1844 jsou mými přáteli dodnes. Pokud však jde o vlastní oficiální část Tvého dopisu, spočívá na velkých nedorozuměních. Proto na vysvětlenou tolik:

1. *Proces Eichhoff-Stieber.*[34]

„Materiál", který jsem dodal Juchovi (přičemž jsem mu ještě vysvětlil, že on a Eichhoff si nezasluhují mé podpory z dvojího důvodu: *za prvé* pro způsob, jakým psali v „*Hermannu*" o kolínském procesu; *za druhé* poněvadž jsem přesvědčen, že Eichhoff je pouhým nástrojem bývalého policejního rady Dunckera, který se chce pomstít Stieberovi, docela tak jako kdysi Vidocq v Paříži Gisquetovi; že však přesto udělám všechno, co bude v mé moci, abych přispěl ke svržení a potrestání Stiebera, i kdyby jen proto, abych pomstil smrt svého přítele dr. Danielse), tento „materiál" obsahuje toto:

Dal jsem Juchovi exemplář „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům", svůj tištěný spis vydaný nejprve ve Švýcarsku, potom v Bostonu, který Vogt cituje jako známou knihu, vůbec ne „něco tajného".

Řekl jsem Juchovi, že je v něm všechno, co vím.

A konečně jsem ho upozornil, že Lewald (Eichhoffův obhájce)

by měl vyslechnout jako svědka Hirsche, který sedí v Hamburku. To se stalo. Hirsch teď pod přísahou přiznal, že „kniha protokolů" byl *pruský výrobek* a všechno ostatní *právně* stíhatelné.

Tedy „odhalení", která tento proces přináší prostřednictvím mého „materiálu", *zprošťují* bývalé členy Svazu byť i jen zdání právní *viny* a *odhalují pruský policejní systém*, který jakmile byl „kolínským procesem" a hanebnou zbabělostí kolínských porotců jednou už zaveden, vyrostl v Prusku v takovou moc, která teď konečně začala být nesnesitelná i samotným buržoům a dokonce i Auerswaldovu kabinetu. Voilà tout.*

Ostatně *žasnu*, jak Tě vůbec mohlo napadnout, že bych strkal policii něco pod nos. Znáš přece dopisy z Kolína (1849—1850), kde se mi, jak víš, *přímo* předhazovalo, že jsem nechal přespříliš usnout agitaci Svazu (což jsem tehdy dělal z velmi dobrých důvodů, rozhodně ne z ohledu na sebe).

2. *Můj proces proti „National-Zeitung"*.

Poznamenávám především, že od té doby, kdy byl „Svaz"[50] na *můj návrh* v listopadu 1852 rozpuštěn, *nikdy* jsem už nepatřil a nepatřím k žádné *tajné* ani *veřejné* společnosti; že tedy *strana* v tomto docela efemérním smyslu pro mne přestala existovat před osmi lety. Přednášky o politické ekonomii, které jsem po vyjití svého spisu** (na podzim 1859) pořádal pro několik vybraných dělníků, mezi nimiž byli také *bývalí* členové Svazu, neměly nic společného s uzavřenou společností, dokonce ještě méně než třeba přednášky pana Gerstenberga v Schillerově výboru.

Jistě si vzpomeneš, že jsem dostal od předáků značně rozvětveného newyorského komunistického spolku[541] (mezi nimi byl také Albrecht Komp, manažer General Bank, 44, Exchange Place, New York) dopis, který prošel Tvýma rukama a v němž na mne ti lidé takříkajíc naléhali, abych reorganizoval starý Svaz. Uplynul celý rok, než jsem odpověděl, a pak jsem odpověděl, že od roku 1852 nemám už s *žádným* spolkem nic společného a jsem pevně přesvědčen, že mé teoretické práce prospívají dělnické třídě víc, než kdybych začínal se spolky, jejichž čas na kontinentě minul. V londýn-

* To je vše.
** „Ke kritice politické ekonomie".

ském listě „Neue Zeit" pana Scherzera jsem pak byl ještě několikrát, sice ne jmenovitě, ale přece srozumitelně za tuto „nečinnost" rozhořčeně napadán.

Když přijel (poprvé) z Düsseldorfu Levy, který tehdy často navštěvoval i Tebe, naservíroval mi dokonce nabídku na povstání továrních dělníků v Iserlohnu, Solingen atd. Takové nesmyslné a nebezpečné *bláznovství* jsem rázně odmítl. Dále jsem mu vysvětlil, že už nepatřím k žádnému „Svazu"; už jen pro nebezpečí, jemuž vystavuje takový spolek lidi v Německu, se rozhodně do něho *nemohu* pouštět. Levy se obrátil do Düsseldorfu a vyslovoval se, jak jsem se brzy nato dověděl z dopisů, velmi pochvalně o Tobě, kdežto mě odsuzoval pro mou „doktrinářskou" lhostejnost.[542]

Tedy o „*straně*" v tom smyslu, jak mi o ní píšeš Ty, nevím *nic* již od roku 1852. Jsi-li Ty *básník*, jsem já *kritik* a skutečně mi úplně stačí zkušenosti, které jsme udělali v letech 1849—52. „Svaz", stejně jako société des saisons[543] v Paříži a jako stovka jiných společností, byl jen epizodou v dějinách strany, která všude živelně vyrůstá z půdy moderní společnosti.

Co potřebuji v Berlíně dokázat (myslím vzhledem k této staré a zastaralé historii Svazu), je dvojí:

Jednak že od roku 1852 neexistuje žádná taková společnost, jejímž bych *já* byl členem;

dále, že pan Vogt je *svinsky nestydatý pomlouvač*, když komunistickou společnost, která existovala do listopadu 1852, špiní ještě víc než Tellering.

K poslednímu bodu jsi ovšem svědkem *Ty*, a *Tvůj dopis Rugovi* (z léta 1851) dokazuje, že v období, *o něž tu jedině jde*, jsi pokládal takové útoky za útoky namířené na Tebe.

Prohlášení* v „*Morning Advertiser*", „*Spectator*", „*Examiner*", „*Leader*" a „*People's Paper*" jsi podepsal i Ty. Jedna jeho kopie je v *kolínských soudních aktech.*

Také ses v nejmenším nepozastavoval nad tím, že jsem se o této věci znovu zmínil ve svých „Odhaleních" (str. 47 *bostonského* vydání[544]).

* K. Marx a B. Engels, „Prohlášení zaslané redakcím anglických novin".

Právě tak se objevilo Tvé jméno, a to jako pokladníka, v naší tištěné výzvě k peněžní sbírce pro odsouzené.[545]

Ale to snad není nutné znovu připomínat.

Naprosto nevyhnutelné však je, aby můj berlínský advokát* dostal následující *můj* dopis Engelsovi, který nebyl *v obálce* a jsou na něm *obě poštovní razítka*, londýnské i manchesterské, takže je to *soudně průkazní* dokument.

„28, Dean Street, Soho, Londýn 19. listopadu 1852

Milý Engelsi,

Svaz** se minulou středu*** na můj návrh *rozpustil* a *učinil prohlášení*, že ani na kontinentu další trvání Svazu *neodpovídá současné situaci*. Na kontinentu ostatně přestal fakticky existovat už po Bürgersově a Röserově zatčení. Přikládám *prohlášení* pro anglické listy atd. Kromě toho udělám ještě podrobnou litografovanou zprávu" (místo toho jsem udělal brožuru† u Schabelitze) „o *policejních svinstvech* atd. a pro Ameriku výzvu k peněžní sbírce na uvězněné a jejich rodiny. Freiligrath je pokladníkem. Podepsali to všichni naši lidé." (Zbývajících několik řádek je bez významu.) „Tvůj *K. M.*"[546]

V takovém dokumentu nemohu ovšem *žádné jméno* vyškrtnout. To je jediný případ, kdy potřebuji *ke konstatování skutečnosti*, totiž *rozpuštění Svazu*, Tvé jméno potud, že se náhodou vyskytuje v *mém* dopise z roku 1852. Nezdá se mi, že by Tě to mohlo nějak kompromitovat.

Jeden Tvůj dopis z roku 1851 bych rád použil v brožuře, která vyjde *po* procesu.†† Není v něm naprosto **nic** právnicky kompromitujícího. Ale protože to bude trvat ještě řadu týdnů, domluvím se o tom s Tebou ústně.

Z uvedeného plyne:

„Schůze, usnesení a akce strany" po roce 1852 náleží do *říše snů*, což bys ostatně mohl vědět i bez mého ujištění, a velmi četné dopisy, které jsi mi poslal, nasvědčovaly, že to víš.

* justiční rada Weber.
** Svaz komunistů.
*** 17. listopadu 1852.
† „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".
†† „Pan Vogt".

Jediná činnost, v níž jsem po roce 1852, pokud to bylo nutné, totiž do konce roku 1853, pokračoval s některými *stejně smýšlejícími přáteli* za oceánem, byl „system of mockery and contempt"*, jak to pojmenoval pan Ludwig Simon roku 1851 v „*Tribune*",[547] vůči *demokratickému emigrantskému podfukářství* a *revolučnímu hudlaření*. Tvá báseň proti Kinkelovi[504] i Tvá korespondence se mnou z té doby dokazují, že jsi postupoval v úplné shodě se mnou.

To ostatně nemá s procesy nic společného.

Tellering, **Bangya,** Fleury atd. *nikdy* ke „Svazu" nepatřili. To se ví, že v bouřích vyplouvá kal, že žádná revoluční doba nevoní růžovým olejem a že se tu a tam na člověka nalepí dokonce i všelijaký neřád. Aut, aut.** Když si ostatně připomeneme, jaké obrovské úsilí vyvinul proti nám celý oficiální svět, který ve snaze nás zničit ne snad trochu klopýtal o code pénal***, nýbrž se jím přímo brodil; připomeneme-li si nevymáchanou hubu „demokracie hlouposti", která naší straně nikdy nemohla odpustit, že má víc rozumu a charakteru než ona; známe-li *současné* dějiny všech ostatních stran; a zeptáme-li se konečně, co tedy lze celé straně *skutečně* vytýkat (ne ovšem *hanebnosti* takových Vogtů nebo Telleringů, *které lze vyvrátit před soudem)*, dojdeme k závěru, že naše strana v tomto devatenáctém století vyniká svou *čistotou*.

Lze se v měšťáckém prostředí nebo v obchodu vyhnout špíně? Vždyť v obchodu je špína na svém přirozeném místě. Příkladem je sir R. Carden, vide parlamentní Modrou knihu o volebních úplatcích[548]. Příkladem je pan **Klapka,** o jehož personáliích jsem teď přesně informován. Klapka není ani o chlup lepší, ba snad je ještě horší než **Bangya,** kterého on a Kossuth přes jeho čerkeské hrdinské činy a přes *mou* veřejnou denunciaci† *dodnes* v Cařihradě protežují, a to jen proto, že jim viděl *příliš hluboko* do karet. Osobně byl Bangya slušnější než Klapka. Vydržoval si metresu, kdežto Klapka se dal metresou *celá léta* vydržovat atd. Telleringovu špínu nechť vyváží Betova čistota a nechť dokonce i Reiffova necudnost najde

* metoda výsměchu a pohrdání.
** Buď, anebo.
*** trestní zákoník.
† „Zrádce v Čerkesku", „Pozoruhodný kousek historie", „Ještě jedna podivná kapitola moderních dějin".

svůj ekvivalent v cudnosti Pauly, která rozhodně nebyla členkou strany a ani se za ni nevydávala.

Počestná podlost či podlá počestnost solventní (a i to, jak ukazuje každá obchodní krize, jen za velmi dvojznačných výhrad) morálky není pro mne ani o chlup lepší než nectihodná podlost, jíž se nemohly docela vystříhat ani první křesťanské obce, ani klub jakobínů, ani náš nebožtík „Svaz". Jen si člověk zvykne, že v měšťáckém prostředí ztrácí cit pro ctihodnou podlost či podlou ctihodnost.

3. *Speciální záležitost Vogt-Blind.*

Po Vögelově[66] a Wiehově* affidavit (za falešné affidavit je, jak známo, deportace), po Blindově prohlášení v *augsburské „Allgemeine Zeitung"*[509] a prohlášení dr. Schaibla (*„Daily Telegraph"* z 15. února)[71], jež byly těmito affidavit vynuceny, je věc do té míry *vyřízena*, že *teď* je Tvé svědectví k tomuto bodu už zcela zbytečné. Ve věci Blind mi vadí jen embarras de richesses**. Obrátil jsem se v této záležitosti na Ernesta Jonese, s nímž jsem se už dva roky nestýkal pro jeho hloupý postoj, jehož se však teď *veřejně* zase vzdal, k Brightovi, Gilpinovi atd.[549] Obrátil jsem se na *něj*, za prvé, protože mi z vlastního popudu, stejně jako mnozí jiní, mezi nimi i mně zcela neznámí lidé, vzápětí *poté*, co vyšel *„Telegraph"* ze 6. února, tlumočil své nejhlubší pobouření nad hanebností Vogta,[550] toho Vogta, který se nestydí tvrdit, že Svaz komunistů byl založen proto a že v tomto smyslu od roku 1849 do roku 1852 také působil, aby *pod pohrůžkou denunciace vydíral od kompromitovaných lidí v Německu peníze*, a který z mého „sešvagření" s von Westphalenem*** vyvozuje mé „spojení" s *„Neue Preussische Zeitung"* atd. (tahle Jonesova demonstrace mi přišla vhod kvůli mé paní, protože od dam nelze požadovat, aby jim narostla politická hroší kůže, a protože dámy jsou zvyklé právě na katastrofách měřit, nakolik je přátelství opravdové); *za druhé* proto, poněvadž jsem v Blindově *právně velmi povážlivém případu* nechtěl konzultovat *ani řádného anglického právníka*, ne snad z ohledu na Blinda, ale z ohledu na jeho ženu a děti. Z téhož ohledu jsem

* Viz tento svazek, str. 500–502.
** rozpaky z nadbytku, z velkého výběru.
*** Ferdinandem von Westphalen.

anglický oběžník* neposlal do „*Morning Advertiser*" a kromě „*Telegraph*" do žádného *anglického* deníku.

Jones mi řekl toto:

„Na základě Wiehova affidavit můžeš, a já sám s Tebou půjdu k policejnímu soudci, ihned vymoci zatykač na Blinda pro *conspiracy***. Ale rozvaž si, že je to *žaloba pro* **trestný čin,** a jakmile ji jednou podáš, nebude už v Tvé moci vzít ji zpátky."

Nato jsem se Jonese zeptal (může Ti to všechno povědět znovu sám; bydlí: 5, Cambridge Place, Kensington, W.), zda by nemohl Blinda varovat a tak ho přimět, aby jednak prohlásil všechno, co o Vogtovi ví, a jednak přiznal, že jeho *svědectví*, která otiskl v *augsburské* „*Allgemeine Zeitung*", byla falešná.

Jones opáčil:

„V případech conspiracy jde o trestný čin, a proto by každý *pokus advokáta* o urovnání nebo dosažení kompromisu byl sám trestně stíhatelný."

Jones bude v záležitosti s „*Telegraph*" působit jako můj právní poradce.

Po tomto Jonesově vyjádření jsem se octl v trapných rozpacích, protože jsem na jedné straně *vůči své rodině* povinen přinutit „*Telegraph*", aby svá tvrzení odvolal, a na druhé straně jsem nechtěl udělat takový krok, který by byl mohl Blindově *rodině juristicky* uškodit. Východisko jsem našel v tom, že jsem poslal Louisi Blankovi, Blindovu příteli, opis obou affidavit spolu s dopisem, v němž se mj. doslova říká:

„Ne kvůli panu Blindovi, který by si to víc než zasloužil, ale kvůli jeho rodině mi bude líto, budu-li nucen přikročit k jeho trestnímu stíhání."

Tento krok přivodil Schaiblovo (chudinka!) prohlášení, právě tak jako můj tištěný oběžník, který jsem hned po vyjití poslal Blindovi, přivodil *týž den* Blindovo prohlášení proti Vogtovi v *augsburské* „*Allgemeine Zeitung*". Blind ve své bádenské pokoutní mazanosti zapomněl, že má proti sobě člověka, který *nezná ohledy*, jakmile je v sázce jeho čest nebo čest jeho strany.

* K. Marx, „Proces proti augsburské ‚Allgemeine Zeitung'".
** spolčení k trestnému činu.

Věc se má teď tak: Proces proti „*Daily Telegraph*" je zahájen, můj advokát jej však bude odkládat *až do té doby*, než bude rozhodnut proces proti „*National-Zeitung*". Kdyby mi Schaible otevřeně sdělil, co ví proti Vogtovi (Schaible je přirozeně Blindův cvičený slon), bylo by pro mne po jeho prohlášení v „*Telegraph*" z 15. února zhola zbytečné, abych přikládal v Londýně k aktům ona affidavit. V Berlíně, kde to pro Blinda nemá *žádné soudní* následky, je to přirozeně nevyhnutelné. Zda Schaible je či není skutečným (literárním) autorem „letáku", nemění nic na faktech zjištěných affidavity, že totiž svědectví, která otiskl Blind v *augsburské* „*Allgemeine Zeitung*", jsou falešná*, že byla získána s pomocí conspiracy, že leták byl vysázen v Hollingerově tiskárně, napsán Blindovým písmem a že jej Blind předal Hollingerovi k vytištění.

Tyto věci jsou bezpochyby odporné, avšak o nic odpornější než celé evropské dějiny od roku 1851 se všemi svými diplomatickými, vojenskými a literárními úvěrovými evolucemi.

„Všemu, všemu navzdory"[551] bude pro nás *filistři na mne*** vždycky lepší heslo než *podat se filistrovi*.

Vyslovil jsem otevřeně svůj názor, který doufám v podstatě sdílíš. Snažil jsem se dále odstranit nedorozumění, jako bych „stranou" rozuměl už 8 let mrtvý „Svaz" nebo už 12 let rozpadlou redakci novin***. Stranou jsem rozuměl stranu ve velkém historickém smyslu.

V nejupřímnějším přátelství

Tvůj

K. Marx

P. S. Právě jsem dostal dopis od své ženy, v důsledku kterého bych byl velmi rád, kdybys v sobotu *(pozítří)* (ne v pátek, protože si ještě započítám úterní článek) vystavil směnku na 16 liber št. na „*Tribune*". Generální zmocněnec† Tě navštíví jako obvykle.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 523—524.
** Parafráze z bible („Filištínští na tě" — Kniha soudců, kap. 16, verš 9).
*** redakci „Neue Rheinische Zeitung".
† zřejmě Helena Demuthová.

18

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

3. března 1860
6, Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester

Milý Lassalle,

odpovídám Ti obratem, ale krátce (doufám však, že jasně), protože vězím až po uši v práci se dvěma procesy.

1. *Ad vocem:* „*Můj proces proti* „*National-Zeitung*".

O výsledku procesu nemůžeš soudit, protože nevíš, jaké papíry mám v rukou, to za prvé; a za druhé nevíš, jak *úplně* si Vogt své lži vycucal z prstu. Ale pro *útok* jsi měl být od samého začátku. Druhý proces je proti londýnskému „*Daily Telegraph*" pro rozšiřování a reprodukování článků „*National-Zeitung*". „*Telegraph*" je *nejsprostší* deník v Londýně, a to už něco znamená, ale rozhodně to nejsou *malé* noviny. Má ze *všech* londýnských deníků *největší* náklad. Subvencuje ho speciálně *Palmerston*. To je důvod, proč tam ten neřád *proti mně* tak obšírně přetiskli. „Rytíře šlechetného vědomí" dostaneš zároveň.

2. „Superbus gestus"* existuje jen v Tvé představivosti.[562] Naproti tomu v *obou* Tvých dopisech, jak *svorně* usoudili Engels, Wolff a má žena, kterým jsem je dal přečíst, se projevuje jakási *rozpačitost* nad Vogtovým hanopisem[14], a asi tomu tak bude, jestliže tres faciunt collegium**.

Poslal jsem Ti ten hadr atd.***, abych Ti ad oculos demonstro-

* „Vznešené gesto".
** tři tvoří sbor (tj. jsou schopni něco posoudit).
*** Viz tento svazek, str. 520.

val, jak asi *Ty* vzkypíš nad nějakou takovou všivárnou, a přitom to není ani *vytištěno*, ani se to nedá srovnávat s Vogtovými hanebnostmi.

Z *trestných činů* obvinil Vogt mne. V Tvých dopisech jsem nenašel ani stopu po nějakém rozhořčení na toho biedermana, kterému bych snad měl ještě dát veřejnou amende honorable*. Kdyby byl Vogt znal Tvůj poměr ke mně a měl v rukou Wissův hadr, byl by jej otiskl jako autentický dokument k dějinám „Pekelníků"[54]. Tvá domněnka, že jsem se už někde veřejně zmiňoval (kromě jednoho dopisu *Tobě*[553]) o tom, co má Blind v ruce proti Vogtovi, je lehkomyslná. Že Vogt je *bonapartistický agent*, to mi bylo úplně jasné z jeho knihy[554]. Když Willich (Techow napsal[44] jen to, co mu Willich roku 1850 našeptal) na mne házel podobné bláto roku 1853 ve *Spojených státech*, Weydemeyer, dr. Jacobi a Cluss to všechno spontánně, ještě než jsem se o tom mohl dovědět, veřejně prohlásili za hanebnou pomluvu.[555] V Německu nenašel proti tomuto nestydatému útoku ani jeden z mých tamějších přátel slovo protestu; místo toho dostávám dopisy s otcovským napomenutím.

Bylo tedy docela na místě, že jsem Tě tím hadrem atd. přiměl, aby ses vpravil do *mé* situace nebo spíš abys ji správně, trochu vášnivěji a méně doktrinářsky chápal.

Neposlal jsem Ti *kopii* dopisu dr. Wisse, ale originál (to jest kopii, kterou jsem dostal z Ameriky). Dronke o tom hadru nic neví. O nějaké *konduitní listině*[556] nemůže být ani řeči. V soukromém dopise příjemci Wissova dopisu** jsem se zmínil o Tobě jako o jednom z nejschopnějších lidí v naší straně a jako o svém a Engelsově intimním příteli. Příjemce, kterého nechci jmenovat, *dokud se ho předem nezeptám*, tlumočil patrně tento můj dopis nebo aspoň jeho obsah Wissovi. Odtud ty Wissovy nářky. Já sám nemám, ani jsem *nikdy* neměl s Wissem žádné spojení. Wiss se kdysi nabízel „*Neue Rheinische Zeitung*", poslal do ní příspěvek, který jsem hodil do koše, a vůbec jsem mu neodpověděl. V *New Yorku* uveřejnil (ve Weitlingově „Republik der Arbeiter") řadu pitomých článků *proti mně*.

Slova „*oficiální*" obvinění jsem použil pouze v protikladu

* omluvu.
** Adolfu Clussovi.

k Wissovu „*důvěrnému*" dopisu.* Připadá mi teď samotnému — psal jsem to ve spěchu — navýsost komické.

Kdo byli ti lidé z Düsseldorfu,** to Ti nemohu říci, dopustil bych se věrolomnosti. Stačí ale poznamenat, že *já* jsem s nimi *žádné* spojení nenavázal. Pokud jde o *nevděk* dělníků, pak nevděk vůči Tobě je jen dětská hra proti tomu, co jsem zakusil já na vlastní kůži. *Levy* však není ani ta osoba, ani jedna z těch osob. *Becker****, *Bermbach*, *Erhard*, *Uhlendorff* (toho posledního *neznám*) mi *proti* Tobě nebo *o* Tobě nenapsali *nikdy* ani řádku.[557]

Není pravda, že jsem se *já* „spojil" s Beckerem. Ústředí Svazu[50] bylo přeloženo do Kolína. Tam se měla přijímat absolutní rozhodnutí. (Tento „Svaz", stejně jako všechno, co s ním souvisí, už *dávno* patří *minulosti*. Jeho dokumenty, až na 2 nebo 3, jsou v Americe.) Tam přijali Beckera. Tak navázal *on* spojení se mnou.

Srovnáš-li teď zmíněná fakta s významem, který jim dáváš *Ty*, vysvitne Ti Tvůj obzvláštní talent k „nedůvěřivosti".

Co se mé nedůvěřivosti týče, *já* vím (a budu Ti *zavázán*, uvedeš-li mi *jiné* případy) za 18 let svého veřejného působení jen o *dvou* případech, kdy by mě bylo možno obvinit z *náznaku* této duševní choroby.

a) Přijal jsem do „*Neue Rheinische Zeitung*" denunciaci z Paříže proti Bakuninovi, která pocházela ze dvou na sobě zcela nezávislých pramenů. Jedním z těchto pramenů byl jeden Polák, můj známý†. Druhým byla *pařížská litografovaná korespondence*, která stejně onu denunciaci, i kdybych ji *já* neotiskl, přihrála *všem* novinovým redakcím. *Veřejné* obvinění bylo v zájmu věci i v zájmu Bakuninově. Bakuninovo odvetné prohlášení v „Neue Oder-Zeitung" jsem *ihned* přetiskl. Když si Kościelski, kterého Bakunin poslal ke mně do Kolína, aby mě jeho jménem vyzval na souboj, prohlédl *dopisy z Paříže*, byl tak přesvědčen o mé redaktorské *povinnosti* tu denunciaci otisknout (otiskl jsem ji jako korespondenci bez komentáře), že Bakuninovi *obratem* napsal, že mu dál vyzyvatele na souboj dělat nemůže. Kościelski se stal jedním z nejlepších a nejcennějších přátel „Neue

* Viz tento svazek, str. 520.
** Viz tento svazek, str. 47.
*** Hermann Becker.
† Ewerbeck.

Rheinische Zeitung". Bakuninovi jsem dal v „*Neue Rheinische Zeitung*" veřejnou satisfakci, osobně jsem se s ním smířil v Berlíně (v srpnu 1848) a později jsem za něj lámal kopí v „*Tribune*" (1851).[558]

b) V „*Odhaleních o procesu proti komunistům*" se o některých lidech, zejména o **Schapperovi,** O. Dietzovi a v menší míře o *Willichovi* mluví nespravedlivě, ale

Schapper sám (a Dietz v jednom dopise Schapperovi) přiznal, že jsem byl principiálně vůči nim v právu;

že se zapletli do takových hloupostí, že by byl div, kdyby se na ně pohlíželo bez podezření;

že Willich se tehdy *pominul rozumem* a byl *proti mně všeho* schopen; a skutečně se také dopustil proti mně a mým přátelům *hanebností.*

A konečně:

Věta „Co se týče mé *nedůvěřivosti*, nemůžeš si na ni přinejmenším stěžovat"*,

byla *oprávněnou* replikou na Tvou větu: (cituji ji zpaměti) „Kdo Tě zná, u toho Ti Vogtova brožura neuškodí atd." Na toto uklidňující ujištění jsem Ti oplatil stejným.

Pokud jde o to „mnoho pravdy"*, musím se v Londýně podívat ještě do Tvého dopisu.

Doufám teď, že jsou všechny body vyřízeny.

Tvůj

K. M.

Ještě jedna věc. Radil jsi mi, abych s „žalobou" počkal, až si sám přečtu Vogtovu knihu. Cožpak ty výňatky v „*National-Zeitung*" nestačily? Mohl by někdo, kdo je „integer vitae scelerisque purus"**, tady ještě čekat?

Adolf Stahr, nezná snad *ten* korespondenta „*Telegraph*"? Alespoň při smrti paní Kinkelové přišel s věcmi, z nichž byla na hony cítit Fanny Lewaldová.[559]

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 519—520.

** „života bezúhonného a neposkvrněný zločinem" (Horác, „Ódy", kniha I, óda 22, verš 1).

19

Marx justičnímu radovi Weberovi

do Berlína[560]

3. března 1860
6, Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester

Velevážený pane!

Obdržel jsem Váš dopis z 22. února a především Vám chci upřímně poděkovat, že jste přijal můj mandát.

Plně souhlasím se způsobem, jak hodláte v té záležitosti postupovat. I kdyby snad mnou uvedený článek obžaloby zůstal z formálních důvodů bez juristického úspěchu, je v každém případě kvůli veřejnosti krajně důležité, aby byla žaloba podána.

Dovoluji si jednak jako komentář k připojeným přílohám, jednak abych definitivně doplnil svou informaci, sdělit Vám některé další poznámky, přičemž ještě předesílám, že číslování bodů obžaloby — poněvadž nemám kopii dopisu, který jsem Vám poslal 13. února* — odpovídá mému poslednímu dopisu z 24. února**.

Ad IV. Ad vocem Chervala.

Z „*Odhalení o kolínském procesu proti komunistům*", která jsem Vám zaslal, už patrně víte, že pan *Karl Schapper* byl jedním ze dvou vůdců části „Svazu komunistů"[50] v roce 1850 se mnou znepřátelené, které jsem obviňoval z falešného chápání smyslu tehdy existující tajné společnosti, jež měla podle mého přesvědčení šířit názory, ale zdržovat se veškeré a vší konspirativní činnosti, že jsem tedy jak ústy advokátů před soudním dvorem v Kolíně, tak i později svým výše

* Viz tento svazek, str. 503—508.
** Viz tento svazek, str. 521—539.

uvedeným pamfletem, který vyšel ve Švýcarsku a v Americe, veřejně nařkl pana Schappera a společníky, že Stieberovi a jeho agentům poskytli *záminky* pro jejich policejní manévry, a tak zavinili soudní stíhání mých přátel v Kolíně.

Jakkoli muselo být pro samolibost pana Schappera těžké doznat před soudem své chyby, věděl jsem přece, že je to čestný člověk (byl v letech 1848—1849 korektorem „*Neue Rheinische Zeitung*"), a proto jsem mu odtud poslal dopis* s prosbou, aby o tomto bodě učinil před některým londýnským policejním soudcem affidavit. Učinil to ihned, jak jsem čekal. *(Viz přílohu a); překlad: příloha f, 1.)*

Pan Schapper se stejně jako já už řadu let zdržuje *jakékoli* agitace.

Schapperovo affidavit odstraňuje i poslední nejasnost, pokud jde o můj poměr k ničemnému Chervalovi, o čemž by ostatně „*National-Zeitung*" nemohla mít žádných pochyb, kdyby byla byť *jen zběžně* nahlédla do *veřejných* zpráv o jednání kolínského procesu proti komunistům (říjen a listopad 1852) *otiskovaných v nejvýznamnějších pruských novinách.* To však byla povinna udělat, než na mne uvalila obvinění z tak hanebných činů. Byla to povinna udělat tím spíš, že se *sama* ve svých úvodnících znovu a znovu o tomto procesu zmiňuje. Schapperovo affidavit *dokazuje*, že Cherval *nikdy* nebyl ve spojení se mnou, ale pouze s mými tehdejšími protivníky. Pokud jde o Chervala, mohu dodat ještě toto:

Z jednoho starého dopisu, který jsem napsal *já* Bedřichu Engelsovi do Manchesteru (28. října 1852) a který Engels uschoval, vyjímám následující místo:

„Že byl Cherval policejním špiclem, dokazuje toto:

Za prvé: Jeho podivný útěk z pařížského vězení hned po odsouzení.

Za druhé: Nerušený pobyt v Londýně, ačkoli je sprostý zločinec.

Za třetí: Pan de Rémusat (dal jsem Schneiderovi II plnou moc, aby ho v krajním případě jmenoval) mi dal vědět, že se mu Cherval nabídl za agenta princů Orleánských. Psal nato do Paříže a dostal

* Viz tento svazek, str. 541—542.

tyto dokumenty (jejich opisy jsem viděl), z nichž vyplývá, že Cherval byl nejdřív pruským policejním agentem, a teď je bonapartistickým."[561]

Obsah shora citovaného úryvku *dosvědčí* pan *advokát Schneider II* z Kolína, budete-li považovat za nutné předvolat ho jako svědka do Berlína. Monsieur de Rémusat, o němž je ve výňatku z dopisu Engelsovi zmínka, byl, nemýlím-li se, ministrem za Ludvíka Filipa, rozhodně však byl za časů Ludvíka Filipa jedním z nejpřednějších poslanců a jedním z nejvýznamnějších spisovatelů tzv. doktrinářské strany z tohoto období.

Ad II. (*Ad vocem* peněz pro časopis „Volk".)

Posílám Vám v *příloze b (překlad: příloha f, 2)* svou vlastní místopřísežnou výpověď o *původu* peněz, které jsem dal k dispozici listu „*Volk*".[562]

Protože se musím nějaký čas zdržovat v *Manchesteru*, ježto v Manchesteru bydlí můj právní zástupce v procesu, který vedu proti londýnskému „Daily Telegraph" pro pomluvu, musel jsem vystavit toto affidavit před manchesterským *Justice of the Peace* (smírčím soudcem). Nemá tudíž, podle *anglického* zákona, žádné razítko.

Ad I nemám co dodat.

Ad III poznamenávám:

Pokud jde o mé „spojení" s „tajnou policií", mohl bych dát *jako svědka* předvolat svého švagra, pruského *exministra von Westphalena*. Moje paní, jeho sestra, by se však, *není-li to nutné*, tomuto *rodinnému skandálu* ráda vyhnula. Musím to tedy ponechat *zcela* na Vás.

Příloha c) (překlad: příloha f, 3*)* obsahuje místopřísežné prohlášení G. Müllera, předsedy veřejného německého „Dělnického vzdělávacího spolku" v Londýně[8]. To je *jediný* dělnický spolek (kromě zmíněné *tajné* společnosti, „Svazu komunistů", rozpuštěné na můj návrh v listopadu 1852), k němuž jsem v Londýně patřil od svého příchodu (v září nebo srpnu 1849) až do vystoupení z něho (v polovině září 1850), což jsem tehdy *veřejně* oznámil v různých německých listech* (také v tehdy vycházející „*Londoner Deutsche Zeitung*").

* K. Marx a B. Engels, „Prohlášení o vystoupení z londýnského Německého dělnického vzdělávacího spolku".

Je to vůbec *jediný* německý *dělnický spolek*, k němuž jsem kdy za *svého* pobytu v Londýně měl nějaký vztah. Na slavnosti k výročí svého založení (6. února 1860) přijal tento spolek (články z „*National-Zeitung*" byly právě *téhož* dne reprodukovány v londýnském deníku „*Daily Telegraph*") jednomyslné usnesení, jímž se postavil za mne a proti Vogtovi,[62] ačkoli už po *10 let* stojím mimo jeho řady.

Toto usnesení dal předseda spolku, jak vidíte z přílohy, zapsat v Londýně *soudně průkazní formou*.

Ad V. Článek „*Daily Telegraph*" parafrázovaný z „*National-Zeitung*" přikládám (v příloze d); právě tak odpověď (berlínského) korespondenta „*Daily Telegraph*" na můj protest (v příloze e), jejíž překlad jsem Vám poslal v dopise z 24. února*.

Považuji teď *za zcela* zbytečné připomínat v průběhu procesu jakkoli jméno mého přítele *Ferdinanda Freiligratha*, **s jedinou výjimkou** dopisu B. Engelsovi z 19. listopadu 1852, který jsem Vám přiložil ke svému dopisu z 24. února**. Tento dopis považuji za *podstatný* pro soudní konstatování faktů.

Kromě dodatkové informace, která následuje níže, připojuji k tomuto dopisu tyto přílohy:

Příloha a) Schapperovo affidavit; b) mé vlastní affidavit; c) affidavit G. Müllera; d) „*Daily Telegraph*" ze 6. února, str. 5, sloupec 1, článek nadepsaný „The Journalistic Auxiliaries of Austria" („Novinářští pomahači Rakouska"); e) „*Daily Telegraph*" z 13. února, str. 2, sloupec 6, nadpis „*Německo*" (od našeho dopisovatele), Frankfurt nad Mohanem 8. února; f) překlad oněch 3 affidavit; g) „Rytíř šlechetného vědomí", tiskopis, New York prosinec 1853; h) *dopis Flocona*, člena prozatímní vlády, Paříž 1. března 1848; i) *dopis Lelewela*, Brusel 10. února 1860; k) 1. dopis L. Jottranda, Brusel 19. května 1849 a 2. dopis téhož, Brusel 25. února 1848; l) 1 exemplář brožury „Zwei politische Prozesse. Verhandelt vor den Februar-Assisen in Köln", Kolín 1849; m) dopis Ernesta Jonese, Londýn 11. února 1860; n) dopis sheffieldského Výboru pro zahraniční záležitosti[28]. 6. května 1860 Sheffield; o) dopisy Davida

* Viz tento svazek, str. 537—538.
** Viz tento svazek, str. 521, 536 a 547.

Urquharta, Glasgow 9. prosince 1854; p) překlad příloh m), n) a o).[563]

Jediná písemnost, kterou Vám ještě mám poslat, je dopis redaktora „*New York Tribune*" — dopis, který čekám každým dnem — o mém vztahu k těmto novinám, jež stojí v čele *anglo-amerického* tisku, od poloviny roku 1851 do této chvíle.[531]

V dokonalé úctě

Váš zcela oddaný

dr. Karel Marx

Dodatečná informace

Rozumí se samo sebou, že v procesu proti „*National-Zeitung*" se dotýkám jen těch bodů Vogtova paskvilu, které „*National-Zeitung*" sama včlenila do svého úvodníku, ať už tím, že je prostě reprodukovala, nebo tím, že je glosovala; a pokud jde o „*National-Zeitung*", dotýkám se zase jen těch bodů, které jsou *právně* trestné. Všechno ostatní musí zůstat vyhrazeno pro mou literární odpověď Vogtovi, která může vyjít teprve *po* skončení soudního jednání.

Tato dodatečná informace sleduje tedy jen následující účel:

1. Dodat pro případnou *repliku proti advokátovi odpůrce* některé poznámky o těch pasážích z „National-Zeitung", které pro sám trestní návrh *jsou zcela bez významu.*

2. Protože já sám jsem syn advokáta (zemřelého justičního rady Heinricha Marxe z Trevíru, který byl dlouho předsedou tamější advokátní komory a vynikal právě tak čistotou svého charakteru jako svým juristickým talentem), vím, jak je pro svědomitého právního zástupce důležité, aby měl zcela jasno o charakteru svého klienta. Kromě toho uvidíte, že *něco* z toho, co uvádím ad 2), bude možno s výhodou použít během jednání.

Ad 1. V „*National-Zeitung*" se za pasáží, kterou jsem uvedl v dopise z 24. února sub III* („*National-Zeitung*", čís. 37, sloupec 2, řádka 65 shora a násl.) říká:

„K *další* charakteristice uvádí Vogt mj. dlouhý dopis bývalého poručíka Techowa z 26. srpna 1850, kde" atd.

* Viz tento svazek, str. 531—532.

Jenže tento dopis neobsahuje nic, ani řádku — jak by si snadno mohl domýšlet čtenář, který si přečte *pouze* „*National-Zeitung*", ne už sám Vogtův paskvil[14] — o tom, co „*National-Zeitung*" spolu s Vogtem a po něm tvrdí *bezprostředně předtím*, totiž o „kompromitování lidí ve vlasti, aby se na nich pod pohrůžkou denunciace vydíraly peníze", o „spojení s tajnou policií ve Francii a v Německu" atp.

Všechno, co Techow opravdu říká, je, že se mnou, Engelsem a Schrammem* (nyní je už mrtev, tehdy *(1850)* byl odpovědným vydavatelem „Revue"**, kterou jsem spolu s Engelsem vydával v Hamburku) popíjel, přičemž bral smrtelně *vážně vtipy*, které jsme si z něho tropili, když se nám *on* pokoušel imponovat, tváře se jako velice seriózní a hrozně důležitý *vyslanec* jedné tajné společnosti ve Švýcarsku[564]. Tolik pokud jde o teoretickou část jeho dopisu, v níž s prazvláštními nedorozuměními a velekomickými zkomoleninami líčí svou rozmluvu s námi (která se *tak* nikdy neudála). Nikdo snad nebude čekat, že já, který už víc než 15 let šířím své názory německy, francouzsky a anglicky tiskem, se budu vážně zabývat tím, co sděluje o mé teorii nějaký exporučík, který se mnou za celý svůj život strávil sotva pár hodin, a to ještě ve vinárně. Tehdejší *obojakost* a *mauvaise foi**** pana Techowa je jasně zřejmá z toho, že napřed ze Švýcarska sočil u mne a Engelse na Willicha (viz přílohu g: „Rytíř šlechetného vědomí", str. 3—4[565]), a pak ve svém nikdy neuveřejněném dopise najednou šířil Willichovy představy (Willich tehdy propadl nejbláznivějším představám o důležitosti své vlastní osoby a o léčkách, které mu kladou jeho domnělí rivalové) a pomluvy proti mně, ačkoli by při špetičce soudnosti musel přirozeně uznat, že po pár dnech pobytu v Londýně, kde se ke všemu stýkal výhradně s našimi *tehdejšími* nepřáteli, nemá vůbec právo pronášet takový či onaký úsudek.

Až dosud jsem hovořil pouze o takříkajíc teoretické části Techowova dopisu (otištěného, nevím samozřejmě zda nezfalšovaně, u Vogta, str. 142 a násl.†).

* Conradem Schrammem.
** „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue".
*** *neupřímnost*.
† K. Vogt, „Můj proces proti ‚Allgemeine Zeitung'".

Přicházím teď k přitěžující části dopisu, kde Techow mluví o souboji mého zemřelého přítele Conrada Schramma s Willichem. Kdyby byla „*National-Zeitung*" dopis otiskla, přiložil bych jeden Schrammův dopis, v němž mi už dávno *po* souboji předhazuje, že jsem se dal ovlivnit Willichem, poněvadž jsem, třebas marně, Schramma od souboje zrazoval.

Zde postačí odkázat prostě na *přílohu g*, str. 5—9[566]. (Když ten spisek v prosinci 1853 vyšel v New Yorku, byli oba, Willich i C. Schramm, v Americe.)

Pokud jde o brožuru (příloha g), bude třeba povědět něco z historie jejího vzniku.

V prosinci 1852, už za několik týdnů po skončení kolínského procesu proti komunistům, poslal jsem rukopis svých „Odhalení" o tomto procesu do Basileje — knihkupci Schabelitzovi. Po několikaměsíčních průtazích s tiskem se Schabelitz při expedici dopustil takových hloupostí, že celý náklad odeslaný do Německa byl na badenských hranicích zkonfiskován. Když se to stalo, poslal jsem rukopis do *Spojených států* severoamerických, kde nejprve, v březnu 1853, vycházel na pokračování v „Neu-England-Zeitung" v Bostonu a pak byl přetištěn jako samostatná brožura.

V téže době, kdy vyšla „Odhalení", objevil se v Americe sám pan *Willich* spolu s *Kinkelem*, oba kvůli *revoluční půjčce*[243], protože podle Kinkelových názorů, které tehdy *otiskoval* v amerických německých listech, „revoluce lze dělat právě tak snadno jako železnice", jsou-li jen k tomu po ruce „potřebné peníze"[567]. Proti takovým bláznivinám jsem rozhodně vystoupil. Willich po uveřejnění „Odhalení" v Americe počkal nejméně 4 měsíce, a *pak* publikoval svou *repliku* v newyorské „*Criminal-Zeitung*"[555].

Obsahuje tytéž pomluvy a nesmysly jako Techowův dopis (Techow napsal roku 1850 do Švýcarska fakticky jen to, co mu tehdy v Londýně našuškal do ucha Willich a co Willich dal roku 1853 v New Yorku *vytisknout*). Musel jsem odpovědět tím spíš, že jsem už tehdy, díky svým článkům v „*New-York Tribune*", zaujímal v *anglo-americkém* tisku veřejné a uznávané postavení. Nicméně jsem se rozhodl, že tu věc vyřídím sice po zásluze, ale přece jen v žertovném tónu, jak se pak také v „Rytíři šlechetného vědomí" stalo. Techow

mohl přirozeně *odpovědět*, právě tak jako Willich, oba však považovali za chytřejší mlčet a za celých 7 let až do dneška své mlčení *ne*přerušili.

Od „*National-Zeitung*" (která se pouze snaží pomstít se za kritiku, kterou jsem jí uštědřil v letech 1848—1849 v „*Neue Rheinische Zeitung*[568]), je tedy neslýchaně perfidní a nechutné, když před veřejností vychvaluje jako *autentickou pravdu* něco, co bylo už dávno veřejně *vyvráceno* jako klep.

Když ostatně došla Vogtova kniha do Londýna, *poslal jsem ji* spolu s dopisem *panu Techowovi do Austrálie* a asi tak za 4 měsíce budu snad moci předložit veřejnosti jeho odpověď.[569]

Pro Vogta je ostatně *charakteristická* následující historie uveřejnění tohoto dopisu.

Advokát Schily z Paříže mi totiž o tom píše v dopise datovaném v Paříži 6. února 1860:

„Tento dopis" (totiž Techowův) „se dostal, když prošel různýma rukama, konečně ke mně a zůstal u mne v úschově, až se následkem mého vyhnání ze Švýcarska (v létě 1851) octl prostřednictvím Ranickela (dělníka, který byl ve spojení s Willichem) ve Vogtově držení. Nemohl jsem totiž dát do pořádku svoje papíry, protože mě bez předchozího vypovězení nebo vůbec nějakého upozornění sbalili znenadání na ulici v Ženevě, kde jsem měl vykázán nucený pobyt, a ihned mě postrkem a přes různé vězeňské stanice poslali do Basileje a odtud dál. Moje papíry mi uspořádali moji přátelé, přičemž byl činný zejména Ranickel, a tak se mohlo ono psaní dostat do jeho rukou. Později jsem z Londýna toto psaní písemně od Ranickela reklamoval, ale nedostal. Jako obzvláštní Willichův důvěrník (bydlel s ním dříve v Besançonu) měl patrně jiné plány nebo instrukce... Ranickel se prý teď skvěle *zavedl* jako knihař a k tomu je jeho zákazníkem *ženevská vláda* (v jejímž čele je Fazy, Vogtův patron). Kromě toho, že zbožňoval Willicha, byl Ranickel Vogtův *donašeč*."

Touto *počestnou* cestou obdržel pan Vogt onen Techowův dopis.

Pokud by na tento bod vůbec přišla řeč, prosím, abyste *Schilyho nejmenoval*, protože Vogt jako bonapartistický agent má dosti moci, aby dal Schilyho vypovědět z Francie.

K tomuto bodu bych rád dodal už jen to, že jakmile Willich publikoval (1853) své nesmysly reprodukované nyní v Techowově dopise, objevila se v téže „*New-Yorker Criminal-Zeitung*" ihned, ještě než jsem se v Anglii mohl vůbec něco dovědět, zdrcující odpověď Josepha Weydemeyera (dříve pruský dělostřelecký poručík, pak spoluredaktor frankfurtské „Neue Deutsche Zeitung", nyní zástupce vrchního geometra ve státě Iowa[570]), který žil po celou dobu londýnského rozkolu a během kolínského procesu proti komunistům ve Frankfurtu nad Mohanem a byl členem „Svazu komunistů". Toto prohlášení spolupodepsal dr. A. Jacobi, nyní praktický lékař v New Yorku, který byl sám mezi obžalovanými v Kolíně, ale byl osvobozen.[555]

Pokud jde o následující pasus z „*National-Zeitung*", čís. 37, sloupec II, řádka 31 shora a násl.:

„Mezi emigranty pokračovali" (totiž já a spol.) „v díle ‚Rheinische Zeitung', která *v roce 1849 varovala před* jakoukoli účastí na hnutí a ostatně také ustavičně napadala *všechny členy parlamentu* atd.",

poznamenávám:

Je naprosto správné, že „*Neue Rheinische Zeitung*" se na rozdíl od „*National-Zeitung*" nikdy nesnažila udělat si z revoluce dojnou krávu, naopak udržela se jen za velkých finančních obětí a s velkým osobním rizikem z mé strany až do svého potlačení pruskou vládou. Směšné obvinění, zejména z úst „*National-Zeitung*", že „*Neue Rheinische Zeitung*" „v roce 1849 varovala před jakoukoli účastí na hnutí", nejlépe vyvracejí samy stránky těchto novin. Ostatně pokud jde o to, *jak* jsem za revoluce vystupoval, odkazuji na přílohu I) („Dva politické procesy atd.").

Rovněž je pravda, že „*Neue Rheinische Zeitung*" o panu Vogtovi a jiných pustých frázistech z frankfurtského *Národního shromáždění* vždycky psala ironicky a jak si zasloužili. Ostatně Vogt, který, jak sám přiznává ve svém pamfletu, byl už roku 1846 *naturalizovaným švýcarským občanem*, tedy příslušníkem *cizího* státu, neměl v Německu vůbec co pohledávat. Je *lež*, že „*Neue Rheinische Zeitung*" „*napadala všechny*" členy parlamentu. Udržovala velmi přátelské styky s mnoha členy krajní levice. Jak velice se sám Vogt a společníci až skoro do

zániku listu ucházeli o jeho přízeň, je vidět už jen z toho, že když založili *Březnový spolek*[571], rozeslali po celém Německu *oběžník*, v němž se jejich publiku naléhavě doporučovaly k předplacení „*dobré*" noviny jednou hvězdičkou a „*nejlepší*" dvěma hvězdičkami. „*Neue Rheinische Zeitung*" byla poctěna „dvěma hvězdičkami". Jakmile se mi ten hadr dostal do rukou, protestoval jsem hned krátkým úvodníkem v „Neue Rheinische Zeitung"* (tuším v jednom z březnových čísel roku 1849) proti této protekci, o niž se nikdo neprosil, lidí, jejichž osobního charakteru jsem si vážil stejně málo jako jejich politické inteligence.

Ad 2) Roku 1842 (tehdy mi bylo 24 let) jsem byl *hlavním* redaktorem staré „*Rheinische Zeitung*", jež byla postavena zprvu pod jednoduchou, pak *dvojnásobnou* cenzuru, až ji nakonec pruská vláda *násilně* (na jaře 1843) potlačila. Mezi těmi, s nimiž jsem tehdy spolupracoval, byl pan *Camphausen*, po březnové revoluci pruský ministerský předseda. Stará „*Rheinische Zeitung*" rozhodně zlomila moc cenzury v Prusku. (Poznamenávám *důvěrně*, samozřejmě ne pro upotřebení na veřejnosti: *Po potlačení* „*Rheinische Zeitung*" mi pruská vláda učinila jisté nabídky prostřednictvím tajného revizního rady Essera, přítele mého otce. Esser byl totiž se mnou v lázních v Kreuznachu, kde jsem se oženil se svou nynější paní. *Po tomto sdělení* jsem opustil Prusko a odejel do Paříže.)

V Paříži jsem spolu s Bedřichem Engelsem, Georgem Herweghem, Heinrichem Heinem a Arnoldem Rugem vydával „*Deutsch-Französische Jahrbücher*". (S Herweghem a Rugem jsem se později rozešel.) Koncem roku 1844 jsem byl na naléhání pruského vyslanectví v Paříži vypovězen (Guizotem) a odejel jsem odtamtud do Belgie.[572] Jaké postavení jsem za svého pařížského pobytu zaujímal *mezi francouzskými radikály*, vysvítá nejlépe z *přílohy h*), z Floconova psaní z 1. března 1848, v němž mě jménem prozatímní vlády vybízí k návratu do Francie a anuluje Guizotův vypovídací rozkaz. (**Důvěrně:** V létě 1844, po bankrotu knihkupce (Julia Fröbela), který vydával „*Deutsch-Französische Jahrbücher*", jsem v Paříži obdržel dopis (spolu s 1000 tolary) od dr. Claessena ve jménu Camp-

* „Březnový spolek".

hausena a ostatních akcionářů „*Rheinische Zeitung*", dopis, v němž byly s nadsazenou barvitostí vylíčeny mé zásluhy a který už proto *ne*přikládám.)

V Bruselu jsem žil od začátku roku 1845 do začátku března 1848, kdy jsem byl opět vypovězen a na základě Floconova dopisu jsem se vrátil do Francie. V Bruselu jsem kromě nehonorovaných příspěvků pro různé pařížské a bruselské radikální noviny napsal spolu s B. Engelsem „*Kritiku kritické kritiky*"* (filosofický spis, vydaný roku 1845 u Rüttena ve Frankfurtu nad Mohanem), dále „Misère de la Philosophie"** (ekonomický spis, vydaný roku 1847 u Voglera v Bruselu a Franka v Paříži), „*Discours sur le libre échange*"*** (Brusel 1848), dvousvazkové dílo o nejnovější německé filosofii a socialismu† (nevyšlo, viz mou předmluvu „Ke kritice politické ekonomie", F. Duncker, Berlín 1859[573]) a mnoho letáků[574]. Po celou dobu svého pobytu v Bruselu jsem zadarmo přednášel o „politické ekonomii" v *Německém dělnickém vzdělávacím spolku v Bruselu.*[455] Tisk spisu, do něhož jsem tyto přednášky shrnul, byl přerušen únorovou revolucí. Moje postavení mezi radikály (velmi rozličného zabarvení) v Bruselu je charakterizováno tím, že ve veřejném *mezinárodním sdružení*[498] jsem byl *já* členem výboru za Němce, *Lelewel* (dnes 80letý stařec, veterán polské revoluce z let 1830—1831 a učený historik) za Poláky, *Imbert* (později guvernér pařížských Tuilerií) za Francouze a Jottrand, bruselský advokát, bývalý člen *ústavodárného shromáždění*[575] a předák belgických radikálů, za Belgičany, ten zároveň předsedal. Z obou dopisů, které mi Jottrand (nyní už starý pán) poslal *(příloha k, 1* a *k, 2)*, jakož i z Lelewelova dopisu *(příloha i)* poznáte, jaký byl můj vztah k těmto pánům za mého pobytu v Bruselu. Jottrandův dopis *(příloha k, 2)* je napsán po rozmíšce, kterou jsem s ním měl na veřejném shromáždění 22. února 1848 a po níž jsem do jeho rukou podal demisi z *mezinárodního sdružení*[576]. Druhý dopis mi napsal, když jsem v Kolíně založil „*Neue Rheinische Zeitung*".

Můj nový pobyt v Paříži trval od března do konce května

* „Svatá rodina aneb Kritika kritické kritiky".
** „Bída filosofie".
*** „Řeč o svobodě obchodu".
† K. Marx a B. Engels, „Německá ideologie".

1848[577]. *(Důvěrně:* Flocon nabídl mně a Engelsovi na založení *„Neue Rheinische Zeitung"* peníze. Odmítli jsme, poněvadž jsme jako *Němci* nechtěli přijímat podpory ani od *spřátelené francouzské vlády.)*

Od května 1848 do konce května 1849 jsem vydával v Kolíně *„Neue Rheinische Zeitung"*. Z *přílohy l)* zjistíte, že jsem byl zvolen jedním ze 3 předáků porýnsko-vestfálské demokracie.[578] *(Důvěrně:* když jsem přijel do Kolína nad Rýnem, vyzval mě jeden Camphausenův přítel, abych šel k němu do Berlína. Nechal jsem toto našeptávání bez povšimnutí.)

Od června 1849 do srpna 1849 jsem byl v Paříži. Vypovězen za Bonapartova presidentství.

Od konce roku 1849[579] *dodneška 1860* žiji v Londýně. Vydal jsem 1850 v Hamburku *„Revue der Neuen Rheinischen Zeitung"**, „18. brumaire Ludvíka Bonaparta" (v New Yorku 1852), „Diplomatic Revelations of the 18th Century" (Londýn 1856)[580], *„Kritiku politické ekonomie"*, 1. sešit, Duncker, Berlín 1859 atd. Jsem spolupracovníkem *„New-York Tribune"* od roku 1851 dodnes. Pokud jsem byl členem *Německého dělnického spolku*[3] (od konce roku 1849 do září 1850), zdarma jsem tam přednášel. *Z přílohy o (je důvěrná)* uvidíte, jak jsem se dostal do spojení s *Davidem Urquhartem*. Od té doby až dosud spolupracuji s jeho „Free Press". Jdu s ním v *zahraniční politice (zaměření proti Rusku a bonapartismu)*, ne ve *vnitřní* politice, kde jdu s *chartistickou stranou* (jež je mu nepřátelská). Pro listy této strany (zejména pro „People's Paper") jsem pracoval po 6 let zdarma. *(Viz přílohu m.)*

Mé články proti Palmerstonovi napsané roku 1853 pro *„New-York Tribune"*** byly v Anglii a ve Skotsku několikrát přetištěny jako brožury v nákladu 15 000—20 000 výtisků.

Z přílohy n, kterou mi sekretář jednoho z urquhartovských klubů, jež se zabývají jen diplomacií, poslal roku 1856 z pověření sheffieldského klubu, zjistíte, jaký je můj poměr k urquhartovcům přes diferenci ve vnitřní politice.

Dopis v příloze m pochází od *Ernesta Jonese*, londýnského advokáta (barrister-at-law), uznávaného vůdce chartistické strany, který je uznáván i jako básník.

* „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue".
** „Lord Palmerston".

Překlady *příloh o*, *n*, *m* jsou v *příloze p*.

Pro tlach, který proti mně rozšiřují jisté německé kruhy v Londýně, je příznačný dopis mého přítele Steffena (dřívějšího pruského poručíka a učitele na divizní škole, který nyní žije v Bostonu), otištěný v *příloze g* — „Rytíř šlechetného vědomí" (strana 14)[581].

Ač jsem 10 let vystaven neustálým útokům, *nikdy* jsem neobtěžoval německou veřejnost *jediným* slovem svého životopisu. Vůči svému právnímu zástupci jsem to však v takovém případě, jako je tento, považoval za nezbytné.

Pokud jde o *italskou válku*[38], musím ještě poznamenat, že *můj* názor na ni se naprosto shoduje s názorem, který vyslovuje můj přítel *B. Engels* ve známé brožuře „*Pád a Rýn*", jež vyšla roku 1859 u Fr. Dunckera v Berlíně. Rukopis této brožury mi Engels poslal *předtím*, než jej odeslal do Berlína.

Jsme pro svobodnou a samostatnou Itálii, jak jsme se pro ni *nejrozhodněji* ze všech německých listů vyslovovali roku 1848 v „*Neue Rheinische Zeitung*", a právě tak pro Uhry a Polsko. Ale nechceme, aby si Bonaparte (v tajném dorozumění s Ruskem) bral italskou svobodu nebo jakoukoli jinou národnostní otázku *za záminku* ke zničení *Německa*.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

20

Marx Charlesi Dobsonu Colletovi

do Londýna[582]

Opis

7. března 1860
6, Thorncliffe Grove,
Oxford Road, Manchester

Vážený pane,

protože jsem tu několik dní nebyl, nemohl jsem hned odpovědět na Váš dopis.

Pokud jde o účet za tisk[68], o nějž jsem si Vás dovolil požádat v dopise ze 6. února (nemýlím-li se), zapomněl jste mi ho předat. Prosím, pošlete jej paní Marxové.

Pokud jde o Schaiblovo prohlášení[71] (*vyvolané* mým postupem proti Blindovi), postačí poznamenat toto:

1. Zda Blind je „*literárním*" autorem letáku, je otázka, která se mě nijak netýká. *Je* autorem v *zákonném* smyslu toho slova.

Schaiblovo prohlášení (které, jak říká v „*Telegraph*", mu tři měsíce „okolnosti" nedovolily učinit, ale které jsem já *okamžitě* vyvolal tím, že jsem poslal *Louis Blancovi* kopii obou *affidavit* učiněných před policejním soudem v Bow Street), dokazuje mnohé *proti* Vogtovi. Ale nedokazuje nic *pro* Blinda. V žádném ohledu ho neospravedlňuje. *Napsal* (když už ne *navrhl*) rukopis; dal jej *vytisknout* v Hollingerově tiskárně; *zaplatil* Hollingerův účet za tisk; učinil *dvě falešná* prohlášení v augsburských novinách*; *spikl* se s Hollingerem proti mně, aby přiměli (víte s jakým úspěchem) sazeče Wieha dát jim *falešné* svědectví. To není všechno. Blind, jak víte z dopisu,

* tj. v augsburské „Allgemeine Zeitung".

který poslal v září Liebknechtovi, s chladnokrevnou nestoudností tvrdil, že s celou tou záležitostí neměl *vůbec nic* společného. Konečně všechny kroky, které on a Schaible nyní postupně podnikli, byly *vynuceny* tím, že mu nad hlavou visela hrozba trestního stíhání pro „spolčení".

2. Je dost možné, že dr. Schaible ze sebe nechal udělat Blindova obětního beránka. Patří, pokud vím, takříkajíc k zařízení Blindovy domácnosti.

3. Hlavního politického cíle, který jsem sledoval, bylo Schaiblovým prohlášením dosaženo. Ruší a anuluje augsburský proces[583], proces pouze naoko; nebyli tu přítomni žádní svědci, žádný žalobce, žádný (skutečný) obžalovaný, a ve skutečnosti ani žádný *tribunál*, neboť Vogt se ve své moudrosti *neobrátil na ten* bavorský soud, který by byl podle bavorského práva příslušný spor rozhodnout. Co se pak týče samého Vogta, postačí říci, že v *Ženevě*, tedy v jeho vlastním sídle, prohlásil jeden švýcarský list (*„Neue Schweizer Zeitung"*, v *čísle z 12. listopadu 1859*), že s rozhořčením odmítl Vogtův pokus podplatit jej *francouzskými* penězi[584]. Týž list v úvodníku vyzývá Vogta, aby proti němu zahájil soudní proces, právě tak jako já jsem v prohlášení, podepsaném svým jménem a otištěném v *augspurských novinách* a v *hamburské Reform*[585], vyzýval Vogta, aby zažaloval londýnský *„Volk"*. Vogt, ačkoli je ženevský *Ständerat** a tedy veřejný činitel, přešel tyto výzvy mlčky a raději se ucházel o přízeň stupidních německých liberálů augsburskou komedií či spíše *fraškou*.

Buďte, prosím, tak laskav a *považujte tento dopis za důvěrný*, neboť právníci, kteří vedou mé procesy pro urážku v Berlíně a Londýně, považují za vhodné, abych kromě případu nejkrajnější nutnosti neporušoval mlčení, *dokud* nebude soudní řízení skončeno.

Váš oddaný
K. Marx

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* člen Stavovské rady, složené ze zástupců kantonů.

21

Marx Bertalanu Szemerovi

do Paříže[582]

Opis

13. března 1860
6, Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester

Vážený pane,

Vaši knihu[163] jsem dosud nedostal. Jinak bych byl o ní napsal *recenzi* do „New-York Tribune".

Článek proti Kossuthovi[586] jsem Vám poslal s *výslovnou podmínkou*, že jej dostanu zpět. Nepřipisuji tomu článku *sebemenší* význam, ale potřebuji jej pro zvláštní účely.

Podal jsem dvě žaloby pro urážku, v Berlíně a v Londýně, na noviny[587], které byly tak drzé, že přetiskly výňatky z Vogtova hanopisu[14]. Po 10 let jsem s přísným mlčením snášel i to nejbezohlednější nactiutrhání, vím však, že *nyní nadešel* okamžik, kdy je třeba je veřejně odhalit. Můj přítel, v jehož domě Vám píši tyto řádky, by možná mohl pro Vás něco udělat (je obchodníkem). Pošlete mu (Pan Bedřich Engels, c/o firma Ermen a Engels, Manchester) *katalog* Vašich vín. Nepoužívejte však jako své agenty takové lidi, jako je Stoffregen.

Váš oddaný
*Williams**

Za několik dní se vrátím do Londýna.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Marxovo krycí jméno.

22

Marx Lucienu Léopoldu Jottrandovi

do Bruselu

13. března 1860
6, Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester

Vážený pane,

snad mi prominete, že jsem už dříve nepotvrdil přijetí dopisu, který jste mi laskavě poslal z Bruselu. Děkuji Vám za onen dopis, ačkoli se zdržím toho, abych ho *jakýmkoli* způsobem použil. Pokud bych považoval za vhodné předložit veřejnosti nějaké oficiální dokumenty o svém minulém životě, pak by *bruselské období* — pokud se týče mých vztahů vůči belgickým radikálům — nejlépe charakterizovaly dva Vaše dopisy (z 25. února 1848 a 19. května 1848)[588], které jsem nyní našel mezi svými papíry.

Protože patříte k republikánům z americké školy (jejichž názory uznávám pouze v některých *politických* otázkách), bude Vás možná zajímat, že jsem už zhruba 9 let jedním z hlavních spolupracovníků „*New-York Tribune*", prvního anglo-amerického listu. Použil jsem těchto styků k tomu, abych dal panu Spilthoornovi při jeho průjezdu Londýnem doporučující dopisy pro *Spojené státy*. Budete-li si při jakékoli příležitosti přát uveřejnit něco — o záležitostech Vaší země — v „*Tribune*", můžete být jist, že velice rád pro Vás cokoli udělám.

Nestydaté útoky nedávno podniknuté proti mně (podal jsem kvůli nim *dvě žaloby pro urážku*, jednu v Berlíně, druhou v Londýně) pocházejí vesměs z bonapartistického tábora. Pan Ludvík Bonaparte prostřednictvím svého soukromého sekretáře, pana Moc-

quarda, *veřejně* poděkoval listu „*New-York Times*" za to, že se všemožně vynasnažil (a toto jeho „snažení" bylo velice špinavé) čelit mým kritickým poznámkám o Menším císařství[589] uveřejňovaným (od roku 1852) v „*New-York Tribune*".

Mám čest být Váš v nejhlubší úctě oddaný

K. Marx

Jsem tu v Manchesteru pouze na několik dní. Má adresa je: 9, Grafton Terrace, Maitland Park, Haverstock Hill, Londýn.

Čtete-li německy, s radostí bych si dovolil poslat Vám výtisk první části mé „Kritik der Politischen Ökonomie", která právě nyní vychází v Berlíně.

Poprvé otištěno anglicky a rusky ve „Voprosy istorii KPSS", čís. 4, 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

23

Engels Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

Manchester 15. března* 1860

Milý Lassalle,

vřelý dík za Vaši námahu s Dunckerem kvůli mé brožuře**. Na úmluvu, že budu uveden jménem, bych byl přistoupil, kdyby byl mezitím nepřijal brožuru už jiný nakladatel*** (než Vám dojde tento dopis, bude to patrně už venku) a kdyby mi nezáleželo na tom, abych „autorovi ‚Pádu a Rýna'" vybudoval ve vojenské literatuře napřed určitou pozici, než oficiálně (tj. na titulním listě) předstoupí před poručíky jako civilista. Váš argument, že byste nás docela jistě přesvědčil a že je tudíž, jak se domníváte, v našem zájmu, abychom se při svém dosavadním názoru na italské události nekompromitovali uváděním *svých jmen*, má *subjektivně* jistě rozhodující význam, jenže i my Vás můžeme ujistit, že jsme si právě tak jisti, že přesvědčíme Vás, tím spíš že náš názor spočívá na pečlivém studiu diplomatického materiálu, který je v Londýně aspoň v jednotlivých bodech téměř úplný, v Berlíně však určitě *není* veřejnosti dostupný (a většinou v Berlíně vůbec není).

Marx dostal Váš dopis předevčírem a odpoví Vám, já zatím přikládám „Rytíře šlechetného vědomí", kterého jsem předtím zapomněl poslat.

Apropos. Před několika dny jsme dostali dopis od Nothjunga. Ten chudák byl po svém propuštění „pro dlouholetou nepřítom-

* V rukopise: 15. února.
** „Savojsko, Nizza a Rýn".
*** G. Behrend.

nost" (!!!) zbaven svého domovského práva v Mühlheimu a bylo mu zakázáno objevit se v okruhu pěti mil od Kolína. Stal se fotografem ve Vratislavi a s velikou námahou dostal právo tam bydlet. Teď má zaplatit přistěhovalecký poplatek, poplatek z domácnosti a ještě x jiných věcí, které se vyskytují jedině v pruských slovnících. Jistě si domyslíte, že ten nešťastník po dlouhém vězení, které z něho ještě ke všemu udělalo bezdomovce (v kterépak zemi se může přihodit něco takového!), na to všechno nestačí, a při těch krásných zákonech, které tam ještě platí, nemůže existovat, dokud nebude mít všecek tento krám z krku. Nedalo by se tam pro něj něco udělat? Před rokem 1848 nikdo o takových věcech v Porýnské provincii neslyšel, a sami buržoové, kteří napomohli tomu, že nám byly naoktrojovány takové ostudné zákony, jsou povinni takovému chudákovi pomoci. Stát se bezdomovcem pro dlouholetou nepřítomnost následkem nuceného pobytu na pruské pevnosti — to by tak měl někdo vyprávět nějakému Angličanovi! Jeho adresa je P. Nothjung, fotograf, Zwingergasse čís. 7, v lázních. Při Vašich stycích ve Vratislavi bude pro Vás snadné něco pro něj udělat. Jinak se náš bývalý krejčík, jak se zdá, na pevnostní universitě docela pěkně vzdělal a píše docela civilizovaně.

Píšu teď nějaké maličkosti o nové pruské vojenské organizaci a nabídl jsem je Dunckerovi.

Tout à vous*

B. Engels

Abych nezapomněl: Rudému Wolffovi Marx napsal, ale celá léta jsme o něm nic neslyšeli.[590] Mezitím Vogt zase znovu obědval u Plon-Plona s homme entretenu** a podvodníkem Klapkou.

Otevírám znovu dopis, který už jsem zalepil bez „Rytíře", abych Vám sdělil, že jediný exemplář, který tu v Manchesteru ještě byl, nemůžeme najít, někdo ho musel štípnout. Marx má ještě nějaké v Londýně a píše, aby nám hned nějaké poslali, načež Vám okamžitě jeden vyexpedujeme.

Udělal byste mi velikou laskavost, kdybyste mi obratem poslal

* Váš oddaný.
** mužem, který se dává vydržovat milenkou.

nevyplaceně poštou několik čísel „Volks-Zeitung“ a „National-Zeitung“, kde se pojednává o soustavě armády, jakož i 1 nebo 2 malé brožury, které tam o tomto předmětu vyšly — dejte to všechno do jedné křížové pásky. Jinak to trvá celou věčnost, než se ty věci dostanou sem ke mně, a noviny jinak vůbec nespatřím.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften“, sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

24

Marx justičnímu radovi Weberovi

do Berlína

27. března 1860
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn

Velevážený pane,

posílám Vám v příloze *poslední* dvě listiny, které ještě mohou posloužit k doplnění dříve zaslaných dokumentů. *První* z nich je dopis, který mi napsal vedoucí redaktor „*New-York Tribune*“[531]. Přiložil jsem překlad do němčiny.

Druhá listina je velmi důležitá k důkazu, že ten ničema Cherval, alias Nugent, alias Crämer nebyl se mnou ani v *Ženevě* v žádném styku, a nejen to, že byl naopak právě zásluhou mého spisu o kolínském procesu proti komunistům odtamtud vyhnán. Dopis napsal Johann Philipp Becker z Paříže (Becker emigroval následkem událostí z let 1830—1831, v letech 1848—1849 vedl nejprve bádenské dobrovolníky, pak byl plukovníkem v bádensko-falcké revoluční armádě, nyní je obchodníkem v Paříži, je to takřkajíc veterán německé emigrace) a adresoval jej obchodníku Rheinländerovi do Londýna, s nímž je v obchodním spojení.[591] Pan Rheinländer, můj známý, byl tak laskav, že mi dopis přenechal.

Kromě tohoto psaní jsem Vám poslal:

1. dne 21. února plnou moc s přílohami.
2. dne 24. února dopis s přílohami.
3. dne 3. března dva balíky s přílohami.*

* Viz tento svazek, str. 513—514, 521—539 a 556—568.

Doufám, že mi jednak obratem potvrdíte přijetí různých dopisů atd., jednak že mi sdělíte něco o tom, jak pokračuje proces.

V dokonalé úctě

Váš zcela oddaný

dr. Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

25

Marx Bertalanu Szemerovi

do Paříže

4. dubna 1860
9, Grafton Terrace,
Maitland Park, Haverstock Hill,
Londýn

Vážený pane,

Vaši brožuru[163] jsem *dosud* nedostal.

Pan Engels je můj *nejlepší* přítel a tudíž učiní všechno, aby Vám vyšel vstříc.

Stoffregena já *ne*znám, ale v Manchesteru mi různí obchodníci [říkali, že je to]* člověk *beztaktní*, dotěrný atd. Nicméně v některých nižších vrstvách lancashirské společnosti může patrně prodávat Vaše vína právě tak dobře jako kdokoli jiný.

Budu Vám zavázán, pošlete-li mi *příští poštou* adresu generála Perczela. Potřebuji od něho jedno vysvětlení.[592] Jaké jsou Vaše vztahy k Perczelovi?

Les choses marchent.**

Váš oddaný
*A. Williams****

Poprvé otištěno anglicky v „Revue d'histoire comparée", sv. IV, čís. 1—2, 1946

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Na tomto místě je rukopis poškozen.
** Už se to hýbe.
*** Marxovo krycí jméno.

26

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

9. dubna 1860
Londýn (stará adresa)

Milý Lassalle,

od Tvého posledního dopisu se sběhla spousta věcí. Engelsův otec zemřel a Engels byl se svolením pruské vlády 14 dní v Prusku. Já sám jsem byl zavalen prací a mohu Ti i teď napsat jen zcela krátce.

1. Můj advokát* v Berlíně mě zavázal, *abych ho nejmenoval*. Nicméně bude-li jeho šestitýdenní mlčení — přestože jsem mu poslal spoustu materiálu a přes různé zákroky — pokračovat, budeš na něj muset došlápnout, protože 22. dubna se ta věc promlčí.

2. Vogt byl v Paříži u Plon-Plona. Moji známí ho viděli a mluvili s ním. Přesto se nestydí v německých listech tvrdit nebo dávat tvrdit, *že v Paříži nebyl*.

3. Humboldta jsem *nedostal*.[593]

4. „Šlechetného rytíře"** Ti dnes posílám.

5. Můj starý přítel *J. Weydemeyer* se vzdal místa zástupce vrchního geometra ve státě Wisconsin na výzvu amerického „*Dělnického svazu*" (veřejná společnost rozvětvená po celých Spojených státech)[594], který přenesl svou *ústřednu* z New Yorku do Chicaga (Illinois). Tam převezme Weydemeyer redakci deníku*** založeného z dělnických akcií. Chicago se čím dál víc stává centrem amerického

* justiční rada Weber.
** K. Marx, „Rytíř šlechetného vědomí".
*** „Stimme des Volkes".

severozápadu, kde převažuje německý vliv. Weydemeyer mě vyzval, abych získal pro tento list dopisovatele,[595] což jsem také udělal zde, v Paříži a ve Švýcarsku. Žádám Tě, abys vzal na sebe korespondenci z Německa (pokud možno *dvakrát* týdně). O placení není ani řeči. Je to ale *velmi* důležitá stranická práce. Weydemeyer je jeden z našich *nejlepších* lidí. Ujmeš-li se té věci, jak doufám, začni hned a posílej dopisy na adresu:

„Chicagský dělnický spolek, k rukám J. Weydemeyera, poštovní schránka 1345, *Chicago* (Illinois), Spojené státy".

6. S radostí jsem při prolistování „Neue Rheinische Zeitung" (bylo to nutné kvůli Vogtovi) zjistil, že jsme v jednom krátkém úvodníku lámali kopí za slečnu Ludmillu Assingovou proti „Vossische".

7. Nemohl bys mi poslat krátkou skicu o činech šlechetného Zabela z „*National-Zeitung*" od nástupu reakce? Skica by se mohla objevit v mé brožuře* jako dopis s Tvým podpisem. Ocitl by ses ve společnosti *velmi ctihodných emigrantů*, kteří v tomto spise píší o jiných osobách. Někteří z nich anonymně, jiní pod svým jménem. Mnozí *nepatří* k naší stranické frakci.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Pan Vogt".

27

Marx Georgu Lommelovi

do Ženevy[596]

Koncept

[Londýn] *9. dubna 1860*

G. Lommelovi (Ženeva)

Občane,

Siebel, s nímž jsem se před několika dny potkal zde u Freiligratha, vracel se zrovna ze Švýcarska, mi vyprávěl, že dopis, který jsem 26. února poslal z Manchesteru „Redakci ‚Neue Schweizer Zeitung' " a který byl určen Vám, padl do rukou Brassovi. Bylo mi totiž řečeno, že jste redaktorem „Neue Schweizer Zeitung", kterou jsem nikdy neviděl. V tomto domnění jsem jej psal, protože Vaše jméno má pro mne z análů revoluce slavný zvuk, panu Brassovi bych byl nepsal.

Rád bych od Vás získal informace o Vogtových rejdech. Přišly mi materiály o rejdech Vogta a jiných bonapartistických agentů, poslali mi je mužové, kteří patří k emigraci různých zemí a k různým odstínům revoluční strany. Já bych však chtěl přistoupit k dílu kriticky a přísně se držet pravdy. Váš příspěvek, při Vaší přesné znalosti švýcarských poměrů, by pro mne byl tudíž nanejvýš cenný.*

Co se týče Vašeho spisu „Za kulisami"[82], jehož 1 výtisk mi dal Siebel, musím říci, že mě velmi zaujal a považuji za důležité, aby vyšel jeho druhý díl. *Pro tento druhý díl* bych Vám snad mohl *zde* najít platícího nakladatele. Pokud jde o 1. díl, myslím, že bych mohl udat 300 výtisků po 1 franku, zčásti přímým prodejem v různých

* V rukopise následuje věta, kterou Marx škrtl: Pokud by to snad kolidovalo s Vaší vlastní zamýšlenou brožurou o Vogtovi, dalo by se tomu snadno vyhnout.

londýnských spolcích, zčásti prostřednictvím knihkupců. Jen by ty výtisky musely *zde napřed být*. Pošlete je, jestliže Vám to takto vyhovuje, na knihkupectví „Petsch atd. Londýn".

Konečně mám pro Vás ještě jiný návrh. Můj přítel J. Weydemeyer (dříve spoluredaktor „Neue Deutsche Zeitung" ve Frankfurtu) se vzdal místa zástupce vrchního geometra ve státě Wisconsin, aby na výzvu Dělnického svazu ve *Spojených sátech*[594] (který přenesl svou ústřednu z New Yorku do Chicaga) převzal v Chicagu redakci deníku „Die Stimme des Volks" založeného dělnickým a tělocvičným spolkem. Žádá mě, abych mu získal dopisovatele v Evropě,[595] což jsem už učinil zde, v Paříži a v Berlíně. Dovoluji si Vám nabídnout, abyste se ujal dopisovatelství za *Švýcarsko*, zprvu jednou *týdně*. Honorář činí 2 dolary (10 franků) za dopis — platí se zatím slabě, jak se u takového listu a zejména na začátku dá čekat; s tím, jak se list bude vzmáhat, zlepší se i honoráře. Dosud existuje ve státě Illinois jen *jeden* deník, „Staatszeitung".* Chicago se však rychle stává centrem celého amerického severozápadu, kde je německé obyvatelstvo velmi silné. Za *přesné* placení ručím. Pokud na tento návrh přistoupíte, začněte hned *tento týden* a dejte mi laskavě vědět. Adresa je: Chicagský dělnický spolek, k rukám J. Weydemeyera, poštovní schránka 1345, *Chicago* (Illinois). *Spojené státy*.

Abychom se vrátili zpět k Vogtovi, asi už víte z jednoho mého prohlášení (ze začátku února) v různých německých novinách**, že na jeho paskvil[14] odpovím, jakmile bude vyřízena žaloba pro pomluvu, kterou podávám na berlínskou „*National-Zeitung*" za to, co přetiskla z Vogtovy slátaniny.

Na str. 180—181 (viz tam) mluví Vogt o jakémsi „spiknutí", které prý zmařil na lausannské dělnické slavnosti. Můžete mi k tomu chvástání něco sdělit? To místo zní doslova takto:[597] Co na té věci je?

Nakonec si ještě dovoluji poznamenat, že vylíčení Vogtových rejdů, které byste mi mohl zaslat ve formě dopisu, a byl byste přitom ve velmi čestné společnosti jiných emigrantů (bude to však moci kvůli procesu v Berlíně*** vyjít až později), by tvořilo samostatnou

* „Illinois Staats-Zeitung".
** „Prohlášení redakcím německých novin".
*** Viz tento svazek, str. 503—508 a 521—539.

část mého spisu otištěnou pod Vaším jménem a já bych Vám za tuto Vaši část přirozeně odevzdal honorář, který mi knihkupec zaplatí za arch. Poznamenávám to, poněvadž velmi dobře znám emigrantské poměry, v nichž sám s nepatrnou přestávkou žiji už 17 let, a bylo by velmi nespravedlivé, kdyby si jeden z nás dal zaplatit od knihkupce na úkor druhého. Vzhledem k procesu v Berlíně a protože Vogtův hlavní útok atd. je namířen proti mně, bude po mém spisu* velká poptávka a najde v Německu dobrého knihkupce. Je otázka, zda v zájmu věci není žádoucí soustředit útočné síly. Zařídíte se přirozeně zcela podle vlastního uznání a jsem přesvědčen, že si v žádném případě nebudete vykládat špatně mou otevřenost.**

Zdravím Vás a tisknu Vám ruku.

Váš zcela oddaný

K. M.

Budete-li mi psát, pište na adresu: A Williams***, Esq., 9, Grafton Terrace, Maitland Park, Haverstock Hill, Londýn.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Pan Vogt".

** Tento odstavec napsal Marx namísto škrtnuté věty: Zjistil jsem z augsburské [Allgemeine] Zeitung, že máte rovněž v úmyslu vydat pamflet proti Vogtovi. Bylo by možná pro věc užitečnější...

*** Marxovo krycí jméno.

28

Marx Johannu Philippu Beckerovi

do Paříže[598]

9. dubna 1860
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn N. W.

Příteli Beckere,

nejprve mé nejvřelejší díky za Váš dopis, za Vaše ústní sdělení Siebelovi a za *zaslání korespondence*. Útok páně Vogtův bych měl — nehledě na všechno ostatní — už proto považovat za šťastnou událost, že mě sblížil s veteránem naší revoluce a emigrace. Nikterak nesdílím šosácký údiv nad důsledností Vašeho života. Až dosud jsem se vždycky přesvědčil, že všechny opravdu silné povahy — připomínám jen starého Levasseura, Cobbetta, Roberta Owena, Lelewela, generála Mellineta — které jednou zvolily revoluční dráhu, čerpaly vždy i z porážek novou sílu a byly tím rozhodnější, čím déle pluly v proudu dějin.

Dalším důvodem, proč Vám píšu — kromě toho, že Vám chci osobně poděkovat — je úkol, který na mne vložil můj starý přítel J. Weydemeyer, abych totiž získal v Evropě dopisovatele pro „Stimme des Volks“[595]. Tento list byl teď totiž v Chicagu založen *americkým Dělnickým svazem*[594], jehož ústředna byla přenesena z New Yorku do Chicaga. Je to deník a může nabýt o to většího významu, že se Chicago stále více povznáší na metropoli Severozápadu. Přikládám Vám záhlaví programu.

Podmínky jsou tyto: Psal byste *jednou* týdně. Honorář 2 dolary za dopis. To by bylo za čtvrt roku asi 5 liber št. neboli 125 franků. Honorář je malý, jak to u dělnického listu ani jinak nejde. Na druhé

straně charakter mého přítele Weydemeyera je zárukou přesného placení, což jinak u německo-amerických listů není zrovna běžné. Pokud na mou nabídku přistoupíte, mohl byste začít *příští* týden, dejte mi však předem vědět.

Balík s velmi cennou korespondencí jsem dostal poštou den před Siebelovým příjezdem do Londýna. Dám jej svázat a bude u mne pro Vás vždy k dispozici. Je v něm dokument jedné kolony rebelující proti Willichovi, který je pro toho donkichota obzvlášť charakteristický.[599]

Byl bych velice rád — a pro mou brožuru* by bylo velice důležité, kdybyste mi Vy, který tak dobře znáte Fazyho, mohl zaslat *krátkou skicu* o jeho činech *od státního převratu* a zároveň miniaturní vypodobnění charakteru toho člověka. Považuji Vogta za pouhého fámula Fazyho, jehož jsem jednou viděl v Paříži (1843) a hned jsem si o něm jako někdejším spolupracovníkovi „National" (kde i ti nejlepší byli *špatní*) udělal správný obrázek.

Lommelův spisek[82] je zábavný a obsahuje leckteré užitečné odhalení o letech 1847—1848. Jen nemohu souhlasit s velmi deminutivním způsobem, jak si představuje zdroje revolučního roku. Ale možná právě pro tento svůj úzký pohled je schopen živě vylíčit a správně zachytit terén, s nímž byl osobně obeznámen.

Vaše dvě drobné básně o Leibnizovi a „Alles Wurst"** se mi velmi líbily a bylo by dobře, kdybyste je (pokud přistoupíte na můj návrh) přiložil k prvnímu dopisu Weydemeyerovi. Weydemeyerova adresa je:

Chicagský dělnický spolek, k rukám J. Weydemeyera, pošt. schránka 1345, Chicago. Ill. Spojené státy. (To Ill. znamená Illinois.)

Zdravím Vás a tisknu Vám ruku

Váš zcela oddaný

K. Marx

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Pan Vogt".
** „Všecko jedno".

29

Engels Emilu Engelsovi

do Engelskirchenu

Manchester 11. dubna 1860

Milý Emile,

jaké myslíš, že jsou *poslední* návrhy G. Ermena?

1. Chce matku vyplatit ve splátkách a obchod převzít sám;

2. *já* prý mám u něho zůstat ještě čtyři roky jako obchodvedoucí za podmínek stanovených ve smlouvě!

Ten člověk si myslí, že mu tak lacino přenecháme dědictví firmy Ermen & Engels, a to ještě čeká, že takovou degradaci vůči němu s díky přijmu.

Jednání bylo docela přátelské. Já jsem to, co se týkalo mne, rovnou odmítl, načež mi dával naději, že se po 4 letech *snad* stanu společníkem, a já jsem zase žádal záruky, dřív než o věci začnu vůbec uvažovat; a jsme všichni zajedno, řekl jsem mu, že když se máme rozejít, musí být rozdělení in natura a konkurence. To ho velmi překvapilo, a dál jsme nedošli. Myslel si, že teď v Barmenu naléhavě potřebujeme peníze (to jsem mu vysvětlil) a chtěl využít příležitosti. Zkrátka, ta debata mu přinesla velké rozčarování a teď už bude s námi jednat jinak. Další ústně.

Charlese* máme od této historky jistějšího než kdy předtím, a přemýšlí už o tom, že my dva můžeme Gottfrieda** donutit ke všemu, možná dokonce k tomu, aby odešel do soukromí.

Tvůj

B. Engels

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinënija,
2. vyd., sv. 30, Moskva 1963

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Charlese Roesgena.
** Gottfrieda Ermena.

30

Marx justičnímu radovi Weberovi

do Berlína

13. dubna 1860
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn

Velevážený pane,

předevčírem tomu bylo 14 dní, co jsem Vám poslal poslední listiny a žádal jsem Vás, abyste mi potvrdil přijetí dosud zaslaných dopisů a příloh a také abyste mi laskavě napsal několik slov o tom, jak pokračuje proces.* Skutečnost, že zůstávám bez jakýchkoli zpráv, mě znepokojuje o to víc, že podle Vašeho psaní ze dne 22. února se žaloba *22. dubna* promlčí a že jsem podle toho, co jste psal v témž dopise, očekával od Vás brzkou zprávu.

V dokonalé úctě

Váš zcela oddaný

dr. Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinĕnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 577—578.

31

Engels Gottfriedu Ermenovi

do Manchesteru

Koncept

Manchester 19. dubna 1860

Vážený pane,

neváhám vyjádřit své politování nad tím, že prý jste byl pohoršen, poněvadž jsem si během polední přestávky vzal s sebou domů účetní knihu. Ježto si dříve brali knihy domů jiní lidé, kteří byli ve spojení s kanceláří, nikterak jsem nečekal, že tím vyvolám Vaši nevoli. Pokud se týče nějakých mých úmyslů získat tím nenáležitou výhodu, víte přece sám, že všechny kalkulace obsažené ve zmíněné knize jsou už úplně zastaralé, takže ani jediný údaj neopovídá dnešním skutečným cenám. Nemohl jsem tedy mít žádný takový úmysl a doufám, že pocit, který jste právě dal najevo, není nikterak ovlivněn vyhlídkou na uspořádání, jímž by měly být likvidovány či jinak řešeny záležitosti firmy, neboť je v zájmu všech zúčastněných, aby se takové věci vyřídily v přátelském duchu a po dobrém.

Jsem, vážený pane,

Váš oddaný služebník

Fred. Engels

G. Ermen Esq.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinënija,
2. vyd., sv. 30, Moskva 1963

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

32

Marx justičnímu radovi Weberovi

do Berlína

21. dubna 1860
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn

Velevážený pane,

dnes je tomu 11 dní, co jsem Vám poslal dopis*, v němž jsem uvedl, že jsem na četné dopisy (spolu s dokumenty, plnou mocí atd.), které jsem Vám poslal odtud a z Manchesteru, neobdržel už 2 měsíce ani oznámení, že došly, ani žádnou odpověď, ačkoli jsem podle Vašeho psaní z 22. února mohl očekávat brzkou zprávu a ačkoli se podle téhož psaní žaloba dne 22. dubna (tedy zítra) promlčí. Prosil jsem tudíž o informaci.

Protože jsem ani na tento dopis nedostal odpověď, musím z toho vyvodit,

buď že mé dopisy, ačkoli byly všechny, kromě posledního, doporučené, nedošly;

anebo že aspoň *jeden* Váš dopis byl zadržen.

Potká-li i tento dopis osud předešlých, požádám o zákrok zdejší hlavní poštovní úřad a pruské vyslanectví, a bude-li třeba, budu to reklamovat i veřejně v *londýnských „Times"*.

V dokonalé úctě

Váš zcela oddaný
dr. K. Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinénija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Jde zřejmě o dopis z 13. dubna 1860; viz tento svazek, str. 588.

33

Marx Georgu Rheinländerovi

do Londýna

[Londýn] 24. dubna 1860[600]

Milý Rheinländere,

byl bych Vám velmi zavázán, kdybyste požádal pana Stechera, aby Vám přesně (tak přesně, jak jen možno) uvedl, *kdy* přišel Cherval poprvé do Ženevy, *jak dlouho* tam zůstal a *kdy* se odehrála scéna jeho zmizení.

Měl byste se už jednou ukázat. Mám Vám všelicos vyprávět.

Váš

K. Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinënija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

34

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

24. dubna 1860
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn

Milý Lassalle,

vřelý dík za Humboldta[593] a Fichta. Toho jsem dosud nečetl[601] a bylo od Tebe chytré, že jsi s ním vyrukoval. Když došel Tvůj dopis, dal jsem si od Engelse poslat jak Tvůj dopis, tak i dopis justičního rady Webera z Berlína. Z toho jsem zjistil, že mu jde *jen* o to, abych ho nejmenoval ve svých veřejných oznámeních v novinách*; v tom jsem se tedy dopustil quid pro quo**.

Dnes mi píše Weber a z jeho dopisu vyplývá toto: *Původně* zvolil cestu trestní žaloby. A 18. t. m. dostal následující výměr: „V prvopise panu dr. Karlu Marxovi, k rukám pana justičního rady Webera, zpět s oznámením, že tu není *žádný veřejný zájem*, který by mi dával důvod k zakročení. (Článek XVI uvozovacího zákona k trestnímu zákoníku ze 14. dubna 1851.) Berlín 18. dubna atd. Lippe."

Weber se proti tomuto opatření odvolal k vrchnímu státnímu zástupci***. Zároveň, aby zabránil promlčení a ponechal si otevřenu jinou cestu, podal u civilního soudce žalobu pro urážku na cti.

Pro svou brožuru† jsem přirozeně zahájil pátrání v Paříži a ve Švýcarsku; dokonce jsem poslal do Ženevy vlastního vyslance††.

* Viz tento svazek, str. 580.
** omylu.
*** Schwarckovi.
† „Pan Vogt".
†† Carla Siebela.

Teď už mám v rukou *důkazy*, že Vogt je francouzský agent. V této chvíli se už necítí v Ženevě jistý a ohlížel se tedy po občanství v některém jiném kantonu.

Apropos. Jeden můj známý* (Berlíňan) najisto tvrdí, že korespondentem „Daily Telegraph" je nějaký Mayer nebo Meier[53], který patří k firmě Abraham M. a spol. (nebo synové), bytem v Berlíně, Viktoriastrasse. Nemohl bys zařídit, aby to Tvé dámy vyzkoumaly?

Odpověď na Tvůj dopis později.

Tyto řádky Tě asi už nezastihnou v Berlíně.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Julius Faucher.

35

Marx justičnímu radovi Weberovi

do Berlína

24. dubna 1860
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn

Velevážený pane,

mám čest poslat Vám v příloze 15 tolarů zálohy a zároveň Vám oznámit, že jsem plně srozuměn se všemi kroky, které jste podnikl.

V dokonalé úctě

Váš zcela oddaný
dr. Karel Marx

P. S. V důsledku pátrání, které jsem organizoval v Paříži a ve Švýcarsku, zejména v Ženevě, mám nyní v rukou *důkazy* (které později, *po* procesu, zveřejním v brožuře), že prof. Karl Vogt je prachobyčejný francouzský agent. Ostatně myslím, že anexe Nizzy a Savojska otevřela už asi i těm docela slepým oči a objasnila jim, zač stojí „dílo osvobození Itálie", jaké nebezpečí hrozí Německu a jak měli pravdu ti, *kdo včas varovali.*

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

36

Engels Emilu Engelsovi

do Barmenu

Manchester 25. dubna 1860

Telegram

Souhlasím zčásti se sobotním dopisem — budu tam v pátek večer s určitou plnou mocí — odjezd ve čtvrtek ráno — doufám, že se tam setkám s Blankem.

Poprvé otištěno německy v Marx-Engels, Werke, sv. 30, Berlín 1964

Podle telegramu
Přeloženo z angličtiny

37

Marx Eduardu Fischelovi

do Berlína

Opis

[Londýn] 8. května 1860

E. Fischelovi

Velectěný pane,

vřelý dík za Váš dopis a Vaši námahu. O tom Mayerovi Vám v těchto dnech pošlu dopis malého Fauchera*.

Co se onoho podniku s novinami týče, nejsem proti tomu na něj přistoupit.[602] Jen bych o něm musel předem vědět něco bližšího, o jeho tendenci atd. V zahraniční politice (a to by byla odtud z Anglie jistě hlavní věc) se myslím v podstatě úplně shodneme. Naproti tomu ve vnitřní politice by mohly být velké diference. Hlavní je přirozeně vědět, jaké postavení hodlá list v Prusku zaujmout. Zdrží-li se rozhodného jednostranného stranického postoje, pak v nynější chvíli, kdy je Německo v nebezpečí, mohou podle mého názoru i lidé různých stranických názorů *společně* působit proti zahraničním nepřátelům, aniž by si navzájem něco promíjeli.

Váš zcela oddaný

K. Marx

Zároveň jsem napsal (8. května): Engelsovi, Borkheimovi, Eccariovi, Petschovi a Weydemeyerovi.

Poprvé otištěno německy a rusky ve „Voprosy istorii KPSS", čís. 3, 1959

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 593.

38

Marx Carlu Siebelovi

do Manchesteru

[Londýn] 15. května [1860]

Milý Siebele,

přikládám výměr z Berlína, podle něhož byla trestní žaloba odmítnuta.[603] Civilní žaloba se nikdy nedostane na pořad. Pár řádek o skutkové podstatě sděl laskavě „*Mittelrheinische Zeitung*". Pošli mi dopis zpátky, jakmile ho ukážeš Gumpertovi a lupusovi.

Kvůli brožuře* jsem ještě nenavázal spojení se žádným knihkupcem a jsem ještě na vahách, zda se mám obrátit na Lipsko nebo na Hamburk.

Engels odtud včera večer odcestoval zdráv a čilý.

„Sfingu"[92] jsem od Tebe nedostal; žádná škoda. Boustrapa[371] mi vůbec nepřipadá jako sfinga, a tím méně pak pan Karl Grün jako Oidipus.

Salut

Tvůj

K. M.

Apropos.

Budeš-li noticku o průběhu mého procesu posílat „Mittelrheinische Zeitung" z „Berlína", mělo by se využít příležitosti a věnovat také pár slov procesu Eichhoff-Stieber[34], který byl v první instanci rozhodnut 10. května v Berlíně. Eichhoff byl totiž odsouzen pro „pomluvu" Stiebera na 18 měsíců. Hlavním bodem této pomluvy

* K. Marx, „Pan Vogt".

bylo to, že denuncoval Stiebera (v londýnském „Hermannu") pro křivé přísahy, krádež atd., jichž se dopustil při kolínském procesu proti komunistům (1852)[2]. K charakteristice postupu pruského soudního dvora poslouží následující pádná fakta:

1. Eichhoffova denunciace byla (s výjimkou mého pamfletu*, který přirozeně nesměl jmenovat) založena na referátech otiskovaných v „Kölnische Zeitung" *během* přelíčení v Kolíně, jejichž autentičnost *nikdy* nikdo nepopíral, ani Stieber, ani nikdo jiný. Soud prohlásil tyto referáty za *nepřípustný* důkazní prostředek. Kdykoli to však bylo ve Stieberově zájmu, připustil soud jako *autentické* referáty ve „*Vossische Zeitung*" (které patrně obstaral sám Stieber), **poněvadž** je signor Stieber prohlásil za „autentické". Kdykoli to bylo *proti* zájmu Stieberových denunciantů, prohlásil týž soud za jediný autentický pramen hubené resumé, které podává ve svém protokolu soudní písař.

2. Policejní rada Goldheim a policejní poručík Greif, Stieberovi hlavní spoluvinníci a podřízené nástroje v procesu proti komunistům z roku 1852, byli zproštěni jakéhokoli křížového výslechu, poněvadž soudní dvůr nechtěl tyto pány (jak to otevřeně řekl předseda soudu**) vystavit alternativě, že by se „buď dopustili křivé přísahy, anebo by svědčili sami proti sobě". Na druhé straně byly připuštěny jejich výpovědi jako vývodní důkazy*** *pro* Stiebera.

3. Stieber a Greif poslali roku 1851 pruského policejního agenta Reutera, aby se vloupal k Oswaldu Dietzovi a ukradl tam listiny, které pak Stieber za kolínského procesu předložil jako důkazy (přestože neměly s obžalobou ve skutečnosti nic společného[604]). Tato *krádež* byla jedním z bodů Eichhoffovy denunciace kontra Stieber. A teď dávej pozor! Kolínský státní prokurátor Drenkmann vytyčil tuto zbrusu novou teorii krádeže: „Může se ponechat stranou", řekl, „zda ty listiny byly získány krádeží, nebo ne; pokud jde o odsouzení *obžalovaných*, je to lhostejné. I kdyby byly skutečně získány krádeží, pak by policejní úředník, který je takovou cestou nabyl, nemohl být stejně obviněn z krádeže ve smyslu zákona, *nej-*

* „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".
** Göbel.
*** důkazy obhajoby.

výš z nemorálního jednání. Ke krádeži ve smyslu zákona je nutný dolus malus*: ten se však u policejních úředníků, kteří dali k takové krádeži podnět, *nedá předpokládat*, protože nesledovali svůj soukromý prospěch, nýbrž *zájem* státu." Pruský policejní úředník se tedy dopouští „nejvýš" nemorálního jednání, ale právně se nedopouští žádného zločinu, když se vloupá do jednoho londýnského domu a tam „krade". Tohle je suspendování common law**, oktrojované Angličanům pruským státem.

4. Hirsch, který sedí v Hamburku ve vězení, učinil přísežnou svědeckou výpověď, že knihu protokolů vyrobil spolu s Fleurym pod Greifovým dohledem. Proč nebyl Hirsch dopraven do Berlína a nebyl tam během soudního přelíčení vyslechnut jako svědek?

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Werke,
sv. 30, Berlín 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* zlý úmysl.
** obecného práva.

39

Marx Eduardu Fischelovi

do Berlína

Opis

[Londýn] *1. června 1860*

Fischelovi.

Velectěný pane,

po 3 týdny jsem trpěl jaternímí bolestmi, takže jsem nebyl vůbec schopen psát a pracovat, a ani teď jsem se ještě úplně nezotavil. Zpozdil jsem se v důsledku toho se svou prací natolik, že mi v nejbližších týdnech zabere všechen čas a nemohu tedy *za žádných okolností* začít s korespondencí pro nový list* ihned. Nemohl byste mi poslat 1 nebo 2 čísla k nahlédnutí? A také mě informovat o lidech, kteří stojí v čele nového podniku? Černočervenozlatá je barva, s níž je teď možno vůči zahraničí dosáhnout určitého výsledku.[605]

Doporučuji Vám jako ženevského korespondenta listu pana Georga Lommela, 85, rue du Nord, Café Court, Genève. Ženeva je teď centrem bonapartistických intrik a Lommel je dobře informován. Jsem přesvědčen, že přijme dopisovatelství za velmi mírných podmínek.

Ad vocem Abela: Vřelý dík za toto odhalení.[606] Kdo je Abel? Byl bych Vám velice zavázán za bližší podrobnosti a byl bych rád, kdybych tuto informaci mohl dostat co nejdřív.

Už jsem Vám asi sdělil, že státní zástupce zamítl mou žalobu pro pomluvu a že vrchní státní zástupce toto zamítnutí potvrdil, poněvadž prý tu není žádný „veřejný zájem". Takže teď bude následovat civilní žaloba.

* Viz tento svazek, str. 596.

Už jste se patrně dočetl v novinách, že židovský šejdíř Reuter, kterému patří londýnská telegrafní kancelář, byl představen královně*. Věc se má prostě tak. Reuterovo faktótum — on sám taktak ovládá pravopis — je vídeňský uprchlík *Sigmund Engländer*. Tento Engländer byl dříve v Paříži spolupracovníkem jednoho litografovaného bulletinu, řízeného pod záštitou tehdejšího ministra policie; zároveň byl francouzským špiclem. Na začátku východní války[607] byl z Paříže vypovězen, poněvadž se přišlo na to, že je *ruský* špión. Přišel pak do Londýna, kde nakonec vstoupil do služeb Reutera, s nímž byl už dříve ve spojení. A protože Reuter svou telegrafní kancelář ovládá všechen evropský tisk a ruské vyslanectví prostřednictvím Engländera zase tuto telegrafní kancelář, chápete jistě, proč Pam představil Reutera královně. S tímto představením souvisí, pokud vím, také to, že Rusko přistupuje k rakousko-pruskému telegrafnímu spolku. Sdělil jsem tato fakta Colletovi. Možná že i Vy je budete moci upotřebit.

Váš zcela oddaný

K. Marx

Z Engelsových brožur** nepřišlo až na jediný exemplář ani Engelsovi, ani mně ještě nic. Také se zdá, že pan knihkupec*** neuveřejnil ani obvyklé knihkupecké oznámení v novinách.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 30, Moskva 1963

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viktorii.
** „Savojsko, Nizza a Rýn".
*** G. Behrend.

40

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

[Londýn kolem 2. června 1860]*

Milý Lassalle,

už asi 3 neděle mne sužuje jaterní nemoc, zabránila mi v jakékoli práci a ještě jsem se jí zcela nezbavil. V takovém stavu nemá člověk moc chuti psát.

Ještě než odpovím na Tvůj dopis, několik předběžných sdělení. Berlínský korespondent „*Daily Telegraph*" se jmenuje Abel.[606] Můžeš mi o tom individuu opatřit nějaké informace?

Vrchní státní zástupce Schwarck odmítl i ve druhé instanci trestní žalobu na „*National-Zeitung*", protože prý tu není žádný „veřejný zájem". Teď dojde brzy na civilní žalobu.

A nyní k Tvému dopisu.

Do Berlína nepřijedu.[608] V Kolíně jsem nebyl a vím o tom, co tam Stieber odpřísáhl, jen ze zpráv „Kölnische Zeitung". Na těchto zprávách je založena moje kritika v „Odhaleních"**. Jako svědek v této věci bych tedy nemohl být nijak užitečný. Pokud by mě někdo chtěl dát vyslechnout k tomu či onomu bodu, jsem ochoten (jako se to prý dělá častěji u jiných emigrantů) podat své svědectví na pruském vyslanectví v Londýně.

Když byl Eichhoffův proces ještě v prvních stadiích, obrátil se na mne v této záležitosti Juch, vydavatel listu „Hermann". Dal jsem mu „Odhalení", poradil jsem mu, aby povolali Schneidera II z Kolína jako *svědka*, a upozornil jsem ho, že je nutné vyslechnout

* Papír v záhlaví dopisu je poškozen.

** „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům".

Hirsche, který sedí v Hamburku.[609] Jeho výslech byl zřejmě proveden velmi neobratně. Bylo by také naprosto nezbytné dopravit Hirsche jako svědka do Berlína *osobně*. Jen v tom případě by se byly při řádném křížovém výslechu mohly veřejně odhalit všechny ty hanebné kousky, protože Hirsch byl zasvěcen do všech Stieberových-Goldheimových-Greifových-Fleuryho tajností.

Jiným nutným svědkem by byl Cherval (Joseph Crämer), nyní v Paříži. Utekl z Cách kvůli falšování směnek, a je tedy jisté, že by Prusko mohlo požádat o jeho vydání. Ale vláda si dá pozor, aby to neudělala. Krom toho je to francouzský špicl a je tudíž také pod Bonapartovou ochranou.

Většina ostatních lidí, jejichž výslech by mohl být důležitý, je v Americe. Jen jediný z nich je ještě tady, je to jistý de L'Aspée z Wiesbadenu, zaměstnaný jako tlumočník u anglické policie. Učinil jsem potřebné kroky, abych [si s ním sjednal]* schůzku, a uvidím, zda bude *ochoten* buď [jet]* do Berlína, [anebo se]* dát vyslechnout na pruském vyslanectví. Roku 1853 denuncoval [Stiebera]* v „*Times*". Článek byl zadržen, [nevyšel]*, protože zasáhl Bunsen.

Uvedu [teď]* pár bodů, kterých třeba budeš moci použít. „Odhalení" jsem napsal hned po skončení kolínského procesu. Později jsem však v této věci, která se mě zvlášť dotýká, podnikl ještě další pátrání. Předem ještě poznamenávám, že Eichhoff měl rozhodně kapitální nápad, když povolal Goldheima a Greifa, hlavní spoluvinníky, jako svoje svědky obhajoby. Vypadá to vůbec tak, že Stieber a spol. by mohli být soudně stíháni vlastně jen tehdy, kdyby vláda nařídila vyšetřování o kolínském procesu. Na to si však dá pozor.

Stieber (viz str. 10 mých „Odhalení"[610]) prý v Kolíně *odpřísáhl*, že byl na „archív spiknutí" u Oswalda Dietze v Londýně „upozorněn" kopií „listin nalezených u Nothjunga", kterou mu do Londýna poslalo berlínské policejní presidium. Tato falešná přísežná výpověď se dá jednoduše vyvrátit nahlédnutím do kolínských spisů, kde musejí být i listiny nalezené u Nothjunga.

Věc se udála takto: Cherval (Joseph Crämer) byl pařížským

* Rukopis je v těchto místech poškozen.

korespondentem Willichova a Schapperova Svazu[611] a jako takový si dopisoval s Oswaldem Dietzem. Zároveň byl Cherval agentem pruského vyslance v Paříži, knížete Hatzfeldta. Tomuto Hatzfeldtovi denuncoval Dietze jako sekretáře svého londýnského ústředí, a nejen to, napsal také Dietzovi *dopisy*, které měly později posloužit jako důkazy. Stieber a Greif (jak *Greif sám* vyprávěl Hirschovi v přítomnosti Fleuryho) byli Hatzfeldtem informováni. Reuter* jim zjistil, kde Dietz bydlí, a nato Fleury, na Stieberův příkaz, provedl spolu s Reuterem u Dietze onu krádež. I to ví Hirsch.

En passant může přitom přijít v úvahu také následující okolnost, panu Hirschovi dobře známá. Fleury si pořídil přesné opisy dopisů ukradených Reuterem a dal je Hirschovi přečíst. Mezi těmito dopisy byl i dopis od Stechana z Hannoveru, v němž Stechan mluví o zaslání 30 tolarů pro emigranty. Stieber (spolu se svým přítelem Wermuthem v Hannoveru) to zfalšoval na *530 tolarů pro vůdce*. O tomto bodu by snad mohl učinit místopřísežnou výpověď Stechan, který je, pokud vím, v Edinburghu. Stieber (podle „*Kölnische Zeitung*", viz „Odhalení", str. 11[612]) dále odpřísáhl, že 5. srpna 1851 dostal Dietzův archív, který mu prý byl poslán z Londýna do Berlína. Fakt je, že Stieber tento „archív" vzal 20. července 1851 s sebou z Londýna do Paříže. Právě tento bod může přísežně potvrdit zmíněný L'Aspée, bude-li chtít.

Pan Greif v Berlíně odpřísáhl, že Hirsche nezná nebo ho zná jen docela povrchně. Fakt je, že Greif v tehdejším Albertsově soukromém bytě (Alberts tehdy byl a ještě je *tajemníkem pruského vyslanectví* v Londýně), 39, Brewer Street, Golden Square, seznámil Hirsche s Fleurym, a to poté, když si už dříve dal od Hirsche podat zprávu o činnosti revoluční emigrace. Od té doby působili Greif-Fleury-Hirsch (pod Greifovým vedením) společně a zejména také společně vyhotovili falešnou knihu zápisů.

V měsíci dubnu 1853 přijeli Goldheim a Stieber znovu do Londýna, aby vykonstruovali spojitost mezi mysteriózním Kossuthovým prachovým spiknutím a berlínským spiknutím (Ladendorfovým)[613]. Hirsch je tehdy (tedy řadu měsíců po skončení kolínského procesu) provázel stále po Londýně a účastnil se jejich činnosti.

* Max Reuter.

K charakteristice pruských agentů v Londýně, protože policie se ke svému Fleurymu před soudem přiznala: Tento Fleury se jmenuje Krause, je to syn ševce Krause, který byl před 22—25 lety popraven v Drážďanech pro vraždu hraběnky Schönbergové a její komorné. Za nějakou dobu po kolínském procesu byl týž Fleury-Krause odsouzen v Londýně pro padělání ke 2 nebo 3 rokům hulks*. Teď si už svůj trest odseděl a působí zase postaru.

Francouzské spiknutí (complot allemand-français)[535] udělal Cherval pod Stieberovým vedením spolu s Greifem, Fleurym, Beckmannem, Sommerem a francouzským špiónem Lucienem de la Hodde (pod jménem Duprez). Na Chervalův podnět odjel Greif (který stejně jako Stieber přísahá, že francouzsko-pruské špióny Chervala a Gippericha nezná) do severního Německa, aby nejprve v Hamburku vyslídil, kde bydlí jistý krejčí Tietz, a aby se zmocnil dopisů, které mu z policejního pověření napsal Cherval. V Hamburku se Greif odebral do bytu Tietzovy nevěsty, aby jako „Tietzův přítel" dopravil do bezpečí případnou nebezpečnou korespondenci. Tah se však nezdařil.

Greif korespondoval také prostřednictvím de la Hodda-Dupreze s Maupasem o propuštění Chervala a Gippericha. Jakmile Cherval přišel do Londýna, stanovil mu Greif pevný plat 1 libru 10 šilinků týdně. Greif jej také jmenovitě poslal na Jersey, aby tam připravil velké politické spiknutí. Později se vztahy mezi Greifem a Chervalem přetrhaly. Všechny tyto body může pan Hirsch, bude-li chtít, pod přísahou potvrdit. Jsou důležité jak proto, že Greif znovu falešně přísahal, tak proto, že se týkají Chervalova poměru ke Stieberovi a „věrohodnosti" výpovědi, které v Kolíně učinil Stieber o Chervalovi. Právě v době, kdy Stieber v Kolíně *přísahal*, že neví, kde Cherval je atd. (viz „Odhalení" str. 27[614]), se rozvíjela tato spolupráce mezi Chervalem a Greifem, jednajícím ze Stieberova pověření. Avšak *soudně* může tu věc dokázat přirozeně jen svědectví Hirschovo (který snad na veřejném zasedání soudu bude mluvit) a Chervalovo (který se nedá polapit). Vyslanecký tajemník Alberts pochopitelně mluvit nebude; právě tak jako budou mlčet de la Hodde, Beckmann, Maupas atd.

* Staré lodi zbavené stěžňů, které sloužily jako vězení.

Hirsch a Fleury (který za tím účelem najal ve Stanburyho tiskárně, Fetter Lane, Fleet Street, Londýn, litografický lis) vyráběli na Greifův příkaz letáky „Vesnickému proletariátu", „Dětem lidu" atd., které Greif zasílal pruské vládě jako letáky Marxovy strany.

Když za kolínského procesu proti komunistům náhle „zmizel" hamburský svědek Haupt, pověřil Hinckeldey prostřednictvím kurýra pruské vyslanectví v Londýně, aby opatřilo někoho, kdo by převzal Hauptovu roli a „odpřísáhl" před porotou Hauptovy denunciace. Policejní presidium prý vyplatí 1000 tolarů odměny. Hinckeldey psal, že na výsledku tohoto procesu závisí celá existence politické policie. Hirsch po domluvě s Fleurym (jak sám později řekl, prý z „ušlechtilých" pohnutek) prohlásil, že je ochoten to udělat. Všechno bylo na nejlepší cestě, když se Fleury vrátil z pruského vyslanectví se zamítavou odpovědí. Nové Hinckeldeyovo psaní oznamovalo: „Státní prokurátor doufá, že při vhodném složení poroty dosáhne výroku o vině i *bez mimořádných opatření*, a proto on (Hinckeldey) žádá, aby se už nevyvíjelo další úsilí." Pruský špión Beckmann v Paříži, který také už dostal příkaz, aby přijel do Kolína a potvrdil Stieberovy výpovědi o německo-francouzském spiknutí, byl z téhož důvodu zase odvolán.

Nyní však přijde ta nejkurióznější historka, kterou pan Hirsch velmi dobře zná a která je stejně charakteristická pro Stiebera i Goldheima.

Fleury se dověděl, že mám v úmyslu dát v Londýně soudně ověřit skutečné rukopisy osob, které údajně podepsaly zápisy (W. Liebknechta, Ringse a Ulmera). Věděl, že v témž domě jako Willich bydlí jeden emigrant jménem Becker. Napsal tudíž jménem onoho Beckera tento dopis:

„*Vysokému královskému policejnímu presidiu v Berlíně.*

Londýn, d. d.*

V úmyslu ukázat, že podpisy osob, které podepsaly zápisy Svazu, jsou padělané, zamýšlí Marx se svými přáteli provést zde

* de dato, tj. napsáno toho a toho dne.

ověření rukopisů, které mají být potom předloženy porotě jako skutečně pravé podpisy.

Každý, kdo zná anglické zákony, ví také, že se dají v tomto ohledu všelijak vykládat a že ten, kdo se zaručí za pravost, neposkytuje, celkem vzato, vlastně žádnou záruku.

Ten, kdo činí toto sdělení, neváhá podepsat se svým jménem, jde-li o pravdu. Becker, 4. Litchfield Street."

Stieber v Kolíně před porotci prohlásil, že měl knihu zápisů v rukou 14 dní předtím (než ji předložil) a že si to rozvážil, než jí použil; prohlásil dále, že mu ji osobně doručil posel, Greif. Pan Goldheim však napsal pruskému vyslanectví v Londýně:

„Kniha zápisů byla předložena tak pozdě jen proto, aby byl zmařen *úspěch* případných dotazů o její pravosti."

Dopis podepsaný „Becker" byl adresován policejnímu presidiu v Berlíně. Kdyby tedy byl skutečně pocházel od Beckera, byl by musel jít do Berlína. Namísto toho byl dopis zaslán policejnímu úředníku Goldheimovi, Frankfurter Hof v Kolíně, a *obálka* k tomuto dopisu policejnímu presidiu v Berlíně s vloženým lístkem: „Pan Stieber v Kolíně podá *přesné informace* o účelu." Stieber tedy věděl, za jakým účelem byl dopis padělán. Fleury o tom také ještě zvlášť napsal Goldheimovi.

Fleury, Goldheim, Stieber a pruské policejní presidium se tedy o této falzifikaci mlčky dohodli.

(Stieber dopisu nepoužil, poněvadž byl už předtím nucen nechat knihu zápisů padnout, Schneider II totiž nezávisle na mnou zaslaných ověřeních sehnal v Kolíně Liebknechtův a Ringsův podpis, a mimoto se z jednoho mého dopisu, napsaného mnohem dřív, dověděl, že protokoly vyrobil Hirsch. Stieber zvětřil, že Schneider a po něm i jiní advokáti porovnali v soudní kanceláři podpisy Liebknechta atd. Pak tedy v následujícím zasedání přišel s vynálezem **H.** Liebknechta (viz „Odhalení", str. 38—40)[615].)

Stieber věděl, že kniha zápisů je padělek. Proč by se jinak musel bát ověření pravých podpisů?

29. října dorazil Goldheim do Londýna. Stieber ho tam poslal, aby se s Fleurym a Greifem dohodl přímo na místě, jakým tahem by se dala kniha zápisů zachránit. Musel se vrátit s nepořízenou,

když sdělil Fleurymu, že Stieber, aby nekompromitoval šéfy policie, je v krajním případě odhodlán kompromitovat jeho, Fleuryho.

Fleury nyní sáhl k poslednímu prostředku. Přinesl Hirschovi rukopis, kterým měl Hirsch opsat prohlášení, podepsat je Liebknechtovým jménem, a pak je, vydávaje se za Liebknechta, před vrchním starostou odpřísáhnout. Když pak Fleury předával Hirschovi zmíněný rukopis k napodobení, řekl mu, že je to rukopis toho, kdo napsal knihu zápisů a že jej (rukopis) Goldheim přivezl z Kolína.

(Z toho vyplývá, že kniha zápisů předložená v Kolíně nebyla ta, kterou *napsali* Hirsch a Fleury. Stieber sám ji dal opsat. Lišila se od knihy zápisů zhotovené Fleurym a Hirschem hlavně tím, nehledíme-li na některé další nepodstatné změny, že protokoly, které poslal Fleury, byly nepodepsané, kdežto ty, které dodal Stieber, byly opatřeny *podpisy*.)

Hirsch opsal prohlášení, přičemž co nejvěrněji napodobil rukopis. (*Ten* měl ještě v rukou, když opouštěl Londýn.) V prohlášení se říkalo, že podepsaný, totiž Liebknecht, prohlašuje, že ověření jeho podpisu, které provedli Marx a spol., je falešné, a tento jeho podpis je prý jedině pravý. Cestou k vrchnímu starostovi prohlásil Hirsch, že před vrchním starostou přísahat nebude. Fleury na to, že prý to odpřísáhne sám. Napřed ještě navštívil *pruský konzulát* (kde ho přirozeně dobře znali) a dal tam svůj rukopis (jako Liebknecht) kontrasignovat pruským konzulem. Pak se odebral s Hirschem k vrchnímu starostovi, aby složil přísahu. Vrchní starosta však požadoval ručitele, které Fleury nemohl přivést, a z přísahy sešlo. (O den později — ale už příliš pozdě — získal Fleury advokátské ověření.)

O celém tomto neřádstvu učinil Hirsch místopřísežné prohlášení před policejním soudcem Jardinem v Bow Street. To pak bylo posláno předsedovi apelačního soudu Göbelovi a zároveň ve dvou opisech Schneiderovi II a advokátu Esserovi.

Zda je možné dostat Hirsche osobně z Hamburku do Berlína ke svědecké výpovědi na veřejném zasedání a ke konfrontaci se Stieberem-Goldheimem-Greifem, nevím. U Chervala, který je teď ke všemu vyhlášený „civilizátor" a „osvoboditel", je to za nynějšího režimu vyloučeno.

Ve své vlastní svědecké výpovědi bych přirozeně vůbec nemohl uvést, jak jsem přišel na stopu té či oné skutečnosti, aniž bych se dopustil všemožných indiskrecí. Mimoto by taková výpověď nebyla žádným důkazem.

Proces by byl krajně jednoduchý, kdyby vláda byla de bonne foi*. Takto se dá vést velmi těžko.

Přecházím teď k Fischelovi.**

S Davidem Urquhartem a jeho stoupenci (neříkám jeho stranou, poněvadž Urquhart ve své *vlastní* doméně, v zahraniční politice, má kromě sekty, která ho ve všech disciplínách považuje za proroka, stoupence ve *všech* anglických stranách, od toryů až po chartisty) mám kartelovou dohodu od roku 1853, kdy vyšel můj první pamflet proti Palmerstonovi***. Od té doby jsem od nich dostával stále informace, kdežto já jsem jim zase dodával zadarmo příspěvky pro jejich „Free Press" (např. moje „Revelations of the diplomatic history of the 18th century"[580], právě tak jako článek o „Pronikání Ruska do střední Asie"† atd.) a dával jim k dispozici svou osobní znalost ruských agentů, jako Bangyi atd. A Fischel je uznávaný, takříkajíc *oficiální* agent urquhartovců v Berlíně, přičemž z jeho tamější činnosti znám z doslechu jen „Portfolio"††. Tak jsem se tedy dostal do spojení s Fischelem (s nímž jsem se v Londýně potkal jen náhodou v kanceláři jedněch novin a vzkázal jsem Tě při té příležitosti pozdravovat). Vyřídil pro mne a pro Engelse v Berlíně různé obstarávky. Nevyměnili jsme spolu nikdy ani slovo, ani písemně, ani ústně, o vnitřní politice, ostatně jsem o ní nikdy nedebatoval ani s Urquhartem, poté co jsem mu jednou provždy vysvětlil, že jsem revolucionář, a on mi právě tak otevřeně řekl, že všichni revolucionáři jsou buď agenty petrohradského kabinetu, anebo se od něho nechají vodit za nos.

V dopisech, které jsme si vyměnili s Fischelem, dbal vždycky na velkou diskrétnost a omezoval se na *tu* oblast zahraniční politiky, v níž se s urquhartovci shodujeme.

* poctivá.
** Viz tento svazek, str. 79—82, 596 a 600—601.
*** „Lord Palmerston".
† Engelsův článek.
†† „Das Neue Portfolio".

Ty jsi patrně Urquhartovy spisy četl, a bylo by tedy zbytečné (dlouhý dopis mě i tak při mém nynějším stavu velice schvátil), abych se tu pouštěl do analýzy tohoto velmi komplikovaného jevu. Je ovšem subjektivně reakční (romantický) (i když určitě ne ve smyslu nějaké *skutečné* reakční strany, ale takříkajíc metafyzicky); to však nijak nebrání hnutí v zahraniční politice, které vede, aby bylo *objektivně revoluční*.

Že jeho němečtí stoupenci, jako Bucher, Fischel atd. (jeho „Moskowitertum" neznám, ale i bez čtení vím, co tam je), přijali i jeho „anglosaské" vrtochy, jimž ostatně nechybí svérázná spletitá kritičnost, to je mi úplně lhostejné; tak lhostejné, jako by Tobě bylo ve válce proti Rusku např. to, zda Tvůj soused střílí na Rusy z černočervenozlatých[418], nebo z revolučních pohnutek. Urquhart je *moc*, které se Rusko bojí. Je to jediná *oficiální* osoba v Anglii, která má tolik odvahy a čestnosti, aby se postavila čelem proti veřejnému mínění. Je jediný z nich nepodplatitelný (ať už penězi, nebo ambicemi). Konečně jsem až dosud výjimečně poznával *jen čestné lidi* právě mezi jeho stoupenci, a dokud nebude *dokázán* opak, musím tedy považovat za čestného i Fischela.

Co se týče Fischelova poměru k vévodovi Gothajskému*, mám velmi dobré důvody nevěřit, že je to *poměr námezdní*. Protože tento Gothajský patří k anglické dynastii, jíž Urquhart využívá proti Palmerstonovi a ministerské uzurpaci vůbec („proč se nikdy nestřílí na kabinetní rady?" ptá se Humboldt v předtuše této kabinetní uzurpace), nemohlo přijít Urquhartovi nic tak vhod, jako vést v Německu opozici proti Rusku a Palmerstonovi pod jeho jménem. Fischelova brožura „Despoten und Revolutionäre" byla tudíž přeložena do angličtiny jako „Pamflet vévody Koburského" a připadala Palmerstonovi natolik důležitá, že na ni vlastnoručně odpověděl (anonymním) pamfletem[616], což jej velmi kompromitovalo. Palmerston dělal totiž dosud z nebohých Koburků obětního beránka *svého* rusofilství, a brožura ho donutila od této falešné záminky upustit.

Je velice dobře možné a pravděpodobné, že Fischelovo anti-

* Arnoštovi II.

palmerstonovství nemá v Berlíně valný význam. Naproti tomu je důležitý pro Anglii (a tím par ricochet* pro Německo), neboť urquhartovci této polemiky obratně využívají, zveličují ji a uplatňují v anglické polemice jako *německý* názor na Palmerstona.

Ve válce, kterou vedeme společně s urquhartovci proti Rusku, Palmerstonovi a Bonapartovi a na níž se podílejí osoby *všech stran a stavů* ve všech hlavních městech Evropy až po Cařihrad, je tedy jedním článkem i Fischel. S Bucherem naproti tomu jsem nikdy nevyměnil ani slůvko, poněvadž by to *nebylo k ničemu dobré.* Kdyby neseděl v Londýně, ale v Berlíně, bylo by to něco jiného.

Až vstoupíme v Německu do *revoluční* epochy, bude *diplomacii* samozřejmě odzvoněno; ostatně je to diplomacie, v níž si žádná strana v nejmenším nezadává a ani nic nepředstírá. I pak nám bude toto naše anglické spojení užitečné.

Že se ostatně v zahraniční politice s takovými frázemi jako „reakční" a „revoluční" nic nepořídí, rozumí se samo sebou. *Revoluční* strana teď v Německu vůbec neexistuje, a nejodpornější formou reakce je pro mne královská pruská dvorní demokracie, asi taková, jaká se pěstuje v „National-Zeitung" a do jisté míry (nadšení pro lumpa Vincka, pro regenta** atd.) také ve „Volks-Zeitung".

V každém případě mají urquhartovci tu přednost, že jsou „vzdělaní" v zahraniční politice, přičemž jejich nevědomí členové dostávají inspiraci od vzdělaných, a že sledují zcela určitý velký cíl, boj proti Rusku, a potírají na život a na smrt hlavní oporu ruské diplomacie, londýnskou Downing Street[617]. Ať si namlouvají, že tento boj povede k nastolení „anglosaských" poměrů. Na nás revolucionářích je, abychom jich používali, dokud jsou potřební. To nám nijak nebrání, abychom je bili přímo po hlavě, když se nám postaví do cesty jako překážka ve vnitřní politice. Mně neměli urquhartovci nikdy za zlé, že jsem současně psal pod svým jménem do chartistického listu, který k smrti nenáviděli, do „People's Paper" Ernesta Jonese, po celou dobu, co existoval. E. Jones se vysmíval Urquhartovým vrtochům, zesměšňoval je ve svém listu, ale přesto

* odrazem, nepřímo.
** Viléma, prince Pruského.

v témž listu veřejně uznával Urquhartův mimořádný význam v zahraniční politice.

Koneckonců urquhartovský romantismus je nadto, přes svou fanatickou nenávist vůči francouzské revoluci a všemu „obecnému", nanejvýš liberální. Jeho posledním slovem, jen ve velmi pokroucené podobě, je svoboda individua. Aby toho dosáhl, ukrývá ovšem toto „individuum" do všelijakých starodávných hávů.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

41

Marx Bertalanu Szemerovi

do Paříže

[Londýn] 2. června 1860

Vážený pane,

mé dlouhé odmlčení bylo zaviněno dvěma okolnostmi. Když jsem se vrátil z Manchesteru, byl jsem zavalen prací. Potom jsem onemocněl. Dosud jsem v lékařském ošetřování a píše se mi špatně.

Pokud jde o Vaši záležitost s panem Engelsem, bylo zdržení způsobeno tím, že musel podruhé nenadále odcestovat do Německa. Při zpáteční cestě do Manchesteru jel přes Londýn[93] a řekl mi, že onen malý účet ihned vyrovná. Litoval, že Vám nemohl vyjít víc vstříc, ale neměl rozhodně v úmyslu zatěžovat Vás náklady způsobenými posíláním vína zpět.*

Vaši knihu[163] jsem si přečetl s velkým potěšením a užitkem. V podstatě s Vámi souhlasím v názoru na podmínky nutné pro obnovení Uher, nesouhlasím však s Vaší apologií Bonaparta a Palmerstona. Palmerston v roce 1848—1849 zradil Uhry právě tak jako Itálii. Už předtím se zachoval stejně vůči Polsku a později jednal týmž způsobem s Čerkeskem. Je stále tím, čím byl už od roku 1829 — *ruským* agentem, připoutaným k petrohradskému kabinetu svazky, jež není v jeho silách přetít. Rusko si ovšem přeje zničení rakouské říše, nepřeje si však, aby se základní části této říše zformovaly v nezávislé a svébytné státy. Opravdová obnova Uher by ruské východní diplomacii překážela ještě víc než vratké, kolísavé a bojácné Rakousko. Byl bych si přál ve Vašem vlastním

* Viz tento svazek, str. 73.

zájmu a v zájmu Vaší země, abyste tu byl neotiskl memorandum Palmerstonovi[618], nemluvil o opravdových zájmech Ruska a vyhnul se každé zmínce o rozkouskování Turecka. Takto jste si odradil právě tu část anglických politiků, která byla nejvíce nakloněna dát Vám za pravdu a byla nejméně ovlivněna Kossuthovými patolízaly. (Kossuth nedávno — prostřednictvím svých agentů — rozšířil názor, a podařilo se mu ho prosadit i do některých týdeníků, že proti němu intrikujete, poněvadž je republikán, alespoň v principu, kdežto Vy patříte ke „konstituční a aristokratické straně".)

Jistě mi prominete, že jsem si dovolil otevřeně vyjádřit, v čem s Vámi nesouhlasím, ale nemohl jsem jinak. Zájem, s nímž sleduji Vaše literární počiny i Vaši činnost, bude doufám dostatečnou omluvou. Kdy přijedete znovu do Londýna?

Váš oddaný

*A. Williams**

Apropos. Perczel mi odpověděl** dopisem, v němž *stvrzuje pravdivost* poněkud přehnaných komplimentů, jimiž jsem ho zahrnul, ale zároveň velmi zdvořile odmítá podat žádané vysvětlení. Jeho dopis se zdá být napsán ve značně melancholické, melodramatické a stísněné náladě.

Jako kuriozitu Vám mohu ještě sdělit, že jeden profesor na Moskevské universitě*** měl minulou zimu přednášku o první části „Kritiky politické ekonomie", kterou jsem vydal.[619]

Poprvé otištěno anglicky v „Revue d'histoire comparée", sv. IV, čís. 1—2, 1946

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Marxovo krycí jméno.
** Viz tento svazek, str. 579 a 749—750.
*** Ivan Kondratjevič Babst.

42

Marx Johannu Philippu Beckerovi

do Paříže

[Londýn] 23. června* 1860

Milý Beckere,

byl byste tak laskav a postaral se o přiložený dopis pro *Lommela?* Posílám jej přes Vás, poněvadž mám do Ženevy jen adresu přímo na Lommela, a ta se mi už nezdá spolehlivá. Alespoň se Lommel ve svých posledních dopisech vůbec nezmiňuje o dopisech, které jsem mu poslal, ani neodpovídá na dotaz, proč pořád (už týdny) nedochází ohlášený balík.[97]

Vyřiďte můj srdečný pozdrav Schilymu. Že ho prosím, aby mi co možná brzy poslal dopis, který mu napsal Ranickel[620].

Teprve několik dní jsem zase schopen pracovat, ale stále ještě jsem do jisté míry rekonvalescent.

Vydavatelé „Deutsche Zeitung", která začne vycházet počátkem července v Berlíně, mne prostřednictvím třetí osoby** požádali o spolupráci***. Dosud jsem se k tomu definitivně nevyjádřil. Chci, aby mne napřed podrobněji informovali o personálu a tendenci této nové instituce. Podle dosud uveřejněných novinových anoncí bych však řekl, že bude „*národně spolková*"[25], a jak mi píše jeden přítel z Berlína†, dalo by se zvenčí silně působit na její zaměření. Napište mi, zda byste Vy a Schily byli ochotni převzít společně korespondenci pro tento list — který zřejmě má *fondy* — kdybyste

* V rukopise: ledna.
** Eduarda Fischela.
*** Viz tento svazek, str. 596 a 600.
† patrně Eduard Fischel.

dostali takovouto nabídku přímo z Berlína nebo via Londýn! Prosím, abyste mi to sdělil *obratem*, poněvadž bych to v Berlíně nadhodil samozřejmě jen tehdy, kdybych si byl předem jist, že to v Paříži přijmete.

Aboutův pamflet[99] má tu zásluhu, že se tu gothajské fráze[621] oficiálně vindikují pro bonapartismus.

Sazonova jsem tu neviděl.

Salut.

Váš

K. M.

Prosím, abyste dopis Lommelovi odeslal co nejdřív.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinénija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

43

Marx justičnímu radovi Weberovi

do Berlína

2. srpna 1860
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn

Velevážený pane,

nebyl jsem několik dní v Londýně, a tak jsem Váš dopis našel bohužel až dnes[622]. Přikládám 32 říšských tolarů a vřele Vám děkuji za Vaši dosavadní námahu; zároveň Vás žádám, abyste laskavě *podal stížnost u Nejvyššího soudu.* Nedělám si nejmenší naději na úspěch, ale nesmím alespoň zanedbat žádnou možnost, jak se dovolat *práva.* Odůvodnění komorního soudu mi připadá právnicky zcela neudržitelné.

Prosím Vás, abyste mi laskavě *obratem* zaslal spis s Vaší stížností z 21. června 1860 nebo — musí-li spis zůstat prozatím v aktech — aby mi z něho Váš tajemník souhrnně vypsal a poslal body obžaloby (spolu s výčtem dokladů k jednotlivým bodům).

V obzvláštní úctě

Váš zcela oddaný

dr. Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinënija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

44

Engels Jenny Marxové

do Londýna[623]

Manchester 15. srpna 1860

Milá paní Marxová,

článek nějak napíšu*, bude-li to jen trochu možné. Pro dnešek mi Siebel poslal na krk jednoho mládence z Barmenu, takže nemohu nic dělat, ale zítra se k tomu myslím dostanu. Ostatně je nezodpovědné, že mi Mouřenín vůbec neodpovídá na mé otázky pro Siebela, dopis Siebelovi odkládám teď už deset dní, a Mouřenín by mi snad mohl aspoň napsat, co mám Siebelovi říci. To, že se ještě nic nezařídilo s nakladatelem, je rovněž nesmysl, pak se bude kdovíjak dlouho vyjednávat, k tomu ten známý německý šlendrián s tiskem, a piano ma sano** budeme mít rok 1861, a vinu na tom nenese nikdo jiný než sám pan Mouřenín, protože je tak důkladný a protože se ani sám nestará o nakladatele, ani neumožní Siebelovi, aby v tom něco podnikl. Mezitím začne v celé Evropě tanec, a publikum už nebude ani trochu zajímat, kdo to vlastně ti Pekelníci[54] původně byli, jak vznikl leták „Výstraha“[49] a co je na Techowově dopise[44] vylhané a co ne. Děláme pořád ty nejskvělejší věci, ale vždycky se postaráme o to, aby nepřišly v pravý čas, a tak jsou všechny pro kočku.

Tři archy okamžité odpovědi Vogtovi by byly měly koneckonců daleko větší cenu než všechno, co se od té doby stalo. Naléhejte, jak jen můžete, aby se, *ale hned*, podniklo něco s nakladatelem a aby

* „Rakouský nemocný“.
** pomalu, ale jistě.

brožura* byla už konečně hotová. Jinak se připravíme o všechny šance a nakonec neseženeme *vůbec* žádného nakladatele.

A teď něco komického, ale je to velké tajemství a nesmí opustit stěny Grafton Terrace čís. 9. Představte si, že tenhle legrační Siebel přijde do Barmenu, zamiluje se až po uši do jedné měšťácké slečinky**, zasnoubí se s ní a chce se co nejdřív oženit a zařídit si hnízdečko v Barmenu. Zelenáč jeden. Stydí se přede mnou a neví, že to vím, napsal to sem někomu jinému pod pečetí atd. Bude to povedené manželství, pokud z toho ovšem nesejde.

Srdečný pozdrav Mouřenínovi a mladým dámám.

Váš

B. Engels

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinënija, 1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Pan Vogt".
** Reinhilde von Hurterové.

45

Marx justičnímu radovi Weberovi

do Berlína

Londýn 20. srpna 1860

Velevážený pane,

asi před 14 dny jsem Vás požádal, abyste mi laskavě poslal opis Vašich *bodů obžaloby*, na něž odpovídá nález komorního soudu.* Musím požádat znovu o totéž, protože bez tohoto opisu jsou mi některé body v dokumentu komorního soudu nesrozumitelné.

V obzvláštní úctě

Váš zcela oddaný

dr. Karel Marx[624]

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 617.

46

Marx Bertalanu Szemerovi

do Paříže

Londýn 21. srpna 1860

Vážený pane,

byl jsem velmi příjemně překvapen, když jsem obdržel od Vás několik tak přátelských řádek.

Mé vlastní odmlčení se dá snadno vysvětlit. Když přišel Váš poslední dopis, nadlouho jsem se rozstonal velmi těžkou a bolestivou jaterní chorobou, chorobou, která člověku téměř znemožňuje psát. Později mi jeden známý řekl, že se zdržujete v Londýně, takže jsem si nebyl jist, zda by Vás dopis adresovaný do Paříže zastihl.

Jak správně poznamenáváte, nadcházejí velké události, avšak to nejnebezpečnější ze všeho, co by mohlo Evropu potkat, by podle mého názoru byla válka mezi *legitimní kontrarevolucí*, sídlící ve Varšavě, a *nelegitimní kontrarevolucí*, sídlící v Tuileriích. Musíme však brát situaci takovou, jaká je, a vytěžit z ní co nejvíce. I když Garibaldi, o jehož skutečných záměrech jsem se ujistil ze soukromých dopisů, které mi byly tlumočeny, je momentálně nucen stáhnout svou vlastní vlajku, doufám, že se na jaře příštího roku naskytne příležitost jednou provždy oddělit věc národností od věci francouzské kontrarevoluce.

Musím se Vás na něco zeptat. Kosuth se v poslední době usilovně snažil znovu dobýt svůj ztracený vliv ve Spojených státech. Hodlám jeho manévry zmařit, a byl bych Vám tedy velice zavázán, kdybyste mě mohl seznámit *co možná nejdříve* a *co možná nejobšírněji* s posledními dobrodružstvími tohoto rádoby hrdiny. Byl

(anebo je) v Paříži; co tam dělal? Byl v Turínu; co tam pohledával? Možná že k tomu budete moci dodat i některé pozoruhodné groteskní detaily o tom, jak se poprvé objevil v Itálii za války roku 1859.

Tváří v tvář událostem, které nás čekají, je nanejvýš důležité, aby na jedné straně dobré porozumění mezi německou stranou svobody a Maďary bylo mimo veškerou pochybnost — a já budu mít brzy příležitost promluvit (ne ústně, ale tištěným slovem) o této věci k Německu; a na druhé straně aby Kossutha, tohoto rádoby reprezentanta maďarského národa, žádná z obou stran neuznávala.

Zde v Londýně bydlím stále, a budu i nadále bydlet, ve svém starém domě: 9, Grafton Terrace, Maitland Park, Haverstock Hill. Navštívíte-li znovu Londýn, doufám, že tentokrát nezapomenete mou adresu. Mimoto moje žena byla velmi zklamána, že neměla příležitost osobně se seznámit s člověkem, s jehož velkými intelektuálními schopnostmi se už dobře obeznámila z jeho spisů.

Váš oddaný
*A. Williams**

Poprvé otištěno anglicky v „Revue d'histoire comparée", sv. IV, čís. 1—2, 1946

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Marxovo krycí jméno.

47

Engels redakci „Allgemeine Militär-Zeitung“ do Darmstadtu

6, Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester 24. srpna 1860

Redakci „Allgemeine Militär-Zeitung“
v Darmstadtu

Jako předplatitel Vašeho ctěného listu a povzbuzen uznalou poznámkou, kterou list přinesl loňského roku o mé brožuře „Pád a Rýn“[8] (Berlín, u Dunckera), dovoluji si Vám tímto zaslat článek*, který snad bude Vaše čtenáře zajímat. Mohu-li Vám být i jinak užitečný svými zprávami, příležitostnými korespondencemi apod., bude mi to potěšením, brzy bych Vám snad mohl podat zajímavá sdělení i o Whithworthově dělu atd. Význam, který má vojenský vzestup Anglie i pro Německo, je Vám beztak jasný; konec konců je přece kromě Ruska naším přirozeným a nutným spojencem proti bonapartismu pouze Anglie.

Vyžadujete-li od svých spolupracovníků služební vysvědčení, vypadá to u mne ovšem špatně, dotáhl jsem to v pruské gardové dělostřelecké brigádě jako jednoroční dobrovolník jen na bombardýra a později jsem se zúčastnil bádenského tažení 1849 na straně povstalců[128]. Od doby své vojenské služby se však soustavně zabývám vojenskými problémy.

Shledáte-li, že můj článek stojí za otištění, prosím Vás, abyste

* „Přehlídka anglických dobrovolnických střelců“.

mi laskavě poštou v křížové pásce zaslali ihned jeden otisk, neboť bych jej pak ihned v překladu uveřejnil v anglických listech jako výňatek z „Allgmeine Militär-Zeitung"*, což může být Vašemu listu jen ku prospěchu; v opačném případě prosím, abyste mi rukopis vrátili. Protože svůj výtisk „A.M.Z." dostávám přes knihkupce vždycky až měsíc po vyjití, uběhlo by jinak příliš mnoho času a článek by zde ztratil všechnu zajímavost.

Dovoluji si Vám doporučit k nestranné, ale co možná brzké anonci ve Vašem listě svou poslední brožuru „Savojsko, Nizza a Rýn", která vyšla v dubnu.

Váš v úctě oddaný

Bedřich Engels

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 632.

48

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Cách

7. září 1860
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn

Milý Lassalle,

měl jsem radost, žes dal o sobě konečně zase jednou vědět, i když je mi líto, že mi nemůžeš sdělit příznivější zprávy o svém zdravotním stavu. Já sám postonávám ustavičně s játry; není to tak bolestivé jako dna (ani ne tak vznešené, alespoň podle anglických představ), ale v duševní práci to překáží snad ještě víc.

Jestliže se vydání mého spisu proti Vogtovi* protahuje, má to, pominu-li své zaneprázdnění nezbytnými naléhavějšími pracemi, dvě hlavní příčiny:

1. Chtěl jsem vyčkat konce procesu proti „*National-Zeitung*", ale od toho jsem teď už upustil.

Proces prošel těmito stadii: státní zástupce a pak vrchní státní zástupce žalobu zamítli, poněvadž prý tu není „žádný veřejný zájem" k zákroku ex officio**. Pak přišla civilní žaloba. *Městský soud* vydal „opatření", podle něhož se žaloba zamítá, poněvadž nactiutrhačná místa jsou prý pouze „citována" (což notabene není pravda). *Komorní soud* prohlásil motivaci městského soudu za *chybnou*, ale dospěl ke stejnému závěru, poněvadž urážlivé pasáže se prý nevztahovaly a nemohly vztahovat *na mne* (soud to dokazuje tím, že „nesprávně cituje"), že „*National-Zeitung*" neměla úmysl urazit

* „Pan Vogt".
** z úřední moci.

atd. Už sám styl tohoto „opatření" dokazuje, v jakých nesnázích se ti braši octli. Teď jsme to dali k *Nejvyššímu soudu*. Tak se mé znalosti pruské justice velice obohatily a já teď vím, že závisí na soudních úřednících, zda se soukromé osobě vůbec dovolí vést *veřejný proces*. Neboť všechna tato opatření jsou jen „cosi předběžného", co mi má vůbec zabránit, abych pohnal „*National-Zeitung*" veřejně před soud. Justiční rada Weber, který o mých přátelských vztazích k pruské vládě zřejmě nic nevěděl, ve svých dopisech nad těmito „nevysvětlitelnými" opatřeními jen spíná ruce.

Víš, že jsem zahájil proces proti „*National-Zeitung*" dřív, než se mi dostala do rukou *Vogtova* kniha[14]. Nicméně jsem udělal dobře, neboť „*National-Zeitung*" s taktem hodným uznání sebrala a místy ještě přiostřila *všechny*, doslova *všechny* právně stíhatelné *pomluvy* (mluvím tu o pomluvách ve smyslu zákoníku: pouhé nadávky těch výtečníků jsem nemínil soudně napadat) z Vogtovy slátaniny. A já jsem na tom byl tak, že jsem nepotřeboval požadovat u každého jednotlivého bodu od protivníka *důkaz pravdy*, ale byl jsem s to sám podat *důkaz nepravdy*. Jediná výjimka: stovky dopisů posílaných s vyděračskými úmysly do Německa. Zde bylo přirozeně na „*National Zeitung*", aby si od přítele Vogta dala jeden z těchto vyděračských dopisů poslat. — Soudy tedy viděly, že kdyby se věc stala předmětem veřejného řízení, „*National-Zeitung*" by musela být odsouzena, a tohle, a ještě víc mé soudní vítězství, by ovšem bylo „proti *veřejnému* zájmu". „*Nejvyšší soud*" najde nějakou novou fintu. Tak či onak mi však Prusové dávají do ruky materiál, jehož příjemné následky brzy spatří v londýnském tisku.

2. Obtíž, na které teď věc vázne: *knihkupec*, který by ji vydal. V Prusku to nemůže dost dobře vyjít, protože některé odstavce o Stieberovi atd. by pověsily knihkupci na krk proces. V Hamburku atd. jsem doposud jednal marně. Buď to ti chlapi vůbec nechtějí vzít, anebo si dovolují klást podmínky týkající se tónu a obsahu spisu, na což já přirozeně nemohu přistoupit. O. Meissner by to byl vzal, kdyby byl předtím nevydal „Demokratische Studien", na nichž kromě Tebe a Grüna spolupracoval i Vogt s celou svou čeládkou, Bambergem, Simonem* atd.

* Ludwigem Simonem.

Nejlepší by bylo vytisknout knihu tady a rozšířit ji na kontinentě prostřednictvím některého zdejšího německého knihkupce (jako to udělal Vogt ze Ženevy). Jenže já nemám jako Vogt bonapartistické subsidie, abych zde mohl dát vytisknout brožuru o 12—15 arších.

Tak to tedy vypadá. Chápeš jistě, že s Vogtem nezacházím v rukavičkách, jak si to vůči panu profesorovi přejí němečtí knihkupci. Pojednávám o něm s pohrdáním a jako o komické figuře, tj. jak si zaslouží.

Ze Švýcarska a z Ameriky jsem už také dostal spoustu dotazů, kdy ten krám vyjde.

Moje paní Tě vzkazuje srdečně pozdravovat. S Freiligrathem jsem se už řadu měsíců neviděl, vyhýbám se tomu, protože s ním nechci mít žádné nepříjemnosti; na druhé straně ty jeho zbabělé ohledy (kvůli obchodnímu spojení s Jamesem Fazym, svým principálem), které projevil v rozhodujícím okamžiku, se mi nemohly zamlouvat. (Zejména však jsem považoval za nemístné, že pokračoval ve svých intimních stycích s Blindem i poté, kdy jsem mu *soudními* dokumenty *dokázal*, že Blind vymámil na sazeči Wiehovi za přitěžujících okolností *falešné* svědectví (týkalo se letáku „Výstraha"), pro uveřejnění v „*Allgemeine Zeitung*".[49]) Nicméně před světem jsme *my dva*, stejně jako předtím, „přátelé". Rodinné styky však byly úplně přerušeny. Moje žena má, jak víš, energickou povahu.

Doufám, že o sobě brzy pošleš lepší zprávy.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

49

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Cách

[Londýn] 15. září 1860

Milý Lassalle,

píšu jen zcela krátce, aby Tě tyto řádky ještě zastihly.

1. Freiligrathovi jsem napsal (především) o odpověď na Tvůj dotaz[625]. Nepřišla. Přirozeně, protože je *proti jeho služební povinnosti* odpovídat na takové otázky.

2. Co se týče knihy o Vogtovi*: Po všemožných pokusech jsem došel k závěru, že je možné jen jedno — *vytisknout ji v Londýně.* Ostatně je záměrně napsána tak, aby ji *nemohli konfiskovat.* Ačkoli ji nelze vytisknout v Berlíně, mohla by se v Německu rozšiřovat z Lipska jako každá jiná kniha; a přímo odsud pak do Švýcarska, Belgie, Ameriky. Část zaplatí Engels, část já. Ale je to drahé, protože arch tu stojí $4^1/_2$ libry šterlinků. Část musíš sehnat Ty, můžeš-li. Nazdařbůh jsem dal zahájit tisk už příští týden. Jestliže se peníze nesejdou, nebude ztraceno nic než tiskové výlohy za to, co už bylo vytištěno.

3. Garibaldi sdílel můj názor na *Bonapartovo* **poslání** právě tak jako Mazzini. Měl jsem v rukou Garibaldiho dopisy o této věci. Nicméně na minulosti teď nezáleží. Jakmile Garibaldi osvobodí italskou věc od Bonaparta (a *toho chce dosáhnout, jak výslovně* napsal *v dopise* jednomu mému anglickému známému (Greenovi)**, všechny sporné otázky *uvnitř revoluční strany* zaniknou. Teď je však důležité, abychom se *my* dohodli na programu. Chceš-li načrtnout návrh, pak se Engels, Wolff a já s Tebou dohodneme na případných

* K. Marx, „Pan Vogt".
** Viz tento svazek, str. 99–100.

modifikacích. Nadchází okamžik, kdy naše „malá", ale přece v jistém smyslu „mocná strana" (pokud jiné strany nevědí, co chtějí, nebo nechtějí, co vědí) musí vypracovat plán svého tažení. To, že *právě my* (zde v Anglii) vystupujeme nacionálně, se mi i jako taktika — nehledě na vnitřní oprávněnost toho — zdá správné.

4. Pokud jde o náš vztah k Rusku, myslím, že se mýlíš. Názor, který jsme si já a Engels utvořili, je zcela samostatný, a mohu říci, že jsme k němu došli namáhavou cestou, mnohaletým studiem ruské diplomacie. V Německu lidé ovšem Rusko nenávidí, a my jsme už v prvním čísle „Neue Rheinische Zeitung" vyhlásili válku proti Rusům za revoluční poslání Německa. Ale nenávidět a rozumět jsou dvě docela odlišné věci.

5. Tvá chvála mé knihy mě potěšila, protože přichází od kompetentního soudce. Myslím, že do velikonoc snad bude moci vyjít druhá část.[30] Forma bude trochu odlišná, poněkud populárnější. Naprosto ne proto, že bych k tomu cítil nějaké vnitřní nutkání, ale jednak má tahle druhá část přímo revoluční poslání, a potom také vztahy, které tam líčím, jsou konkrétnější.

V Rusku vzbudila má kniha značný rozruch a nějaký profesor v Moskvě* měl o ní přednášku.[619] A také právě od Rusů jsem o ní dostal mnoho přátelských dopisů. Rovněž od Francouzů, kteří rozumějí německy.

6. *Ad vocem H. Bürgerse.*[626] To je krotkému Heinrichovi podobné. Byl ovšem nominálně spoluredaktorem „Neue Rheinische Zeitung", nikdy však do ní nic nenapsal, kromě jednoho článku, z něhož jsem půlku škrtl a půlku předělal. Tak se nad tím rozzlobil (bylo to v prvních dnech listu), že apeloval na všeobecné hlasovací právo. Výjimečně jsem to připustil, ale zároveň jsem prohlásil, že v redakci novin musí panovat diktatura, ne všeobecné hlasovací právo. Všeobecné hlasovací právo vyznělo všeobecně proti němu. Od té doby už nepsal. Ostatně ho asi velmi umírnilo vězení. Tady si musím pochválit našeho vlka kasemat**. To je ovšem povaha Bürgersovi diametrálně protikladná.

* Ivan Kondratjevič Babst.

** Wilhelma Wolffa; v originále Kasemattenwolff (hříčka s významem jména Wolff).

Ale víc než Bürgers mě rozčarovalo, že advokát Miquel z Göttingen, velmi talentovaný a energický člen naší strany, se přidal k Bennigsenovi.

7. Od dr. Eichhoffa vyšly v Berlíně „*Polizei-Silhouetten*"[126]. Špatně napsané. Ale jsou v tom cenná fakta. Vrhají krásné světlo na liberální „stranu" a „soudy" v Berlíně. Byly ihned konfiskovány. Jeden exemplář šťastně došel sem.

8. Co se týče *pruského soudního řízení* musím přiznat svou úplnou nevědomost. Nikdy jsem si nedělal iluze, že dostanu *materiálně* za pravdu. Ale myslel jsem, že při tomto řízení dosáhnu alespoň *veřejného procesu*. To bylo všecko, co jsem chtěl.

Je podle (starého) porýnského soudního řízení soukromá žaloba pro urážku na cti nebo pomluvu také závislá na předběžném svolení soudních úředníků, tj. vlády?

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize
F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

50

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Cách[627]

[Londýn 15. září 1860]

Milý Lassalle,

tento dopis, který jsem právě dostal,* posílám hned za svým prvním.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* od Ferdinanda Freiligratha.

51

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

[Londýn] 2. října 1860

Milý Lassalle,

Tvůj dopis Freiligrathovi jsem ihned poslal.

Když jsem napsal, abys hleděl „sehnat" nějakou částku,* použil jsem ovšem dvojznačného výrazu. Neobracej se rozhodně na nikoho, kdo není se mnou *osobně* spřátelen.

Budu ovšem rád, když onen příspěvek brzy dostanu. Ostatně nemyslím, že ty peníze budou ztraceny, neboť aspoň na výrobní náklady to určitě vyjde.

Engels napsal do darmstadtské „Militär-Zeitung" článek o anglických střelcích,** a pak jej zase přeložil pro manchesterský „Volunteer Journal". Přetiskuje jej a píše o něm celý londýnský tisk.

Podle dopisů, které dostávám přímo z garibaldovského tábora, vypadá situace povážlivě. Cavour je přímý Bonapartův nástroj a ovládá Viktora Emanuela. Proti Bonapartovi a piemontské armádě je Garibaldi ve svízelném postavení, tím spíš že všechna buržoazní a aristokratická sebranka v Itálii jde s Cavourem. Vlastní Garibaldiho armáda se poněkud zhoršila tím, že byl donucen rozdělit své kádrové jednotky mezi neapolskou sebranku a piemontské vojáky.

Jistě mi promineš, že tentokrát neodpovím na Tvůj dopis a vůbec že píši jen těchto několik řádek. Jsem totiž zaneprázdněn (příjemně)

* Viz tento svazek, str. 628.

** „Přehlídka anglických dobrovolnických střelců".

korekturou* a svými obvyklými pracemi, a kromě toho jsem byl obdařen ohavným katarem v celé půlce hlavy.

Salut.

Tvůj
K. M.

Nejvyšší soud dosud nerozhodl. Jakmile bude ta věc skončena a nebudu-li připuštěn k veřejnému přelíčení, uveřejním tu tiskový arch (brožuru) *„Pruská justice"*[144].

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* pamfletu „Pan Vogt".

52

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

[Londýn] 23. října 1860

Milý Lassalle,

jistě mi promineš, že píšu jen pár řádek.

Kromě svého běžného zaměstnání jsem právě teď zavalen korekturami*.

Budu Ti velmi zavázán, jestliže peníze, které mi můžeš poslat, pošleš do začátku listopadu, protože jsem tiskaři (tiskařům v Londýně se vlastně musí platit *týdně*) vystavil směnku na sebe, která bude začátkem listopadu splatná.

Dnes jsem dostal konečné zamítnutí Nejvyššího soudu, v němž se říká:

„Vaše stížnost z 23. srpna t. r. na opatření trestního senátu Královského komorního soudu ve věci pře dr. K. Marxe pro urážku na cti proti redaktorovi ‚National-Zeitung' dr. Zabelovi z 11. července t. r. se po nahlédnutí do příslušných spisů tímto zamítá jako neodůvodněná. *Ježto* Král. komorní soud v obou dotyčných úvodnících ‚National-Zeitung' neshledal *ani objektivní urážku na cti vůči žalobci*, ani nedošel k předpokladu, že by v nich byl obsažen *úmysl žalobce urazit*, zamítá se právem zavést řízení o podané žalobě pro urážku na cti.

Zda pak jde objektivně o urážku na cti a zda tu byl úmysl urážky, jsou v podstatě faktická zjištění, která lze napadnout stížností u Král. nejvyššího soudu jen tehdy, zakládá-li se předpoklad

* pamfletu „Pan Vogt".

soudce, který projednával odvolání, v tomto ohledu na právním omylu. Ten však z daného případu nevysvítá. Výlohy atd."

Jak to vypadá s Tvým zdravím? S mým ještě velmi povážlivě.

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

53

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

Londýn 5. listopadu 1860

Milý Lassalle,

s vřelými díky oznamuji přijetí 12 liber št., které došly v sobotu. Na zmíněné 2 osoby* se však *neobracej*.

Szemerovo prohlášení[628] mě překvapilo potud, pokud mě od maďarské emigrace vůbec může něco překvapit. Szemera v žádném případě nevedou soukromé motivy, ale trpí „státnickou moudrostí"!

Jakmile budu mít tu záležitost s tiskem** za sebou a budu mít konečně volné ruce, napíšu Ti podrobně.

Tvůj
K. M.

Ve Spojených státech zvítězí tentokrát — doufejme — pravděpodobně republikánská strana (jejíž orgán je „Tribune").

Napsal jsem dnes svému advokátu *Weberovi*, aby předal listiny z mého procesu Tobě, a prosím Tě, abys je zatím *uschoval*.[629]

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Franze Dunckera a Ludmillu Assingovou.
** pamfletu „Pan Vogt".

54

Marx Bertalanu Szemerovi

do Londýna

[Londýn] 21. listopadu [1860]

Milý Szemere,

protože moje žena velmi vážně onemocněla *(nervová horečka)*,* nemohl jsem se s Vámi v neděli setkat ani Vás navštívit některý následující den. Pan Borkheim mi řekl, že se s Vámi minulou neděli setkal.

Článek v *augsburských novinách*** , v němž je zmínka o Vás, napsal dr. Biscamp, jeden z mých přátel, který žije v mém bezprostředním sousedství.

Moje žena i já se Vám pěkně poroučíme.

Váš oddaný

K. Marx

„*Courrier du Dimanche*" z 18. listopadu uveřejňuje dopis datovaný „Vídeň 14. listopadu 1860", který je psán v úplně stejném duchu jako Vaše veřejné prohlášení[628].

Poprvé otištěno anglicky v „Revue d'histoire comparée", sv. IV, čís. 1—2, 1946

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Viz tento svazek, str. 139.
** v augsburské „Allgemeine Zeitung".

55

Marx Bertalanu Szemerovi

do Londýna

[Londýn] 22. listopadu 1860

Milý Szemere,

vřelý dík za Váš přátelský dopis a za Kossuthovo a Cobdenovo memorandum[630], o němž jsem se zapomněl zmínit ve svém posledním dopise.

Stav mé ženy se dosud nezlepšil.

Engels, jehož musíte považovat za mé *alter ego** a jenž je autorem brožury „Pád a Rýn", kterou jsem Vám dal při jedné dřívější příležitosti, bydlí *čís. 6, Thorncliffe Grove, Oxford Road, Manchester.*

„*Courrier du Dimanche*" dostávám občas od jednoho přítele z Paříže. Není ten Ganesco Valach**? Z jeho jména se rozhodně nedá soudit na francouzský původ.

S pěkným poručením

Váš oddaný

K. Marx

Poprvé otištěno anglicky v „Revue d'histoire comparée", sv. IV, čís. 1—2, 1946

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* druhé já.
** Rumun.

56

Marx Franzi Dunckerovi

do Berlína

Londýn 24. listopadu 1860

Velevážený pane,

budu Vám velmi zavázán, uveřejníte-li přiložené prohlášení* co možná nejdříve ve „*Volks-Zeitung*" a zašlete-li mi laskavě jeden výtisk.

Výtisk mé brožury *proti Vogtovi*** obdržíte pravděpodobně příští týden. Svému příteli Lassallovi zasílám 3 exempláře, 1 pro něj, 1 pro hraběnku Hatzfeldtovou a 1 pro slečnu Ludmillu Assingovou.

Buďte tak laskav a sdělte to Lassallovi; zároveň také to, že má žena už týden leží s velmi nebezpečnou hlavničkou***, takže jsem na příkaz lékaře musel umístit všechny 3 děti mimo dům. Lassalle jistě pochopí, že se za těchto okolností nemohu zabývat korespondováním, že mu však budu velmi zavázán, napíše-li mi on.[631]

V dokonalé úctě

Váš zcela oddaný

K. Marx

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Prohlášení redakcím ‚Allgemeine Zeitung' a jiných německých novin".

** „Pan Vogt".

*** V originále Nervenfieber. Viz tento svazek, str. 139.

57

Marx Carlu Siebelovi

do Elberfeldu

3. ledna 1861
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn

Milý Siebele,

Happy New Year!* Tobě i Tvé lepší polovici!

Potvrzuji Ti s mnoha díky, že jsem dostal svou knihovnu[161] a Tvůj dopis.

Buď tak laskav a pošli z těch 6 výtisků „Pana Vogta", které objednals, jeden do „*Kölner Anzeiger*", jeden do „*Zeitung für Norddeutschland*" (Hannover) a 3 do nějakých literárních časopisů podle vlastního uvážení. Hlavní je, aby sis sám jeden výtisk pročetl a napsal o něm.

Pokud jde o „*Kölner Anzeiger*", můžeš toho plátku využít proti „*Kölnische Zeitung*".

Kniha se prodává dobře, takže Petsch „pomýšlí" na druhé vydání. Vzhledem k tomu by bylo krajně důležité, abys mi opatřil pokud možno *všechno*, co o ní vyjde v Německu (čtu tady jenom „Allgemeine Zeitung", „Neue Preussische Zeitung" a „Volks-Zeitung"), a abys mě průběžně informoval.

Ed. Meyen spustil právě srdcervoucí „bolestný nářek" ve „*Freischütz*".[169] Vivat sequens!**

Příště by sis snad mohl najít čas a napsat mi podrobněji.

* Šťastný nový rok!
** Ať žije následovník!

V poslední době jsem měl velké trápení. Žena pět týdnů stonala, bylo to velmi vážné, a já musel umístit tři děti mimo dům.

Pokud jde o Schilyho, tomu zase hlavu napravíme.

Salut.

Tvůj
K. Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinënija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

58

Marx Carlu Siebelovi

do Barmenu

[Londýn] 3. ledna 1861

Milý Siebele,

právě jsem si všiml, že jsem Ti poslal dopis — s odpovědí na Tvůj, který jsem dostal dneska — na nesprávnou adresu, totiž: *Elberfeld, poste restante,* C. Siebel junior. Tímto to napravuji.

Ještě jednou Tě srdečně zdravím.

Engels mi právě píše, že ten náfuka dr. Borchardt je hrozně rozladěn tím, že jsem se v „Panu Vogtovi" zmínil o „třech německých lékařích z Manchesteru", kteří přispěli finančně na „Volk".[632] Poor fellow, this fullmouthed wiseacre.*

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Je to ale ubožák, tenhle užvaněný mudrlant.

59

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

16. ledna 1861
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn

Milý Lassalle,

nejdříve srdečné, i když opožděné novoroční blahopřání.

Moje žena se již uzdravuje. Já sám jsem kvůli její chorobě vážně onemocněl a trpím teď zánětem jater. Pěkné nadělení do nového roku. Zatím byly ty potíže chronické. Teď jsou akutní.

To na vysvětlenou, proč jsem se odmlčel, přestože já i moje žena upřímně sdílíme Tvé utrpení. Doufám, že mi v příštím dopise budeš moci napsat o sobě něco lepšího. Pošleš-li mi *velmi podrobný* chorobopis, poradím se s lékařem, kterého pokládám za skutečného aeskulapovského *génia*.* Není ale tady, usadil se v Manchesteru.

Královská pruská amnestie[174] — která fakticky vylučuje ze svého dobrodiní všechny emigranty — mě velmi pobavila. Gottfried Kinkel, jenž právě vstoupil do Národního spolku[214], se při náležitém výkladu toho „aktu milosti" může ovšem vrátit. Pokud jde o Buchera, Freiligratha, Borkheima, Zimmermanna ze Špandavy a řadu dalších, jsou to už delší dobu „naturalizovaní Angličané".

Faucher, dřívější londýnský dopisovatel „Neue Preussische Zeitung" a později jeden z redaktorů „Morning Star" (manchesterské školy[633]), jinak člověk, se kterým může *vycházet* každý, protože nezastírá svou berlínskou bezcharakternost a naopak ji staví na odiv,

* Dr. Eduard Gumpert.

člověk, kterého naprosto nikdo, kdo ho zná, nebere v politickém ohledu vážně — si teď myslí, že si bude hrát na pruského Cobdena. Budiž mu to přáno. Aspoň to měl v úmyslu, když opouštěl Londýn.

Jeden z mých přátel, J. Ph. Becker, je teď u Garibaldiho v Capreře. Píše mi, že podstatnou část jihoitalského hnutí rozpoutali takřka výhradně mazziniovci, že Garibaldi rozumu právě nepřebral a že v táboře jeho přátel vládne totální zmatek. Garibaldi je ostatně s Mazzinim zajedno v tom, že Cavour to nemyslí ani s Viktorem Emanuelem poctivě, že je spíše přímým nástrojem Bonapartovým, že intervence u Gaety[188], jmenování Fariny na Sicílii a Fariniho do Neapole atd. jsou všechno dobře promyšlené tahy na šachovnici, které mají Viktora Emanuela přinutit, aby učinil nové územní ústupky Francii a ústupky Muratovi v jižní Itálii. Což se také podaří a brzo ukáže.

Krize otrokářství ve Spojených státech povede za pár let ke strašné krizi v Anglii; manchesterští bavlnářští lordi se začínají třást už teď.

Německé věci čtu zřídka. Nedávno se mi ale dostal do rukou „Der Mensch in der Geschichte" atd. od A. Bastiana. Je to podle mne špatná kniha, nemá žádnou formu a nestačí na cíle, které si klade. Se svým „přírodovědeckým" zdůvodněním psychologie zůstává autor jen u zbožného přání. A to „psychologické" zdůvodnění dějin zase dokazuje, že ten člověk neví ani co je psychologie, ani co jsou dějiny.

Velmi významný je Darwinův spis*, hodí se mi jako přírodovědecký podklad historického třídního boje. S vulgárním anglickým způsobem výkladu člověk musí ovšem počítat. Přes všechny nedostatky je to poprvé, co je nejenom zasazena smrtelná rána „teleologii" v přírodních vědách, ale také empiricky vyložen její racionální smysl.

Teprve v poslední době dostávám častěji německé noviny. Je to hnus. Přitom ta samolibá průměrnost, ze které se člověku zvedá doopravdy žaludek.

Mohl bys mi poslat 2. sešit Eichhoffových „Polizei-Silhouetten"[126]? Tady nejsou k dostání.

* „O vzniku druhů".

Přečetl jsem si teď také Walesrodovu „Totenschau". Jsou tam pěkné historky! Vylíčeno je to ale neprůbojně, což se však dá omluvit dobou, kdy kniha vyšla.

Upřímně Ti přeji, abys byl hodně zdráv, a vyřizuji pozdravy od své ženy.

Tvůj
K. M.

Mierosławski, který byl právě v Paříži, prohlásil mému příteli Schilymu, že to vypadá „špatně". Vyslovil se přitom velmi nepříznivě o „Klapkovi". Ale ani v Mierosławském se nevyznám.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

60

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

[Londýn] 28. ledna 61

Milý Lassalle,

píšu Ti dnes jen tak narychlo, ne z domu, ale ze City. Za několik málo dní dostaneš podrobný dopis, ve kterém Ti odpovím *na všechny Tvé dotazy*. Především Ti děkuji za zásilku. *Jeden* opis petice jsem předal Freiligrathovi. Čís. II dostane Engels, čís. III zůstane u mne. Je to velkolepý dokument a patří zároveň k dějinám přítomnosti.[181]

Buď tak laskav a pošli *hned* přiložený lístek panu Eichhoffovi.[634]

Při Tvém nynějším zdravotním stavu mi povinnost, kterou mám vůči Tobě jako přítel, brání, abych Tě pobízel k dalším pracím. Jinak bych označil sepsání pamfletu proti Zabelovi, jak to máš v úmyslu, za politicky závažný čin.

Má žena zdraví srdečně Tebe i hraběnku*. Rychle se uzdravuje. Pokud jde o mne, myslím, že mohu všech těch medicín (poslední lahvičku jsem vyprázdnil včera) na čas nechat.

Paní hraběnce se pěkně poroučím. Až Ti budu příště psát, dovolím si přiložit pro ni pár řádek.

Tous à vous

K. Marx

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Sophii von Hatzfeldtovou.

61

Marx Ferdinandu Freiligrathovi

do Londýna[635]

[Londýn] 7. února 1861

Milý Freiligrathe,

dohodl jsem se s Engelsem tak, že těch 30 liber št. můžeš dostat *kdykoli* a rovněž útraty do 24 hodin po tom, kdy oznámíš jejich výši. Na krejčího se tedy obracet nemusíme a já Tě prosím, abys Engelse vyrozuměl, *kdy* má ty peníze poslat.*

Budu teď muset zajet do Holandska, protože jinak bych současnou krizi přes zimu nepřečkal. Zeptal by ses laskavě u nějakého známého obchodníka, jak to vypadá v Holandsku s *pasy* — musí mít člověk *pas?* „Sprostota" „*Tribuny*"**, zároveň s jinou smůlou, byla pro mne tím trapnější, že jsem kvůli tomu nemohl zařídit všecko, co ještě dr. předepsal k rekonvalescenci mé ženy. Ačkoli nepatřím ke kategorii „německých trpitelů" a vždycky jsem byl jejím odpůrcem, myslím si, že jsem ten svůj díl trápení v emigraci prodělal poctivě.

Kromě podnětu od Lassalla mi teď přišly ze dvou míst v Německu návrhy na publikování. Myslím si ale — a Ty snad také? — že se vlny nevzdouvají ještě dost vysoko, abych na podobné nabídky přistoupil už teď.

Salut.

Tvůj
K. M.

* Viz tento svazek, str. 184 a 187.
** Viz tento svazek, str. 180 a 184.

O tom, jaký je starý Ruge humbukář, se přesvědčíš, když srovnáš Engelsovu „Kampaň za říšskou ústavu“* v „Revui“** s tím, co Ti nalhal Arnold.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Německá kampaň za říšskou ústavu“.
** „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue“.

62

Engels Elisabetě Engelsové

do Barmenu

Manchester 13. února 1861

Milá maminko,

vracím Ti 7 podepsaných exemplářů smlouvy, osmý jsem si nechal.[473] Musím říci, že bych se k tomu sotva odhodlal, kdyby to nebylo kvůli Tobě. Bylo to pro mne těžké vyloučit se tak sám — podle mého názoru bez jakéhokoli závažného důvodu nebo záminky — z jediného otcovského podniku, který nám zůstane, *bezpečně* zůstane. Myslím si, že i já jsem měl na něj nárok a že bratři* neměli právo si myslet, že se svého nároku beze všeho, jen tak pro nic za nic vzdám v jejich prospěch. Můj požadavek určitě nebyl přemrštěný a přišel jsem s ním také včas, aby na mne vzali ohled, až se bude o těch věcech hovořit. Emil Blank mi dal plně za pravdu, když tady byl. Dál už mě ale o ničem neinformovali, a teprve když ostatní všechno dohodli, přijdou a chtějí na mně souhlas s tím, že se vzdávám svého požadavku, a podporují to — v Emilově** dopisu — důvody, které jsou možná velmi správné z obchodního hlediska, ale které bych *já* nedovedl uplatňovat takovým způsobem proti bratrům; a nechávají *mi* jako útěchu za to Emilovo *ujištění*, že Gottfried Ermen — jak prý je Emil *přesvědčen* — nezruší svou smlouvu se mnou. Toto přesvědčení je ale vyváženo přesvědčením našeho advokáta, který řekl Emilovi víc než jednou, že smlouva mi *jako smlouva* nedává žádnou zákonnou záruku. Oni mají podnik v Engelskirchenu, a já mám Emilovo přesvědčení.

* Hermann, Emil a Rudolf Engelsovi.
** Emila Engelse.

Milá maminko, kvůli Tobě jsem to všechno v sobě potlačil a ještě řadu dalších věcí. Za nic na světě nechci ani trochu přispět k tomu, aby Ti Tvé stáří ztrpčovaly rodinné spory o dědictví. Myslím si, že jsem svým jednáním za pobytu u Vás[73] i svými dopisy dostatečně dokázal, že jsem naprosto nepomýšlel na to stát nějaké dohodě v cestě a že jsem naopak rád ustoupil, abych všechno zařídil podle Tvého přání. Proto jsem také tu věc beze všeho podepsal; za žádnou cenu nechci, aby ses dále něčím takovým trápila a dělala si starosti. Nebudu se proto také na bratry hněvat a nebudu jim to ani připomínat, jestliže mě sami k tomu prostě nepřinutí, protože je to teď hotová věc a já nemám vůbec chuť vytahovat se tím, že jsem podle svého názoru přinesl oběť. Pokládám ale za svou povinnost otevřeně Ti říci, co mě k tomu vedlo, a samozřejmě si přitom ani zdaleka nemyslím, že bys snad mohla tu záležitost zařídit pro mne výhodněji. Naopak vím, žes při celém tom jednání na mne stále myslela a žes udělala pro mne všechno, co bylo možné.

Je to tedy vyřízeno a tak za tím uděláme tečku. Neuslyšíš o tom ode mne už ani slovo, a rozumí se, že Emila přijmu, až sem přijede, stejně bratrsky jako vždycky, ať už jsme měli v té věci rozdílné názory, je to přece jen hodný chlapec, a když byl tady, bylo vidět, že mu mé zájmy velmi leží na srdci.

Župan jsem dostal a přišel mi velmi vhod, protože zase mrzne, ale ty červené epolety jsou na zdejší vkus přece jen trochu moc. Také se mi sem nakvartýroval jeden kocourek, který mi teď doma dělá společnost.

Doufám, že už ses vyléčila z toho nachlazení, a jistě Ti také prospěje, až se zbavíš všech starostí s tím dědictvím. Ale Sieg* by se měl přece jen koupit, bude-li to možné!

Pozdravuj srdečně Hermanna, Rudolfa, Blankovy a Boellingovy.

Tvůj milující syn

Bedřich

Poprvé otištěno
v „Deutsche Revue", roč. 46, sv. II, 1921

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* pozemek na řece Siegu.

63

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

[Londýn] 15. února 1861

Milý Lassalle,

neposlal jsem Ti podle svého předsevzetí po prvním dopise druhý*, protože mě mezitím postihla *krize*. Totiž finanční krize. Dana mi z New Yorku napsal, že propouštějí (*„Tribune“*) *všechny* své evropské dopisovatele a nechávají si jenom mne, ale že 1. „Cyclopaedia“[130] přestává dočasně vycházet, 2. má spolupráce s nimi je přerušena na 6 týdnů, 3. napříště jim mám posílat týdně o jeden příspěvek méně.**

Za těchto okolností a při výdajích, které mám s nemocí své ženy, musím do Holandska ke svému strýci Philipsovi, abych vůbec uvedl své finanční záležitosti do pořádku. Protože potřebuji peníze na cestu, vystavil jsem na Tebe směnku na 20 liber (kolem 34 tolarů), splatnou za 6 týdnů po předložení. Úhradu Ti pošlu *přede dnem splatnosti* z Holandska nebo *přivezu sám do Berlína*, neboť je možné, že se dostanu až tam. Přijedu jako *obyčejný cestující*, podaří-li se mi dostat se přes holandské hranice a vstoupit na německou půdu. (Kdybych byl Karlem Heinzenem — silákem Heinekem[636] — použil bych slova overstride***.)

Tvůj

K. Marx

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften“, sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 646.
** Viz tento svazek, str. 180 a 184.
*** vkročit, udělat skok.

64

Engels Elisabetě Engelsové

do Barmenu

Manchester 27. února 1861

Milá maminko,

rád bych Ti byl odpověděl na Tvůj milý dopis hned, ale teď když tu byl Emil*, jsem měl s běžnými záležitostmi tolik práce, že jsem se k tomu vůbec nedostal. Včera ráno odejel a dnes večer už bude asi v Engelskirchenu. Jenom si, milá maminko, nedělej žádné starosti, že bych se snad na bratry** hněval kvůli obchodním záležitostem, na nic takového nemyslím. Bylo mi velmi nepříjemné, že jsem se tak musel sám vyloučit z otcovského podniku, a nemohlo na mne příjemně zapůsobit, když se něco, na co jsem pohlížel jako na své *právo*, přešlo tak lehce — z všelijakých důvodů, které na tomto právu vůbec nic nemění, a když byl na mně souhlas vyžadován vlastně jako něco úplně samozřejmého. Nechci tím říci, že tak není ta věc urovnána také velmi dobře, snad ještě lépe, než by možná byla, kdyby se bral ohled na můj nárok, ale právě s tím si nedali nikdy práci, aby mi to vysvětlili, a nemůžeš popřít, že za těch okolností počítali až příliš samozřejmě s tím, že tu věc podepíšu. Tím už je to ale vyřízeno a můžeš se spolehnout, že se kvůli tomu nebudu na žádného z bratrů ani v nejmenším horšit. Budeme ještě moc často jeden druhého potřebovat, a mimoto víš, že nemám ve zvyku hrát si na zneuznaného dobrodince. Emil na mně určitě nepozoroval žádné rozladění a tím méně nějakou zatrpklost vůči němu a ani nemohl, protože jsem se s tím už úplně smířil a nepřeji si nic jiného,

* Engelsův bratr.
** Hermanna, Emila a Rudolfa.

než aby engelskirchenský obchod přinášel těm čtyřem opravdu dobré výsledky. — A tak se pro to, milá maminko, vůbec nermuť, pro mne je celá věc tak dokonale vyřízená, že i ten trapný pocit, se kterým jsem to přece podepisoval, je tentam, pryč a zapomenut. Myslel jsem si, že i když *mně* je ta věc z jedné strany nepříjemná, muselo mít to jednání pro Tebe mnohem víc a mnohem nepříjemnějších momentů, a jsem rád, že mohu udělat jediným škrtem pera tomu všemu konec. Mohu dostat ještě sto jiných podniků, ale matku mám jenom jednu.

Vede se mi ostatně moc dobře. Emil tu byl velmi spokojený a psal Ti, že s Gottfriedem* jsme prakticky dohodnuti, takže se i tahle věc teď konečně dostane do pořádku. Tak se tedy s Tebou loučím, buď hodně zdráva, dej na sebe velký pozor a pozdravuj co nejsrdečněji Hermanna**, Rudolfovy***, Blankovy a Boellingovy.

Tvůj milující syn
Bedřich

Poprvé otištěno
v „Deutsche Revue", roč. 46, sv. II, 1921

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Gottfriedem Ermenem.
** Hermanna Engelse.
*** rodinu Rudolfa Engelse.

65

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

7. března 1861
Zalt-Bommel, Holandsko
(Adr. L. Philips)

Milý Lassalle,

jak jsem Ti už psal, mám v úmyslu vypravit se odsud do Berlína, abych si s Tebou osobně promluvil o eventuálních společných literárně politických akcích, ale hlavně proto, abych Tě zase uviděl.

Musíš mě ale velmi přesně informovat o téhle věci. Nemám žádný pas kromě starého francouzského, se kterým mě vypověděli v roce 1849.[637] Obracet se na pruské vyslanectví v Londýně mi bylo proti srsti. Přijmout anglickou státní příslušnost (jako to udělali Freiligrath, Bucher, Zimmermann a další) a cestovat s anglickým pasem jsem také nechtěl. Vyvstává tato otázka: v roce 1845, když mě pruská vláda pronásledovala v Belgii, získal jsem prostřednictvím svého švagra* povolení k vystěhování z Pruska.[638] Jak víš, byl jsem pak pod záminkou, že jsem přestal být pruským občanem, v roce 1849 pruskou vládou vypovězen. Ale mezitím prý ztratili podle zákona pruské občanství rovněž všichni emigranti, kteří se zdržují 10 let za hranicemi. Nikdy jsem se nedal v zahraničí naturalizovat. Dále, podle usnesení předparlamentu z roku 1848 — usnesení, které všechny německé vlády při volbách do frankfurtského parlamentu[639] uznaly prakticky za platné — mohli se všichni emigranti, dokonce

* Wilhelma Roberta Schmalhausena.

i když byli jako Vogt atd. naturalizováni v zahraničí, ucházet opět o německé občanství a být všude voleni za členy parlamentu. Požádal jsem s odkazem na to v roce 1848, aby mi bylo navráceno pruské občanství. Tehdejší pruská vláda to odmítla, ale odvážila se nakládat se mnou jako s cizincem, teprve až revoluce zkrachovala.

V této chvíli má tato otázka prakticky jenom ten význam, zda se dostanu bez překážek do Berlína? Kdyby se mi podařilo dostat se přes hranice, nemusel bych se v Berlíně ničeho bát, ale na periférii to vypadá hůř.

Víš, že tady musím se svým strýcem* (který spravuje majetek mé matky a už mi několikrát poskytl větší zálohu na můj dědický podíl) dát do pořádku své neurovnané finanční záležitosti. Je s ním těžké pořízení, je však velmi pyšný na to, že má synovce literátem. Až mi budeš psát, musíš se proto zmínit o úspěchu (lucus a non lucendo[640]) mého posledního spisu proti Vogtovi, o našich společných plánech na vydávání novin atd. a vůbec napsat ten dopis tak, abych já mohl projevit panu strýci „důvěru" a dopis mu ukázat. Nesmíš také zapomenout dát tam něco o politice. Vous m'entendez, mon cher.**

Se srdečnými pozdravy Tobě a paní hraběnce***.

Tvůj

K. Marx

(Zalt-Bommel leží u Nymwegenu. Myslím, že Ti ten název nic neříká. Bylo však o něm slyšet při posledních záplavách.)

Conspiration de silence†, kterým uvítal všechen německý tisk můj poslední spis stejně jako dřívější, je fakticky pro mne velmi lichotivé, ať už jakkoli škodí prodeji. Doufám, že Tvůj zdravotní stav se zlepšil.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Lionem Philipsem.
** Rozumíte mi přece, můj milý.
*** Sophii von Hatzfeldtové.
† Spiknutí mlčením.

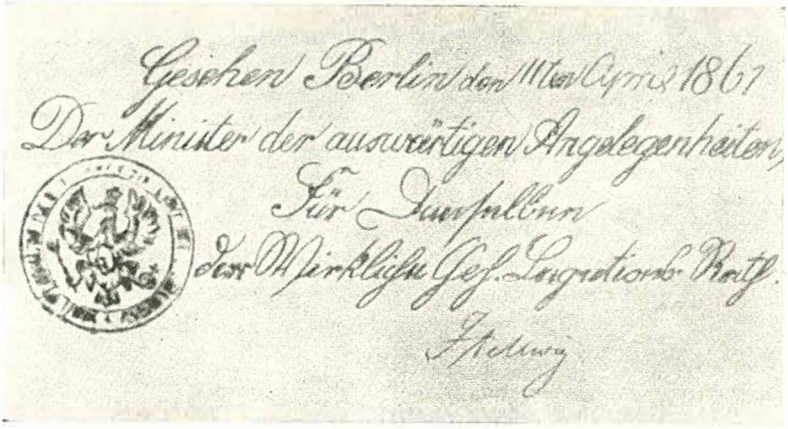

Zadní strana Marxova cestovního pasu (1861)

Později jsem si všiml, že se skvěle vyzná v umění se líčit a čerpat ze skříňky s líčidly ty barevné odstíny, které jí krev už neprodukuje. Celkově vzato mi připomínala ty řecké sochy, které se ještě pyšní lepým poprsím, ale jejichž hlavy krutě „ohlodal"* zub času. Abych jí ale nekřivdil, je to velmi distinguovaná dáma, žádná modrá punčocha, je od přírody velmi inteligentní a velmi živá, opravdu se zajímá o revoluční hnutí a vyznačuje se aristokratickým *laissez aller***, jež stojí o tolik výše nad pedantickými grimasami profesionálních *femmes d'esprit****.

V pondělí mi sepsal můj přítel Lassalle žádost o navrácení pruského občanství[642], adresovanou šéfovi pruské policie. V úterý žádost odnesl — je to neobyčejně odvážný člověk — osobně panu von Zedlitzovi (policejní president, příslušník junkerské strany a důvěrník krále†). Zčásti výhrůžkami, zčásti lichocením — Zedlitz totiž pokládal za kompliment své osobě to, že jsem se obrátil přímo na něho a ne na jemu podřízené úřady — se mu podařilo zatím dosáhnout toho, že vládní list — „Preussische Zeitung" — dnes oznámil, že jsem se vrátil do „vlasti". Pokud však jde o udělení občanství, nedostal jsem ještě žádnou oficiální odpověď.

V úterý večer mě Lassalle s hraběnkou vzali do jednoho berlínského divadla, kde dávali nějakou berlínskou komedii, plnou pruských chvalozpěvů na vlastní adresu.†† Byla to vcelku odporná záležitost. Ve středu večer mě přinutili navštívit baletní představení v Opeře.††† Měli jsme zvláštní lóži vedle — horribile dictu — královské „lóže". Takový balet je charakteristický pro Berlín. Netvoří — jako v Paříži nebo Londýně — *mezihru* nebo závěr opery, trvá celý večer, je rozdělen na několik dějství atd. Představitelé nevypustí z úst ani slabiku, všechno se naznačuje mimikou. Člověk by se při tom skutečně ukousal nudou. Ale výprava byla nádherná; podívanou například byla plavba z Livorna do Neapole; moře,

* V originále: „beknappered".
** nechte to běžet.
*** duchaplných dam.
† Viléma I.
†† Gustav Freytag, „Die Journalisten".
††† Viz tento svazek, str. 202.

hory, pobřeží, města atd. — to všechno bylo znázorněno s fotografickou věrností.

Ve čtvrtek uspořádal Lassalle na počest mého návratu hostinu za účasti několika pozvaných dam a pánů. Mezi význačnými osobnostmi byli starý generál von Pfuel, „malíř bitev" Bleibtreu, dvorní rada Förster (známý pruský dějepisec, kterému se dříve říkalo „dvorní demagog", protože byl osobním přítelem nebožtíka krále*) a tak dále. Dvorní rada Förster pronesl přípitek na počest mé maličkosti. Seděl jsem u stolu mezi hraběnkou a slečnou Ludmillou Assingovou, která je neteří Varnhagena von Ense a vydala Varnhagenovu korespondenci s Humboldtem[643]. Tahle slečna, jež mne doslova zahrnovala svou přízní, je to nejošklivější stvoření, jaké jsem v životě viděl, s protivnou židovskou fyziognomií a ostře vyčnívajícím tenkým nosem; věčně se usmívá a culí, mluví pořád zpoetizovanou prózou, neustále se snaží říci něco originálního, hraje si na nadšenou a v transu extáze prská na své auditorium. Budu dnes muset navštívit to maličké strašidlo, ke kterému jsem se choval krajně zdrženlivě a chladně a kterému jsem prostřednictvím přítele Lassalla dal na srozuměnou, že síla přitažlivosti na mne působí vždy v *odstředivém* směru a že když někoho velmi obdivuji, mám zpravidla ve zvyku úplně se vytratit z jeho blízkosti.

Zdejší situace se utváří pro síly, které jsou u moci, zlověstně. Pruské ministerstvo financí má deficit a všechny staré strany jsou v rozkladu. V tomto období budou uspořádány nové volby do poslanecké sněmovny a je velmi pravděpodobné, že se při ustavování nové sněmovny dostane celá země důkladně do pohybu. To by mohla být, jak se domnívá můj přítel Lassalle, vhodná chvíle k tomu, aby se tady v pruském hlavním městě začalo s vydáváním novin,** ale já jsem se ještě definitivně nerozhodl. Musím vyčkat oficiální odpovědi úřadů na mou žádost, a tak se může můj zdejší pobyt proti původně zamýšlenému termínu prodloužit.

Vidíš tedy, milé dítě, že jsem toho za pár dní hodně zhlédl,

* Bedřicha Viléma IV.
** Viz tento svazek, str. 180—181.

ale můžeš si být přesto jista, že bych se nejraději viděl zase v Bommelu.

Se srdečnými pozdravy Tobě, Tvému otci a celé rodině
jsem neustále Tvůj upřímný obdivovatel

Charles Marx

Poprvé otištěno anglicky
v „International Review of Social History", sv. I, část 1, 1956

Podle textu časopisu
Přeloženo z angličtiny

67

Marx Carlu Siebelovi

do Barmenu

28. března 1861
Ad. (dopis pro mne vložit do obálky)
13, Bellevuestrasse, Berlín, dr. F. Lassalle

Milý Siebele,

tajemství mé cesty, které Ti asi trochu vrtá hlavou, spočívá v tom:

V důsledku americké krize bylo úplně zastaveno vydávání „Cyclopaedia Americana“[130], na které jsem spolupracoval; právě tak byla až do konce dubna přerušena má spolupráce s „*Tribune*“, můj hlavní zdroj příjmů, a od dubna byla pro nejbližší budoucnost omezena na polovinu (*až na mne* dočasně odřekli *všechno* své evropské dopisovatelství). K tomu ještě přišlo dvojí neštěstí: „Pan Vogt“, který mne spolu s procesem[644] a jinými výdaji přišel na 100 liber, a ten hrozný malér, že žena dostala (ačkoli byla dvakrát očkovaná) neštovice a že jsem během její dvouměsíční nemoci musel vést dvojí domácnost, protože děti nemohly zůstat doma.

Musel jsem se tedy poohlédnout po jiných zdrojích. Zdejší straníci mi už dříve navrhli, abychom tu na podzim začali vydávat noviny. Proto jsem tady. Bližší o tom příště.

Mezitím jsem se tu (zdržím se tady už jenom krátce) dostal do nesnází. Byl bych Ti velmi zavázán, kdybys mi mohl půjčit 100—150 tolarů.

Za *všech* okolností se chci s Tebou setkat, i kvůli tomu plánu s novinami (je na to už 20 000 tolarů), než se vrátím do Anglie.

Napiš mi tedy v *každém* případě, kde bych se měl v Elberfeldu na 24 hodiny ubytovat.

Tvůj

K. Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

68

Marx Carlu Siebelovi

do Barmenu

[Berlín] 2. dubna 1861

Milý Siebele,

dopis, který jsem dnes dostal z Amsterodamu, obsahuje příjemnou zprávu, že ty hlavní finanční potíže (a ty dělají celé stovky liber) budu moci vyřešit. Strýc* (takto správce matčina jmění) v podstatě svolil. *Největší starost* mám tedy z krku, ale v té *vedlejší záležitosti*, ve které jsem Ti psal, se musím spolehnout na Tebe.

Nudím se tady jako mopslík. Zacházejí tu se mnou jako s nějakým *salónním lvem*, takže se musím stýkat s *mnoha* dámami a pány, jejichž povoláním je „duchaplnost". Je to hrozné. Zdržím se tady ještě (myslím tak *nejdéle týden*), protože nechci odejet, dokud nepřinutím pruskou vládu, aby mi opět přiznala státní občanství. (Nedělá mi *prima facie* žádné potíže, ale bere to schválně moc na dlouhé okte.)

Do Elberfeldu přijedu jenom na *jeden* den. Napiš mi laskavě *obratem*, jak se dostanu *rychle* z Elberfeldu do Cách, kde mám schůzku.

2. díl „Ekonomie"[347] nevydám u Dunckera, ale u Brockhause.

* Lion Philips.

(Ten o tom ještě neví, je ale spolehlivý způsob, jak ho k tomu přinutit.)

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

69

Marx Antoinettě Philipsové

do Zalt-Bommelu

Elberfeld 13. dubna 1861

Slečně Nanetce

Má rozmilá sestřenko,

doufám, žes dostala dopis, který jsem Ti poslal z Berlína, ačkoli jsi byla tak krutá, žes to svému obdivovateli nepotvrdila ani slovíčkem. Čímpak takové jednání omluvíš, má krutá malá čarodějko? Nevědělas, že mě obklopilo celé moře filistrů a že legie obstarožních krasavic a ohavných modrých punčoch dělá co může, aby ze mne udělala osla? Stará Kirké proměnila, jak víš, Odysseovy druhy v prasata. Tyhle moderní Kirké se zcivilizovaly natolik, že se rozhodly pro osly. A nebylo by za takových okolností Tvou povinností přijít mi na pomoc? Dej si na mne pozor, protože já se pomstím a spiknu se s *Waratje*[645] proti klidu Tvého srdce.

„Přimkni se ke drahé vlasti"* — to je mi krásná věta, ale mohu Ti naprosto důvěrně říci, že Německo je tak krásná země, že člověk udělá nejlíp, když žije jinde. Kdybych si mohl počínat úplně svobodně a netížilo mě to, co bys mohla nazvat „politické svědomí", nikdy bych z Anglie do Německa nejel, tím méně do Pruska a vůbec už ne do tohoto *příšerného* Berlína s jeho „pískem"[646], „vzdělaností" a „veleduchaplnými lidmi".**

* Friedrich Schiller, „Vilém Tell", druhý výstup, první obraz: „Ans Vaterland, das teure, schliess dich an".

** V anglickém originále dopisu jsou poslední tři slova v uvozovkách psána německy.

V Berlíně lační přirozeně každý, kdo má trochu ducha nazbyt, po soudruzích v utrpení. Kdyby byla *nuda*, která tohle místo svrchovaně ovládá, rozdělena mezi větší počet osob, mohl by se jednotlivec kojit nadějí, že na něj připadne menší porce. Proto také dělala hraběnka Hatzfeldtová, Lassallova Egerie, všechno možné, aby prodloužila můj pobyt v metropoli těch bezhlavých čák. Včera provedla poslední pokus, a tak jsme vedli spolu tento frivolní rozhovor:

Ona: „To je tedy váš dík za naše přátelství, že opouštíte Berlín hned, jak vám to dovolí vaše záležitosti?"

Já: „Právě naopak. Zdržel jsem se déle, než mi povinnost ukládala, protože mě k téhle Sahaře poutala vaše laskavost."

Ona: „Tak to já budu ještě laskavější."

Já: „Pak už mi zbude jenom uprchnout. Jinak bych se už jakživ nevrátil do Londýna, kam mě volá povinnost."

Ona: „To je krásný kompliment, říci dámě, že její laskavost vás zahání na útěk!"

Já: „Vy nejste Berlín. Chcete-li mi dokázat, že to s tou laskavostí myslíte upřímně, pojďte, utečeme spolu."

Ona: „Ale já se bojím, že mě opustíte na první stanici."

Já: „Nejsem si jist, zda bych ‚neopustil děvče' na nejbližší stanici.[647] Víte, že když Théseus utekl s tou řeckou kráskou* a nechal ji někde na stanici, sestoupil hned z Olympu bůh Bakchus, vzal opuštěnou do náruče a odnesl ji na místo věčných radovánek. A já nepochybuji, že už na první zastávce za Berlínem čeká na vás nějaký bůh, a byl bych ten největší necita ze všech smrtelníků, kdybych vás připravil o takové dostaveníčko."

Ale už dost těch hloupostí. Úplně vážně — jsem velmi šťasten při pomyšlení, že se zase brzo shledám s Tebou a s celým bommelským rodinným kruhem. Pozdravuj svou „soupeřku"** a řekni jí, že nejhlubší city se ze všeho nejhůře vyjadřují slovy. Ať si tak vyloží mé mlčení, které jsem dosud zachovával, jako projev úcty.

* Ariadnou.
** Henriettu van Anrooy.

A teď sbohem, má malá kouzelnice, a nezapomeň úplně na svého potulného rytíře

Charlese Marxe

Poprvé otištěno anglicky v „International Review of Social History", sv. I, část 1, 1956

Podle textu časopisu
Přeloženo z angličtiny

70

Engels vedení Schillerova ústavu v Manchesteru

Koncept

[Manchester kolem 3. května 1861]

Vedení Schillerova ústavu[648]

Mám čest předložit v příloze I opis přípisu od knihovníka, který mi byl nedávno doručen. Když jsem si dovolil k výrazům v něm použitým učinit panu Stösselovi několik poznámek, dostal jsem podle svého očekávání odpověď, že přípis je pouhou kopií formuláře vypracovaného literárním oddělením vedení ústavu.

Jsem-li proto nucen obrátit se s těmito poznámkami na vedení ústavu, musím především zdůraznit, že se ani v nejmenším netýkají obsahu dopisu samého. S tímto obsahem, s přísným dodržováním lhůt předepsaných pro přečtení knih, s vybíráním „pokut" za jejich překročení, jakož i s dodržováním pravidel a předpisů ústavu vůbec bude jistě každý souhlasit. Jde zde jen o tón, kterým je tento list formulován. Liší se od tónu běžně užívaného v písemném styku mezi vzdělanými lidmi natolik, že musím doznat, že nejsem zvyklý takové dopisy dostávat. A jak mi řekl pak Stössel, nejsem první, komu byla nápadná tato mírně řečeno strohá forma.

Při čtení této písemnosti jsem měl skutečně dojem, že jsem se náhle ocitl doma ve vlasti. Měl jsem dojem, že nemám v ruce přípis knihovníka Schillerova ústavu, nýbrž kategorickou výzvu nějakého německého policejního komisaře, ve které se mi pod hrozbou přísného trestu ukládá napravit „během 24 hodin" ten či onen přestupek. Uniforma zřízence, který mi tuto výzvu doručil, jinak docela nevinná, tentokrát přispěla jenom k tomu, že ten dojem byl ještě šalebnější.

V souvislosti s tímto případem jsem si znovu pročetl provolání, jež bylo vydáno 12. listopadu 1859 a bylo zároveň programem vznikajícího Schillerova ústavu. Tento program se nyní, porovnáváme-li jej se zmíněným přípisem knihovníka, dostává do velice zvláštního světla. Píše se v něm, že Schillerův ústav má sloužit k tomu, aby „mladý Němec... se zde okamžitě cítil *víc jako doma*... aby cítil, že je v *lepší* morální i duchovní *ochraně a péči*... a především, aby se mohl vrátit domů *neodcizen své vlasti*". Byrokratický styl takových úředních přípisů nesporně velmi přispívá k tomu, aby se příjemce okamžitě cítil na *domácí* půdě a uvěřil, že má stejnou ochranu a *péči*", ne-li ještě lepší než doma, v tom milém policejním státě, v tom velkém ochranném útulku pečujícím o malé dětičky; a pokud takové úřední přípisy bují, nehrozí jistě ani to nejmenší nebezpečí, že by se některý z členů Schillerova ústavu *odcizil vlasti*. Ano, kdyby některý z členů výjimečně neměl zatím příležitost seznámit se doma s formami úřednického byrokratismu a s kategorickým jazykem úřadů, dal by mu k tomu Schillerův ústav zřejmě tu nejlepší příležitost; a tedy v tom smyslu je asi třeba chápat rovněž příslib programu, že Schillerův ústav bude napomáhat tomu, „aby si i ten, kdo už zestárl a rozhodl se k návratu do vlasti, zachoval spolu s německou řečí a vzděláním *i schopnost veřejně působit jako Němec a občan, a dokonce se v této schopnosti zdokonaloval*".

Nicméně mnoho členů se asi sotva nadálo, že „německý duch v plném smyslu slova", při jehož pěstování má být koordinačním centrem Schillerův ústav, zahrnuje mezi jiným i onen byrokratický duch, který má bohužel doma politickou moc takřka úplně v rukou, duch, proti němuž však celé Německo bojuje a nad nímž nyní dobývá jedno vítězství za druhým. Tento nařizovací tón, tyto kategorické výzvy splnit rozkaz do 24 hodin jsou zde rozhodně nemístné, a když jsou místo čtrnáctidenního vězení o chlebu a vodě spojovány se strašlivou pohrůžkou pokuty ve výši půl koruny, mají navíc komický účinek.

Ke členům Schillerova ústavu patří kromě Němců i Angličané, Holanďané a Dánové, jimž tento tón nemůže vůbec znít „podomácku". Dovoluji si otázku, co si asi takoví členové pomyslí o „německém duchu", když dostanou přípisy tohoto druhu?

Působím nyní náhodou v literárním oddělení jiné zdejší společnosti[649], která nemá knihovníka, a musím často sám rozesílat v podobných případech členům oběžníky. Ukázku jejich obvyklé formy přikládám v příloze č. II[650], naprosto ne jako vzor, nýbrž jako něco, co snad ukáže, že je možné dosáhnout téhož cíle i bez porušování ohledů, jimiž si jsou vzájemně povinováni vzdělaní lidé.

Opakuji, že zásada fortiter in re* je jistě velmi dobrá, ale domnívám se, že členové mají zase právo na suaviter in modo**. Železná pěst literárního oddělení nechť dopadne na hlavu každého provinilce, ale v sametové rukavičce. A proto žádám vedení, aby se laskavě postaralo o to, aby se literární oddělení řídilo v oficiálním písemném styku se členy spíše příkladem korespondence mezi vzdělanými lidmi než příkazy, jaké zasílají německé správní úřady občanům, kteří jim podléhají.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* rázně, pokud jde o věc.
** mírně, pokud jde o způsob.

71

Marx Lionu Philipsovi

do Zalt-Bommelu

6. května 1861*
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn

Milý strýčku,

musím Ti především vyslovit nejvřelejší dík za velké přátelství, které jsi mi opět prokázal, a za laskavé pohostinné přijetí, jehož se mi dostalo v Tvém domě. Abys mě nepodezíral z lichocení, chci jen úplně mimochodem naznačit, jakým mimořádným požitkem pro mne bylo stýkat se s člověkem Tvých zkušeností, s někým, kdo se na jedné straně dívá na běh světa tak humánně, nepředpojatě a originálně, a na druhé straně si plně zachoval oheň a temperament svého mládí.

Moje další cesta z Bommelu probíhala přesně podle původního plánu. V Rotterdamu jsem se setkal u přístaviště s Jacquesem**, popovídal si s ním několik hodin a pak pospíchal ještě týž den do Amsterodamu, kde jsem si nazítří rychle vyřídil své záležitosti. August*** a jeho rodina — přibyla k ní přechodně neteř jeho ženy z Rotterdamu — byli veselí a zdraví. August mě ještě zvlášť pověřil, abych trochu vyburcoval pana Jacquese, až se vrátím do Rotterdamu. Trpí prý plus ou moins† „světobolem" — nemocí, kterou si lze vysvětlit prostě tím, že je na rozdíl od převážné většiny lidí

* Podle předlohy je v rukopise: 1851
** Jacquesem Philipsem.
*** August Philips.
† více méně, tak trochu.

sám k sobě kritický a že se ještě nepropracoval k žádnému pevnému politickému stanovisku, jež by ho uspokojovalo. Na zpáteční cestě z Amsterodamu jsem přijel v půl desáté večer do Rotterdamu a den nato (v neděli) jsem už zase musel v sedm ráno na parník do Londýna. V té krátké době, kterou jsme s Jacquesem strávili, nemohl jsem mu pochopitelně odpovědět na všechny otázky a ani zběžně reagovat na všechny body, jichž se dotkl. Jacques si proto napřed pohovořil se svými klienty a rozhodl se pokračovat v diskusi v Londýně. Přijel jsem do hlavního města světa v pondělí a našel celou rodinu ve zdraví a v dobré náladě. Jacques nás překvapil minulou středu a opustil nás zase včera večer — k velké lítosti našich, kteří by ho tu rádi zdrželi déle. Dohodli jsme se, že si budeme dopisovat o politických otázkách.

Vzpomínáš si, milý strýčku, že jsme často spolu žertovali, jak dalece dnes výchova lidí zaostává za chovem hospodářského zvířectva*. Teď, když jsem viděl celou Tvou rodinu, musím Tě v té souvislosti označit za *virtuóza ve výchově lidí*. Nikdy v životě jsem nepoznal lepší rodinu. Každé z Tvých dětí má svůj charakter, každé je svým způsobem zvláštní, každé má určité duchovní přednosti a všechny se vyznačují stejným humanitním vzděláním.

Tady v Londýně jsou velmi konsternováni průběhem amerických událostí.[171] Násilné akce, k nimž sáhly nejenom secesionistické státy[229], ale i některé z centrálních či pohraničních států[233] — a jsou obavy, že všech 8 pohraničních států, totiž Virgínie, Kentucky, Missouri, Severní Karolína, Tennessee, Arkansas, Maryland a Delaware, se připojí k secesionistům — tyto násilnosti znemožnily *jakýkoli kompromis*. Je nesporné, že na počátku boje se miska vah přikloní ve prospěch Jihu, kde třída nemajetných bílých dobrodruhů tvoří nevyčerpatelný zdroj bojovné milice. Nakonec však zvítězí přirozeně Sever, protože může v krajním případě vynést jako poslední kartu revoluci otroků. Velké potíže má Sever s tím, jak dostat své síly na jih? Dokonce i hladký pochod bez překážek, při kterém by se dalo v tomto ročním období urazit 15 mil denně, by byl značně obtížný, ale Charleston — nejbližší bod, na který lze zaútočit — je

* V originále: Menschenzucht a Viehzucht.

544 mil od Washingtonu, 681 od Filadelfie, 771 od New Yorku a 994 od Bostonu, a tato tři naposled uvedená města jsou hlavními operačními základnami proti Jihu. Montgomery, sídlo odštěpeneckého kongresu, je od těchto míst vzdáleno 910, 1050, 1130 a 1350 mil. Tažení po souši tedy zřejmě nepřipadá vůbec v úvahu. (Kdyby vojska útočící ze severu použila železnic, mělo by to za následek jen zničení tratí.) Zůstává tedy jen cesta po moři a námořní válka, to ale může snadno vést ke komplikacím se zahraničními mocnostmi. Dnes večer vysvětlí anglická vláda v Dolní sněmovně, jaké stanovisko hodlá zaujmout v této situaci.

Mne osobně ty události v Americe pochopitelně dost poškozují, protože čtenáři novin na druhé straně Atlantiku se teď zajímají *pouze* o vlastní záležitosti. Dostal jsem však výhodné nabídky z vídeňské „*Presse*", které chci přijmout, jakmile mi vysvětlí ještě dva zatím nejasné body*. Psal bych tam jako dopisovatel z Londýna. Má žena je proti přestěhování do Berlína zvlášť proto, že nechce, aby se naše děvčata dostala do kruhů kolem Hatzfeldtové, čemuž by se ale stěží dalo úplně zabránit.

Lassalle mi dnes napsal velmi přátelský dopis. Ještě nedostal od policejního presidenta von Zedlitze žádné další vyrozumění ohledně mé renaturalizace. Konflikt mezi policií a veřejností v Berlíně dospěl v této chvíli, jak mi píše Lassalle, do nového stadia.

Se srdečnými pozdravy Tobě a Vašim ode mne a celé naší rodiny

Tvůj věrný synovec

K. Marx

Poprvé otištěno německy v „International Review of Social History", sv. I, část 1, 1956

Podle textu časopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 195 a poznámku 196.

72

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

8. května 1861
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn

Milý Lazare,

post tot discrimina rerum.[651] Za mé mlčení — během cesty, protože tady v Londýně jsem musel první týden dělat svému rotterdamskému bratranci Amfitryóna* — může hraběnka**. Slíbila mi, že najdu v Zalt-Bommelu její podobenku a dopis od ní. Protože tam ale ani jedno, ani druhé nebylo a já přísně dodržuji ius vindictae***, nepsal jsem také. Kromě toho jsem v Bommelu neměl vůbec na nic čas. Jednak jsem měl obchodní jednání se strýcem† a jednak jsem se dvořil sestřence††. Vidíte tedy, sire, že na psaní nebylo ani pomyšlení. Pobyt v Trevíru byl pro mne užitečný tím, že matka zničila několik starých dlužních úpisů. Jinak mě stará paní zaujala svou duševní čilostí a skálopevným vyrovnaným charakterem.

Teď o finančních záležitostech. Posílám Ti zatím v příloze 20 liber. Máš dostat ještě 10. Má se to tak: strýc mi dal 150 liber v hotovosti na zaplacení směnky splatné začátkem května. Slíbil mi, že mi za několik týdnů pošle další směnku do Londýna. Tak jsem si těch přiložených 20 liber, nějaké peníze na domácnost a konečně částku na splacení různých drobných půjček v Německu

* tj. hostitele Jacquesu Philipsovi.
** Sophie von Hatzfeldtová.
*** právo odplaty.
† Lionem Philipsem.
†† Antoinettě Philipsové.

zatím vypůjčil od bratrance*. Kdybys ale musel mít těch zbývajících 10 liber hned, dej mi okamžitě vědět.

Do Manchesteru jsem se proti původnímu plánu vypravit nemohl, protože můj rotterdamský bratranec se rozhodl rozjet vzápětí za mnou do Londýna. Záminkou byl zájem o politickou diskusi se mnou. Já si ale myslím, že mu šlo fakticky o to, seznámit se s různými svými sestřenicemi. Předevčírem jsem napsal Engelsovi o těch plánech s novinami** a dostanu od něho za pár dní zřejmě odpověď. Vzhledem k těm americkým poměrům je pravděpodobné, že se na půl roku nebo tak nějak přestěhuji do Berlína i v případě, že z té akce s novinami sejde — ovšem za předpokladu, že mi vrátí státní občanství. Nepopírám, že Londýn má pro mne zvláštní přitažlivost, i když žiji v tom obrovském hnízdě tak trochu jako poustevník.

Apropos. Blanqui je stále vězněn v Mazas (Paříž), kde ho na *rozkaz vyšetřujícího soudce fyzicky* týrají četníci atd. Využil všeobecné amnestie a odcestoval odtud do Paříže, bez jakýchkoli konspiračních plánů, jako agent jednoho obchodníka.[223] Ten prašivý tisk v Anglii stejně jako jinde v Evropě se pokusil celou tu aféru ututlat. Mám smluvenou na příští sobotu schůzku se Simonem Bernardem, který je o tom blíže informován, a důkladně si o té věci pohovoříme. Máme v úmyslu svolat, možná spolu s Ernestem Jonesem, proti té hanebnosti veřejný mítink. Jakmile si promluvím s Bernardem a dovím se něco bližšího, budu referovat paní hraběnce. Prosím Tě ale, abys hned dal o té zákeřnosti do vratislavských listů nějakým způsobem zprávičku. Víš, že německé listy se navzájem přetiskují.

Abychom teď přešli od tragédie k tragikomedii: četls v novinách, že v Ženevě dělníci Fazymu za bílého dne nafackovali?

Kossuth se tu choval při procesu žalostně. Nejdřív si počínal při svých místopřísežných prohlášeních velkohubě, ale pak se při vlastním přelíčení kroutil, hrbil a ponižoval, dělal ze sebe úplné neviňátko, popíral, že by měl nějaké *revoluční* úmysly a motivy, a připravil se tím hloupě o sympatie publika, apriori nakloněného takovým melodramatickým typům.

* Augusta Philipse.
** Viz tento svazek, str. 196—197.

Nevím, zda jsi sledoval parlamentní rozpravu o McDonaldovu případu[220]. Palmerstonovo provokativní vystupování vůči Prusku nemá fakticky za cíl nic jiného než odtroubit myšlence (Schleinitzově) na anglo-pruskou alianci. Proč se to dělá — to Ti nemusím ani naznačovat, protože tu záležitost znáš.

Velmi podivné informace o mém pobytu v Berlíně poslal z Berlína do hamburského „Freischütz" Toby Meyen.[652] Za prvé, že prý mi hraběnka Hatzfeldtová nabídla 20 000 tolarů na založení novin. Za druhé, prý jsem si namlouval, že mi „Pan Vogt" získal stoupence mezi buržoazií, ale v tom prý jsem se trpce zklamal. A konečně, že jsem se ze zoufalství svého záměru vzdal, protože si „žádný publicista" se mnou „nechtěl zadat". Pěkně ses sekl, Toby!

V Rodbertusově spisu[653] je tendence velmi chvályhodná. Jinak, co je v tom dobré, není nové, a co je nové, není dobré. Zato Roscher[350] je typická ukázka profesorské učenosti. Pseudověda, jak říká Fourier.

Nezapomeň se zastavit u Brockhause*; bude to 10—20 archů, já totiž nedovedu nikdy odhadnout rozsah předem.

A teď Ti musím, mon cher, co nejsrdečněji poděkovat za to, jak laskavě a přátelsky jsi mě přijal, hostil a hlavně snášel mé společenské prohřešky. Víš, že jsem měl plnou hlavu starostí a že kromě toho mám nemocná játra. Ale hlavně, že jsme se spolu hodně nasmáli. Simia non ridet,** a tak jsme se projevili jako ti nejdokonalejší Buddhové.

Přikládám dvě malé fotografie, 1 pro hraběnku, které prosím vyřiď pěkné poručení, a 1 pro Tebe.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 195 a 662.
** Opice se nesměje.

73

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

[Londýn] 29. května 1861

Milý Lassalle,

napsal jsem jednomu svému příteli v Německu*, který Ti doufám *nejpozději* do týdne pošle těch zbývajících 10 liber št. (67 tolarů). Je mi to velmi nepříjemné; můj strýc** sice svůj slib vcelku plní, i když si neodpustí nějaké ty vrtochy, jak už to tak se starými pány bývá.

Má spolupráce s americkým tiskem zůstává vzhledem k tamějším poměrům zatím přerušena, dokud poměry v Evropě nevzbudí u těch za Atlantikem zase zájem.

V Paříži je teď v důsledku té americké krize mezi dělníky mimořádná bída. Rovněž v Lyonu.

Všechen oficiální anglický tisk je přirozeně pro otrokáře. A jsou to právě ti, kteří unavovali celý svět svým filantropickými projevy proti obchodu s otroky. Ale ta bavlna, ta bavlna!

Engels tu byl 3 dny na návštěvě.[212] Zatím se nebude stěhovat. Kdyby to udělal, musel by se vzdát svého postavení, zrušit smlouvu, finančně se značně poškodit, a on prohlašuje, že je ochoten to udělat pouze v rozhodujícím okamžiku, ale ne proto, aby byl snad po třech měsících vydán napospas pruskému trestnímu právu, aniž to komukoli prospělo. Pro založení listu nepokládá ještě poměry za zralé.[182] Děkuje Ti velice za ten vojenský atlas.

Informoval jsem hraběnku v dopise,[654] který jsi jí předával,

* Carlu Siebelovi.
** Lion Philips.

podrobněji a *přesněji* o tom, jak hanebně si Bonaparte počíná vůči Blanquimu a vůbec o celém tom případě. Jistě Tě už informovala. Vyřiď jí můj upřímný pozdrav. Doufám, že se její zdravotní stav zlepšil.

Rád bych se dověděl něco bližšího o Tvém vyjednávání s pruskou vládou. Děkuji Ti, že ses toho ujal s takovou horlivostí a zápalem.*

Abych rozptýlil svou velkou rozmrzelost nad vlastní, v každém ohledu vratkou situací, čtu si Thukydida. Ti staří alespoň zůstávají věčně noví.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 657 a 681.

74

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

[Londýn] 11. června 1861

Milý Lassalle,

buď tak laskav a předej přiložený dopis paní hraběnce*.

Tvou knihu[165], která sem došla před několika dny, jsem dostal (příslušné výtisky jsem poslal hned do Manchesteru) a děkuji Ti za ni. Začal jsem ji odzadu, to jest dějinami Pelasgů, a pak zepředu, dědické právo, v tom jsem se dostal až na stranu 215. Je to ve všech ohledech významné dílo. Zhodnotit je, vyslovit se k němu a co vše ke kritice patří, budu ovšem moci teprve, až si ji přečtu celou. Úplně mimochodem jen toto: adopce je hlavní formou v *Indii. Anglické* právo šlo úplně opačnou cestou než francouzské. Absolutní svoboda pořizovací** (podle níž nemusí žádný Angličan nebo Yankee zanechat své rodině ani farthing) se datuje od buržoazní revoluce z roku 1688 a vyvíjela se tak, jak se v Anglii rozvíjel „buržoazní" majetek. Zdá se tedy, že absolutní svoboda pořizovací a instituce testamentu vůbec — pomineme-li docela jeho specificky římský původ atd. — je přece jen iluze, která musí mít i u buržoazní společnosti samostatné, na mytologii apod. nezávislé kořeny.

Dostal jsem bohužel z Německa dopis, že těch 10 liber Ti bude odesláno teprve *koncem tohoto měsíce. Až do té doby* se spoléhám na Tvou diplomatickou obratnost. Víš, jak nepříjemně jsem byl překvapen tím, že můj pan strýček*** mi sice proplatil směnku,

* Sophii von Hatzfeldtové.
** právo rozhodovat o svém jmění závětí bez omezení.
*** Lion Philips.

jež byla v oběhu, ale odložil o několik měsíců vyplacení částky, kterou jsem si vyjednal navíc. A přesto jsem se tomu musel zasmát, protože ten odklad je tak typicky holandský.

Ať už to občanství dostanu nebo ne, není stále ještě jisté, zda nepřijedu na zimu do Berlína s rodinou na *svůj pas* jako „cizinec".

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

75

Marx Antoinettě Philipsové

do Zalt-Bommelu

[Londýn] 17. července 1861

Má rozmilá sestřenko,

doufám, že sis nevyložila špatně mé dlouhé odmlčení. Nejdříve jsem dobře nevěděl, kam mám své dopisy posílat, do Cách nebo do Bommelu. Pak jsem měl hrozně moc práce a v posledních dvou nebo třech týdnech jsem trpěl velmi ohavným očním zánětem, kterým se můj čas na psaní a čtení značně omezil. Jestliže tedy musím, mé milé dítě, doznat svou vinu, pak je tu řada dalších okolností a já věřím, že je budeš brát jako milosrdný soudce v úvahu při vynesení rozsudku. V každém případě bys mi velmi křivdila, kdyby sis myslela, že za celou tu dobu uplynul jeden jediný den, kdy bych si nevzpomněl na svou milou malou přítelkyni.

Má berlínská záležitost nebyla ještě definitivně vyřešena. Vzpomínáš si, jak se za mého pobytu v pruské metropoli zdálo, že jsou hohenzollernské úřady povolnější, a jak mi dokonce vystavily na rok pas. Sotva jsem jim však ukázal záda, dostal Lassalle ke svému neobyčejnému údivu od policejního presidenta von Zedlitze dopis, ve kterém stálo, že mi pro mou „*politickou závadnost*" nemohou občanství vrátit. Současně prohlásila pruská vláda, že *všichni* političtí uprchlíci, kteří opustili Prusko na víc než 10 let, pozbyli své občanství, stali se cizinci a mohou je tedy opět nabýt jako všichni ostatní cizinci pouze na základě volného uvážení krále. Jinými slovy: prohlásila svou takzvanou amnestii za čirý klam, podvod a léčku. K tomu jsem se ji snažil za svého pobytu v Berlíně dohnat, a dokonce ani pruský tisk a poslanecká sněmovna to nemohly mlčky

přejít. Případ vedl k prudkým diskusím v novinách a k interpelaci vlády v *poslanecké sněmovně*. Vláda se tomu pro tentokrát vyhnula několika dvojznačnými a rozpornými prohlášeními, ale i tak přispěla celá ta záležitost k tomu, aby se lidé v Německu zbavili iluzí o „nové éře", kterou prý zahájil ten „krasavec Vilém"[655], jak mu neuctivě říkají Berlíňané. Lassalle se pokusil se svou obvyklou tvrdošíjností nad úřady zvítězit. Nejdřív vtrhl k Zedlitzovi a udělal mu *takovou scénu*, že se svobodný pán vyděsil a zavolal si na pomoc tajemníka. Pár neděl nato, když Zedlitze sesadili kvůli demonstracím, které proti němu uspořádala berlínská lůza, vyhledal Lassalle tajného radu Wintera, von Zedlitzova nástupce, ale „nástupce" prohlásil, že rozhodnutí jeho „předchůdce" mu spoutalo ruce. Lassalle se posléze vrhl na hraběte Schwerina, ministra vnitra, a ten mu, aby unikl prudkým výtkám mého obhájce, slíbil, že předá celý případ k rozhodnutí berlínskému policejnímu presidiu, ale je velmi pravděpodobné, že svůj slib nesplní.[202] Pokud jde o mne, dosáhl jsem alespoň jedné věci, totiž že jsem přinutil berlínskou vládu, aby odvrhla svou liberální masku. Co se týče mého návratu do Berlína, kdybych tam chtěl jet do května 1862, nemohli by mi v tom zabránit, protože mám vystavený pas. Kdybych svůj návrat odložil, mohlo by se to v Prusku změnit natolik, že bych už jejich povolení nepotřeboval. Je opravdu směšné, že vláda dělá takové pozdvižení a že se tak kompromituje ze strachu před soukromou osobou. Musí si hrozně uvědomovat svou slabost.

Zároveň jsem měl to štěstí být poctěn zvláštní pozorností francouzské vlády. Jeden člověk v Paříži, kterého neznám, měl už překlad mé brožury „Pan Vogt" v tisku, když mu rozkaz pana de Persignyho zakázal v překladu pokračovat. Zároveň byli všichni knihkupci v Paříži varováni, aby neprodávali „Pana Vogta" v německém originále. Dověděl jsem se o tom až z jednoho pařížského příspěvku, uveřejněného v augsburské „Allgemeine Zeitung".*

Od hraběnky Hatzfeldtové jsem dostal šestnáctistránkový dopis. Vezmi si z toho příklad, milé dítě. Odjela — přirozeně v Lassallově společnosti — do jedněch lázní poblíž Frankfurtu nad Moha-

* Viz tento svazek, str. 204.

nem. Odtud chtějí do Švýcarska a po měsíčním pobytu do Itálie. Velmi se *nudí* a myslí si, že je hodna politování, protože nemá na práci nic jiného než se bavit. Musí to být skutečně zlé pro aktivní, neklidnou a značně ctižádostivou ženu, která má dny flirtování už za sebou.

Apropos. Poslal jsem z Manchesteru Augustovi* oba svazky Lassallova nového právnického díla[165] a rád bych věděl, zda adresát balíček dostal. Od Jacquese** nemám zprávy.

Nemyslím, milé dítě, že manželka s dcerami budou moci letos navštívit Bommel, protože lékař se domnívá, že jí nejvíc pomohou v horkém období mořské lázně, aby se zbavila zbytků té hrozné nemoci, kterou prodělala loni na podzim***. Na druhé straně doufám, že *Ty* nezapomeneš na svůj slib navštívit Londýn, kde se na Tebe bude těšit celá naše rodina. Pokud jde o mne, nemusím Ti ani říkat, že nic na světě by mi nemohlo způsobit větší radost.

Doufám, má malá roztomilá kouzelnice, že nebudeš příliš přísná, ale že mi jako dobrá křesťanka *velmi brzo* pošleš jedno ze svých psaníček a nebudeš se mstít za tak dlouhé mlčení.

Vyřiď mé poručení Vašemu otci, mé přítelkyni „Jetičce"†, doktorovi††, svému bratru Fritzovi a celé rodině. Zůstávám stále

Tvůj nejupřímnější obdivovatel

Charles Marx

Užasl jsem nad zprávou o *atentátu* na jeho pruské Veličenstvo, alias „krásného Viléma".[656] Jak mohl nějaký člověk se zdravým rozumem riskovat hlavu, aby zabil takového osla s prázdnou makovicí?

Poprvé otištěno anglicky v „International Review of Social History", sv. I, část 1, 1956

Podle textu časopisu
Přeloženo z angličtiny

* Augustu Philipsovi.
** Jacquese Philipse.
*** Viz tento svazek, str. 139–145.
† Henriettě van Anrooyové.
†† A. van Anrooyovi.

76

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

[Londýn] 22. července 1861*

Milý Lassalle,

musíš posuzovat mé delší mlčení z hlediska různých „polehčujících okolností". Za prvé se mi dosud nepodařilo — přes pozitivní sliby, které mi byly v tom ohledu učiněny — urovnat své finanční záležitosti, a což je mi zvlášť trapné, poslat Ti těch zbývajících 10 liber.

Secundo: trpěl jsem řadu týdnů (zlepšilo se to teprve před několika dny) ohavným očním zánětem, který mi vůbec silně vadil *při psaní a čtení.*

Především Ti srdečně děkuji za Tvé úsilí ve věci mé renaturalizace. Dosáhli jsme alespoň toho, že jsme zkompromitovali pruskou vládu a redukovali na nulu její údajnou amnestii.** Myslím si, že kuriózní atentát toho O. Beckera[656] (z novin se nepozná, je-li to Rus nebo Němec) značně přispěje k tomu, že „nová éra" skončí hrůzovládou.[655]

Přečetl jsem si druhou část Tvé práce[165] (když jsem se chtěl pustit do první, přišly mi do toho potíže s očima) a měl jsem z ní velký požitek. Druhou částí jsem začal proto, že mi byla tematicky bližší, což mi ovšem nezabrání podívat se později na tu věc vcelku.

Pochopil jsi do jisté míry nesprávně — a vinu na tom měl zřejmě můj způsob vyjadřování — mou velmi stručnou poznámku na okraj, obsaženou v předešlém dopise. Především jsem „*pořizovací*

* V rukopise: 1862.
** Viz tento svazek, str. 176–177.

svobodou" nemyslel svobodu sepsat závěť, nýbrž svobodu udělat to bez jakéhokoli ohledu na rodinu. Závěť sama je v Anglii velmi stará a nedá se ani v nejmenším pochybovat, že Anglosasové ji převzali z římské jurisprudence. Že Angličané pokládali už velmi dávno za běžnou věc testamentární dědické právo, a nikoli intestat, vyplývá z toho, že už v raném středověku dostaly žena a děti ab intestato, když pater familias zemřel bez závěti,[657] *jen* povinný podíl, různý podle okolností, ale že $^1/_3$ nebo $^1/_2$ připadla církvi. Kněží totiž operovali tím, že dotyčný by pro spásu své duše odkázal určitý díl církvi, kdyby závěť učinil. V tomto smyslu je naprosto správné, že závěti měly ve středověku náboženský smysl a že se sepisovaly v zájmu zemřelého a nikoli v zájmu pozůstalých. Avšak já jsem chtěl poukázat na tu okolnost, že po revoluci z roku 1688 byla zrušena omezení, která byla do té doby zůstaviteli *zákonně* uložena s ohledem na rodinné dědické právo (o feudálním majetku se tu přirozeně nemluví). Že to odpovídá podstatě volné konkurence a společnosti na ní spočívající, je jistě nesporné; právě tak je nesporné, že moderní společnost převzala římské právo více či méně modifikované, protože *právní* představa, kterou o sobě má subjekt ve společnosti svobodné konkurence, odpovídá římské *právní osobě* (přičemž se zde vůbec nechci zabývat bodem, který je velmi podstatný, že *právní* představa o určitých vlastnických poměrech, jakkoli z nich vyrůstá, na druhé straně se s těmito poměry nekryje a ani se s nimi krýt nemůže.

Že převzetí římského testamentu originaliter spočívalo (a pokud jde o vědecké názory právníků, také dosud spočívá) na nedorozumění, jsi dokázal. Z toho ale vůbec nevyplývá, že závěť ve své *moderní* formě — ať už se ji současní právníci snaží uzpůsobit jakýmikoli nesprávnými interpretacemi římského práva —: je *nesprávně pochopeným* římským testamentem. Jinak by se dalo říci, že každá vymoženost ze staršího období převzatá obdobím pozdějším je *něco starého nesprávně pochopeného*. Je jisté, že např. 3 jednoty*, jak je teoreticky konstruovali francouzští dramatikové za Ludvíka XIV., spočívá na nesprávně pochopeném řeckém dramatu (a Aristotela

* jednota děje, času a místa.

jako jeho exponenta). Na druhé straně je stejně jisté, že chápali Řeky právě tak, jak to odpovídalo jejich vlastním uměleckým potřebám, a že proto také na tomto tzv. „klasickém dramatu" lpěli ještě dlouho potom, co jim Dacier a jiní interpretovali Aristotela správně. Nebo že veškeré moderní ústavy se většinou zakládají na *nesprávně pochopené* anglické ústavě, že přejímají jako podstatné právě to, co je dnes v anglické ústavě přežitkem — a co dnes *formálně* existuje v Anglii už jen per abusum — například takzvaný odpovědný *kabinet*. Nesprávně pochopená forma je právě ta, která je obecná a která se na určitém stupni vývoje společnosti hodí k obecnému použití.

Otázka, zda by např. Angličané měli svou závěť (která přestože byla přímo odvozena z římského testamentu a přizpůsobena římské formě, *není* římská) bez Říma, či zda by ji bez Říma neměli, se mi zdá bezvýznamná. Kdybych tu otázku položil jinak, třeba tak: *nemohly legáty* (vždyť dnešní tzv. závěť přece dělá z hlavního dědice fakticky jen *univerzálního legatáře*)[658] vyrůstat samy z buržoazní společnosti a bez jakékoli souvislosti s Římem? Anebo místo legátu vůbec nějaká písemná pořízení o majetku ze strany defuncti*?

Nepokládám ještě *za dokázané*, že řecká závěť byla importována z Říma, ačkoli je to ovšem pravděpodobné.

Všiml sis, že rozsudek proti Blanquimu[223] — jeden z nejhanebnějších, jaké kdy byly vyneseny — byl ve druhé instanci potvrzen? Jsem teď zvědav, co mi napíše jeho bruselský přítel**.

Srdečný pozdrav od mé ženy.

Tvůj
K. M.

S tím Brockhausem si to ještě rozmyslím, až budu hotov***. Zatím jsem ještě nikdy nedal rukopis z ruky nazdařbůh.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* zemřelého.
** Louis Watteau.
*** Viz tento svazek, str. 195, 662 a 675.

77

Marx Antoinettě Philipsové

do Zalt-Bommelu

[Londýn] 24. září 1861

Má rozmilá sestřenko,

musíš mě omluvit, že Ti dnes posílám jenom pár řádek. Vyhrazuji si však to potěšení, že Ti za několik dní napíšu „opravdový dopis". Teď bych se jenom rád Tvým laskavým prostřednictvím dověděl, zda August* konečně dostal to *Lassallovo dílo*[165]. Lassalle *na mne kvůli tomu dotírá novým dopisem*, protože pokládá samozřejmě „své dílo" za něco strašně důležitého. Naléhá na mne, abych mu odpověděl *příští poštou*, a tak se musím zase obrátit na Tebe. Byl bych Ti velmi vděčný, kdybys mě co nejdříve informovala, jak se opravdu věci mají.

Apropos. Knihu měli poslat Augustovi z Manchestru, ne z Londýna; ujistili mě ale, že to z Manchesteru do Amsterodamu opravdu *poslali*. Já se přirozeně starou bačkoru zajímám o celou tu „ztrátu", jestliže se to vůbec ztratilo, protože August by „to dílo" určitě moc nepostrádal. Zdvořilost mi ale ukládá zahájit tohle pátrání.

Až mi budeš psát, budeš jistě tak hodná a dáš mi vědět, co děláš a tak dále, protože víš, jak hluboce se zajímám o všechno, co se Tě týká.

Posílám srdečný pozdrav Tvému otci a celé rodině.

Zůstávám stále Tvůj nejupřímnější obdivovatel

K. M.

Poprvé otištěno anglicky
v „International Review of Social History",
sv. I, část 1, 1956

Podle textu časopisu
Přeloženo z angličtiny

* August Philips.

78

Marx Louisu Watteauovi

do Bruselu[659]

[Londýn] 10. listopadu 1861

Milý občane,

opozdil jsem se tolik s odpovědí na Vaše poslední dopisy, protože jsem čekal každý den na zprávy od Vám známé dámy*. Konečně mi sdělili, že před několika měsíci odjela do Itálie, ale že se brzo vrátí do Berlína.

Jestliže první dopis pro L.** nedošel, bylo to pravděpodobně vinou špatné adresy: byl adresován *via Gibraltar* místo *via Southampton*. Když jsem se dověděl o tomto omylu, změnil jsem adresu na druhém dopise. Ofrankoval jsem ho a poslal jsem ho mimoto doporučeně. Stvrzenku anglické pošty přikládám.

Těch 50 franků, které Vám poukazuji, pochází od jednoho německého dělnického spolku***. V následujícím dopise Vám pošlu další příspěvek. Potvrďte mi laskavě příjem a pošlete mi za ně několik výtisků vaší brožury.†

Bylo by záhodno, abyste mi napsal dopis, který bych mohl poslat do Berlína a ve kterém byste přijaté peníze označil jako (...)†† Pošlu jej dále příslušným osobám.

* Sophie von Hatzfeldtové.
** Zřejmě pro Cyrilla Lacambra.
*** od Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně.
† Viz tento svazek, str. 211.
†† Na tomto místě jsou přeškrtána tři slova tak, že jsou nečitelná.

Buďte ujištěn, že víc než kdo jiný sleduji s účastí osud muže*, kterého jsem vždy pokládal za hlavu a srdce proletářské strany ve Francii.

Salut.

K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 2. vyd., sv. 30, Moskva 1963

Podle opisu
Přeloženo z francouzštiny

* Louise Augusta Blanquiho.

79

Marx Josefu Valentinu Weberovi

v Londýně[660]

[Londýn] 15. ledna [1862]

Milý Webere,

právě jsem dostal od Urquharta pozvánky na mítink, který se má konat příští pondělí.[661]

Ze tří přiložených pozvánek je jedna pro Tebe. Můžeš na ni vzít také své přátele.

Ostatní dvě pozvánky pošli prosím Dělnickému spolku* (může na ně přijít libovolný počet lidí). Zároveň bych Ti byl vděčen — nemám totiž adresu spolku — kdybys jim vzkázal, že kvůli tomu mítinku nemohu mít v neděli přednášku.

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v „Neues Deutschland", čís. 15 z 15. ledna 1963

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Německý dělnický vzdělávací spolek v Londýně.[3]

80

Marx Johannu Philippu Beckerovi

do Ženevy[662]

Londýn 26. února 62

Milý Beckere,

vysvětlete si prosím mé dlouhé mlčení jedině tím — že Vám nejsem s to nijak pomoci. V důsledku americké občanské války jsem na celý rok přišel úplně o hlavní zdroj příjmů. Později (před několika měsíci) ten „obchod" zase začal, ale na velmi „zúžené" základně.[663] Pokud pak jde o známé, mám jen málo takových, kteří disponují nějakými prostředky. Je to už např. delší dobu, co jsem psal ve Vaší věci Siebelovi[664], ale ten, jak jsem se dověděl od Borkheima, se vůbec neozval. V Manchesteru naneštěstí odčerpalo všechny volné prostředky pár „revolučních dobrodruhů, kteří odjeli do Spojených států bojovat za dobrou věc".

Pokud jde o subskripci na Váš spis[665], udělám všechno, *co budu moci*, neslibuji si ale od toho valný výsledek. Ta spolkařská holota — s výjimkou Dělnického vzdělávacího spolku[3], který je ale *bez prostředků* — smýšlí všechna *konstitučně*, ba dokonce v duchu pruského Národního spolku[25]. Ti chlapi by dali raději peníze na to, aby spis, jako je Váš, potlačili. Víte přece, že tihle Němci, mladí i staří, jsou velemoudří, solidní, prakticky založení mužové, pokládající lidi mého a Vašeho typu za nezralé blázny, kteří nebyli dosud vyléčeni ze svého revolučního fantazírování. A právě tak špatná jako tady v zahraničí je ta sebranka tam doma. Za pobytu v Berlíně atd. jsem se přesvědčil, že každý pokus zapůsobit na tu holotu *literárně* je úplně marný. Samolibá pitomost těch mládenečků, která má mimořádně účinný elixír života v jejich tisku, v tom žalostném tisku, je prostě k nevíře. K tomu ta duševní skleslost — *výprask* je jediný prostředek, jak vzkřísit z mrtvých německého Michla, ze kterého se stal

teď, když ztratil své filosofické iluze a orientoval se na vydělávání peněz, na „Malé Německo“[183] a na „praktický konstitucionalismus“, bezduchý, impulsívní šašek. Německo si může zkrátka (...)* ale pokojík přemoudřelých a přestárlých dětí.

„*Hermann*“ patří bývalému královskému pruskému prokurátorovi Heintzmannovi, řídí se hesly „s Bohem za krále a vlast“, „jednotné Malé Německo“ a svobodu s mírou. Jeden Váš jmenovec, nějaký Becker z Lipska, který do tohoto listu píše, je dobrý, ale nemá takový vliv, aby nám mohl např. nějak pomoci s tou subskripcí. Engels byl několik měsíců pryč a vrátil se teprve před několika dny do Manchesteru. Udělá s Wolffem (tím z Vratislavi)** všechno, co bude možné. Až na ty dva a 3—4 další osoby skládá se však velmi početné manchesterské Německo ze stejných kumpánů jako tady a jinde.

Quoad „*Vogt*“, naložte s tím, jak chcete. Je naprosto samozřejmé, že mě bude jen *těšit*, bude-li mít můj pamflet, který v Německu tisk takřka umlčel, nějaký ohlas alespoň ve Švýcarsku. Francouzský překlad byl připraven — bez mého vědomí — v Paříži a byl už v tisku, *zmizel* však na pokyn nejvyššího císařského ukazu***. Francouzské vydání tedy fakticky *ne*existuje.

Ujišťuji Vás, drahý příteli, že mi nic nepůsobí větší bolest, než když musím bezmocně a nečinně přihlížet zápasům muže, jako jste Vy. Obdivuji Vaši vytrvalost. Váš zápal a Vaši činnost. Staří — myslím Aischines — říkají, že člověk se má snažit získat pozemské statky, aby mohl pomáhat svým přátelům v nouzi! Jaká hluboká lidská moudrost je v tom!

Budu Vás v co nejkratší lhůtě informovat, s jakým výsledkem jsem korespondoval o subskripci s různými osobami.

Zatím buďte zdráv. Má žena se Vám pěkně poroučí.

Váš

K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinĕnija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Na tomto místě je rukopis poškozen.
** Wilhelmem Wolffem.
*** nařízení. V originále „Ukase“. Viz tento svazek, str. 204 a 281.

81

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

28. dubna 1862
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn

Milý Lassalle,

starý brachu, asi se na mne hrozně zlobíš, plným právem, ale zároveň naprosto neprávem. Chtěl jsem Ti napsat, ale den za dnem jsem to odkládal, protože jsem stále doufal, že dám své poměry do pořádku tak, abych Ti mohl aspoň zaplatit těch dlužných 10 liber a napsat Ti pak *s klidným svědomím*. Místo toho se situace denně zhoršovala. „*Tribune*", s kterou jsem opět navázal styky,[663] i když můj příjem byl přitom omezen na třetinu, dala nakonec *výpověď* všem svým zahraničním spolupracovníkům. Jsem tedy úplně na mizině. Nechci Ti tu lamentovat; že jsem se z toho *nezbláznil*, je zázrak. Připomínám to svinstvo jen proto, aby se na mne kromě ostatní smůly nesvezlo ještě zatracení od Tebe.

To, co uvádíš ve svém posledním dopise o J. Ph. Beckerovi, je z gruntu falešné. Ty toho člověka totiž neznáš jinak, než co jsi slyšel o něm povídat. Je to jeden z nejušlechtilejších německých revolucionářů z dob po roce 1830, muž, kterému se nedá nic vytknout, kromě entuziasmu, v němž nebere ohled na situaci. Pokud jde o jeho spojení s Italy, mám *u sebe v úschově* papíry od jednoho důvěrného přítele Orsiniho*, které vyvracejí všechny pochybnosti, ať si Italové i sám Garibaldi říkají co chtějí. Co se týče jeho poměru

* Jde pravděpodobně o Simona François Bernarda.

k Türrovi — kterého jsem tady odhalil ve „Free Press" už *před* rokem 1859[666] — vypadá to takto: Za bádenského polního tažení[667] povýšil Becker Türra na poručíka. Proto existuje mezi nimi jakýsi přátelský vztah. Kdyby Becker chtěl tohoto spojení využít a přijmout to, co mu Türr nabídl v Paříži *v přítomnosti* jednoho z mých zdejších přátel*, nevedl by ve svých 60 letech strastiplný život, jaký opravdu vede. Znám velmi dobře pramen, ze kterého Becker dostával velmi hubenou finanční podporu. Jsou to lidé z našeho *nejužšího* okruhu. S určitou částí Italů se skutečně rozešel, protože při svém silném teutonském cítění odmítl jisté *dobře míněné* plány. Je to skutečně neslýchané, že lidé jako Becker jsou tak hanebně pomlouváni.

Pokud jde o *mou knihu*[30], bude hotova nejdříve za dva měsíce. Abych nezašel hlady, musel jsem loni dělat to nejhnusnější řemeslo a často jsem nemohl k „té věci" celé měsíce připsat ani řádku. Navíc trpím takovou zvláštností, že když se po měsíci podívám na hotový text, zdá se mi nedostatečný a vždycky jej znovu úplně předělám. Spis tím rozhodně nic neztrácí a německá veřejnost je pro anno** stejně zaneprázdněna důležitějšími záležitostmi.

Ad vocem Tvého spisu[165], který jsem si teď přirozeně přečetl celý a ze kterého jsem jednotlivé kapitoly pročetl znova, napadá mi přitom, žes patrně nečetl *Vica*, jeho „*novou vědu*". Ne že bys tam snad našel něco, co bys speciálně potřeboval ke svému tématu, ale zajímalo by Tě to přece jako filosofické pojetí ducha římského práva v protikladu k pojetí filistrovských právníků. Originálem se budeš sotva moci prokousat, protože je to napsáno nejen italsky, ale i velmi nesnadným *neapolským* nářečím. Naproti tomu Ti doporučuji francouzský překlad: „*La Science Nouvelle* etc. traduite par l'auteur de l'essai sur la formation du dogme catholique. *Paris*, Charpentier, Editeur — 1844." Abych Ti udělal laskominy, cituji jen tyto věty:

„Staré římské právo bylo opravdovou básní a stará jurisprudence střízlivou poezií, v níž byly obsaženy první pokusy o metafyziku zákona." „Stará jurisprudence byla velmi poetická, protože pokládala za pravdivá ta fakta, která pravdivá nebyla, a odmítala

* Victora Schilyho.
** na rok.

připustit jako pravdivá fakta, jež pravdivá skutečně byla; protože *pokládala živé za mrtvé* a *mrtvé osoby za osoby žijící ve svém dědictví.*" „Latinové označovali *heroje* slovem *heri;* odtud slovo *hereditas**... dědic... představuje ve vztahu k dědictví zemřelého otce rodiny."

U Vica je v zárodku obsažen Wolf (Homér)**, Niebuhr („Römische Königsgeschichte"), základy srovnávacího jazykozpytu (i když ve fantastické podobě) a vůbec je tam hodně záblesků geniality. Jeho právnické spisy ve vlastním smyslu se mi zatím nepodařilo sehnat.

Za situace, ve které jsem dnes (a ve které jsem už takřka rok), se dostanu postupně ke kritice Tvé knihy teprve teď. Naproti tomu bych byl rád, *ne kvůli sobě*, ale kvůli své ženě, kdybys mohl o první části mé Ekonomie[30] umístit oznámení u Brockhause, ještě než Ti pošlu ekvivalent.

Anglická buržoazie (a aristokracie) si *nikdy* neudělala větší ostudu než v tom velkém boji, který probíhá za Atlantikem. Na druhé straně anglická dělnická třída, jež pro to bellum civile*** trpí nejvíc, ještě nikdy neprojevila takové hrdinství a takovou ušlechtilost. A to zaslouží tím větší obdiv, když někdo zná jako já všechny prostředky, které byly tady i v Manchesteru uvedeny do chodu, aby se dělníci přiměli k nějaké demonstraci.[668] Jediný velký orgán, který ještě mají, „Newspaper" toho lumpa Reynoldse, si už koupili Jižané, a právě tak si koupili jejich nejvýznamnější řečníky. But all in vain!†

Varnhagenova kniha[643] mě velmi zaujala a chápu, jak *časové* je její vydání. Prosím Tě výslovně, abys za mne Ludmille†† k té knize *blahopřál*. Přes to všechno ale Varnhagen v mých očích nijak nestoupl. Pokládám ho za povrchního, nudného a malicherného, a jeho odpor vůči legačnímu radovi Köllnovi si vysvětluji tak, že se polekal svého dvojníka.

Přiložený dopis královraha Simona Bernarda mi vrať. Co říkáš, neměl bych se do toho dát? Já si myslím, že ne.

* dědictví.
** F. A. Wolfius, „Prolegomena ad Homerum".
*** občanskou válku.
† Ale všechno nadarmo!
†† Ludmille Assingové.

Hraběnce* posílám mnoho pozdravů. Dostane ode mne brzo zvláštní dopis. Doufám, že se nedala nikdy mýlit takovými maličkostmi, jako jsou delší přestávky v korespondenci, a že je stále přesvědčena o mé náklonnosti a mém obdivu k ní.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Sophii von Hatzfeldtové.

82

Engels Carlu Siebelovi

do Barmenu

Manchester 4. června 1862

Milý Siebele,

jsi pašák, že mi přes způsob, jakým Ti odpovídám na dopisy a zásilky, ještě oznamuješ, že se Ti narodila dcerka, k čemuž Ti co nejsrdečněji blahopřeji. Doufám, že s ní užiješ hodně radosti. Tvé ženě se snad daří dobře, ano?

Tady je to pořád ten starý šlendrián. Začínám si postupně uvědomovat, že mě ten spořádaný měšťácký život demoralizuje, člověk ztrácí všechnu energii a stává se z něho bačkora, dokonce jsem si teď zase přečetl jeden román.

Z toho tzv. salva venia* Schillerova ústavu[648] (říká se mu také Jeruzalémský klub) se stala čistě židovská instituce, a od $^1/_2$2 do 3 hodin je tam vždycky takový kravál, že by se z toho člověk pominul. Také už do toho ctihodného ústavu takřka vůbec nechodím. S židy je to stále stejné. Na začátku přece děkovali bohu, že mají Schillerův ústav, a sotva se tam nakvartýrovali, už jim není dost dobrý a chtějí si postavit velký dům, opravdový Mojžíšův templ, kam se má ten spolek přestěhovat. To je přirozeně nejkratší cesta k bankrotu. A *k něčemu takovému* jsi musel napsat prolog a dělat režiséra! A tomu se říká německý národní ústav. Dej si pozor, za pár let dostaneš oběžník: „*Odvoláváme se* na bankrot zvěčnělého Schillerova ústavu" atd.

„Odvolávám se" na Tvé dopisy a rád bych na ně aspoň velmi

* s prominutím.

stručně odpověděl toto. Pokud jde o tu záležitost s Marxem, určitě by se na Tebe neobracel, kdyby mé zdroje nebyly právě vyčerpány, tak tomu ale bylo, a já jsem tedy v té chvíli nemohl nic udělat. Pokud se týče rudého Beckera (v jeho brožuře mě velmi zajímalo, jak to, že slavně odvolává své dřívější „divoké" názory, tak i to, že pruská vláda vynaložila všechny síly, aby z něho udělala zase místní veličinu a tím i poslance)[669], nemáme s tím člověkem *nadále* vůbec nic společného. Nikdy nepatřil přímo k *naší* vlastní straně, byl to vždycky jenom *demokrat*, a když se zapletl do té historie s kolínskými komunisty[2], dostal se do toho jen proto, že v tom viděl prostředek k agitaci. Při procesu se také úplně oddělil od ostatních obžalovaných a vyhrazoval si zvláštní postavení. Pak se stal podle vlastního doznání královským pruským demokratem, vyslovuje se pro monarchii atd. *Politicky* s tím člověkem tedy neudržujeme žádné styky, což by mi přirozeně nebránilo osobně s ním dobře vycházet, dokud bychom se nedostali do přímého politického konfliktu s jeho lidmi. Pro nynější pruskou sněmovnu se ovšem velmi dobře hodí.

Myslím, že jsem Ti v Barmenu říkal o dánské národní písničce, kterou jsem našel v Kjämpeviseru a zrýmoval speciálně pro Tebe německy.[670] Přikládám Ti ji. Bohužel jsem nebyl schopen ani napolo vystihnout rozpustilý, vzdorovitě bujarý tón originálu, je to ta nejrozpustilejší písnička, jakou znám. Musíš se ale spokojit tímhle (ostatně takřka doslovným) překladem. Nemyslím, že by to už někdo do němčiny přeložil.

S pěkným poručením a blahopřáním Tvé paní

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v „Deutsche Zeitung", čís. 473 z 16. října 1920

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

83

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

[Londýn] 16. června 62

Milý Lassalle,

Bucher mi sice *poslal* 3 „Juliany Schmidty", ale z ostatních spisů, o kterých ses zmiňoval, žádný.[671] „Pan Schmidt, pan Schmidt" (výtisky určené pro Engelse a Wolffa jsem jim odeslal) mi přišel tím víc vhod, že mě nezastihl v nějak zvlášť dobré náladě. Kromě toho mi byl Schmidt, ačkoli jsem od něho jen něco málo spíš prolistoval, než četl, z hloubi duše vždycky protivný jako ztělesnění buržoazního snobismu, tak nechutného i literárně. Správně dáváš na srozuměnou, že útočíš na celou tu vzdělanou buržoazní sebranku. Tentokrát platí: buší do osla, ale míní tím žok.[672] A protože my se zatím nemůžeme dostat „na kobylku" přímo tomu žoku, je čím dál víc zapotřebí, abychom těm nejkřiklavějším a nejtroufalejším z jeho vzdělaných oslů usekávali hlavy — perem, ačkoli ten chudák Meyen pokládá ve „Freischützovi" tuto „literární hru na guillotinu" za stejně dětinskou jako barbarskou.[652] Ze všeho nejvíc jsem se pobavil „Švábským zrcadlem" a těmi sedmi mudrci — málem bych řekl „sedmi Švábv" z Řecka.[673] Mimochodem — protože se u Juliana Schmidta, Juliana Grabowity[674] (což ale není spravedlivé, protože to připomíná Apostatu nebo to přinejmenším toho druhého Juliana do určité míry zesměšňuje) smí přeskakovat od jedné věci ke druhé — zabýval jsem se dříve velmi podrobně *σοφὸς** jako svéráznou charakterovou maskou (v tomto případě maskou v dobrém

* sofos, mudrc.

smyslu) řecké filosofie. Nejdřív těch sedm Švábů či mudrců jako předchůdci, mytologičtí hrdinové, pak Sokrates jako střed a nakonec *σοφὸς* jako ideál epikurejců, stoiků a skeptiků. Dále mě bavilo porovnat tohoto *σοφὸς* s jeho (v určitém ohledu) karikaturou, francouzským „sage"* 18. století. Potom *σοφιστής*** jako nutná varianta *σοφὸς*. Pro moderní dobu je charakteristické, že řecké sepětí charakteru a vědění, zahrnuté v *σοφὸς*, se zachovalo v lidovém povědomí jen u sofistů.

Kvůli Julianovi, ne Julianovi Grabowitovi, ale Julianovi Apostatovi, jsem měl nedávno šarvátku s Engelsem, který byl — jak jsem věděl hned, když ta potyčka vypukla — v podstatě v právu. Můj odpor proti křesťanství je ale tak specifický, že jsem si Apostatu oblíbil a že bych nechtěl, aby byl ztotožňován — byť i jen mutatis mutandis — ať s Bedřichem Vilémem IV., nebo s nějakým jiným romantickým reakcionářem. Nepřipadá Ti to také tak?

Tvé varování ohledně Rodbertuse[653] a Roschera[350] mi připomnělo, že si ještě z obou a o obou musím udělat poznámky. Pokud jde o Rodbertuse, nezhodnotil jsem ho v prvním dopise, který jsem Ti o něm psal,*** dost spravedlivě. Je v něm skutečně mnoho dobrého. Jenom ten jeho pokus o novou teorii renty je skoro dětinský, komický. Podle něho se totiž v zemědělství nezapočítává surovina, protože — jak tvrdí Rodbertus — německý rolník si sám sobě neúčtuje osivo, krmivo atd. jako výdaj, neuvádí tyto výrobní náklady ve vyúčtování, tudíž *špatně počítá*. V Anglii, kde farmář už víc než 150 let počítá správně, by neměla podle toho existovat *žádná* pozemková renta. Z toho by tedy nevyplývalo, jak tvrdí Rodbertus, že pachtýř platí rentu proto, že jeho míra zisku je vyšší než v průmyslu, nýbrž proto, že se v důsledku špatného počítání spokojuje s nižší mírou zisku. Tento příklad mi ostatně dokazuje, že určitá zaostalost německých ekonomických vztahů nutně vyvolává v lidech zmatek. Ricardova teorie pozemkové renty je ve své nynější podobě určitě nesprávná, ale všechno, co se proti ní uvádělo, je buď nedorozumění, nebo v nejlepším případě ukazuje, že určité jevy *prima facie* této

* mudrcem.
** sofistes: sofista.
*** Viz tento svazek, str. 675.

teorii neodpovídají. Ale to ještě tu či onu teorii nevyvrací. Pozitivní teorie, namířené proti Ricardovi, jsou ještě tisíckrát nesprávnější. Ať už je pozitivní řešení pana Rodbertuse sebedětinštější, je v něm přece jen správná tendence, ale zabíhal bych příliš daleko, kdybych ji tu chtěl charakterizovat.

Pokud jde o Roschera,[350] mohu se pustit do jeho knihy a udělat si k ní pár poznámek až za několik týdnů. Nechávám si ho do *poznámky*. Do *textu* se takoví školometi nehodí. Roscher určitě zná hodně literatury — často docela zbytečné — ačkoli i tady v něm poznávám göttingenského alumna, který se v literárních pokladech přehrabuje s klapkami na očích a zná, abych tak řekl, jen „oficiální literaturu"; v tom všecka čest. O to ale nejde. K čemu by mi byl někdo, kdo by znal celou matematickou literaturu a nerozuměl přitom matematice? Je to takový samolibý, vychloubačný, jakž takž rutinovaný eklektický mizera! Kdyby takový školomet, jemuž prostě není dáno, aby se někdy dostal dál než k tomu, že se učil a to co se naučil, učil druhé, ale sám se nikdy nepoučí, kdyby takový Wagner[675] byl alespoň poctivý a svědomitý, mohl by být svým žákům užitečný. Kdyby si aspoň nevymýšlel falešné výmluvy a otevřeně řekl: tady je rozpor. Jedni říkají to a druzí zas ono. Já na to, pokud jde o povahu věci, nemám žádný názor. Snažte se v tom vyznat sami! Touto formou by se žáci jednak seznámili s určitou látkou, jednak by je to vedlo k samostatné práci. To tu ale razím ovšem požadavek, který odporuje povaze našeho školometa. To už je v něm, že *otázkám* samým nerozumí, a tak jeho eklekticismus vlastně jen paběrkuje v daných *odpovědích;* ale ani tady ne poctivě, nýbrž pošilhává vždycky jedním okem po předsudcích a zájmech svých chlebodárců! V porovnání s takovým neřádem je poslední nádeník člověkem hodným úcty.

Ad vocem Tobyho. Myslíš-li si, že bys mohl Tobyho Meyena nějak použít, použij ho. Jenom nezapomeň, že ve spolku s pitomcem se může člověk hodně zkompromitovat, jestliže se proti tomu důkladně nepojistí.

Našinců je skutečně málo — a v tom je naše síla.

Všichni Tě tu velmi rádi zase uvidíme. Nehledě na mne, byl bych velmi rád už kvůli rodině, která se od doby, co moji angličtí,

němečtí a francouzští známí bydlí *mimo* Londýn, takřka vůbec nesetká s „člověkem". *Maria* jsem neviděl. Přítel „Blind" ho asi varoval, aby k tak „strašnému člověku" nechodil.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize
F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

84

Engels Ferdinandu Lassallovi

do Londýna

Manchester 23. července 1862

Milý Lassalle,

měl jsem Vám už dávno napsat a poděkovat Vám za tu řadu zásilek, kterými jste na mne pamatoval. Chystal jsem se k tomu už mnohokrát, byl jsem však posledního půldruhého roku zaměstnán tím roztomilým obchodováním natolik, že veškerá má soukromá korespondence na tom ztroskotala. Teď se dovídám, že jste v Londýně, a býval bych tam rád minulou sobotu zajel; nemohl jsem se ale uvolnit. Naplánoval jsem si to znovu na pátek večer, ale nemohu stále ještě říci nic určitého, budu-li schopen plán splnit. Bude-li to jen trochu možné, vypravím se, a v tom případě pošlu Marxovi v pátek v poledne telegram. Kdyby to však nešlo, co kdybyste sem v pátek večer nebo v sobotu ráno na pár dní přijel trochu si prohlédnout to bavlnářské hnízdo? Mohli bychom si pak také vyrazit do Liverpoolu, stojí to za to, zvlášť proto, že se zabýváte ekonomií. Pokoj v mém bytě je Vám k dispozici. Pojedete sem jenom $5\,^1/_2$ hodiny.

Rozmyslete si to tedy, a kdybych se já nemohl na sobotu uvolnit, rychle se rozhodněte, vyjeďte v sobotu v 9 hodin ráno z Londýna a ve 2,45 jste tady. O ostatním pak ústně — ať už zde, nebo tam.

Zatím přijměte srdečné pozdravy od

Vašeho

B. Engelse

Poprvé otištěno v knize
F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

85

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

Londýn 13. srpna [1862]

Milý Lassalle,

abych oddálil krizi aspoň o pár týdnů, vystavil *Engels* přes Borkheima na Tebe směnku na 400 tolarů, splatnou za 3 měsíce od 12. srpna*. *Úhradu Ti pošle před splatností.* Pak bude zase vystavena nová směnka až na 1. ledna, kdy Ti Engels pošle 300 tolarů a Ty zaplatíš, jak jsi slíbil, 100 tolarů.

Zatím stačí, abys akceptoval směnku, kterou Engels vystavil. Dělá to dohromady 60 liber a nezachrání mě to tedy. Zažehná to však alespoň okamžitou krizi, a mezitím se snad najde nějaké východisko.

Jsem skutečně jako na trní a velice vytrhován a rušen v práci.

Je tu určitá naděje, že se dostanu do jednoho yankeejského listu**.

Kde jsi?

Co děláš?

A co dělá Tvůj stařík?[319]

Salut ode mne a od rodiny.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 321.

** „Evening Post" (viz tento svazek, str. 308 a 320).

86

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Wildbadu

Londýn 14. srpna 1862

Milý Lassalle,

včera jsem Ti poslal pár řádek do Berlína. Dnes se dovídám, že jsi ve Wildbadu. Opakuji proto několika slovy stručně smysl těch stručných řádek, které Tě možná nezastihnou.

Aby oddálil katastrofu v mých záležitostech, vystavil *Engels 12. srpna* přes Borkheima na Tebe směnku na 60 liber (400 tolarů). Splatná je za 3 měsíce po 12. srpnu. Má mi ji tady diskontovat Borkheim. *Úhradu Ti pošle Engels před splatností.* (Pak touž směnku vystaví znovu na 1. ledna 1863, kdy Ti zase pošle na krytí 45 liber a ty zaplatíš 15 liber, jak ses nabídl.) Důležité je teď jenom dostat *Tvůj akcept.* Borkheim poslal hned směnku do Berlína, a odtud zřejmě přijde koncem tohoto týdne nebo začátkem příštího zpátky: pak Ti ji okamžitě pošlou k akceptu. Byl bych velmi rád, kdybys zatelegrafoval S. L. Borkheimovi, 27, Crutched Friars, Londýn: „I shall accept Mr. F. Engels' bill of £ 60."* To proto, aby mi Borkheim nedělal už žádné další těžkosti s diskontováním. Periculum in mora** mi hrozí víc, než mohu vypsat.

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Budu akceptovat směnku pana Engelse na 60 liber št."
** Nebezpečí z prodlení.

87

Marx předsedovi světové výstavy Wilhelmu Schwarzovi

v Londýně

19. srpna 1862
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn N. W.

Vaše blahorodí,

žádám tímto, aby mi byl jako *londýnskému dopisovateli* vídeňské „*Presse*“[196] zaslán novinářský průkaz opravňující ke vstupu na výstavu[239].

Byl jsem již před několika měsíci redakcí „Presse“ požádán, abych napsal několik *všeobecných* zpráv o výstavě, a mohu v důsledku jiných úkolů vyhovět této žádosti teprve nyní.[676]

Vaší Excelenci hluboce oddaný

Dr. Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 30, Moskva 1963

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

88

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Curychu

Londýn 20. srpna [1862]

Milý Lassalle,

domnívám se, že se přes toulky po Horních Alpách a Itálii zdržíš pár dní v Curychu nebo si tam alespoň vyzvedneš dopisy poslané *poste restante*. Pro jistotu jsem také sdělil panu Rüstowovi, že jsem Ti psal „poste restante Curych".[677]

Přes svou „situaci" bych celou tu transakci odvolal, kdyby směnka na Tebe nebyla už u berlínských „Bratrů Meyerů". Bylo to, pravda, do určité míry proti dohodě, protože Borkheim mi původně slíbil, že směnku ponechá u sebe, dokud se nevrátíš do Berlína. Neviděl jsem na tom ale nic špatného, protože jsem pokládal Tvé jméno u této první směnky za pouhou *formalitu* a neměl ani potuchy, že to nějak souvisí s Tvou „občanskou existencí" nebo že by to mohlo vyvolat kolizi pro nějaké občanské drama. Domníval jsem se totiž, že Engelsova záruka na „částku" 400 tolarů stačí sama o sobě „na dobu života i pro případ smrti", a pokud šlo o „dobu splatnosti", věděl jsem, že Engels je ve finančních a zvláště směnečných záležitostech *absolutně* „přesný a promptní". Jinak bych Tě do té transakce nezatahoval.

Protože se teď ta věc už nedá odvolat, aniž by to zkompromitovalo mne a Engelse u Borkheima, pošlu Ti pozítří Engelsův revers*. Trvá to totiž 3 dny sem a tam do Manchesteru a zpět. *Jakmile revers dostaneš*, bylo by dobře napsat „*Bratrům Meyerovým*" (jméno ber-

* Viz tento svazek, str. 708.

línské firmy, která má Engelsovu směnku), že ji budeš *po svém návratu* akceptovat.

Opakuji znova, že je mi velmi líto, že jsem Tě do té záležitosti zapletl — byla to ukvapenost, zaviněná tím, že jsme oba, já i Ty, přehlédli určité předpoklady.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

89

Engels Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

Manchester 21. srpna 1862

Milý Lassalle,

potvrzuji Vám tímto na Vaše přání, že Vám (což se však rozumí samo sebou) 8 dní před splatností směnky, kterou jsem na Vás vystavil na 400.— tolarů 13. listopadu 1862, pošlu úhradu do Berlína a že zde tuto částku složím do 5. listopadu, když mi sdělíte, u kterého bankéře mám tak učinit.

S přátelským pozdravem

Váš
B. Engels

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

90

Marx Wilhelmu Wolffovi

do Manchesteru

[Londýn] 4. října 62

Milý Lupusi,

„Barmer Zeitung" i s těmi tiskovými chybami jsi už asi dostal.[678] Přiložený lístek z „*Elberfelder Zeitung*" mi právě poslal Siebel s poznámkou, že článek z „Barmer" byl skutečně přetištěn v „Niederrheinische" a také v „Märkische Volks-Zeitung" (ta vychází v Hagenu).

Vrátil se už Engels?[322]

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

91

Marx Ferdinandu Lassallovi

do Berlína

7. listopadu 1862
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn

Milý Lassalle,

Freiligrath Ti posílá dnes 60 liber na krytí směnky. K *obnovení* směnky, o kterém jsem Tě informoval zároveň s celou tou operací, dochází jen potud, že Borkheim dostal ode mne směnku na Tebe na částku 100 tolarů neboli 15 liber št., splatnou *dva měsíce post datum* (datována je 6. listopadu, takže je splatná kolem 9. ledna 1863).

Z těch několika řádek, které mi občas napíšeš, vidím, že se stále hněváš, a také by tomu ovšem nasvědčovala i odměřená forma Tvých psaní.

Podstata celé té záležitosti je v tom, že jsi a zároveň nejsi v právu. Chceš, abych Ti poslal opis Tvého dopisu z Badenu.[679] K čemu to? Aby ses ujistil, zda jsi mohl svým dopisem zavdat *příčinu* k listu, který jsem Ti poslal do Curychu.* Můžeš ale při veškeré své schopnosti analyzovat, přijít *svýma* očima na to, co četly *moje* oči, a především, můžeš vyčíst z dopisu okolnosti, za kterých jsem to četl? Abys mi dokázal, že jsem nečetl správně, musel bys postavit na stejnou úroveň nejdřív čtenáře a pak i jejich podmínky, ale toto vyrovnání bys zase udělal jako Lassalle v Lassallově situaci, a ne jako Marx v Marxově. Nemohlo by tedy z toho vzejít nic jiného než látka k nové kontroverzi. Jak málo pomáhá schopnost analyzovat

* Viz tento svazek, str. 706–707.

při takových operacích, vidím z Tvého dopisu. Přisuzuješ mi totiž něco, co jsem *neměl v úmyslu.* Co jsem měl a co ne, to přece musím v každém případě vědět nejlépe já. *Znění* dopisu Ti může dát za pravdu, ale jaký *smysl* se skrýval za slovy, vím od prvopočátku lépe než Ty. Neměls ani tušení, co mě tak rozzlobilo. Bylo to tím, že jsem z Tvého dopisu vyrozuměl (*neprávem*, jak jsem se přesvědčil, když jsem se k němu vrátil s chladnou hlavou), že *pochybuješ*, zda jsem jednal s Engelsovým svolením. Připouštím, že se o tom ve svém dopise nezmiňuji a že bylo, ponecháme-li stranou náš osobní vztah a vezmeme-li v úvahu jen věcný obsah, ode mne hloupé něco takového předpokládat. Tak mi to ale připadalo, když jsem Ti psal. Musím dále přiznat, že jsem v tom dopise nevyjádřil svou skutečnou nevoli, snad jsem ji tam ani nedal najevo, a právě tak vzniklo to nedorozumění. Taková je však sofistika veškerého zaujetí.

Nemáš tedy v žádném případě pravdu v tom, jak sis můj dopis vykládal; já jsem zase v neprávu potud, že jsem jej napsal, ode mne tedy pochází materia peccans*.

Máme se teď kvůli tomu opravdu rozejít? Myslím si, že to, co je podstatné v našem přátelství, je dost pevné, aby vydrželo i takový náraz. Přiznám se Ti bez okolků, že jsem dovolil — jako člověk sedící na sudu s prachem — okolnostem, aby nade mnou nabyly vrchu, což se na rozumnou bytost nesluší. V každém případě by ale od Tebe nebylo velkorysé, kdybys ten status animi**, ve kterém bych si nejraději prohnal kuli hlavou, proti mně uplatňoval jako právník a prokurátor.

Doufám tedy, že náš starý vztah zůstává „navzdory všemu“[551] nezkalen.

Byl jsem potom na kontinentě, v Holandsku, Trevíru atd., abych urovnal své poměry.[325] J'abouti à rien.***

Toho Roschera[350] jsem Ti chtěl poslat, ale zjistil jsem, že poštovné = 10 šilinků, to je cena, i když ne hodnota Roscherovy knihy. Myslím si ale, že se brzo naskytne příležitost, jak Ti ji poslat.

Můj amsterodamský bratranec† mi píše, že o Tvé knize[165]

* příčina omylu.
** duševní stav.
*** Nepořídil jsem.
† August Philips.

pojedná z jeho podnětu podrobně jejich nejučenější právník v amsterodamském právnickém časopise.

Salut.

Tvůj
K. M.

Asi šest neděl jsem se vůbec nedostal k práci na své knize* a dělám na ní teď jen s překážkami. Přece to však spěje pomalu ke konci.

Poprvé otištěno v knize F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 693.

92

Marx Ferdinandu Freiligrathovi

do Londýna

[Londýn] 15. prosince 62

Milý Freiligrathe,

coby „doprovod" vracím zpět s díky těch 5 liber. Musíš mě omluvit, že přicházejí s 5 denním zpožděním. Má rodina v Trevíru byla náhlou a nečekanou smrtí mého švagra R. Schmalhausena tak vyvedena z míry, že se s tou peněžní zásilkou pro mne opozdili.

Byl jsem pár dní v Liverpoolu a Manchesteru[345] — těch dvou centrech bavlnářských aristokratů a nadšených stoupenců otrokářství. V širokých vrstvách buržoazie a aristokracie těch dvou měst je patrné to největší zatmění lidského ducha, jaké kdy bylo zaznamenáno v novějších dějinách.

Zastavím se teď někdy na pár minut u Tebe v kanceláři, protože si s Tebou musím promluvit také o jedné literární záležitosti.

„Paroles d'un croyant" zodpovím brzy.[680]

Rodina zdraví srdečně rodinu.

Tvůj
K. Marx

Poprvé otištěno
v „Die Neue Zeit", Ergänzungshefte,
čís. 12, Stuttgart 1912

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny
a angličtiny

93

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[681]

28. prosince 1862
Londýn, 9, Grafton Terrace,
Maitland Park, Haverstock Hill

Vážený pane,

Freiligrath mi předal nedávno dopis, který od Vás dostal. Byl bych odpověděl dříve, ale potkalo nás v rodině tolik nešťastných událostí, že jsem nějaký čas nebyl s to sednout ku psaní.

Velice mě potěšilo, když jsem z Vašeho dopisu viděl, jaký vřelý zájem máte Vy a Vaši přátelé o mou „Kritiku politické ekonomie". Druhá část je konečně hotova, tj. až na čistopis a poslední vypilování pro tisk.[347] Bude mít přibližně 30 tiskových archů. Je to pokračování sešitu I, ale vyjde samostatně pod titulem „*Kapitál*", a „Ke kritice politické ekonomie" zůstane jen jako podtitul. Obsahuje ve skutečnosti pouze to, co mělo tvořit třetí kapitolu prvního oddílu, tj. „Kapitál všeobecně". Není tu tedy ještě konkurence kapitálů a úvěr. V tomto svazku je obsaženo to, čemu Angličané říkají „the principles of political economy".* Je to kvintesence (spolu s první částí) a další (až snad na vztah různých státních forem k různým ekonomickým strukturám společnosti) by už mohli na základě toho, co jsem tam vyložil, rozpracovat snadno i druzí.

Zdrželo se to tak dlouho z těchto důvodů. Za prvé v roce 1860 mě připravil o velmi mnoho času skandál s Vogtem, protože jsem musel prošetřit spoustu věcí, které byly samy o sobě bezvýznamné,

* „základy politické ekonomie".

vést procesy atd. V roce 1861 jsem v důsledku americké občanské války ztratil svůj hlavní zdroj příjmů, „*New York* [*Daily*] *Tribune*". Má spolupráce s listem je dodnes přerušena. Musel jsem a musím přijímat spoustu vedlejších prací, abych se i s rodinou neoctl doslova na ulici. Rozhodl jsem se dokonce, že se stanu „praktikem", a měl jsem počátkem příštího roku nastoupit v jedné železniční kanceláři. Jak to nazvat, štěstí nebo neštěstí? To místo jsem nedostal pro svůj špatný rukopis. Vidíte tedy, že mi zůstalo málo času a klidu pro teoretické práce. Tytéž příčiny pravděpodobně protáhnou konečnou přípravu pro tisk déle, než je mi vhod.

Pokud jde o nakladatelství, za žádných okolností nedám druhý svazek panu Dunckerovi. Rukopis prvního sešitu dostal v prosinci 1858 a sešit vyšel teprve v červenci nebo srpnu 1859. Mám jakousi, i když ne právě velkou naději, že by to vytiskl Brockhaus. To conspiration de silence*, kterým mě poctívá německá literární sebranka, kdykoli sama postřehne, že věc není odbyta nadáváním, je mi knihkupecky nepříznivá, o tendenci mých prací nemluvě. Jakmile bude rukopis přepsán načisto (s tím začnu v lednu 1863), přivezu jej do Německa sám, protože je snadnější dohodnout se s nakladateli osobně.

Mám *naději*, že jakmile vyjde spis německy, bude možno vydat v Paříži francouzský překlad. Abych se sám pustil do francouzštiny, na to teď absolutně nemám kdy, zvláště když chci buď napsat německy pokračování, tj. dokončit výklad kapitálu, konkurence a úvěru, anebo shrnout první dvě práce do jednoho spisu pro *anglické* čtenáře. Myslím, že se nedá počítat s ohlasem v Německu, dokud nedosáhneme uznání v cizině. V prvním sešitě byl ovšem výklad podán velmi nepopulárně. To vyplývalo zčásti z abstraktní povahy předmětu, z omezeného rozsahu, který jsem měl předepsán, a z účelu práce. Tato část je už srozumitelnější, protože pojednává o konkrétnějších vztazích. *Vědecké* pokusy o revolucionování určité vědy nemohou být nikdy opravdu populární. Jakmile je však položen vědecký základ, je už popularizování snadné. Nastanou-li trochu bouřlivější časy, bude si zase možné zvolit barvy a pero, jaké vyža-

* spiknutí mlčením.

duje populární výklad *těchto* otázek. Naproti tomu bych byl ovšem očekával, že němečtí odborníci aspoň ze slušnosti nebudou mou práci tak docela ignorovat. Kromě toho mě nijak nepotěšilo, že se moji straničtí přátelé v Německu, kteří se dlouhou dobu zabývají touto vědou a kteří se v soukromých dopisech rozplývali nadšením nad prvním sešitem, nezmohli ani na to, aby napsali do nějakého jim přístupného časopisu kritiku nebo třeba jen noticku o obsahu knihy. Je-li tohle stranická taktika, pak se přiznávám, že je pro mne nevyzpytatelně záhadná.

Bude mě velmi těšit, napíšete-li mi příležitostně o poměrech ve vlasti. Jdeme zřejmě vstříc revoluci — o čemž jsem od roku 1850 nikdy nepochyboval.[682] První jednání bude zahrnovat málo povzbudivé nové vydání pošetilostí z let 48—49. Takový je ale běh světových dějin a člověk je musí brát, jaké jsou.

S přáním všeho nejlepšího do nového roku

Váš

K. Marx

Poprvé otištěno v „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 1, 1901—1902

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

94

Marx Josefu Valentinu Weberovi

do Londýna[660]

[Londýn] 22. dubna 1863
9, Grafton Terrace,
Maitland Park, Haverstock Hill

Milý Webere,

nemohl bys být mým *ručitelem* u jedné spolkové půjčovny[178] (jde o 15—30 liber?)

Neobtěžoval bych Tě tímhle dotazem, kdyby 1. ta věc nebyla *čistě formální* a *bez jakéhokoli rizika pro Tebe*, protože začátkem července dostanu z domova 200 liber; 2. kdyby Pfänder, který mi obyčejně dělal druhého ručitele, nemusel najednou odjet na několik neděl do Manchesteru.

Kromě toho, že jsme měli několik onemocnění v rodině, sám jsem laboroval několik týdnů se svou chorobou jater, která se mi periodicky vrací, takže jsem *doslova nebyl schopen napsat jedinou řádku.* Proto jsem také musel odložit tu práci pro spolek, což mi bylo přirozeně mnohem nepříjemnější než spolku samému.*

Salut.

Tvůj
K. Marx

Poprvé otištěno v „Neues Deutschland", čís. 15 z 15. ledna 1963

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Provolání londýnského Německého dělnického vzdělávacího spolku o Polsku".[372]

95

Marx Jenny Marxové

do Londýna[683]

Hostinec Benátky.
Trevír, 15. prosince 1863
středa

Má dobrá milovaná Jenny,

dnes je to právě týden, co jsem přijel sem. Zítra jedu do Frankfurtu k tetě Ester* (notabene: ta dáma, která byla v Trevíru, předtím v Alžíru, a bydlí u tety, je také sestra mého otce, také teta, jmenuje se Babette**, vulgo „Bäbchen", a je bohatá). Z Frankfurtu pojedu do Bommelu***, jak jsem včera oznámil strýci† a pravděpodobně jsem ho vyděsil.

Píšu-li Ti teprve tak pozdě, není to určitě proto, že bych byl zapomnětlivý. Naopak. Putoval jsem denně ke starému domu Westphalenových (v Římské ulici), který mě vábil víc než všechny římské památky, protože mi připomíná nejšťastnější dobu mládí a ukrýval můj nejdražší poklad. Nemine takřka den, aby se mne všude, kam přijdu, nevyptávali na quondam†† „nejkrásnější dívku z Trevíru" a „královnu plesů". Muži to sakramentsky lichotí, když jeho žena žije v představách celého města stále jako „zakletá princezna".

Proč jsem nepsal, poněvadž jsem se denně chystal napsat něco určitého, ale do této chvíle ještě nic určitého nevím. Má se to totiž

* Ester Koselové.
** Babette Blumová.
*** Zalt-Bommelu.
† Lionu Philipsovi.
†† někdejší.

tak. Když jsem přijel, bylo přirozeně všechno až na běžně užívaný nábytek zapečetěno. Matka se svou obvyklou mánií mít „vrchní komando" řekla Conradimu, ať se o nic nestará; že zařídila všechno tak, že strýc dá „všechno" do pořádku. Dala Conradimu jen notářem ověřený opis jakési závěti, která obsahovala pouze toto pořízení: 1. Emilii* odkazuje všechno bytové zařízení a prádlo s výjimkou stříbrných a zlatých věcí; 2. svému synu Carlovi zanechává 1100 etc. tolarů; 3. Sofii** otcův portrét. To je celá závěť. (Notabene: Sofie má ročně 1000 tolarů, které dostává z větší části od Philipsů. Vidíš tedy, že moji příbuzní jsou „slušní lidé".)

Kromě tohohle lejstra uložila matka ještě jednu (nyní *neplatnou*) závěť u soudu. Byla staršího data a *zrušena* poslední závětí. Sepsala ji, než se vdala Emilie. Odkázala v ní Emilii právo užívat všeho, čím mohla disponovat. Kromě toho v ní jmenovala vykonavateli závěti strýce Martina*** a Philipse. Zapomněla — či spíše ten ochlasta notář Zell (už je v Pánu) — zapomněl *opakovat* tu klauzuli o vykonavatelích závěti v lejstru, o kterém jsem už psal a které teď jedině platí, takže strýc je vykonavatelem jenom z naší bonne grace† (já mám ovšem pro to „důvod"). O skutečném stavu majetku nevím ještě nic, protože všechny papíry jsou v *zapečetěné* skříni. Pečeť ještě nebyla sňata vinou velmi sáhodlouhých průtahů, které je třeba podstoupit, než z Holandska přijde plná moc (pro Jutu a pro Sofii). To je na mne moc dlouho. Nechávám tu proto Conradimu plnou moc. Kromě toho v Trevíru není nic (Grünberg je už dávno prodán), až na 5 sudů vína ročníku 1858, které matka nechtěla v příhodné době prodat, a několik zlatých a stříbrných věcí. Rozdělí se to mezi dědice stejným dílem. Skutečný majetek má ale plně v rukou strýc.

Matka zemřela ve 4 hodiny odpoledne, 30. listopadu, v den a hodinu svého sňatku. Předpovídala vždycky, že zemře v tuto dobu.

Dnes zařídím ty věci pro pana Demutha a Lízinku. Podrobněji

* Emilii Conradiové.
** Sophii Schmalhausenové.
*** Martina Presburga.
† dobré vůle.

Ti napíši z Frankfurtu nebo Bommelu. Zdravím srdečně všechny. Dej všem za mne pusu a zvlášť tisíc pus čínskému následníkovi*.

Tvůj
Karel

(Doufám, že Ti s příštím dopisem budu moci poslat peníze.)

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 2. vyd., sv. 30, Moskva 1963

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Přezdívka Marxovy dcery Eleanor.

96

Marx Ferdinandu Freiligrathovi

do Londýna

Zalt-Bommel 23. prosince 1863

Milý Freiligrathe,

Tvůj dopis jsem dostal až dnes, když ho nejprve moje žena poslala do Trevíru a moje sestra* z Trevíru sem. Odejel jsem z Londýna dva dny potom (v pondělí), cos mě navštívil. Jinak bych byl musel, abych vystavil plnou moc pro vykonavatele závěti, jezdit do City, což bylo pro mne za tehdejšího fyzického stavu obtížnější než cesta přes moře.

„Dr. Liebknecht" žije už asi rok v *Berlíně*. Jeho adresa je: *Neuenburger Strasse 13.* O té věci nic nevím.[684] Jedno je mi ale na tom knihkupci divné. Vyplácel přece Wilhelmu Liebknechtovi stále honoráře za augsburgskou „Allgemeine Zeitung", dokud byl Liebknecht jejím dopisovatelem. Měl tedy ve své moci, aby strhl Liebknechtovi jeho debitum.

Liebknechtovi se nedá v žádném případě prominout, že zneužil Tvého jména. Ale vůči knihkupci nemáš teď žádnou odpovědnost, protože Williams se mohl sám postarat, aby dostal zaplaceno.

Srdečný pozdrav

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno
v „Die Neue Zeit", Ergänzungshefte,
čís. 12, Stuttgart 1912

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Emilie Conradiová.

97

Marx Lionu Philipsovi

do Zalt-Bommelu

Londýn 20. února [1864]*

Milý strýčku,

začnu od konce. Včera v poledne jsem přijel domů úplně zkřehlý, byla totiž psí zima. Tím vřeleji mě však přivítali, a tak jsem užil radostí neodlučitelných od svého naprostého protikladu. Včera a dnes — en passant — byly v Londýně neobyčejně chladné dny. Mám tedy asi tu moc přivolávat zimu nejen do Bommelu, ale i do Londýna. Přeji Prusům ve Šlesviku-Holštýně, aby si pořádně užili tohoto „příhodného" počasí. Jestliže mráz nezmrazí ten jejich patriotismus, nebo spíš to jejich „Untertanenbejeisterung"**, pak to, sire, musíme vzdát!

Naše malá*** byla úplně okouzlena opravdu krásnou panenkou, kterou pro ni vybrala Augustova žena†. Přikládám od ní pár řádek. Trápila mne, dokud jsem jí neslíbil, že k psaní pro Vás přiložím také dopis, o kterém tvrdí, že je napsán čínskými znaky, a který jí sem poslala nějaká její anglická přítelkyně.

V Amsterodamu* jsem zastihl celou rodinu zdravou a v dobré náladě. Protože August* byl velmi zaneprázdněn, neřekl jsem mu vůbec nic o* těch finančních záležitostech. V pokladně pojišťovny jsem dostal bankovky po tisíci zlatých, které jsem v Rotterdamu

* Na těchto místech je rukopis poškozen.
** „poddanské nadšení".
*** Eleanor Marxová.
† žena Augusta Philipse.

s Jacquesovou* pomocí vyměnil z větší části za směnky a tak jednu čtvrtinu za bankovky.

Během těch dvou dní, co jsem byl v Rotterdamu, neměl ani Jacques času nazbyt. První den obhajoval někoho v jednom blízkém městečku a druhý den musel být u nějakého vyšetřování. Vůbec se mi zdá, že od svého zasnoubení má stále víc „an eye to business".** Nepochybuji, že za několik let bude mít náležitou praxi, a to tím spíš, že má tu právničinu rád. Sám mi vyprávěl, že takřka všechny beznadějné procesy vyhrává, a když už neváhá něco takového říci, dá se mu věřit na slovo. Moc jsem se s ním nasmál člověku, kterému říká „*klient*" par excellence. Ten člověk, prý ještě mladý, může za 30 nebo více let prosoudit i celé jmění!

Mimochodem: August má zcela svéráznou víru v neomylnost soudů. Tak se např. domnívá, že Angličané nákladností svého soudního řízení nic neztrácejí. Lidé, kteří se nesoudili, měli prý právě takovou možnost dovolat se práva jako ti, kteří se soudí. Zřejmě je skutečně toho mínění, že drahý zákon je stejně dobrý jako levný a snad ještě lepší; a to říká člověk, který se v tom vyzná.

August mi dal 3 díly Aardrijkskunde*** a Jacques mě navíc obdařil ještě politickou ekonomií (holandsky) od Visseringa[685], profesora z Leydenu, a knihou „Camera obscura"[686]. A tak jsem tedy holandskou literaturou vrchovatě zásoben. Ve fríštině se v Amsterodamu nesehnalo nic, ačkoli jenom v jednom knihkupectví byly k dostání knihy v 88 *moderních* jazycích. Černošské jazyky jsou zřejmě Amsterodamcům bližší než fríština, ale ono se vždycky zanedbává spíš to, k čemu je nejblíž.

Tu „Sorje Oppenheim",† která teď vzbudila v Amsterodamu takovou senzaci, si tu už dcerky přezpívaly při klavíru a doufají, že ji budou moci jednou předvést svému strýčkovi.

Nakupila se mi tu velká halda novin atd. z různých zeměpisných šířek, ale já se pevně rozhodl, že pro mne až do příštího pondělka politika neexistuje.

* Jacquese Philipse.
** stále víc si „hledí svého řemesla".
*** Zeměpisu.
† Populární dobová píseň.

A teď se, milý strýčku, s Tebou loučím. Přes všechny ty karbunkly a furunkly pokládám ty dva měsíce, které jsem strávil v Tvém domě, za jednu z nejšťastnějších epizod ve svém životě a budu vždy vděčně vzpomínat na laskavost, kterou jste mi u Vás prokazovali.

Rothhäuschenovi* ovšem vyřiď, že ho zdravím a lituji, že jsem byl nucen s ním svádět boje.

Srdečně zdravím celou rodinu, zvlášť Jetičku**, dr. Anrooye a Fricka***. Také má žena a děvčata posílají srdečné pozdravy. Předej, prosím, přiložené řádky Nanetce†.

Tvůj oddaný
Charles M.

Poprvé otištěno
v „International Review of Social History", sv. I, část 1, 1956

Podle textu v časopise
Přeloženo z němčiny a angličtiny

* A. Roodhuizenovi.
** Henriettu van Anrooyovou.
*** Friedricha Philipse.
† Antoinettě Philipsové.

98

Marx Lionu Philipsovi

do Cách

[29. března 1864]
1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill, N. W. Londýn

Milý strýčku,

předpokládám, že už nebo ještě jste v Cáchách, a posílám proto tyto řádky tam. Kdybyste chtěli čekat na dobré počasí, byli byste museli zůstat do teďka v Bommelu. Tady alespoň byl březen načisto ohavný, až na jeden nebo dva pěkné dny, studený, vlhký, a počasí se měnilo každou chvíli. Možná že právě proto jsem se dosud úplně nezbavil těch „Verdummelinge"* furunklů. Proklínám je, ale pokradmu.

Malá Eleanor už dva dny dost silně kašle, a nemůže Ti proto napsat. Ukládá mi ale, abych Ti vyřídil mnoho pozdravů, a pokud jde o dánskou otázku, prosí mě, abych Ti řekl, že „se o takovou pitomost nezajímá" a že „si myslí, že v té hádce je jedna strana stejně špatná jako ta druhá a možná ještě horší".

Obtížnost porozumět pruské politice pramení z předsudku lidí, kteří jí připisují nějaké vážné a dalekosáhlé cíle a plány. Právě tak se dá např. velmi těžko porozumět mormonské bibli[687], není v ní totiž ani záblesk rozumu. Za prvé chtělo Prusko získat popularitu pro armádu, což je cíl, kterému musela sloužit už v roce 1848 šlesvicko-holštýnská tažení.[688] Za druhé šlo o to vzít vítr z plachet těm německým dobrovolníkům, demokratům a státečkům. A ko-

* zatracených.

nečně mají Prusko a Rakousko nátlakem zvnějšku umožnit dánskému králi*, který s nimi táhne za jeden provaz, aby přiměl Dány k určitým zahraničním i vnitřním ústupkům. Rakousko nemohlo pochopitelně přenechat hlavní úlohu Prusku a využilo zároveň této příležitosti k tomu, aby s ním uzavřelo pro jiné případy těsnější alianci.

12. dubna se sejde konference v Londýně.[437] V *krajním* případě se rozhodne pro *personální unii* Šlesviku a Holštýna s Dánskem, možná pro něco menšího, ale v žádném případě pro nic většího. Jak málo závažná je celá ta záležitost přes všechen prach, olovo a pouštění žilou, vidíš už z toho, že až do této chvíle nevyhlásilo válku ani Prusko s Rakouskem Dánsku, ani Dánsko Prusku a Rakousku. Není lepší způsob, jak nasypat lidem písek do očí, než nechat pochodovat armády, dusat koně a dunět děla.

Přesto přese všechno nejsou vyloučeny vážné konflikty. Bonaparte je takřka donucen nechat své vojáky zase vyvážet „svobodu", a to vzhledem k velké nespokojenosti, která je v Paříži nejen cítit, ale která ukazuje také provokativně růžky při volbách[689]. A ti mizerní Prušáci mu tentokrát razili cestu.

Garibaldiho cesta do Anglie[440] a velké ovace, které bude přijímat ze všech stran, jsou nebo alespoň mají být pouhou předehrou k novému povstání proti Rakousku. Rakousko jako spojenec Pruska v Holštýně, Šlesviku a také jako spojenec Ruska tím, že vyhlásilo stav obležení v Haliči[690], značně ulehčilo hru svým nepřátelům. Nová Svatá aliance za současných poměrů v Polsku, Uhrách a Itálii, za nynější nálady mezi lidem v Německu a při zcela změněném postavení Anglie by umožnila dokonce i Napoleonovi Malému[691] sehrát úlohu Velikého. Nejlepší ze všeho by teď bylo, kdyby byl zachován mír, protože každá válka oddaluje revoluci ve Francii.

Bůh mě zatrať, je-li něco stupidnějšího než tahleta politická šachovnice!

Měl jsem původně v úmyslu napsat Ti ještě o dvou věcech, o dělení u Římanů a o temnotě ve vesmíru. Protože se už ale stmívá, já jsem na konci papíru a poštu zavřou co nevidět, musím tentokrát

* Kristiánovi IX.

končit se srdečnými pozdravy celé Tvé rodině. Ditto Karlovi* a ženě, včetně Jeana**.

Tvůj oddaný synovec

K. Marx

Poprvé otištěno v „International Review of Social History", sv. I, část 1, 1956

Podle textu v časopise Přeloženo z němčiny

* Karlu Philipsovi.
** Jeana Philipse.

99

Marx Lionu Philipsovi

do Zalt-Bommelu

14. dubna 1864
1, Modena Villas, Haverstock Hill,
N. W. Londýn

Milý strýčku,

doufám, že ty mé záchvaty kašle už pominuly, jako všecko na tomto světě. Už pár dní se mi neobjevil žádný nový furunkl, a můj doktor si myslí, že jsem se teď toho neřádstva definitivně zbavil. Bylo by už opravdu načase. Zdá se, že se konečně ukáže slunce. Ale ještě to ostře fouká od východu. Eleanor už nekašle. Naproti tomu dostala její sestra Jenny velmi ošklivý kašel, který* zmizí teprve, až se obrátí vítr.

Než jsem dostal Tvůj dopis, napsal mi už Conradi a já mu odpověděl, že může peníze poslat přímo sem.

Prohlédl jsem si v muzeu, co říká Boethius (autor z doby stěhování národů) v „De arithmetica" o dělení u Římanů (*žádné jiné* pochopitelně neznal). Z této práce a z několika jiných spisů, které jsem porovnával, vyplývá toto: U nepříliš rozsáhlých výpočtů, jako* bylo třebas počítání v domácnosti a obchodě, se nikdy nepoužívalo čísel*, nýbrž kamenů a jiných podobných znaků na početní tabulce. Na této tabulce bylo narýsováno několik rovnoběžných čar a jednotlivé kameny nebo jiné názorné známky představovaly na první čáře jednotky, na druhé desítky, na třetí stovky, na čtvrté tisíce atd. Takové početní tabulky sloužily takřka celý středo-

* Na těchto místech je rukopis poškozen.

věk a ještě dnes jich používají Číňané. V době, kdy Římané už potřebovali větší matematické výpočty, měli Pythagorovu tabulku součinů čili násobilku, ovšem ještě velmi nepraktickou a těžkopádnou, protože se skládala zčásti ze zvláštních znaků, zčásti z písmen řecké* (později římské) abecedy. Protože však* celé dělení spočívá v rozložení dělence na činitele a tabulka byla dovedena až do velmi vysokých čísel, muselo to stačit i k rozkládání výrazů jako MDXL atd. Každé jednotlivé číslo, jako např. M, se rozkládalo na činitele, jež tvoří s dělitelem, a výsledky se pak sečítaly. Tak např. M děleno dvěma = D (500), D děleno 2 = 250 atd. Že stará metoda stavěla velmi rozsáhlým výpočtům do cesty nepřekonatelné překážky, o tom svědčí důmyslné kousky, ke kterým se musel uchylovat i tak vynikající matematik jako Archimédes.

Pokud jde o „temnotu vesmíru", ta nutně vyplývá z teorie světla. Protože barvy se objevují jen tam, kde tělesa odrážejí světelné vlny, a protože v *prostorech* mezi nebeskými tělesy nejsou ani *atmosféra*, ani jiná tělesa, musí být tyto prostory černé jako smůla. Propouští celý světelný paprsek, což je jen jiný výraz pro to, že je temný. Kromě toho je navíc vesmír mimo atmosféru planet atd. zatraceně „koud en kil"**, protože paprsky vyvolávají teplo jen tam, kde narážejí na nějakou fyzickou překážku, a proto je také ve vyšších vrstvách naší atmosféry v zimě v létě mráz, což je důsledkem řídkosti těchto vrstev, a tedy jejich relativní nehmotnosti. Ale

„Je-li zdrojem mojí slasti,
má mě mučit tento žal?"[692]

K čemu však také světlo tam, kde není oko, které by je spatřilo, a teplo v místech, kde je nemůže pocítit žádná organická látka? Už náš dobrý Epikuros měl ten rozumný nápad, že vyhostil bohy do intermundií (tj. *prázdných* světových prostorů)[693], a opravdu, právě do těch studených, chladných, jako smůla černých „stoffelooze wereldruimte"*** patří ti R...ovi† „dokonalí psi".

Že se ze mne stal dobrý Holanďan, poznáš z toho, že Jenička

* Na těchto místech je rukopis poškozen.
** chladný a mrazivý.
*** vesmírných prostorů bez látky.
† Pravděpodobně Roodhuizenovi.

už přečetla polovinu „Camery obscury“[686], Laura, me docente,* velkou část prvního dílu „Aardrijkskunde“** a že i Eleanor dovede nazpaměť „Dans Nonneken dans“ a „Klompertjen en zijn wijfjen“***.

Posílám jménem celé rodiny přání všeho nejlepšího Tobě, Karlovi, včetně paní generálové† a ostatním. Při takovém krásném počasí, jaké je teď, nedá ani Tvůj šťastný den na sebe dlouho čekat.

Tvůj oddaný synovec
Karel Marx

Poprvé otištěno v „International Review of Social History“, sv. I, část 1, 1956

Podle textu v časopise
Přeloženo z němčiny

* s mou učitelskou pomocí.
** „Zeměpisu“.
*** Holandské dětské písně: „Tancuj, jeptiško, tancuj“ a „Pantoflíček a jeho ženuška“.
† Pravděpodobně tchyně Karla Philipse (jeho tchán byl generál).

9 Mai 1864.

Liebe Zeitgen

Vor Lagen starb heute, 10 Mann nach 9 Uhr (Nachmittag) Ich kann sie
[illegible] der Leiche

100

Marx Jenny Marxové

do Londýna

[Manchester] 9. května 1864

Milá Jenny,

chudák lupus zemřel dnes, 10 minut po 5. odpoledne. Právě přicházím od jeho úmrtního lože.

Hned týž večer, kdy jsem přijel z Londýna, šel jsem se na něho podívat; byl ale v bezvědomí. Ráno mě poznal. Byl jsem u něho s Engelsem a dvěma lékaři*, a když jsme odcházeli, zavolal na nás ještě (slabým hlasem): Ještě přijdete, že. To byl jen světlý okamžik. Brzo nato upadl zase do apatie. Až do čtvrtka večer, vlastně až do pátku večer jeho stav kolísal, takže nebylo jasné, jak to dopadne. Od pátečního večera až do smrti byl v bezvědomí. Tak dlouho tedy zápasil — pravda, bez bolestí — se smrtí. Je určitě obětí toho bombastického fušera**. Zítra napíšu víc.

Odešel v něm jeden z mála našich přátel a spolubojovníků. Byl to muž v nejlepším smyslu slova. Pohřeb bude v pátek.

Tvůj
Karel

Poprvé otištěno ve sborníku „Annali", roč. I, Milán 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Louisem Borchardtem a Eduardem Gumpertem.
** Louise Borchardta.

101

Marx Jenny Marxové

do Londýna

[Manchester] 10. května 1864

Milá Jenny,

jak se teď ukazuje — Borchardt to věděl už dříve — dal chudák lupus neúnavnou prací dohromady nějaké peníze.

Jmenoval ve své závěti (z prosince 1863) Engelse, Borchardta a mne vykonavateli, a notář nám tu závěť právě přečetl. Odkazuje v ní:

1. 100 liber manchesterskému Schillerovu ústavu[648]
2. 100 liber Engelsovi
3. 100 liber Borchardtovi a
4. celý zbytek, který činí asi 600—700 liber, mně (Tobě a dětem v případě, že bych zemřel *před* ním, pamatoval na všechny případy), právě tak i knihy a ostatní majetek.

Musím teď do jeho bytu, abych dal do pořádku písemnosti. Naštěstí bydlel alespoň posledních 6—7 týdnů u neobyčejně hodných a dobrých lidí, kteří se o něj výborně starali. Ty hloupé telegramy kvůli tomu ošetřovateli* — o nichž Gumpert nic nevěděl — to se jenom ten nafuka Borchardt chvástal a vytahoval.

Líbám tisíckrát Tebe i děti.

Tvůj
Karel

Poprvé otištěno ve sborníku „Annali", roč. I, Milán 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 451.

102

Marx Jenny Marxové

do Londýna

[Manchester] pátek 13. května 1864

Má milá,

dnes pochovali našeho statečného kamaráda.* Nebyla úmyslně rozesílána žádná oznámení, jinak by bylo půl města na nohou. Byli tam tedy jen Borchardt, Gumpert, Engels, Dronke, Steinthal, Marotzki (protestantský farář, „přítel světla“[694], u kterého lupus dával hodiny a který přišel jako osobní přítel), Beneke (jeden z nejvýznamnějších zdejších obchodníků), Schwabe (ditto), 3 další obchodníci, několik chlapců a asi 15—20 lidí z „nižších tříd“, mezi nimiž byl lupus značně populární. Pronesl jsem samozřejmě nad hrobem pár slov. Ten úkol na mne zapůsobil tak, že mi několikrát selhal hlas. Freiligrath se písemně omluvil. Jeho představený Fazy je teď totiž v Londýně. Engels a hlavně Dronke to nepokládali za omluvu a Dronke bude na něm žádat zítra v Londýně bližší vysvětlení.

Budu tady muset zůstat ještě nejméně 3—4 dny, než se vyřídí všechny ty záležitosti, zaplacení dědické daně, místopřísežné prohlášení atd. Neodjedu přirozeně z Manchesteru, dokud nebude všechno skončeno.

Zpočátku se předpokládalo, že chudák lupus začal trpět měknutím mozku. To ale nebyla pravda. Gumpert říkal už dříve, že je to hyperaemie (*překrvení*) mozku. Potvrdila to *pitva*, a to zároveň dokázalo, že by při docela obyčejném správném léčení tu mohl být

* Viz tento svazek, str. 732.

ještě dnes. Borchardt ten případ *naprosto nezodpovědně* zanedbal. A přesto se s tím nesmí dělat žádný rámus, hlavně kvůli Borchardtově rodině, která byla (zvlášť Borchardtova nejstarší dcera) lupusovi přátelsky nakloněna, hodně pro něho udělala a on si jí zase velmi vážil. Odmítl jsem ale dnes Borchardtovo pozvání na oběd (měli tam být také Engels a další) s tím, že nemohu chodit na návštěvy v den Wolffova pohřbu.

Dronke se omlouvá, že Ti neodpověděl na dopis. Náš maličký byl, chudák, tak otřesen smrtí svých dětí, že ani nemohl psát.

Všechny dopisy našich dětí lupus pečlivě schovával a ještě v posledních týdnech několikrát vyprávěl paní Borchardtové, jakou radost mu dělá Tusinka* svými psaníčky.

Marotzki pronesl předevčírem (při konfirmaci dětí, mezi nimiž byla i mladší Borchardtova dcerka) v kostele veřejnou chvalořeč na lupuse. Nemyslím, že by v Manchesteru měli ještě někoho tak rádi jako toho našeho malého ubohého človíčka (který si už jako dítě zlomil obě nohy a musel se celá léta léčit). V dopisech, jež zanechal, jsem našel důkazy té nejvřelejší účasti, které mu přicházely ze všech stran, od žaček, žáků a zvlášť od jejich matek.

Zdravím srdečně všechny

Tvůj
Karel

Pošli obratem 3 fotografie naší drahé Eleanor.

Poprvé otištěno ve sborníku „Annali", roč. I, Milán 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Eleanor Marxová.

103

Marx své dceři Jenny

do Londýna

[Manchester] úterý 17. května 1864

Má milá, zlá holčičko,

odjedu pravděpodobně z Manchesteru tento *čtvrtek* (19. května) a pravděpodobně *přijede se mnou Engels.*[443] Kdyby se něco změnilo, včas Ti to oznámím.

Včera jsem navštívil Ernesta Jonese a obnovil s ním své staré přátelství. Přijal mě velmi srdečně. Eichhoff, který je právě tady a dává vás všechny pozdravovat, mi dnes ráno psal, že zeť dr. Roda — Marriet — náhle zemřel; a tak je dcera* zase odkázána na Liverpool a na rodiče. Eichhoff se konečně uchytil jako obchodní úředník!

Malý Dronke, který dnes přijel z Londýna, vyprávěl legrační historky o svém setkání s Freiligrathem. Bylo to před několika dny v Royal Exchange Buildings 2, před Fazym, Freiligrathovým šéfem.

Můj starý přítel Strohn je na tom — chudák po zdravotní stránce velmi špatně, takže jsem ho sotva poznal — mne přijel navštívit z Bradfordu; Eichhoff mu řekl, že jsem v Manchesteru.

Gumpert byl obšťastněn synem.

Adresuji tyto řádky Tobě, protože budeš asi muset uvolnit Engelsovi místo — myslím si, že přichází v úvahu jedině Tvůj pokoj. O víno se starat nemusíš, to přivezeme, ale tucet lahví světlého piva přijde našemu muži z Manchesteru vhod. *Své záležitosti tady nemohu*

* Thekla Marrietová.

uzavřít,[695] protože tento týden mají u soudu prázdniny. Tak se to vyřídí až příští týden a v mé nepřítomnosti.

Velmi mě znepokojilo, když jsem se z mamčina* dopisu dověděl, že Marie Lormierová je na tom pořád špatně. Tihle doktoři, to je ale smečka šarlatánů.

Chceš-li mi napsat, musíš dát dopis na poštu zítra do 5 hodin odpoledne, aby mne zastihl v Manchesteru.

Doufám, má milá holčičko, že kveteš pořád jako růžička. Klaním se co nejuctivěji Tvému následníkovi** a významně kynu svému tajemníkovi***.

Tvůj
táta

Moc rád bych tady koupil manchesterské hedvábí pro *celou* rodinu, ale protože kvůli těm prázdninám budou mé záležitosti vyřízeny později, nebudu moci ten nápad uskutečnit.

Můžeš říci mamce, že se G. J. Harney znova oženil a kromě toho odejel z Evropy do Austrálie.[696]

Poprvé otištěno rusky
v časopise „Vojinstvujuščij materialist“,
kn. 4, 1925

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Jenny Marxové.
** Eleanor.
*** Lauře.

104

Engels Hermannu Engelsovi

do Barmenu

Manchester 24. května 1864

Milý Hermanne,

musíš mě omluvit, že jsem si dal načas s odpovědí na Tvé dopisy ze 7. a 18.

Pokud jde o těch 1000 liber, mohu Vám je poukázat až po 1. červenci, anebo ještě trochu později. Musím totiž počkat na bilanci k 30. červnu t. r., protože G. Ermen by mohl zrušit smlouvu, kdyby z těch 10 000 liber, které mám do podniku vložit, chyběla třeba jen jediná penny; proto si musím dát do té doby velký pozor. To jsem také napsal mamince v dopise ze 7. dubna[697] a tak budete muset sehnat peníze pro Wiebelhause & Busche někde u Vás. Beztak bych nesehnal krátkodobé směnky, jako jsou týdenní, na 1000 liber. O téhle záležitosti tedy blíže v červenci nebo srpnu, nemám vůbec naspěch.

Pomýšlel jsem ostatně na to, že by těch 1000 liber šlo částečně krýt tak, že bych Ermena přiměl k tomu, aby Vám poslal *předem* těch 375 liber úroků, které jsou splatné 30. června, protože nám však bankéř teď platí 6 % úroků, nebude Vám chtít ty peníze dát jenom na 5 %.

Pokud jde o mé saldo u Vás, musí se s ním naložit takto: 30. června bude *mi* u Vás připsáno na účet těch 10 000 liber, které podle smlouvy mají být vázány tady. Z toho se odečte, *po připočtení úroků* v můj prospěch, mé saldo, které mám u Vás; *ze zbytku budu muset platit 5 % úroků* **já Vám.** Tu část mého salda, ke které má požívací právo maminka, bude nejlépe mi připsat *odděleně*, protože se

u ní nepočítají úroky v můj prospěch a způsobilo by to tedy jen zmatek v účtech.

Jediná otázka, která může při tom přijít v úvahu, je kurs, ve kterém se směňují libry št. za tolary. Podle mého názoru by bylo nejjednodušší, kdyby se pro všechny současné i budoucí propočty na mém účtu vzal za základ průměrný kurs 6 tolarů 20 stříbrných grošů, jak to také dělával ve svých knihách otec; to znamená, že mi na účet připíšete těch 10 000 liber částkou 66 666,20 tolaru a všechny úhrady, které mám v librách, připíšete podle stejného kursu. Rozmyslete si to a oznamte mi, co si o tom myslíte.

O převodu těch 10 000 liber št. na můj účet nemusíte G. Ermenovi nic sdělovat, smlouva, kterou jste všichni podepsali, stačí.

Srdečně děkuji za podobenky, na Tvém obličeji řádili štětcem trochu víc, než bylo třeba, jinak jsou velmi dobré. Pošli mi ale brzo další do alba a připomeň to také Boellingovým, od kterých nemám vůbec nic. Od Blanků mi schází Marie senior, Emil junior, Rudolf a mládež.

Apropos. Kdyby za úmrtní oznámení, na kterém jsem také podepsán a které vyšlo v „Kölnische Zeitung", „Breslauer Zeitung" a v augsburské „Allgemeine Zeitung"[698], chtěli tam u vás od Ermena a Engelse poplatek, zařiďte to, prosím, a připište mi to na účet.

Pozdravuj maminku, je-li ještě v Barmenu, a řekni jí, že se mi daří velmi dobře. Srdečné pozdravy Emmě* (ještě není tak buclatá, jako byla, ale snad se zase spraví) a dětem, a také Rudolfovým**, Blankovým a Boellingovým.

Tvůj
Bedřich

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinĕnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Emmě Engelsové.
** Rodině Rudolfa Engelse.

105

Marx Lionu Philipsovi

do Zalt-Bommelu

Londýn 25. června 1864
1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill

Milý strýčku,

děkuji Ti pěkně za Tvůj obšírný dopis. Vím, jaké máš při psaní potíže s očima, a skutečně neočekávám ani zdaleka, že mi odpovíš na každý můj dopis. Potěšilo mě, když jsem z Tvého dopisu poznal, že se Ti daří tělesně dobře a že Tvou duševní pohodou neotřásly ani objevy prof. Dozyho*. Ale od té doby, co Darwin dokázal, že pocházíme všichni z opic, sotva může ještě nějaký šok otřást „naší rodovou pýchou". Že Pentateuch** byl vyroben teprve po návratu Židů z babylónského zajetí, to vyložil už Spinoza ve svém „Tractatus theologico-politicus".

Eleanor Ti sama děkuje v přiložených řádcích za fotogram, který je povedený, jak už tyhle stínové obrázky bývají. Malička mi položila „svůj dopis" na stůl už před 3—4 dny.

Zase se mi vracely ty furunkly a teprve 14 dní mám od nich úplně pokoj. Protože mi ta nepříjemná nemoc velmi bránila v práci — lékař mi kromě toho zakázal intenzívní, několikahodinovou duševní práci — věnoval jsem se, čemuž se asi budeš nemálo divit, spekulaci, částečně s americkými papíry, *hlavně* ale s anglickými akciemi, kterých jsou letos spousty jako hub po dešti (pro všechny možné i nemožné akciové podniky), jsou vyháněny nerozumně vy-

* Viz tento svazek, str. 470.
** Pět knih Mojžíšových ve Starém zákonu.

soko a pak se většinou hroutí. Získal jsem tak něco přes 400 liber, a teď, když ta zamotaná politická situace dává spekulaci nové možnosti, začnu znova. Tyhle operace zabírají jen málo času, a něco už člověk riskovat musí, chce-li připravit své nepřátele o peníze.

U nás doma je všechno celkem zdrávo. Jeničce doktor doporučuje „změnu vzduchu", a nebudeš-li Ty a osud proti tomu, objevím se u Tebe koncem léta se svými třemi dcerami.*

Telegraf rozhlásil už asi po celé Evropě, že konference nedospěla k žádnému výsledku.[437] Jediní, kdo v této diplomatické tragikomedii sledují nerušeně své staré cíle a hrají mistrovsky svou úlohu, jsou Rusové. Na jedné straně obnovují Svatou alianci, ženou ty německé berany do války a odvracejí tím pozornost Evropy od vlastních obrovských úspěchů v Polsku a Čerkesku; na druhé straně štvou Dánsko k odporu a dosáhnou nakonec prostřednictvím pana Palmerstona toho, že Anglie vyhlásí válku za zachování smlouvy z roku 1852[420], smlouvy, o které je *dokumentárně* dokázáno, že ji nadiktovalo Rusko! Angličané, kteří nevyhlásili válku kvůli Polsku, ačkoli je k tomu zavazovaly smlouvy z roku 1815; kteří nevyhlásili válku kvůli Čerkesku, ačkoli Rusko si Kavkazem zajišťuje panství nad *Asií*, mají vyhlásit — a podle mého názoru pravděpodobně vyhlásí — válku kvůli smlouvě nadiktované Ruskem, zatímco totéž Rusko se oficiálně staví na stranu protivníků právě této smlouvy! To je neuvěřitelné! Anglický národ nechová k Dánsku ani ty nejmenší sympatie (ačkoli přirozeně má značné antipatie proti Rakousku a Prusku); nebylo možné uspořádat jediné veřejné shromáždění pro Dány; sbírka, kterou ve prospěch dánských zraněných uspořádalo několik aristokratů, úplně zkrachovala; ale anglický národ může do své zahraniční politiky mluvit právě tak málo jako muž na Měsíci. Veřejné mínění, zastupované v „Times" etc., „předepisuje" starý Pam podle vlastního uvážení.

19.—21. června byla Kodaň na prahu revoluce. Král** dostal *ruskou* depeši, ve které se mu doporučovalo, aby se vyslovil pro personální unii vévodství s dánskou korunou. Král, loutka Rusů

* Viz tento svazek, str. 744.
** Kristián IX.

(kteří nastolili jeho syna* v Aténách, jeho dceru** v Anglii a jeho samého dosadili na dánský trůn), se vyslovil pro ruský návrh, ministr Monrad byl proti. Teprve po dvoudenní debatě, Monradově rezignaci a demonstracích v ulicích Kodaně zastrčil novopečený král růžky, ale tak se znova ukázalo, že v tom má prsty Rusko. Ostatně, ponecháme-li úplně stranou zvláštní zájmy, které má Rusko na tom, aby válka pokračovala a šířila se, jeho všeobecný zájem je, aby evropské národy, pro které je společným nepřítelem, si navzájem rozbily hlavy do krve. Dojem, kterým chce Prusko působit — krásný Vilém*** jako Vilém Dobyvatel — je komický. Ta krása jednou skončí katastrofou.

Abych Ti charakterizoval toho *dobráka Palmerstona*, vkládám do „*Morning Post*" (Palmerstonův soukromý tiskový orgán), výstřižek z parlamentní rozpravy — *Ferrandovu* řeč[699]. Jde přitom jen o to, že má být jmenován *charity inspector* (vládní úředník dohlížející na působení dobročinných institucí). Z míst, která jsem zatrhl, uvidíš, co všechno se v parlamentě říká Pamovi do obličeje, aniž se to nějak dotkne jeho hroší kůže.

S Garibaldim jsem se během jeho londýnského pobytu úmyslně nesetkal. Na Capreře bych ho navštívil, ale tady v Londýně fungoval jenom jako vnadidlo na udici, na kterou mohl každý samolibý šašek napíchnout svou navštívenku.

Mnoho pozdravů celé rodině. Také moje žena pozdravuje Tebe a Tvou rodinu

Tvůj oddaný
Ch. Marx

Poprvé otištěno
v „International Review of Social History",
sv. I, část 1, 1956

Podle textu v časopise
Přeloženo z němčiny
a angličtiny

* Viléma (řeckého krále Jiřího I.).
** Alexandru.
*** Vilém I.

106

Marx Ferdinandu Freiligrathovi

do Londýna

1, Modena Villas, Maitland Park,
12. července 1864 [Londýn]

Milý Freiligrathe,

dostal jsem dnes (právě teď) dopis s adresou, která, jak se mi zdá, je psána Tvou rukou. Je-li to tak, chtěl bych vědět, *jak* se ten dopis k Tobě dostal? Je od toho darebáka Brasse (z Berlína), který je natolik drzý, že mě pověřuje, abych poslal nějaké lejstro Biscampovi.[700] Protože ten lump Biscamp se mi ztratil z dohledu už před mnoha lety, nevím teď, jak se toho lejstra zbavit — neznám totiž místo pobytu toho individua.

Píšu Ti v posteli, protože musím kvůli karbunklu (který začal být velmi nebezpečný) delší dobu ležet. Ta zatracená nemoc se pořád vrací.

Kdybych nebyl schopen zajít sám, jak zamýšlím, do 15. (včetně) do City, kde bych měl vyřídit ještě jiné záležitosti, pošlu k Tobě 15. t.m. Lenku* s 30 librami, které s díky vracím.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno
v „Die Neue Zeit", Ergänzungshefte,
čís. 12, Stuttgart 1912

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Helenu Demuthovou.

107

Marx Lionu Philipsovi

do Zalt-Bommelu

17. srpna 1864
1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn

Milý strýčku,

Tvůj dopis jsem našel včera večer, když jsem se vrátil z Britského muzea. Bylo už příliš pozdě, abych Ti hned odpověděl. Nemusím Ti ani říkat, jak obsah Tvého dopisu polekal mě a celou rodinu.[701] Jedno jsme přitom nepochopili. Proč jsi hned s Nanetkou* neodešel z domu? Radil bych Ti, abys to ještě udělal. Když se totéž stalo u nás, poslal jsem hned děti pryč; a o obryni** by bylo postaráno i bez Vás. Proč zbytečně provokovat nebezpečí? Jistě mi odpustíš, že Ti do toho mluvím, ale velký strach o Vás mě nutí, abych mluvil takto bez obalu. Skutečně lituji, že nejsem u Vás, protože mne se ta nemoc nechytá, jak vím ze zkušenosti, a mohl bych Vám, když už nechcete za žádnou cenu opustit dům (proč ale?), být v té krizi nějak užitečný, protože v takových případech jsou dva lidé lepší než jeden a tři lepší než dva, to kill time and rough it***.

O tom, jak v poslední době žijeme, jsem psal Nanetce, ona Ti poví o těch několika málo věcech, které vůbec stojí za zmínku. Celkem tu jde všechno dobře, a všichni z rodiny jsou na tom se zdravím slušně.

Politicky a společensky je tu teď úplně mrtvo. Každý, kdo může,

* Antoinettou Philipsovou.
** služebnou u Philipsových.
*** aby zabili čas a nějak to všecko přečkali.

kouká vypadnout buď do ciziny, nebo do zdejších přímořských lázní. Jednotvárnost života je den za dnem přerušována jen zprávami o hrůzných železničních katastrofách. Kapitál tu není pod takovým policejním dozorem jako na kontinentě, a ředitelům železnic proto vůbec nezáleží na tom, kolik lidí se ve výletní sezóně zabije, jenom když bilance vypadá dobře. Všechny pokusy pohnat tyhle železniční krále k odpovědnosti za ohrožení lidských životů zanedbáváním bezpečnostních opatření ztroskotaly na velkém vlivu, který mají železniční společnosti v Dolní sněmovně!

Jiným rozptýlením jsou obavy obchodních kruhů ze zvýšení diskontní sazby! Udrží-li se nynější diskontní sazba ještě pár týdnů na dosavadní výši, dojde určitě k velkému krachu v té záplavě podvodných akciových společností, které se letos rozrostly jako houby po dešti. Že se blíží bouře, to dokazuje už teď sem tam nějaký ten větší bankrot v City.

Nedávno se mi dostala do rukou velmi významná přírodovědecká kniha, Grovova „*Correlation of physical forces*". Autor dokazuje, že mechanická hybná síla, teplo, světlo, elektřina, magnetismus a chemická afinita jsou vlastně jen modifikace téže síly, že se vzájemně vytvářejí, nahrazují, přecházejí jedna v druhou atd. Velmi obratně vyvrací odporné metafyzickofyzikální výplody, jako je „*latentní* teplo" (pojem zrovna tak pěkný jako „neviditelné světlo"), elektrické „fluidum" a jiná pis aller*, dobrá jen k tomu, aby tam, kde scházejí myšlenky, šlo nastrčit v pravý čas nějaké to slovo.

Doufám, že od Vás brzo dostanu dobré zprávy. Pořád na Vás teď myslím, že si dnes nejsem schopen ani v klidu pročíst důležité novinky z Ameriky.

Celá rodina posílá mnoho pozdravů. Pozdravuj ode mne Jetičku, dr. Frice et Co.**

Tvůj oddaný synovec

K. M.

Poprvé otištěno v „International Review of Social History", sv. I, část 1, 1956

Podle textu v časopise Přeloženo z němčiny a angličtiny

* východiska z nouze.

** Henriettu van Anrooyovou, dr. van Anrooye a Friedricha Philipse.

108

Marx Jenny Marxové

do Brightonu

[Londýn] 2. září 1864

Milá Jenny,

včera jsem dostal dopis od Freiligratha — dále připojuji opis—, v němž se dočteš, že Lassalle byl v Ženevě těžce raněn v souboji. Zpráva nás ovšem ohromila, protože Lassalle je pořád příliš dobrý na to, aby zahynul takovým způsobem. Když jsem ten dopis dostal, vypravil jsem se hned k Freiligrathovi, i.e. k němu do bytu, protože jsem věděl, že Ida* je pryč. Zdá se, že ho můj příchod velmi „příjemně" překvapil. Byla u něho jeho dcera Louisa. Zbytek té bandy se vrátí koncem týdne. Louisa byla dva týdny v Brightonu u *Franzisky Rugové*. Vzhledem k Freiligrathovu vztahu k Rugovi etc. si dej s těmi svými baronskými navštívenkami pozor. Člověk jako Ruge by toho mohl využít.

Freiligratha se to zdaleka tak „nedotklo", jak předstírá v dopise, ale vtipkoval jako vždy, i o Lassallovi. Řekl mi, že jeho banka je v krizi, že ji zvlášť poškodily ty ženevské události a Fazyho úloha v nich.[479] Na závěr nejnovější výrok naší Tussy. Protože z Lassallova dopisu vyplývá, že se bil v souboji kvůli dámě**, s kterou se chtěl oženit, připomněla Laura, že všem dámám říkal, „že je může milovat jenom šest neděl". A tak, řekla Tussy, „je na něho *záruka* na šest neděl".

Jenička pracuje ve svém skleníku jako divá. Všichni jsou zdrávi a pozdravují Tě.

The Old One***

* Ida Freiligrathová.
** Heleně von Dönnigesové.
*** Táta.

*Freiligrathův dopis**

„Právě jsem dostal dopis od Klapky ze Ženevy. Píše: ‚Lassalle tu měl milostný poměr, ale zcela počestný, neboť se s tou dívkou, dcerou bavorského vyslance pana von Dönnigese, chtěl oženit. Otec se sňatkem nesouhlasil, děvče ubohého Lassalla podvádělo, její předchozí snoubenec, zmíněný pseudoprinc**, přijel z Berlína, následovalo vysvětlování, nepříjemná výměna dopisů a výzva na souboj. Lassallovými sekundanty byli plukovník Rüstow a můj krajan, generál hrabě Bethlen. Lassalle se choval, jak se na muže jeho věhlasu a politického postavení sluší, velmi statečně a důstojně. Střela ho zasáhla do břicha a Lassalle teď leží, potáceje se mezi životem a smrtí, v hotelu Victoria. Naneštěstí vězí kulka hluboko v těle, a rána se proto může velmi snadno zanítit. Navštívil jsem ho hned po svém příjezdu, právě diktoval svou závěť, ale jinak byl klidný a připraven na smrt. Je mi ho nesmírně líto; často poznáš člověka až v jeho posledních okamžicích. Doufejme, že šťastně přestojí krizi, i když lékaři se obávají nejhoršího.‘

Potud Klapka. Rád doznávám“ (jaký afektovaný styl, jakoby ho natahovali na skřipec!), „že zpráva na mne hluboce zapůsobila, a hned jsem telegrafoval Klapkovi, aby Lassallovi, je-li ještě naživu, tlumočil mou účast a soucit. Klapka mi odpoví telegraficky, a já Ti hned podám zprávu o tom, co se dovím.“

Poprvé otištěno ve sborníku „Annali“, roč. I, Milán 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 482–483.
** Janko von Racowitza.

109

Marx Sophii von Hatzfeldtové

do Berlína

12. září 1864
1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londýn

Milá paní hraběnko!

Chápete, jak mě zcela nečekaná zpráva o Lassallově smrti překvapila a jak jsem jí byl ohromen a otřesen. Patřil k lidem, kterých si velice vážím. Je to pro mne tím horší, že jsme se v poslední době nestýkali. Důvodem nebylo pouze *jeho mlčení* — *on* se totiž odmlčel, ne já — ani má nemoc, která trvala přes rok a které jsem se zbavil až v posledních dnech. Jsou zde ještě důvody, jež Vám mohu sdělit jen ústně, nikoli písemně. Věřte, že nikdo jiný nepociťuje bolestněji to, že osud vyrval Lassalla z našeho středu. A především cítím s Vámi. Vím, čím pro Vás zesnulý byl a co jeho ztráta pro Vás znamená. Můžete však hledat útěchu v jednom. Zemřel mlád, na vrcholu slávy, jako Achilles.

Doufám, milá paní hraběnko, že Váš ušlechtilý a statečný duch překoná tuto ránu osudu a že budete vždy přesvědčena o naprosté a věrné oddanosti

Vašeho upřímného přítele
Karla Marxe

Poprvé otištěno v knize
F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", sv. III, Stuttgart — Berlín 1922

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

30 a

Marx Móru Perczelovi

do St. Hélier[702]

16. dubna 1860
9, Grafton Terrace,
Maitland Park, Haverstock Hill, Londýn

Velevážený pane generále,

dovoluji si obrátit se na Vás jako na jednoho z nejvýznamnějších bojovníků za svobodu Evropy, neboť to vyžaduje zájem spisu*, který uveřejňuji o bonapartistických rejdech. Během poslední italské války[38] jste vydal prohlášení, z něhož bylo patrno, že jste prohlédl ten humbuk, a proto jste včas ustoupil do pozadí — a to je skvělý důkaz Vaší převahy nad komediantem Kossuthem a jeho sykofanty. Bohužel jsem toto prohlášení ztratil. Obrátil jsem se proto na Szemera do Paříže.** Odkázal mě na Vás. Buďte tedy tak laskav a zašlete mi opis tohoto prohlášení s vysvětlivkami o podvodu spáchaném na Uhrách v Itálii, posloužíte tím dobré věci.

Už v létě 1859 jsem v článcích, které jsem uveřejnil v „New-York-Tribune“*** a v londýnské „Free Press“†, jmenoval Vás jako jedinou osobu z vojenských kruhů maďarské emigrace, která nepatří ani ke koupeným, ani k podvedeným francouzsko-ruskou diplomacií, ani k těm, kterým imponovaly Kossuthovy bláhové fantazie, a rád bych Vám ve své nové knize, kterou zamýšlím napsat, věnoval důstojné místo, jaké Vám náleží.

* „Pan Vogt“.
** Viz tento svazek, str. 579.
*** „Kosuth a Ludvík Napoleon“.
† „Particulars of Kossuth's Transaction with Louis Napoleon“.

Dovoluji si Vám připomenout, že jsem už v letech 1848–49 jako šéfredaktor „*Neue Rheinische Zeitung*" bojoval v Německu co nejrozhodněji za revoluční Uhry. Považuji dnes stejně jako tehdy *nezávislost a samostatnost Uher za conditio sine qua** *vysvobození Německa z poroby*. Ale stejně rozhodně zavrhuji snahy, které chtějí ponížit národy tím, že z nich dělají zástěrku pro moskalsko-decembristické intriky.

Vám

hluboce oddaný

Dr. Karel Marx

Poprvé otištěno v časopise „Párttörténeti Közlemények", sešit 4, Budapešť 1966

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* nezbytnou podmínku.

PŘÍLOHY

1

Jenny Marxová Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn 14. srpna 1860]

Milý pane Engelsi,

Mouřenín Vás prosí, bude-li to trochu možné, abyste mu do pátku nebo do soboty přece jen vyrobil článek. Bohužel už víc jich odpadlo a i dnešní se mi zdá problematický.* Anything will do.** Třeba nějaké povídání o útoku na Benátky nebo pod.

Doufám, že už tento týden začnu přepisovat brožuru.*** Ta věc se tak vleče, až si myslím, nedělá-li to Karel příliš *důkladně*.

Hlavně na „Analýzu Techowova dopisu" mám pifku; tady zřejmě je ten zakopaný pes. Všechno ostatní jde lépe od ruky.

Od Schilyho a Beckera denně přicházejí nové haldy dokumentů, které jsou postupně zpracovávány. Bohužel jsme ještě nejednali se žádným knihkupcem. Přesto to má být vyřízeno ještě v tomto týdnu. „A kdo tomu nevěří, jeho chyba."

Děvčata i já Vás srdečně zdravíme.

Vaše

Jenny Marxová

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Nová sardinská půjčka. — Chystaná francouzská a indická půjčka."

** Může to být cokoliv.

*** K. Marx, „Pan Vogt".

2

Jenny Marxová Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn po 5. říjnu 1860]

Milý pane Engelsi!

Právě přišel zase arch ke korektuře*, Mouřenín jej musí hned prohlédnout a poslat zpátky do City. Pověřil mě proto ve spěchu, těsně před uzavřením pošty, abych Vám oznámila, že velmi vítanou pětilibrovku jsme v pořádku dostali.

Všichni Vás srdečně zdravíme.

Vaše

Jenny Marxová

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 30, Moskva 1963

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* pamfletu „Pan Vogt".

3

Jenny Marxová Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn před 16. březnem 1861]

Milý pane Engelsi,

jak Vám mám poděkovat za Vaši lásku a věrnost, s níž nám po celá léta pomáháte v našich bolestech a strastech! Byla jsem tak ráda, když jsem viděla pětinásobek toho, co jsem čekala, bylo by pokrytectví nepřiznat to, ale přesto moje radost byla malá ve srovnání s Lenčinou*! Jak radostně jí zazářily téměř pohaslé oči, když jsem vyběhla nahoru a řekla jí: „Engels poslal 5 liber, abys měla na přilepšenou."

Zdá se mi, že zánět ustupuje — i doktor včera konstatoval, že se naší těžce nemocné daří lépe. Je jen otázka, není-li příliš zesláblá nebo nepřidá-li se nějaké krvácení anebo zápal! Nejhorší je, že posilující léky ještě nemůžeme dávat, protože se musíme vyvarovat všeho, co by podněcovalo zánět. Prožili jsme řadu dní a nocí plných starostí, a já mám dvojnásobnou starost, protože také vlastně nevím, jak se vede Karlovi, je-li v Berlíně, nebo kde je.[195] Dnes zase nepřišel dopis.

Chudák Lupus, jak je mi ho líto. Ležet bez pomoci ve velkých bolestech, bez starostlivé péče, vydán zcela na milost a nemilost hrabivé hospodyni; přesto si své trápení opravdu v mnohém zavinil sám. K čemu to strašné pedantství, ta svědomitost. Měl jste si vzít starého pána víc pod kontrolu a hlavně mu zošklivit gin a brandy, ty úhlavní nepřátele dny. Promiňte mi mé uspěchané řádky; nevím,

* Helena Demuthová.

kde mi hlava stojí, a dnes musím ke všemu ještě běžet do města, aby mi nepropadl zástavní lístek — but never mind* — jen když Lenku postavíme na nohy a můj milý Karel brzy pošle dobré zprávy.

Přijměte srdečný pozdrav od děvčat a od Vaší

Jenny Marxové

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Werke, sv. 30, Berlín 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* ale to nic.

4

Jenny Marxová Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn koncem března 1861]

Milý pane Engelsi!

Doposud jsem Vám posílala jenom dopisy plné nářků, takže Vám teď musím pro změnu oznámit i lepší zprávy. Předně Lenka* je, pokud může člověk předvídat, zachráněna. Doktor je s jejím stavem velmi spokojen a dává nejlepší naděje. Úzkostlivé blouznění, kvílení, pláč a zuřivé záchvaty značně polevily, a právě snědla skopovou kotletu. S Vaší pomocí jsem jí mohla opatřit všechno potřebné k uzdravení, stálé teplo v pokoji, víno a dokonce takovou luxusní věc jako kolínskou vodu, která při takovéhle nemoci značně pomáhá, hlavně při častých mdlobách. Vedle této dobré zprávy Vám musím také ještě oznámit, že už šťastně došel dopis od Mouřenína.[703] Od soboty je v Berlíně, bydlí u Lassalla, který ho přijal velmi přátelsky. Při jednom obědě seděl mezi Babyloňankou (jak říkával Weerth)[704] a škaredou Ludmillou.** Ať si užije! Jinak nepíše nic bližšího, protože mi chtěl zároveň rychle poslat 50 tolarů. Jen to píše, že vyhlídky jsou dobré a že se nevrátí bez dobrých výsledků. Obávám se jen, že se jeho návrat poněkud protáhne. Všichni Vás co nejsrdečněji pozdravujeme.

Vaše

Jenny Marxová

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 30, Moskva 1963

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Helena Demuthová.
** Ludmillou Assingovou.

5

Jenny Marxová Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn počátkem dubna 1861]

Milý pane Engelsi,

nechápu, že Vám Mouřenín ještě nenapsal. Myslela jsem, že jste dokonale au courant* o záležitostech Marxovy rodiny a že bych se od Vás mohla dokonce dozvědět bližší podrobnosti, protože dopisy mého milého pána a velitele trpí tentokrát zvlášť silně „lapidárním stylem". Musila jsem se dosud spokojit s tím, co mi sdělil v docela hrubých rysech a suchých faktech, přece ale vím o něco víc než Vy a o to málo se s Vámi hned podělím, tím spíše že v hlavních bodech je to velmi potěšitelné. Tedy bod první. Strýc** souhlasí se všemi synovcovými*** návrhy a peněžní záležitosti uvede do pořádku hned, jak Karel přijede do Bommelu. Pokud pak jde o pověsti v novinách, jsou všechny nepravdivé, což jste si jistě taky myslel, Karel ani v nejmenším nepomýšlí na to usadit se v Berlíně a přestěhovat tam rodinu. Chtěl tam však dosáhnout své renaturalizace. Já to dost dobře nechápu a nevím, proč Karel tak spěchá stát se zase královským pruským „poddaným". Já bych raději dál zůstala jako ten „zakutálený groš" (jako ta tripenny rudého Wolffa† blahé paměti). K vůli jednáním o tom se protáhl jeho pobyt v Berlíně. Vláda chtěla celou záležitost vyřídit berlínským domovským právem, s tím se Karel nechtěl spokojit, a tak se jednání protahovalo ze

* informován.
** Lion Philips.
*** V originále: des Sohnes.
† Ferdinanda Wolffa.

dne na den. Dnes Karel píše, že konečné rozhodnutí očekává teprve 12. dubna a do té doby se ještě musí nudit jako mopslík. Icineček ještě zřejmě pořád trpí slinotokem a spekulativními pojmy. Jinak se ke Karlovi choval skutečně neobyčejně přátelsky a byl jeho nerozlučným společníkem. Z Berlína by byl Mouřenín jel hned do Bommelu, kdyby nebylo přišlo pozvání od jeho matky, které ho přivedlo do rozpaků, zda má či nemá jet do Trevíru. Pojede-li tam, znovu se tím oddálí jeho návrat, a těžko tu bude dřív než za 14 dnů.[195] Zdá se, že Lassallovi straší v hlavě velké noviny[182]; tvrdí také, že by do toho mohl vložit 20 000 tolarů. Pro Karla by to byl ale odvážný kousek, deník a na hraběcí platformě!* Já sama nijak netoužím po vlasti, po „drahém", milovaném, věrném Německu, po této mater dolorosa básníků, a děvčata už teprve ne! Jen myšlenka, že by měly opustit vlast svého Shakespeara, je pro ně strašná; jsou z nich už kované Angličanky a drží se anglické půdy jako klíšťata. To je dobře, že zatykač na Vás byl zrušen**; teď máte cestu otevřenou. Se Schilym a Imandtem to bude asi stejné jako s Vámi? O Schilym jsem včera slyšela od Rheinländera. Ten chudák je už po měsíce tak nemocný a zbědovaný, že je mu zatěžko dokonce i psát a jen s námahou se vleče z místa na místo. Jeho přátelé už nad ním udělali kříž a domnívali se, že má souchotiny. On teď věří na Morrisonovy pilulky, na ten nejhroznější dryák ze všech mastiček. Do jaké míry ho tyto jedovaté pilulky už zničily, dokazuje to, že je dokonce poněkud přátelsky nakloněn vůči Národnímu spolku[25]. (Na poslední zdejší schůzi Národního spolku se strašně pohádali Hans Ibeles[705] a Rudolf Schramm. Schramm si zuřivě vyjel na duchovního otce, ten odpověděl s kněžourskou úlisností a sklízel vavříny u podařeného posluchačstva, složeného z příručích, islingtonských zpěváků etc.) Schily psal Rheinländerovi také něco o paní Mosesce***. Její dlouholetý milenec, generál Sauernheimer, se ženil obklopen policisty na ochranu proti paní Hessové, která hrozila veřejným skandálem v kostele. Paní Hessovou nepustili do kostela a musela se spokojit s tím, že v plné parádě přecházela před kostelními vraty. Žije prý

* Viz tento svazek, str. 196–197.
** Viz tento svazek, str. 28 a 204.
*** Sibylle Hessové, ženě Mosese Hesse.

velmi rozmařile, a když se jí nedaří, šije pro změnu u některého německého mistra. Občas navštěvuje Schilyho, který nemůže zapomenout, že ji v Ženevě často vídal opilou. Kromě této tragikomické příhody ještě také píše o pověstech, které kolují v Paříži, že Mirès půjčil Eugénii enormní sumu pro papeže a že také „Tyldička"* je zadlužená až po uši.

Ráda bych se od Vás jednou dozvěděla něco o lancashirských stávkách, protože z novinových zpráv nemá člověk nikdy jasnou představu. V každém případě je tato anglická dělnická opozice, i když se stále špatně uplatňuje a její výsledky nejsou potěšitelné, sympatickým jevem ve srovnání s pruským dělnickým hnutím a sociální otázkou, jak je chápe Schulze-Delitzsch se svými straubingegery[706], kteří nemají nic proti kapitálu, a s jejich spořitelnami, kam si budou ukládat nouzi s bídou!

Lenka** se sice velmi pomalu, ale jistě zotavuje. Je ještě hodně, hodně slabá, ale už vstává na několik hodin z lůžka a dnes se už procházela přede dveřmi na sluníčku.

Jsem ráda, že chudák Lupus je zase chlapík. Srdečně ho ode mne pozdravujte, jako já Vám mám vyřídit v tomto klevetnickém povídání nejsrdečnější pozdravy od děvčat.

Ozvěte se zase brzy a přijměte srdečné pozdravy

od Vaší
Jenny Marxové

Apropos. Musím Vám přece jen ještě vylíčit malou scénku z londýnského života. Před týdnem ve středu hned po obědě vidím před našimi dveřmi ohromný sběh; všechny děti ze sousedství se shlukly kolem muže, který ležel roztažený před naším domem obličejem k zemi. V životě jsem neviděla něco podobného. Ani toho nejubožejšího Ira by nebylo možno srovnat s touto kostrou. Přitom se ten muž zachumlaný v hrozně špinavých hadrech zdál neobyčejně dlouhý. Než jsem sešla dolů, přinesli mu už sousedé jídlo a kořalku, ale nadarmo. Muž ležel bez pohnutí a mysleli jsme, že je

* Mathilde Laetitia Wilhelmine Bonapartová.
** Helena Demuthová.

mrtev. Poslala jsem pro policistu. Když přišel a prohlédl ho, hned na něho vyjel: „you mean impostor"*, strčil do něho, až mu odlétl klobouk, potom ho zdvihl jako nějaký balík, zatřásl s ním a kdo se na mne strnule díval zmatenýma, zoufalýma očima? — Laponec**. Můžete si představit mé zděšení. Když potácivě odcházel, poslala jsem za ním peníze, ale on je odmítl. Řekl Marianě***: Prosím, prosím, nepotřebuji peníze, položil je na patník a volal za policistou „That's for your attention"†. Není to smutné?

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Werke, sv. 30, Berlín 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „ty mizerný podvodníku".
** Anders.
*** Marianně Demuthové.
† „To je za vaši pozornost."

6

Plná moc pro Ferdinanda Lassalla
k jednání o Marxovo pruské státní občanství

Vzhledem k tomu, že odjíždím, pověřuji tímto pana Ferdinanda Lassalla v Berlíně, aby toho času zastupoval mé nároky před zdejším královským policejním ředitelstvím při projednávání mé žádosti o přiznání pruské státní příslušnosti, navrácené mi královskou amnestií z 12. ledna t. r., resp. o udělení nové naturalizace a domovského práva v Berlíně, aby podával návrhy, odvolání a stížnosti královskému pruskému kabinetu, jakož i německému Spolkovému sněmu a uplatňoval veškerá má práva v rozsahu, v jakém přísluší mně samému.

Berlín 12. dubna 1861

Dr. Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

7

Jenny Marxová Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn počátkem listopadu 1863]
9, Grafton Terrace

Milý pane Engelsi,

Mouřenín Vám posílá „Free Press" „most noble Daoud beje"*. Velmi Vás pobaví. Bohužel Karel nemůže sám psát. Už týden velmi churaví a je upoután na lůžko. Na tváři a na zádech se mu udělaly dva vředy. Ten na tváři zmizel po obvyklých domácích prostředcích, kterých se používá při podobných věcech. Ale druhý vřed na zádech dosáhl takových rozměrů a je tak zanícen, že ubohý Mouřenín má strašné bolesti a ve dne ani v noci nemá klid. Chápete, jak ho to deprimuje také duševně. To je zrovna, jako by ta nešťastná kniha[30] neměla být nikdy dokončena. Tíží nás všechny jako můra. Už aby ten leviatan zmizel!! — —

Srdečně Vás všichni pozdravujeme.

Vaše
Jenny Marxová

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 30, Moskva 1963

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* nejvznešenějšího Davida Urquharta.

8

Jenny Marxová Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn kolem 24. listopadu 1863]

Milý pane Engelsi,

tak dlouho jsme o Vás nic neslyšeli, že Karel velmi touží po nějakých zprávách od Vás. Už týden to *vypadá*, že je mimo nebezpečí. Po silném dobrém vínu a enormních porcích jídla byl schopen čelit bolestem a vyčerpání způsobenému silným odtokem hnisu. Bohužel nemůže ještě vůbec spát a má ještě hodně zlé noci. Doktor je s průběhem nemoci velmi spokojen a doufá, že i hnisání přestane do 4—6 dní. Chvílemi už také vstane a dnes jsme ho dopravili z nemocničního pokoje do obývacího.

V příloze Vám posílá oběžník Dělnického spolku[372] a dopis „předsednictva“[707] — tahle malá věcička zavede muže, „který 15 let bojoval a trpěl pro dělnickou třídu“[708] (má asi na mysli popíjení šampaňského se zrzavou krasavicí ročníku 1805*), z policejní dráhy na nepolicejní.[709] Napište nám brzo! Srdečně Vás všichni zdravíme.

Vaše

Jenny Marxová

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 30, Moskva 1963

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Sophií von Hatzfeldtovou.

9

Jenny Marxová Wilhelmu Liebknechtovi

do Berlína

[Londýn kolem 24. listopadu 1863]

Milý pane Liebknechte,

když jsem posledně psala Vaší milé paní, netušila jsem, jaké hrozné dny nás vbrzku čekají. Můj drahý Karel byl tři týdny *velmi těžce nemocen* — stihla ho jedna z nejnebezpečnějších a nejbolestivějších nemocí — karbunkl na zádech. Nemusím k těmto řádkům nic dodávat. Vy a Vaše milá paní víte, co pro nás znamenáte. Ani by se nedalo vypsat, kdybych Vám chtěla blíže vylíčit, co jsme v těchto týdnech prožili, proto už nic neříkám a v příloze Vám posílám z pověření mého drahého uzdravujícího se muže oběžník Dělnického spolku[372]. Nehledě na zájem polské věci, bylo zkrátka rozhodnuto jej rozeslat, aby se učinila přítrž „policejnímu hnutí" určitých lidí[709]. „Předsednictvo" na to hned naletělo a objednalo si 50 výtisků pro své obce[707]. Karel Vám to posílá, abyste byl o tom informován.

A teď, když jsem se zhostila svého úkolu, dovolte mi ještě, abych Vám vypsala, jak to trápení u nás začalo. Karel byl již měsíc churavý, pracovalo se mu nesmírně těžce, a aby se mu trochu ulevilo, zdvojnásobil obvyklou míru kouření a ztrojnásobil dávky různých modrých pilulek a pilulek proti bolestem žlučníku. Asi před 4 týdny se mu udělal na tváři vřed, bolel hodně, ale zdolali jsme jej obvyklými domácími prostředky. Ještě zcela nezmizel, když se podobný vřed objevil na zádech. Třebaže bolesti byly neobyčejně velké a otok denně narůstal, byli jsme ještě tak bláhoví, že jsme doufali, že se po obkladech etc. ztratí. Podle německého způsobu nechtěl

můj ubohý Karel téměř nic jíst, odmítal dokonce i ubohé čtyřpencové pivo a žil jen o limonádě. Konečně když byl vřed velký jako pěst a celá záda shrbená, šla jsem k Allenovi. Nikdy nezapomenu na jeho pohled, když uviděl ta záda; mne a Tusičku poslal ven, Lenka musela Karla držet a on udělal hluboký řez, hlubokou zející ránu a krev se valila ven. Karel byl tichý a klidný a ani se nepohnul. A nyní začaly horké obklady, které jsme jako hodinový stroj dávali 14 dní dnem i nocí každé dvě hodiny. Zároveň doktor předepsal 3—4 sklenice portského, půl láhve bordeauxského denně a čtyřnásobné množství jídla než obvykle. Šlo o to, obnovit ztracené síly, aby bylo možno vzdorovat příšerným bolestem a vyčerpání způsobenému silným odtokem hnisu. Tak jsme prožili posledních 14 dní — víc Vám oběma nepotřebuji říkat. Lenka byla z těch starostí a napětí také nemocná, dnes je jí zase lépe. Kde já jsem našla tu sílu, sama nevím. První noci jsem bděla sama, pak jsme se týden střídaly s Lenkou a teď ležím v pokoji na zemi, abych byla stále po ruce. Jak mi je teď, když se uzdravuje, to si dovedete představit. — — Karel Vás oba srdečně pozdravuje, stejně jako moje nebohá děvčata. Pište oba, jak jen budete moci a co nejvíc budete moci. Z dopisů má vždycky velkou radost. Promiňte, že píšu tak páté přes deváté.

Vaše stará přítelkyně

Jenny Marxová

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinënija,
2. vyd., sv. 30, Moskva 1963

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

10

Jenny Marxová Karlu Friedrichu Moritzi Elsnerovi

do Vratislavi

[Londýn polovina června 1864]
1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill

Vážený pane,

domníváme se, že jste autorem krásné posmrtné vzpomínky na našeho drahého zesnulého přítele W. Wolffa, kterou otiskla „Breslauer Zeitung".* Můj muž by rád napsal jeho obšírnější životopis; chybí mu však všechny údaje z ranějších období života našeho přítele.[710] Byl by Vám velmi zavázán, kdybyste mu pomohl a co možná podrobně mu sdělil vše, co víte zejména o Wolffových dětských a jinošských letech. Od roku 1845 jsme s ním byli stále v nejužším styku. Jde tedy spíše o nejranější životní období. Můj muž, který se teď zotavuje po velmi nebezpečné a vleklé chorobě, mě pověřil, abych Vás, vážený pane, jako starého věrného přítele našeho zesnulého, požádala o tuto laskavost, a doufám, že nám brzo sdělíte všechny své vzpomínky na našeho milého, přemilého Wolffa.

Můj muž i já Vás srdečně zdravíme.

Vaše
Jenny Marxová
roz. von Westphalen

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 457.

POZNÁMKY

[1] Dopis vyšel poprvé ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *17, 45, 54, 73, 75, 77, 80, 82, 93, 97, 103, 111, 123, 130, 134, 135, 136, 138, 142, 149, 150, 160, 163.*

[2] *Kolínský proces proti komunistům* (4. října až 12. listopadu 1852) byl inscenován pruskou vládou. Před soud bylo postaveno 11 členů Svazu komunistů (viz poznámku 50) a obžalováno z „velezrady". Obžaloba se opírala jednak o falzifikáty padělané pruskými policejními agenty, jednak o dokumenty, jež policie odcizila Willichově a Schapperově frakci, vyloučené ze Svazu komunistů. Sedm obžalovaných bylo odsouzeno k pevnostnímu vězení od tří do šesti let. Marx, Engels i jejich přátelé a stoupenci v Londýně a v Německu poskytovali obhájcům obžalovaných účinnou pomoc: opatřovali jim dokumenty a materiály vyvracející vykonstruované obvinění. Provokace iniciátorů procesu a podlé metody pruského policejního státu v tomto procesu pranýřovali Engels v článku „Nedávný proces v Kolíně" a Marx v pamfletu „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 435—441 a 443—508). — *17, 36, 75, 121, 515, 598, 697.*

[3] Míní se *Německý dělnický vzdělávací spolek* v Londýně, který sídlil na Great Windmill Street. Založili jej v únoru 1840 Karl Schapper, Joseph Moll a další členové Svazu spravedlivých s úmyslem vzdělávat politicky dělníky a propagovat mezi nimi socialistické ideje. Po založení Svazu komunistů připadla vedoucí úloha v tomto spolku místním obcím Svazu. V letech 1847 a 1849 až 1850 pracovali ve spolku aktivně i Marx a Engels. 17. září 1850 Marx, Engels a několik jejich soudruhů ze spolku vystoupili, protože v boji mezi většinou ústředního výboru Svazu komunistů, vedenou Marxem a Engelsem, a maloburžoazní Willichovou a Schapperovou frakcí se spolek postavil na stranu menšiny. Koncem padesátých let se Marx a Engels znovu účastnili práce Vzdělávacího spolku. Spolek existoval až do roku 1918, kdy jej anglická vláda rozpustila. — *17, 25, 160, 442, 458, 534, 558, 567, 689, 690.*

[4] Na podzim 1859 znesnadnil Ferdinand Freiligrath svým postojem úplné odhalení bonapartistického agenta Karla Vogta, který pomlouval Marxe a proletářské revolucionáře. Freiligrath výslovně odmítl jakkoli podpořit Marxe, když se Marx snažil donutit maloburžoazního demokrata Karla Blinda,

aby přiznal své autorství anonymního letáku „Výstraha". Tento leták vyšel v červnu 1859 v londýnském týdeníku „Das Volk" a v augsburské „Allgemeine Zeitung" a denuncoval Vogta jako placeného bonapartistického agenta (viz o tom Marxův pamflet „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 509—529). Freiligrath prohlásil v augsburské „Allgemeine Zeitung", že nemá s obviněním Vogta nic společného (viz též poznámku 518). O Marxově kritice Freiligratha viz Marxovy dopisy Engelsovi z 19. a 26. listopadu 1859, a Marxovy dopisy Freiligrathovi z 23. a 28. listopadu 1859 (Marx-Engels, Spisy, sv. 29, čes. vyd. 1968, str. 567—575, 709—713). — *18.*

[5] *Spolek německých mužů* — jeden ze spolků německých emigrantů v Londýně, které se vytvořily po porážce německé revoluce z let 1848—1849. — *18, 224.*

[6] *Cheruskem* nazývá Marx ironicky Gottfrieda Kinkela; Kinkel totiž pojmenoval svůj týdeník „Hermann" podle starogermánského vůdce Cherusků Arminia (Hermanna). — *18.*

[7] Marx zde pravděpodobně míní svou práci na přípravě druhého sešitu „Ke kritice politické ekonomie" (viz poznámku 30). — *18.*

[8] V čísle 95 a 96 „Allgemeine Militär-Zeitung" z 26. listopadu 1859 byla uveřejněna recenze na Engelsovu anonymní brožuru „Pád a Rýn". Recenze se především solidarizovala s Engelsovým názorem, že teorie, podle níž Německo potřebuje k zajištění své bezpečnosti ovládat horní Itálii, je neudržitelná. — *18, 623.*

[9] John Brown, bojovník za osvobození černochů v USA, se 16. října 1859 pokusil vyvolat povstání v otrokářských státech. S nevelkým oddílem stejně smýšlejících bojovníků se zmocnil státního arzenálu v Harpers Ferry ve Virginii. Brownovi se však nepodařilo vyvolat širší povstání. Téměř všichni účastníci této akce (22 lidí, z toho 5 černochů), kteří kladli zoufalý odpor vládnímu vojsku, zahynuli. John Brown a pět jeho druhů byli popraveni. Povstání Johna Browna, které bylo jedním z příznaků narůstání revoluční vlny v USA, povzbudilo černochy v boji proti otroctví a přispělo k semknutí abolicionistických sil. — *18, 21.*

[10] „*New-York Daily Tribune*" — americký deník, který vycházel v letech 1841 až 1924. Do poloviny padesátých let byl orgánem amerických whigů, potom republikánské strany. Marx spolupracoval s „New-York Daily Tribune" od srpna 1851 do března 1862; mnoho článků sem na Marxovo přání napsal Engels. V březnu 1862, za občanské války v USA, přestal Marx s listem spolu-

pracovat, především proto, že v redakci nabyli převahy stoupenci kompromisu s otrokářskými státy a list ztrácel svůj pokrokový charakter. — *18.*

[11] V prosinci 1859 došlo v městě Bolivar (stát Missouri) k pokusu černošského obyvatelstva o povstání. Marx tu pravděpodobně míní zprávu uveřejněnou v listu „New-York Daily Tribune", čís. 5830 z 30. prosince 1859. — *19, 21.*

[12] Tovární inspektor Leonard Horner se v listopadu 1859 vzdal své funkce. Jeho poslední zpráva je z 31. října 1859. — *19.*

[13] „Reports of the Inspectors of Factories to Her Majesty's Principal Secretary of State for the Home Department" [„Zprávy továrních inspektorů ministru vnitra jejího Veličenstva"], Londýn. Od roku 1855 do roku 1859 vyšlo celkem deset zpráv továrních inspektorů. — *19.*

[14] V prosinci 1859 vyšel hanopis Karla Vogta „Mein Prozess gegen die ‚Allgemeine Zeitung'" [„Můj proces proti ‚Allgemeine Zeitung'"]. V lednu 1860 uveřejnila „National-Zeitung" dva úvodníky: „Karl Vogt und ‚Allgemeine Zeitung'" a „Wie man radikale Flugblätter macht" [„Jak se dělají radikální letáky"], v nichž se odvolává na Vogtův hanopis a opakuje pomlouvačné útoky proti Marxovi. Marx podal na „National-Zeitung" žalobu a na celou tuto pomlouvačnou kampaň odpověděl literárně pamfletem „Pan Vogt" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 421—728). — *20, 29, 31, 33, 36, 52, 56, 62, 92, 496, 498, 499, 511, 517, 519, 540, 541, 543, 552, 561, 571, 583, 626.*

[15] Marx má na mysli svůj dopis Lassallovi z 22. listopadu 1859 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 29, čes. vyd. 1967, str. 706-708), v němž kritizuje Lassallovu taktiku v otázce sjednocení Německa a Itálie. Lassalle vyložil své názory v anonymní brožuře „Der italienische Krieg und die Aufgabe Preussens" [„Italská válka a úloha Pruska"] (viz poznámku 38). — *20, 494.*

[16] Marx posílal články do „New-York Daily Tribune" dvakrát týdně — v úterý a v pátek; 27. leden 1860 připadl na pátek. — *21.*

[17] Míní se patrně zprávy listu „Times", čís. 23526 z 26. ledna 1860, o španělském tažení v Maroku (zpráva s datem 13. ledna 1860).

V soutěskách *Cabo Negro* (horský hřeben a mys v Maroku) došlo v polovině ledna 1860 za španělsko-marocké války 1859—1860 ke střetnutí Španělů s Marokánci (viz též Engelsův článek „Válka s Maury", Marx-Engels, Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, str. 600—601.) — *21.*

[18] *Pruskou armádní reformou* míní Engels patrně zprávy v tisku o úmyslu pruské

vlády předložit Zemskému sněmu návrh zákona o reorganizaci armády (prodloužení záložní povinnosti u stálého vojska a zvýšení vojenského rozpočtu). Návrh zákona byl předložen Zemskému sněmu 9. února 1860. Liberální většina sněmu jej zamítla, a tím začal v Prusku ústavní konflikt (viz poznámku 199). Charakteristiku pruské vojenské reformy podává Marx v článku „Válečné přípravy v Rusku" a Engels v brožuře „Vojenská otázka v Prusku a německá dělnická strana" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 216—219, a sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 71—112.) — *21.*

[19] V „New-York Daily Tribune", čís. 5839 z 11. ledna 1860, vyšla v rubrice „Komerční otázky" zpráva firmy Wm. P. Wright & Co. o situaci na trhu bavlny. — *21.*

[20] Jde o anonymní brožuru Eduarda Fischela „Die Despoten als Revolutionäre. An das Deutsche Volk" [„Despotové jako revolucionáři. Německému národu"], Berlín 1859. Brožura byla přeložena do angličtiny pod názvem „The Duke of Coburg's Pamphlet" [„Pamflet vévody Koburského"]. Viz také tento svazek, str. 610. — *22.*

[21] Marx nebyl zřejmě o uspořádání Vogtova hanopisu (viz poznámku 14) dost přesně informován. To, co nazývá úvodem, byl ve skutečnosti druhý oddíl brožury. První oddíl obsahoval stenografický záznam Vogtova procesu proti listu „Allgemeine Zeitung", který se konal v říjnu 1859 v Augsburgu. (Viz o tom Marxův pamflet „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 509—529). — *23.*

[22] Marx srovnává Vogtovu brožuru (viz poznámku 14) s pomlouvačným spiskem maloburžoazního demokrata Müllera-Telleringa „Vorgeschmack in die künftige deutsche Diktatur von Marx und Engels" [„Předtucha budoucí Marxovy a Engelsovy německé diktatury"], Kolín 1850. — *23, 494.*

[23] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 29, čes. vyd. 1969, str. 706—708. — *24.*

[24] *Bandou říšských holomků* nazývá Marx ironicky Vogta a jeho stoupence. Vogt byl totiž v roce 1849 jedním z pěti říšských regentů. — *24, 494.*

[25] *Národní spolek* — sdružení německé liberální buržoazie, které usilovalo o sjednocení Německa v silný centralizovaný stát, v jehož čele by bylo monarchické Prusko (bez Rakouska — tzv. *Malé Německo*). Spolek byl založen na sjezdu ve Frankfurtu nad Mohanem v září 1859. Jeho jádrem byla propruská gothajská strana, kterou založili v červnu 1849 ve městě Gotha představitelé kontrarevoluční velkoburžoazie a pravicoví liberálové, kteří vystoupili z frankfurtského Národního shromáždění. — *24, 87, 118, 125, 295, 440, 615, 690, 759.*

[26] Za Marxova sporu proti Vogtovi bral Lassalle Vogta prakticky v ochranu. Ještě před vyjitím Vogtova pamfletu „Můj proces proti ‚Allgemeine Zeitung'" (viz poznámku 14) odmítl podpořit Marxe v jeho snaze odhalit Vogtovy bonapartistické intriky, zejména pak v listopadu 1859 fakticky znemožnil, aby Marx uveřejnil v listu „Volks-Zeitung" prohlášení proti Vogtovi a Blindovi (toto prohlášení viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 735—736). V souvislosti s tím napsal Marx 26. listopadu 1859 Engelsovi, že Lassalle „pískal s Vogtem stejnou písničku" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 29, čes. vyd. 1969, str. 572). Když pak vyšel Vogtův pomlouvačný pamflet, dal Lassalle ve svém dopise Marxovi z konce ledna 1860 najevo svou nespokojenost nad tím, že Marx ve shodě s demokratickými kruhy pokládá Vogta za placeného bonapartistického agenta. V dalším dopise Marxovi z počátku února 1860 se Lassalle pod různými bezdůvodnými záminkami pokoušel odradit Marxe od procesu proti „National-Zeitung", která přetiskla Vogtovy pomluvy. Částečné vysvětlení Lassallova postoje lze hledat zřejmě v tom, že se shodoval s Vogtem v názoru na sjednocení Německa, oba se v podstatě stavěli za sjednocení Německa „shora" pod hegemonií Pruska. — *24*, *180*, *188*, *404*.

[27] V letech 1859—1860 vycházela v Berlíně německy sbírka diplomatických dokumentů a materiálů „Das neue Portfolio. Eine Sammlung wichtiger Dokumente und Aktenstücke zur Zeitgeschichte" [„Nový Portfej. Sbírka důležitých dokumentů a listin k soudobým dějinám".] Odpovídala sbírce „Portfolio" vydávané v Londýně Davidem Urquhartem. Jejím redaktorem byl novinář Eduard Fischel. V sešitě I a II, Berlín 1859—1860, byly otištěny úryvky z Marxova pamfletu „Lord Palmerston" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 371—435). — *24*.

[28] *Výbory pro zahraniční záležitosti* (Foreign Affairs Committees) — společnosti, které založil ve čtyřicátých a padesátých letech 19. stol. Urquhart spolu se svými stoupenci v řadě anglických měst; měly bojovat především proti Palmerstonově politice. — *24*, *559*.

[29] Marx má zřejmě na mysli prohlášení redaktora augsburské „Allgemeine Zeitung" Hermanna Orgese, otištěné v čís. 12 z 12. ledna 1860. Orges tu vyvrací řadu výmyslů, které o něm napsal Vogt ve své brožuře „Můj proces proti ‚Allgemeine Zeitung'" (viz pozn. 14), a uvádí fakta ze svého života (viz též Engelsův dopis Marxovi z 31. ledna 1860, tento svazek, str. 27—28). — *25*.

[30] Marxovo dílo „*Ke kritice politické ekonomie*" vyšlo v roce 1859 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, str. 31—189). Z jeho uspořádání je zřejmé, že jde o začátek první z plánovaných šesti knih: 1. O kapitálu; 2. O pozemkovém vlastnictví; 3. O námezdní práci; 4. O státu; 5. Mezinárodní obchod;

6. Světový trh. První kniha měla mít čtyři oddíly: a) Kapitál všeobecně; b) Konkurence neboli vzájemné působení více kapitálů; c) Úvěr; d) Akciový kapitál. První oddíl (Kapitál všeobecně) se měl dělit na tři kapitoly: 1. Hodnota (Zboží); 2. Peníze; 3. Kapitál. Třetí kapitola měla pak mít tyto pododdíly: Výrobní proces kapitálu, Proces oběhu kapitálu, Jednota obou čili kapitál a zisk, úrok.

Marx chtěl tuto svou ekonomickou práci vydávat v sešitech, přičemž první sešit měl tvořit relativní celek a měl být základem celého díla.

„Ke kritice politické ekonomie" byl první sešit, ale neměl předpokládané tři kapitoly, nýbrž jen dvě: „Zboží" a „Peníze čili prostý oběh". Zamýšlenou třetí kapitolu prvního oddílu („Kapitál") Marx z politických důvodů do prvního sešitu nepojal. Tato kapitola, která tvořila stěžejní část Marxova rukopisu z let 1857—1858, měla vyjít hned nato jako další sešit.

Proto Marx začátkem roku 1860 opět přikročil k soustavnému studiu politické ekonomie v Britském muzeu. Avšak asi po dvou měsících musel tuto práci přerušit, aby odrazil pomlouvačné útoky bonapartistického agenta Vogta (viz poznámku 14).

V srpnu 1861 začal pracovat na novém rukopise a dokončil jej v červenci 1863.

Tento rukopis o rozsahu asi 200 tiskových archů má 23 sešitů; je přímým pokračováním prvního sešitu „Ke kritice politické ekonomie" vydaného v roce 1859 a má týž název.

Převážná část rukopisu (sešity VI—XV a XVIII) pojednává o dějinách ekonomických učení. Základní text „Teorií o nadhodnotě", na němž začal pracovat v lednu až únoru 1862 a který dokončil počátkem roku 1863, zamýšlel Marx vydat později jako závěrečnou historicko-kritickou část.

Při tomto opětném kritickém rozboru buržoazního způsobu výroby a buržoazní politické ekonomie vypracoval Marx stěžejní části své teorie a v první polovině roku 1863 se rozhodl pro nové kompoziční uspořádání svého díla. Nové členění odpovídalo dřívějšímu rozvržení kapitoly „Kapitál" na tři oddíly a mělo mít čtyři knihy: I. Výrobní proces kapitálu. II. Proces oběhu kapitálu. III. Podoby celkového procesu. IV. K dějinám teorie.

Marx upustil také od svého původního záměru vydávat dílo v sešitech. Rozhodl se celou práci dokončit a teprve pak knihu vydat.

Intenzívně pokračoval v práci, zejména na té části díla, která nebyla v rukopise z let 1861—1863 dostatečně propracována. Studoval další rozsáhlou ekonomickou a technickou literaturu, statistické materiály, parlamentní dokumenty, oficiální zprávy o dětské práci v průmyslu, o životních podmínkách anglického proletariátu atd. Za dvaapůl roku (od srpna 1863 do konce roku 1865) napsal nový rozsáhlý rukopis, který je první dopodrobna vypracovanou variantou tří dílů „Kapitálu". — *27, 30, 195, 205, 228, 234, 246, 264, 266, 284, 291, 316, 318, 320, 325, 380, 381, 397, 408, 418, 496, 629, 693, 694, 763.*

[31] Míní se první světová obchodní a průmyslová výstava, která se konala v Londýně od 1. května do 15. října 1851. — *27.*

[32] Narážka na tyto knihy: Lucien de la Hodde, „La naissance de la République en Février 1848" [„Zrození republiky v únoru 1848"] a Adolph Chenu, „Les Conspirateurs" [„Spiklenci"]. Obě knihy těchto policejních agentů a provokatérů vyšly v Paříži 1850. Marxovu a Engelsovu kritickou recenzi těchto publikací viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 295—309. — *29, 495.*

[33] Marx zde cituje tvrzení „National-Zeitung" nepřesně. V „National Zeitung", čís. 41 z 25. ledna 1860, se psalo, že se Wolff postaral, aby oběžník padl do rukou hannoverské policie. Příslušný výňatek z „National-Zeitung" je citován na str. 40 tohoto svazku. (Viz též Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963 str. 471—472.) — *29.*

[34] Koncem roku 1859 podal šéf pruské politické policie Wilhelm Stieber žalobu na německého socialistu Wilhelma Eichhoffa. Eichhoff totiž uveřejňoval od 10. září do 29. října 1859 v týdeníku „Hermann" pod názvem „Stieber" seriál článků, v němž pranýřoval Stieberovu provokatérskou činnost. 16. května odsoudil berlínský soud Eichhoffa ke 14 měsícům vězení. Viz o tom též Marxův dopis Ferdinandu Lassallovi z 29. února 1860 (tento svazek, str. 544 až 551) a dopis Carlu Siebelovi z 15. května 1860 (tento svazek, str. 597 až 599).

S Hermannem Juchem se Marx sešel v prosinci 1859; Juch jej požádal o informace o kolínském procesu proti komunistům, které potřeboval k obhajobě Eichhoffa v berlínském procesu (viz Marxův dopis Engelsovi z 13. prosince 1859, Marx-Engels, Spisy, sv. 29, čes. vyd. 1969, str. 584, a tento svazek, str. 544), — *30, 36, 515, 536, 544, 597.*

[35] V příloze k čís. 28 „Allgemeine Zeitung" z 28. ledna 1860 byla otištěna prohlášení Augusta Josepha Altenhöfera (jeden z redaktorů tohoto listu) a novináře Leopolda Häfnera. Vyvraceli dosti mlhavě pomluvy, které o nich napsal Vogt ve svém hanopise „Můj proces proti ‚Allgemeine Zeitung'". — *31.*

[36] *Basilejský mír* — separátní mír uzavřený 5. dubna 1795 mezi Pruskem a Francouzskou republikou. Uzavření této mírové smlouvy a vystoupení Pruska z první protifrancouzské koalice nebyl jen důsledek vítězství francouzské armády, ale také úspěch francouzské diplomacie, která dovedla obratně využít rozporů mezi členy protifrancouzské koalice, především mezi Pruskem a Rakouskem. Po uzavření separátního míru s Pruskem se koalice začala rozpadat; 22. července 1795 podepsalo v Basileji mírovou smlouvu s Francií také Španělsko. — *31.*

[37] Koncem ledna 1860 napsal Lassalle Marxovi, že Vogtova brožura „Můj proces proti ‚Allgemeine Zeitung'" vyšla v nákladu 3000 výtisků a je už rozebrána. — *31.*

[38] Za italské války 1859 obhajoval Lassalle zasahování Napoleona III. jako „osvoboditele" do záležitostí Itálie a ztotožnil se v této otázce s Vogtovými názory. Své názory vyložil Lassalle v brožuře „Der italienische Krieg und die Aufgabe Preussens. Eine Stimme aus der Demokratie" [„Italská válka a úloha Pruska. Hlas z demokratických kruhů"], která vyšla anonymně v Berlíně počátkem května 1859. V tomto spise hájil Lassalle rovněž neutrální postoj Pruska a jiných německých států k italské válce a požadoval, aby Prusko využilo porážky Rakouska ke sjednocení Německa shora.

Italská válka — válka Francie a Sardinského království (Piemontu) s Rakouskem; trvala od 29. dubna do 8. července 1859. — *33, 497, 568, 749.*

[39] Prohlášení maloburžoazního demokrata a publicisty Julia Fröbela z 20. ledna 1860 bylo uveřejněno v „Allgemeine Zeitung" z 24. ledna 1860. Engels naráží na tento „vtip": Fröbel prohlásil, že při svých útocích proti Vogtovi ani netvrdil, ani se nedomníval, že by snad Vogt jednal *proti* svému „morálnímu a politickému přesvědčení", když pracoval pro Ludvíka Bonaparta, a ironicky k tomu poznamenal, že však nechápe, co tím chce Vogt získat, když dokazuje, že *neděl*á agenta „z vlastní záliby", protože jedině v této sympatii by se dala spatřovat polehčující okolnost, kdežto takto zbývají jako motiv činu už jen „vnější pohnutky" (tedy pouze podplacení).

Lassalle tento „vtip" vůbec nepostřehl a ve svém dopise z konce ledna 1860 to komentoval tak, že je „neuvěřitelně nechutné a odporné... hledat v podplacení ‚polehčující vnější pohnutku'". — *33.*

[40] *Habent sua fata libelli* (knihy mají své osudy), Maurus Terentianus, „De litteris, syllabis, metris", verš 1286. — *33.*

[41] Engels míní patrně připojení Savojska a Nizzy k Francii po skončení italské války 1859 (viz poznámku 38). Tato anexe odhalila dobyvačné plány Napoleona III. — *34.*

[42] V Dundee (Skotsko) bydlel Peter Imandt (viz též tento svazek, str. 30). — *34.*

[43] Jde tu o Marxovo prohlášení redaktorovi „Free Press", v němž usvědčuje maloburžoazního demokrata Blinda ze lži. Ve „Free Press" nebylo uveřejněno, vyšlo však anglicky jako zvláštní leták s datem 4. února 1860 a pod názvem „Proces proti augsburské ‚Allgemeine Zeitung'" (text letáku viz Marx-Engels Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 737—739). V některých dopisech říká Marx tomuto prohlášení „anglický oběžník" nebo „oběžník proti Blindovi". — *35.*

[44] Marx má na mysli dopis Gustava Adolfa Techowa Alexandru Schimmelpfennigovi z 26. srpna 1850. Viz o tom Marxův dopis justičnímu radovi Weberovi z 3. března 1860 (tento svazek, str. 556—568) a Marxův pamflet „Pan Vogt" (Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 475—498). — *36, 71, 512, 519, 553, 618.*

[45] Lüning uveřejnil v „Neue Deutsche Zeitung" z 22., 23., 25. a 26. června 1850 recenzi o vyšlých čtyřech číslech časopisu „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue". Zvláštní pozornost věnoval Marxovým „Třídním bojům ve Francii 1848—1850", přičemž překroutil Marxovy názory na diktaturu proletariátu. Viz též Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 352 a 353. — *36.*

[46] Míní se Vogtův článek „Zur Warnung" [„Výstraha"] datovaný 23. května 1859. Byl otištěn v příloze listu „Schweizer-Handels-Courier", čís. 150 z 2. června 1859, který vycházel v Bielu. Článek velmi hrubě pomlouval Marxe a jeho stoupence a Vogt na něm později založil svůj hanopis „Můj proces proti ‚Allgemeine Zeitung'". — *36.*

[47] Od 16. února do 25. března 1860 byl Marx u Engelse v Manchesteru, kde spolu s Wilhelmem Wolffem projednali své vystoupení v tisku proti Vogtovi. — *36, 52, 499.*

[48] 3. února 1860 vyšla v „Times" zpráva o Vogtově probonapartovském vystoupení v souvislosti s chystanou francouzskou anexí Savojska a Nizzy. Viz o tom též Engelsovu brožuru „Savojsko, Nizza a Rýn" (Marx-Engels, Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, str. 636—637) a Marxův pamflet „Pan Vogt" (tamtéž, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 592). — *36, 39.*

[49] Marx se pokoušel přimět maloburžoazního demokrata Karla Blinda, aby se přiznal k autorství anonymního letáku „Zur Warnung" [„Výstraha"], uveřejněného 18. června 1859 v týdeníku „Volk" a 22. června v augsburské „Allgemeine Zeitung". V letáku byl Karl Vogt napaden jako podplacený bonapartistický agent. Ve svém pamfletu „Můj proces proti ‚Allgemeine Zeitung'" označil pak Vogt za autora letáku Karla Marxe. V Blindově osobě pranýřoval Marx zbabělost představitelů maloburžoazní demokracie, kteří se neodvažovali vystoupit proti bonapartismu a jeho agentům veřejně. Podrobnosti viz v Marxových dopisech justičnímu radovi Weberovi z 13. a 24. února 1860 (tento svazek, str. 504—505 a 521—529) a v pamfletu „Pan Vogt" (Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 509—529). — *34, 49, 618, 627.*

[50] *Svaz komunistů*, první mezinárodní komunistická organizace proletariátu, byl založen pod vedením Marxe a Engelse počátkem června 1847 v Londýně

a existoval do roku 1852. Viz Bedřich Engels, „K dějinám Svazu komunistů" (Marx-Engels, Spisy, sv. 21, čes. vyd. 1967, str. 238—256). — *38, 75, 458, 507, 534, 545, 554, 556.*

[51] Míní se „Provolání kolínského ústředního výboru ke Svazu komunistů" z 1. prosince 1850 („Die Centralbehörde an den Bund"), které vypracovali Marxovi a Engelsovi stoupenci, především Heinrich Bürgers. Při zatýkání členů Svazu komunistů (viz poznámku 2) padl tento dokument do rukou saské policie a byl uveřejněn v červnu 1851 v „Dresdner Journal und Anzeiger" a v „Kölnische Zeitung". Engels o tom informoval Marxe v dopise z 27. června 1851 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 27, čes. vyd. 1968, str. 314 až 315). — *38, 40.*

[52] Wilhelm Wolff vyvrátil ve svém prohlášení výmysl Karla Vogta a „National-Zeitung", že sepsal v Londýně spěšný oběžník německým proletářům a že jej zároveň předal hannoverské policii. Wolffovo prohlášení ze 6. února 1860 bylo uveřejněno v berlínské „Volks-Zeitung", v augsburské „Allgemeine Zeitung" a v hamburské „Reform". Marx je cituje v pamfletu „Pan Vogt" (Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 472). — *39, 512.*

[53] 6. února 1860 vyšel v londýnském deníku „Daily Telegraph" článek Karla Abela „The Journalistic Auxiliaries of Austria" [„Novinářští pomahači Rakouska"]; článek byl anonymní a opakoval Vogtovy pomluvy, otištěné předtím v „National-Zeitung". Viz o tom Marxův dopis justičnímu radovi Weberovi z 24. února 1860 (tento svazek, str. 537—539) a pamflet „Pan Vogt" (Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 643—647).

Marx se zprvu domníval, že autorem článku je jakýsi Meier; teprve z dopisu Eduarda Fischela z 30. května 1860 se dověděl, že berlínským dopisovatelem „Daily Telegraph" je dr. Karl Abel (viz tento svazek, str. 600). — *42, 45, 46, 519, 593.*

[54] *Pekelníci*, v originále „Schwefelbande" (doslova „Sirná banda") — původně název studentského sdružení na jenské universitě v sedmdesátých letech 18. století; mělo špatnou pověst pro skandály, které vyvolávali jeho členové; později se výrazu „Schwefelbande" začalo používat ve smyslu „banda darebáků", „banda výtržníků".

Ve svém hanopise „Můj proces proti ‚Allgemeine Zeitung'" nazývá Vogt „Pekelníky" Marxe a jeho stoupence. Podrobněji o „Pekelnících" viz v Marxově pamfletu „Pan Vogt" (Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 428—437) a v Marxově dopise justičnímu radovi Weberovi z 24. února 1860 (viz tento svazek, str. 533 a 534). — *42, 46, 63, 92, 211, 505, 553, 618.*

[55] Wiehovo affidavit cituje Marx v pamfletu „Pan Vogt" (Marx-Engels, Spisy,

sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 526—527) a v dopise Ferdinandu Freiligrathovi z 8. února 1960 (viz tento svazek, str. 500—502). — *43.*

[56] Engelsova brožura „Savojsko, Nizza a Rýn" vyšla anonymně v dubnu 1860 v Berlíně v Behrendově nakladatelství (viz též poznámku 506). — *45.*

[57] Článek v „Daily Telegraph" vyšel v pondělí 6. února 1860 (viz též poznámku 53). — *45.*

[58] Dopis Ferdinanda Lassalla Marxovi z konce ledna 1860. — *46.*

[59] *Dopis Schilyho* cituje Marx v pamfletu „Pan Vogt" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1963, str. 442—445). — *46.*

[60] O *Bürstenheimských* viz Marxův dopis justičnímu radovi Weberovi z 24. února 1860 (tento svazek, str. 533—534) a pamflet „Pan Vogt" (Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 438—446). — *46, 234, 505.*

[61] Dopis Petera Imandta s informacemi o „Pekelnících" a „Bürstenheimských" cituje Marx v pamfletu „Pan Vogt" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 441). — *46.*

[62] 6. února 1860 uspořádal Německý dělnický vzdělávací spolek v Londýně (viz poznámku 3) banket k dvacátému výročí svého založení. Slavnosti se zúčastnil na zvláštní pozvání i Marx. O rezoluci proti Vogtovým pomluvám viz též Marxův pamflet „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 661. — *47, 540, 559.*

[63] Ve svém dopise z konce ledna 1860 napsal Lassalle Marxovi, že by neměl udržovat stranické styky s Wilhelmem Liebknechtem, protože Liebknecht je dopisovatelem augsburské „Allgemeine Zeitung". — *47, 495.*

[64] V polovině června 1850 navrhl Marx prostřednictvím solingenského dělníka Kleina předákům kolínského kraje Svazu komunistů (viz poznámku 50), aby přijali Ferdinanda Lassalla za člena Svazu. 18. června napsal Marxovi Peter Gerhart Röser, jeden z předáků kolínského kraje, že kolínští komunisté nemohou Lassalla do Svazu přijmout, protože „stále ještě vyznává aristokratické zásady a není pro všeobecné blaho dělníků zanícen tak, jak by měl být".

O obviněních, která vznesli proti Lassallovi düsseldorfští dělníci (Marxovi je tlumočil socialista Gustav Levy), viz Marxův dopis Engelsovi z 5. března 1856 (Marx-Engels, Spisy, sv. 29, čes. vyd. 1969, str. 37—39). — *47.*

[65] Karl Blind byl členem *Společnosti přátel vlasti;* tato republikánská společnost

německých emigrantů v Londýně existovala v padesátých a šedesátých letech; jejími členy byli Ferdinand Freiligrath, Fidelio Hollinger a jiní. — *48.*

[66] Sazeč A. Vögele učinil 11. února 1860 místopřísežné prohlášení, jímž v podstatě potvrdil, že autorem letáku „Výstraha" (viz poznámku 49), byl Karl Blind. Toto prohlášení cituje Marx v pamfletu „Pan Vogt" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 715—716). — *49, 56, 549.*

[67] V pamfletu „Pan Vogt" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 526 a 716) a v dopise Freiligrathovi z 8. února 1860 (viz tento svazek, str. 501) napsal Marx šest *týdnů* místo šest *měsíců*. — *50.*

[68] Myslí se účet vydavatelství „Free Press" za vytištění Marxova letáku „Proces proti augsburské ‚Allgemeine Zeitung'" (viz poznámku 43). — *54, 569.*

[69] Marx zřejmě ještě nevěděl, že „Kölnische Zeitung" — současně s berlínskou „Volks-Zeitung" — uveřejnila jeho „Prohlášení redakcím německých novin" v čís. 41 z 10. února 1860. Text tohoto prohlášení viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 740—741. — *55.*

[70] Míní se dopis Sigismunda Borkheima Marxovi z 12. února 1860 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 429—432); o „Pekelnících" viz poznámku 54. — *56.*

[71] V „Daily Telegraph" z 15. února 1860 prohlásil Karl Heinrich Schaible, Blindův přítel, že autorem letáku „Výstraha" (viz poznámku 49) je on. Viz o tom Marxův dopis justičnímu radovi Weberovi z 24. února 1860 (tento svazek, str. 525) a Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 527—529. — *58, 512, 549, 569.*

[72] Míní se Blindovo prohlášení z 3. listopadu 1859, uveřejněné v „Allgemeine Zeitung", čís. 313 z 9. listopadu 1859 (viz tento svazek str. 523, a Marx-Engels Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 523). — *58.*

[73] V souvislosti s úmrtím svého otce byl Engels od 23. března do 6. dubna 1860 v Barmenu. — *59, 650.*

[74] Na Marxovu žádost odjel Carl Siebel na jaře 1860 do Paříže a do Ženevy, kde s pomocí Johanna Philippa Beckera a Georga Lommela obstaral rozličné materiály a informace, které Marx potřeboval pro svůj polemický spis proti Vogtovi. — *61.*

[75] Marx odcestoval do Zalt-Bommelu v Holandsku ke svému strýci Lionu Philipsovi až 28. února 1861. — *61.*

[76] Liebknechtův dopis Marxovi z 28. března 1860. Kromě toho Liebknecht Marxe žádal, aby mu zprostředkoval místo dopisovatele některých amerických novin. — *61.*

[77] Carl Siebel, „Religion und Liebe. Roman aus dem Tagebuche eines Anonymen" [„Náboženství a láska. Román z deníku jednoho anonyma"], Hamburk 1860. Kniha vyšla bez uvedení autora. — *64.*

[78] O tomto Lommelově materiálu viz též v Marxově pamfletu „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 471. — *65.*

[79] Lassallův dopis Marxovi ze 16. dubna 1860. Poštovní razítko místa určení. Název Lassallova článku zní: „Fichte's politisches Vermächtniss und die neueste Gegenwart" [„Fichtův politický odkaz a nejnovější přítomnost"]. Článek byl uveřejněn v almanachu „Demokratische Studien" [„Demokratické studie"], Hamburk 1860, str. 59—96. Almanach vydal v nakladatelství Otto Meissnera Ludwig Walesrode. — *65.*

[80] „Papers relating to proposed Annexation of Savoy and Nice to France and Memorial on the Relations between Switzerland and Savoy as a Neutral" [„Dokumenty týkající se zamýšlené anexe Savojska a Nizzy k Francii a pamětní spis o vztazích Švýcarska a neutrálního Savojska"], 3 díly, Londýn 1860.

Modré knihy (Blue Books) — všeobecný název pro publikace materiálů anglického parlamentu a diplomatických dokumentů ministerstva zahraničních věcí. Modré knihy, nazývané tak podle modrých desek, vycházejí v Anglii od 17. století a jsou hlavním oficiálním pramenem hospodářských a diplomatických dějin této země. — *66, 303.*

[81] *Kusý parlament* frankfurtského Národního shromáždění ve Stuttgartu. Po odchodu konzervativních poslanců a velké části liberálních poslanců hrozilo frankfurtskému Národnímu shromáždění, že bude rozehnáno. Proto přesídlilo počátkem června 1849 do Stuttgartu. Tento „kusý" parlament byl 28. června rozehnán württemberským vojskem. Na 25. června bylo svoláno do Karlsruhe ještě jedno zasedání, ale to se již nekonalo. — *66.*

[82] Georg Lommel, „Hinter den Coulissen" [„Za kulisami"]. Historicko-politické obrazy z nového věku. První díl. Od října 1847 do května 1848. Ženeva a New York 1859. — *67, 136, 154, 237, 582, 586.*

[83] Viz o tom též Marxův pamflet „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 664—665). — *69.*

[84] Viz o tom též Marxův pamflet „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14. čes. vyd. 1963, str. 595—597. — *70.*

[85] O stanovisku časopisů „Baltische Monatsschrift" a „Strassburger Correspondent" píše Marx v článku „Garibaldi na Sicílii. — Události v Prusku" (Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 82—83). — *70.*

[86] Dopis Eduarda Fischela Marxovi z 2. května 1860. Fischel navrhuje Marxovi, aby spolupracoval s chystaným novým listem. Viz o tom též Marxovy dopisy Fischelovi z 8. května a 1. června 1860 (tento svazek, str. 596—600 a poznámka 602). — *71.*

[87] Dopis Bertalana Szemera Marxovi z 5. května 1860. Szemere sděluje Marxovi, že ve francouzském a anglickém tisku vyšly anonce na jeho brožuru „La Question hongroise (1848—1860)" [„Uherská otázka (1848—1860)"], Paříž 1860. Viz také poznámku 491. — *71.*

[88] *Badinguet* — přezdívka Napoleona III; vznikla z toho, že roku 1846 uprchl z vězení převlečen za zedníka a pod falešným jménem Badinguet. — *71, 88, 99, 264.*

[89] Dopis Karla Emmermanna Victoru Schilymu z 29. dubna 1860 s dovětkem Friedricha von Beusta z 1. května 1860. Oba dopisy obsahují pomlouvačné výpady proti Marxovi. Beust ve svém dovětku říká, že „Marx a jeho přívrženci uměli právě tak dobře krotit vášně jako K. Vogt a jiní". — *71.*

[90] Podstatnou část Bermbachova dopisu cituje Marx ve svém dopise Engelsovi z 20. července 1852 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 28, čes. vyd. 1968, str. 111 až 112). — *75.*

[91] V dubnu 1860 vypuklo na Sicílii lidové povstání proti neapolskému králi Františku II. pod heslem sjednocení Itálie. V Palermu a Messině bylo povstání krutě potlačeno. Značná část povstalců však nesložila zbraně a brzy nato se připojila ke Garibaldiho dobrovolníkům, kteří se vylodili na Sicílii v květnu 1860. O událostech na Sicílii viz Marxovy články „Sicílie a Sicilané" a „Garibaldi na Sicílii. — Události v Prusku". (Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 68—70 a 79—83). — *75.*

[93] Karl Grün, „Louis Napoleon Bonaparte, die Sphinx auf dem französischen Kaiserthron" [„Ludvík Napoleon Bonaparte, sfinga na francouzském císařském trůnu"], Hamburk 1860. — *77, 597.*

[93] Asi 12. května 1860 odjel Engels ke své těžce nemocné matce do Barmenu.

Cestou se zastavil nakrátko v Londýně u Marxe. Vrátil se 25. května. — *78, 613.*

[94] Lassallův dopis Marxovi z 24. května 1860. Lassalle se v něm vyjádřil velmi neuctivě o Eduardu Fischelovi a dotazoval se Marxe, jaké s ním udržuje styky. Dále navrhoval Marxovi, aby přijel do Berlína a svědčil proti Stieberovi u odvolacího soudu v procesu s Wilhelmem Eichhoffem (viz poznámku 34). Marxovu odpověď na Lassallův dopis viz tento svazek, str. 602—612. —*79, 80.*

[95] Temný Herakleitos — myslí se Ferdinand Lassalle. Narážka na Lassallův spis „Die Philosophie Herakleitos des Dunklen von Ephesos" [„Filosofie Herakleita Temného z Efesu"], Berlín 1858. — *80, 196.*

[96] V originále *crapauds* — ironické označení členů francouzského Konventu, kteří měli svá místa v nejnižší části zasedacího sálu a obyčejně hlasovali ve prospěch vlády, též přezdívka Francouzů vůbec. Marx a Engels používají ve svých dopisech tohoto výrazu velmi často ve smyslu „filistr", a to obvykle pro francouzské maloměšťáky, dále pak jako přezdívky pro francouzské emigranty, kteří se po porážce revoluce z roku 1848 a po státním převratu z roku 1851 ve Francii usadili na ostrově Jersey a v Londýně. — *81, 196, 347, 375.*

[97] Georg Lommel Marxovi z 28. května 1860. Lommel sděluje, že posílá Marxovi zásilku s materiály o Vogtovi. — *82, 85, 98, 101, 615.*

[98] 16. a 17. června 1860 se v Baden-Badenu setkali pruský princ regent Vilém a jiní němečtí panovníci s Napoleonem III. Viz o tom Marxův článek „Zajímavosti z Pruska" (Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 89—94). — *85, 103.*

[99] Zmíněná brožura Edmonda Abouta vyšla 15. června 1860. Původně se nazývala „Napoléon III et la Prusse" [„Napoleon III. a Prusko"], ale vzhledem ke schůzce v Baden-Badenu (viz poznámku 98) musela být přejmenována na „La Prusse en 1860" [„Prusko v roce 1860"]. — *86, 87, 164, 616.*

[100] Na zasedání pruské poslanecké sněmovny 12. května 1860 pranýřoval poznaňský poslanec Władysław Niegolewski provokativní činnost pruských policejních úředníků v Poznaňsku. — *86.*

[101] Tento dopis vyšel poprvé bez básně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. II, Stuttgart 1913. — *87.*

[102] Engels tu cituje starodánskou lidovou baladu „Elveskud" [„Dcera krále vil"]. V originále má píseň ještě další 2 sloky. Do němčiny ji přeložil Johann Gott-

fried Herder a nazval ji „Erlkönig" [„Král duchů"]. Herderův velmi volný překlad zhudebněný Carlem Loewem byl velmi populární. Nelze doložit, že by báseň přeložil Uhland.

Engels ve svém dopise Marxovi uvádí báseň jen ve starodánském originále. Autorem českého překladu je Jaroslav Bílý. — *87.*

[103] Engels vyplnil Marxovu prosbu až později. Asi 24. července 1860 napsal článek „Britské obranné stavby" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 118—122) a 8. srpna článek „Garibaldiho tažení" (tamtéž, str. 144—147).

Soudě podle Engelsova dopisu Marxovi z 26. června 1860 (viz tento svazek, str. 94), článek o indickém obchodu Engels zřejmě nenapsal. Marx sám pojednal stručně o této otázce v článku „Britský obchod" (Spisy, sv. 15, str. 98—102). — *92.*

[104] *O vojenském významu Čech* viz Marxův pamflet „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 546—550. — *91.*

[105] Elard Biscamp, „Der Reichsregent" [„Říšský regent"], v listu „Das Volk" ze 14. května 1859. — *92.*

[106] Justiční rada Weber Marxovi z 22. června 1860. Sděluje, že královský městský soud v Berlíně zamítl 8. června 1860 Marxovu žalobu na „National-Zeitung". Viz o tom Marxův pamflet „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 667 a n. — *93, 96.*

[107] Vogtův proces proti „Allgemeine Zeitung" se konal v bavorském městě Augsburgu (viz také poznámku 21). — *93.*

[108] V almanachu „Demokratische Studien" z roku 1860 vyšel kromě Lassallovy stati o Fichtovi (viz poznámku 79) také Vogtův článek „Ein Blick auf das jetzige Genf" [„Pohled na dnešní Ženevu"]. — *95, 96.*

[109] Původně Marx hodlal vydat svůj pamflet proti Vogtovi u hamburského nakladatele Otto Meissnera. — *95, 96, 99.*

[110] *„Ještě jsou v Berlíně soudci"* — narážka na údajný výrok legendárního mlynáře ze Sanssouci. Mlynář prý tak odpověděl pruskému králi Bedřichu II., když ten na něm chtěl, aby dal zbořit svůj mlýn a udělal tak místo pro stavbu zámku Sanssouci. — *97, 107.*

[111] Karl Vogt, „Studien zur gegenwärtigen Lage Europas" [„Studie o současné situaci v Evropě"], Ženeva 1859, str. 64 a 32—33. Marxovu kritiku těchto Vogtových výroků viz v pamfletu „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 538—539 a 558—559. — *99.*

[112] Ironická narážka na titul knihy německého fyziologa Louise Büchnera „Kraft und Stoff" [„Síla a látka"], která vyšla roku 1855. Büchner byl stejně jako Vogt vulgární materialista. — *99.*

[113] O tomto Garibaldiho dopise viz Marxův článek „Zajímavosti ze Sicílie. — Garibaldiho spor s La Farinou. — Garibaldiho dopis" (Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 114—117). — *100.*

[114] 23. července napsal Marx sám článek o událostech na Sicílii (viz předešlou poznámku).

O pruské armádní reformě viz poznámku 18. Článek na toto téma Engels tehdy patrně nenapsal. — *101.*

[115] V červenci 1860 byl Giuseppe La Farina, emisar piemontského ministerského předsedy Cavoura, vykázán ze Sicílie. Podrobnosti viz v Marxově článku „Zajímavosti ze Sicílie. — Garibaldiho spor s La Farinou. — Garibaldiho dopis" (Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 114—117). — *101.*

[116] 12. července 1860 uvedl liberál Alexander Kinglake v Dolní sněmovně řadu faktů svědčících o tom, jaký je skutečný smysl politiky Napoleona III. v Itálii. Zejména uvedl, že za rozhovorů o uzavření mírové smlouvy ve Villafrance nabízel Napoleon III. Rakušanům Lombardii, zaváží-li se zachovat neutralitu v případě, že se Francie pokusí obsadit provincie na levém břehu Rýna. Viz o tom také Marxův pamflet „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 568.

Ve Villafrance byla na schůzce Napoleona III. a Františka Josefa I. ukončena italská válka (srov. poznámku 38) podepsáním předběžné mírové smlouvy mezi Francií a Rakouskem 11. července 1859. Tímto nečekaným aktem zaskočil Ludvík Napoleon svého italského spojence. — *103, 375.*

[117] „Report of the commissioners appointed to consider the defences of the United Kingdom; together with the Minutes of Evidence and Appendix" [„Zpráva komise pověřené prozkoumáním obranných zařízení Spojeného království; s protokoly výpovědí a přílohou"], Londýn 1860. Tato zpráva byla předložena anglickému parlamentu k posouzení v červenci 1860. — *105.*

[118] Kromě článku „Britské obranné stavby" napsal Engels koncem července 1860 ještě článek „Mohl by Londýn padnout do rukou Francouzům?", který byl otištěn v listu „New-York Daily Tribune", čís. 6021 z 11. srpna 1860 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 128—133). — *105.*

[119] „Le Moniteur universel" z 15. července 1860 uveřejnil v rubrice „Zprávy ze zahraničí.—Anglie" o Kinglakově řeči v Dolní sněmovně (viz poznámku 116)

jen krátkou zprávu, v níž nebyla o odhalení politiky bonapartistické vlády v Itálii ani zmínka. — *105.*

[120] Zmíněný nález královského komorního soudu z 11. července 1860 cituje Marx v pamfletu „Pan Vogt" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 678—679). — *106.*

[121] Od konce října 1860 až do první poloviny ledna 1861 napsal Engels seriál článků „Dějiny rýhované pušky", ve kterém sledoval vývoj ruční střelné zbraně. Seriál byl uveřejněn v osmi číslech časopisu „The Volunteer Journal, for Lancashire and Cheshire" v době od 3. listopadu 1860 do 19. ledna 1861 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 221—251).

„*The Volunteer Journal, for Lancashire and Cheshire*" — anglický vojenský týdeník, který vycházel v Manchesteru v letech 1860—1862. Engels spolupracoval s tímto listem od srpna 1860 do března 1862. — *107.*

[122] Míní se Garibaldiho tažení v létě 1860 za osvobození jižní Itálie od panství neapolské bourbonské dynastie (viz také následující poznámku). — *109.*

[123] Kolem 1. září 1860 napsal Engels článek „Garibaldiho postup" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 175—179) a začátkem září článek „Garibaldi v Kalábrii" (tamtéž, str. 180—182). O Istvánu Türrovi a o marných pokusech Francouzů využít Türra jako nástroje k ovlivnění Garibaldiho napsal Marx sám v článku „Pruské záležitosti. — Prusko, Francie a Itálie" (tamtéž, str. 206—210). — *109.*

[124] Koncem srpna a začátkem září napsal Marx na tato témata dva články pro „New-York Daily Tribune": „Ceny obilí. — Evropské finance a válečné přípravy. — Východní otázka" a „Britský obchod" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 169—174 a 183—187). — *112.*

[125] Poslední větu dovětku připojil Marx ve čtvrtek 2. září 1860. V rukopise je tato věta pod datem. — *112.*

[126] Karl Wilhelm Eichhoff, „Berliner Polizei-Silhouetten" [„Berlínské policejní siluety"], Berlín 1860. — *115, 117, 119, 630, 644.*

[127] V září 1860 se objevily v tisku zprávy o chystané schůzce rakouského císaře, ruského cara a pruského prince regenta. Schůzka se uskutečnila v říjnu 1860 ve Varšavě. Pokus o sblížení Rakouska, Pruska a Ruska byl diktován snahou zabránit sjednocení Itálie a čelit zahraniční politice Napoleona III., který podporoval sardinského krále Viktora Emanuela II. Viz o tom rovněž Marxův článek „Rusko využívá Rakouska. — Varšavská schůzka" (Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 202—205). — *115, 179.*

[128] V červnu až červenci 1849 se Engels zúčastnil revolučních bojů ve Falci a Bádensku. Podrobněji o tom viz Engelsovu práci „Německá kampaň za říšskou ústavu" (Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 133—225). — *118, 623.*

[129] Svůj článek „Přehlídka anglických dobrovolnických střelců" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 161—168), otištěný v „Allgemeine Militär--Zeitung", přeložil Engels do angličtiny a s nepatrnými změnami jej uveřejnil v anglickém vojenském týdeníku „The Volunteer Journal, for Lancashire and Cheshire". Později vyšel článek též ve sborníku „Essays addressed to Volunteers" [„Články pro dobrovolníky"] (srov. poznámku 186). — *118, 131.*

[130] Charles Anderson Dana Marxovi z 8. září 1860. Dana žádal Marxe, aby mu spěšně poslal článek o válečném loďstvu pro „New American Cyclopaedia". „*The New American Cyclopaedia*" [„Nová americká encyklopedie"] vyšla v 16 svazcích v letech 1859—1863; vydala ji skupina pokrokových amerických novinářů a vydavatelů seskupených kolem listu „New-York Daily Tribune".

Marxova a Engelsova spolupráce s „New American Cyclopaedia" trvala od července 1857 do října 1860. Stati, které pro tuto encyklopedii napsali, viz v Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963. — *120, 651, 660.*

[131] Viz o tom též Marxův článek „Pruské záležitosti. — Prusko, Francie a Itálie" (Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 206—210). — *121.*

[132] Sigismund Ludwig Borkheim, „Napoleon III. und Preussen. Antwort eines deutschen Flüchtlings auf ‚Preussen in 1860' von Edmond About" [„Napoleon III. a Prusko. Odpověď německého emigranta na ‚Prusko v roce 1860' Edmonda Abouta"], Londýn 1860. — *121.*

[133] Quirinal — jeden ze sedmi římských pahorků, kde bylo letní sídlo papeže; od roku 1870 sídlo italských králů. — *124.*

[134] Od pádu Římské republiky v roce 1849 až do roku 1870 byl Řím obsazen francouzským vojskem. — *125.*

[135] Otto Wigand Marxovi z 20. března 1852. Wigand zde označil vydání „Osmnáctého brumairu" za „riziko, které by na sebe vzal vůči státu" a které je „v tomto případě naprosto zbytečné". — *127.*

[136] Myslí se úvodník listu „Times", čís. 23 739 z 1. října 1860, který pojednával o událostech v Itálii. — *128.*

[137] O Kossuthově dopisu Garibaldimu viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 209. — *128.*

[138] 1. října 1860 porazil Garibaldi u Volturna armádu neapolského krále Františka II. Tímto vítězstvím bylo v podstatě ukončeno osvobození jižní Itálie. — *131, 133.*

[139] „The Times" uveřejnily 24. září 1860 výňatek z Engelsova článku „Přehlídka anglických dobrovolnických střelců" pod názvem „A German Account of the Volunteers" [„Německé hodnocení dobrovolníků"]. — *131.*

[140] Tyto údaje o Garibaldiho původu nebyly potvrzeny. — *132.*

[141] Adolph Kolatschek, „Die Juchheisten" [„Hopsahejsisté"]. Článek vyšel v „Stimmen der Zeit", druhý svazek, červenec—prosinec 1860. Výňatek z něho cituje Marx v pamfletu „Pan Vogt" (Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 725). — *132, 137, 140.*

[142] August Brass, „Was Noth ist. Eine politische Studie" [„Co je třeba. Politická studie"], Ženeva 1860. — *133.*

[143] 5. října 1860 zamítl Nejvyšší soud v Berlíně stížnost, kterou podal Marxův právní zástupce, justiční rada Weber, proti rozhodnutí Královského komorního soudu ve věci Marxovy žaloby proti „National-Zeitung". (Viz poznámku 14 a pamflet „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 690—691.) — *134.*

[144] Marx svůj úmysl napsat brožuru „On Prussian Justice" [„O pruské justici"] neuskutečnil. — *134, 633.*

[145] Viz Marxův pamflet „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 655—691. — *135.*

[146] Nemáme zjištěno, zda se tento Engelsův dopis dochoval. — *136.*

[147] Georg Lommel zaslal Marxovi své prohlášení datované 5. dubna 1860 spolu s dopisem ze 13. dubna 1860. Úryvek z Lommelova dopisu cituje Marx v pamfletu „Pan Vogt" (Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 471). — *136.*

[148] Německý publicista Ludwig Bamberger byl autorem anonymní brožury „Juchhe nach Italia!" [„Hopsa hejsa do Itálie!"], která vyšla Vogtovým nákladem 1859. Zmíněný pasus o Bambergerovi v „Panu Vogtovi" viz v Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 646—647.

Citát o „komunistech na půl žoldu" je z Bambergerova článku „Des Michael Pro Schriftenwechsel mit Thomas Contra, aus dem Jahre 1859"

[„Korespondence Michaela Pro s Tomášem Proti, z roku 1859"], který byl uveřejněn v „Demokratische Studien", Hamburk 1860. — *137.*

[149] O noticce v „Manchester Guardian" z 12. listopadu 1860 viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 724. — *138.*

[150] Pravděpodobně se tu Marx přepsal a místo „o Prusku" napsal „o Polsku". Zřejmě míní článek „Pruské záležitosti. — Prusko, Francie a Itálie". — *140.*

[151] Marx přiložil asi k tomuto dopisu opis svého „Prohlášení" z 24. listopadu 1860, které zaslal redakci listu „Reform". Poslal je také do „Volks-Zeitung" a „Allgemeine Zeitung". „Allgemeine Zeitung" uveřejnila „Prohlášení" v příloze k čís. 336 z 1. prosince 1860 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 747—748). — *142.*

[152] Tyto teze vyslovil Hegel ve „Wissenschaft der Logik" [„Logika jako věda"], první díl, první oddíl, a v „Encyclopädie der philosophischen Wissenschaften" [„Encyklopedie filosofických věd"], první díl: Logika, §§ 87 a 88. — *144.*

[153] Tento Engelsův článek není k dispozici. Nebylo zjištěno, zda ho redakce „New-York Daily Tribune" uveřejnila. — *149.*

[154] Koncem ledna 1861 napsal Engels článek „Francouzské ozbrojené síly". Článek byl původně určen pro „New-York Daily Tribune", pak ho Engels přepracoval pro „Volunteer Journal, for Lancashire and Cheshire", kde byl otištěn v čís. 22 z 2. února 1861 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 267—270). — *149.*

[155] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 513. — *150.*

[156] Ve svém článku „Le procès de M. Vogt avec la Gazette d'Augsbourg" [„Proces pana Vogta proti ‚Augsburger Zeitung' "], který vyšel 15. února 1860 v časopisu „Revue contemporaine", nazývá Edouard Simon Engelse „neustále zaměstnaným policejním špiclem". Simon použil ve svém článku hodně citátů z dopisu Gustava Techowa (viz poznámku 44). — *151.*

[157] Verš z díla Johanna Fischarta „Geschichtklitterung und Aller Praktik Grossmutter" [„Vypsání dějin a Babička všech pranostik"], třetí kapitola. — *151.*

[158] Ferdinand Freiligrath, „Zur Schillerfeier. 10. November 1859. Festlied der Deutschen in London" [„K Schillerovým oslavám. 10. listopadu 1859. Hymnus Němců v Londýně"]. — *152, 164.*

[159] Tento Engelsův článek není k dispozici. Nebylo zjištěno, zda ho redakce „New-York Daily Tribune" uveřejnila. — *153.*

[160] Zde a v následujících odstavcích dopisu se mluví o anoncích Marxova pamfletu „Pan Vogt". — *153.*

[161] Po svém vypovězení z Kolína n.R. musel Marx nechat svou knihovnu u Rolanda Danielse. Dochoval se soupis knih ponechaných u Danielse s Marxovými poznámkami. Po Danielsově zatčení v roce 1851 se některé knihy ztratily. Zbylé knihy byly za přispění Carla Siebela poslány do Londýna. — *155, 174, 184, 192, 640.*

[162] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, stv. 727—728 a tento svazek, str. 163-164. — *155.*

[163] Barthélemy de Szemere, „La Question hongroise (1848—1860)" [„Uherská otázka (1848—1860)"], Paříž 1860. — *156, 571, 579, 613.*

[164] Marx má pravděpodobně na mysli Engelsovy články, o nichž se zmiňuje v dopisech z 5. a 12. prosince 1860 (viz tento svazek, str. 149 a 153); není zjištěno, zda se dochovaly. — *158.*

[165] Ferdinand Lassalle, „Das System der erworbenen Rechte. Eine Versöhnung des positiven Rechts und der Rechtsphilosophie" [„Systém nabytých práv. Smíření pozitivního práva a právní filosofie"], ve 2 dílech, Lipsko 1861. — *161, 187, 205, 211, 215, 228, 232, 235, 242, 246, 254, 258, 259, 678, 682, 683, 686, 693, 711.*

[166] V listu „Genfer Grenzpost", jehož redaktorem byl August Brass, vyšla v čís. 12 z 22. prosince 1860 nakladatelská anonce Marxova pamfletu „Pan Vogt" s uvedením názvů jednotlivých kapitol. — *163.*

[167] V listu „Reform", čís. 148 z 10. prosince a čís. 152 z 19. prosince 1860, vyšly dvě malé noticky o Marxově „Panu Vogtovi". V příloze k čís. 150 z 15. prosince a v čís. 152 z 19. prosince 1860 byly uveřejněny nakladatelské anonce „Pana Vogta" s uvedením názvů jednotlivých kapitol. — *163.*

[168] Marx a Engels měli k dispozici ještě část nákladu bostonského vydání (1853) Marxova pamfletu „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 443—508) a několik exemplářů Marxova spisu „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 137—238), které dali do prodeje knihkupci Albertu Petschovi. — *168, 237.*

[169] Eduard Meyen uveřejnil svůj článek „Die neue Denunziation Karl Vogt's durch K. Marx" [„Nová denunciace Karla Vogta K. Marxem"] v čís. 155 a 156 listu „Freischütz" z 27. a 29. prosince 1860 a v čís. 1 tohoto listu z 1. ledna 1861. Meyen se v něm pokoušel vyvrátit Marxovo tvrzení, že Vogt je bonapartistický agent, aniž by uvedl nějaké důkazy. — *168, 170, 172, 640.*

[170] *Změna na trůně* nastala v Prusku, kde v lednu 1861 nastoupil Vilém I. *Rakouskou revoluci* míní Marx vnitropolitickou krizi, která zachvátila habsburskou monarchii v důsledku prudkého národně osvobozeneckého boje národů v Rakousko-Uhersku koncem padesátých let 19. století. Vláda proto učinila v posledních měsících roku 1860 národně osvobozeneckému hnutí řadu polovičatých ústupků. Viz o tom Engelsův článek „Rakousko. — Postup revoluce", Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 259—262. — *171.*

[171] V listopadu 1860 byl zvolen presidentem USA kandidát republikánské strany Abraham Lincoln, který se vyslovoval pro omezení otrokářství. Jižní státy vládané otrokáři se proto odtrhly od Unie a zahájily otevřenou vzpouru proti severním státům. Ostřelováním pevnosti Sumter (stát Jižní Karolína) rozpoutaly 12. dubna 1861 občanskou válku, jež trvala do roku 1865. Podrobně viz o tom tento svazek, str. 207-209 a v Marxových statích „Občanská válka v Severní Americe " a „Občanská válka ve Spojených státech", Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 352—371. — *171, 207, 671.*

[172] Marx má na mysli oslavný článek Heinricha Bety (Bettziecha) o Kinkelovi. Článek byl uveřejněn v časopisu „Die Gartenlaube" z roku 1862, čís. 2, str. 21—24, a čís. 3, str. 38—41 pod názvem „Ein Nichtamnestierter" [„Neamnestovaný"]. — *175.*

[173] Dopis byl otištěn poprvé zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. III, Stuttgart 1913. — *176, 184, 187, 189, 199, 205, 213, 230, 235, 240, 248, 251, 259, 267, 279, 287, 301, 333, 335, 339, 343, 350, 353, 366, 374, 379, 381, 384, 392, 399, 405.*

[174] U příležitosti nastoupení Viléma I. na trůn byla v Prusku 12. ledna 1861 vyhlášena *amnestie* pro politické emigranty. Zaručovala jim „nerušený návrat do pruských států". „The Times" a „The Standard" Engelsův článek neotiskly. — *176, 181, 643.*

[175] *Zeměbrana* (Landwehr) se skládala ze starších ročníků, které si už odsloužily předepsanou dobu ve stálé armádě i v záloze, ale podléhaly dosud vojenské povinnosti. Když počátkem května 1849 povolala pruská vláda protiprávně určitý kontingent zeměbrany Porýnské provincie, vypuklo tu povstání. V ča-

dě měst (Elberfeldu, Iserlohnu, Solingen a jiných) se zeměbrana připojila k hnutí na obranu říšské ústavy. Povstání bylo potlačeno a značná část účastníků této kampaně z Německa emigrovala. Poněvadž se na ně vztahovaly předpisy o porušení vojenské disciplíny, podléhali pravomoci vojenských soudů. — *177, 204, 212.*

[176] Vilém I. jako Pruský princ („kartáčový princ") byl v roce 1849 vrchním velitelem pruských oddílů nasazených k potlačení bádensko-falckého povstání. — *177.*

[177] Marx má na mysli „Prohlášení Robertuse, von Berga a L. Buchera" ke sjednocení Německa, jež bylo uveřejněno v německém tisku v polovině ledna 1861. Autoři prohlášení požadovali, aby do budoucího Německa byly začleněny spolu s Pruskem i Šlesvik-Holštýn a Rakousko, aby tak Německo získalo přístup k Severnímu a Středozemnímu moři. Byli stoupenci „Velkého Německa" a cestu ke sjednocení země spatřovali v upevňování Německého spolku. — *178, 181.*

[178] *Spolkové půjčovny* (loan-societies, zápůjčkové spolky) byl druh anglických vzájemných podpůrných spolků (Friendly Societies). Působnost těchto půjčoven upravoval zvláštní zákon z roku 1835. Jejich fondy byly stejně jako u vzájemných podpůrných spolků tvořeny z členských podílů. Spolkové půjčovny si kladly za cíl poskytovat dělníkům půjčky při nízké úrokové sazbě, dlužná částka mohla být splácena. Půjčka neměla zpravidla převýšit polovinu sumy, kterou člen splatil spolku na svou životní pojistku. Půjčky se mohly poskytovat i nečlenům, ale pak se požadovala záruka dvou spolehlivých občanů. — *178, 235, 357, 359, 717.*

[179] Na Marxovu žádost napsal Engels na toto téma koncem ledna 1861 článek „Hnutí v Německu". Článek byl otištěn jako úvodník v listu „New-York Daily Tribune" z 12. února 1861 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 263—266). — *179.*

[180] Marx má na mysli dohodu s „New-York Daily Tribune" uzavřenou v říjnu 1857, kdy redakce v důsledku hospodářské krize přerušila spolupráci se všemi evropskými dopisovateli až na Marxe a Toma Taylora. — *180.*

[181] *Memorandum* je zřejmě dokument, který Ferdinand Lassalle napsal v roce 1856 u příležitosti skončeného rozvodového řízení hraběnky Sophie von Hatzfeldtové a který zaslal počátkem roku 1861 pod názvem „Klage der Gräfin Hatzfeldt wegen ungesetzlicher Vermögensaneignung" [„Žaloba hraběnky Hatzfeldtové pro nezákonné přivlastnění majetku"] pruské poslanecké sněmovně. K žalobě bylo přiloženo memorandum vládě, ostře kritizující reakční režim v Prusku. — *181, 182, 646.*

[182] Ferdinand Lassalle psal Karlu Marxovi 19. ledna 1861 mj.: „P. S. *Ještě jednou* se Tě ptám: 1. Kolik peněz je *potřeba*, aby se tu dal založit list? 2. Kdo z bývalých redaktorů ‚Neue Rheinische Zeitung' by se eventuálně sem vrátil za tímto účelem?" Také při rozhovorech s Lassallem, které měl Marx za své návštěvy v Berlíně (konec března-začátek dubna 1861), se jednalo o tomto plánu. Po návratu do Londýna se o tom Marx zmiňuje ve svých dopisech Engelsovi. Oba došli k závěru, že musí Lassallův návrh odmítnout, neboť na jeho podmínky nemohli přistoupit. — *181, 188, 189, 191, 196, 199, 211, 676. 759.*

[183] *Maloněmci*, tj. stoupenci *Malého Německa* — toto označení vzniklo roku 1848 ve frankfurtském Národním shromáždění pro politický směr, který na rozdíl od velkoněmců usiloval o sjednocení Německa pod vedením Pruska — bez Rakouska. — *181, 307. 691.*

[184] V originále *broker*, tj. osoba oprávněná odhadovat a prodávat obstavené věci. Postavení brokera v Anglii je jiné než exekutora u nás, avšak v situacích, o nichž se zmiňuje Marx, se ve své funkci shodují. — *182, 314, 361.*

[185] Jako dopisní papír použil Marx obchodního tiskopisu firmy pro dovoz cizích knih „A. Petsch & Co., Importers of Foreign Books, 78, Fenchurch Street E. C. London". — *184.*

[186] Jedná se o vydání sborníku „Články pro dobrovolníky", ve kterém bylo uveřejněno pět Engelsových článků s vojenskou tematikou otištěných ve „Volunteer Journal" v roce 1860 a počátkem roku 1861: „Přehlídka anglických dobrovolnických střelců", „Francouzská lehká pěchota", „Dobrovolnické dělostřelectvo", „Dějiny rýhované pušky", „Dobrovolnické ženijní vojsko, jeho význam a pole působnosti". Sborník vyšel kolem 16. března 1861 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 281, 161—168 a porůznu další). — *188.*

[187] Gottfried Kinkel studoval teologii a během roku 1840 byl ustanoven pomocníkem pastora u evangelické církve v Kolíně nad Rýnem. — *190.*

[188] V roce 1860 se v jižní Itálii rozpoutal boj za svržení nadvlády Bourbonů v Neapolském království. Vláda Napoleona III. podnikla tehdy proti italskému národně osvobozeneckému hnutí řadu diplomatických a vojenských akcí. V září 1860 poslal Napoleon III. k pevnosti Gaetě, jež byla útočištěm posledního neapolského krále Františka II. (viz poznámku 91), eskadru, aby zabránila blokování pevnosti z moře. V lednu 1861 byl však nucen na nátlak Anglie eskadru odvolat. — *190, 644.*

[189] V létě 1860 obsadila francouzská vojska Sýrii; využila přitom srážek mezi

muslimským a křesťanským obyvatelstvem, vyprovokovaných francouzskými emisary a tureckou vládou. V roce 1861 musela Francie na nátlak Anglie, Ruska a Rakouska svá vojska odvolat. Podrobně se o tom Marx zmiňuje v článku „Události v Sýrii. — Zasedání anglického parlamentu. — Stav britského obchodu", Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 123—127. —*190*.

[190] Dopis Giuseppa Mazziniho Karlu Blindovi byl uveřejněn v listu „Hermann" z 23. února 1861 pod názvem „Italien und Deutschland". — *191*.

[191] Je míněn emigrantský spolek v Londýně Deutsche Einheit und Freiheit (Německá jednota a svoboda). — *192*.

[192] Viz o tom Marxovu práci „Pan Vogt", kapitola „Augsburská kampaň" (Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 509—529). — *192*.

[193] „Économistes-financiers du XVIIIe siècle. Précédés de Notices historiques sur chaque auteur, et accompagnés de commentaires et de notes explicatives", vydal Eugène Daire, Paříž 1843. — *192*.

[194] Jde o závěrečnou etapu občanské války ve starém Římě v 1. století před naším letopočtem. Střetli se v ní Caesarovi stoupenci se stoupenci Pompeiovými. Od podzimu roku 49 př. n. l. válčil Caesar s Pompeiem v Epiru na hranicích Řecka a Albánie. Tyto válečné akce skončily v létě roku 48 př. n. l. Pompeiovou porážkou v bitvě u Farsalu (Thesálie). — *193*.

[195] Marx byl na návštěvě u svého strýce Liona Philipse v Zalt-Bommelu od 28. února do 16. března 1861. Z Holandska odjel do Berlína, kde se zdržel do 12. dubna. Za svého pobytu v Německu navštívil také Elberfeld, Barmen, Kolín a Trevír; 29. dubna se vrátil do Londýna. — *193*, *755*, *759*.

[196] „*Die Presse*" — rakouský deník; vycházel ve Vídni v letech 1848—1896. Byl založen v červenci 1848 jako orgán umírněné liberální buržoazie, po porážce revoluce z let 1848—1849 byl v Rakousku dočasně zastaven. Tím si získal pověst opozičního zaměření. Na začátku šedesátých let měl největší náklad ze všech rakouských novin (30 000 předplatitelů). Jeho velkou popularitu v těchto letech lze vysvětlit tím, že v zahraničně politických otázkách zaujímal protibonapartistický postoj a vystupoval proti reakční politice rakouské vlády. Redakce „Die Presse" se nejednou pokoušela získat Marxe jako spolupracovníka. Ale teprve v říjnu 1861, kdy se postavila proti Schmerlingově vládě a její nedůsledné politice v konstitučních otázkách, přijal Marx tuto nabídku (viz poznámku 246).

Marxovy příspěvky v „Die Presse" pojednávaly o všech důležitých proble-

mech zahraniční a vnitřní politiky Anglie, Francie a USA a seznamovaly německé a rakouské čtenáře s postavením dělnické třídy a s demokratickým hnutím v těchto zemích. Marx spolupracoval s „Die Presse" přes rok. Za tu dobu otiskl list 52 jeho příspěvků, mimoto dva napsal Marx společně s Engelsem a jeden Engels sám. Značnou část článků a zpráv, které Marx pro „Die Presse" napsal, redakce neotiskla. To byl hlavní důvod, proč Marx na konci roku 1862 přestal s listem spolupracovat. — *195, 230, 232, 245, 251, 264, 267, 672, 705.*

[197] Karl Heinrich Rau, „Grundsätze der Volkswirtschafts-Lehre" [„Základy nauky o národním hospodářství"], šesté rozšířené a opravené vydání, Lipsko a Heidelberg 1860.— *195.*

[198] Přezdívku von *Höllenstein* (z Pekelného kamene) dal Ernstu von Pfuelovi list „Neue Rheinische Zeitung" za surové zúčtování s účastníky poznaňského povstání v roce 1848. Na Pfuelův rozkaz byly zajatým povstalcům holeny hlavy a lápisem (pekelným kamínkem) vypalován cejch na rukou a na uších. — *195.*

[199] Marx míní vládní návrh na pruskou armádní reformu (viz poznámku 18) a návrh zákona o zrušení daňových privilegií pro šlechtu, který byl předložen zemskému sněmu, ale zamítnut panskou sněmovnou.

Pruská armádní reforma podnítila na počátku šedesátých let takzvaný *ústavní konflikt* mezi pruskou vládou a buržoazně liberální většinou zemského sněmu. V únoru 1860 odmítla buržoazní většina v poslanecké sněmovně pruského zemského sněmu vyslovit souhlas s návrhem na reorganizaci armády, předložený ministrem války von Roonem. Avšak vláda si na buržoazii zakrátko vymohla povolení prostředků „na udržení vojenské pohotovosti", což vlastně znamenalo, že se zamýšlená reorganizace začala provádět. Ústavní konflikt skončil teprve roku 1866, když pruská buržoazie po vítězství Pruska nad Rakouskem před vládou kapitulovala. — *195.*

[200] *Pruské Národní shromáždění*, jehož většinu tvořili představitelé liberálního středu a demokratické levice, bylo svoláno do Berlína v květnu 1848, aby „v dohodě s korunou" vypracovalo ústavu. Marx a Engels nazývali toto shromáždění „dohodovacím shromážděním" a jeho poslance „dohodovači". Bylo rozehnáno za kontrarevolučního převratu Brandenburgova a Manteuffelova kabinetu v Prusku v prosinci 1848. — *196.*

[201] Patrně je míněn anonymní článek „Zur Auslegung des Amnestie-Erlasses von 12. Januar 1861" [„Výklad výnosu o amnestii z 12. ledna 1861"], který byl uveřejněn v „Preussische Gerichts-Zeitung", čís. 26 z 1. května a čís. 30 z 15. května 1861. — *197.*

[202] Během svého pobytu v Berlíně na jaře 1861 učinil Marx některé kroky, aby mu bylo vráceno pruské státní občanství. Policejní president v Berlíně zamítl Marxovu žádost o udělení pruského občanství na základě královského výnosu o amnestii a navrhl mu, aby žádal o naturalizaci, tj. aby postupoval jako cizinec, který se chce stát pruským občanem. Viz tento svazek, str. 219-220 a 680-681, a Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 657—676. — *197, 219, 681.*

[203] Za parlamentní rozpravy v březnu 1861 požádal Alexander Dunlop, aby byl ustaven zvláštní výbor k prověření sbírky dokumentů o afghánské otázce, kterou sestavilo v roce 1839 Palmerstonovo ministerstvo zahraničních věcí, a dokazoval, že Palmerston tyto dokumenty zfalšoval. Ten však, aby se vyhnul projednávání této otázky, prohlásil 19. března v Dolní sněmovně celou věc za neaktuální. (Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, str. 558—560 a sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 343—344). — *199, 443.*

[204] Bible, Lukášovo evangelium, kapitola 16, verš 19—31. — *200.*

[205] *Dharmasútra* a *dharmašástra* — staroindické texty o zvycích, bráhmanské náboženské morálce a právu. Marx tak ironicky nazývá knihu Ferdinanda Lassalla „Das System der erworbenen Rechte" (viz poznámku 165). — *200.*

[206] Míní se levé křídlo pruského Národního shromáždění (viz poznámku 200), které tvořili buržoazní radikálové a leví liberálové. — *200.*

[207] Marx má na mysli státní převrat kontrarevolučních sil v Prusku v listopadu a počátkem prosince 1848. Výsledkem státního převratu, který zorganizovala reakční Brandenburgova a Manteuffelova vláda, bylo rozehnání pruského Národního shromáždění a vytvoření krajně reakčního režimu. — *200.*

[208] Zasedání *pruských dohodovačů* — pruské Národní (dohodovací) shromáždění (viz poznámku 200). Marx se zúčastnil zasedání pruského Národního shromáždění v první polovině září (mezi 7. a 10. zářím) 1848. — *201.*

[209] Jedná se o panskou a poslaneckou sněmovnu (horní a dolní sněmovnu) pruského zemského sněmu. — *201.*

[210] V listopadu 1848 byli Martin von Simson a August Hergenhahn vysláni jako říšští komisaři do Berlína, aby urovnali konflikt mezi pruským králem a celoněmeckým Národním shromážděním ve Frankfurtu nad Mohanem. 23. listopadu prohlásil Manteuffel komisařům, že pruská vláda se nepodřídí usnesení frankfurtského Národního shromáždění. Simson a Hergenhahn, jejichž poslání ztroskotalo, se vrátili v prosinci 1848 do Frankfurtu.

Marx ironicky srovnává Simsona se Samsonem, který podle bible pobil oslí čelistí tisíc Filištínských. (Kniha soudců, kapitola 15, verš 15). — *202.*

[211] Marx charakterizuje Georga von Vincka ve svém pamfletu „Pan Vogt" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 647—654). — *202.*

[212] Engels přijel do Londýna kolem 20. května 1861 a zůstal u Marxe do 23. května. Marx ho podrobně informoval o výsledcích své cesty do Německa. — *204, 676.*

[213] Pruská vláda vydala na Engelse zatykač pro účast na povstání v Elberfeldu v květnu 1849 (Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 511—513). V červnu až červenci 1849 bojoval Engels v řadách revoluční bádensko-falcké armády (viz poznámku 128). — *204.*

[214] Marx má na mysli londýnskou skupinu německého Národního spolku, kterou vedl Gottfried Kinkel.

O *Národním spolku* viz poznámku 25. — *206, 210, 214, 225, 643.*

[215] Když v květnu 1861 vypukla v USA občanská válka, vyzvala federální vláda Garibaldiho, aby převzal velitelskou funkci v armádě. Garibaldi v odpovědi vyjádřil vřelé sympatie vůči Severoameričanům, avšak nabídku odmítl, protože se domníval, že válka nemá s osvobozením otroků nic společného a je pouhým bojem o moc. Prohlásil však, že je ochoten bojovat na straně Severoameričanů v případě, že válka nabude charakteru osvobozeneckého boje za zrušení otroctví. — *206.*

[216] V listopadu 1860 se konaly ve Spojených státech presidentské volby, v kterých byl zvolen presidentem USA Abraham Lincoln, kandidát republikánské strany (viz poznámku 171). Svůj úřad nastoupil podle ustanovení americké ústavy 4. března 1861. — *207.*

[217] Jižní Konfederace podnikla útok na Fort Sumter u Charlestonu na atlantickém pobřeží 12. dubna 1861 a 14. dubna pevnůstku obsadila (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 354—355). — *207, 220.*

[218] V červnu 1861 vytvořili Němci ze Saint Louisu (stát Missouri) 4 dobrovolnické pluky, jež svým zásahem překazily plán vzbouřenců na odtržení státu Missouri od Unie a na jeho připojení k otrokářské Konfederaci. —*208.*

[219] Tzv. pohraniční státy Delaware, Missouri a Maryland stejně jako Washington, který tvoří samostatnou administrativní jednotku, se vyslovily proti svazku s Konfederací. Guvernér státu Kentucky vydal 20. května 1861 pro-

hlášení o neutralitě. (Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 363—371.) — *208.*

220 V září 1860 byl v Bonnu uvězněn kapitán anglické armády *MacDonald* a bylo proti němu zavedeno soudní řízení, protože se vzepřel místním úřadům. Anglická vláda využila tohoto incidentu, který byl urovnán až v květnu 1861, k zesílení protipruské propagandy. Marx má na mysli článek Gustava Zerffiho na MacDonaldovu obhajobu v anglických novinách „Star" a „Globe", inspirovaný Kinkelem. Článek vyvolal nevoli v kruzích Národního spolku (viz poznámku 25) a způsobil konflikt v jeho londýnské skupině. — *210, 215, 224, 269, 675.*

221 V listu „Volk" byly v rubrice „Gatherings from the Press" [„Žeň z tisku"] uvěřejňovány články zaměřené proti týdeníku „Hermann", který vydával v Londýně Gottfried Kinkel. Kromě Marxe se na nich v nepatrné míře podílel také Elard Biscamp (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, str. 690—700). — *211.*

222 Dopis hraběnky Sophie von Hatzfeldtové Karlu Marxovi ze 14. června 1861. —*211.*

223 Když byl Blanqui v roce 1859 amnestován, žil až do začátku roku 1861 v Londýně. Potom se vrátil do Paříže. V březnu 1861 byl však opět zatčen a 14. června odsouzen pro organizování tajné společnosti ke čtyřem rokům vězení a pokutě 500 franků. Od března do června 1861 byl internován „ve věznici v Mazasu (Paříž), kde byl na *rozkaz vyšetřujícího soudce* týrán četníky atd." (viz tento svazek, str. 674). Trest si odpykával v pařížské věznici St. Pelagie. Z nemocnice, kam byl převezen v roce 1864, se mu v roce 1865 podařilo uprchnout. Dostal se do Bruselu, kde se usídlil u svého přítele dr. Louise Watteaua. Do Francie se vrátil až po vyhlášení amnestie z roku 1869.

V dopise se jedná o brožuru, kterou chtěl Watteau o procesu s Blanquim vydat. Odhalovala policii a soudní orgány bonapartovské Francie. Watteau požádal Marxe o pomoc při sepsání a vydání brožury. V listopadu 1861 mu poslal Marx peníze vybrané na tento účel mezi německými dělníky v emigraci (viz tento svazek, str. 687). — *211, 674, 685.*

224 *Mexická válka* — válka USA proti Mexiku v letech 1846—1848 byla vyvolána americkou velkou buržoazií a plantážníky, kteří si činili nárok na uchvácení mexického území. USA se v ní zmocnily skoro poloviny mexického území, včetně Texasu, Nové Kalifornie, Nového Mexika a dalších oblastí. — *212.*

225 *Londýnský protokol* z roku *1850* o dánském následnictví na trůn, v němž byla stanovena zásada nedílnosti zemí dánské koruny včetně vévodství Šlesviku

a Holštýna, podepsali 2. srpna 1850 v Londýně zástupci Rakouska, Anglie, Ruska, Francie, Švédska a Dánska. Tento protokol byl základem pro londýnský protokol z 8. května 1852 o celistvosti dánské monarchie, který podepsalo i Prusko (viz poznámku 420). — *212.*

[226] Marx má na mysli vulgární ekonomy, kteří vysvětlovali zisk prostou přirážkou k ceně, placenou spotřebitelem. Kritiku těchto názorů viz v Marxových dílech „Kapitál", díl III/1, čes. vyd. 1955, str. 46—49, a „Teorie o nadhodnotě", část 3, čes. vyd. 1968, str. 15—16, 29 a 36. — *213.*

[227] Jde o nezdařenou akci severoamerických vojsk, jimž velel generál Peirce. 10. června 1861 se pokusili Severané vytlačit jednotky jižní Konfederace z jejich postavení v Big Bethelu a Little Bethelu (stát Virgínie). Oddíly vedené Townsendem a Bendixem postupovaly v noci podél dvou silnic a za svítání dosáhly styčného bodu téměř současně. Bendix pokládal Townsendovy oddíly za nepřítele a dal povel k palbě, kterou Townsend opětoval v domnění, že je napaden ze zálohy. Panika zachvátila i konfederované, kteří se stáhli do Big Bethelu. Marx ironicky srovnává Peirce s „chrabrým krejčíkem" ze stejnojmenné pohádky bratří Grimmů. — *213, 217.*

[228] *Kansaská válka* — boj, který se rozpoutal v Kansasu v letech 1854 až 1856 mezi stoupenci otroctví, kteří se snažili přeměnit Kansas v otrokářský stát, a odpůrci otroctví, hlavně farmáři. Přestože odpůrci otroctví dosáhli řady vítězství, octl se Kansas v rukou stoupenců otroctví, jimž poskytla ozbrojenou podporu vláda Konfederace. Většina obyvatelstva státu však pokračovala v boji a požadovala, aby Kansas byl přijat do Unie jako svobodný stát. Boj v Kansasu byl fakticky úvodem k občanské válce v USA.

Pohraniční bojůvky (border-ruffians) — přívrženci otrokářství v Missouri, kteří v letech 1854—1858 přecházeli kansaské hranice, zúčastňovali se protizákonně voleb a terorizovali odpůrce otrokářství (abolicionisty). — *214.*

[229] Kongres šesti jižních, otrokářských států — Jižní Karolíny, Georgie, Floridy, Alabamy, Mississippi, Louisiany — se konal od 4. února do 16. března 1861 v Montgomery (stát Alabama), vyhlásil ustavení otrokářského státu, tzv. *Konfederace*, přijal prozatímní ústavu a zvolil Jeffersona Davise presidentem. Tak bylo provedeno jejich odštěpení neboli *secese od Unie*. 2. března 1861 se ke Konfederaci připojil Texas a v květnu 1861 další čtyři sousední otrokářské, tzv. pohraniční státy — Virgínie, Arkansas, Severní Karolína a Tennessee. — *214, 221, 222, 281, 671.*

[230] *Červnové povstání* — hrdinné povstání pařížských dělníků z 23. až 26. června 1848 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 5, čes. vyd. 1959, str. 131—174).

Německým komunistickým spolkem nazývá Marx londýnský Německý dělnický vzdělávací spolek (viz o něm v poznámce 3).

Francouzskými spolky jsou myšleny četné spolky francouzských emigrantů v Londýně. V roce 1864 se z těchto spolků vytvořila v Londýně Francouzská sekce I. internacionály. — *215.*

[231] Viz dopis Ferdinanda Lassalla Marxovi z 1. července 1861 v edici: Ferdinand Lassalle, „Nachgelassene Briefe und Schriften", vydal Gustav Mayer, třetí svazek, Stuttgart — Berlín 1922. Srovnej též Marxův dopis Antoinettě Philipsové ze 17. července 1861, tento svazek str. 680—681. — *219.*

[232] Jak tento dopis nasvědčuje, začal Marx pracovat na článku „Občanská válka v Severní Americe" už v červnu—červenci 1861 a už tehdy napsal podstatnou část článku „Občanská válka ve Spojených státech" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 352—362 a 363—371). — *220.*

[233] *Pohraniční státy* (border states) se nazývaly otrokářské státy sousedící s protiotrokářskými státy Unie, a to Virgínie, Severní Karolína, Tennessee, Kentucky, Missouri a Arkansas, na východě Delaware a Maryland (srovnej poznámky 219 a 229). Marx je charakterizuje jako „bojiště mezi Severem a Jihem, mezi otroctvím a svobodou"a podává přehled jejich situace v článku „Občanská válka ve Spojených státech", Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 363—367, k němuž je také přiložena mapa. — *220, 262, 287, 335, 339, 671.*

[234] Doplňovací volby do washingtonského Kongresu se konaly v červnu 1861. — *220.*

[235] Tzv. *gulfstates* — státy rozprostírající se kolem Mexického zálivu, které se v únoru 1861 připojily ke Konfederaci (viz poznámku 229). — *220, 262.*

[236] Míní se obdoba s kontrarevolučním státním převratem Ludvíka Bonaparta ve Francii 2. prosince 1851 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 137—238, a sv. 27, čes. vyd. 1968, str. 431—434). — *221.*

[237] „*Bílá chudina*" („poor whites") — svobodní bezzemci v jižních otrokářských státech, kteří byli závislí na otrokářích; viz o tom Marxův článek „Občanská válka v Severní Americe" (Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 360). — *221.*

[238] „*Koburským orákulem*" (vůdcem) míní Marx zřejmě Rudolfa Bennigsena, předsedu německého Národního spolku (viz poznámku 25). — *224.*

[239] Druhá světová průmyslová výstava se konala v Londýně v květnu až listopadu 1862. — *225, 267, 277, 278, 329, 705.*

[240] *Žabomyší vojna* — narážka na starořeckou komickou báseň neznámého autora „Válka žab a myší" [„Batrachomyomachia"], která je parodií na Homérovu Iliadu. Podle toho pak napsal Georg Rollenhagen (1542—1609) veršovaný epos „Froschmeuseler, der Frösch und Meuse wunderbare Hofhaltunge" [„Žabomyšák, neobyčejné dvorní hospodářství žab a myší"], ve kterém přenáší tehdejší náboženské a dynastické boje do říše žab a myší. — *226.*

[241] Marx byl na návštěvě u Engelse v Manchesteru od konce srpna do poloviny září 1861. — *230, 233, 245.*

[242] Britská společnost pro povznesení věd, založená v roce 1831, vydává dodnes materiály svých pravidelných zasedání ve formě výročních zpráv. 4.—11. září 1861 se konalo v Manchesteru řádné 31. výroční zasedání Společnosti. Marx se zúčastnil schůze sekce ekonomických věd a statistiky v době svého pobytu v Manchestéru (viz předchozí poznámku). — *230, 295.*

[243] Jsou míněny peníze, které se podařilo Kinkelovi sebrat na takzvanou *německoamerickou revoluční půjčku.* Kinkel a ostatní vůdci maloburžoazní emigrace se v letech 1851—1852 pokoušeli touto půjčkou mezi německými emigranty a Američany německého původu získat peněžní prostředky k neprodlenému rozpoutání revoluce v Německu. Pokus s revoluční půjčkou úplně ztroskotal. Marx a Engels se v mnoha svých pracích vysmívají tomuto Kinkelovu dobrodružnému nápadu a upozorňují, že je to jeden ze škodlivých a marných pokusů uměle vyvolat revoluci v době odlivu revolučního hnutí. — *231, 506, 562.*

[244] Od 3. října 1861 až do konce měsíce strávil Engels svou dovolenou u příbuzných v Barmenu. — *231.*

[245] Jde o Marxovy články „Americká otázka v Angliii", „Britský obchod s bavlnou", „Londýnské ‚Times' a lord Palmerston" a „Londýnské ‚Times' o orleánských princích v Americe" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 327—351). Ostatní články pravděpodobně list neotiskl. — *233.*

[246] V dopise redakci „Die Presse" se Marx dotazoval na politické stanovisko listu k vládní krizi v Rakousku na podzim 1861. — *233.*

[247] V souvislosti s masovými manifestacemi varšavských obyvatel v říjnu 1861 vyhlásil místodržící v Království polském hrabě Lambert 14. října výjimečný stav a zakázal veškeré shromažďování, zpívání vlasteneckých písní apod. Zároveň obsadilo vojsko nejdůležitější body ve městě. Nehledě na to byly 15. října ve třech nejvýznamnějších kostelech zpívány vlastenecké písně za účasti lidových mas. Z rozkazu místodržícího Lamberta a generálního gubernátora Gerstenzweiga byla v noci na 16. října zatčena řada lidí. Došlo

přitom k srážkám obyvatelstva s carskými vojsky; hned na to byly ve Varšavě zavřeny všechny kostely.

„Hrdinskými skutky krásného Viléma" míní Marx korunovaci Viléma I. v Královci 18. října 1861, jež měla demonstrovat stabilitu pruské monarchie. — *235.*

[248] Jedná se patrně o „dva druhy rýhovaných, zezadu nabíjených děl" (konstrukterů Armstronga a Whitworthe), „které nyní soupeří o prvenství v Anglii" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 61). — *236.*

[249] *Ecce iterum Crispinus* (Ejhle, zase Crispinus) — tak začíná IV. satira Juvenálova, vysmívající se Crispinovi, jednomu z dvořanů římského císaře Domiciána. V přeneseném smyslu znamenají tato slova tolik jako „zase ten provinilec" nebo „zase ta stará věc". — *237.*

[250] Narážka na finanční krizi v bonapartovské Francii na podzim 1861, kdy deficit státní pokladny dosáhl jedné miliardy franků. O tom viz Marxův článek „Monsieur Fould" a „Finanční situace Francie" (Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 398—404). — 237, 240.

[251] *Hrabský soud* (County court) — soud první instance ve věcech občanských.

Vrchní soud (Superiour court) byl až do roku 1875 nejvyšší anglickou soudní instancí i ve věcech občanských, jež nespadaly do kompetence soudů hrabství. — *238.*

[252] Vilém I. byl v listopadu 1861, krátce před volbami do pruského Zemského sněmu, ve Vratislavi.

Verš, který Marx dále připomíná, zní v originálu „Gegen Demokraten helfen nur die Soldaten". Je to závěr servilní básně Wilhelma von Merckela z roku 1848, jež byla vydána jako leták za kontrarevolučního převratu v Prusku (viz poznámku 207). Těchto slov použil také pruský reakcionář Gustav von Griesheim pro název brožury, jež vyšla v roce 1848 anonymně v Berlíně. — *238.*

[253] 8. listopadu 1861 dal kapitán severoamerické válečné lodi „San Jacinto" prohledat anglický poštovní parník „*Trent*" plující do Evropy a zatknout vyslance otrokářské Konfederace ve Francii a Anglii Johna Slidella a J. M. Masona a jejich tajemníky. Viz o tom Marxovy články „Incident s ‚Trentem'", „Anglo-americký spor", „Nejnovější zpráva a její účinek v Londýně" aj. (Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 413—424, 430—442, 451—460). — *240, 275.*

[254] V dubnu 1857 poslala carská vláda Bakunina do doživotního vyhnanství

na Sibiř. Bakunin se odtud několikrát obrátil na Alexandra II. se žádostí o amnestii. V dubnu 1861 car jeho žádost definitivně zamítl; Bakunin pak uprchl přes Japonsko a Ameriku do Anglie. Koncem roku 1861 přibyl do Londýna. — *240.*

255 V Prusku byl zaveden dvoustupňový systém voleb. Volitelé zvolení 19. listopadu volili 6. prosince 1861 poslance do pruského zemského sněmu. Pokroková strana získala 109 křesel, praví, tzv. konstituční liberálové 95 a konzervativci 15.

O Pokrokové straně viz poznámku 258. — *240.*

256 K. A. Varnhagen von Ense, „Tagebücher. Aus dem Nachlass Varnhagen's von Ense" [„Deníky. Z pozůstalosti Varnhagena von Ense"], sv. 1 a 2, Lipsko 1861.

Engels se zmiňuje o článku „Varnhagen und seine ‚Pulverkammer'" [„Varnhagen a jeho ‚prachovna'"], který vyšel v „Neue Preussische Zeitung" 24. listopadu 1861, příloha. — *241.*

257 *Corpus iuris civilis*, soubor sbírek právních norem, vznikl kolem roku 532 za císaře Justiniána. Corpus obsahoval sbírky císařských výnosů, poučení o právních institucích i úryvky ze spisů římských právníků. V souboru byly shrnuty především normy upravující vlastnické vztahy římské otrokářské společnosti. — *243.*

258 *„Pokrokový" demokratismus* — Engels naráží na vítězství Pokrokové strany ve volbách (viz poznámku 255).

„Pokroková strana" — založena v červnu 1861; zastupovala velkou část pruské buržoazie. Požadovala sjednocení Německa pod vedením Pruska (tzv. *Malého Německa*) a reformu panské sněmovny jako předpoklad všech liberálních reforem. Demokratické požadavky nebyly v jejím programu obsaženy. — *243, 346.*

259 Engelsův dopis, na který se Marx odvolává, se pravděpodobně nedochoval. — *248.*

260 *Právními zástupci koruny* (crownlawyers) se rozumí nejvyšší představitelé justice v Anglii, Attorney General (generální prokurátor) a Solicitor General (státní návladní, zástupce generálního prokurátora). O rozhodnutí královských právníků ve věci „Trentu" viz Marxovy články „Anglo-americký spor", „Nejnovější zpráva a její účinek v Londýně", „Spor o aféru s ‚Trentem'" (Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 416—424, 433—437). — *249.*

261 *Ryze anglický ministr* (truly English minister) — tak nazval lord Russell

na zasedání Dolní sněmovny z 25. června 1850 ministra zahraničních věcí lorda Palmerstona. Palmerston totiž prohlásil, že jako stará římská formule „civis romanus sum" („jsem římský občan") byla ve starém Římě výrazem privilegií a vysokého postavení římských občanů, že tak podobně i angličtí poddaní musí mít, ať jsou kdekoli, zajištěnu osobní nedotknutelnost a ochranu svého majetku. — *250.*

[262] Marx má na mysli Deklaraci o zásadách mezinárodního námořního práva, přijatou na kongresu v Paříži 16. dubna 1856. Tato deklarace zakazovala „lapačství" a chránila obchodní plavidla neutrálních států před napadením loďmi států vedoucích válku. Přijetí deklarace bylo diplomatickým vítězstvím Ruska, jež od roku 1780 vystupovalo proti anglickým nárokům na právo prohlížet a konfiskovat plavidla neutrálních zemí. — *250.*

[263] 19. května 1815 uzavřely v Londýně Rusko, Anglie a Nizozemí dohodu o náhradě válečných výdajů, jež vznikly Rusku v souvislosti s vyhnáním napoleonských vojsk z holandských a belgických provincií. Podle této dohody se anglická a nizozemská vláda zavázaly zaplatit jako kompenzaci část ruského dluhu holandskému bankovnímu domu Hope a spol. spolu s úroky z tohoto dluhu nesplacenými do 1. ledna 1816.

Zvláštní článek této dohody stanovil, že splácení dluhu bude zastaveno, jestliže se belgické provincie odtrhnou od Nizozemí. Po revoluci z roku 1830 a po vytvoření nezávislého belgického státu zastavila holandská vláda platy. Ale Palmerston podepsal jménem anglické vlády 16. listopadu 1831 s Ruskem novou dohodu, která potvrdila dřívější finanční závazky Anglie. — *250.*

[264] Marx má pravděpodobně na mysli článek Charlese Dobsona Colleta „Bakunin", který byl uveřejněn bez podpisu v listu „Free Press", sv. X, čís. 3 z 5. března 1862, str. 31—32. — *254.*

[265] Když za občanské války loďstvo Severu blokovalo jižní otrokářské státy, byla přerušena dodávka bavlny z Ameriky a velká část bavlnářského průmyslu v Evropě byla ochromena. *Bavlnářská krize* v Anglii se projevila krátce před krizí z nadvýroby a prolínala se s ní (viz Marxův článek „Krize v Anglii", Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 372—375). — *255, 259, 308, 329.*

[266] Jde o sesazení Johna Fremonta z funkce vrchního velitele v Missouri v říjnu 1861 za to, že vydal proklamaci, která prohlašuje otroky vzbouřenců za svobodné. Podrobněji viz o tom v Marxově článku „Fremontovo sesazení" (Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 405—407). — *257.*

[267] Zpráva ministerstva obchodu za rok 1861 byla uveřejněna jako příloha k ča-

sopisu „Economist", sv. XX, čís. 966 z 1. března 1862, „Accounts relating to Trade and Navigation for the Year ended December 31, 1861". [„Výroční výkazy o obchodu a námořní dopravě k 31. prosinci 1861".] Marx uvádí čísla z oddílu „Exports of British and Irish Produce and Manufactures". — *258, 262.*

[268] Engels se zmiňuje o operacích severoamerických vojsk vedených Grantem v únoru 1862 po dobytí Fort Henry a Fort Donelsonu na řekách Tennessee a Cumberlandu. Po pádu Fort Donelsonu se asi 14 000 Jižanů vzdalo. Podrobněji o tom viz v Marxově a Engelsově článku „Americká občanská válka" (Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 516—518). Zpráva o zajetí generála Jižanů Johnstona, kterou Engels uvádí na základě novinových zpráv, byla vyvrácena.

Na říčce *Bull Runu* u města Manassasu (jihozápadně od Washingtonu) došlo 21. července 1861 k první velké bitvě občanské války v USA. Jižanská armáda porazila v této bitvě početnější, ale špatně vyzbrojenou armádu Severu. — *259.*

[269] Na Dálném východě se střetávala britská koloniální expanze s dobyvačnými snahami carského Ruska. Anglické vládnoucí kruhy, pronikající od konce padesátých let v zesílené míře do Číny a Japonska, podněcovaly tyto země proti Rusku a počítaly s tím, že v případě války s Ruskem budou moci využívat jejich přístavů a ostrovů. Šířily se proto zprávy, že Rusko má v úmyslu obsadit Mandžusko, Koreu a japonský ostrov Jezo (Hokkaidó). Carská vláda se bála, že by Anglie mohla využít současné slabosti Japonska ke svým kořistnickým cílům, a pokusila se v únoru 1861 obsadit ostrov Cušimu: korveta „Posadnik" dostala rozkaz zakotvit u ostrova a vytvořit zde kotviště pro ruské válečné loďstvo. Vzhledem k hrozícímu konfliktu s Anglií byla však brzy od břehů Cušimy odvolána. — *261.*

[270] Objevení bohatých nalezišť zlata v Kalifornii (1848) a v Austrálii (1851) a současně rostoucí poptávka po zboží vedly k novým rozsáhlým investicím ve výrobě. V důsledku toho významně vzrostl mezinárodní obchod. — *261.*

[271] *Mexican Blue Book* (Mexickou modrou knihou) nazývá Marx publikaci „Correspondence relative to the affairs of Mexico" [„Sbírka dokumentů o mexických událostech"], Londýn 1862. — O Modrých knihách viz v poznámce 80. — *263.*

[272] Mexický Kongres se 17. července 1861 usnesl zastavit na dva roky splátky zahraničních půjček, což se stalo pro Anglii, Francii a Španělsko záminkou k *intervenci v Mexiku.* Juárezova vláda se chtěla vyhnout válce, a proto v listopadu 1861 zrušila rozhodnutí Kongresu a prohlásila, že je ochotna uspokojit nároky těchto tří států.

Anglie, Francie a Španělsko však přesto v prosinci 1861 intervenci proti Mexiku zahájily. Jejich cílem bylo svrhnout pokrokovou Juárezovu vládu a přeměnit Mexickou republiku v kolonii evropských mocností. Interventi chtěli rovněž využít mexického území jako základny pro zasahování do občanské války v USA na straně otrokářských států. Ačkoli anglická a španělská vláda odmítly na jaře 1862 další účast na intervenci, pokračovala francouzská vojska ve svých dobyvačných akcích. V roce 1863 se jim podařilo obsadit hlavní město. Mexičané jim však způsobili zdrcující porážku a francouzská vojska se musela v březnu 1867 z Mexika stáhnout. Mexické dobrodružství Napoleona III. ztroskotalo mj. i proto, že bylo ve Francii značně nepopulární a že se v souvislosti s vítězstvím Severu v občanské válce změnila mezinárodní situace. Viz Marxovy články „Intervence v Mexiku", Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 385—389 a 390—397. — *263.*

[273] Adam Smith, „An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations" [„Pojednání o podstatě a původu bohatství národů"], 2 sv., Londýn 1776. — Andrew Ure, „The philosophy of manufactures" [„Filosofie manufaktur"], Londýn 1835. — *264.*

[274] Jde o článek „Americká občanská válka", který napsal Engels. Byl určen pro „New-York Daily Tribune". Zkrácenou obměnu článku poslal Engels zároveň do „Volunteer Journal", v němž vyšla 14. října 1862. Protože redakce „Tribune" odmítla článek uveřejnit, přeložil jej Marx do němčiny, doplnil na několika místech a poslal do „Presse", kde vyšel 26. a 27. března 1862. (Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 512—521). — *265.*

[275] Pokud je nám známo, Friedländerův dopis Marxovi se nedochoval. — *267, 270.*

[276] K *bitvě u Corinthu* došlo 6.—7. dubna 1862 na přístupových cestách k městu. 6. dubna porazila jižní vojska, jimž velel generál Beauregard, Grantovu armádu u Pittsburgu a Landingu (severovýchodně od Corinthu). Den nato přešli však Seveřané posílení vojsky generála Buella do protiútoku a zatlačili Jižany zpět ke Corinthu. — *267, 271.*

[277] Marx byl od 30. března do 25. dubna 1862 u Engelse v Manchesteru. — *268.*

[278] Johann Heinrich von Mädler, „Der Wunderbau des Weltalls, oder Populäre Astronomie", 5. vyd., Berlín 1861, tabulka II.: „Bahnelementen der kleinen Planeten" [„Základy oběžné dráhy malých planet"]. První vydání vyšlo v Berlíně v roce 1841. — *268.*

[279] V březnu 1862 přerušil Marx úplně spolupráci s „New-York Daily Tri-

bune" mimo jiné proto, že v redakci zesílil vliv stoupenců kompromisu s otrokářskými státy a list opustil své pokrokové stanovisko. — *270.*

[280] „Report of the Commissioners Appointed to Inquire into the Organisation of the Indian Army" [„Zpráva komise pro průzkum organizace indické armády"], Londýn 1859. — *271.*

[281] Carl von Clausewitz, „Vom Kriege", v „Hinterlassene Werke des Generals Carl von Clausewitz über Krieg und Kriegführung", sv. 1, Berlín 1832, čtvrtá kniha „Das Gefecht" [„Boj"], str. 283 a násl. — *271.*

[282] Zpráv a analýzy válečných akcí, které jsou v tomto Engelsově dopise obsaženy, využili Marx a Engels v článcích „Anglický tisk a pád New Orleansu" a „Situace na americkém válčišti" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 525—527, 531—535). — *272.*

[283] V březnu 1862 odmítla liberální většina pruské poslanecké sněmovny schválit výdaje na reorganizaci armády (viz poznámky 18 a 199); zároveň vyslovila požadavek, aby byla vytvořena vláda odpovědná zemskému sněmu. Vláda nato 11. března zemský sněm rozpustila a vypsala nové volby na 28. dubna a 5. května 1862. Stejně jako ve volbách z roku 1861 zvítězila v nich Pokroková strana (viz poznámky 255 a 258). — *273, 279.*

[284] Představitelé maďarské revoluční emigrace uveřejnili v dubnu 1862 v řadě francouzských listů prohlášení o rozporech ve vedoucích kruzích maďarské emigrace. Tyto materiály poslal Schily Marxovi z Paříže spolu s dopisem z 15. dubna 1862. — *274.*

[285] *Palais Royal* — palác v Paříži, který byl v padesátých letech sídlem prince Napoleona (Plon-Plona). — *274.*

[286] Brzy po zahájení intervence v Mexiku (viz poznámku 272) se mezi Anglií a Španělskem na jedné a Francií na druhé straně vyhrotily rozpory, které vedly k tomu, že Anglie a Španělsko v dubnu 1862 svá vojska odvolaly. Francouzské velení odmítlo vyjednávat s mexickou vládou a začalo 19. dubna vojenské akce v Mexiku. V druhé polovině roku 1862 poslala Francie do Mexika další ozbrojené oddíly. — *275, 347.*

[287] V originále „Hinterwäldler" — Engels tím zřejmě míní návštěvníky ze zapadlých krajů Německa. — *277.*

[288] Narážka na to, že Rudolf Schramm byl v roce 1848 zvolen do pruského Národního shromáždění za Striegau (Strzegom). Charakteristika jeho parlamen-

ní činnosti je obsažena v Marxově a Engelsově pamfletu „Velikáni emigrace" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 303—304). — *279.*

[289] New Orleans se vzdal 29. dubna 1862 po pádu pevnosti St. Jackson a St. Philip, které chránily přístupy k městu od Mississippi. 1. května vstoupila vojska Severu do města. Obsazení New Orleansu, významného politického a vojenského střediska otrokářské Konfederace, bylo velkým vojenským úspěchem armády severních států.

Analýzu válečných operací, která je obsažena v Engelsově dopise, využil Marx pro článek „Situace na americkém válčišti", uveřejněném v listu „Die Presse" ze 30. května 1862 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 531—535). — *280.*

[290] „*Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni*" („Vítězná věc se líbila bohům, prohraná však Katonovi") — Lucanus, „Pharsalia", sv. 7. — *281.*

[291] Italský vlastenec Felice Orsini spáchal 14. ledna 1858 na Napoleona III. atentát, který se nezdařil. Orsini byl 13. března 1858 v Paříži popraven. — *283.*

[292] „*Merrimac*" — první obrněná loď Jižanů. 8. března 1862 potopila nebo silně poškodila lodi severní flotily. Když Jižané museli evakuovat námořní základnu v Norfolku (stát Virgínie), sami ji 11. května 1862 zapálili, načež loď explodovala. — *284.*

[293] V „Times" ze 27. května 1862 byl otištěn článek „The Civil War in America" [„Občanská válka v Americe"].

Výjimečné zákony (Coercion-bills) odhlasoval anglický parlament v roce 1833 a 1847, aby mohlo být potlačeno irské revoluční hnutí. Tyto zákony uvalily na Irsko stav obležení a daly anglickým úřadům mimořádné plné moci. — *284.*

[294] Jde o článek „Extent and Bearing of Federal Successes" [„Rozsah a význam úspěchu federovaných"], uveřejněný v listu „Economist", čís. 978 z 24. května 1862. — *284.*

[295] *Morrillův tarif* — ochranářský celní sazebník, který navrhl v Kongresu republikánský poslanec Morrill a který byl přijat Sněmovnou reprezentantů 10. května 1860 a Senátem 2. března 1861. Morrillův tarif zaváděl značné zvýšení celních poplatků v USA. — *284.*

[296] Myslí se evakuace anglických a španělských vojsk z Mexika v dubnu 1862, když Palmerstonova vláda upustila od intervence v Mexiku, kterou vedla společně s Francií. Viz rovněž poznámku 272. — *284.*

[297] James Spence napsal ve zprávě o průběhu občanské války, uveřejněné 29. května 1862 v „Times" v rubrice „American Affairs" [„Americké záležitosti"], že špatný stav armád, způsobený nemocemi a vedrem, brání generálu Henrymu Halleckovi v rychlém postupu. — *286, 287.*

[298] Engels uvádí toto číslo ze Spenceova článku, který byl uveřejněn 4. června 1862 v „Times" v rubrice „American Affairs". — *287.*

[299] „*Embrassez-vous et que cela finisse!*" („Obejměte se a ať je tomu konec!") — narážka na známou epizodu z dob Francouzské revoluce. 7. července 1792 navrhl poslanec Zákonodárného shromáždění Lamourette, lyonský biskup, aby se všechny stranické rozepře ukončily bratrským polibkem (tzv. Lamourettův polibek na usmířenou). Pod dojmem tohoto návrhu padli si zástupci protivných stran vzájemně do náručí, ale jak se dalo očekávat, byl příštího dne tento pokrytecký „bratrský polibek" zapomenut. Engels těmito okřídlenými slovy ironizuje a zesměšňuje novou pruskou poslaneckou sněmovnu, která vzešla z voleb 28. dubna a 5. května 1862 a 19. května konala své první zasedání (viz poznámku 283). — *288.*

[300] *Hesensko-kaselská aféra* — konstituční konflikt v Hesensku-Kaselsku, který trval od roku 1850 do roku 1862. Byl to konflikt mezi kurfiřtem a reakční kurfiřtovou vládou na jedné straně a poslaneckou sněmovnou, která žádala, aby byla obnovena umírněná liberální ústava z roku 1831, na straně druhé. Hesensko-kaselské liberály podporovalo Prusko, jež se bálo, že v boji o hegemonii v Německu by mohlo příliš zesílit Rakousko, na něž se orientovala kurfiřtova strana. Úsilí Pruska bylo však zpočátku marné. Pruský generál Willisen, který přinášel kurfiřtovi poselství Viléma I., byl dokonce inzultován. Teprve koncem června 1862, když Prusko dalo ultimátum a zmobilizovalo dva sbory, byla ústava z roku 1831 obnovena. — *288.*

[301] Ferdinand Lassalle, „Herr Julian Schmidt der Literarhistoriker mit Setzer-Scholien herausgegeben" [„Pan Julian Schmidt, literární historik, vydání se scholiemi sazeče"], Berlín 1862. V této práci formou poznámek a vysvětlivek k textu, jako by je připojil sazeč a „sazečova žena", je kritizována Schmidtova kniha „Geschichte der deutschen Literatur" [„Dějiny německé literatury"], čtvrté vydání, Lipsko 1858. — *290, 292, 302, 303.*

[302] Nekrolog za Henry Thomase Buckla, uveřejněný v „Times" z 18. června 1862, napsal John Stuart Glennie. — *292.*

[303] Quesnayova „*Ekonomická tabulka*" vyšla poprvé v roce 1758 ve Versailles jako malá brožura. Marx použil Quesnayovy práce „Analyse du Tableau économique" z roku 1766 ve vydání Eugèna Daira „Physiocrates", část první, Paříž 1846. — *292, 412.*

[304] Jde o dva Lassallovy projevy, vytištěné v roce 1862 v Berlíně: „Ueber Verfassungswesen. Ein Vortrag gehalten in einem Berliner Bürger-Bezirks--Verein" [„O podstatě ústavy. Přednáška proslovená v Berlínském občanském obvodním spolku"] z 16. dubna 1862 a slavnostní projev „Die Philosophie Fichte's und die Bedeutung des Deutschen Volksgeistes" [„Fichtova filosofie a význam německého národního ducha"], pronesený 19. května 1862 na oslavách 100. výročí Fichtova narození. — *295, 296.*

[305] Myšlenek z tohoto odstavce Engelsova dopisu použil Marx v článku „Ke kritice amerických poměrů", který byl uveřejněn v listu „Die Presse" z 9. srpna 1862 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 553—556). — *298.*

[306] *Teritoria* — území ve Spojených státech na severozápad od řeky Ohia, která nemohla tvořit samostatné státy, protože neměla ústavou předepsaných 60 000 obyvatel. — *300, 336.*

[307] *Quadrilateral*, čtyřúhelník pevností, tvořila severoitalská města Verona, Legnago, Mantua a Peschiera. — *302.*

[308] *Pelasgové* — podle antické literatury nejstarší obyvatelstvo Řecka.
Knihy Makabejských — starozákonní apokryfy řecky psané z 1. st. př. n. l. o dějinách židovského povstání proti asyrským králům pod vedením kněžského rodu Makabejských (Hasmoneovců). — *303.*

[309] Písmo Etrusků, kteří se přistěhovali do Itálie před 8. stol. před n. l. patrně z Malé Asie, se vyvinulo z řeckého a stalo se základem latinky; etruský jazyk není dosud plně prozkoumán a proto ani nápisy, jež se zachovaly, nejsou ještě zcela rozluštěny. — *303.*

[310] *Vlastní směnka* (v originále ordre) odpovídá svou funkcí dlužnímu úpisu. — *305, 306.*

[311] Článek Wilhelma Friedricha Rüstowa „Die Brigade Milano" [„Brigáda Milán"] byl uveřejněn v almanachu „Demokratische Studien", Hamburk 1861, str. 93—137. — *307.*

[312] Německý idealistický filosof Bruno Bauer v řadě brožur, jako „Deutschland und das Russenthum" (1854), „Russland und England" (1854) aj. hlásal v podstatě panslavistické ideje. — *307.*

[313] Jedná se o původní variantu I. dílu „Kapitálu" (viz poznámku 30). Později Marx upustil od tohoto záměru a vyložil svou teorii pozemkové renty až v posledním dílu (viz Karel Marx, Kapitál, díl III/2, čes. vyd. 1956). — *308.*

[314] Termín „cena nákladů" — „Kostpreis", „Kostenpreis" a „cost price" — používá Marx v tomto dopise ve smyslu výrobní cena (c + v + průměrný zisk). — *310, 319.*

[315] *Nová Anglie* — skupina šesti států na severovýchodě USA (Maine, Massachusetts, Connecticut, Rhode Island, Vermont, New Hampshire), v nichž dosáhl průmyslový rozvoj vysoké úrovně. Nová Anglie byla střediskem hnutí abolicionistů. — *315, 331.*

[316] Vláda Pitta mladšího v Anglii vytvořila v roce 1786 umořovací fond (sinking fund), z jehož prostředků se měl uhrazovat stále rostoucí státní dluh. Jedním zdrojem fondu bylo také zvýšení a rozšíření nepřímých daní. Fond však svůj účel nesplnil a finanční situace Anglie se zhoršovala tak, že už v roce 1797 musela být Anglická banka zproštěna povinnosti směňovat bankovky. — *316, 336.*

[317] Tyto Marxovy myšlenky tvoří podklad jeho článku „Ke kritice amerických poměrů", který byl uveřejněn v listu „Die Presse" 9. srpna 1862 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 553—556. — *316.*

[318] Engelsův dopis je napsán na rubu listu, který poslal Engelsovi Sigismund L. Borkheim. Dopis zní:

27. Crutched Friars. E.C.
Londýn 12. srpna 1862

Milý Engelsi,

Marx mi dnes donesl Vámi vystavenou směnku na Lassalla, na můj řad, znějící na 400 tolarů. Dal jsem mu na ni prozatím 20 £. Prostřednictvím svých přátel posílám dnes směnku do Berlína. Avšak jak je to s akceptem, když Lassalle není v Berlíně? Postarejte se o to, hned mu napište, aby směnku akceptoval, neboť *dříve* nemohu požadovat na svých přátelích peníze a poněvadž sám jsem příliš chudý, ani [je] nemohu Marxovi dát. — Devaux a já Vás srdečně pozdravujeme. Váš

Borkheim

Jako dopisního papíru bylo použito obchodního tiskopisu firmy Chateau Marcaux, výhradní zastupitelství ve Spojeném království Devaux & Borkheim, 27, Crutched Friars E. C. Londýn. — *332.*

[319] Otec Ferdinanda Lassalla, Heimann Lassal, byl těžce nemocen a zemřel 21. října 1862. — *323, 355, 703.*

[320] Tento dopis Ferdinanda Lassalla Marxovi se dosud nenašel. — *324.*

[321] Marx cituje dopis inženýra Nasmythe z listopadu 1852 továrnímu inspekto-

rovi Leonardu Hornerovi, uveřejněný v „Reports of the Inspectors of Factories to Her Majesty's Principal Secretary of State for the Home Department for the Half Year ending 31st October 1856" [„Zprávy továrních inspektorů ministru vnitra Jejího Veličenstva za pololetí končící 31. říjnem 1856"], Londýn 1857. — *326.*

322 12.—29. září 1862 podnikl Engels cestu po Německu. Jel podél Mosely a Rýna, Durynskem a navštívil také své příbuzné v Barmenu a Engelskirchenu (viz tento svazek, str. 333). — *329, 709.*

323 Ve dnech 29. a 30. srpna 1862 došlo k druhé bitvě na řece Bull Run poblíž Manassasu (jihozápadně od Washingtonu). Vojska severních států, jimž velel generál Pope, utrpěla těžkou porážku a ustoupila směrem k Washingtonu. Aby hlavní město Unie nepadlo, muselo poslat velení severních vojsk k Washingtonu posily. — *330.*

324 V srpnu 1862 vydalo washingtonské ministerstvo války rozkaz, aby hodnost brigádního generála či generálmajora byla napříště udělována jen důstojníkům pravidelné armády za vynikající výkon služby. Důstojníci z řad dobrovolníků směli být do těchto hodností povyšováni jen tehdy, jestliže se vyznamenali při vojenských akcích a prokázali při nich odpovídající kvalifikaci. — *330.*

325 Od 28. srpna do 7. září 1862 byl Marx v Zalt-Bommelu a Trevíru, kde se snažil získat prostředky k urovnání svých peněžních záležitostí. — *331, 711.*

326 Koncem září 1862 pověřil Vilém I. Bismarcka sestavením pruské vlády. Vytvoření konzervativní junkerské Bismarckovy vlády (8. října 1862) v době, kdy byl v plném proudu ústavní konflikt (viz poznámky 18 a 199), znamenalo, že vláda má v úmyslu armádu reorganizovat bez ohledu na zamítavé stanovisko zemského sněmu k vojenskému rozpočtu. 13. října Bismarck rozpustil zemský sněm a zahájil reorganizaci armády, aniž měl rozpočtové prostředky schváleny parlamentem. — *333.*

327 *Říšskou ústavu*, kterou vyhlásilo frankfurtské Národní shromáždění 28. března 1849, neuznal ani pruský král, ani ostatní monarchové německých zemí.

28. září 1862 se konal ve Výmaru sjezd, na kterém se asi 200 poslanců německých sněmů vyslovilo pro vytvoření jednotného federativního celoněmeckého státu, jehož členské země by samostatně rozhodovaly o svých vnitřních záležitostech v souhlase s říšskou ústavou z roku 1849. — *334.*

328 Pruský král Bedřich Vilém IV. prohlásil ve své řeči 21. března 1848, že je ochoten postavit se „pro spásu Německa do čela *(an die Spitze)* celého národa".

Během bojů za sjednocení Německa byla tímto výrazem označována snaha Pruska sjednotit Německo pod svou hegemonií (srovnej s poznámkou 183). — *334.*

329 Ferdinand Lassalle, „Ueber den besonderen Zusammenhang der gegenwärtigen Geschichtsperiode mit der Idee des Arbeiterstandes" [„O zvláštní souvislosti současné historické epochy s ideou dělnického stavu"], Berlín 1862. Na toto téma přednášel Lassalle 12. dubna 1862 v berlínském spolku řemeslníků oranienburského předměstí. Když vyšla přednáška tiskem, byl pro ni autor soudně stíhán. — *335.*

330 *Tažení do Marylandu* — ofenzíva Jižanů, kterou podnikli 4. září 1862 do státu Maryland a která skončila 17. září jejich porážkou na řece Antietam. Podrobně o tažení do Marylandu viz Marxovy články „K událostem v Severní Americe" a „K situaci v Severní Americe" (Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 581—584 a 589—592). — *335, 339.*

331 *Osvobozovací dekret* — předběžná proklamace o osvobození, kterou vydal Lincoln 22. září 1862. Proklamace prohlašovala od 1. ledna 1863 za svobodné černošské otroky v těch státech, které se ještě účastnily povstaleckých bojů proti Unii. Zároveň nabývali všichni černoši práva sloužit v armádě a v námořnictvu. Osvobození černochů, které bylo provedeno po řadě vojenských porážek a pod nátlakem lidových mas, změnilo charakter války. Sever přešel k revolučnímu boji. Ale bez přidělení půdy a bez likvidace panství plantážníků na Jihu nemohla Lincolnova proklamace chránit černochy před vykořisťováním bývalými otrokáři a před barbarskou rasovou diskriminací. — *335, 344, 354.*

332 Vojska Konfederace, která vtrhla 12. září 1862 do státu Kentucky, byla 8. října poražena vojsky Severu v bitvě u Perryvillu. — *335.*

333 Rakousko prodělávalo od roku 1848 chronickou finanční krizi. Projevila se ohromným růstem státního dluhu, znehodnocením měny a emisí obrovského množství papírových peněz. Viz o tom v Marxově článku „Neobyčejně důležité zprávy z Vídně" (Marx-Engels, Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, str. 369—375). — *336.*

334 Aby získala severoamerická vláda prostředky na vojenské výdaje, vyplácela bankéřům, kteří jí poskytli půjčky ve zlatě, neobyčejně vysoké úroky. Podle listu „Times" činily v říjnu 1862 tyto úroky 29 %, což několikanásobně převyšovalo obvyklou úrokovou sazbu. — *336.*

335 *Lincolnovými dekrety* (Lincolns Akte) nazývá Marx řadu opatření revolučně

demokratického charakteru, kterou uskutečnila Lincolnova vláda od poloviny roku 1862. Vedle proklamace o osvobození (viz poznámku 331) byl jedním z nejdůležitějších opatření zákon o usedlostech (Homestead Bill), který byl přijat 20. května 1862 a dával rolníkům možnost nabýt půdu za výhodných podmínek. Důležitý význam měla rovněž očista armády a státního aparátu od zrádcovských živlů, zákon o konfiskaci majetku vzbouřenců a jiná opatření na podporu vítězství Severu v občanské válce. Podrobnou charakteristiku těchto opatření viz v Marxových článcích „Ke kritice amerických poměrů" a „K událostem v Severní Americe" (Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 553—556 a 581—584). — *337.*

[336] Dopis byl napsán na papíru s hlavičkou firmy Chateau Marcaux, výhradní zastupitelství ve Spojeném království Devaux & Borkheim, 27, Crutched Friars E. C. London. — *338.*

[337] Jde o průběh volební kampaně v severoamerických státech před volbami do Sněmovny reprezentantů (4. listopadu 1862), při nichž se současně volil i guvernér státu New York. Obyvatelstvo severozápadních států, nespokojené tím, jak republikánská strana vedla válku, odevzdávalo své hlasy pro demokratické kandidáty. Guvernérem státu New York byl rovněž zvolen předák demokratické strany Seymour. Ve většině severních států zvítězili však republikáni. Marx se zmiňuje podrobně o výsledcích těchto voleb v článku „Volební výsledky v severních státech" (Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 596—598.). — *339, 343, 345.*

[338] Ve *West Pointu* (u New Yorku) je vojenská akademie, založená v roce 1802. V 19. století byla jediným vyšším vojenským učilištěm ve Spojených státech. Systém výchovy důstojníků, založený na úplné izolovanosti od vnějšího světa, pěstoval v chovancích akademie kastovnictví. McClellan byl vychovatelem westpointské akademie. — *343.*

[339] Jedná se o neshody mezi pruským králem a poslaneckou sněmovnou v otázce zvýšení výdajů na armádu v souvislosti s prodloužením vojenské povinnosti ze dvou roků na tři. Zostření těchto neshod ještě víc prohloubilo ústavní konflikt (viz poznámky 18, 199 a 283). — *344.*

[340] 3. října napadla vojska Jihu pod velením generála Price a Van Dorna pozice severních států u Corinthu. Dvoudenní bitva skončila porážkou a ústupem konfederovaných. — *345.*

[341] Marx ironicky srovnává Konfederaci jižních států se švýcarským Sonderbundem — separátním spolkem sedmi hospodářsky zaostalých katolických kantonů, který uzavřely roku 1843, aby zabránily provedení pokrokových bur-

žoazních reforem ve Švýcarsku. Když se švýcarský Spolkový sněm usnesl na rozpuštění Sonderbundu, zahájil Sonderbund počátkem listopadu 1847 válku proti ostatním kantonům, ale jeho armáda byla rozdrcena vojsky spolkové vlády.

Situaci vylíčenou v dopise rozvedl Marx podrobně v článku „Příznaky rozkladu v jižní Konfederaci", který byl uveřejněn v listu „Die Presse" 14. listopadu 1862 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 593—595). — *345.*

[342] Roajalistické povstání v Paříži proti termidoriánskému Konventu ve dnech 4.—5. října (12.—13. vendémiairu) 1795 potlačil Bonaparte pomocí dělostřelectva. — *346.*

[343] 4. prosince 1863 končilo funkční období Sněmovny reprezentantů, která vzešla z voleb v listopadu 1860 a byla svým složením republikánská. — *346.*

[344] Marx má na mysli návrh francouzské vlády z 31. října 1862, předložený diplomatickým zástupcům Anglie a Ruska, aby se tyto tři mocnosti společně zasadily o dočasné zastavení válečných akcí, zrušení blokády a otevření jižních přístavů USA pro evropský obchod. Návrh Napoleona III. na vměšování do vnitřních záležitostí Spojených států odmítlo Rusko 8. listopadu 1862 a později i anglická vláda. — *346.*

[345] Marx byl u Engelse v Manchesteru kolem 5.—13. prosince 1862. Při této příležitosti navštívil také Eichhoffa v Liverpoolu. — *348, 713.*

[346] *Manichejci* — stoupenci náboženského učení, jež vzniklo v 3. století na Blízkém východě a hlásalo dualismus světla a tmy, ducha a těla. V žargonu německých studentů označovali se tak neodbytní věřitelé (vzhledem k podobnosti se slovem mahnen — upomínat). — *348.*

[347] Jde o druhý sešit Marxova spisu „Ke kritice politické ekonomie" (viz poznámku 30). K jeho vydání nedošlo, protože Marx změnil svůj původní plán, své dílo nově rozvrhl a rozhodl se je vydat vcelku. — *348, 662, 714.*

[348] Jde o neúspěšný útok severoamerických vojsk, jimž velel generál Burnside, v prosinci 1862 na silně opevněné postavení jižních států u Fredericksburgu, na jižním břehu řeky Rappahannocku (ve státu Virgínie). Ačkoli severní vojska dorazila k Fredericksburgu již 17. listopadu, přepravila se a zaútočila na opevněné pozice kolem města pro nedostatečné materiální vybavení až 10. prosince, kdy se konfederovaným podařilo značně upevnit své postavení. Po několika neúspěšných pokusech o útok na jejich pozice ustoupila Burnsidova vojska v noci na 15. prosinec na severní břeh Rappahannocku. — *351.*

[349] Koncem prosince byly v Londýně, Manchesteru a Sheffieldu uspořádány mítinky, na kterých dělníci a zástupci demokratických kruhů vyhlásili svou solidaritu s bojem severních států Unie proti otrokářství. — *354.*

[350] Wilhelm Roscher, „System der Volkswirtschaft. Ein Hand-und Lesebuch für Geschäftsmänner und Studierende" [„Systém národního hospodářství. Příručka a čítanka pro obchodníky a studující"]. První díl, obsahující základy politické ekonomie. — *354, 675, 699, 700, 711.*

[351] O první Lassallově přednášce o pruské ústavě viz v poznámce 304. Její pokračování mělo název: „Was nun? Zweiter Vortrag über Verfassungswesen" [„Co teď? Druhá přednáška o podstatě ústavy"]. — *354.*

[352] Marx projednává o strojích v V., XIX. a XX. sešitě ekonomického rukopisu z let 1861—1863. Je tam rozsáhlý materiál k dějinám techniky a zevrubný ekonomický rozbor použití strojů v kapitalistickém průmyslu (viz poznámku 30), který pak byl podkladem pro XIII. kapitolu I. dílu „Kapitálu" (Karel Marx, „Kapitál", díl I, čes. vyd. 1953, str. 397—536). — *363.*

[353] Marxovy sešity s výpisky o technologii jsou podrobným konspektem řady prací, mj.: *Johann Heinrich Moritz Poppe*, „Geschichte der Technologie seit der Wiederherstellung der Wissenschaften bis an das Ende des achtzehnten Jahrhunderts" [„Dějiny technologie od obrody věd až do konce osmnáctého století"], sv. 1—3, Göttingen 1807—1811, *Andrew Ure*, „Technisches Wörterbuch', [„Technický slovník"], zpracoval dr. Karl Kramarsch a dr. Friedrich Heeren, 3 svazky, Praha 1843—1844, *Johann Beckmann*, „Beyträge zur Geschichte der Erfindungen" [„Příspěvky k dějinám vynálezů"], sv. I—V, Göttingen 1782—1805. — *367.*

[354] *Jenny* — spřádací stroj, zkonstruoval jej v letech 1764—1765 Angličan James Hargreaves a pojmenoval po své dceři. — *367.*

[355] 16. ledna 1863 přednesl Lassalle před trestním soudem v Berlíně obhajovací řeč, kterou pak uveřejnil jako brožuru pod názvem „Die Wissenschaft und die Arbeiter. Eine Vertheidigungsrede vor dem Berliner Criminalgericht" [„Věda a dělníci. Obhajovací řeč před berlínským trestním soudem"], Curych 1863. Marx cituje o odstavec dále úryvek ze str. 16—17. — *369.*

[356] *Macte puer virtute*! (Sláva hochu Tvé ctnosti!) z Vergiliovy „Aeneidy", kniha IX. Zde asi ve smyslu: Sláva, hrdino. — *369, 400.*

[357] Ferdinand Lassalle, „Arbeiterprogramm. Ueber den besonderen Zusammenhang der gegenwärtigen Geschichtsperiode mit der Idee des Arbeiterstandes", Curych 1863. První vydání 1862 (viz poznámku 329). — *369.*

[358] Marx měl pravděpodobně na mysli první část anonymního článku „Origin and Objects of the Treason in the United States" [„Původ a cíle zrady ve Spojených státech"], který byl uveřejněn ve „Free Press", sv. XI, čís. 2 ze 4. února 1863, str. 9—12. — *371.*

[359] V lednu 1863 propuklo v té části Polska, která byla pod nadvládou carského Ruska (Kongresovce, viz poznámku 383), povstání proti národnostnímu útlaku. V čele hnutí stál Ústřední národní výbor, v němž převažoval vliv revolučně demokratických sil z řad příslušníků malé buržoazie a drobné šlechty (strana rudých). 22. ledna vydal Výbor ve funkci prozatímní vlády Manifest, kterým proklamoval rovnost všech občanů a nezávislost Polska, osvobozoval rolníky od feudálních břemen a dával jim do vlastnictví půdu, na které pracují.

Avšak polské buržoazii a velkostatkářům (straně bílých) se v březnu podařilo převzít vedení povstání a oddálit uskutečnění revolučního programu. Aby se povstání nestalo věcí všeho polského lidu, omezili se jenom na území Kongresovky a očekávali osvobození od západních mocností. Ty však zakročily pouze diplomaticky (viz poznámku 380). I když se v červnu, září a v polovině října nakrátko uchopily moci revoluční vlády, nedosáhly ani podstatné změny, ani nezískaly podporu rolnictva (srovnej poznámky 404 a 415).

Lednové povstání z let 1863—1864 bylo význačnou etapou v osvobozeneckém boji polského národa a mělo velký mezinárodní význam. Evropská pokroková hnutí s ním vřele sympatizovala a podporovala je. Také u české radikálnější buržoazie a inteligence našlo povstání živý ohlas a vyvolalo odpor proti staročeskému křídlu Národní strany. Významnou úlohu měla solidarita evropských dělníků s polským národně osvobozeneckým hnutím při založení Mezinárodního dělnického sdružení (I. internacionály). — *371, 379, 420.*

[360] V letech 1861—1867 podnikla Francie společně s Anglií a Španělskem v Mexiku intervenci (viz poznámku 272 a 286). — *371, 382.*

[361] *Dolní říše* (z francouzského Bas-Empire) — v historické literatuře označení pro byzantskou říši, které se vžilo pro upadající a rozkládající se stát vůbec. Marx a Engels ho často používali pro druhé císařství ve Francii. — *371, 383.*

[362] *„Gercenovi" vojáci* — Gercen doufal, že současně s polským povstáním se začnou bouřit proti carismu i ruští vojáci. — *371.*

[363] *„Myslící bodáky"* — výraz, který se připisuje francouzskému monarchistickému generálu Changarnierovi. Když v roce 1849 předseda francouzského Ústavodárného shromáždění buržoazní republikán Marrast tušil, že hrozí bonapartistické nebezpečí, požádal Changarniera, aby poslal vojenské jednotky na

obranu Národního shromáždění. Changarnier odmítl s tím, že nemá rád „baïonnettes intelligentes", tj. vojáky, kteří by se ve svých akcích řídili politickými pohnutkami. — *372.*

[364] Když byl v lednu 1863 po porážce u Rappahannocku (viz poznámku 348) sesazen Burnside z funkce velitele potomacké armády, stal se jeho nástupcem generál Hooker. V rozkazu, kterým byl jmenován, byla vyslovena naděje, že dosáhne úspěchu. — *372.*

[365] V londýnské čtvrti Soho Square zemřel 6. dubna 1855 Marxův osmiletý syn Edgar. — *372.*

[366] Po vypuknutí polského lednového povstání v roce 1863 (poznámka 359) nabídla Bismarckova vláda carskému Rusku vojenskou pomoc při potlačování povstání, ponévadž měla zájem na tom, aby se povstání nerozšířilo na polská území zabraná Pruskem a aby si zajistila neutralitu Ruska při sjednocování Německa pod pruskou hegemonií. 8. února 1863 podepsaly Rusko a Prusko z Bismarckovy iniciativy konvenci o společných vojenských operacích proti povstalcům. — *373, 463.*

[367] Karl Blind uveřejnil článek „Deutschland und Polen" [„Německo a Polsko"] ve stuttgartském listu „Beobachter", který pak přetiskl bostonský list „Pionier", čís. 15 z 8. dubna 1863. — *373.*

[368] 15. března 1863 mělo skončit dvouleté období tzv. „dočasných závazků" ruských rolníků a vstoupit v platnost reforma z 19. února 1861. Engels sdílel přesvědčení revolučně demokratických ruských kruhů, že hromadná nespokojenost rolnictva s výsledky reformy spolu s povstáním v Polsku, na Litvě a v Bělorusku povedou na jaře 1863 k všeobecnému povstání. — *374.*

[369] Engels má na mysli Spolek polské mládeže, který v roce 1861 založila v Paříži ta část polské emigrace, k níž patřili nejaktivnější účastníci národně osvobozeneckého hnutí v Polsku. V říjnu 1861 založil spolek v Janově vojenskou školu, kde byli školeni důstojníci pro budoucí povstání v Polsku. Později byla škola přeložena do Cunea (rovněž v Itálii). Učitelé této školy napsali a vydali v Paříži několik vojenských řádů a směrnic, mezi nimi i „Směrnice pro povstání", jejichž autorem byl Mierosławski. — *374.*

[370] Jde o polemiku mezi Bakuninem a Mierosławským, jež se rozvinula v souvislosti s dopisem polského Ústředního národního výboru, uveřejněným v „Kolokolu" z 1. října 1862. V tomto dopise bylo za jednu z hlavních zásad budoucího národně osvobozeneckého povstání uznáno právo národů Litvy, Běloruska a Ukrajiny na sebeurčení. Dopis vyvolal prudký protest Mierosławské-

ho a jiných umírněných polských emigrantů, kteří požadovali pro Polsko hranice z roku 1772. Bakunin kritizoval Mierosławského stanovisko v brožuře „Le comité central de Varsovie et le comité militaire russe. Réponse au général Mieroslawski" [„Varšavský ústřední výbor a ruský vojenský výbor. Odpověď generálu Mierosławskému"], Londýn 1862. Mierosławski odpověděl brožurou „La dernière réponse à M. Michel Bacounine" [„Poslední odpověď panu Michailu Bakuninovi"], jež vyšla v Paříži 20. ledna 1863. Jejich polemika měla velký ohlas v tisku. — *374.*

[371] *Boustrapa* — přezdívka Ludvíka Bonaparta, vytvořená z prvních slabik názvů měst Boulogne, Strassbourg (Štrasburk) a Paříž. Touto přezdívkou se naráželo na jeho pokusy o puč ve Štrasburku (30. září 1836) a Boulogni (6. srpna 1840) a na státní převrat z 2. prosince 1851 v Paříži, jímž byla ve Francii nastolena bonapartistická diktatura. — *375, 382, 393, 419, 437, 445, 597.*

[372] Míní se „Provolání londýnského Německého dělnického vzdělávacího spolku o Polsku", které Marx z pověření spolku napsal koncem října 1863. Provolání, podepsané členy Výboru pro pomoc účastníkům polského povstání 1863 až 1864 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 608—609), vyšlo jako leták v Londýně v listopadu 1863. — *377, 717, 764, 765.*

[373] V letech 1772, 1793 a 1795 vedly Prusko, Rakousko a Rusko proti Polsku dobyvačné války, potlačovaly polské národně osvobozenecké hnutí a dělily si jeho území. Rusko dostalo litevské, běloruské a ukrajinské území, Prusko stará polská území (Pomoří, Velkopolsko, část Mazovska s Varšavou aj. — srovnej s poznámkou 383), Rakousko západní část Ukrajiny a část Malopolska s Lublinem a Krakovem. Po třetím dělení přestalo Polsko existovat jako samostatný stát. — *378, 393.*

[374] Pro tuto brožuru připravovali Marx a Engels materiál v únoru až květnu 1863. Pořizovali z novin a literatury četné výpisky o dějinách Polska, Pruska a Ruska. Na základě tohoto materiálu sestavil Marx několik návrhů brožury, ve kterých podrobně sledoval dobyvačnou politiku Pruska a Ruska vůči Polsku a zabýval se vzestupem dynastie Hohenzollernů. Vydání brožury se však neuskutečnilo. — *378, 399, 381.*

[375] Na zasedání pruské poslanecké sněmovny 18. února 1863 se projednávala otázka dohody, kterou uzavřelo Prusko a Rusko proti polským povstalcům (viz poznámku 366). Liberální většina sněmovny dohodu ostře kritizovala a přijala rezoluci, která odsuzovala vměšování pruské vlády do polských záležitostí. — *380.*

[376] Za polského povstání (viz poznámku 359) velel Marian Langiewicz v únoru

1863 nejpočetnějšímu oddílu povstalců v Sandoměřském vojvodství v jižní části Polska. Provedl tu také několik zdařilých operací proti carským vojskům. Z podnětu polské šlechty a buržoazie se 11. března prohlásil diktátorem povstání a uchopil se moci. Avšak 20. března opustil Langiewicz za boje svůj oddíl a utekl do Rakouska. — *381.*

377 Marx cituje výrok pruského ministra vnitra von Rochowa v dopise z 15. ledna 1838 obyvatelům města Elbingu, kteří projevili nesouhlas s tím, že z hannoverského Zemského sněmu bylo vykázáno sedm opozičních profesorů. Rochow napsal: „Poddaným přísluší prokazovat povinnou poslušnost svému králi a zeměpánu, ale nepřísluší jim posuzovat měřítkem svého omezeného rozumu jednání hlavy státu a pronášet o něm veřejný úsudek." — *382.*

378 Narážka na pruskou dynastii Hohenzollernů (viz též báseň „Zámecká legenda" Heinricha Heina ve sbírce „Zeitgedichte" [„Časové básně"], Berlín 1923). — *382.*

379 Jedná se pravděpodobně o diplomatickou korespondenci mezi Sewardem a washingtonským Kongresem. Podrobně o tom viz v Marxově článku „Washingtonský kabinet a západní mocnosti" (Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 451—453).

O *incidentu s „Trentem"* viz poznámku 253. — *382.*

380 Narážka na politiku Palmerstonovy vlády, která zrazovala polské povstání z let 1830—1831. Podobné stanovisko zaujaly oficiální anglické kruhy i v roce 1863: vyjádřily své sympatie vůči polskému národu, avšak prohlásily, že povstání nemohou prokázat žádnou konkrétní pomoc. — *382.*

381 Koncem března 1863 se konaly v Ashtonu a Staleybridgi protestní demonstrace a shromáždění tkalců, kteří byli v důsledku bavlnářské krize bez práce. Vláda nasadila proti nezaměstnaným silné policejní oddíly a dokonce i jednotky pěchoty a jízdy. — *383.*

382 Pod vlivem polského povstání z února až března 1863 zesílily v Litvě a v západním Bělorusku rolnické bouře proti velkostatkářům a samoděržaví. Litevský provinční výbor, řídící hnutí v Litvě a v Bělorusku, se solidarizoval s programem povstání, vyhlášeným Prozatímním národním výborem ve Varšavě. Ozbrojené povstalecké oddíly v Litvě a v západním Bělorusku tvořili hlavně rolníci, ale i řemeslníci, studenti a šlechtici zbavení půdy. Povstání vedli významní revoluční demokraté — Konstantin Kalinovski, Zygmunt Sierakowski, Walery Wróblewski a jiní. Povstání v Litvě mělo velký význam jednak svým demokratickým charakterem, jednak perspektivou, že se hnutí rozšíří dál do Ruska. — *384.*

[383] Z pruského záboru původních polských území (viz o tom v poznámce 373) utvořil Napoleon Velkovévodství varšavské (1807—1815), které rozhodnutím vídeňského kongresu přešlo roku 1815 z velké části pod oficiálním názvem *Království polské* k Rusku. Neoficiálně se tato část Polska nazývala *Kongresové Polsko* nebo Kongresovka. — *384.*

[384] V „Edinburgh Review" č. 240 z dubna 1863, str. 541—569 byl uveřejněn anonymní článek „Profesor Huxley on Man's Place in Nature" [„Profesor Huxley o postavení člověka v přírodě"]. Článek obsahuje přehled prací Huxleyho, Owena a jiných autorů zabývajících se rozdílem mezi člověkem a opicí. Autor článku přejímá Owenovy názory. — *385.*

[385] Pokud je známo, nebyl tento Engelsův dopis Marxovi dosud nalezen. — *386.*

[386] Ludwik Mierosławski, „De la nationalité polonaise dans l'équilibre européen" [„O polské národnosti z hlediska evropské rovnováhy"], Paříž 1856. Podrobnější zhodnocení této knihy je v Marxově dopisu Engelsovi z 16. října 1856 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 29, čes. vyd. 1969, str. 91). — *387.*

[387] Ferdinand Lassalle, „Der Lassallesche Criminalprozess" [„Lassallův trestní proces"], Curych 1863, a „Das Criminal-Urtheil wider mich mit kritischen Randnoten zum Zweck der Appellationsrechtfertigung" [„Trestní rozsudek proti mně s kritickými poznámkami za účelem rehabilitace u apelačního soudu"], Lipsko 1863. — *387, 391.*

[388] Ferdinand Lassalle, „Offnes Antwortschreiben an das Central-Comité zur Berufung eines Allgemeinen Deutschen Arbeitercongresses zu Leipzig" [„Otevřená odpověď ústřednímu výboru pro svolání všeobecného sjezdu německého dělnictva v Lipsku"], Curych 1863. Marx cituje dále str. 11, 23, 36 aj. této brožury.

10. února 1863 se lipský ústřední výbor pro svolání všeobecného sjezdu německého dělnictva obrátil na Lassalla s žádostí, aby vyložil své názory na problémy dělnického hnutí. Když Lassalle zasílal výboru „Otevřenou odpověď", navrhoval, aby se stala „oficiálním manifestem" hnutí. — *387.*

[389] 26. března 1863 se konalo v St. James' Hallu dělnické shromáždění, uspořádané londýnskou odborovou radou jako výraz solidarity anglické dělnické třídy se severoamerickými státy v jejich boji proti otrokářství. Shromáždění předsedal vedoucí představitel radikálně liberální buržoazie John Bright, jenž se stavěl proti tomu, aby Anglie vojensky zasáhla do americké občanské války ve prospěch jižních států. — *389.*

[390] List „Berliner Reform" uveřejnil 10. dubna 1863 zprávu, v níž nepravdivě

líčil Marxovo jednání s Lassallem za Marxova pobytu v Berlíně na jaře 1861 o společném vydávání novin. 13. dubna napsal Marx dementi, které bylo otištěno v „Berliner Reform" ze 17. dubna 1863 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 607). — *391.*

[391] Schulze-Delitzsch byl velice horlivým propagátorem německé buržoazie mezi dělníky a řemeslníky. Cílem jeho agitace a družstevního hnutí, které vyvolal v život, bylo odvrátit dělnickou třídu od revolučního boje proti buržoazii. Lassalle ve své „Otevřené odpovědi" (viz poznámku 388) kritizoval družstevní program Schulze-Delitzsche, avšak nahrazoval jej svým reformistickým heslem o výrobních družstvech, která měla být zakládána s podporou junkersko-buržoazního pruského státu. — *392.*

[392] Na zasedání pruské poslanecké sněmovny byl 15. května 1863 projednáván návrh, aby byl předseda sněmovny oprávněn přerušovat i projevy ministrů. Návrh byl zamítnut. — *397.*

[393] Engels má zřejmě na mysli Lassallovy projevy ve Frankfurtu nad Mohanem ze 17. a 19. května 1863 (viz poznámku 407). Lassalle v nich prudce útočil na Pokrokovou stranu. Ta opět obvinila Lassalla, že je Bismarckovým agentem. — *397.*

[394] V době, kdy začal Marx pořizovat výpisky z politické ekonomie, o nichž se zmiňuje v dopise, měl už hotovou velkou část (sešity I-XXI) svého ekonomického rukopisu z let 1861—1863 (viz poznámku 30). Výpisky, jež se zachovaly, tvoří osm „dodatkových sešitů" (Beihefte), označených A, B, C, D, E, F, G a H. Materiálů z těchto „dodatkových sešitů" Marx částečně použil ve dvou posledních (XXII. a XXIII.) sešitech rukopisu z let 1861—1863, napsaných v květnu a červnu 1863. — *399.*

[395] 23. května 1863 byl založen Všeobecný německý dělnický spolek jako celoněmecká politická organizace dělnické třídy. Byl pod vlivem oportunistických lassallovských názorů. — *400, 488.*

[396] Volby do Zakonodárného sboru ve Francii se konaly 31. května a 1. června 1863 a volby do poslanecké sněmovny pruského zemského sněmu 5. května 1862. — *402.*

[397] Jde o bitvu u Chancellorsvillu ve státě Virginie (2.—4. května 1863), ve které utrpěla armáda severních států pod Hookerovým velením porážku, ačkoli měla početní převahu. Hooker, který byl v bitvě raněn, blahopřál v rozkaze ze 6. května své armádě k „úspěšným" operacím. — *403.*

[398] Engelsova narážka na to, že v některých německých zemích platily fran-

couzské zákoníky, které spočívaly na liberálnějších zásadách než pruské zemské právo. — *404.*

[399] Ironická narážka na Vogtovy výklady o „Pekelnících" (doslova Sirné bandě, viz poznámku 54), za jejichž vůdce omylem označil Marxe. Srovnej Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 433. — *405.*

[400] F. Lassalle, „Die indirecte Steuer und die Lage der arbeitenden Klassen" [„Nepřímé daně a postavení pracujících tříd"].

Marx má na mysli buržoazního filantropa Roberta Gladstona a jeho přívržence v Liverpoolu. Gladstonovy názory kritizoval Marx v článku „Prohlášení generální rady Mezinárodního dělnického sdružení ke Cochranovu vystoupení v Dolní sněmovně" (Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 100). — *406.*

[401] *Freetradeři* — stoupenci svobodného obchodu a nevměšování do hospodářského života země. Střediskem jejich agitace byl Manchester. — *406.*

[402] Jedná se o Lassallovu přednášku „Ueber den besondern Zusammenhang der gegenwärtigen Geschichtsperiode mit der Idee des Arbeiterstandes" z 12. dubna 1862 (viz poznámku 329) a přednášku Ernsta Engela „Die Volkszählungen, ihre Stellung zur Wissenschaft und ihre Aufgabe in der Geschichte" [„Sčítání lidu, jejich místo ve vědě a jejich úloha v dějinách"], která byla přečtena v Pěvecké akademii (Singakademie) 15. února 1862. — *406.*

[403] Podrobná kritika této práce je v Engelsově článku „Kinglake o bitvě na Almě" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 621—634). — *409.*

[404] Nespokojenost polského lidu s politikou „strany bílých" (viz poznámku 359) způsobila koncem května pád konzervativní Awejdovy vlády. Novou národní vládu utvořil Dobrowolski, který patřil k umírněnému táboru „rudých". Vládní program obsahoval revoluční prvky: prohlašoval rolnictvo za sociální bázi povstání, požadoval otevřený boj, 10 % zdanění všeho obyvatelstva, soustředění veškeré moci do rukou ústřední vlády. Místní povstalecké orgány měly být vymaněny z vlivu statkářů a revoluční soudy se měly opírat o lidové masy. Ale tábor „rudých" trpěl rozpory, vláda neměla peníze, aby opatřila zbraně, a někteří členové vlády přímo sabotovali její práci. Po dvou týdnech se zmocnili vlády opět „bílí". — *409.*

[405] Marx má na mysli anonymní článek „The Intervention in Poland" [„Intervence v Polsku"], který byl uveřejněn v listě „Free Press", sv. XI, čís. 7 z 1. července 1863. — *411.*

[406] Jde o nezdařilý pokus Jižanů o novou ofenzívu proti Severu. Jejich vojska, jimž velel generál Lee, vtrhla v létě 1863 do Pensylvánie, byla však 1.—3. července 1863 poražena v bitvě u Gettysburgu, načež se stáhla na jih, do Virgínie. — *411.*

[407] „Arbeiterlesebuch. Rede Lassalle's zu Frankfurt am Main am 17. und 19. Mai 1863, nach dem stenographischen Bericht" [„Dělnická čítanka. Lassallova řeč ve Frankfurtu nad Mohanem 17. a 19. května 1863, podle stenografického záznamu"]. Brožura vyšla ve Frankfurtu nad Mohanem v r. 1863. — *412.*

[408] Uvedená „Ekonomická tabulka" („Tableau économique") odpovídá „Ekonomickému schématu celkového reprodukčního procesu", obsaženému v XXII. sešitu Marxova ekonomického rukopisu z let 1861—1863 (viz poznámku 30). Reprodukci a oběh celkového společenského kapitálu analyzoval později Marx v třetím oddílu druhého dílu „Kapitálu" (viz Karel Marx, Kapitál, díl II, Praha 1954, str. 367—545). — *412.*

[409] Tento Marxův dopis nebyl dosud nalezen. — *417.*

[410] Myslí se článek Williama Cobbetta „Bourbon War and the London Newspaper Press" [„Bourbonská válka a londýnský tisk"], který byl uveřejněn v „Cobbett's Weekly Register" [„Cobbettův týdenní přehled"], sv. 45, čís. 6 z 8. února 1823, str. 354—381. V tomto článku na str. 375 charakterizoval Cobbett list „Times": „To je čistý podnik!... To je vysloveně obchodní podnik, podnik k vydělávání peněz, podnik, kterému se nejedná o pravdu nebo lež." — *419.*

[411] Když francouzští interventi dobyli v roce 1863 město Mexiko, dosadili tam podle instrukcí Napoleona III. 18. června pětatřicetičlennou juntu. Její členy, vybrané z řad konzervativců, jmenoval francouzský vrchní velitel a potvrdil je francouzský vyslanec v Mexiku. Junta svolala shromáždění 215 konzervativních notáblů, kteří prohlásili 10. července 1863 Mexiko císařstvím a na trůn dosadili rakouského arcivévodu Maxmiliána, oblíbence Napoleona III. Marx nazývá tyto Napoleonovy jednostranné akty ironicky „plebiscitem" a srovnává je jednak s presidentskými volbami ve Francii z 10. prosince 1848, v nichž byl zvolen Ludvík Bonaparte, přestože v roce 1832 přijal švýcarské občanství, jednak s plebiscitem v Savojsku a Nizze v roce 1860, který měl ospravedlnit anexi těchto území Francií. — *420.*

[412] Łapiński velel oddílu polských, francouzských a italských emigrantů, který jel na pomoc povstalcům v Litvě. Mezi účastníky výpravy byl i Bakunin. Avšak anglická loď, na níž se přepravovali, byla v Malmö zadržena švédskými úřady, a když konečně dosáhla povolení k plavbě, ztroskotala. Část dobro-

volnického oddílu se utopila. Łapiński se vrátil do Londýna a Bakunin, který opustil loď už v Malmö, zůstal ve Stockholmu až do října 1863. — *420.*

[413] „Children's Employment Commission (1862). First Report of the Commissioners" [„Komise pro vyšetřování dětské práce (1862). První zpráva členů komise"], Londýn 1863. Později vyšlo ještě pět zpráv této série k roku 1867. Marx má na mysli i sérii zpráv, které vyšly ve čtyřicátých letech 19. stol. a které použil Engels ve své práci „Postavení dělnické třídy v Anglii" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957, str. 414 a násl.). — *420.*

[414] *Rosenkreuzerové* — členové tajné nábožensko-mystické společnosti, která v 17. a 18. století existovala v Německu a v několika dalších zemích Evropy. — *421.*

[415] 17. září 1863 se podařilo polským revolučním demokratům ještě jednou převzít do svých rukou vládu, která se udržela asi měsíc (viz poznámku 359). — *423.*

[416] V srpnu byl svolán z rakouské iniciativy do Frankfurtu nad Mohanem kongres německých knížat, na němž se mělo rokovat o reformě Německého spolku. Protože pruský král Vilém I. na Bismarckovu radu odmítl svou účast, skončil kongres bezvýsledně, což znamenalo pro Rakousko těžkou politickou porážku v jeho boji s Pruskem o hegemonii v Německu. — *423.*

[417] Římská kurie odsuzovala sice polské lednové povstání jako „bezbožnou rebelii", avšak snažila se je také vylíčit jako boj za práva katolické církve. V souvislosti s tím nařídil římský kardinál-vikář, aby se počátkem září konaly modlitby a procesí za záchranu Polska. — *423.*

[418] *Černá, červená, zlatá*, od roku 1815 barvy německých studentských spolků. V letech 1848—1849 jich používalo celoněmecké revoluční hnutí jako národních barev. V letech šedesátých jako barvy Německého spolku byly symbolem protipruské strany v Německu. — *423, 610.*

[419] Koncem roku 1863 vzrostlo ve Šlesviku-Holštýnu národní hnutí proti usilovným pokusům Dánska úplně ovládnout obě vévodství. 30. března 1863 vydal dánský král ústavní výnos pro Holštýn, kterým mělo být s konečnou platností znemožněno jakékoli jeho spojení se Šlesvikem. Také úplná autonomie Holštýna, kterou mu zajišťovaly mezinárodní smlouvy, byla oklešťována, kdežto ústavou z 13. listopadu 1863 bylo opět stvrzeno úplné splynutí Šlesviku s dánským státem. Když 15. listopadu 1863 zemřel dánský král Bedřich VII. bez potomků, nabylo účinnosti ustanovení londýnského protokolu z roku 1852 o nástupnictví na dánský trůn (viz poznámku 420). Tehdy byl

učiněn pokus o odtržení obou vévodství od Dánska, o jejich tradiční spojení a začlenění Šlesviku do Německého spolku (viz poznámky 421 a 427). — *425.*

[420] *Londýnský protokol* z 8. května *1852*, který podepsaly Rusko, Rakousko, Anglie, Francie, Prusko a Švédsko se zástupci Dánska, obsahoval prohlášení, že je v evropském zájmu zachovat celistvost dánské monarchie, a stanovil nový nástupnický řád pro Dánsko včetně vévodství Šlesviku a Holštýna, kterým měly být obě tyto země definitivně přivtěleny k Dánsku.

Mezi zákonnými uchazeči o dánský trůn, kteří se vzdali svých práv ve prospěch vévody Kristiána Glücksburského (pozdějšího krále Kristiána IX.), byl v protokolu uveden i ruský car. Tato formulace vytvářela precedens pro nároky ruského cara na dánský trůn pro případ, že by glücksburská dynastie vymřela. — *425, 428, 430, 741.*

[421] *Augustenburgové* byli potomky starého holštýnského rodu a tvořili starší větev holštýnsko-sonderburské linie. Hlavní holštýnská linie vládla v Dánsku a v roce 1863 vymřela po meči (viz poznámky 419 a 420). Nástupnictví připadlo londýnskou smlouvou členu mladší sonderburskoglücksburské linie. Celá rodina Augustenburských byla už roku 1852 se svým představitelem Kristiánem z Dánska a vévodství vypovězena, musela za náhradu odstoupit své tamější statky dánskému králi a uznat ustanovení londýnského protokolu. Kristiánův syn Friedrich Augustenburský však přesto po uprázdnění dánského trůnu vznesl znovu své nároky na rodinné statky v Dánsku i na vládu ve Šlesviku-Holštýnu a prohlásil se 19. listopadu 1863 za vévodu Bedřicha VIII. (viz poznámku 427). Jeho plány byly během dalších let zmařeny. — *425, 428.*

[422] Ve volbách do pruského Zemského sněmu v říjnu 1863 zvítězila opět Pokroková strana. Nová sněmovna pak 21. listopadu zrušila tiskové nařízení z 1. června 1863, namířené proti liberální opozici, které prakticky odstraňovalo svobodu tisku. — *426.*

[423] Jde o projev konzervativce Wagenera z 19. listopadu 1863 v pruské poslanecké sněmovně při jednání o reakčním tiskovém nařízení (viz předchozí poznámku). Wagener se přitom odvolával na Lassallovo záporné stanovisko k liberálnímu tisku, vyslovené v jeho brožuře „Die Feste, die Presse und der Frankfurter Abgeordnetentag. Drei Symptome des öffentlichen Geistes" [„Slavnosti, tisk a frankfurtský sjezd poslanců. Tři symptomy veřejného mínění"]. Brožura byla vydána v Düsseldorfu v roce 1863. — *426, 445.*

[424] Brožuru o šlesvicko-holštýnské otázce Engels nenapsal. — *429.*

[425] Rudolf Schramm, „Die rote Fahne von 1848 und Die schwarzweisse Fahne

von 1863" [„Rudý prapor z roku 1848 a černobílý prapor z roku 1863"], Berlín 1863. — *430.*

426 Marx odjel do Trevíru, kde zemřela jeho matka, 7. prosince 1863. Navštívil pak své příbuzné ve Frankfurtu nad Mohanem a odejel kvůli dědictví do Holandska ke svému strýci Lionu Philipsovi, jenž byl vykonavatelem závěti. Ale za svého pobytu v Zalt-Bommelu onemocněl a vrátil se do Londýna až po 19. únoru 1864. — *431, 432, 440.*

427 Princ Friedrich Šlesvicko-Holštýnsko-Sonderbursko-Augustenburský se nechal 16. listopadu 1863 prohlásit jako Bedřich VIII. vévodou šlesvicko-holštýnským. Marx jej nazývá ironicky *„třicátým šestým otcem vlasti"*, poněvadž Německý spolek tvořilo 35 (podle jiných údajů 34) států. — *435.*

428 Koncem prosince 1863 jednal ve Frankfurtu nad Mohanem německý Spolkový sněm o právech vévodství Šlesviku-Holštýna. Zástupci Rakouska a Pruska dostali pokyn, aby se na tomto zasedání neúčastnili rozpravy o polské otázce. — *435.*

429 *Plonplonismus* — zřejmě nálady a sympatie pro Plon-Plona, jak se přezdívalo bratranci Napoleona III., princi Napoleonovi, jenž měl rezidenci v Palais-Royal. V „Prohlášení" zaslaném „Redakci listu ‚Social Demokrat' " (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 69) mluví Marx a Engels o „bonapartismu v jeho obojí podobě — v podobě z Tuilerií i v podobě z Palais-Royal", takže plonplonismus je možno pokládat za synonymum bonapartismu. — *436.*

430 Poněvadž dánská ústava z 13. listopadu 1863 byla v rozporu s londýnským protokolem z roku 1852 (viz poznámku 420), který stanovil, že vévodství Šlesvik-Holštýn tvoří s Dánskem pouze personální unii, vyslal Spolkový sněm na návrh Rakouska a Pruska 24. prosince 1863 hannoverská a saská vojska, aby obsadila Holštýn a sousední Lauenburg. Princ Friedrich Šlesvicko-Holštýnsko-Sonderbursko-Augustenburský se za podpory holštýnského obyvatelstva dal prohlásit vévodou holštýnským. 16. ledna 1864 předložily Rakousko a Prusko Dánsku ultimátum, ve kterém je vyzvaly, aby zrušilo ústavu z listopadu 1863. Dánské zdráhání bylo pro Prusko a Rakousko vítanou záminkou k vypovězení války. Vojenské akce ve Šlesviku začaly 1. února 1864 a skončily vítězstvím prusko-rakouských vojsk, jimž velel pruský generál Wrangel. Vídeňským mírem z 30. října 1864 postoupil dánský král všechna práva na Šlesvik, Holštýn a Lauenburg rakouskému císaři a pruskému králi. Vévodství byla od Dánska odtržena dynastickou válkou a vídeňskou mírovou smlouvou z 30. října 1864 prohlášena společnou državou Rakouska a Pruska; po rakousko-pruské válce v roce 1866 připadla Prusku. Válka proti Dánsku

byla významnou etapou při sjednocování Německa, a to revolucí shora, kdežto lidové hnutí se podařilo zaskočit a potlačit. — *437*, *463*.

431 Ve své adrese z 18. prosince 1863 se pruská Poslanecká sněmovna zdráhala schválit mimořádné úvěry, požadované v souvislosti s připravovanou válkou proti Dánsku. Vilém I. ve své odpovědi z 27. prosince tuto adresu odmítl. — *437*.

432 *Varšavský protokol* z 5. června 1851, který podepsaly Rusko a Dánsko, stanovil zásadu celistvosti území dánské koruny včetně obou vévodství Šlesviku a Holštýna. — *439*.

433 12. března 1864 odjel Marx na několik dní k Engelsovi do Manchesteru a informoval ho o své cestě do Německa a Holandska. — *441*.

434 *Křišťálový palác* — budova z kovu a skla, která byla postavena v Londýně pro první světovou obchodní a průmyslovou výstavu roku 1851. V dubnu 1864 byla v Křišťálovém paláci uspořádána oslava na počest Garibaldiho příjezdu do Anglie. — *442*.

435 Anglický ministr vnitra James Graham vyšel roku 1844 vstříc rakouské vládě a nařídil anglické poštovní správě, aby předávala policii ke kontrole dopisy italských revolučních emigrantů. Mezi jinými byly otevřeny dopisy bratří Bandierů Mazzinimu, kteří ho seznamovali se svým plánem výpravy do Kalábrie. Cílem výpravy bylo rozpoutat v Itálii povstání proti neapolským Bourbonům a rakouskému panství v Itálii. Když k výpravě došlo, byli její účastníci zatčeni a bratři Bandierové zastřeleni. — *442*.

436 Zpráva o Blindově vstupu do Shakespearova výboru byla uveřejněna v literárním týdeníku „The Athenaeum" z 9. dubna 1864, str. 511.

Shakespearův výbor byl ustaven koncem dubna 1863 a měl za úkol připravit oslavy u příležitosti třístého výročí Shakespearova narození. — *442*.

437 Anglická vláda se po vstupu pruského vojska do Jutska obávala rozšíření válečných akcí, a proto koncem února 1864 navrhla, aby byla do Londýna svolána konference mocností, které podepsaly londýnský protokol z roku 1852 o celistvosti dánské monarchie (viz poznámku 420). Konference měla urovnat konflikt Pruska a Rakouska s Dánskem a rozhodnout o dalším osudu Šlesviku a Holštýna. Původně měla být zahájena 12. dubna 1864, ale byla několikrát odložena, protože se nedostavili zástupci Pruska a Rakouska, kteří se ji všemožně snažili oddálit. Konference se sešla 25. dubna 1864 a trvala s přestávkami do 25. června. Ale zájmy účastnických států se natolik rozcházely, že nebylo dosaženo žádných konkrétních výsledků. Hned po skončení konfe-

rence obnovily Prusko a Rakousko v Dánsku vojenské operace. — *442*, *445*, *726*, *741*.

[438] *Předběžná otázka* (previous question) — procedura v anglické parlamentní praxi, jíž se používá zpravidla proto, aby se zabránilo rozhodnutí v té či oné otázce. Během debaty o jakémkoli návrhu se předloží k hlasování „předběžná otázka", zda se má „nyní o dané otázce hlasovat" („that this question be now put"). V případě zamítavé odpovědi sněmovny se další projednávání návrhu odkládá. Je-li odpověď kladná, hlasuje se o návrhu neprodleně a bez další debaty. — *443*.

[439] V březnu 1864 se Marx, který dostal po smrti své matky malé dědictví, přestěhoval s rodinou do nového bytu v severozápadním Londýně: 1, Modena Villas, Maitland Park, Haverstock Hill. — *443*.

[440] Počátkem dubna 1864 podnikl Garibaldi agitační cestu do Anglie s úmyslem získat anglickou vládu, aby podporovala plánované tažení proti rakouskému panství v Benátsku. Anglická vláda přijala Garibaldiho zpočátku s oficiálními poctami s ohledem na náladu lidových mas, které připravily italskému národnímu hrdinovi bouřlivé přivítání. Když se však Garibaldi setkal s Mazzinim, který žil v Londýně jako politický emigrant, a když se otevřeně postavil za polské povstalce, zahájila proti němu anglická buržoazie tiskovou kampaň, která vyvrcholila prohlášením ministra Gladstona, že další pobyt Garibaldiho v zemi je nežádoucí. Ten opustil Anglii koncem dubna. — *445*, *726*.

[441] Koncem dubna 1864 podnikl pruský král Vilém I. cestu do Šlesviku a Holštýna. Hlavním smyslem cesty bylo získat sympatie obyvatelstva pro připojení těchto zemí k Prusku. — *445*.

[442] *Düppel* (dánsky Dybböl) — dánská pevnost ve Šlesviku, kterou za války Pruska a Rakouska proti Dánsku dobyli Prusové 18. dubna 1864 (viz poznámku 430). — *445*.

[443] Marx odjel do Manchesteru navštívit nemocného Wilhelma Wolffa 3. května. Wilhelm Wolff 9. května zemřel a Marx se 19. vrátil do Londýna s Engelsem, který tu strávil čtyři dny v kruhu Marxovy rodiny. — *447*, *736*.

[444] Jde o knihy, které Wilhelm Wolff odkázal Marxovi. Jejich soupis uvádí Marx ve svém dopise Engelsovi z 18. listopadu 1864. — *453*.

[445] Marx má na mysli úvodníky „Times" z 25. a 26. května 1864. — *453*.

[446] V Richmondu, hlavním městě a opěrném bodě Konfederace, byly soustředěny

vybrané jednotky jižních států. Armády severních států se třikrát pokoušely toto město dobýt. Třetí útok (viz poznámku 466) zahájila Grantova armáda ve Virginii v květnu 1864 a v úporných bojích zatlačila Jižany až k Richmondu. Město bylo dobyto teprve 3. dubna 1865. Tento úspěch významně přispěl k vítězství Severu v občanské válce. — *453*, *455*, *485*.

[447] Ernest Jones se měl sejít s Marxem a Engelsem 19. května v Manchesteru. 23. května poslal Marxovi krátký dopis, v němž lituje, že ke schůzce nedošlo. — *454*.

[448] U *Solferina* utrpěla rakouská armáda 24. června 1859 zdrcující porážku od francouzsko-italských vojsk, bojujících za sjednocení Itálie. — *455*.

[449] Když byla 28. května 1864 znovu zahájena londýnská konference evropských velmocí o šlesvicko-holštýnské otázce (viz poznámku 437), zástupci Pruska a Rakouska navrhli prince Friedricha Šlesvicko-Holštýnsko-Sonderbursko-Augustenburského za vévodu šlesvicko-holštýnského. Bismarck se předtím v osobních rozhovorech s princem Augustenburským přesvědčil o jeho proruském smýšlení. Konference však tento návrh zamítla. — *456*.

[450] Tím se míní protokoly varšavský a londýnský z roku 1851 a 1852 (viz poznámky 432 a 420). — *456*.

[451] Marx má na mysli „Otevřený dopis", který zamýšlel Karl Maria Kertbény uveřejnit jako odpověď Lajosi Kossuthovi. Kertbény poslal 29. března tento „Otevřený dopis" Marxovi se žádostí, aby podporoval jeho otištění v německých a anglických novinách. — *457*.

[452] Elsnerův článek „Kasematten-Wolff" [„Vlk kasemat"] byl uveřejněn v „Breslauer Zeitung" z 24. května 1864 a znovu otištěn v „Rheinische Zeitung" z 26. května 1864.

Neznámý autor v článku „Feudaler Sozialismus" [„Feudální socialismus"], který byl uveřejněn v „Rheinische Zeitung" ze 30. května 1864, psal o tom, jak si pruská reakce zahrává s dělnickým hnutím. — *457*.

[453] Ve svém dopise z 27. května 1864 informuje Karl Klings Friedricha Molla a Julia Melchiora o průběhu oslav uspořádaných k výročí založení Všeobecného německého dělnického spolku (viz poznámku 395). Mimo jiné Klings sděluje, že zmínka o Marxovi a Engelsovi vyvolala u dělníků spontánní nadšení, a prosí své přátele, aby ujistili Marxe, že se budou snažit, aby byli „hodni takových představitelů", jako jsou Marx a Engels. — *457*.

[454] V květnu 1864 pronesl Lassalle v Elberfeldu slavnostní projev k výročí zalo-

žení Všeobecného německého dělnického spolku a označil v něm Wilhelma Wolffa za „jednoho z nejznamenitějších bojovníků za dělnickou věc". — *457.*

[458] V druhé polovině prosince 1847 přednášel Marx v Německém dělnickém spolku v Bruselu o „Námezdní práci a kapitálu". Pod tímto titulem byly přednášky uveřejněny jako úvodníky v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 264—267 a 269 z 5.—8. a 11. dubna 1849 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 400—430 a 545—567).

Německý dělnický spolek v Bruselu založili koncem srpna 1847 Marx a Engels s cílem politicky vychovávat německé dělníky žijící v Belgii a propagovat mezi nimi myšlenky vědeckého komunismu. Pod vedením Marxe, Engelse a jejich spolubojovníků stal se tento spolek legálním centrem sjednocujícím německé revoluční proletáře v Belgii. Nejlepší členové spolku vstoupili do bruselské obce Svazu komunistů. Německý dělnický spolek v Bruselu se rozpadl krátce po únorové buržoazní revoluci z roku 1848 ve Francii, kdy belgická policie pozatýkala a vypověděla mnoho jeho členů. — *458, 566.*

[458] Od úmyslu uveřejnit „Námezdní práci a kapitál" jako přílohu k svému ekonomickému dílu (viz poznámku 30) Marx později upustil. — *458.*

[457] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 29, čes. vyd. 1969, str. 311—312. — *459.*

[458] Parafráze okřídleného výroku francouzského kontraadmirála de Panata: „Personne n'a su ni rien oublier, ni rien apprendre" [„Nikdo nedokázal ani nic zapomenout, ani se něčemu naučit"], kterého prý použil v jednom svém dopise z roku 1796. Někdy bývá tento výrok připisován Talleyrandovi. Panat ho adresoval francouzským royalistům, kteří nebyli schopni poučit se z revoluce 1789—1793. — *459.*

[459] *Court of probate* (pozůstalostní soud) — jeden z nejvyšších anglických soudů (po justiční reformě z roku 1873 tvoří oddělení High Court of Justice, Nejvyššího soudu pro Anglii a Wales). Soud byl mimo jiné příslušný potvrzovat závěti a vydávat oprávnění ke správě majetku. — *460.*

[460] Suezský průplav byl vybudován v letech 1859—1869. Marxův úmysl napsat pro „Free Press" několik poznámek ke stavbě Suezského průplavu se zřejmě neuskutečnil. — *463.*

[461] O třetím dělení Polska viz poznámku 373 a o Království polském poznámku 383. — *463.*

[462] V květnu 1864 obsadilo ruské vojsko na Kavkaze osadu Kbaad (dnešní lázně Krasnaja Poljana), poslední opěrný bod muridů. Likvidací tohoto posledního

ohniska odporu Kavkazanů skončily kavkazské války, jež carské Rusko vedlo od konce 18. století, a Kavkaz byl definitivně připojen k Rusku. — *463.*

[463] *O londýnské konferenci* viz poznámky 437 a 449. — *463.*

[464] V červnu 1864 si Marx sestavil následující stručný přehled dat o životě a činnosti Wilhelma Wolffa, jehož zevrubný životopis se chystal napsat:
1809. 21. června nar. v Tarnau [Tarnawa], okres Schweidnitz [Świdnica].
1813 Rusové.
1834—1838 $4^1/_2$ roku v *Silberbergu.* „*Vlk kasemat*" chce ještě vidět svého umírajícího otce, třeba v doprovodu četníků. Zamítnuto.
1843 — únor 1846 ve Vratislavi.
1846 Wolff prchne. Kvůli tiskovému procesu. Článek o povstání slezských tkalců.
1846—48 Brusel. „Bureau de Correspondence". Zavřen v Bruselu. (26. až 28. února byl zatčen.)
1848. Duben—červen ve Vratislavi.
1848. Září Kolín. Lupus se dostaví k soudu. Zatykač zrušen.
1848. Červen — 10. květen 1849 v Kolíně. Odtud do Frankfurtu.
22. října 1848 Heckerův zatykač. Zrušen 8. března 1849.
26. května 1849. Scéna v německém parlamentě (Frankfurt).
1849, když už je Lupus ve Švýcarsku, stíhán zatykačem kvůli kusému parlamentu ve Stuttgartu.
5. července 1849 do Basileje. Odtud internován do Bernu. $^1/_4$ roku učitelem v Curychu.
31. března 1851 písemný příkaz o vyhoštění z Curychu. (*10. září 1850 Curych.* Lupus protestuje proti tomu, že mu byl usnesením spolkové rady o uprchlících přikázán kanton Luzern.)
4. června 1851—1853 přichází do Londýna. Přibližně 2 roky v Londýně.
12. ledna 1861. Pruský výnos o amnestii. *4. ledna 1862* žádost pruské vládě. Nechali ho 5 měsíců bez odpovědi. Nová žádost ze *4. června 1862.*
1. srpna 1862 jej zemský rada ve Schweidnitz vyzývá, aby sdělil své poslední pruské bydliště.
5. září 1862. Odpověď pruské vlády. Amnestie je prý k dalšímu vedení vyšetřování. — *465.*

[465] Jedná se o projev Wilhelma Wolffa na zasedání frankfurtského Národního shromáždění 26. května 1849 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 505—507, a sv. 19, čes. vyd. 1966, str. 116—117). — *467.*

[466] Bitvou u Wildernessu (ve státě Virgínia) byl 5. až 7. května 1864 zahájen třetí pokus Severu o dobytí Richmondu, hlavního města jižní Konfederace (o boji o Richmond viz poznámku 446). — *468.*

[467] Belgický etymolog Honoré Joseph Chavée, o němž se zde Marx zmiňuje, srovnává slova indogermánských jazyků, která mají stejný kořen, a z jejich původního významu odvozuje významový obsah německého slova „Wert" a anglického slova „value". — *469.*

[468] Nepodepsaný článek „Eine Erinnerung an den Communisten Wolff" [„Vzpomínka na komunistu Wolffa"] byl uveřejněn v časopise „Die Grenzboten", Lipsko 1864, 1. semestr, sv. II, str. 398—400. — *469.*

[469] Johann Reinhold von Patkul, „Berichte an das Zaarische Cabinet in Moscau, von seinem Gesandschafts-Posten bey August II. Könige von Polen" [„Zprávy carskému kabinetu v Moskvě od jeho vyslance u polského krále Augusta II"], díl 1—3, Berlín 1792—1797. — *469.*

[470] Reinhart Dozy, „De Israëlieten te Mekka" [„Izraelité v Mekce"], Haarlem 1864. — *470.*

[471] Tj. na dopis, v němž Jenny Marxová žádala publicistu Karla Friedricha Moritze Elsnera, aby zaslal Marxovi údaje z Wolffova mládí (viz tento svazek, str. 767). Elsner byl Wolffovým přítelem z dob jeho studií na vratislavské universitě a uveřejnil o něm článek v „Breslauer Zeitung" (viz tento svazek, str. 457). Elsner však nemohl Marxovi poskytnout takové údaje, kterých by mohl použít (viz poznámku 464). Marx svůj záměr napsat Wolffův životopis neuskutečnil a učinil tak teprve Engels o 12 let později (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 19, čes. vyd. 1966, str. 85—120). — *471.*

[473] Perceval Barton Lord, „Popular physiology" [„Populární fyziologie"], 3. vyd. Londýn 1855, str. 316. — *473.*

[473] Když v březnu 1860 zemřel Engelsův otec, navrhli Bedřichu Engelsovi jeho bratři, aby se svého nároku na otcův závod v Engelskirchenu vzdal v jejich prospěch. Svůj návrh odůvodňovali mimo jiné tím, že Bedřich Engels žije od roku 1849 v zahraničí. Jako náhradu mu nabídli 10 000 liber šterlinků, aby mohl upevnit své právní a finanční postavení v manchesterské firmě Ermen & Engels. To mu později umožnilo stát se jejím spoluvlastníkem. Nehledě na to, že anglické zákony značně komplikovaly převedení práv zesnulého spoluvlastníka podniku na jeho dědice, poškozovalo uskutečnění návrhu bratrů Bedřicha Engelse v jeho dědických nárocích. Spolumajitelem machesterské firmy se stal až v roce 1864. — *475, 649.*

[474] Koncem června až počátkem července 1864 napsal Marx pro list „Free Press" článek o postoji Ruska k dánské válce v roce 1864. Článek nebyl uveřejněn. Pravděpodobně zde měl Marx na mysli také článek Charlese Dobsona

Colleta „Groundlessness of any Claim of Russia to Holstein-Gottorp" [„Neoprávněnost jakéhokoli nároku Ruska na Holštýn-Gottorp"], který byl uveřejněn bez podpisu ve „Free Press", sv. XII, čís. 5 ze 4. května 1864. Z rodu holštýnsko-gottorpského pocházela ruská dynastie, která se svého podílu v Holštýně zřekla roku 1773. — *478.*

[475] Po setkání pruského krále s rakouským císařem v červnu 1864 v Karlových Varech a po schůzce Viléma I. s Alexandrem II. začátkem července téhož roku v Postupimi a Kissingen se v Evropě očekávalo, že bude obnovena Svatá aliance. — *479, 481.*

[476] Na *Pieperově oznámení* o zásnubách je text tohoto znění: „Zasnoubení své nejstarší dcery Idy s panem doktorem filosofie Wilhelmem Pieperem si Vám co nejuctivěji dovolují oznámit profesor Gravenhorst s chotí. — Brémy v květnu 1864". — *479.*

[477] Starými provinciemi se nazývaly Braniborsko, Východní a Západní Prusy, Poznaňsko, Pomořany a Slezsko, protože už před vídeňským kongresem 1814—1815 patřily k Pruskému království. Porýnská provincie byla připojena k Prusku roku 1815. — *481.*

[478] „*N'est pas Palmerston qui veut*" („Není Palmerstonem každý, komu se zachce") — parafráze citátu z knihy Victora Huga „Napoléon le petit" [„Napoleon Malý"]: „N'est pas monstre qui veut". Engels zde naráží na to, že Palmerston v roce 1864 ve věku 80 let ještě zaujímal úřad ministerského předsedy. — *481.*

[479] Když byl Fazy poražen ve volbách do kantonální rady, vyvolali jeho stoupenci koncem srpna 1864 v Ženevě krvavé nepokoje. Město obsadilo švýcarské vládní vojsko a Fazy prchl do Francie.

Freiligrath vedl londýnskou pobočku Švýcarské generální banky, jejímž byl Fazy presidentem. — *482, 746.*

[480] Marxův telegram se nedochoval; pravděpodobně v něm byla zpráva o Lassallově smrti. — *484.*

[481] Od května 1864 bojovaly oddíly severoamerických států podle nového strategického plánu, který navrhlo vrchní velení: současně s Grantovým útokem na Virgínii (viz poznámku 446 a 466) začal Sherman 7. května 1864 slavný „nájezd k moři". Shermanovy oddíly obsadily 2. září 1864 Atlantu, 10. prosince se dostaly k moři a rozdělily tak území Konfederace na dvě části. Tím vytvořily nezbytné podmínky pro zničení armády Jihu. Tento průběh občanské války v USA ukázal, že strategický plán na zničení Konfederace, který

Marx s Engelsem vyložili v článku „Americká občanská válka" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 512—521), byl jedině správný. — *485.*

[482] Engels má na mysli kampaň před volbou presidenta Spojených států 8. listopadu 1864 a před volbami do Kongresu, které se konaly současně. Národní konvent republikánské strany jmenoval 7. června 1864 v Baltimore Lincolna znovu svým kandidátem na presidentský úřad a schválil vyhraněný abolicionistický program — odstranění otroctví na celém území Unie. — *485.*

[483] 8. září odjel Engels do Šlesviku-Holštýna. Cestou se krátce zastavil u Marxe v Londýně a setkal se se svou matkou, která byla na zotavené v Ramsgate a vracela se domů. — *486.*

[484] Marx má zřejmě na mysli výročí Lassallovy působnosti jako předsedy Všeobecného německého dělnického spolku, který byl založen v květnu 1863. — *487.*

[485] *Koblenz* byl za Francouzské revoluce střediskem monarchistické emigrace, která připravovala intervenci proti revoluční Francii. — *487.*

[486] *Demagogy* byli v usneseních karlovarské konference z roku 1819 nazýváni účastníci opozičního hnutí německé inteligence, kteří ve válkách s napoleonskou Francií vystupovali proti reakčnímu zřízení v německých státech a organizovali politické projevy s cílem sjednotit Německo. — *487.*

[487] „Jahrbücher des Deutschen Reichs unter dem Sächsischen Hause" [„Anály německé říše za panování saské dynastie"], které byly vydány ve třech svazcích za redakce Leopolda Ranka a jeho žáků v Berlíně v letech 1837—1840. — *487.*

[488] Wilhelm Doenniges, „Jahrbücher des Deutschen Reichs unter der Herrschaft König und Kaiser Ottos I. von 951 bis 973" [„Anály německé říše za panování krále a císaře Otty I. od roku 951 do roku 973"], vydal Leopold Ranke, 1. svazek, 3. oddíl, Berlín 1839, (viz poznámku 487). — *488.*

[489] Berlínský dělnický spolek byl založen v lednu 1863 a Schulze-Delitzsch v něm často přednášel o otázkách družstevního hnutí (viz poznámku 391). — *488.*

[490] Marx zřejmě žádal v dopise ze 16. prosince 1859 Bertalana Szemera, aby mu pomohl opatřit peníze. Dne 29. prosince 1859 sdělil Szemere Marxovi, že jeho pokusy byly bezúspěšné. Marxův dopis ze 16. prosince 1859 se nedochoval. — *493.*

[491] V dopise z 11. prosince 1859 sděluje Bertalan Szemere Marxovi, že chce vydat svou brožuru o Uhrách, a žádá Marxe, aby mu ji pomohl přeložit do angličtiny a vydat v Anglii. Szemerova brožura byla vydána v roce 1860 v Paříži pod názvem „La question hongroise (1848—1860)" [„Uherská otázka (1848 až 1860)"] a v témž roce vyšla v Londýně v Bentleyho nakladatelství pod názvem „Hungary, from 1848 to 1860" [„Uhry od roku 1848 do roku 1860"] (viz též poznámku 497). — *493.*

[492] „National Zeitung" přetiskla totiž z Vogtova hanopisu jeho pomluvy o Marxovi. Viz o tom poznámku 14 a dále tento svazek, str. 503—508 a 521—539. — *494.*

[493] Jde o dopis Ferdinanda Lassalla Marxovi z konce ledna 1860. Lassalle sděloval Marxovi, že Vogt podle svého tvrzení dostal peníze od maďarských revolucionářů. — *494.*

[494] Anglickým listem míní Marx „The Free Press" z 28. září 1859, který uveřejnil jeho noticku „Particulars of Kossuth's Transaction with Louis Napoleon" [„Podrobnosti o Kossuthově úmluvě s Ludvíkem Napoleonem"]. Tato noticka ve „Free Press" byla zkrácenou podobou Marxova článku „Kossuth a Ludvík Napoleon", uveřejněného v „New-York Daily Tribune" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, str. 545—551). — *494.*

[495] Jde o týž dopis Ferdinanda Lassalla Marxovi z konce ledna 1860. Lassalle se snažil Vogta všemožně ospravedlňovat a vyslovoval pochybnosti o tom, že by Vogt byl podplacen vládou Ludvíka Bonaparta. — *495.*

[496] O Marxově ekonomickém spise viz poznámku 30.

Ve svém dopise z konce ledna 1860 sděluje Lassalle Marxovi, že považuje za nutné odložit sepsání své ekonomické práce až do vyjití Marxova díla. Lassallova práce vyšla v Berlíně v roce 1864 pod názvem „Herr Bastiat-Schulze von Delitzsch, der ökonomische Julian, oder: Capital und Arbeit" [„Pan Bastiat-Schulze von Delitzsch, ekonomický Julián, aneb Kapitál a práce"]. — *495.*

[497] V dopise Marxovi z 15. ledna 1860 Szemere píše, že je-li Marx příliš zaneprázdněn, může si najít překladatele pro svou knihu sám bez Marxovy pomoci (viz též poznámku 491). — *496.*

[498] 22. února 1848 uspořádalo Demokratické sdružení (Association démocratique) slavnostní shromáždění na počest druhého výročí krakovského povstání z roku 1846. Na tomto shromáždění promluvili Marx a Engels (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 489—495). *Demokratické sdružení,*

založené za Marxovy a Engelsovy aktivní účasti na podzim roku 1847 v Bruselu, sjednocovalo ve svých řadách revolucionáře, převážně německé revoluční emigranty a pokrokové buržoazní a maloburžoazní demokraty. Předsedou sdružení byl belgický demokrat Lucien Jottrand. Marx byl místopředsedou za Němce a Joachim Lelewel místopředsedou za Poláky. — *498*, *566*.

[499] Odpověď Joachima Lelewela uveřejnil Marx v příloze ke svému pamfletu „Pan Vogt" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 719). — *498*.

[500] Tato prohlášení majitele tiskárny Fidelia Hollingera a sazeče Johanna Friedricha Wieha cituje Marx v pamfletu „Pan Vogt" (Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 523) a v dopise justičnímu radovi Weberovi z 24. února 1860 (viz tento svazek, str. 523). — *500*.

[501] Blindova prohlášení, uveřejněná v „Allgemeine Zeitung", čís. 313 z 9. listopadu 1859 a čís. 345 z 11. prosince 1859, viz tento svazek, str. 523—524. — *500*.

[502] Má být: šest měsíců (viz poznámku 67). — *501*.

[503] Vögelovo prohlášení zaslal Marx spolu s „Dopisem redaktorovi ‚Allgemeine Zeitung'" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 729—730) redakci augsburské „Allgemeine Zeitung", aby jí pomohl v procesu, který proti ní zahájil Karl Vogt. O Vogtově procesu proti „Allgemeine Zeitung" viz Marxův dopis justičnímu radovi Weberovi z 24. února 1860 (tento svazek, str. 525—529). Text Vögelova prohlášení viz tamtéž, str. 522—523. — *504*.

[504] Ferdinand Freiligrath, „An Joseph Weydemeyer". Zwei poetische Episteln [„Josephu Weydemeyerovi". Dvě básnické epištoly], epištola I.

Wilhelm Liebknecht vypráví ve svých vzpomínkách na Karla Marxe „Karl Marx zum Gedächtnis" [„Na paměť Karla Marxe"], že „verš proti revolučním prorokům ve slavné *Freiligrathově* básni Weydemeyerovi byl skoro doslova inspirován Marxem". — *506*, *548*.

[505] Jde pravděpodobně o „Prohlášení proti A. Rugovi" z 27. ledna 1851, které Marx a Engels zaslali do „Weser-Zeitung" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 495—496). — *506*.

[506] Engels mluví o svém spisku „Savojsko, Nizza a Rýn" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, str. 615—655). Berlínský nakladatel Franz Duncker se však neshodoval s Engelsem v hodnocení postoje německých politických stran, a jak vyplývá z jeho dopisu Engelsovi z 27. února 1860, odmítl vydat brožuru bez uvedení autorova jména na titulním listě. Engels vysvětlu-

je své důvody pro anonymní vydání spisku v dopise Marxovi ze 4. února 1860 (viz tento svazek, str. 39). Brožura pak vyšla anonymně v dubnu 1860 v Berlíně v Behrendově nakladatelství. — *509.*

[507] Míní se Lassallova brožura „Der italienische Krieg und die Aufgabe Preussens. Eine Stimme aus der Demokratie" [„Italská válka a úloha Pruska. Hlas z demokratických kruhů"], Berlín 1859 (viz také poznámku 38). — *509, 511.*

[508] Míní se pomlouvačné výmysly, které byly šířeny o Marxovi, Engelsovi a jejich stoupencích za kolínského procesu proti komunistům v roce 1852. Engels se zabývá těmito nesmyslnými obviněními v článku „Nedávný proces v Kolíně" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 435—441) a Marx v brožurách „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (tamtéž, str. 443—508) a „Rytíř šlechetného vědomí" (tamtéž, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 505—534). — *512.*

[509] *Prohlášení Karla Blinda* „Proti Karlu Vogtovi" vyšlo 13. února 1860 v příloze „Allgemeine Zeitung". Blind v něm odmítl obvinění, které proti němu vznesl Vogt ve své brožuře (viz poznámku 14) a uvedl fakta svědčící o Vogtových stycích s bonapartistickými kruhy. — *512, 549.*

[510] *Prohlášení Elarda Biscampa* z 9. února 1860, které vyšlo 15. února 1860 v příloze „Allgemeine Zeitung", odhalovalo pomlouvačný charakter článku Karla Abela „Novinářští pomahači Rakouska" v „Daily Telegraph" (viz poznámku 53). Biscamp se v něm zabýval především těmi Vogtovými tvrzeními, která se ho přímo týkala, a vyvrátil je jako lživá. — *512.*

[511] O augsburském procesu viz Marxův dopis justičnímu radovi Weberovi z 24. února 1860 (tento svazek, str. 522—529) a VII. kapitolu Marxova pamfletu „Pan Vogt" (Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 509 až 529). — *512.*

[512] V Berlíně podal Marx žalobu na list „National Zeitung" pro dva pomlouvačné úvodníky (viz poznámku 14); v Londýně se snažil přimět list „Daily Telegraph", aby odvolal urážky obsažené v článku „Novinářští pomahači Rakouska" (viz poznámku 53). — *515, 519.*

[513] Míní se leták „Výstraha" (viz o něm poznámku 49). — *516.*

[514] Wilhelm Liebknecht napsal redakci augsburské „Allgemeine Zeitung" 12. září 1859, že předloží-li Vogt svůj proces londýnským soudům, což je morálně nucen udělat, Marx a Freiligrath vystoupí spolu s ním jako svědci. — *516.*

[515] Marxův dopis Ferdinandu Freiligrathovi z 23. listopadu 1859 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 29, čes. vyd. 1969, str. 709—711). — *516.*

[516] „Morning Advertiser" uveřejnil 11. listopadu 1859 Blindův anonymní článek o Schillerových oslavách v Londýně, kde se Freiligrathova jubilejní báseň hodnotila jako „lepší prostřednost". Freiligrath ve svém dopise Marxovi naznačoval, že se toto místo dostalo do Blindova článku Marxovým zásahem. Bližší o tom viz v Marxově dopise Engelsovi z 19. listopadu 1859 (Marx-Engels, Spisy, sv. 29, čes. vyd. 1969, str. 567—571). — *516.*

[517] V čís. 43 ilustrovaného časopisu „Die Gartenlaube" z roku 1859 byla pod značkou „B" uveřejněna skica Heinricha Bety (Bettziecha) „Ferdinand Freiligrath", v níž se autor snažil vysvětlit básníkovy tvůrčí neúspěchy Marxovým vlivem (viz též Marx-Engels, Spisy, sv. 29, čes. vyd. 1969, str. 567 až 575 a 583). — *516.*

[518] Prohlášení Ferdinanda Freiligratha z 5. listopadu 1859 vyšlo v příloze „Allgemeine Zeitung" z 15. listopadu 1859. Freiligrath v něm prohlašoval, že nikdy nebyl spolupracovníkem týdeníku „Das Volk" a že jeho jméno je mezi těmi, kdo obviňují Vogta, uvedeno bez jeho „vůle a vědomí". Skoro totéž opakoval Freiligrath v prohlášení, které vyšlo v příloze „Allgemeine Zeitung" z 11. prosince 1859 (viz též poznámku 4). Toto druhé Freiligrathovo prohlášení bylo uveřejněno společně s Blindovým prohlášením (viz poznámku 501). — *516.*

[519] Marx má na mysli Liebknechtův dopis augsburské „Allgemeine Zeitung" z 12. září 1859 (viz poznámku 514) a jeho prohlášení z 15. listopadu, které vyšlo v příloze „Allgemeine Zeitung" 23. listopadu 1859. V tomto prohlášení odpovídá Liebknecht Ferdinandu Freiligrathovi, že jej neuvedl mezi těmi, kdo obviňují Karla Vogta, ale pouze jej jmenoval jako svědka, který může potvrdit, že Blind v soukromém rozhovoru vznesl proti Vogtovi podobná obvinění jako leták „Výstraha" (viz též Marxův dopis Engelsovi z 26. listopadu 1859 a Marxův dopis Freiligrathovi z 23. listopadu 1859, Marx-Engels, Spisy, sv. 29, čes. vyd. 1969, str. 572—574 a 709—711). — *517.*

[520] Tato informace byla chybná: ve Vogtově brožuře „Můj proces proti ‚Allgemeine Zeitung'" není citován žádný Freiligrathův dopis. — *517.*

[521] „*Homo sum humani nihil a me alienum puto*" („Jsem člověk a nic lidského mi není cizí"), Terentius, „Heautontimorumenos" [„Sebetrapič"], I, 1, 25. — *517.*

[522] *Classe la plus laborieuse et la plus misérable* (nejpracovitější a nejbědnější třída) — Marxova parafráze Saint-Simonova výroku: „la classe la plus nombre et la plus pauvre" (nejpočetnější a nejchudší třída). — *518.*

[523] Ironická narážka na Blindovo prohlášení „Proti Karlu Vogtovi“ (viz poznámku 509). Začíná totiž takto: „Ve svém posledním spise mluví Karl Vogt o mé ‚rusofobii‘ a mé ‚nedůvěřivosti‘.“ — *520.*

[524] Lístek pochází od německého emigranta v Americe C. Wisse, který jej poslal patrně Adolfu Clussovi. Označuje v něm Ferdinanda Lassalla za ctižádostivého člověka, který je nebezpečný pro každou stranu a pro dosažení osobních cílů se neštítí žádných prostředků. — *520.*

[525] Marx má na mysli svůj dopis Engelsovi z 19. listopadu 1852 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 28, čes. vyd. 1968, str. 226), v němž mu sděluje usnesení o rozpuštění Svazu komunistů. Viz o tom též tento svazek, str. 547. — *521.*

[526] O prohlášení A. Vögela ze 17. září 1859 viz též Marxův pamflet „Pan Vogt“, Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 521—522. — *523.*

[527] O prohlášení redakce „Allgemeine Zeitung“ z 11. prosince 1859 viz též Marxův pamflet „Pan Vogt“, Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 524. — *524.*

[528] Myslí se článek Elarda Biscampa „Der Reichsregent“ [„Říšský regent“], (viz poznámku 105). Slovy: „Říšský regent jako zrádce říše“ začíná jeden z odstavců článku. Viz o tom též Marxův pamflet „Pan Vogt“, Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 515—516. — *526.*

[529] První dopis redakci augsburské „Allgemeine Zeitung“ uvádí Marx ve svém pamfletu „Pan Vogt“, Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 714; o druhém dopise viz tamtéž. — *528.*

[530] Úplný text tohoto „Prohlášení redakce listu ‚Das Volk‘“ viz v Marx-Engels, Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, str. 689. — *530.*

[531] Zmíněný dopis Charlese Dany (z 8. března 1860) uvádí Marx v pamfletu „Pan Vogt“, Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 720—721. — *531, 560, 577.*

[532] Marx míní pravděpodobně první porýnský sjezd demokratů, který se konal v Kolíně nad Rýnem 13. a 14. srpna 1848 za účasti Marxe a Engelse. — *533.*

[533] Dopis Sigismunda Ludwiga Borkheima Marxovi z 12. února 1860 (viz v Marxově pamfletu „Pan Vogt“, Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 429—432). — *533.*

[534] Viz o tom Marxův pamflet „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 438—446. — *533.*

[535] V září byli ve Francii zatčeni někteří členové místních obcí Willichovy a Schapperovy frakce, která se v září 1850 odtrhla od Svazu komunistů. Maloburžoazní spiklenecká taktika této frakce ignorovala skutečné podmínky a byla zaměřena na okamžité organizování povstání. To umožnilo francouzské a pruské policii vykonstruovat za pomoci provokatéra Chervala, který stál v čele jedné z pařížských obcí, takzvané *německo-francouzské spiknutí.* Zatčení byli v únoru 1852 odsouzeni pro přípravu státního převratu. Viz o tom též Marxův dopis Lassallovi, napsaný kolem 2. června 1860 (tento svazek, str. 602—608) a Marxova „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům", kapitolu „Chervalovo spiknutí" (Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 456—468). — *535, 605.*

[536] Článek „Die Opfer der Moucharderie, Rechtfertigungsschrift von Wilhelm Hirsch" [„Oběti špiclovství, spis, jímž se ospravedlňuje Wilhelm Hirsch"] byl uveřejněn v „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal Zeitung" z 1., 8., 15. a 22. dubna 1853. Marx hodnotí tento článek ve stati „Hirschova dobrovolná přiznání" (Marx-Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 65—68) a v pamfletu „Pan Vogt" (tamtéž, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 700—707). — *536.*

[537] Berlínským dopisovatelem „Daily Telegraph" byl Karl Abel (viz o tom poznámku 53). — *538.*

[538] Dochoval se pouze koncept tohoto dopisu napsaný na listu kalendáře z prosince 1858. — *541, 543.*

[539] Jak vyplývá z Marxova pamfletu „Pan Vogt", učinil Karel Schapper toto affidavit 1. března 1860 u policejního soudu v Bow-Street (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 663). — *542.*

[540] Dopis vyšel poprvé ve velmi zkráceném znění v časopise „Die Neue Zeit", Ergänzungshefte, čís. 12, 1911—1912. — *544.*

[541] Míní se *Komunistický klub* v New Yorku, který byl založen v roce 1857 z iniciativy německých revolučních emigrantů Friedricha Kamma a Albrechta Kompa. Působili v něm také Marxovi spolupracovníci Joseph Weydemeyer, Friedrich Adolf Sorge, Hermann Meyer a August Vogt. — *545.*

[542] Gustav Levy, německý socialista z Porýnské provincie, později aktivní funkcionář Všeobecného německého dělnického spolku, navštívil Marxe z pově-

ření düsseldorfských dělníků poprvé v prosinci 1853, podruhé v únoru 1856. Obě návštěvy svědčí o tom, že němečtí dělníci v Porýnské provincii uznávali i po rozpuštění Svazu komunistů roku 1852 Marxe a Engelse za své vůdce a že se snažili udržovat s nimi spojení.

Už při své první návštěvě se Levy pokoušel přesvědčit Marxe, že povstání v Německu je nezbytné a že tovární dělníci v Porýnské provincii jsou na ně připraveni. Marx však Levymu dokazoval, že pro takové povstání, právě tak jako pro obnovení činnosti Svazu komunistů, což byl druhý Levyho návrh, není vhodná doba. — *546.*

[543] *Société des Saisons* (Společnost ročních období) — tajná republikánsko-socialistická spiklenecká organizace, která působila v Paříži v letech 1837—1839 pod vedením Augusta Blanquiho a Armanda Barbèse. — *546.*

[544] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 482—483. — *546.*

[545] Míní se výzva k podpoře odsouzených v kolínském procesu a jejich rodin, adresovaná německým dělníkům v Americe. Výzvu napsal Marx jménem výboru pro organizování pomoci komunistům odsouzeným v Kolíně a poslal ji Adolfu Clussovi, aby ji zveřejnil v německo-amerických novinách. Výzva byla otištěna v lednu 1853 v „California Staats-Zeitung" a v „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 603—606). — *547.*

[546] Úplný text tohoto dopisu viz v Marx-Engels, Spisy, sv. 28, čes. vyd. 1968, str. 226. — *547.*

[547] Weydemeyer napsal 6. února 1852 Marxovi, že Dana hodlá uveřejnit v „New-York Daily Tribune" článek německého maloburžoazního demokrata, bývalého poslance frankfurtského Národního shromáždění Ludwiga Simona, s útoky na Marxe a Engelse. Z Weydemeyerova dopisu Marxovi z 10. března 1852 je zřejmé, že článek v „New-York Daily Tribune" skutečně vyšel. Marx má pravděpodobně na mysli tento článek. — *548.*

[548] „Report of Committee on the Operation and Effects of the Corrupt Practices Prevention Act 1854. Evidence, Appendix and Index" [„Zpráva výboru pro průzkum účinnosti zákona o zamezení korupčních praktik z roku 1854. Doklady, dodatek a index"], Londýn 1860. Viz o tom také Marxův článek „Volební korupce v Anglii", Marx-Engels, Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, str. 569—574.

O *Modrých knihách* viz v poznámce 80. — *548.*

[549] Ernest Jones agitoval roku 1857 pro uzavření spolku s radikální buržoazií

ke společnému boji za volební reformu. Doufal, že tím vyvolá masové chartistické hnutí. Přitom však učinil radikální buržoazii vážné politické ústupky a při vypracovávání společné platformy ustoupil v řadě bodů od Lidové charty. Marx a Engels hodnotili Jonesovu dohodu s buržoazními radikály jako sklouznutí na reformistické pozice. Proto s ním přerušili přátelské styky a obnovili je až roku 1860, když Jones znovu začal vystupovat v revolučním proletářském duchu. — *549.*

[550] Tento Jonesův dopis z 11. února 1860 cituje Marx v pamfletu „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 720. — *549.*

[551] Slova z Freiligrathovy básně „Trotz alledem!", uveřejněné v červnu 1848 v „Neue Rheinische Zeitung". — *551, 711.*

[552] Marx odpovídá na Lassallův dopis z konce února 1860, adresovaný jemu a Engelsovi. V prvním dovětku k tomuto dopisu napsal Lassalle Marxovi: „Na konci svého dopisu mi se vznešeným gestem posíláš lístek z Baltimore, abys mi ukázal, že *já* nemám přinejmenším důvod stěžovat si na Tvou nedůvěřivost." Marx připojil k dopisu Lassallovi z 23. února 1860 lístek od Wisse (viz tento svazek str. 520 a poznámku 524). — *552.*

[553] Viz Marxovy dopisy Lassallovi z 2. října a 6. listopadu 1859 (Marx-Engels, Spisy, sv. 29, čes. vyd. 1969, str. 687—689 a 695—699). — *553.*

[554] Carl Vogt, „Studien zur gegenwärtigen Lage Europas" [„Studie o současné situaci v Evropě"], Ženeva a Bern 1859. — *554.*

[555] Marx má na mysli prohlášení Josepha Weydemeyera, dr. Abrahama Jacobiho a Adolfa Clusse „Redakci ‚New-Yorker Criminal-Zeitung'", které bylo v tomto listě otištěno 25. listopadu 1853 (viz též Marxův pamflet „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 708). V prohlášení odpověděli na pomlouvačný článek Augusta Willicha „Doctor Karl Marx und seine Enthüllungen" [„Doktor Karel Marx a jeho ‚Odhalení'"], který byl otištěn v listu „Belletristisches Journal und New-York Criminal-Zeitung" z 28. října a 4. listopadu 1853. Ve svém článku se Willich pokusil uvést v pochybnost Marxovu kritiku sektářské činnosti Willichovy a Schapperovy frakce, obsaženou ve spise „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům". Willichovy pomluvy vyvrátil pak Marx v pamfletu „Rytíř šlechetného vědomí" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 505—534). — *553, 562, 564.*

[556] Ferdinand Lassalle obvinil ve svém dopise z konce února 1860 Marxe a Engelse, že o něm shromažďují materiál (konduitu) a že Wiss napsal svůj lístek (viz poznámku 524) na jejich dotaz. — *553.*

[557] Ferdinand Lassalle se v dovětku ke svému dopisu Marxovi a Engelsovi z konce února 1860 tázal, zda düsseldorfští dělníci nepředali roku 1856 obvinění proti němu prostřednictvím Levyho (viz poznámku 64 a tento svazek, str. 47) a zda se na tom nepodíleli Bermbach, Erhard, Uhlendorff aj. — *554.*

[558] Viz o tom Marxův článek „Michail Bakunin", Marx-Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 313—315. — *555.*

[559] Marx má zřejmě na mysli zprávu, která vyšla v londýnském „Daily Telegraph" u příležitosti úmrtí ženy Gottfrieda Kinkela, Johanny roz. Mockelové. Autorkou zprávy byla německá spisovatelka Fanny Lewaldová, provdaná Stahrová (viz též Marx-Engels, Spisy, sv. 29, čes. vyd. 1969, str. 642). — *555.*

[560] Úryvky z tohoto dopisu byly poprvé uveřejněny v publikaci „Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung" [„Archív dějin socialismu a dělnického hnutí"], vydávané C. Grünbergem, 10. ročník, Lipsko 1922, str. 63—66. — *556.*

[561] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 28, čes. vyd. 1968, str. 196—197. — *558.*

[562] Jak vyplývá z žaloby, kterou podal justiční rada Weber na redaktora „National-Zeitung" Friedricha Zabela, učinil Marx toto místopřísežné prohlášení 29. února 1860 v Manchesteru. V Marxově pamfletu „Pan Vogt" je uvedeno datum 3. března 1860 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 662). — *558.*

[563] Některé z uvedených dokumentů byly otištěny v Marxově pamfletu „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963: Floconův dopis na str. 717, Lelewelův dopis na str. 719, Jottrandův dopis z 19. května 1848 na str. 718, dopis Ernesta Jonese na str. 720, dopis sheffieldského Výboru pro zahraniční záležitosti na str. 712 (o Výborech pro zahraniční záležitosti viz poznámku 28).

Brožuru „Zwei politische Prozesse. Verhandelt vor den Februar-Assisen in Köln" [„Dva politické procesy projednávané před únorovou porotou v Kolíně"], Kolín 1849, vydala expedice „Neue Rheinische Zeitung". Obsahuje protokoly soudních procesů proti „Neue Rheinische Zeitung" ze 7. února 1849 a řeči Marxe a Engelse na těchto procesech. — *560.*

[564] Jde o tajnou organizaci, kterou vytvořili němečtí emigranti ve Švýcarsku a která se nazývala „Revoluční centralizace". V červenci až srpnu 1850 zahájili vůdcové „Revoluční centralizace" jednání s ústředním výborem Svazu komunistů o sjednocení obou organizací. Marx a Engels jménem ústředního výboru tyto návrhy odmítli, neboť byly v rozporu se zásadami Svazu komu-

nistů, který hájil samostatnou organizaci proletářské strany. (Viz o tom též pamflet „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 494). Koncem roku 1850 byli němečtí političtí emigranti ze Švýcarska hromadně vypovídáni a „Revoluční centralizace" se rozpadla. — *561.*

[565] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 511—512. — *561.*

[566] Viz Marxův pamflet „Rytíř šlechetného vědomí", Marx-Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 518—522. — *562.*

[567] Viz o tom též Marxův pamflet „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 710. — *562.*

[568] Jde zřejmě o následující články „Neue Rheinische Zeitung": K. Marx, „Berlínská ‚Nationalzeitung' prvotním voličům", Marx-Engels, Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 213—223; K. Marx a B. Engels, „Trůnní řeč", tamtéž, str. 314—319; B. Engels, „Debaty k zákonu o plakátech", tamtéž, str. 441 až 450. — *563.*

[569] O Techowově odpovědi viz Marxův pamflet „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 475. — *563.*

[570] Marxův omyl: Weydemeyer pracoval ve státě Wisconsin (srov. tento svazek, str. 580 a 583). — *564.*

[571] *Ústřední březnový spolek* ve Frankfurtu nad Mohanem a jeho pobočky v různých německých městech založili koncem listopadu 1848 poslanci levého křídla frankfurtského Národního shromáždění. Za svůj cíl vyhlásily tyto spolky obranu vymožeností březnové revoluce. Vůdcové „Březnových spolků" — maloburžoazní demokraté Fröbel, Simon, Ruge, Vogt a jiní — nahrazovali revoluční akci frázemi a vedli v boji proti kontrarevoluci polovičatou a nerozhodnou politiku. Marx a Engels podrobili v řadě svých prací činnost maloburžoazních vůdců „Březnových spolků" nemilosrdné kritice. — *565.*

[572] V prosinci 1848 došlo mezi pruským vyslancem v Paříži Arminem a francouzským ministrem zahraničních věcí Guizotem k dohodě o vyhoštění Marxe a jiných spolupracovníků revolučně demokratického listu „Vorwärts" vydávaného v Paříži. Vypovídací dekret vydala francouzská vláda v polovině ledna 1845. 3. února 1845 odjel Marx z Paříže do Bruselu. — *565.*

[573] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, str. 38. — *566.*

[574] Jde patrně o litografované oběžníky, které Marx a Engels rozesílali jménem

Bruselského komunistického korespondenčního výboru. Tyto oběžníky se vydávaly, jak píše Engels v článku „K dějinám Svazu komunistů", „při zvláštních příležitostech, když šlo o vnitřní záležitosti tvořící se komunistické strany" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 21, čes. vyd. 1967, str. 245). Dochoval se jen „Oběžník proti Kriegovi" (viz tamtéž, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 19—35). — *566.*

[575] Míní se belgický Národní kongres, zvolený za belgické revoluce roku 1830. Národní kongres proklamoval nezávislost Belgie a přijal demokratickou ústavu s monarchicko-parlamentním zřízením. — *566.*

[576] Na slavnostním shromáždění k druhému výročí krakovského povstání, uspořádaném bruselským Demokratickým sdružením (viz též poznámku 498), vznikl mezi Marxem a Jottrandem spor, v jehož důsledku podal Marx demisi. Na základě Jottrandova dopisu z 25. února 1848 Marx svou demisi odvolal a zůstal i nadále ve funkci místopředsedy Demokratického sdružení. — *566.*

[577] Marx tu má nepřesnost. Kolem 6. dubna 1848 odcestovali spolu s Engelsem z Paříže do Německa, aby se přímo účastnili revoluce. — *567.*

[578] Za revoluce 1848—1849 v Německu byl Marx členem Porýnského krajského výboru demokratů. — *567.*

[579] Marx přijel z Paříže do Londýna kolem 26. srpna 1849. — *567.*

[580] Jde o Marxův nedokončený úvod k zamýšlené práci o dějinách anglické a ruské diplomacie. Marx napsal pouze 5 kapitol, jež vycházely pod názvem „Revelations of the Diplomatic History of the 18th Century" [„Odhalení o dějinách diplomacie 18. století"] v listu „The Sheffield Free Press" a v londýnském „The Free Press" od srpna 1856 do dubna 1857. Roku 1899 vydala tento úvod Marxova dcera Eleanor Avelingová knižně v Londýně pod názvem „Secret Diplomatic History of the Eighteenth Century" [„Dějiny tajné diplomacie osmnáctého století"].

Česky byla uveřejněna část poslední kapitoly ve sborníku Marx-Engels, „O vojenství", Praha 1969, str. 55—59. — *567, 609.*

[581] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 530—531. — *568.*

[582] Tento dopis se zachoval jen v opisu; Marx zde použil kalendářního listu ze září 1858. Na listu jsou také jiné poznámky. — *569, 571.*

[583] Marx má na mysli Vogtův proces proti augsburské „Allgemeine Zeitung" (viz poznámku 21). — *570.*

[584] O prohlášení „Neue Schweizer Zeitung" z 12. listopadu 1859 viz v Marxově pamfletu „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 584. — *570.*

[585] Jde zřejmě o Marxovo „Prohlášení redakci ‚Allgemeine Zeitung'" z 15. listopadu 1859. Toto prohlášení nebylo v listu „Reform" uveřejněno (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 735—736). V listu „Reform" z 19. listopadu 1859 vyšlo Marxovo „Prohlášení redakcím listů ‚Reform', ‚Volks-Zeitung' a ‚Allgemeine Zeitung'" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 731—734). — *570.*

[586] Karel Marx, „Kossuth a Ludvík Napoleon" (viz také tento svazek, str. 499 a poznámku 494). — *571.*

[587] Šlo o berlínskou „National-Zeitung" a londýnský „Daily Telegraph". — *571.*

[588] O *Jottrandově dopise* Marxovi z 25. února 1848 a o *bruselském období* viz poznámku 576 a Marxův dopis justičnímu radovi Weberovi ze 3. března 1860. Jottrandův dopis Marxovi z 19. května 1848 viz v Marxově pamfletu „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 718. — *572.*

[589] *Menším císařstvím* nazývá Marx ironicky Francii za Napoleona III. v protikladu k císařství Napoleona I. — *573.*

[590] Ferdinand Lassalle požádal Marxe v dopise z 11. března 1860, aby se spojil s Ferdinandem Wolffem a navrhl mu, aby přeložil do francouzštiny „Briefe von Alexander von Humboldt an Varnhagen von Ense aus den Jahren 1827 bis 1858" [„Dopisy Alexandra von Humboldta Varnhagenovi von Ense z let 1827 až 1858"].

Marxův dopis Ferdinandu Wolffovi, o němž se Engels zmiňuje, se nedochoval. — *575.*

[591] Podstatnou část dopisu Johanna Philippa Beckera Georgu Rheinländerovi z 20. března 1860 cituje Marx v pamfletu „Pan Vogt", viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 459—463. — *577.*

[592] Marx žádal generála Móra Perczela o bližší vysvětlení, proč se za italského tažení distancoval od maďarských důstojníků, kteří se shromáždili kolem Kossutha. Marxův dopis Perczelovi je otištěn v tomto svazku jako *dodatek* na str. 749—759. Viz také poznámku 702. — *579.*

[593] Jde o „Briefe von Alexander Humboldt an Varnhagen von Ense aus den Jahren 1827 bis 1858", Lipsko 1860. Vydala je s Lassallovou pomocí Varnha-

genova neteř Ludmilla Assingová. V dopise z 11. března (viz poznámku 590) píše Lassalle Marxovi, že mu knihu okamžitě zašle. — *580, 593.*

[594] *Americký dělnický svaz* (American Workers' League), politická masová organizace dělníků v USA, byl založen 21. března 1853 v New Yorku. Členem ústředního organizačního výboru Amerického dělnického svazu byl též Joseph Weydemeyer. Většinu členů Svazu tvořili emigrovavší němečtí dělníci. Svůj hlavní úkol spatřoval Svaz v boji za vytvoření odborů, za zvýšení mezd, za zkrácení pracovního dne a ve vedení samostatných politických akcí dělníků. Roku 1855 přestal Svaz fakticky existovat. Roku 1857 však obnovil svou činnost v New Yorku pod názvem General Workers' League (Všeobecný dělnický svaz). Jednou složkou Svazu byl Chicagský dělnický spolek (Chicago Workers' Society) založený roku 1857 emigrovavšími německými dělníky. Roku 1860 přešlo vedení dělnických organizací v USA na Chicagský dělnický spolek a Všeobecný dělnický svaz svou činnost zastavil. — *580, 583, 585.*

[595] Dopis Josepha Weydemeyera Marxovi ze 17. března 1860. — *581, 583, 585.*

[596] Dochoval se jen koncept tohoto dopisu, napsaný na listu kalendáře z roku 1858, kde jsou ještě jiné poznámky. — *582.*

[597] V konceptu Marxova dopisu není citát z Vogtovy brožury uveden. Citát viz v Marxově pamfletu „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 470. Úryvek z Lommelovy odpovědi ze 13. dubna 1860 viz tamtéž, str. 471. — *583.*

[598] Krátký úryvek z tohoto dopisu byl poprvé otištěn v časopise „Die Neue Zeit", roč. 6, 1888, v článku R. Rüegga „Aus Briefen an Johann Philipp Becker" [„Z dopisů Johannu Philippu Beckerovi"]. — *585.*

[599] Viz Marxův pamflet „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 481—483. — *586.*

[600] Na originále Marxova dopisu je tužkou připsána poznámka, která pochází patrně od Georga Rheinländera: „Cherval přišel do Ženevy na jaře 1853 (začátkem března nebo začátkem února) z Anglie a zůstal tam až do svého vypovězení v létě 1854 zhruba něco přes rok." — *591.*

[601] 16. dubna 1860 psal Lassalle Marxovi, že mu posílá otisk svého ještě neuveřejněného článku „Fichte's politisches Vermächtnis und die neueste Gegenwart" (viz poznámku 79). Lassallův článek je věnován práci Johanna Gottlieba Fichta „Politische Fragmente aus den Jahren 1807 und 1813" [„Politické fragmenty z let 1807 a 1813"], otištěné v „Johann Gottlieb Fichte's

sämmtliche Werke" [„Sebrané spisy Johanna Gottlieba Fichta"], sv. 7, Berlín 1846. Marx má na mysli pravděpodobně tyto Fichtovy fragmenty, když říká, že to „dosud nečetl". — *592.*

602 Počátkem května 1860 se publicista Eduard Fischel obrátil na Marxe s návrhem, aby spolupracoval s listem „Deutsche Zeitung", jenž měl vycházet za Fischelovy účasti v Berlíně. O Marxových vztazích k Fischelovi viz též Marxův dopis Lassallovi napsaný kolem 2. června 1860 (viz tento svazek, str. 609—611). — *596.*

603 Viz Marxův pamflet „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 664—665. — *597.*

604 Dokumenty, které Reuter ukradl Oswaldu Dietzovi, patřily maloburžoazní frakci Willicha a Schappera (viz o tom Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 452—455). — *598.*

605 V dopise z 30. května 1860 odpověděl Eduard Fischel na Marxův dotaz z 8. května 1860 (viz tento svazek, str. 596), že chystaný list má být mj. „černočervenozlatý" (viz poznámku 418). — *600.*

606 V dopise z 30. května 1860 sdělil Eduard Fischel Marxovi, že berlínským dopisovatelem „Daily Telegraph" je dr. Karl Abel (viz též poznámku 53). — *600, 602.*

607 Míní se krymská válka 1853—1856. — *601.*

608 V dopise z 24. května (viz poznámku 94) navrhoval Lassalle Marxovi, aby přijel do Berlína a svědčil v procesu s Eichhoffem (viz poznámku 34). Materiálu o policejních intrikách za kolínského procesu proti komunistům, o nichž informuje Lassalla v tomto dopise, použil Marx také v příloze 4 k pamfletu „Pan Vogt"; viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 700—707. — *602.*

609 O Marxově schůzce s Hermannem Juchem viz rovněž Marxovy dopisy Engelsovi z 13. a 20. prosince 1859, Marx-Engels, Spisy, sv. 29, čes. vyd. 1969, str. 584—585 a 588. — *603.*

610 Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 453. — *603.*

611 *Willichovým a Schapperovým Svazem* míní Marx maloburžoazní frakci, která byla koncem roku 1850 vyloučena ze Svazu komunistů a vytvořila samostatnou organizaci s vlastním ústředním výborem. — *604.*

[612] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 454. — *604.*

[613] *Kossuthovo prachové spiknutí.* V dubnu 1853 obvinily anglické úřady majitele výrobny raket v Rotherhithe (u Londýna) ze spikleneckého spojení s Kossuthem. Toto vykonstruované obvinění mělo poskytnout vládě záminku k represáliím proti politickým emigrantům žijícím v Anglii; Marx zde ironicky mluví o prachovém spiknutí, analogicky podle nezdařeného „prachového spiknutí" z roku 1605, kdy se angličtí katolíci vzbouřili proti králi Jakubovi I. Stuartovi a proti parlamentu.

Berlínské Ladendorfovo spiknutí. V roce 1853 byli na udání bývalého člena Svazu komunistů Hentze, který se dal do služeb policie, uvězněni maloburžoazní demokraté Ladendorf, Gercke, Falckenthal, Levy aj. Na základě křivého obvinění ze spiklenecké činnosti byli v roce 1854 odsouzeni ke třem až pěti letům vězení. — *604.*

[614] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 467. — *605.*

[615] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 476—477. — *607.*

[616] Palmerstonova odpověď na Fischelovu brožuru vyšla koncem roku 1859 v anglickém tisku pod pseudonymem „Ismaël". — *610.*

[617] *Downing Street* — ulice v centru Londýna, v níž je oficiální sídlo anglické vlády. — *611.*

[618] Marx míní memorandum, s nímž se Bertalan Szemere jako někdejší uherský ministerský předseda obrátil 11. června 1859 na Palmerstona. V tomto memorandu, kde se přehnaně vychvalovala Palmerstonova činnost, Szemere na Palmerstona apeloval, aby podporoval úsilí o dosažení nezávislosti Uher. Memorandum bylo pojato jako samostatná kapitola do Szemerovy knihy „La Question hongroise (1848—1860)" (viz poznámku 491). — *614.*

[619] O tomto faktu informoval Marxe v dopise z 10. května 1860 ruský novinář Nikolaj Ivanovič Sazonov, který žil v Paříži (Sazonovův dopis viz v Marxově pamfletu „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 441—442). — *614, 629.*

[620] Úryvek z Ranickelova dopisu Schilymu viz v Marxově pamfletu „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 454. — *615.*

[621] Míní se politické názory propruské liberální gothajské strany, kterou založili v červnu 1849 v Gotě představitelé kontrarevoluční velké buržoazie a pravicoví liberálové. Gothajská strana usilovala o sjednocení celého Německa bez Rakouska pod vedením hohenzollernského Pruska. — *616.*

[622] V tomto dopise sděluje justiční rada Weber Marxovi, že komorní soud zamítl Weberovu stížnost ze dne 21. června 1860 proti zamítavému rozhodnutí berlínského městského soudu ve věci Marxovy žaloby proti listu „National Zeitung" (viz poznámku 14). Tento nález komorního soudu z 11. července 1860 cituje Marx v pamfletu „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 678—679. — *617.*

[623] Dopis je odpovědí na dopis Jenny Marxové ze 14. srpna 1860 (viz tento svazek, str. 753). — *618.*

[624] Justiční rada Weber napsal náčrt své odpovědi ze 27. srpna 1860 na Marxův dopis. Odpověď zní: „Protože jsem spisy nutně potřeboval, abych mohl sepsat stížnost k Nejvyššímu soudu, nemohl jsem dosud vyhovět Vašemu přání, které jste vyslovil v dopise z 2. t. m.

V příloze Vám zasílám opis stížnosti z 21. června t. r., jejíž stručnost je opodstatněna tím, že důvody uvedené v nálezu z 8. června, který jsem Vám v opise sdělil, jsou naprosto neudržitelné a jsou vyvráceny v žalobě samé. Zároveň Vám zasílám opis stížnosti, kterou jsem podal Nejvyššímu soudu, a prosím, abyste ji vzal laskavě na vědomí." — *620.*

[625] Dopis Ferdinanda Lassalla Marxovi z 11. září 1860. Lassalle žádal Marxe, aby se informoval u Ferdinanda Freiligratha o stavu akcií Švýcarské generální banky. Freiligrath byl vedoucím londýnské pobočky této banky. — *628.*

[626] Ferdinand Lassalle informoval v dopise z 11. září 1860 Marxe o vystoupení Heinricha Bürgerse na zasedání Národního spolku (viz poznámku 25) v Koburgu. Bürgers tam veřejně prohlásil, že hegemonie Pruska v Německu je nezbytnost. — *629.*

[627] Tyto řádky připsal Marx nahoru na první stranu Freiligrathova dopisu z 15. září 1860, jímž mu Ferdinand Freiligrath odpovídá na Lassallův dotaz o stavu akcií Švýcarské generální banky (viz poznámku 625 a tento svazek, str. 628). — *631.*

[628] O prohlášení Bertalana Szemera viz pamflet „Pan Vogt", Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 621, Marxova poznámka. — *636, 637.*

[629] Dokumenty z procesu už u Lassalla zůstaly. — *636.*

[630] *Kossuthovo a Cobdenovo memorandum* — Marx tak nazývá stručný záznam rozmluvy mezi poslancem anglického parlamentu Sandfordem a Kossuthem z 30. května 1854, který mu poslal Szemere. Obsah rozhovoru se Szemere dozvěděl z dopisu, který dostal od vůdce anglických freetraderů

Cobdena. Výňatky z rozmluvy, týkající se vzájemných vztahů Uher, Rakouska a Ruska, jsou uvedeny v Marxově pamfletu „Pan Vogt" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 726). — *638.*

631 Nakladatel Franz Duncker poslal tento dopis 28. listopadu 1860 Ferdinandu Lassallovi s touto poznámkou: „Panu dr. Lassallovi na vědomí, Marxovo prohlášení vyjde zítra ve Volks-Zeitung. Srdečný pozdrav. Jak se vede?" — *639.*

632 Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 516, a také tento svazek, str. 530. — *642.*

633 *Manchesterská škola* — směr v anglické politické ekonomii, který vyjadřoval zájmy průmyslové buržoazie. Obhajoval radikální freetradismus, jehož myšlenky byly rozšířeny zvláště mezi továrníky v Manchesteru (viz poznámku 401). V čele hnutí stáli Richard Cobden a John Bright. — *643.*

634 Marx hodlal přeložit do angličtiny Eichhoffův pamflet „Berliner Polizei-Silhouetten" (viz poznámku 126), který vyšel v roce 1860, aby jej mohl uveřejňovat se svým komentářem v „Times".

Na lístku přiloženém k tomuto dopisu Lassallovi Marx zřejmě uvědomuje Wilhelma Eichhoffa o svém úmyslu. Ten mu také v dopise z 16. února 1861 dává k tomu souhlas; Marx však nemohl svůj plán uskutečnit. — *646.*

635 Úryvek tohoto dopisu byl poprvé uveřejněn v Mehringově článku „Freiligrath und Marx in ihrem Briefwechsel" [„Freiligrath a Marx ve vzájemné korespondenci"], který vyšel v „Die Neue Zeit", ročník 30, sv. 2, Ergänzungsheft [dodatkový sešit], čís. 12, Stuttgart 1911—1912, str. 47. — *647.*

636 *Silák Heineke* — postava ze stejnojmenné německé písně, která byla lidovou parodií na takzvanou hrubiánskou literaturu 16. stol. V práci „Moralizující kritika a kritizující morálka" srovnává Marx publicistickou činnost Karla Heinzena s literaturou tohoto druhu (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 299—327). — *651.*

637 Po nezdařeném povstání maloburžoazních demokratů z 13. června 1849 byli v Paříži pronásledováni demokraté a socialisté. 19. července 1849 vypověly francouzské úřady Marxe z Paříže do Morbihanu — močálovitého, nezdravého kraje v Bretani. V souvislosti s tím se Marx rozhodl emigrovat do Anglie a usadit se v Londýně. 24. srpna 1849 opustil Marx Paříž. — *654.*

638 Když po vypovězení Guizotovou vládou z Francie odejel Marx 3. února 1845 do Bruselu, požádala pruská vláda belgickou, aby Marxe jakožto prus-

kého státního příslušníka vypověděla. V souvislosti s těmito represáliemi byl Marx nucen zažádat o propuštění z pruského poddanského svazku. Viz o tom články „Marx a pruské poddanství" a „Marxovo prohlášení k zamítnutí žádosti o obnovení pruského státního občanství" (Marx-Engels, Spisy, sv. 5, čes. vyd. 1959, str. 417—420 a sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 663—670). — *654.*

[639] *Předparlament z roku 1848* — shromáždění veřejných činitelů německých států, které zasedalo ve Frankfurtu nad Mohanem od 31. března do 4. dubna 1848. Shromáždění vytvořilo Komisi padesáti, jejímž úkolem bylo svolat celoněmecké Národní shromáždění.

Frankfurtský parlament — celoněmecké Národní shromáždění, které bylo zahájeno 18. května 1848 ve Frankfurtu nad Mohanem. Mělo vypracovat ústavu pro celé Německo. Shromáždění skončilo svou činnost v létě 1849. — *654.*

[640] *Lucus a non lucendo* (les od toho, že nesvítí) — latinské rčení, jež se vysmívá mylné etymologii, spojování slov nepříbuzných podle jejich nahodilé podoby (např. česká obdoba: moře od toho, že nemoří). — *655.*

[641] Originál tohoto dopisu (jakož i jiných Marxových dopisů rodině Philipsových), nemá Institut marxismu-leninismu v Moskvě k dispozici. Dopisy byly proto přeloženy podle fotokopií a podle textu v amsterodamském časopise „International Review of Social History", svazek I, část 1, 1956. Jak fotokopie ukazují a jak to vyplývá i z edičních poznámek, jsou originály některých Marxových dopisů Lionu Philipsovi na několika místech poškozeny. — *656.*

[642] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1963, str. 657—658. — *657.*

[643] K. A. Varnhagen von Ense, „Tagebücher. Aus dem Nachlass Varnhagen's von Ense" [„Deníky. Z pozůstalosti Varnhagena von Ense"], sv. 1 a 2, Lipsko 1861. — *658, 694.*

[644] Jedná se o proces, který vedl Marx proti berlínské „National-Zeitung" (viz poznámku 14). — *660.*

[645] *Waaratje* — holandsky: opravdu. Tento výraz souvisí s postavou rozpačitého, nesmělého ctitele z Hildebrandova románu „Camera obscura"(poznámka 686). Marx má v tomto případě na mysli pravděpodobně pastora Roodhuizena. — *664.*

[646] Berlín se rozkládá na písčité Severoněmecké rovině. — *664.*

[647] Parafráze refrénu staré irské písně „The girl I left behind me" („Děvčátko, které jsem opustil"). — *665.*

[648] *Schillerův ústav* byl založen v listopadu 1859 v Manchesteru u příležitosti oslav 100. výročí narození německého básníka Friedricha von Schillera. Měl se stát střediskem kulturního a společenského života manchesterské německé kolonie. Engels zaujal k činnosti ústavu zprvu kritické stanovisko, poněvadž jeho činnost byla příliš poznamenána pruským byrokratismem, a distancoval se od něho. Když však byly roku 1864 v jeho stanovách provedeny některé změny, stal se Engels členem vedení a později dokonce předsedou Schillerova ústavu. Věnoval mu mnoho času a měl značný vliv na jeho činnost (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 362—363). — *667, 696, 733.*

[649] Jde pravděpodobně o klub „Athenaeum", sdružující spisovatele a vědce. Takové kluby byly v Londýně, Manchesteru a dalších anglických městech. — *669.*

[650] Příloha II, o níž mluví Engels v dopise, se nedochovala. — *669.*

[651] *Post tot discrimina rerum* (po tolika nebezpečných zkouškách), tj. po tom, co Marx zažil za své návštěvy na kontinentě, parafráze 204. verše z prvního zpěvu Vergiliovy Aeneidy, který zní: Per varios casus, per tot discrimina rerum (Zaživše tolik různých příhod, tolik hrozivých zkoušek). — *673.*

[652] Míní se články Eduarda Meyena „Berliner Briefe", otištěné v listu „Der Freischütz". Marx píše o prvním z těchto článků, který byl uveřejněn v listu „Freischütz", čís. 49 z 23. dubna 1861. — *675, 698.*

[653] J. K. Rodbertus, „Sociale Briefe an von Kirchmann. Dritter Brief: Widerlegung der Ricardo'schen Lehre von der Grundrente und Begründung einer neuen Rententheorie" [„Sociální dopisy von Kirchmannovi. Třetí dopis: Vyvrácení Ricardova učení o pozemkové rentě a zdůvodnění nové teorie renty"], Berlín 1851. — *675, 699.*

[654] Zmíněný Marxův dopis hraběnce Hatzfeldtové se nedochoval. Podle její odpovědi ze 14. června 1861 lze však soudit, že ji Marx žádal, aby pomohla zveřejnit v německém tisku informace o tom, jak se zachází ve věznici s Blanquim, a přispěla finančně na vydání brožury o jeho procesu. Za pomoci německé spisovatelky L. Assingové byly pak materiály o Blanquim uveřejněny v řadě německých a italských listů. — *676.*

[655] Když se pruský princ Vilém (od roku 1861 pruský král) stal regentem, vyhlásil „liberální" kurs. Roku 1858 odvolal Manteuffelův kabinet a povolal do vlády umírněné liberální aristokraty. V buržoazním tisku dostal tento kurs zvučný název „nová éra". Ve skutečnosti však směřovala Vilémova politika výhradně k upevnění mocenských pozic hohenzollernské dynastie a junkerů.

Buržoazie, zklamaná ve svých nadějích, odmítla schválit vládní návrh na reorganizaci armády. Tak vznikl na počátku šedesátých let ústavní konflikt (poznámka 199), který spolu s Bismarckovým příchodem k moci v září 1862 „novou éru" ukončil. — *681, 683.*

[656] 14. července 1861 spáchal v Baden-Badenu student Oskar Becker atentát na pruského krále Viléma I. Atentát se nezdařil. — *682, 683.*

[657] *Testamentární dědické právo* upravuje nabývání pozůstalosti na základě závěti, testamentu. Nezanechal-li zůstavitel závěť nebo nepřihlásí-li se dědicové apod., přistupuje se k *intestátnímu* způsobu převodu pozůstalosti na dědice v pořadí, které stanoví zákon. Mluví se pak o zákonné posloupnosti a zákonných dědicích, v římském právu o dědění *ab intestato.* — *684.*

[658] *Legát* (z latinského *legatum,* odkaz) je ustanovení v závěti, kterým zůstavitel převádí na nějakou osobu určitou peněžní částku, jednotlivou věc nebo právo z pozůstalosti. *Legatář* (odkazovník) má tedy z pozůstalosti jen určitý majetkový prospěch na rozdíl od dědice, který přejímá po zesnulém i závazky a povinnosti, jež mohou také převyšovat aktiva. Je proto také nazýván univerzálním dědicem (sukcesorem) a Marx zde užívá v tom smyslu obdobně výrazu *univerzální legatář.* — *685.*

[659] Tento dopis je zřejmě odpovědí na psaní, jež Marxovi zaslal francouzský publicista dr. Louis Watteau (jehož pseudonym byl Denonville) 28. července a 27. září 1861. Jak vyplývá z těchto i z dřívějších Watteauových dopisů Marxovi z 8. června a 2. července 1861, týkala se korespondence především osudu proletářského revolucionáře Blanquiho, jenž byl v březnu 1861 uvězněn pro „organizování tajných společností" (viz poznámku 223). V moskevském Institutu marxismu-leninismu jsou opisy tří Watteauových dopisů Marxovi, čtvrtý dopis reprodukuje Marx plně ve svém zápisníku z let 1860—1861. Z Marxových dopisů dr. Watteauovi se zachoval pouze druhý. Obsah prvního dopisu z 18. května vyplývá z Watteauovy odpovědi z 8. června 1861. Watteau v něm sděluje, že Blanqui byl hluboce dojat zájmem německých proletářů o jeho osud, a žádá Marxe o pomoc při vydání brožury o procesu s Blanquim (viz poznámku 654).

Marxův dopis dr. Watteauovi, v plném znění poprvé uveřejněný rusky r. 1963, je přeložen do češtiny podle fotokopie originálu, uloženého v pařížské Národní knihovně v Blanquiho fondu. Poslední odstavec tohoto dopisu byl poprvé uveřejněn v knize Rogera Garaudyho: „Les sources française du socialisme scientifique" [„Francouzské prameny vědeckého socialismu"], Paříž 1948, str. 217. — *687.*

[660] Opis Marxových dopisů J. V. Weberovi z 15. ledna 1862 a 22. dubna 1863

předal v lednu 1962 moskevskému Institutu marxismu-leninismu vedoucí knihovny londýnského „Marx House" A. Rothstein. Později dostal Institut i rukopisy obou dopisů. — *689, 717.*

661 Na 27. ledna 1862 svolali Urquhartovi stoupenci mítink proti nebezpečí anglo-francouzské intervence v americké občanské válce. Marx se tohoto shromáždění nezúčastnil. (Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 479—482.). — *689.*

662 Poprvé uveřejněno ve zkráceném znění v časopise „Die Neue Zeit", ročník VI, č. 11 z roku 1888. — *690.*

663 V září 1861 začal Marx po šestiměsíční přestávce opět spolupracovat s listem „New-York Daily Tribune". Tato spolupráce však netrvala dlouho (viz poznámku 10). — *690, 692.*

664 Pokud je známo, tento Marxův dopis Siebelovi se nedochoval. — *690.*

665 Kniha, kterou Becker v té době připravoval, se zabývala otázkou sjednocení Německa a vyšla roku 1862 pod názvem „Wie und Wann? Ein ernstes Wort über die Fragen und Aufgaben der Zeit" [„Jak a kdy? Vážné slovo o otázkách a úkolech doby"]. — *690.*

666 Marx má pravděpodobně na mysli svůj článek „Zrádce v Čerkesku", v němž odhalil tajného policejního agenta Jánose Bangyu. István Türr byl v těsném spojení s Bangyou (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 12, čes. vyd. 1962, str. 197—198 a sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 615—616). — *693.*

667 Jde o vojenské operace bádensko-falcké revoluční armády proti pruským jednotkám, k nimž došlo na území Bádenska v červnu a červenci 1849. Becker při nich kryl „se sotva odvedenými a nevycvičenými lidmi" ústup hlavních povstaleckých sil. Kampaň v Bádensku byla závěrečnou etapou boje za říšskou ústavu v západním a jižním Německu. Viz o tom Engelsovu práci „Německá kampaň za říšskou ústavu" (Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 133—225) a jeho nekrolog „Johann Philipp Becker" (tamtéž, sv. 21, Praha 1966, str. 347—352). — *693.*

668 Vládnoucí třídy v Anglii se pokoušely zorganizovat masové akce za účasti dělnické třídy, jimiž chtěly připravit veřejnost na anglickou intervenci ve prospěch jižních otrokářských států v USA. Viz o tom Marxovy práce „Veřejné mínění v Anglii" a „Dělnický mítink v Londýně", Marx-Engels, Spisy, sv. 15, Praha 1964, str. 464—469 a 479—482. — *694.*

669 Když byl Hermann Becker, který byl odsouzen v kolínském procesu proti

komunistům, propuštěn v roce 1857 na svobodu, vystupoval jako stoupenec buržoazně liberální pokrokové strany. Při volbách v roce 1861 (viz poznámku 255) byl zvolen do pruské poslanecké sněmovny. Jeho brožura má název: „Meine Candidatur zum Abgeordnetenhause" [„Moje kandidatura do poslanecké sněmovny"]. — *697.*

670 *Kaempeviser* je sborník dánských hrdinských písní, z nichž Engels přeložil „Pana Tidmanna", starou dánskou protifeudální píseň (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 66—68). — *697.*

671 Ferdinand Lassalle psal Marxovi 9. června 1869: „...Mého ‚Juliana', mého ‚Fichta' a můj Projev o ústavě jsi mezitím už asi dostal přes Buchera..." Jde o tyto Lassallovy práce, jež vyšly v roce 1862: „Herr Julian Schmidt der Literarhistoriker" (poznámka 301), „Die Philosophie Fichte's und die Bedeutung des Deutschen Volksgeistes" a „Über Verfassungswesen" (poznámka 304). — *698.*

672 Obrácené německé přísloví „Auf den Sack schlägt man und den Esel meint man"; česká obdoba „Proto vlčka bijí, aby se starý vtípil". — *698.*

673 *Švábské zrcadlo* (Schwabenspiegel) je kniha zemských a lenních práv, jež byla sepsána ve 13. století ve Švábsku na základě tzv. Saského zrcadla. Tato sbírka byla výrazem sociálního a politického zřízení ve feudálním Německu. Julian Schmidt ji pokládal za sbírku lyrických básní švábské básnické školy. K „*sedmi mudrcům*" starého Řecka, kteří žili v 7.—6. století před naším letopočtem, počítal Schmidt i Démokrita, Pythagora, Hérakleita a jiné řecké filosofy z pozdějších století.

„*Sedm Švábů*" je německá rozmarná pohádka o sedmi „hrdinech". — *698.*

674 Marx ironizuje spolu s Lassallem úspěch Schmidtovy knihy „Geschichte der deutschen Literatur" u představitelů liberální buržoazie, především u „grabowitů" — stoupenců předsedy pruské poslanecké sněmovny Wilhelma Grabowa (srov. poznámku 301). — *698.*

675 *Wagner* — postava z Goethova „Fausta". V tomto suchém scholastikovi, hledajícím veškerou moudrost v knihách, personifikuje Goethe středověké myšlení. — *700.*

676 V odpověď na tento dopis zaslala 27. srpna 1862 správa Světové průmyslové výstavy Marxovi jako dopisovateli listu „Die Presse" permanentní legitimaci ke vstupu na výstavu. — *705.*

677 Pokud je známo, tento Marxův dopis Wilhelmu Rüstowovi se nedochoval.— *706.*

[678] Německý tisk uveřejnil odpověď vratislavských úřadů ze září 1862 na žádosti Wilhelma Wolffa podané 4. ledna a 4. června 1862 o navrácení pruského občanství na základě výnosu o amnestii (viz poznámku 174). V odpovědi se uvádí, že amnestie z roku 1861 nezbavuje žadatele soudního stíhání, jež bylo proti němu zahájeno v roce 1845 pro porušení tiskového zákona a v roce 1848 pro „útok proti bezpečnosti pruského státu". Aby odhalil demagogický charakter pruské amnestie, poslal Marx tyto materiály Carlu Siebelovi, jehož prostřednictvím byly uveřejněny v „Barmer Zeitung" a v jiných německých novinách. — *709.*

[679] Viz „Der Briefwechsel zwischen Lassalle und Marx nebst Briefen von Friedrich Engels und Jenny Marx an Lassalle und von Karl Marx an Gräfin Sophie Hatzfeldt" [„Korespondence mezi Lassallem a Marxem s připojenými dopisy Bedřicha Engelse a Jenny Marxové Lassallovi a dopisy Karla Marxe hraběnce Sophii Hatzfeldtové"], ve „Ferdinand Lassalle. Nachgelassene Briefe und Schriften" [„Ferdinand Lassalle. Dopisy a díla z pozůstalosti"], vydal Gustav Mayer, sv. 3, Berlín 1922, str. 402—406. — *710.*

[680] Ludwig Kugelmann žádal ve svém dopise z 21. listopadu 1862 Freiligratha, aby mu sdělil, jak pokračuje Marx „s tou svou ekonomií". Freiligrath zaslal tento dopis 3. prosince Marxovi, přičemž jej nazval „slovy věřícího". — *713.*

[681] Tímto dopisem započala pravidelná korespondence mezi Marxem a německým lékařem Ludwigem Kugelmannem, účastníkem revoluce z let 1848 až 1849. Trvala až do roku 1874. Marxovy dopisy Kugelmannovi, věnované nejzávažnějším otázkám mezinárodního dělnického hnutí a teorie marxismu, uveřejnil poprvé Kautský v roce 1902 v časopise „Die Neue Zeit". V roce 1907 vyšlo první ruské vydání těchto dopisů; redigoval je a předmluvu k němu napsal Lenin.

V roce 1936 vyšel v Praze český překlad „Marxovy dopisy Kugelmannovi" podle originálů dopisů uložených v Institutu Marxe—Engelse—Lenina v Moskvě s předmluvou, poznámkami a rejstříkem podle anglického vydání, které vyšlo v Moskvě roku 1934. — *714.*

[682] Marx má na mysli „Třetí mezinárodní přehled. Od května do října", otištěný v časopisu „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue", čís. 5—6 z roku 1850. V článku je vyjádřena myšlenka, že po nové krizi jistě nastane revoluce (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 471). — *716.*

[683] Výňatek tohoto dopisu otiskla Eleanor Marxová-Avelingová úvodem k dopisu Karla Marxe otci z 10. listopadu 1837, když jej poprvé uveřejňovala v „Die Neue Zeit", ročník 16, 1897—1898, sv. 1, str. 4—12. Týž výňatek cituje Franz

Mehring ve svém životopisném díle o Marxovi, vydaném v roce 1918: „Karl Marx. Geschichte seines Lebens" („Život Karla Marxe", čes. vyd. 1962, str. 44). — *718.*

[684] V dopise ze 16. prosince 1863 psal Freiligrath Marxovi, že londýnský knihkupec Williams ho žádal, aby zaplatil dluh za W. Liebknechta. Liebknecht si totiž v roce 1859, kdy byl spolupracovníkem augsburské „Allgemeine Zeitung", vypůjčil od Williamse peníze a Freiligrath byl jeho ručitelem. — *721.*

[685] Simon Vissering, „Handboek van praktische staathuishoudkunde" [„Příručka praktického národního hospodářství"], díl 1—3, Amsterodam 1860 až 1862. — *723.*

[686] Hildebrand, „Camera obscura" [„Temná komora"], Harlem. — *723, 730.*

[687] *Mormoni* — náboženská sekta založená roku 1830 ve Spojených státech amerických Josephem Smithem (1805—1844). Základem víry a organizace byla „Book of Mormon" [„Kniha Mormonova"] (1830), kterou Smith údajně napsal pod vlivem „božího zjevení". — *725.*

[688] V březnu 1848 započala národně osvobozovací válka Šlesviku a Holštýna proti Dánsku. Prozatímní vláda Šlesviku a Holštýna požádala o pomoc německý Spolkový sněm, který dal Prusku plnou moc k vedení války proti Dánsku. Ale Prusko nebylo ochotno hájit zájmy národně osvobozeneckého hnutí. 26. srpna 1848 uzavřelo v Malmö s Dánskem zrádné příměří na dobu sedmi měsíců. Podle podmínek příměří byly fakticky likvidovány všechny demokratické vymoženosti šlesvicko-holštýnského obyvatelstva. Válka začala znovu koncem března 1849 a skončila roku 1850 vítězstvím Dánska, kterému zůstala nadále obě vévodství. — *725.*

[689] Míní se volby do Zákonodárného sboru ve Francii, které se konaly 31. května a 1. června 1863. — *726.*

[690] 29. února 1864 vyhlásilo Rakousko v Haliči stav obležení, čímž znemožnilo, aby byla poskynuta pomoc polským povstalcům. — *726.*

[691] Napoleon Malý je přízvisko, které dal Ludvíku Bonapartovi Victor Hugo v pamfletu „Napoléon le petit". — *726.*

[692] Johann Wolfgang Goethe, „Suleice", ze sbírky „Západovýchodní díván". — *729.*

[693] Epikuros jako materialistický filosof učil, že objektivní svět existuje mimo

lidské vědomí a nezávisle na něm. Podle jeho názoru jsou nesčetné světy, které vznikají a vyvíjejí se podle vlastních přírodních zákonů. Uznával existenci bohů, kteří žijí v mezisvětových prostorách a nevšímají si ani vývoje přírody, ani lidí. — *729.*

[694] *„Přáteli světla"* se nazývali stoupenci náboženského hnutí, které vzniklo z odporu proti přehnanému mysticismu a pobožnůstkářství, tzv. pietismu, ovládajícímu tehdejší oficiální protestantskou církev. Tato náboženská opozice byla jednou z forem, jimiž se ve čtyřicátých letech 19. století projevovala nespokojenost německé buržoazie s reakčním režimem v Německu. Roku 1846 vytvářelo hnutí „přátel světla" tzv. „svobodné obce", které se odtrhly od oficiální protestantské církve. — *734.*

[695] Jde o formality spojené s převzetím dědictví po Wilhelmu Wolffovi. — *737.*

[696] V té době dostal Harney pozvání od svých přátel, aby se usadil v Austrálii; to zřejmě dalo vzniknout zprávě, že tam odejel. Harney však nabídku australských přátel nepřijal. — *737.*

[697] Tento Engelsův dopis Elisabetě Engelsové se nedochoval. Bedřich Engels se v něm zřejmě zmiňuje o tom, na čem se dohodl s Gottfriedem Ermenem a o svém jednání s Hermannem Engelsem o finančních otázkách. — *738.*

[698] Text úmrtního oznámení v „Allgemeine Zeitung" z 23. května 1864 zněl:

9. května tohoto roku zemřel v Manchesteru na výron krve do mozku ve věku téměř 55 let

Wilhelm Wolff

z Tarnawy u Svídnice ve Slezsku, v letech 1848—1849 spoluredaktor „Neue Rheinische Zeitung" v Kolíně a člen německého Národního shromáždění ve Frankfurtu a Stuttgartu, od roku 1853 soukromý učitel v Manchesteru.

Manchester 13. května 1864

Karel Marx, Bedřich Engels, Ernst Dronke, dr. med. Louis Borchardt, dr. med. Eduard Gumpert. — *739.*

[699] William Ferrand přednesl svou řeč v Dolní sněmovně dne 16. června 1864. — *742.*

[700] August Brass žádal v dopise Elarda Biscampa o spolupráci s „Norddeutsche Allgemeine Zeitung", kterou Brass vydával v Berlíně. — *743.*

[701] Lion Philips sděloval Marxovi, že jejich služebná onemocněla neštovicemi. Marx proto upustil od svého úmyslu navštívit se svými dcerami Philipsovy v Zalt-Bommelu. — *744.*

[702] Rukopis tohoto dopisu je uložen v Institutu dějin strany při ÚV Maďarské socialistické dělnické strany, který jej poprvé uveřejnil v roce 1966. Nemohl být proto zařazen do svazku 30 ruského a německého vydání Marxových a Engelsových spisů, nýbrž do dodatků ve svazku 39.

Mór Perczel odpověděl na Marxův dopis 19. dubna 1960. Marx se o jeho odpovědi zmiňuje v pamfletu „Pan Vogt" (viz Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 546) a v dopise Bertalanu Szemerovi z 2. června 1860 (viz tento svazek, str. 614). — *749.*

[703] Pokud je známo, nebyl tento dopis dosud nalezen. — *757.*

[704] Přezdívkou Babyloňanka nazýval ve svých dopisech Georg Weerth Sophii von Hatzfeldtovou (v rukopise zřejmé přepsání Worth). — *757.*

[705] Hans Ibeles představuje Gottfrieda Kinkela v románu „Hans Ibeles in London. Ein Familienbild aus dem Flüchtlingsleben" [„Hans Ibeles v Londýně. Rodinný obrázek ze života uprchlíků"], jehož autorkou je Johanna Kinkelová. — *759.*

[706] *Straubingeři* (Straubinger) — vandrovní tovaryši v Německu. Marx a Engels tak nazývali německé řemeslníky, kteří byli ještě značně pod vlivem starých cechovních názorů a předsudků a oddávali se maloburžoazním iluzím o možnosti návratu od kapitalistického velkoprůmyslu k drobnému řemeslu. — *760.*

[707] Tajemník Všeobecného německého dělnického spolku, Julius Vahlteich, zaslal Wilhelmu Wolffovi jako členu Výboru pro pomoc účastníkům polského povstání 1863—1864 dopis, v němž jménem předsednictva vyjádřil solidaritu s „Provoláním londýnského Německého dělnického vzdělávacího spolku o Polsku" (viz poznámku 372) a přislíbil, že se jím bude řídit. — *764, 765.*

[708] Jenny Marxová cituje ze zprávy, kterou o Lassallově řeči v Solingen 27. září 1863 přinesl list „Berliner Reform", čís. 229 z 1. října 1863. — *764.*

[709] Ferdinand Lassalle zaslal 3., 15. a 17. listopadu 1863 berlínskému policejnímu presidentovi stížnosti na postup berlínské policie. Zároveň žádal, aby pruské úřady učinily přítrž policejní zvůli proti Všeobecnému německému dělnickému spolku a aby policie pomáhala zajišťovat pořádek při schůzích spolku. Přitom Lassalle zdůraznil, že jeho agitace neodporuje zájmům pruského státu. — *764, 765.*

[710] O Marxově práci na životopisu Wilhelma Wolffa viz poznámky 464 a 471. — *757.*

JMENNÝ REJSTŘÍK*

Abarbanel (zemřel 1863), bankéř v Paříži, Marxův známý. — 348, 353, 363

Abel, Karl (nar. 1837), německý filosof a novinář, berlínský korespondent „Daily Telegraph". — 45, 58, 82, 519, 537, 538, 559, 593, 600

About, Edmond François Valentin (1828—1885), francouzský novinář, bonapartista. — 86, 87, 121, 164, 616

Abraham, M. a spol., firma v Berlíně. — 593

Abt, německý novinář, maloburžoazní demokrat, na počátku padesátých let 19. stol. emigroval do Ženevy, za pomluvu byl vyloučen z ženevského Dělnického spolku. — 112, 234, 533

Afinger, Bernhard (1813—1882), německý sochař, profesor berlínské akademie. — 510

Aischines (389—314 před n. l.), aténský řečník a politik. — 691

Albert (1819—1861), princ sasko-kobursko-gothajský; manžel anglické královny Viktorie. — 18

Alberts, v padesátých letech 19. stol. tajemník pruského vyslanectví v Londýně. — 150, 219, 227, 604, 605

Alexandr II. (1818—1881), ruský car (1855—1881). — 18, 374

Alexandra (1844—1925), dcera dánského krále Kristiána IX., od roku 1863 provdána za Waleského prince, pozdějšího anglického krále Eduarda VII. — 742

Allen, anglický lékař, který ošetřoval Marxe a jeho rodinu. — 91, 139 až 142, 144, 145, 154, 158, 160, 172, 173, 176, 178, 246, 254, 273, 274, 315, 348, 379, 389, 405, 411, 427, 430, 453, 455, 766

Allsop, Thomas (1795—1880), anglický burzovní makléř, publicista, přidal se k chartistům; 1858 financoval Orsiniho atentát na Napoleona III. — 283

Altenhöfer, August Joseph (1804—1876), německý novinář, redaktor augsburské „Allgemeine Zeitung". — 31

Alžběta (1801—1873), pruská královna, manželka Bedřicha Viléma IV. — 344

Anders („Laponec"), německý publicista, emigrant v Londýně, člen Svazu komunistů; od konce 1858 vedoucí činitel londýnské Společnosti německých dělníků v East Endu. — 17, 761

* Hvězdičkou jsou označena jména osob, jimž jsou adresovány dopisy zařazené v tomto svazku.

Anneke, Fritz (Friedrich) (asi 1818 až asi 1872), pruský dělostřelecký důstojník, 1846 byl pro revoluční činnost propuštěn z armády; člen kolínské obce Svazu komunistů; kolísal mezi marxismem a sektářskými stoupenci Gottschalkovými; 1848 jeden ze zakladatelů kolínského Dělnického spolku a jeho tajemník, redaktor „Neue Kölnische Zeitung", člen provinčního výboru porýnských a vestfálských dělnických spolků (duben—květen 1849); velitel dělostřelectva revoluční armády za bádensko-falckého povstání 1849; účastnil se občanské války v USA jako plukovník armády Severu. — 231, 286—288

Anrooy, *A. van*, lékař v Zalt-Bommelu. — 432, 434, 435, 682, 724, 745

Anrooyová, Henriette (Jetička) *van*, sestřenice Karla Marxe, dcera Liona Philipse, manželka A. van Anrooya. — 432, 665, 682, 724, 745

Appianos z Alexandrie (konec 1. stol. až asi 170), řecký dějepisec, sepsal římské dějiny o 24 knihách, „Rómaika", z nichž se zachovaly mj. „Amfylia", pět knih o občanských válkách. — 192

arcibiskup canterburský, viz *Sumner*, John

Archimédes (asi 287—212 před n. l.), řecký matematik, fyzik a vynálezce v oboru mechaniky. Patří mezi největší matematiky starého věku. — 729

Aristoteles (384—322 před n. l.), největší filosof antického Řecka, jehož filosofie představuje vrchol starověkého filosofického myšlení. — 684, 685

Armstrong, William George (1810 až 1900), anglický vynálezce a továrník, konstruktér děla s rýhovanou hlavní. — 236

Arnošt II. (1818—1893), vévoda sasko-kobursko-gothajský; bratr prince Alberta, počátkem šedesátých let odpůrce pruské hegemonie v Německu, od 1866 stoupenec Bismarckův. — 22, 229, 610

Ashley, Anthony *Cooper*, od roku 1851 hrabě ze *Shaftesbury* (1801—1885), anglický politik, ve čtyřicátých letech vedl v parlamentě filantropickou skupinu toryů, od roku 1847 whig, stoupenec nízké církve. — 210

Assingová, Ludmilla (1821—1880), německá spisovatelka liberálního zaměření; vydala deníky z pozůstalosti německého spisovatele Varnhagena von Ense; Lassallova přítelkyně. — 195, 488, 581, 639, 658, 694, 757

Auerswald, Rudolf (1795—1866), pruský státník, představitel liberální aristokracie blízké buržoazii, ministerský předseda a ministr zahraničních věcí (červen až září 1848), ministr bez portfeje (1858—1862). — 545

August Paul Friedrich (1783—1853), velkovévoda oldenburský. — 476

Augustenburg, Friedrich (1829—1880), princ šlesvicko-holštýnsko-sonderbursko-augustenburský, od roku 1852 uchazeč o šlesvicko-holštýnský trůn; 1863 prohlášen vévodou šlesvicko-holštýnským jako Bedřich VIII. Po anexi vévodství Pruskem 1866 žil na svém panství v Dolní Lužici. — 425, 428, 435, 440, 476, 481

Babst, Ivan Kondraťjevič (1824 až 1881), ruský ekonom, historik a pu-

blicista, od 1851 profesor politické ekonomie na kazaňské, od 1857 na moskevské universitě; na počátku šedesátých let konal veřejné přednášky o politické ekonomiii. — 614, 629

Badinguet, viz *Napoleon III.*

Bakunin, Michail Alexandrovič (1814až 1876), ruský revolucionář a publicista, účastník Slovanského sjezdu a červnového povstání 1848 v Praze a revoluce 1848—1849 v Německu; později jeden z ideologů narodnictví a anarchismu; v I. internacionále vystupoval jako zapřisáhlý odpůrce marxismu a na haagském kongresu 1872 byl z I. internacionály pro svou rozbíječskou činnost vyloučen. — 240, 254, 374, 420, 423, 554, 555

Bamberger, Ludwig (1823—1899), německý publicista, buržoazní demokrat, 1849 účastník bádensko-falckého povstání; do 1853 emigrant ve Švýcarsku, Anglii a Holandsku, od 1853 bankéř v Paříži; koncem šedesátých let se vrátil do Německa, kde se přiklonil k národním liberálům. — 25, 116, 137, 626

Bandierové, bratři Attilio (1810—1844) a Emilio (1819—1844), italští vlastenci, vůdci italského národně osvobozeneckého hnutí, členové organizace „Mladá Itálie"; sloužili jako důstojníci v rakouském námořnictvu; 1844 připravovali povstání v Kalábrii, byli rakouskou policií vypátráni a popraveni. — 442

Bangya, János (1817—1868), maďarský novinář a důstojník, účastník revoluce v Uhrách 1848—1849; po porážce revoluce Kossuthův emisar v zahraničí, současně byl tajným policejním agentem; později vstoupil do turecké armády pod jménem Mehmed bej a v bojích Čerkesů proti Rusku působil na Kavkaze jako turecký agent (1855—1858). — 109, 353, 423, 548, 609

Banks, Nathaniel Prentiss (1816—1894), americký generál a politik; člen republikánské strany, guvernér státu Massachusetts (1858—1861), za občanské války velel vojskům severních států ve Virgínii a Louisianě (1862 až 1864). — 288, 298

Barrot, Camille Hyacinthe Odilon (1791—1873), francouzský buržoazní politik, do února 1848 vůdce liberální dynastické opozice; od prosince 1848 do října 1849 předseda vlády, opíral se o kontrarevoluční blok monarchistických frakcí; po demisi vlády v listopadu 1849 zanechal aktivní politické činnosti. — 192

Bastian, Adolf (1826—1905), německý etnograf. — 161, 644

Bauer, Bruno (1809—1882), německý filosof, historik náboženství a publicista; mladohegelovec a buržoazní radikál; ve svých spisech kritizoval z idealistického hlediska bibli a ortodoxní pojetí boha; po roce 1866 národní liberál. — 201, 307

Bauer, Edgar (1820—1886), německý publicista, mladohegelovec; po revoluci 1848—1849 emigroval do Anglie; 1859 redaktor londýnského listu „Neue Zeit"; po amnestii 1861 pruský úředník; bratr Bruno Bauera. — 235, 417

Beauregard, Pierre Gustave Toutant (1818—1893), americký generál, účastník války proti Mexiku (1846 až 1848), v době občanské války

v USA vojenský velitel Jihu ve státech Virginie (1861 — začátek 1862) a Mississippi (1862), později v Charlestonu (září 1862 — duben 1864). — 271, 272, 280, 467, 468

Becker, německý emigrant v Londýně. — 606, 607

Becker, v šedesátých letech 19. stol. lipský dopisovatel listu „Hermann". — 691

Becker, Gottfried (1827—1865), německý novinář; syn Johanna Philippa Beckera; účastník bádensko-falckého povstání 1849; redaktor listu „Schweizerische National-Zeitung"; 1853 emigroval do Ameriky; zúčastnil se občanské války v USA na straně Severu. — 70

Becker, Hermann Heinrich („rudý Becker") (1820—1885), německý právník a publicista, od roku 1850 člen Svazu komunistů, v kolínském procesu proti komunistům (1852) odsouzen k pěti letům pevnostního vězení; v šedesátých letech pokrokář, později národní liberál; člen pruské poslanecké sněmovny (1862—1866), později Severoněmeckého a Německého říšského sněmu (1867—1874); od 1875 vrchní starosta v Kolíně nad Rýnem. — 279, 542, 554, 697

**Becker*, Johann Philipp (1809—1886), významný představitel německého a mezinárodního dělnického hnutí, povoláním kartáčník; ve třicátých a čtyřicátých letech účastník demokratického hnutí v Německu a Švýcarsku, aktivní účastník revoluce 1848—1849; po porážce bádensko-falckého povstání emigroval, v šedesátých letech přední pracovník I. internacionály, účastník všech jejích kongresů; redaktor listu „Vorbote"; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 67, 70, 128, 167, 228, 387, 577, 585, 586, 615, 616, 644, 690—693, 753

Becker, Max Josef (zemř. 1896), inženýr z Porýnské provincie, maloburžoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849, po porážce povstání emigroval do Švýcarska, později do USA. — 533

Becker, Oskar (1839—1868), syn pobaltského Němce, ředitele škol v Oděse; posluchač lipské university; 1861 spáchal atentát na pruského krále Viléma I. a byl odsouzen k dvaceti letům káznice, 1866 omilostněn. — 682, 683

Beckmann, počátkem padesátých let 19. stol. pruský policejní špión v Paříži, pařížský dopisovatel „Kölnische Zeitung". — 532, 605, 606

Bedřich I. (1826—1907), bádenský regent (1852—1856) a velkovévoda (1856—1907). — 398

Bedřich II. (1712—1786), pruský král (1740—1786). — 381

Bedřich VIII., viz *Augustenburg*, Friedrich

Bedřich I. Barbarossa (asi 1123—1190), německý král (1152) a císař (1155 až 1190). — 229

Bedřich Karel, princ Pruský (1828 až 1885), pruský generál, později generál polní maršál. — 125, 126, 195, 445

Bedřich Vilém III. (1770—1840), pruský král (1797—1840). — 379

Bedřich Vilém IV. (1795—1861), pruský král (1840—1861). — 36, 168, 344, 463, 658, 699

Beethoven, Ludwig *van* (1770—1827), geniální německý hudební skladatel, zastánce idejí Francouzské revolu-

ce; v IX. symfonii oslavuje boj lidstva za věčný mír a přátelství mezi národy. — 86

Behrend, G., německý nakladatel; vydal Engelsovu práci „Savojsko, Nizza a Rýn". — 75, 574, 601

Beneke, obchodník v Manchesteru. — 734

Bennigsen, Rudolf *von* (1824—1902), německý politik, stoupenec sjednocení Německa pod nadvládou Pruska; 1859—1867 předseda Národního spolku, od 1867 vůdce pravého křídla národně liberální strany, která vyjadřovala zájmy velké buržoazie, poslanec říšského sněmu (1871 až 1883 a 1887—1898). — 630

Bentley, Richard (1794—1871), nakladatel v Londýně. — 493

Bermbach, Adolph (1822—1875), právník v Kolíně nad Rýnem, demokrat, poslanec frankfurtského Národního shromáždění, člen Svazu komunistů; svědek obhajoby v kolínském procesu proti komunistům (1852); obstarával spojení mezi Marxem a obžalovanými; později liberál. — 75, 536, 554

Bernal Osborne, Ralph (1808—1882), anglický liberální politik, člen parlamentu, tajemník admirality (1852 až 1858). — 443

Bernard, Simon François (1817—1862), francouzský politik, republikán; po porážce revoluce 1848 emigroval do Anglie; 1858 byl francouzskou vládou obviněn z účasti na Orsiniho atentátu na Napoleona III., byl však anglickým soudem (Old Bailey) osvobozen. — 282, 283, 674, 692, 694

Bernstorff, Albrecht, hrabě *von* (1809 až 1873), pruský diplomat, vyslanec v Londýně (1854—1861), ministr zahraničních věcí (1861—1862) velvyslanec v Londýně (1862—1873). — 219

Bessel, německý advokát, 1860 předseda kolínského Dělnického spolku. — 115

Beta, Heinrich (vlastním jménem *Bettziech*) (1813—1876), německý novinář, maloburžaozní demokrat, emigrant v Londýně, Kinkelův stoupenec. — 18, 174, 175, 235, 269, 283, 516, 548

Bethlen, Gergely, hrabě, maďarský důstojník, účastník revoluce v Uhrách 1848—1849, po její porážce emigroval; Lassallův sekundant. — 483, 747

Beust, Friedrich *von* (1817—1899), pruský důstojník, pro své politické přesvědčení odešel do výslužby; redaktor „Neue Kölnische Zeitung" (září 1848—únor 1849); 1848 člen výboru kolínského Dělnického spolku, v říjnu byl jeho delegátem na druhém demokratickém kongresu v Berlíně, kde navrhoval program téměř shodný s „Požadavky Komunistické strany v Německu"; 1849 účastník bádensko-falckého povstání; po revoluci emigroval do Švýcarska, kde působil jako význačný pokrokový pedagog a reformátor školy v duchu Pestalozziho a Fröbelově; člen sekce I. internacionály v Curychu. — 71

Bille, Carl Steen Andersen (1828 až 1898), dánský novinář a politik, člen národně liberální strany, vydavatel a redaktor listu „Dagbladet"; poslanec Folkethingu. — 480

Biscamp, Elard, německý demokrat, novinář, účastník revoluce 1848 až

1849, po její porážce emigroval do Londýna; 1859 založil list „Das Volk", který později řídil Marx. — 138, 154, 163, 170, 504, 512, 524, 526, 528—531, 637, 743

Bischoffsheim, Louis Raphaël (1800 až 1873), francouzský bankéř, majitel akciové banky, která měla pobočku v Londýně. — 248

Bismarck, Otto, kníže *von* (1815—1898), pruský a německý státník, představitel pruských junkerů; pruský ministerský předseda (1862—1872 a 1873—1890), kancléř Německé říše (1871—1890); sjednotil Německo kontrarevoluční cestou za pomoci dynastických válek (1866 proti Rakousku a malým německým státům, 1870—1871 proti Francii). Vnitropolitickými opatřeními zajišťoval spojenectví junkerů s velkoburžoazií a usiloval o posílení prusko-německého militarismu; rozmachu dělnického hnutí se snažil zabránit zákonem proti socialistům (1878), který však pro rozhodný odpor německé dělnické třídy musel být 1890 zrušen; tento neúspěch byl hlavní příčinou Bismarckova pádu. — 333, 344, 346, 354, 374, 381, 403, 425, 445, 456, 464, 481

Blanc, Jean Joseph Louis (1811 až 1882), francouzský maloburžoazní socialista, novinář a historik; 1848 člen prozatímní vlády a předseda lucemburské komise; usiloval o třídní smír a dohodu s buržoazií; v srpnu 1848 emigroval do Anglie, kde byl jedním z vůdců maloburžoazní emigrace. — 55, 550, 569

Blanckenburg, Moritz Karl Henning *von* (1815—1888), pruský politik, vůdce pravého křídla konzervativců, od 1851 člen poslanecké sněmovny a 1867—1873 Severoněmeckého a Německého říšského sněmu; 1873 zanechal politické činnosti. — 202

Blank, Emil, člen rodiny Karla Emila Blanka. — 739

Blank, Karl Emil (1817—1893), německý obchodník, ve čtyřicátých až padesátých letech se klonil k socialistickým názorům; manžel Engelsovy sestry Marie. — 94, 95, 156, 595, 649, 650, 653, 739

Blank, Rudolf, člen rodiny Karla Emila Blanka. — 739

Blanková, Marie (1824—1901), sestra Bedřicha Engelse, 1845 se provdala za Karla Emila Blanka. — 739

Blanqui, Louis Auguste (1805—1881), francouzský revolucionář, utopický komunista, organizátor mnoha tajných společností a spiknutí; aktivně se zúčastnil revolucí 1830 a 1848, význačný vůdce francouzského proletářského hnutí; strávil celkem 36 let v žalářích a trestaneckých koloniích. — 211, 353, 674, 677, 685, 688

Bleibtreu, Georg (1828—1892), německý malíř, věnoval se výhradně námětům bitev, zvl. soudobých. — 658

Blind, Karl (1826—1907), německý novinář a politik, maloburžoazní demokrat, 1848—1849 účastník revolučního hnutí v Bádensku; v padesátých letech jeden z vůdců německé maloburžoazní emigrace v Londýně, později národní liberál, za prusko-francouzské války a po ní šovinista. — 18, 37, 43, 44, 46, 48 až 51, 53, 55, 57, 58, 111, 150, 152, 160, 161, 164, 165, 184, 191, 192, 215, 225, 235, 340, 373, 388, 392, 397, 419, 442, 500—502, 504, 505, 512 až

516, 520—529, 549—551, 553, 569, 570, 627, 701

Blindová, Friederika, manželka Karla Blinda. — 549

Blum, Robert (1807—1848), německý maloburžoazní demokrat, novinář; vůdce levého křídla ve frankfurtském Národním shromáždění; v říjnu 1848 se zúčastnil obrany Vídně, po vítězství kontrarevoluce zastřelen. — 165

Blumová, Babette, sestra Marxova otce. — 433, 718

Bodin, Jean (1530—1596), francouzský buržoazní sociolog, ideolog absolutismu. — 405

Boelling, Friedrich (1816—1884), německý obchodník, Engelsův švagr, manžel jeho sestry Hedwigy. — 650, 653, 739

Boellingová, Hedwig (1830—1904), sestra Bedřicha Engelse, žena Friedricha Boellinga. — 739

Boethius, Anicius Manlius Torquatus Severinus (asi 480—524), římský filosof, novoplatonik, známý jako překladatel a komentátor děl slavných antických filosofů a matematiků. — 728

Boisguillebert, Pierre Le Pesant, sieur *de* (1646—1714), francouzský ekonom feudálního absolutismu, předchůdce fyziokratů; zakladatel klasické buržoazní ekonomie, jejíž prvky zpracovával v rámci celkové feudální koncepce; zabýval se otázkou, jak odstranit bídu mas. — 405

Bonaparte, viz *Napoleon I.*, popřípadě *Napoleon III.*

Bonaparte, Jérôme Napoleon Joseph Charles Paul, princ *Napoleon* (1822 až 1891), bratranec Napoleona III.; za druhé republiky poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění; 1854 velel divizi na Krymu, za války v Itálii 1859 velel sboru; znám pod jménem Plon-Plon a „rudý princ". — 103, 122, 128, 130, 382, 385, 387, 436, 575, 580

Bonapartová, Mathilde Laetitia Wilhelmine (1820—1904), dcera Jérôma Bonaparta, sestřenice Napoleona III. — 760

Borchardt, Louis, německý lékař, Engelsův známý v Manchesteru. — 43, 136, 168, 231, 420, 444, 447—451, 455, 460, 472, 474, 530, 642, 732 až 735

Borchardtová, manželka Louise Borchardta. — 735

Borchardtova starší a mladší dcera, tj. dcery Louise Borchardta. — 735

Borkheim, Sigismund Ludwig (1825 až 1885), německý novinář a demokrat; 1849 účastník bádensko-falckého povstání; po jeho porážce emigroval; od 1851 obchodník v Londýně; počátkem padesátých let se přiklonil k londýnské maloburžoazní emigraci; v šedesátých letech s ním Marx a Engels udržovali přátelské vztahy. — 46, 56, 62, 76, 115, 116, 121, 127, 137, 138, 153, 154, 161, 167, 178, 181, 183, 184, 231, 234, 268, 270, 275, 277, 294, 305, 306, 314, 317, 319, 320, 322—325, 327, 331, 339, 458, 463, 467, 510, 533, 596, 637, 643, 690, 703, 704, 706, 710

Börnstein, Heinrich (1805—1892), německý maloburžoazní demokrat, 1844 založil v Paříži list „Vorwärts!", který redigoval; jeden z vůdců německé legie ve Francii (1848); 1849 emigroval do USA,

kde se účastnil občanské války na straně Severu. — 213

Bortmanovy, sestry žijící v Manchesteru. — 285

Boucher de Crèvecoeur de Perthes, Jacques (1788—1868), francouzský archeolog a spisovatel, známý svými výzkumy o kultuře pravěké společnosti. — 398

Boustrapa, viz *Napoleon III.*

Bragg, Braxton (1817—1876), americký generál, za občanské války v USA velel armádě Jihu v Kentucky (1862). — 453

Branicki, Ksavery, hrabě (1814—1879), polský finančník, jeden z vůdců konzervativně monarchistické emigrace v Paříži; byl ve styku s princem Napoleonem (Plon-Plonem). — 385

Brass, August (1818—1876), německý novinář, účastník revoluce 1848 až 1849 v Německu, po porážce emigroval do Švýcarska; 1859—1860 byl šéfredaktorem listu „Neue Schweizer Zeitung"; později národní liberál, Bismarckův stoupenec. — 66, 133, 154, 163, 185, 582, 743

Breckinridge, John Cabell (1821—1875), americký státník, příslušník demokratické strany; 1857—1861 vicepresident; ve volbách 1860 kandidoval na úřad presidenta; stál v čele otrokářů jižních států, kteří rozpoutali občanskou válku v USA; generál armády a 1865 ministr války jižní Konfederace. — 315

Bright, John (1811—1889), anglický továrník, freetrader, přední liberální politik, jeden ze zakladatelů Ligy proti obilním zákonům; od počátku šedesátých let vůdce levého křídla liberální strany; byl vícekrát ministrem v liberálních vládách. — 389, 459, 549

Brockhaus, Heinrich (1804—1874), německý nakladatel a knihkupec, od 1823 společník a od 1850 majitel velkého nakladatelství F. A. Brockhaus v Lipsku. — 127, 161, 195, 228, 318, 320, 350, 353, 662, 675, 685, 694, 715

Bronner, Eduard, německý lékař, maloburžoazní demokrat, 1849 poslanec bádenského Ústavodárného shromáždění; později emigroval do Anglie. — 43, 52, 192

Brown, John (1800—1859), americký farmář, jeden z nejvýznamnějších vůdců revolučního křídla abolicionistického hnutí; účastník ozbrojeného boje proti otrokářům v Kansasu (1854—1856); 1859 se pokusil rozpoutat povstání černých otroků ve Virgínii, byl zajat a popraven. — 18

Bruck, Karl Ludwig, baron *von* (1798 až 1860), rakouský státník a diplomat; velkopodnikatel; ministr obchodu, průmyslu a veřejných prací (1848—1851), vyslanec v Cařihradě (1853—1855), ministr financí (1855 až 1860); v dubnu 1860 spáchal sebevraždu. — 76

Brucknerové, bratři, Borkheimovi známí v Berlíně. — 324

Brüggemann, Karl Heinrich (1810 až 1887), německý publicista, liberál; 1845—1855 šéfredaktor listu „Kölnische Zeitung". — 170

Bruhn, Karl *von* (nar. 1803), německý novinář, člen Svazu komunistů, z něhož byl 1850 vyloučen; stoupenec Willichovy a Schapperovy maloburžoazní frakce; později lassallovec a

redaktor listu „Nordstern“ v Hamburku (1861—1866). — 419

Brüningková, Marie, baronka *von* (zemř. 1853), žena barona A. von Brüningka, 1850 pomáhala Kinkelovi při útěku z vězení, od 1851 žila v Londýně, kde se stýkala s představiteli německé maloburžoazní emigrace. — 190

Buckle, Henry Thomas (1821—1862), anglický buržoazní historik a sociolog, pozitivista. — 292

Buell, Don Carlos (1818—1898), americký generál, za občanské války v USA velitel armády severních států v Tennessee a Kentucky (1862). — 271, 286

Bühring, Karl Johann (nar. 1820), německý dělník, člen Svazu komunistů. — 191, 204

Buchanan, James (1791—1868), americký státník, příslušník demokratické strany, státní sekretář (1845 až 1849), vyslanec v Londýně (1853 až 1856), president USA (1856—1860); zastával zájmy otrokářů. — 207, 221

Bucher, Lothar (1817—1892), pruský úředník, publicista; 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (levý střed); po porážce revoluce 1848—1849 emigrant v Londýně, dopisovatel berlínského listu „National-Zeitung“, později národní liberál, stoupenec Bismarckův. — 153, 154, 161, 163, 178, 181, 184, 188, 189, 303, 323, 326, 377, 529, 610, 611, 643, 654, 698

Büchner, Ludwig (1824—1899), německý fyziolog a filosof; účastník revoluce 1848—1849, příslušník krajně levého křídla maloburžoazní demokracie, delegát lausannského kongresu (1867); odmítal samostatné dělnické hnutí; stoupenec mechanického materialismu. — 99

Bunsen, Christian Karl Josias, baron *von* (1791—1860), pruský diplomat, publicista a teolog, měl úzké styky s pruským královským dvorem; vyslanec v Londýně (1842—1854). — 603

Bürgers, Heinrich (1820—1878), německý radikální publicista, člen kolínské obce Svazu komunistů (1848), 1848—1849 redaktor „Neue Rheinische Zeitung“, člen ústředního výboru Svazu komunistů (1850), jeden z hlavních obžalovaných v kolínském procesu proti komunistům (1852), odsouzen k šesti letům pevnostního vězení; později národní liberál. — 38, 39, 115, 118, 192, 203, 229, 240, 319, 334, 547, 629, 630

Burns, Robert (1759—1796), velký skotský národní básník, přívrženec Francouzské revoluce. — 551, 711

Burnside, Ambrose Everett (1824 až 1881), americký generál, příslušník republikánské strany; za občanské války v USA velel armádě Severu na Potomaku (listopad 1862 — leden 1863). — 350, 351, 353, 354

Burnsová, Lydia (Lizzy) (1827—1878), irská dělnice, účastnila se irského národně osvobozeneckého hnutí; druhá žena Bedřicha Engelse, sestra Mary Burnsové. — 346, 352, 355, 356, 443, 459, 489

Burnsová, Mary (zemř. 1863), irská dělnice, první žena Bedřicha Engelse. — 255, 346, 352, 355—358, 364, 366

Butler, Benjamin Franklin (1818 až 1893), americký politik a generál, jeden z předáků levého křídla republikánské strany; za občanské

války v USA velel armádě Severu, která dobyla New Orleans, vojenský guvernér New Orleansu (1862). — 453, 467, 468

Caesar, Gaius Julius (asi 100—44 před n. l.), římský vojevůdce a státník. — 192, 368

Campe, Johann Julius Wilhelm (1792 až 1867), německý knihkupec a nakladatel, od roku 1823 spolumajitel hamburského nakladatelství „Hoffmann a Campe", které vydávalo díla Heinova, Gutzkowova a jiných pokrokových německých spisovatelů. — 45, 127

Camphausen, Ludolf (1803—1890), německý bankéř, jeden z vůdců porýnské liberální buržoazie; pruský ministerský předseda (březen—červen 1848); vedl zrádcovskou politiku dohadování s kontrarevolučními živly. — 565, 567

Cardano, Geronimo (1501—1576), italský matematik, filosof a lékař. — 368

Carden, sir Robert Walter (nar. 1801), anglický úředník, člen parlamentu, tory; 1859 byl usvědčen z podplácení při volbách. — 548

Carnot, Lazare Hippolyte (1801 až 1888), francouzský publicista a politik, buržoazní republikán; 1848 člen prozatímní vlády, za druhé republiky poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění, po roce 1851 jeden z vůdců republikánské opozice proti bonapartistickému režimu. — 353

Carpenter, William Benjamin (1813 až 1885), anglický přírodovědec a fyziolog. — 473

Cavanagh, Marxův známý v Londýně. — 496

Cavour, Camillo Benso, hrabě *von* (1810—1861), italský státník, ideolog a vůdce liberálně monarchistické buržoazie a liberální zburžoaznělé šlechty; předseda sardinské vlády (1852—1859 a 1860—1861); prosazoval politiku sjednocení Itálie shora pod hegemonií savojské dynastie; spoléhal na podporu Napoleona III; 1861 předseda první italské vlády. — 117, 125, 206, 632, 644

Cicero (Marcus Tullius Cicero) (106 až 43 před n. l.), vynikající římský státník, spisovatel a řečník, eklektický filosof. — 194

Claessen, Heinrich Josef, německý lékař a politik, buržoazní liberál, jeden z vedoucích akciové společnosti, která vydávala „Rheinische Zeitung", a spolupracovník listu, Camphausenův důvěrník. — 565

Clanricarde, Ulick John *de Burgh*, markýz (1802—1874), anglický diplomat a politik, whig; velvyslanec v Petrohradě (1838—1841), lord strážce pečeti (1857—1858). — 442

Clarendon, George William Frederick *Villiers*, hrabě (1800—1870), anglický státník, whig, později liberál; jako místodržitel v Irsku (1847—1852) krutě potlačil irské povstání; ministr zahraničních věcí (1853—1858, 1865—1866, 1868—1870). — 250

Clausewitz, Karl *von* (1780—1831), pruský generál a vynikající buržoazní vojenský teoretik; 1812 až 1814 sloužil v ruské armádě. — 271

Cluss, Adolf (asi 1820—po 1889), německý inženýr, člen Svazu komunistů, 1848 tajemník mohučského Dělnického vzdělávacího spolku; 1849 emigroval do USA, úředník ve washingtonských loděnicích;

v padesátých letech si pravidelně dopisoval s Marxem a Engelsem; spolupracoval s mnoha německými, anglickými a americkými demokratickými a dělnickými listy; spolu s Weydemeyerem propagoval v USA marxismus. — 553

Cobb, Howell (1815—1868), americký státník, příslušník demokratické strany; guvernér státu Georgia (1852—1853), ministr financí (1857 až 1860) v Buchananově vládě; podílel se na povstání otrokářů v jižních státech. — 221

Cobbett, William (1762—1835), anglický politik a publicista, významný představitel maloburžoazního radikalismu, bojoval za demokratizaci anglického politického zřízení; od roku 1802 vydával „Cobbett's Weekly Political Register". — 249, 419, 585

Cobden, Richard (1804—1865), anglický továrník, buržoazní politik, jeden z vůdců freetraderů, spoluzakladatelů Ligy proti obilním zákonům; člen parlamentu. — 156, 459, 638, 644

Cohnheim, Max, německý maloburžoazní demokrat, 1848—1849 účastník revolučního hnutí v Bádensku; po porážce revoluce emigroval. — 533

Colenso, John William (1814—1883), anglický biskup a teolog, ve svých pracích kritizoval biblické učení a byl za to církví pronásledován. — 470

**Collet*, Charles Dobson, anglický radikální novinář a politik, redaktor orgánu urquhartovců „Free Press" (1859—1865). — 35, 42, 46, 254, 261, 442, 461, 478, 527, 569, 570, 601

Colomb, Friedrich August Peter *von* (1775—1854), pruský důstojník, později generál, zúčastnil se válek proti napoleonské Francii. — 281

Conningham, William (nar. 1815), anglický liberál, člen parlamentu, v prosinci 1861 se zúčastnil v Brightonu mítinku proti intervenci Anglie v USA. — 250

Conradi, Johann Jakob (1821—1892), inženýr v Trevíru, Marxův švagr, manžel jeho sestry Emilie. — 144, 432, 719, 728

Conradiová, Emilie (1822—1888), Marxova sestra, manželka Johanna Jakoba Conradiho. — 144, 719, 721

Cosenz, Enrico (1820—1898), italský generál, účastník národně osvobozeneckého hnutí v Itálii, za revolučního tažení Garibaldiho 1860 do jižní Itálie velel divizi; náčelník generálního štábu italské armády (1882—1893). — 231

Cotta, Johann Georg, baron *von Cottendorf* (1796—1863), německý nakladatel v Augsburgu 1832—1863 řídil své nakladatelství „Cotta"; vydával „Allgemeine Zeitung". — 127, 154, 190

Crassus, Marcus Licinius (asi 115 před n. l.—53 před n. l.), římský politik a vojevůdce; 71 před n. l. potlačil Spartakovo povstání; byl dvakrát konzulem. — 193

Curtis, Samuel Ryan (1807—1866), americký generál a politik, stoupenec republikánské strany; člen Kongresu (1857—1861), za občanské války v USA velel vojskům Severu v Missouri a Arkansasu (1861 až 1862). — 287, 288, 298

Czartoryski, Władysław, kníže (1828 až 1894), polský magnát, jeden z vůdců

polské konzervativně monarchistické emigrace, od května 1863 diplomatický představitel polské Prozatímní národní vlády v Paříži. — 420, 423

Černyšev, Alexandr Ivanovič (1786 až 1857), ruský generál a státník, účastník válek proti napoleonské Francii, 1828—1852 stál v čele ministerstva války. — 281

Dacier, André (1651—1722), francouzský filolog, překladatel a komentátor děl různých antických básníků a filosofů, mezi jiným Aristotelovy „Poetiky". — 685

Da'da, arabský publicista, v padesátých letech 19. stol. přeložil na příkaz alžírských úřadů do arabštiny bonapartovské pamflety. — 122, 128, 130, 137

Dana, Charles Anderson (1819—1897), pokrokový americký novinář, redaktor „New York Daily Tribune" a „New American Cyclopaedia". — 120, 124, 127, 144, 180, 184, 187, 228, 231, 267, 270, 275, 531, 577, 651

Daniels, dr. Roland (1819—1855), německý lékař; člen Svazu komunistů, od roku 1850 člen kolínského ústředního výboru Svazu; v kolínském procesu proti komunistům (1852) byl potom osvobozen; jako jeden z prvních se pokoušel uplatnit dialektický materialismus v oblasti přírodních věd; Marxův a Engelsův přítel. — 544

Danielsová, Amalie (1820—1895), žena Rolanda Danielse. — 203, 283

Darwin, Charles Robert (1809—1882), anglický přírodovědec, původce evoluční teorie a zakladatel moderní materialistické vývojové biologie (darwinismu). — 161, 292, 644, 740

Davis, Jefferson (1808—1889), americký politik, člen demokratické strany, stál v čele povstání otrokářů; president odštěpenecké jižní Konfederace (1865—1869). — 220, 344, 345, 489

de la Hodde (Delahodde), Lucien (pseudonym Duprez) (1808—1865), francouzský publicista, za restaurace a červencové monarchie člen tajných revolučních společností; policejní agent. — 31, 495, 605

Delane, John Thaddeus (1817—1879), anglický novinář, šéfredaktor listu „Times" (1841—1877). — 370

Demuth, příbuzný Heleny Demuthové. — 719

Demuthová, Helene (1823—1890), hospodyně a věrná přítelkyně Marxovy rodiny. — 140, 144, 160, 348, 362, 418, 551, 743, 755—757, 760, 766

Demuthová, Marianne (zemř. 1862), mladší sestra Heleny Demuthové. — 348, 761

Denonville, viz *Watteau*, Louis

Dickens, Charles (1812—1870), velký anglický realistický spisovatel. — 48

Dietz, Oswald (asi 1824—1864), německý architekt ve Wiesbadenu, účastník revoluce 1848—1849; emigrant v Londýně; člen ústředního výboru Svazu komunistů, po rozkolu ve Svazu 1850 se přiklonil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci a byl členem jejího ústředního výboru; později účastník občanské války v USA na straně Severu. — 555, 598, 603, 604

Diodóros Sicilský (asi 80—29 před n. l.), řecký dějepisec, nar. v Agyriu na

Sicílii; jeho kompilační dílo zachycovalo ve 40 knihách orientální řecké a římské dějiny až do Caesarova dobytí Británie. — 268, 270

Disraeli, Benjamin, od 1876 hrabě *Beaconsfield* (1804—1881), anglický státník a spisovatel, vůdce toryů, v druhé polovině 19. stol. vůdce konzervativní strany; kancléř pokladu (1852, 1858—1859 a 1866 až 1868); ministerský předseda (1868 a 1874—1880). — 443

Dönniges, Franz Alexander Friedrich Wilhelm *von* (1814—1872), německý historik a diplomat, žák Rankův; autor prací o dějinách středověkého Německa; 1862—1864 bavorský vyslanec ve Švýcarsku. — 482, 484, 487, 488, 747

Dönnigesová, Helene *von* (1845—1911), dcera Friedricha Wilhelma von Dönnigese, snoubenka rumunského šlechtice Racowitzi. — 482, 484, 487, 746, 747

Dozy, Reinhart Pieter Anne (1820 až 1883), holandský orientalista a historik, profesor na universitě v Leidenu; psal o dějinách Arábie. — 470, 740

Drenkmann, úředník prokuratury v Berlíně. — 598

Dronke, Ernst (1822—1891), německý publicista a spisovatel, zpočátku „pravý" socialista, později člen Svazu komunistů a redaktor „Neue Rheinische Zeitung"; po porážce revoluce 1848—1849 emigroval do Švýcarska a 1851 do Anglie; za rozkolu ve Svazu komunistů 1850 byl Marxův a Engelsův stoupenec; později zanechal politické činnosti. — 22, 34, 36, 43, 52, 246—248, 251, 255, 268, 379—381, 384, 385, 401, 405, 408, 409, 411, 475, 534, 553, 734—736

Drucker, Louis, německý novinář, maloburžoazní demokrat, vydavatel humoristického týdeníku „How do you do?" v Londýně. — 175

Dumont (Du Mont), Joseph (1811 až 1861), německý buržoazní novinář, umírněný liberál; od 1831 vydavatel „Kölnische Zeitung"; změnil své jméno na Del Monte (Delmonte). — 170

Duncker, pruský úředník, 1848 policejní ředitel v Berlíně, později propuštěn. — 544

**Duncker*, Franz Gustav (1822—1888), německý buržoazní politik a nakladatel, člen pokrokové strany; spoluzakladatel hirschovsko-dunckerovských odborů. — 23, 26, 34, 45, 75, 154, 195, 377, 496, 499, 509—511, 566—568, 574, 575, 623, 636, 639, 662, 715

Eccarius, Johann Georg (1818—1889), německý krejčovský dělník, významný představitel německého a mezinárodního dělnického hnutí, publicista; emigrant v Londýně, člen Svazu spravedlivých, později člen ústředního výboru Svazu komunistů, přední činovník Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně, člen generální rady I. internacionály, delegát všech jejích kongresů a konferencí; až do 1872 zastával Marxovu linii, později se přiklonil k anglickému trade-unionistickému hnutí. — 25, 101, 104, 106, 111, 114, 341, 342, 424, 460, 596

Eccariová, manželka Johanna Georga Eccaria. — 111

Eichhoff, Karl Wilhelm (1833—1895), německý socialista, koncem padesátých let odhalil v tisku Stiebera jako špióna a provokatéra a byl za to soudně stíhán; 1860 emigroval do Anglie; jeden z prvních historiků I. internacionály. — 30, 115, 117, 119, 269, 274, 283, 286, 289, 384, 515, 536, 544, 597, 598, 602, 603, 630, 644, 646, 736

**Elsner*, Karl Friedrich Moritz (1809 až 1894), slezský publicista a politik, radikál, 1848 poslanec pruského Národního shromáždění, kde patřil k levici; v padesátých letech redaktor listu „Neue Oder-Zeitung", s kterým spolupracoval Marx. — 197, 457, 459, 471, 478, 481, 532, 767

Emmermann, Karl, nadlesní z Porýnské provincie; velel střeleckému oddílu bádensko-falcké revoluční armády 1849; po porážce revoluce emigroval do Švýcarska. — 59, 71

Engel, Ernst (1821—1896), německý statistik, 1860—1882 ředitel královského pruského statistického úřadu v Berlíně. — 406

**Engels*, Emil (1828—1884), bratr Bedřicha Engelse, společník firmy „Ermen a Engels" v Engelskirchenu. — 74, 77, 587, 595, 649, 650, 652, 653

Engels, Friedrich (1796—1860), otec Bedřicha Engelse; 1837 založil s Ermenem přádelnu bavlny v Manchesteru a v Engelskirchenu. — 28, 77, 580

**Engels*, Hermann (1822—1905), bratr Bedřicha Engelse, továrník v Barmenu. — 649, 650, 652, 653, 738, 739

Engels, Rudolf (1831—1903), bratr Bedřicha Engelse; továrník v Barmenu. — 649, 650, 652, 653, 739

**Engelsová*, Elisabeth Franciska Mauritia (1797—1873), matka Bedřicha Engelse. — 77, 78, 485, 587, 649, 650, 652, 653, 738, 739

Engelsová, Emma (nar. 1834), žena Hermanna Engelse. — 739

Engländer, Sigmund (1828—1902), rakouský novinář, 1848 emigroval do Anglie; tajný policejní agent. — 63, 532, 596, 601

Epikuros ze Samu (asi 341— asi 270 před n.l.), řecký materialistický filosof, ateista. — 729

Erhard, Johann Ludwig Albert (nar. asi 1820), německý obchodní příručí, člen Svazu komunistů, v kolínském procesu proti komunistům (1852) byl porotou osvobozen. — 554

Ermani, nakladatel a knihkupec v Londýně. — 50,501

**Ermen*, Gottfried, spolumajitel firmy „Ermen a Engels" v Manchesteru. — 59, 74, 75, 77, 146, 298, 328, 329, 364, 365, 474—476, 481, 571, 587, 589, 649, 653, 738, 739

Esser, pruský soudní úředník, demokrat; 1848 poslanec pruského Národního shromáždění a 1849 člen poslanecké sněmovny, patřil vždy k levému křídlu; přítel Marxova otce. — 565

Esser (I.), Johann Heinrich Theodor, advokát a justiční rada v Kolíně nad Rýnem, klerikál, 1848 místopředseda pruského Národního shromáždění (příslušník středu); obhájce v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 608

Esterházy de Galántha, maďarský magnát, rakouský diplomat. — 63

Esterházy de Galántha, bratranec předchozího. — 63

Eugénie Marie de Montijo de Guzman, hraběnka *de Teba* (1826—1920), francouzská císařovna, manželka Napoleona III. — 131, 760

Ewerbeck, August Hermann (1816 až 1860), německý lékař a spisovatel, vůdce pařížských obcí Svazu spravedlivých, později člen Svazu komunistů, ze kterého 1850 vystoupil. — 132, 554

Farini, Luigi Carlo (1812—1866), italský státník a historik, zastánce sjednocení Itálie pod vládou savojské dynastie, ministr školství (1851 až 1852), sardinský ministr vnitra (1860), místodržitel v Neapoli (listopad 1860 — leden 1861), předseda italské vlády (1862—1863). — 644

Farragut, David Glasgow (1801 až 1870), americký námořní důstojník, od července 1862 admirál, účastník občanské války na straně Severu; velel flotile při dobytí Mobile (srpen 1864). — 485

Faucher, Julius (1820—1878), německý publicista, mladohegelovec; stoupenec svobodného obchodu; začátkem padesátých let hlásal buržoazně individualistické, anarchistické názory; 1850—1861 emigrant v Anglii, spolupracovník listu „Morning Star", 1861 se vrátil do Německa; později pokrokář. — 23, 191, 437, 515, 543, 593, 596, 643

Fazy, Jean Jacques (James) (1794 až 1878), švýcarský státník a publicista, radikál, předseda kantonální rady v Ženevě (1846—1853 a 1855—1861), zakladatel Banque Générale de Suisse (Švýcarské všeobecné banky), prováděl probonapartistickou politiku. — 70, 137, 150, 152, 274, 482, 496, 526, 573, 586, 627, 674, 734, 736, 746

Ferdinand II. (1810—1859), neapolský král (1830—1859); za bombardování Mesiny 1848 dostal přezdívku „král Bomba". — 115, 131

Ferrand, William Bushfield, anglický velkostatkář, člen parlamentu, tory. — 742

Fichte, Johann Gottlieb (1762—1814), představitel německé klasické filosofie, subjektivní idealista; nadšený přívrženec Francouzské revoluce; 1811—1812 rektor berlínské university; svými „Řečmi k německému národu" přispíval k vytvoření buržoazního národního vědomí v Německu. — 65, 592

Fischart, Johann (asi 1545—1590), německý satiristický spisovatel. — 151

**Fischel*, Eduard (1826—1863), německý publicista, buržoazní pokrokář, od 1858 asesor berlínského městského soudu, 1859—1860 redaktor periodické sbírky „Das Neue Portfolio" v Berlíně, ostře kritizoval zahraniční politiku Palmerstona a Napoleona III.; pomáhal Marxovi při odhalení Karla Vogta. — 22—24, 26, 29, 35, 43, 47, 54, 59, 61, 70, 71, 75, 79—82, 154, 494, 503, 596, 600, 601, 609—611, 615

Fleury, Charles (pravé jméno Karl Friedrich August *Krause*) (nar. 1824), obchodník v Londýně, pruský špión a policejní agent. — 548, 599, 603—608

Flocon, Ferdinand (1800—1866), francouzský politik a publicista, maloburžoazní demokrat; redaktor listu „La Réforme"; 1848 člen prozatímní vlády. — 559, 565—567

Floyd, John Buchanan (1807—1863),

americký státník, stoupenec demokratické strany, guvernér státu Virginie (1850—1853), ministr války (1857—1860), za občanské války v USA stál na straně Jihu. — 221, 345

Förster, Friedrich Christoph (1791 až 1868), pruský historik, spisovatel a historik umění. — 658

Fould, Achille (1800—1867), francouzský bankéř a státník, orleanista, později bonapartista; 1849—1867 byl několikrát ministrem financí; státní ministr a ministr císařského dvora (1852 — listopad 1860). — 240

Fourier, François Marie Charles (1772 až 1837), francouzský utopický socialista. — 192, 675

Francoeur, Louis Benjamin (1773 až 1849), francouzský matematik, autor řady učebnic matematiky a mechaniky. — 465

Frank, A., pařížský nakladatel ve čtyřicátých až v první polovině šedesátých let 19. stol., společně s C. G. Voglerem v Bruselu vydal Marxovu „Bídu filosofie". — 566

Franklin, William Buel (1823—1903), americký generál, účastník občanské války v USA na straně Severu; 1862 velel dvěma sborům v bitvě u Fredericksburgu. — 351

Frankowski, Leon (asi 1843—1863), účastník polského národně osvobozeneckého hnutí, člen Ústředního národního výboru, příslušník strany „rudých"; 1863 velel povstaleckým jednotkám v Lublinském vojvodství; byl zajat a 16. června popraven. — 374

František II. (1836—1894), král obojí Sicílie, syn Ferdinanda II. — 115, 131

František Josef I. (1830—1916), císař rakouský, král český a uherský (1848—1916), z habsbursko-lotrinské dynastie. — 103, 171, 423

**Freiligrath*, Ferdinand (1810—1876), významný německý revoluční básník, dlouholetý Marxův přítel, 1848 až 1849 spolupracovník „Neue Rheinische Zeitung", člen Svazu komunistů; 1851—1868 emigrant v Londýně, v padesátých letech zanechal revoluční činnosti. — 17, 18, 24, 25, 29, 30, 48, 55, 61, 66, 71, 149, 151, 152, 161, 164—166, 180, 184, 187, 189, 233, 248, 297, 338—340, 365, 400, 419, 459, 472, 482, 494, 500—502, 506, 515—518, 530, 531, 536, 544—551, 559, 582, 627, 628, 631, 632, 643, 646—648, 654, 710, 713, 714, 721, 734, 736, 743, 746, 747

Freiligrathová, Ida (1817—1899), žena Ferdinanda Freiligratha. — 746

Freiligrathová, Louise, dcera Ferdinanda Freiligratha. — 746

Fremont, John Charles (1813—1890), americký cestovatel, politik a generál, stoupenec republikánské strany (levé křídlo) ve volbách 1856 kandidoval na presidentský úřad, za americké občanské války (1861 až 1865) velel vojskům Severu v Missouri (do listopadu 1861) a ve Virgínii (1862). — 257, 272, 275, 287, 298

Frerichs, Friedrich Theodor *von* (1819 až 1885), německý klinik a patolog, od 1859 universitní profesor a ředitel kliniky v Berlíně. — 200

Freytag, Gustav (1816—1895), německý spisovatel a novinář. — 202, 657

Friedländer, Julius, asesor v Berlíně;

bratr Maxe Friedländera. — 195, 197, 205

Friedländer, Max (1829—1872), německý publicista, buržoazní demokrat; člen redakce listů „Neue Oder-Zeitung" a vídeňské „Die Presse", s nimiž v padesátých a šedesátých letech spolupracoval Marx; spoluzakladatel a redaktor listu „Neue Freie Presse" (1864—1872); bratranec Ferdinanda Lassalla. — 195, 205, 233, 267, 270, 285

Fröbel, Julius (1805—1893), německý publicista a vydavatel pokrokové literatury, maloburžoazní demokrat; účastník revoluce 1848—1849 v Německu, poslanec frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo); po porážce revoluce emigroval do Ameriky, 1857 se vrátil do Evropy; později liberál. — 33, 523, 565

Gabriel, zubní lékař v Londýně. — 144

Ganesco, Grégori (asi 1830—1877), francouzský novinář, původem Rumun, za druhého císařství bonapartista, potom přívrženec Thiersovy vlády; redaktor týdeníku „Courrier du Dimanche". — 638

Garibaldi, Giuseppe (1807—1882), italský národní hrdina, vůdce demokratického hnutí a průkopník sjednocení Itálie; nadaný vojevůdce; po nezdařeném spiknutí Mazziniho 1834 musel emigrovat, 1848 se vrátil zpět do Itálie a 1849 organizoval obranu Římské republiky, 1860 vedl „pochod tisíce"; 1862 organizoval výpravu za osvobození Říma od papežských vojsk a francouzských okupantů; 1870—1871 bojoval na straně Francouzské republiky; podporoval zakládání sekcí Mezinárodního dělnického sdružení v Itálii. — 82, 91, 94, 100, 101, 103, 104, 107—109, 111, 112, 115, 117—122, 124, 125, 128, 131—133, 167, 192, 206, 230, 231, 246, 302, 332, 442 až 445, 621, 628, 632, 644, 692, 726, 742

Garnier-Pagès, Louis Antoine (1803 až 1878), francouzský politik, umírněný buržoazní republikán, 1848 člen prozatímní vlády; za druhého císařství člen Zákonodárného sboru (od 1864), člen vlády národní obrany (1870—1871). — 22

Gercen, Alexandr Ivanovič (1812 až 1870), ruský revoluční demokrat, materialistický filosof a spisovatel; od 1852 žil v Anglii, kde založil vydavatelství „Volnaja russkaja tipografija" a vydával sborník „Poljarnaja zvezda" a list „Kolokol". — 254, 372, 423

Gerstenberg, Isidor, bankéř v Londýně, stoupenec Gottfrieda Kinkela. — 301, 545

Gibson, Thomas *Milner* (1806—1884), anglický politik, jeden z vůdců freetraderů, později liberál; ministr obchodu (1859—1865 a 1865 až 1866). — 249

Gilpin, Charles, správní ředitel londýnské pobočky Švýcarské banky; financoval noviny „The People's Paper"; člen parlamentu. — 549

Gipperich, Joseph, německý krejčí, člen jedné z pařížských obcí Svazu komunistů, po rozkolu ve Svazu se připojil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci; jeden z obžalovaných v procesu proti tzv. německo-francouzskému spiknutí v Pa-

říži v únoru 1852; později emigroval do Anglie. — 605

Gisquet, Henri Joseph (1792—1866), francouzský obchodník a politik, policejní prefekt v Paříži (1831 až 1836), tvrdě potlačil republikánské hnutí. — 544

Gladstone, Robert (1811—1872), anglický obchodník, buržoazní filantrop, bratranec Williama Gladstona. — 406

Gladstone, William Ewart (1809 až 1898), anglický státník, tory, později peelovec, v druhé polovině 19. stol. úředník liberální strany; kancléř pokladu (1852—1855 a 1859—1866), ministerský předseda (1868—1874, 1880—1885, 1886 a 1892—1894). — 249

Glennie, John Stuart, anglický spisovatel, 1862 doprovázel Buckla při jeho cestě po Palestině. — 292

Glücksburský, Kristián, viz *Kristián, vévoda glücksburský*

Gneist, Henrich Rudolf Hermann Friedrich *von* (1816—1895), německý právník a politik, profesor berlínské university, člen pruské poslanecké sněmovny (od 1858), Severoněmeckého a Německého říšského sněmu (od 1868 až do své smrti); počátkem šedesátých let představitel liberální opozice, od 1866 národní liberál. — 426

Göbel, rada apelačního soudu; předseda soudu v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 598, 608

Goethe, Johann Wolfgang *von* (1749 až 1832), největší německý klasický básník. — 86, 192, 325, 438, 700, 729

Goldheim, policejní důstojník, počátkem padesátých let 19. stol. tajný agent pruské policie v Londýně. — 177, 598, 603, 604, 606—608

Goldmann (zemř. asi 1863), německý publicista, agent carské vlády. — 307

Goudchaux, Michel (1797—1862), francouzský bankéř, buržoazní republikán, 1848 ministr financí v prozatímní vládě; v padesátých letech jeden z vůdců republikánské opozice proti bonapartistickému režimu. — 353

Grabow, Wilhelm (1802—1874), pruský politik, umírněný liberál, 1848 předseda pruského Národního shromáždění (pravé křídlo); místopředseda (1850—1861) a předseda (1862 až 1866) pruské poslanecké sněmovny. — 698

Grant, Ulysses Simpson (1822—1885), americký generál a státník, stoupenec republikánské strany; 1861 až 1862 velel vojskům severních států v Kentucky a Tennessee, od března 1864 vrchní velitel armády Severu; ministr války (1867—1868), president USA (1869—1877). — 271, 403, 453, 455, 464, 468, 485, 488

Greeley, Horace (1811—1872), americký buržoazní novinář a politik; zakladatel a redaktor listu „New-York Daily Tribune". — 270, 275

Green, Marxův známý v Londýně. — 100, 628

Greif, pruský policejní důstojník, počátkem padesátých let 19. stol. jeden z vedoucích pruské agentury v Londýně. — 170, 177, 598, 599, 603 až 608

Griesheim, Karl Gustav (1798—1854), pruský reakční generál a spisovatel, 1848 představitel ministerstva války v pruském Národním shromáždění. — 238

Grove, William Robert (1811—1896), anglický fyzik a právník. — 479, 745

Grün, Karl (pseudonym Ernst von der Haide) (1817—1887), německý maloburžoazní publicista, v polovině čtyřicátých let jeden z hlavních představitelů „pravého" socialismu; za revoluce 1848—1849 maloburžoazní demokrat, 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (levé křídlo). — 77, 116, 597, 626

Guizot, François Pierre Guillaume (1787—1874), francouzský historik a státník, orleanista, od 1840 do únorové revoluce 1848 řídil vnitřní i zahraniční politiku Francie, zastával zájmy finanční buržoazie. — 565

Gumpert, Eduard (zemř. 1893), německý lékař v Manchesteru, Marxův a Engelsův přítel. — 59—61, 71, 77, 113, 117, 130, 136, 146, 173, 178, 186, 187, 198, 199, 204, 231, 295, 340, 364, 379, 411, 420, 444, 447 až 449, 451, 453—455, 467, 530, 597, 643, 732—734, 736

Gumpertová, žena Eduarda Gumperta. — 467

Guthrie, James (1792—1869), americký státník, velkopodnikatel, stoupenec demokratické strany; ministr financí (1853—1857) v Pierceově vládě, zastával v občanské válce kompromisní stanovisko vůči otrokářům. — 222

Habsburkové, dynastie císařů tzv. Svaté říše římské (od 1273 s přerušením až do 1806), rakouských císařů (od 1804)) a císařů rakousko-uherské monarchie (1867—1918), českých králů aj. — 156, 158

Häfner, Leopold (nar. asi 1820), rakouský novinář, maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848 až 1849 v Německu, později emigroval. — 31, 46

Halleck, Henry Wager (1815—1872), americký generál, umírněný republikán; za občanské války velel vojenskému okruhu v Missouri (listopad 1861 — březen 1862) a armádě v Mississippi (březen—červen 1862); vrchní velitel armády severoamerických států (červenec 1862 až březen 1864). — 271, 272, 286—288, 298, 336

Hansemann, David Justus (1790—1864), německý velkokapitalista a bankéř, jeden z vůdců porýnské liberální buržoazie, v březnu—září 1848 pruský ministr financí; vedl zrádcovskou politiku vyjednávání s kontrarevolucí. — 200

Harney, George Julian (1817—1897), vlivný anglický dělnický předák, jeden z vůdců levého chartistického křídla; redaktor listu „Northern Star", týdeníku „Red Republican" a jiných chartistických publikací; byl ve spojení s Marxem a Engelsem; počátkem padesátých let se přiklonil k maloburžoazním demokratům a dočasně se rozešel s revolučním směrem v dělnickém hnutí. — 459, 737

Hartmann, Moritz (1821—1872), rakouský spisovatel, v polovině čtyřicátých let „pravý" socialista, poslanec frankfurtského Národního shromáždění (krajní levice). — 137

Hatzfeldt zu Trachenberg - Schönstein, Maxmilian Friedrich Karl Franz, hrabě (1813—1859), pruský diplomat, od 1849 vyslanec v Paříži. — 604

**Hatzfeldtová*, Sophie, hraběnka *von*

(1805—1881), přítelkyně Ferdinanda Lassalla, účastnila se práce v lassallovském hnutí. — 47, 66, 180, 188, 195, 197, 202, 206, 211, 212, 228, 301, 639, 646, 655—658, 665, 672, 673, 675—678, 681, 687, 695, 748, 757, 759, 764

Haupt, Hermann Wilhelm (nar. asi 1831), německý obchodní příručí, člen Svazu komunistů, před kolínským procesem proti komunistům byl zatčen, svou výpovědí napomáhal policii, a když byl propuštěn, uprchl do Brazílie. — 536, 606

Hecker, Friedrich Karl (1811—1881), advokát v Mannheimu, radikální republikán, maloburžoazní demokrat, jeden z vůdců bádenského povstání v dubnu 1848, po jeho porážce emigroval do Švýcarska a později do USA; účastník občanské války na straně Severu (1861 až 1865). — 192, 272

Heckscher, Martin, německý lékař v Manchesteru, který ošetřoval Engelse. — 69, 73, 93, 95, 136, 142, 530

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770 až 1831), nejvýznamnější představitel německé klasické filosofie, objektivní idealista, v jeho systému je celý přírodní, historický i duchovní svět poprvé znázorněn jako proces. — 33, 144, 192, 197, 242, 246, 292, 473

Heilbronner, Karl (1789—1864), bavorský spisovatel a cestovatel, zastánce agresívních snah rakouských vládnoucích kruhů; psal do augsburské „Allgemeine Zeitung". — 28

Heine, Heinrich (1797—1856), veliký německý revoluční básník, blízký přítel Marxovy rodiny. — 46, 86, 382, 565, 691

Heintzmann, Alexis (nar. asi 1812), právník z Elberfeldu, liberál, za povstání v květnu 1849 člen bezpečnostního výboru, později emigroval do Londýna; 1861 předseda londýnské skupiny německého Národního spolku. — 211, 214, 215, 224, 225, 229, 691

Heinzen, Karl (1809—1880), německý radikální publicista, maloburžoazní demokrat, vystupoval proti Marxovi a Engelsovi; účastník bádensko-falckého povstání 1849, emigroval do Švýcarska, později do Anglie; na podzim 1850 odjel natrvalo do USA. — 24, 67, 651

Heise, Heinrich (zemř. 1860), německý maloburžoazní demokrat a publicista, redaktor listu „Die Hornisse" (1848—1850), účastník revoluce 1848—1849 v Německu, později emigroval do Anglie; Marxův a Engelsův přítel. — 30, 34, 530

Hennessy, John Pope (1834—1891), irský politik, člen parlamentu, konzervativec; počátkem šedesátých let předložil v parlamentě návrhy na několik malých reforem v Irsku. — 411

Henry, Thomas (1807—1876), anglický policejní soudce. — 51, 502

Hérakleitos z Efesu (asi 540 — asi 480 před n. l.), vynikající řecký materialistický filosof, který první zformuloval principy objektivní dialektiky. Současníky nebyl vždy pochopen, proto byl nazýván „temný filosof". — 80, 196

Herbert, Sidney, anglický právník. — 247, 251

Herder, Johann Gottfried (1744—1803), německý myslitel a spisovatel, teoretik období „Sturm und Drang";

jeho ideál humanity pronikl německou klasickou literaturou. Oceněním významu Slovanů přispěl k jejich sebeuvědomění. — 192

Herwegh, Georg (1817—1875), významný německý básník revoluce 1848, přední činitel Německé demokratické společnosti v Paříži; organizoval tam dobrovolnickou legii německých emigrantů, která se v dubnu 1848 účastnila bádenského povstání; emigrant ve Švýcarsku. 1865 se rozešel s lassallovským hnutím, od 1869 člen sociálně demokratické strany (eisenašských). Od 1842 v přátelském vztahu k Marxovi. — 302, 419, 488, 565

Hess, Moses (1812—1875), německý maloburžoazní publicista, v polovině čtyřicátých let jeden z hlavních představitelů „pravého" socialismu; po rozkolu ve Svazu komunistů stoupenec Willichovy a Schapperovy maloburžoazní frakce; v šedesátých letech lassallovec. — 83, 112, 419, 759

Hessová, Sybille (roz. *Peschová*) (1820 až 1903), manželka Mosesa Hesse. — 112, 759

Heydt, August, baron *von der* (1801 až 1874), elberfeldský bankéř, pruský státník; ministr obchodu (prosinec 1848—1862), ministr financí (květen až září 1862, 1866—1869). — 437

Hiersemenzel, Karl Christian Eduard (1825—1869), německý právník, od 1859 soudce v Berlíně, vydavatel a redaktor listu „Preussische Gerichts-Zeitung"; přítel Lassallův. — 197

Hildebrand (vlastním jménem *Nicolaas Beets*) (1814—1903), holandský básník a spisovatel. — 665, 723, 730

Hill, zaměstnanec firmy „Ermen a Engels" v Manchesteru. — 306, 350, 365, 468

Hinckeldey, Karl Ludwig Friedrich *von* (1805—1856), pruský vládní úředník, od 1848 policejní president v Berlíně, od 1853 vedoucí policejního odboru ministerstva vnitra. — 201, 535, 606

Hirsch, Wilhelm, příručí z Hamburku, počátkem padesátých let 19. stol. pruský policejní agent v Londýně. — 30, 38, 536, 537, 545, 599, 603—606, 608

Hirschfeld, majitel londýnské tiskárny, ve které se tiskly noviny „Die Neue Zeit", Kinkelův týdeník „Hermann" a 1860 Marxův pamflet „Pan Vogt". — 116, 124, 128, 134, 136, 152, 163, 165, 211

Hobbes, Thomas (1588—1679), anglický filosof, představitel mechanického materialismu; jeho sociálně politické názory měly výrazně protidemokratickou tendenci. — 292

Hodde, Lucien *de la*, viz *de la Hodde*, Lucien

Hohenzollernové, dynastie braniborských kurfiřtů (1415—1701), pruských králů (1701—1918) a německých císařů (1871—1918). — 380—382, 403, 680

Höchster, Ernst Hermann (nar. asi 1811), advokát v Elberfeldu, maloburžoazní demokrat, za povstání v květnu 1849 předseda bezpečnostního výboru; po porážce povstání emigroval do Paříže, později zanechal politické činnosti. — 160, 163, 164

Höchster, syn Ernsta Hermanna Höchstera, do 1860 úředník v Koenigswarterově bankovním domě v Paříži, později v kanceláři soukromého podnikatele v Londýně. — 163

Hollinger, Fidelio, německý emigrant, majitel londýnské tiskárny, v níž se tiskl list „Das Volk". — 43, 49, 50, 500, 501, 502, 504, 505, 522—528, 551, 569

Hollingerová, manželka Fidelia Hollingera. — 50, 501

Hooker, Joseph (1814—1879), americký generál, abolicionista, přívrženec republikánské strany, za občanské války v USA velel sboru Severanů na Potomaku (1862), později celé Potomacké armádě (leden—červen 1863). — 336, 346, 372, 403

Horatius, Flaccus Quintus *(Horác)* (65—8 před n. l.), jeden z největších římských básníků. — 268, 370, 555

Hörfel, Gustav, rakouský maloburžoazní demokrat, od 1850 emigrant v Paříži; francouzský policejní agent. — 63, 532

Horner, Leonard (1785—1864), anglický geolog a veřejný pracovník; tovární inspektor (1833—1856), hájil zájmy dělníků. — 19

Hugo, Victor (1802—1885), velký francouzský básník a romanopisec; za druhé republiky poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění, za druhého císařství žil v exilu. — 445

Humboldt, Alexander, baron *von* (1769 až 1859), vynikající německý přírodovědec a humanista universálního vzdělání. Jako cestovatel podnikl četné studijní cesty po španělské Americe a ruské Asii a popsal je v 33 svazcích, položil přitom základy novým vědním oborům. Přednášel na berlínské universitě. — 86, 580, 592, 610, 658

Hurterová, Reinhilde *von*, viz *Siebelová*, Reinhilde

Huxley, Thomas Henry (1825—1895), významný anglický přírodovědec, biolog; přítel a stoupenec Charlese Darwina, popularizátor jeho učení. — 367, 385

Chaplin a Horne, anglická vinařská firma. — 343

Charpentier, Gervais (1805—1871), francouzský vydavatel a knihkupec. — 693

Chavée, Honoré Joseph (1815—1877), belgický filolog. — 469

Chenu, Adolphe (nar. asi 1817), člen tajných revolučních společností za červencové monarchie ve Francii, provokatér a agent tajné policie. — 29, 495

Cherval, Julien (vlastním jménem Josef *Crämer*), pruský policejní agent provokatér, který se vetřel do Svazu komunistů; po rozkolu ve Svazu stál v čele jedné z pařížských obcí, která patřila k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci; jeden z obžalovaných v procesu proti tzv. německo-francouzskému spiknutí v Paříži v únoru 1852; za pomoci policie uprchl z vězení; 1853—1854 působil pod jménem Nugent ve Švýcarsku jako špión a provokatér. — 128, 507, 535, 537, 541, 542, 556—558, 577, 591, 603, 605, 608

Icik, viz *Lassalle*, Ferdinand

Imandt, Peter, německý učitel, demokrat, účastník revoluce 1848—1849, po její porážce emigroval do Švýcarska, později do Londýna; člen Svazu komunistů, Marxův a Engelsův stoupenec. — 30, 46, 138, 234, 312, 316, 335, 534, 759

Imbert, Jacques (1793—1851), fran-

couzský socialista, účastník lyonského povstání 1834; ve čtyřicátých letech emigrant v Begii, místopředseda bruselského Demokratického sdružení, po únorové revoluci 1848 velitel Tuilerií. — 566

Iuvenalis, Decimus Iunius (asi 60—140), římský satirický básník. — 237

Ives, Malcolm, americký novinář, člen demokratické strany, od konce padesátých let spolupracovník listu „The New-York Herald". — 257

Jackson, Thomas Jonathan (1824 až 1863), americký generál, za občanské války v USA velel vojskům Jihu ve Virgínii (1861—1863), po bitvě na Bull Runu (červenec 1861) obdržel přezdívku Stonewall (Kamenná hráz). — 298, 330, 332

Jacobi, Abraham (1830—1919), německý lékař, člen Svazu komunistů, v kolínském procesu proti komunistům (1852) byl porotou osvobozen, ale pro „urážku veličenstva" zůstal dále ve vazbě; 1853 emigroval do Anglie, později do USA, kde propagoval v tisku marxismus; koncem padesátých let zanechal politické práce v dělnickém hnutí; účastník občanské války na straně Severu; později president Akademie lékařských věd v New Yorku (1885 až 1889), profesor a předseda několika lékařských institucí, autor řady lékařských a vědeckých prací. — 469, 553, 564

James, Edwin John (1812—1882), anglický advokát, člen parlamentu; obhájce Simona Bernarda v procesu s pachateli atentátu na Napoleona III. (1858); na podzim 1860 odjel do Garibaldiho tábora. — 45, 128

Jardine, David (1794—1860), anglický právník, od 1838 policejní soudce v Londýně. — 608

Jecker, Jean Baptiste (asi 1810—1871), švýcarský bankéř, 1862 přijal francouzské státní občanství; byl ve spojení s vládnoucími kruhy bonapartistické Francie, organizoval francouzskou intervenci v Mexiku; byl zastřelen pařížskými komunardy. — 275, 375

Johnston, Joseph Eggleston (1807 až 1891), americký generál, účastník války proti Mexiku (1846—1848), za občanské války v USA velel vojskům jižních států ve Virgínii (1861—1862), později v Tennessee a Mississippi. — 259

Jones, Ernest Charles (1819—1869), významný pracovník anglického dělnického hnutí, proletářský básník a publicista, jeden z chartistických vůdců (levé křídlo), redaktor „Northern Star", vydavatel „Notes of the People" a „The People's Paper"; do padesátých let byl v těsném spojení s Marxem a Engelsem; 1858 učinil ústupky radikální buržoazii, což vedlo k jeho dočasné roztržce s Marxem a Engelsem. — 45, 454, 470, 479, 480, 549, 550, 559, 567, 611, 674, 736

**Jottrand*, Lucien Léopold (1804 až 1877), belgický právník a publicista; v čtyřicátých letech maloburžoazní demokrat; poslanec belgického Národního kongresu; 1847 předseda bruselského Demokratického sdružení. — 559, 566, 572, 573

Juárez, Benito Pablo (1806 až 1872), mexický státník, bojovník za národní nezávislost země, za občanské války (1858—1862) a za intervence

v Mexiku vůdce liberální strany, mexický president (1858—1872). — 275

Juch, E., německý novinář, maloburžoazní demokrat, emigrant v Londýně, stoupenec Kinkelův, od července 1859 redaktor listu „Hermann". — 30, 49, 210, 214, 215, 269, 544, 602, 603

Julián (Flavius Claudius Iulianus, zvaný Apostata) (asi 331—363), římský císař (361—363). — 698

Juta, Johan Carel (1824—1886), holandský obchodník, švagr Karla Marxe, manžel jeho sestry Louisy. — 169, 719

Jutová, Louise (1821—asi 1893), sestra Karla Marxe, manželka Johana Carela Juty. — 169, 719

Juvenál, viz *Iuvenalis*

Kapp, Friedrich (1824—1884), německý historik a politik, maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848—1849; 1850 emigroval do USA. — 332

Karadžić, Vuk Stefanović (1787 až 1864), významný srbský jazykovědec a folklorista, zakladatel moderní srbštiny; autor první mluvnice a slovníku srbského jazyka, prací o srbských dějinách a etnografii. — 398

Kateřina II. (1729—1796), ruská carevna (1762—1796). — 250, 393, 463

Keil, Ernst (1816—1878), německý publicista, nakladatel a knihkupec, maloburžoazní demokrat, zakladatel časopisu „Gartenlaube". — 162, 269

**Kertbény*, Karl Maria (vlastním jménem *Benkert*) (1824—1882), maďarský spisovatel, buržoazní liberál, udržoval styky s vedoucími osobnostmi revoluce 1848—1849. — 457

Kinglake, Alexander William (1809 až 1891), anglický historik a liberální politik; člen parlamentu (1857 až 1868). — 103, 105, 375, 404, 409, 443

Kinkel, Gottfried (1815—1882), německý básník a publicista, maloburžoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849; pruským soudem odsouzen k doživotnímu žaláři; 1850 uprchl z vězení a emigroval do Anglie; jeden z vůdců maloburžoazní emigrace v Londýně; vydavatel listu „Hermann" (1859); Marxův a Engelsův odpůrce. — 18, 29, 30, 41, 43, 56, 165, 166, 174, 175, 178, 181, 190, 206, 210, 214, 215, 218, 224, 225, 229, 231, 268, 269, 283, 334, 494, 506, 548, 562, 643, 759

Kinkelová, Johanna (roz. *Mockelová*) (1810—1858), německá spisovatelka, manželka Gottfrieda Kinkela. — 190, 555

Klapka, György (1820—1892), maďarský generál, za revoluce 1848 až 1849 velitel jedné maďarské armády; 1849 emigroval; v padesátých letech byl ve spojení s bonapartistickými kruhy; po amnestii 1867 se vrátil do Uher. — 274, 423, 482, 483, 496, 497, 543, 548, 575, 645, 747

Klein, Johann Jacob (asi 1818 — asi mezi 1895 a 1897), lékař v Kolíně nad Rýnem, člen Svazu komunistů, v kolínském procesu proti komunistům (1852) byl porotou osvobozen; počátkem šedesátých let pracoval

v německém dělnickém hnutí. — 203, 283, 286

Klings, Karl (asi 1825 — po roce 1874), německý dělník, člen Svazu komunistů; v květnu 1863 člen představenstva Všeobecného německého dělnického spolku a vůdce opozice proti Lassallovi; 1865 emigroval do Ameriky a aktivně se podílel na práci sekce I. internacionály v Chicagu. — 457, 458

Knorsch, německý advokát, 1860 předseda Dělnického vzdělávacího spolku v Düsseldorfu. — 115

Koburkové, německý panovnický rod, z něhož pocházejí nebo jsou s ním spřízněny dynastie, které vládnou ve Velké Británii a v Belgii a které vládly také do 1910 v Portugalsku a do 1944 v Bulharsku. — 610

koburský vévoda, viz *Arnošt II.*

Koenigswarter, Maximilien (1815 až 1878), francouzský bankéř, poslanec Zákonodárného sboru (1852 až 1863). — 164

Kolatschek, Adolph (1821—1889), rakouský novinář a politik, 1848 až 1849 člen frankfurtského Národního shromáždění, maloburžoazní demokrat; vydavatel časopisů „Deutsche Monatsschrift" (1850—1851) a „Stimmen der Zeit" (1858—1862), 1862 založil list „Der Botschafter". — 132, 134, 137, 140, 181, 189, 230, 234

Koller, spolumajitel nakladatelství Petsch a spol. v Londýně. — 237, 238, 247, 253, 255, 261, 274

Kölliker, Albert *von* (1817—1905), německý histolog a embryolog, profesor na univerzitě ve Würzburgu v Dolních Francích. — 473

Komp, Albrecht, německý emigrant v USA, od 1857 jeden z vedoucích činitelů Komunistického klubu v New Yorku; přítel Josepha Weydemeyera. — 545

Konstantin Nikolajevič (1827—1892), ruský velkokníže, druhý syn Mikuláše I., generál-admirál, řídil námořní správu (1853—1881) a byl velitelem ruského loďstva (1855 až 1881); místodržitel Polského království (1862—1863). — 423

Köppen, Karl Friedrich (1808—1863), německý radikální publicista a historik, mladohegelovec; psal díla o buddhismu; Marxův a Engelsův přítel. — 200

Korn, Adolf (1822—1904), pruský důstojník (do 1845), účastník revoluce 1848—1849 v Německu, po porážce revoluce emigroval do Švýcarska a 1857 do Argentiny. —533

Kościelski, Władysław (1818—1895), polský demokrat, účastník národně osvobozeneckého hnutí 1848 ve Velkovévodství poznaňském; udržoval úzké styky s redakcí „Neue Rheinische Zeitung"; později stoupenec Czartoryského, jako bonapartovec se účastnil krymské války. — 385, 387, 498, 554, 555

Koselová, Esther (asi 1786—1865), sestra Marxova otce. — 433, 718

Kossuth, Lajos (1802—1894), vůdce maďarského národně osvobozeneckého hnutí, představitel buržoazně demokratických živlů, hlava maďarské revoluční vlády v revoluci 1848—1849, po porážce revoluce emigroval, v padesátých letech podporoval bonapartistické kruhy. — 120, 128, 274, 388, 423, 436, 494, 496, 497, 499, 548, 571, 604, 614, 621, 638, 674, 749

Krause, Carl, viz *Fleury*, Charles
Krause, Friedrich August (zemř. roku 1834), obuvník, otec Fleuryho-Krause. — 605
Kristián, vévoda *glücksburský* (1818 až 1906), od 1852 následník dánského trůnu, 1863—1906 dánský král pod jménem Kristián IX. — 250, 726, 741
**Kugelmann*, Ludwig (1828—1902), německý lékař, účastník revoluce 1848—1849 v Německu, člen I. internacionály; 1862—1874 si pravidelně dopisoval s Marxem, informoval ho o situaci v Německu; pomáhal při vydání a rozšiřování „Kapitálu"; Marxův a Engelsův přítel. — 381, 385, 714—717
Kuhlmann, Georg (nar. 1812), tajný agent rakouské vlády; šarlatán, vydával se za proroka; ve čtyřicátých letech 19. stol. hlásal mezi německými řemeslníky — weitlingovci ve Švýcarsku ideje „pravého" socialismu, zahalené náboženskou frazeologií. — 23
Küpper, majitel hostince v Düsseldorfu. — 131

Laboulaye, Edouard René Lefèbvre *de* (1811—1883), francouzský právník, publicista a politik, buržoazní liberál. — 433
Lacambre, Cyrill, francouzský lékař, v šedesátých letech emigroval do Španělska; blízký přítel Louise Blanquiho. — 687
Ladendorf (*f*), August, německý maloburžoazní demokrat, filosof, 1854 byl na základě lživého obvinění ze spiklenecké činnosti odsouzen na 5 let do žaláře. — 604
La Farina, Giuseppe (1815—1863), italský politik, publicista a historik, buržoazní liberál, jeden z vůdců revolučního hnutí na Sicílii 1848 až 1849; 1860 (do června) Cavourův emisar na Sicílii, poradce sicilského místodržitele (říjen 1860—leden 1861). — 101, 644
Lamoricière, Christophe Louis Léon Juchault *de* (1806—1865), francouzský generál a politik, umírněný republikán; ve třicátých až čtyřicátých letech se zúčastnil dobytí Alžírska, 1848 se podílel na potlačení červnového povstání pařížských dělníků; po státním převratu z 2. prosince 1851 byl vypovězen z Francie; 1860 velel papežské armádě. — 119, 120, 124
Langiewicz, Marjan (1827—1887), představitel polského národně osvobozeneckého hnutí, na začátku lednového povstání 1863 velel povstaleckým jednotkám v Sandomieřském vojvodství, 11. března stranou „bílých" prohlášen diktátorem, 18. března uprchl do Rakouska, kde byl vězněn do 1865. — 374, 381, 384
Łapiński, Teofil (1827—1886), účastník polského národně osvobozeneckého hnutí, emigrant, účastník revoluce 1848—1849 v Uhrách a krymské války (na straně Turecka), bojoval proti carskému Rusku v Čerkesku (1857—1858); emigrant v Londýně; dodával Marxovi informace o Polsku; 1863 velel vojenské expedici na pomoc polskému povstání. — 420, 422, 423
L'Aspée, Henry *de*, policejní úředník z Wiesbadenu; počátkem padesátých let 19. stol. emigroval do Londýna, přispěl k odhalení provokačních metod pruského policejního státu

v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 603, 604

Lassal, Heimann (zemř. 1862), německý obchodník, otec Ferdinanda Lassalla. — 323, 355, 703

**Lassalle*, Ferdinand (1825—1864), významný německý socialista, povoláním advokát; jako radikální demokrat 1848—1849 se zúčastnil demokratického hnutí v Porýnské provincii; počátkem šedesátých let propagátor socialistických idejí a organizátor dělnického hnutí. Zakladatel Všeobecného německého dělnického spolku (1863); podporoval politiku sjednocení Německa shora pod hegemonií kontrarevolučního Pruska; založil oportunistický směr v německém dělnickém hnutí. — 20, 23, 24, 26, 29, 31, 33, 34, 36, 40, 42, 43, 46—48, 51, 56, 60, 65, 66, 79, 80, 82, 87, 90, 93, 95, 96, 115—119, 134, 137, 161, 180—182, 187—189, 194—200, 205, 211, 215, 216, 219, 228, 232, 235, 242, 246, 254, 258, 290, 292, 295 až 297, 301—303, 306, 307, 312, 314, 315, 317—327, 329, 331, 335, 338, 339, 342, 354, 361, 369, 387, 391, 392, 397, 400, 403, 405, 406, 408, 409, 412, 419, 426, 438, 457, 458, 462, 467, 482—484, 487, 488, 494, 495, 499, 509, 511, 512, 519, 520, 552—555, 574—576, 580, 581, 592, 593, 602—612, 625—636, 639, 643 až 647, 651, 654—658, 665, 672—686, 692—695, 698—704, 706—708, 710 až 712, 746—748, 757, 759, 762, 764

Lee, Robert Edward (1807—1870), americký generál, účastník války USA proti Mexiku (1846—1848), 1859 se účastnil potlačení povstání Johna Browna, po občanské válce velel vojskům jižních států ve Virgínii (1862—1865), vrchní velitel armády Jihu (únor—duben 1865). — 375, 411, 453, 455, 467, 468, 485

Leibniz, Gottfried Wilhelm (1646 až 1716), německý idealistický filosof, významný matematik; historik, diplomat; zakladatel Akademie věd v Berlíně a její první president. — 586

**Lelewel*, Joachim (1786—1861), polský historik a revolucionář; účastník polského povstání 1830—1831; jeden z vůdců demokratického křídla polské emigrace ve Francii a Anglii, 1837 založil „Sdružení polských emigrantů", které se 1846 připojilo k „Polské demokratické společnosti". — 498, 559, 566, 585

Lenka, viz *Demuthová*, Helene

Lepsius, Karl Richard (1810—1884), německý buržoazní vědec, egyptolog. — 199

Lessner, Friedrich (1825—1910), představitel německého a mezinárodního dělnického hnutí, krejčovský tovaryš; člen Svazu komunistů, účastník revoluce 1848—1849; 1852 odsouzen v kolínském procesu proti komunistům ke třem letům vězení, 1856 emigroval do Londýna; člen Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně a generální rady I. internacionály (listopad 1864 až 1872), aktivně bojoval za Marxovu linii; později Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 17

Levasseur, René (de la Sarthe) (1747 až 1834), francouzský lékař, účastník Francouzské revoluce, člen Konventu, jakobín, autor známých pamětí o francouzské revoluci. — 585

Levy, Gustav, německý socialista z Po-

rýnské provincie, později jeden z nejaktivnějších agitátorů Všeobecného německého dělnického spolku; 1853 a 1856 byl jako delegát düsseldorfských dělníků u Marxe v Londýně. — 546, 554

Levy, Joseph Moses (1812—1888), jeden ze zakladatelů a vydavatelů listu „The Daily Telegraph". — 46

Lewald, Otto (1813—1874), německý advokát; bratr Fanny Lewaldové. — 544

Lewaldová-Stahrová, Fanny (1811 až 1889), německá spisovatelka; manželka spisovatele Adolfa Stahra. — 555

Lewis, George *Cornewall* (1806—1863), anglický státník, whig; sekretář pokladu (1850—1852), kancléř pokladu (ministr financí) (1855—1858), ministr vnitra (1859—1861) a ministr války (1861—1863). — 249

Liebig, Justus (1803—1873), německý chemik; průkopník teoretické, zvl. organické a analytické chemie a jejího využití v zemědělství. — 86

**Liebknecht*, Wilhelm (1826—1900), jeden z nejvýznamnějších vůdců německé sociální demokracie; účastník revoluce 1848—1849; emigroval nejprve do Švýcarska, potom do Anglie, kde byl členem Svazu komunistů a stal se Marxovým a Engelsovým přítelem a spolubojovníkem; 1862 se vrátil do Německa jako člen I. internacionály, byl propagátor a agitátor marxismu; 1869 spoluzakladatel Sociálně demokratické strany; odpovědný redaktor listu „Vorwärts"; člen Severoněmeckého říšského sněmu (1867—1870) a Německého říšského sněmu (1874—1900); za prusko-francouzské války aktivně vystupoval proti pruským anekčním plánům a na podporu Pařížské komuny; jako rozhodný odpůrce pruského militarismu se zasazoval o sjednocení Německa revolučně demokratickou cestou. — 17, 47, 50, 61, 62, 71, 73, 141, 145, 149, 154, 160, 190, 462, 463, 467, 469, 471, 478, 479, 488, 495, 501, 504, 507, 514, 516, 517, 522—524, 526—529, 540, 541, 570, 606—608, 721, 765—766

Liebknechtová, Ernestine (zemř. 1867), první manželka Wilhelma Liebknechta. — 141, 540, 765—766

Lincoln, Abraham (1809—1865), americký státník, jeden ze zakladatelů republikánské strany, president USA (1861—1865); za občanské války uskutečnil 1862 pod tlakem lidových mas řadu důležitých buržoazně demokratických reforem a přešel k revolučním metodám vedení války; v dubnu 1865 byl zavražděn agentem otrokářů. — 207, 214, 221, 249, 299, 315, 335, 337, 344, 382, 485, 488, 489

Lippe, Leopold, hrabě (1815—1889), pruský státník, právník, 1860 prokurátor v Berlíně, ministr spravedlnosti (1862—1867). — 592

Loening, německý nakladatel. — 527

Lochner, Georg (nar. asi 1824), představitel německého a mezinárodního dělnického hnutí, povoláním truhlář; člen Svazu komunistů a Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně, člen generální rady I. internacionály (1864—1867 a 1871—1872); Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 73

**Lommel*, Georg, německý maloburžoazní demokrat, účastník báden-

ského povstání v dubnu 1848; emigroval do Švýcarska; pomáhal Marxovi obstarávat materiály pro pamflet „Pan Vogt". — 65, 67, 69, 79, 82, 85, 87, 98, 101, 136, 154, 237, 582—584, 586, 600, 615, 616

Lord, Perceval Barton (1808—1840), anglický lékař a diplomat. — 473

Lormierová, Marie, známá Marxovy rodiny. — 737

Ludvík III. (1806—1877), spoluregent (1848), velkovévoda hesenský (1848 až 1877). — 289

Ludvík XIV. (1638—1715), francouzský král (1643—1715). — 684

Ludvík XVI. (1754—1793), francouzský král (1774—1792), popraven za Francouzské revoluce. — 346

Ludvík Filip, vévoda *Orleánský* (1773 až 1850), francouzský král (1830 až 1848). — 382, 383, 557

Ludvík Filip Albert, vévoda *Orleánský*, hrabě Pařížský (1838—1894), vnuk krále Ludvíka Filipa, následník francouzského trůnu; 1861—1862 se zúčastnil občanské války v USA na straně Severu. — 558

Lukianos (asi 120 — asi 180), řecký satirický básník, ateista. — 281

Lukullus (Lucius Licinius Lucullus) (asi 106 — asi 57 před n. l.), římský vojevůdce, konzul římské republiky, známý svým bohatstvím a rozmařilými hostinami. — 188, 192

Lüning, Otto (1818—1868), německý lékař a publicista, v polovině čtyřicátých let představitel „pravého" socialismu; redaktor listu „Neue Rheinische Zeitung"; později národní liberál. — 36

Lupus (vlk) přezdívka, viz *Wolff*, Wilhelm

Lützow, Ludwig Adolf, baron (1782 až 1834), pruský důstojník, později generál, účastnil se válek proti napoleonské Francii. — 281

Lyell, sir Charles (1797—1875), anglický geolog. — 385, 398

Mac Adam, *G.* — 388, 496

MacDonald, anglický důstojník, 1860 zatčen v Bonnu a postaven před soud, protože se postavil na odpor místním úřadům. — 210, 215, 269, 675

Mackay, Charles (1814—1889), skotský básník a novinář; 1862—1865 newyorský dopisovatel listu „Times". — 353, 375

Mädler, Johann Heinrich *von* (1794 až 1874), německý astronom. — 268

Machiavelli, Niccolò (1469—1527), italský politik, historik a spisovatel, ideolog italské buržoazie v období zrodu kapitalistických vztahů. — 215

Maier, Michael (zemř. 1622), německý alchymista, osobní lékař a rádce císaře Rudolfa II., autor prací o chemii, medicíně a filosofii. — 421

Majewski, Karol (1833—1897), představitel polského národně osvobozeneckého hnutí, člen Ústředního národního výboru, člen vedení strany „bílých", v červnu až září 1863 vedl „bílou" národní vládu. — 423

Malthus, Thomas Robert (1766—1834), anglický duchovní a ekonom, ideolog zburžoaznělé pozemkové aristokracie, obhájce kapitalismu, hlasatel reakční populační teorie. — 292

Manethón (konec 4. — začátek 3. století před n. l.), staroegyptský kněz a historik z Heliopolisu, napsal starořeckým jazykem dílo o dějinách

Egypta, ve kterém použil dokumenty z egyptských archívů. — 199
Manhattan, viz *Scoville*, Joseph Alfred
Manteuffel, Otto Theodor baron *von* (1805—1882), pruský státník, představitel reakční šlechtické byrokracie; ministr vnitra (1848—1850), ministerský předseda a ministr zahraničních věcí (1850—1858); 1859 a 1860 člen poslanecké sněmovny pruského zemského sněmu, 1864 povolán do panské sněmovny. — 177, 200, 202
Marie Antoinetta (1755—1793), francouzská královna (1774—1793), manželka Ludvíka XVI., popravena za Francouzské revoluce. — 131
Marilley, Étienne (1804—1889), freiburský biskup (1846—1879); původce protidemokratických bouří 24. října 1848 ve Freiburgu (Fribourg). — 533
Mario, Alberto (1825—1883), italský politik a publicista, 1860 se zúčastnil revolučního tažení Garibaldiho do jižní Itálie. — 701
Marotzki, protestantský duchovní v Manchesteru. — 734, 735
Marriet (zemř. 1864), zeť německého emigranta Rodea v Liverpoolu. — 736
Marrietová, Thekla, Rodeova dcera, manželka předchozího. — 736
Marx, Heinrich (1782—1838), otec Karla Marxe, advokát, později justiční rada v Trevíru. — 560, 565, 718
Marxová, Eleanor (Tussy) (1855 až 1898), nejmladší dcera Karla Marxe, v osmdesátých a devadesátých letech pracovala v anglickém a mezinárodním dělnickém hnutí, 1894 se provdala za Edwarda Avelinga. — 22, 60, 74, 81, 119, 141, 145, 149, 154, 157, 158, 166, 173, 188, 191, 230, 243, 256, 281, 289, 291, 300, 314, 325, 334, 344, 349, 357, 361, 362, 366, 387, 389, 393, 397, 418, 426, 430, 453, 456, 458, 459, 462, 479, 476—478, 481, 486, 619, 641, 660, 672, 682, 720, 722, 724, 729, 730, 733, 735, 737, 740, 741, 744—746, 753, 759, 760, 766
Marxová, Henriette (1787—1863), matka Karla Marxe. — 144, 195, 234, 235, 251, 331, 358, 427, 432, 655, 662, 673, 719, 759
**Marxová*, Jenny, rozená *von Westphalen* (1814—1881), Marxova žena a spolupracovnice. — 22, 50, 60, 64, 74, 81, 106, 119, 128, 137, 139—142, 144, 145, 148, 149, 151, 154, 157, 158, 160, 162, 168, 173, 188, 190, 191, 194, 234, 239, 243, 244, 246, 247, 249, 256, 257, 260, 267, 268, 281, 289, 291, 300, 302, 303, 314, 325, 331, 334, 344, 348, 350, 353, 357, 361—363, 366, 389, 425, 426, 432, 436, 456, 459, 470, 472, 476, 478, 480, 481, 498, 517, 539, 549, 551, 552, 558, 565, 569, 618, 619, 622, 627, 637—639, 641, 643, 645 až 647, 651, 660, 672, 682, 685, 691, 694, 718—721, 724, 730, 733—735, 737, 741, 742, 745, 753—761, 763—767
**Marxová*, Jenny (1844—1883), nejstarší Marxova dcera; novinářka a pracovnice mezinárodního dělnického hnutí, 1872 se provdala za Charlese Longueta. — 22, 60, 74, 81, 119, 141, 145, 149, 154, 157, 158, 166, 173, 188, 191, 243, 254 až 256, 260, 266, 269, 273, 278, 279, 281, 289, 291, 294, 295, 300, 315,

317, 325, 329, 331, 334, 335, 343, 344, 349, 357, 361, 362, 366, 389, 399, 402, 405, 411, 418, 422, 426, 443, 455, 456, 459, 462, 470, 472, 473, 476—478, 481, 486, 489, 619, 641, 660, 672, 682, 720, 723, 724, 728, 729, 733, 735—737, 741, 744—746, 753, 759, 760, 766

Marxová, Laura (1845—1911), druhá dcera Karla Marxe, (1868) se provdala za Paula Lafargua; pracovala ve francouzském dělnickém hnutí. — 22, 60, 74, 81, 119, 141, 145, 149, 154, 157, 158, 166, 173, 188, 191, 243, 256, 260, 281, 289, 291, 300, 325, 334, 344, 348, 357, 361, 362, 366, 389, 418, 426, 456, 459, 462, 470, 476—478, 481, 486 489, 619, 641, 660, 672, 682, 720, 723, 724, 730, 733, 735, 737, 741, 744—746, 753, 759, 760, 766

Mason, James Murray (1798—1871), americký politik, majitel velkých plantáží, otrokář, předseda senátní komise pro zahraniční záležitosti; na podzim 1861 ho jižní Konfederace vyslala s diplomatickou misí do Anglie; 1862—1865 zástupce Konfederace v Londýně. — 249

Massol, Marie Alexandre (1805—1875), francouzský novinář, utopický socialista, 1833—1834 navštívil Egypt a Sýrii; 1848—1850 spolupracoval s listy „Réforme" a „Voix du Peuple"; přítel Proudhonův. — 348, 353

Masterman, John (asi 1782—1862), anglický bankéř a politik, tory, člen parlamentu. — 350, 351

Maupas, Charlemagne Émile *de* (1818—1888), francouzský advokát, bonapartista, prefekt pařížské policie (1851); jeden z organizátorů státního převratu z 2. prosince 1851, ministr policie (1852—1853). — 605

Maynard, americký důstojník, v době občanské války v USA agent Jihu. — 257

Mazzini, Giuseppe (1805—1872), italský revolucionář, buržoazní demokrat, jeden z vůdců národně osvobozeneckého hnutí v Itálii; 1849 stál v čele prozatímní vlády Římské republiky; 1850 jeden ze zakladatelů ústředního výboru Evropské demokracie v Londýně; v padesátých letech vystupoval proti vměšování bonapartistické Francie do národně osvobozeneckého boje italského lidu. — 113, 120, 184, 191, 235, 302, 388, 628, 644

McClellan, George Brinton (1826 až 1885), americký generál a president ohijsko-mississippské železnice, člen demokratické strany, zastánce kompromisu s otrokáři Jihu; v době občanské války v USA vrchní velitel armády Severu (listopad 1861 až březen 1862) a velitel Potomacké armády (březen 1862 — listopad 1862), ve volbách 1864 kandidoval na úřad presidenta. — 257, 272, 275, 278, 280, 287, 288, 297—299, 315, 330, 336, 343, 346, 347, 354

McDowell, Irvin (1818—1885), americký generál, za občanské války v USA velel jednotkám severních států ve Virgínii (1861—1862). — 272, 287, 288, 298

McElrath, Thomas (1807—1888), americký právník, nakladatel a politik, stoupenec abolicionistů; spoluzakladatel a obchodní ředitel listu „New-York Daily Tribune" (1841 až 1857). — 275

Medici del Vascello, Giacomo (1817 až

1882), italský generál, aktivní účastník národně osvobozenecké války 1848—1849 a obrany Římské republiky v dubnu—červenci 1849; 1860 se zúčastnil revolučního tažení Garibaldiho do jižní Itálie. — 230, 231

Meissner, Otto Karl (1819—1902), hamburský nakladatel; vydal Marxův „Kapitál" a jiné Marxovy a Engelsovy spisy. — 95, 96, 99, 127, 130, 626

Melchior, Julius, solingenský dělník, člen Všeobecného německého dělnického spolku; 1864 emigroval do USA. — 457, 468, 469

Mellinet, François (1768—1852), belgický generál, původem Francouz; aktivní účastník belgické buržoazní revoluce 1830 a belgického demokratického hnutí; čestný předseda bruselského Demokratického sdružení. — 585

Menšikov, Alexandr Sergejevič, kníže (1787—1869), ruský admirál a státník, 1853 mimořádný velvyslanec v Konstantinopolu, vrchní velitel ruských pozemních a námořních sil na Krymu (1853 — únor 1855). — 263

Meyen, Eduard (1812—1870), německý publicista, mladohegelovec, maloburžoazní demokrat; redaktor listu „Berliner Reform" (1861 až 1863); později národní liberál. — 168, 170, 172, 181, 231, 391, 640, 675, 698, 700

Meyerové, bratři, bankovní firma v Berlíně. — 325, 331, 706

Mierosławski, Ludwik (1814—1878), polský revolucionář, historik a voják, účastník polského povstání 1830 až 1831 a 1846; 1848 stál v čele poznaňského povstání; za bádensko-falckého povstání 1849 velel revoluční armádě; v padesátých letech byl ve spojení s bonapartistickými kruhy; za lednového povstání 1863—1864 byl jmenován diktátorem polské národní vlády; po porážce povstání emigroval do Francie. — 374, 385, 387, 645

Mill, John Stuart (1806—1873), anglický buržoazní ekonom a pozitivistický filosof, epigon klasické školy politické ekonomie; vulgarizátor Ricardova učení. — 459

Milner, Gibson, viz *Gibson*, Thomas *Milner*

Miquel, Johannes (1828—1901), německý politik, advokát a bankéř, do 1852 člen Svazu komunistů, později se přiklonil k buržoazii; 1859 jeden ze zakladatelů Národního spolku a od 1867 jeden z vůdců pravého křídla národně liberální strany. — 118, 334, 630

Mirabeau, Honoré Gabriel Victor *Riqueti*, hrabě *de* (1749—1791), politik Francouzské revoluce, mluvčí zájmů velké buržoazie a zburžoaznělé šlechty. — 202

Miramón, Miguel (1832—1867), mexický generál, jeden z předáků konzervativní strany a vůdce kontrarevolučního povstání, předseda povstalecké vlády (1859—1860); 1862 až 1867 podporoval francouzské interventy a jejich chráněnce Maxmiliána; byl zastřelen mexickými republikány. — 275

Mirès, Jules Isaac (1809—1871), francouzský bankéř, majitel několika listů. — 760

Mitchel, Ormsby MacKnight (1810 až 1862), americký astronom, ředitel

observatoře v Cincinnati (1845 až 1859); za občanské války generál armády severních států (1861 až 1862). — 287

Mithridates VI. Eupator (132—63 před n. l.), pontský král (Malá Asie), vedl tři války proti Římu; v třetí válce (74—63 před n. l.) byl několikrát poražen — nejprve Lukullem, později Pompejem. — 192

Mockelová, viz *Kinkelová*, Johanna

Mocquard, Jean François Constant (1791—1864), francouzský politik a spisovatel, aktivní účastník státního převratu z 2. prosince 1851; od 1848 vedoucí kanceláře a osobní tajemník Ludvíka Bonaparta. — 527, 573

Moll, Friedrich (asi 1835—1871), solingenský dělník, člen Německého dělnického vzdělávacího spolku; 1864 emigroval do USA, jeden ze zakladatelů Všeobecného německého dělnického spolku v New Yorku; po návratu do Německa člen I. internacionály, delegát ženevského kongresu (1866). — 457, 458, 468, 469

Monk (Monck), George, vévoda *of Albemarle* (1608—1670), anglický generál, zúčastnil se anglické buržoazní revoluce ze 17. století; po Cromwellově smrti podporoval restauraci stuartovské dynastie. (1660). — 354

Monrad, Ditlev Gothard (1811—1887), dánský biskup a politik; ministerský předseda a ministr financí (1863 až 1864), ministr osvěty a kultu (1848 a 1859—1863); v padesátých letech vůdce národně liberální strany.—742

Montagu, lord Robert (1825—1902), anglický politik, konzervativec, člen parlamentu. — 212

Montgomery. — 221, 265

Montijo, Eugénie, viz *Eugénie Marie de Montijo*

Morny, Charles Auguste Louis Joseph, vévoda *de* (1811—1865), francouzský politik, bonapartista, nevlastní bratr Napoleona III.; poslanec Zákonodárného shromáždění (1849 až 1851), jeden z organizátorů státního převratu z 2. prosince 1851, ministr vnitra (prosinec 1851—leden 1852), předseda Zákonodárného sboru (1854—1856, 1857—1865). — 275

Morrill, Justin Smith (1810—1898), americký politik, člen republikánské strany, člen Kongresu (1855—1867), autor zákona o ochranném clu (1861). — 284

Mügge, Theodor (1806—1861), německý spisovatel a publicista, mladohegelovec. — 200

Müller, Georg, 1860 předseda Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně. — 540, 558, 559

Müller, Wilhelm (literární pseudonym Wolfgang Müller von Königswinter) (1816—1873), německý básník, ve čtyřicátých letech lékař v Düsseldorfu. — 203

Müller-Tellering, Eduard *von* (nar. asi 1808), německý právník a publicista, maloburžoazní demokrat, 1848 až 1849 spolupracovník „Neue Rheinische Zeitung", po porážce revoluce emigroval do Anglie; autor pomlouvačných článků proti Marxovi a Engelsovi; 1852 emigroval do USA. — 23, 24, 494, 546, 548

Murat, Napoleon Lucien Charles, princ (1803—1878), francouzský politik, bonapartista, za druhé republiky poslanec Ústavodárného a Zákono-

dárného shromáždění; bratranec Napoleona III. — 644
Murray, John (1808—1892), anglický spisovatel, majitel velkého nakladatelství v Londýně. — 493
Musurus paša (Konstantin) (1807 až 1891), turecký diplomat, vyslanec, později velvyslanec v Londýně (1851 až 1885), původem Řek. — 543
**Muzembini* a jeho manželka, Marxovi známí v Londýně. — 543

Napoleon I. Bonaparte (1769—1821), francouzský císař (1804—1814 a 1815). — 346, 380, 419
Napoleon III. (Ludvík Napoleon Bonaparte) (1808—1873), synovec Napoleona I., president druhé republiky (1848—1852), francouzský císař (1852—1870). — 24, 31, 35, 46, 48, 63, 70, 71, 85—87, 99, 100, 109, 115, 117, 118, 121—123, 128, 130, 137, 149, 156, 170, 171, 179, 190, 240, 264, 272, 275, 284, 302, 346, 375, 379, 382, 383, 393, 403, 419, 420, 423, 428, 437, 445, 463, 479, 481, 494, 524, 526, 543, 553, 558, 563, 567, 568, 572, 582, 597, 603, 611, 613, 616, 623, 627, 628, 632, 677, 726
Napoleon, Jérôme, princ, viz *Bonaparte*, Jérôme Napoleon
Nasmyth, James (1808—1890), anglický inženýr a vynálezce parního bucharu. — 326
Neuhof, Theodor, baron *von* (asi 1686 až 1756), dobrodruh, syn vestfálského šlechtice; 1736 se stal jako Theodor I. králem na Korsice, byl brzy svržen; 1738, 1743 a 1744 se znovu marně pokoušel získat korsický trůn. — 132
Niebuhr, Barthold Georg (1776—1831), německý historik, autor prací o dějinách antiky. — 694
Niegolewski, Władysław Maurycy (1819 až 1885), polský politik a advokát, maloburžoazní demokrat, 1848 poslanec frankfurtského Národního shromáždění, od 1849 člen pruské poslanecké sněmovny za Poznaň. — 86
Normanby, Constantine Henry *Phipps*, hrabě *Mulgrave*, markýz (1797 až 1863), anglický státník, whig, člen parlamentu, místodržitel Irska (1835 až 1839), ministr války a kolonií (1839), ministr vnitra (1839—1841); 1846—1852 velvyslanec v Paříži. — 25
Nostitz, pruský důstojník, synovec hraběnky Hatzfeldtové. — 195
Nostitz, August Ludwig Ferdinand, hrabě *von* (1777—1866), pruský generál, důvěrník Viléma I., švagr hraběnky Hatzfeldtové. — 195
Nothjung, Peter (1821—1866), krejčí, člen kolínského Dělnického spolku a Svazu komunistů; v kolínském procesu proti komunistům (1852) byl odsouzen k šesti letům pevnostního vězení. — 574, 575, 603

Oelbermann, německý nakladatel v Bonnu. — 127
Oldenburgové, dynastie dánských králů (1448—1863) a šlesvicko-holštýnských vévodů (1460—1863); z oldenburského rodu pocházel i ruský car Petr III. (1761—1762). — 470
Oldenburský, velkovévoda, viz *August Paul Friedrich*
Oldenburský, velkovévoda, viz *Peter Nikolaus Friedrich*
Oldham, Williamson Simpson (1813 až 1868), americký právník a politik,

člen demokratické strany; účastník povstání otrokářů; člen Kongresu jižní Konfederace. — 345

Opdyke, George (1805—1880), americký podnikatel, buržoazní ekonom; newyorský starosta (1862—1863). — 354

Oppenheim, bankéř v Londýně. — 458

Oppenheim, Heinrich Bernhard (1819 až 1880), německý politik, ekonom a novinář, maloburžoazní demokrat; 1848 redaktor berlínské „Die Reform"; 1849—1861 emigrant ve Švýcarsku, Francii a Anglii; později národní liberál. — 116, 137

Orges, Hermann (1821—1874), německý novinář, 1854—1864 redaktor augsburské „Allgemeine Zeitung". — 25, 27, 462, 514, 529

Orleáni, královská dynastie ve Francii (1830—1848). — 557

Orleánský, princ, viz *Ludvík Filip Albert*, vévoda *Orleánský*

Orsini, Felice *d'* (1819—1858), italský revolucionář, buržoazní demokrat a republikán, významný účastník boje za národní osvobození a sjednocení Itálie; 1858 spáchal atentát na Napoleona III. a byl popraven. — 283, 692

Osborne, viz *Bernal Osborne*, Ralph

Oswald, Ernst, pruský důstojník, 1860 se zúčastnil revolučního tažení Garibaldiho do jižní Itálie; koncem 1861 emigroval do USA. — 230, 231

Owen, sir Richard (1804—1892), anglický lékař, zoolog a paleontolog; odpůrce darwinismu. — 385

Owen, Robert (1771—1858), anglický utopický socialista. — 585

Palleske, Emil (1823—1880), německý herec a spisovatel. — 509

Palmerston, Henry Joan *Temple*, vikomt (1784—1865), anglický státník, zpočátku tory, od 1830 předák whigů, opíral se o pravicové živly této strany; ministr války (1809—1828); ministr zahraničních věcí (1830 až 1834, 1835—1841 a 1846—1851); ministr vnitra (1852—1855) a ministerský předseda (1855—1858 a 1859—1865). — 24, 45, 63, 71, 102, 154, 190, 199, 212, 249, 250, 258, 262, 263, 275, 284, 382, 388, 411, 420, 422, 423, 428, 442, 443, 445, 463, 477, 481, 529, 552, 567, 601, 609—611, 613, 614, 675, 741, 742

Pam, viz *Palmerston*

Paracelsus, *Philippus Aureolus P. Theophrastus Bombastus von Hohenheim* (1493—1541), německý chemik, lékař a přírodovědec, profesor na univerzitě v Basileji; zaváděl do lékařství empirickou metodu a jako léčiva chemické prvky, tinktury a extrakty rostlin. — 421

Parkerová, Sarah, hospodyně Bedřicha Engelse. — 255

Patkul, Johann Reinhold *von* (1660 až 1707), livonský šlechtic, od 1702 tajný rada a generál v ruských službách, 1704 vyslanec ve Varšavě na dvoře Augusta II.; byl zajat Švédy, lámán na kole a rozčtvrcen. — 393, 469

Patzke, šéf berlínské policie. — 115, 195

Paula Krecherová. — 549

Peirce, Ebenezer Weawer (nar. 1822), americký generál, účastník občanské války v USA na straně Severu; 1861—1862 velel jednotkám ve Virgínii. — 213

Pellico, Silvio (1789—1854), italský vlastenecký spisovatel; 1820 byl odsouzen pro styky s karbonáři

k dvaceti letům vězení, které si odpykával na brněnském Špilberku; 1830 propuštěn; utrpení vězňů v kasematech líčí v knize „Mie prigioni" [„Má vězení"] 1832, která ho proslavila. — 438

**Perczel*, Mór(icz) (1811—1899), maďarský generál, účastník revoluce 1848—1849 v Uhrách; po porážce revoluce emigroval do Turecka a 1851 do Anglie. — 579, 614, 749

Perrier, John, švýcarský politik, radikál, člen kantonální velké rady (1852 a 1856—1860), přívrženec Fazyho. — 70

Persigny, Jean Gilbert Victor *Fialin*, hrabě (1808—1872), od 1863 vévoda *de*, francouzský státník, bonapartista; jeden z organizátorů státního převratu z 2. prosince 1851, ministr vnitra (1852—1854 a 1860 až 1863), velvyslanec v Londýně (1855 až 1858, 1859—1860). — 154, 681

Peter Nikolaus Friedrich (1827—1900), velkovévoda oldenburský (1853 až 1900), 1864 mu ruský car postoupil všechna dědická práva na Šlesvik-Holštýn; 1866 odstoupil své nároky Prusku. — 476

Petr I. (1672—1725), ruský car (1682 až 1725); 1721 přijal titul imperátor celé Rusi. — 393

Petr III. (1728—1762), ruský car (1761 až 1762), syn vévody Holštýnsko-Gottorpského, obdivovatel a spojenec Bedřicha II. Byl svržen spiknutím své manželky, kterou chtěl zapudit, a ruských šlechticů, zajat a ve vězení zavražděn. — 393

Petsch, Albert, nakladatel a knihkupec v Londýně; koncem 1860 vyšel v jeho nakladatelství Marxův pamflet „Pan Vogt". — 65, 67, 116, 121, 124, 127, 128, 130, 136, 142, 150 až 153, 163, 164, 167, 168, 170, 172, 185, 237, 247, 251, 583, 596, 640

Pfänder, Karl (asi 1818—1876), představitel německého a mezinárodního dělnického hnutí; malíř miniatur, od roku 1845 emigrant v Londýně; člen Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně, ústředního výboru Svazu komunistů a generální rady I. internacionály (listopad 1864—1867 a 1870—1872); Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 25, 460, 717

Pfuel, Ernst Heinrich Adolf *von* (1779 až 1866), pruský generál, představitel reakční vojenské kamarily; v březnu 1848 velitel Berlína; v květnu 1848 potlačil povstání v Poznani; v září až říjnu 1848 ministerský předseda a ministr války. — 195, 658

Philips, August (zemř. 1895), advokát v Amsterodamu, bratranec Karla Marxe. — 215, 228, 232, 235, 254, 258, 259, 670, 674, 682, 686, 711, 722, 723

Philips, Friedrich (Fric), bankéř v Zalt-Bommelu, bratranec Karla Marxe. — 682, 724, 745

Philips, Jacques, advokát v Rotterdamu, bratranec Karla Marxe. — 194, 199, 670, 671, 673, 674, 682, 723

Philips, Jean, obchodník v Cáchách, bratranec Karla Marxe. — 727

Philips, Karl, obchodník v Cáchách, bratranec Karla Marxe. — 727, 730

**Philips*, Lion (zemř. 1866), holandský obchodník; strýc Karla Marxe z matčiny strany. — 194, 331, 360, 361, 432—434, 438, 439, 478, 651, 655, 659, 662, 670—673, 676, 678, 682, 686, 718, 719, 722—730, 740—742, 744, 745, 758

**Philipsová*, Antoinette (Nanetka) (asi 1837—1885), sestřenice Karla Marxe; dcera Liona Philipse. — 232, 434, 435, 438, 439, 656—659, 664 až 666, 673, 680—682, 686, 724, 727, 744, 745

Pieper, Wilhelm (nar. asi 1826), německý filolog a novinář, člen Svazu komunistů, emigrant v Londýně; v padesátých letech se sblížil s Marxem a Engelsem. — 440, 479

Pierce, Franklin (1804—1869), americký státník, člen demokratické strany; president USA (1853—1857); podporoval svou politikou zájmy otrokářů. — 222

Pitt, William, mladší (1759—1806), anglický státník, jeden z předáků toryů; ministerský předseda (1783 až 1801 a 1804—1806). — 316, 336

Pius IX. (1792—1878), římský papež (1846—1878). — 423

Plon-Plon, viz *Bonaparte*, Joseph Charles Paul, princ *Napoleon*

Ploug, Carl Parmo (1813—1894), dánský básník, novinář a politik; člen národně liberální strany; redaktor listu „Faedrelandet"; poslanec Landsthingu. — 481

Pompeius (Gnaeus Pompeius Magnus) (106—48 před n. l.), římský vojevůdce a státník. — 192

Pope, John (1822—1892), americký generál, člen republikánské strany; účastník občanské války v USA; v roce 1862 velel armádě Severu na Mississippi a později ve Virgínii. — 287, 315, 330

Potter, Edmund, anglický továrník a politik, freetrader; začátkem šedesátých let člen obchodní komory v Manchesteru, člen parlamentu. — 383

Presburg, Martin, obchodník v Nimwegen; bratr Marxovy matky. — 719

Pyat, Félix (1810—1889), francouzský publicista, dramatik a politik, maloburžoazní demokrat; účastník revoluce 1848; 1849 emigroval do Švýcarska; potom do Belgie a Anglie; odpůrce samostatného dělnického hnutí; poslanec Národního shromáždění z 1871; člen Pařížské komuny, po porážce Komuny emigroval do Anglie. — 55

Pythagoras (asi 571—497 před n. l.), starořecký matematik a filosof; snažil se vyjádřit číselně vztahy v celém kosmu a prohlásil číslo za podstatu světa. — 729

Quesnay, François (1694—1774), francouzský ekonom, zakladatel fyziokratické školy; povoláním lékař. — 292, 412—414, 417

Racowitza, Janko *von* (zemř. 1865), rumunský šlechtic, 1864 smrtelně zranil Lassalla v souboji. — 482, 484, 747

Ranickel, německý řemeslník, povoláním knihař; maloburžoazní demokrat; účastník revoluce 1848—1849 v Německu; po její porážce emigroval do Švýcarska. — 563, 615

Ranke, Leopold (1795—1886), německý historik, ideolog pruských junkerů. — 487, 488

Rapp, John, a spol., anglická bankovní firma. — 365

Rau, Karl Heinrich (1792—1870), německý buržoazní ekonom; v některých otázkách sdílel Smithovy a Ricardovy názory. — 195

Reclus, Michel Elie (1872—1904), francouzský etnograf a publicista, uto-

pický socialista; účastník revolucc 1848; po státním převratu z 2. prosince 1851 byl vypovězen z Francie, 1855 se vrátil zpět; v době Pařížské komuny ředitel Národní knihovny. — 353

Reiff, Wilhelm Joseph (nar. asi 1824), člen kolínského Dělnického spolku, člen Svazu komunistů, 1850 ze Svazu vyloučen, v kolínském procesu proti komunistům (1852) byl odsouzen k pěti letům pevnostního vězení. — 17, 18, 73, 75, 548

Reinach, Arnold (asi 1820—1870), německý maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848—1849 v Německu, později emigroval do Švýcarska. — 46

Reinhardt, Richard (1829—1898), německý básník, emigrant v Paříži, tajemník Heinricha Heina, přítel Marxovy rodiny; později se zabýval obchodem. — 297

Rémusat, Charles François Marie, hrabě *de* (1797—1875), francouzský spisovatel a státník, orleanista, za červencové monarchie člen poslanecké sněmovny, ministr vnitra (1840), za druhého císařství v opozici k režimu Napoleona III. — 557, 558

Renan, Joseph Ernest (1823—1892), francouzský idealistický filosof a historik; autor esejí o dějinách náboženství. — 438, 470

Reuss, Kling a spol., vinařská obchodní firma v Manchesteru. — 183

Revter, Max, počátkem padesátých let 19. stol. pruský policejní agent v Londýně. — 601, 604

Reuter, Paul Julius, baron *von* (1816 až 1899), zakladatel londýnské telegrafní agentury Reuter (1851). — 63, 64, 246, 354, 596, 597

Reynolds, George William MacArthur (1814—1879), anglický politik a novinář, maloburžoazní demokrat, vydavatel listu „Reynolds's Weekly Newspaper". — 45, 46, 694

**Rheinländer*, Georg Friedrich, člen Svazu psanců v Paříži, později emigrant v Londýně; člen londýnské skupiny Národního spolku. — 82, 160, 163, 164, 211, 264, 517, 591, 759

Ricardo, David (1772—1823), anglický ekonom, hlavní představitel klasické buržoazní politické ekonomie. — 292, 311, 312, 319, 320, 406, 412, 699, 700

Richelieu, Armand Jean *du Plessis*, vévoda *de* (1585—1642), kardinál, význačný francouzský státník v období absolutismu. — 302

Richter, Jakob Ferdinand (1814 až 1875), německý publicista, buržoazní liberál, vydavatel listu „Reform". — 162

Rings, L. W., člen Svazu komunistů, počátkem padesátých let 19. stol. emigrant v Londýně, Marxův a Engelsův stoupenec. — 606, 607

Ripley, Roswell Sabine (1823—1887), americký důstojník a vojenský teoretik, od 1861 generál, účastník války proti Mexiku (1846—1848), autor díla o této válce. — 212

Roberts, William Prowting (1806 až 1871), anglický jurista, právní zástupce chartistického a tradeunionistického hnutí. — 55

Rodbertus-Jagetzow, Johann Karl (1805 až 1875), pruský velkostatkář, ekonom a politik, ideolog zburžoazněl ého pruského junkerstva, hlasatel reakčních idejí pruského „státního socialismu". — 181, 675, 699, 700

Rode, německý emigrant v Liverpoolu. — 736

Roesgen, Charles, zaměstnanec firmy „Ermen a Engels" v Manchesteru. — 34, 59, 73, 136, 305, 365, 587

Ronge, Johannes (1813—1887), německý duchovní, jeden z iniciátorů a vůdců hnutí „německého katolicismu", které se snažilo přizpůsobit katolické náboženství potřebám německé buržoazie; maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848 až 1849; po její porážce emigroval do Anglie. — 42

Roodhuizen, A., pastor v Zalt-Bommelu, za něhož se později provdala Marxova sestřenice Antoinetta Philipsová. — 665, 724, 729

Roon, Albrecht Theodor Emil, hrabě *von* (1803—1879), německý státník a důstojník, od 1873 generál polní maršál, představitel pruské vojenské kamarily, ministr války (1859 až 1873) a ministr námořnictva (1861 až 1871), reorganizoval pruskou armádu. — 354

Rosecrans, William Starke (1819 až 1898), americký generál, v době občanské války v USA velel vojskům Severu ve státech Mississippi a Tennessee (1862—1863). — 403

Roselius, Christian (1803—1873), americký právník a politik, člen strany amerických whigů, profesor louisianské university, odpůrce odštěpenecké politiky jižních států. — 222

Rosenblum, Eduard, německý student, maloburžoazní demokrat, účastník bádensko-falského povstání 1849; po porážce povstání emigroval. — 533

Roscher, Wilhelm Georg Friedrich (1817—1894), německý vulgární ekonom, profesor na lipské universitě, představitel takzvané historické školy v politické ekonomii. — 354, 675, 699, 700, 711

Röser, Peter Gerhard (1814—1865), dělník v kolínské továrně na doutníky, 1848—1849 místopředseda Dělnického spolku v Kolíně nad Rýnem, člen Svazu komunistů, v kolínském procesu proti komunistům (1852) byl odsouzen k šesti letům pevnostního vězení; později lassallovec. — 547

Ruge, Arnold (1802—1880), německý radikální publicista, mladohegelovec, maloburžoazní demokrat; 1848 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo); v padesátých letech jeden z vůdců německé maloburžoazní emigrace v Londýně; po 1866 národní liberál. — 292, 532, 546, 565, 648, 746

Rugová, Franziska, dcera Arnolda Ruga. — 746

Russell, lord John (1792—1878), anglický státník, vůdce whigů, ministerský předseda (1846—1852 a 1865 až 1866), ministr zahraničních věcí (1852—1853 a 1859—1865). — 249

Russell, William Howard (1820 až 1907), anglický novinář, 1861 až 1862 válečný zpravodaj listu „Times" ve Washingtonu. — 275

Rüstow, Alexander (1824—1866), pruský důstojník a vojenský spisovatel; bratr Friedricha Wilhelma Rüstowa. — 295

Rüstow, Cäsar (1826—1866), pruský důstojník a vojenský spisovatel, bratr Friedricha Wilhelma Rüstowa. — 295

Rüstow, Friedrich Wilhelm (1821 až 1878), německý důstojník a vojen-

ský teoretik, demokrat, emigrant ve Švýcarsku; 1860 se zúčastnil Garibaldiho tažení do jižní Itálie jako náčelník generálního štábu; Lassallův přítel. — 131, 231, 295, 302, 303, 306, 307, 312, 326, 482, 706, 747

Rutenberg, Adolf (1808—1869), německý publicista, mladohegelovec; 1848 redaktor listu „National-Zeitung"; po 1866 národní liberál. — 200, 201, 487

Rütten, Josef Jakob (1805—1878), německý nakladatel, maloburžoazní radikál, vedoucí nakladatelství ve Frankfurtu nad Mohanem. — 566

Saint-Simon, Henri (1760—1825), francouzský utopický socialista. — 518

Sára, tj. *Parkerová*, Sarah, Engelsova hospodyně. — 255.

Sauernheimer, německý kartáčník; na počátku padesátých let 19. stol. emigrant ve Švýcarsku, předseda ženevského Německého dělnického spolku. — 112, 534, 759

Saul (11. stol. před n. l.), první izraelský král. — 470

Say, Jean Baptiste (1767—1832), francouzský buržoazní ekonom, představitel vulgární politické ekonomie. — 195

Sazanov, Nikolaj Ivanovič (1815 až 1862), ruský novinář, liberál, počátkem čtyřicátých let emigroval; v zahraničí spolupracoval s různými časopisy a novinami. — 363, 616

Scott, Winfield (1786—1866), americký generál, účastník anglo-americké války (1812—1815), vrchní velitel armády USA (1841—listopad 1861). — 212, 218

Scoville, Joseph Alfred (pseudonym Manhattan) (1815—1864), americký novinář, stoupenec demokratické strany, za občanské války v USA newyorský dopisovatel londýnských listů „Morning Herald" a „Evening Standard"; odpůrce politiky Lincolnovy vlády. — 272

Seddon, James Alexander (1815—1880), americký státník, stoupenec demokratické strany; za občanské války ministr války jižní Konfederace (1862—1865). — 489

Seel, německý karikaturista, ve čtyřicátých letech 19. stol. se seznámil s Engelsem. — 202

Sertorius, Quintus (asi 123—72 před n. l.), římský státník a vojevůdce plebejského původu, stoupenec Mariův v 1. občanské válce; od 83 spravoval Hispánii, nezávisle na římském Senátu; v boji s odpůrci se spojil s iberskými kmeny, od roku 76 před n. l. čelil Pompeiově přesile, až byl úkladně zavražděn. — 192

Seward, William Henry (1801—1872), americký státník, jeden z vůdců pravého křídla republikánské strany; guvernér státu New York (1839 až 1843); od 1849 senátor, ve volbách 1860 kandidoval na úřad presidenta, státní tajemník USA (1861—1869); zastánce kompromisu s jižními otrokáři. — 382

Seyd, majitel hotelu v Londýně. — 215

Shakespeare, William (1564—1616), velký anglický dramatik. — 193, 197, 442, 443, 759

Sherman, Thomas West (1813—1879), americký generál, účastník občanské války na straně Severu, od října 1861 do března 1862 velel expediční armádě do Jižní Karolíny a na Floridu. — 272, 485, 488

Schabelitz, Jakob (1827—1899), švýcar-

ský nakladatel a knihkupec, buržoazní radikál; koncem čtyřicátých a počátkem padesátých let udržoval styky s Marxem a Engelsem. — 536, 547, 562

Schaible, Karl Heinrich (1824—1899), německý lékař a spisovatel, maloburžoazní demokrat; účastník bádensko-falckého povstání 1849, později emigroval do Anglie. — 58, 192, 512, 514, 525, 529, 549—551, 569, 570

**Schapper*, Karl (asi 1812—1870), významný pracovník německého dělnického hnutí, jeden z vůdců Svazu spravedlivých; člen ústředního výboru Svazu komunistů, účastník revoluce 1848—1849; za rozkolu ve Svazu komunistů (1850) spolu s Willichem vůdce protimarxovské maloburžoazní frakce; 1856 se znovu a natrvalo sblížil s Marxem; od 1865 člen generální rady I. internacionály. — 25, 49, 71, 172, 344, 534, 535, 540—542, 555—557, 559, 604

Scherzer, Andreas (1807—1879), německý krejčí, člen pařížské obce Svazu komunistů; po rozkolu ve Svazu patřil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci, jeden z obžalovaných v procesu proti organizátorům tzv. německo-francouzského spiknutí v Paříži v únoru 1852; později emigroval do Anglie; jeden z vůdců Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně, vydavatel listu „Die Neue Zeit" a spolupracovník listu „Das Volk". — 546

Schiller, Friedrich *von* (1759—1805), velký německý básník a dramatik, spolu s Goethem hlavní představitel německé klasiky. — 48, 86, 152, 164, 165, 418, 479, 516, 545, 664, 667 až 669, 696, 733

Schily, Victor (1810—1875), německý demokrat, advokát, účastník bádensko-falckého povstání 1849, později emigroval do Francie; člen I. internacionály. — 43, 46, 47, 56, 70, 71, 77, 83, 109, 128, 167, 228, 230, 234, 264, 274, 335, 387, 534, 563, 615, 641, 645, 693, 753, 759, 760

Schimmelpfennig, Alexander (1824 až 1865), bývalý pruský důstojník, maloburžoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849; později emigrant, připojil se k maloburžoazní frakci Willichově a Schapperově; zúčastnil se občanské války v USA na straně Severu. — 28, 71

Schleiden, Mathias Jakob (1804—1881), německý botanik, s Th. Schwannem spoluzakladatel buněčné teorie, stoupenec darwinismu. — 473, 479

Schleinitz, Alexander, baron *von* (1807 až 1885), pruský státník, představitel reakčního junkerstva; ministr zahraničních věcí (červen 1848, 1849—1850, 1858—1861). — 107, 675

Schlesinger, Max (1822—1881), německý publicista, buržoazní liberál, 1848 emigroval do Londýna, kde byl korespondentem listu „Kölnische Zeitung". — 63, 64, 153

Schlosser, Friedrich Christoph (1776 až 1861), významný německý historik, profesor na universitě v Heidelbergu; jeho spisy pronikají osvícenské myšlenky revoluční buržoazie 18. stol. — 192

Schmalhausen, Wilhelm Robert (1817 až 1862), advokát v Maastrichtu, švagr

Karla Marxe, manžel jeho starší sestry Sophie. — 654, 713

Schmalhausenová, Sophie (1816—po 1883), starší sestra Karla Marxe, provdaná za Wilhelma Roberta Schmalhausena. — 719

Schmerling, Anton, rytíř *von* (1805 až 1893), rakouský státník, liberál; 1848—1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění, říšský ministr vnitra a zahraničních věcí; 1860—1865 rakouský ministerský předseda a ministr vnitra. — 230, 233

Schmerling, Philipp Charles (1791 až 1836), belgický lékař a paleontolog. — 398

Schmidt, zástupce plavební společnosti, předseda Spolku německých mužů v Londýně, člen londýnské skupiny Národního spolku. — 224, 225

Schmidt, Heinrich Julian (1818—1886), německý kritik a literární historik, umírněný liberál; od 1866 stoupenec Bismarckův. — 698

Schneider II., Karl, německý právník, maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848—1849, obhájce v kolínském procesu proti komunistům (1852); později stál stranou politického života. — 203, 535, 557, 602, 607, 608

Schölerová, Lina, učitelka, přítelkyně Marxovy rodiny. — 91

Schönbergová, hraběnka. — 605

Schramm, Conrad (asi 1822—1858), německý revolucionář, člen Svazu komunistů; účastník revoluce 1848 až 1849, vydavatel časopisu „Kieler Demokratisches Wochenblatt", od 1849 emigrant v Londýně, odpovědný vydavatel „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue"; člen Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně. Za rozkolu ve Svazu komunistů 1850 Marxův stoupenec; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 459, 561, 562

Schramm, Rudolf (1813—1882), německý publicista, maloburžoazní demokrat, 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (levé křídlo), po revoluci emigroval do Anglie; vystupoval proti Marxovi; v šedesátých letech stoupenec Bismarckův; bratr Conrada Schramma. — 279, 280, 430, 759

Schröder, německý emigrant v Londýně. — 17

Schröder, E., zástupce firmy „Ermen a Engels" v Amsterodamu. — 259

Schulze-Delitzsch, Franz Hermann (1808—1883), německý maloburžoazní ekonom a politik, stoupenec sjednocení Německa pod hegemonií Pruska, 1859 spoluzakladatel Národního spolku a 1861 pokrokové strany; propagátor družstevní svépomoci, jejíž různé formy, např. záložny („lidové banky") měly sloužit záchraně malovýrobců před zproletarizováním. — 333, 334, 388, 392, 406, 488, 760

Schurz, Karl (1829—1906), německý publicista, maloburžoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849, emigroval do Švýcarska, později do USA, účastnil se občanské války na straně Severu; předák republikánské strany. — 275

Schwabe, obchodník v Manchesteru. — 734

Schwanbeck, Eugen Alexis (1821 až 1850), německý buržoazní novinář,

1848—1849 člen redakce „Kölnische Zeitung". — 170

Schwann, Theodor (1810—1882), významný německý biolog a fyziolog, spoluzakladatel buněčné teorie. — 473

Schwarck, vrchní prokurátor královského pruského apelačního soudu. — 592, 602

**Schwarz*, Wilhelm, člen správy světové průmyslové výstavy v Londýně 1862. — 705

Schweigert, Ludwig, rakouský důstojník, člen Národního spolku, počátkem šedesátých let organizátor a vůdce zeměbrany v Německu. — 295

Schwerin, Maximilian, hrabě *von* (1804 až 1872), jeden z vůdčích představitelů pruské šlechty a byrokracie; ministr kultu, osvěty a lékařství (březen až červen 1848), poslanec frankfurtského Národního shromáždění (pravé křídlo); ministr vnitra (1859—1862); později národní liberál. — 201, 219, 681

Siebel, obchodník v Barmenu, otec Carla Siebela. — 203

**Siebel*, Carl (1836—1868), německý básník; rozšiřoval a propagoval Marxovy spisy, zvláště první díl „Kapitálu"; Engelsův vzdálený příbuzný. — 39, 42, 59, 61, 64, 65, 67—69, 73, 75, 77, 81, 82, 84, 91, 95, 109, 113, 116, 117, 121, 124, 127, 131, 134, 135, 137, 154, 168, 170, 172, 174, 176, 184, 202, 203, 251, 286, 403, 582, 585, 586, 592, 597 až 599, 618, 619, 640—642, 660 až 663, 676, 690, 696, 697, 709

Siebelová, Reinhilde, manželka Carla Siebela. — 131, 202, 619, 696

Sigel, Franz (1824—1902), bývalý bádenský důstojník, maloburžoazní demokrat, vrchní velitel, později zástupce vrchního velitele bádenské revoluční armády za bádensko-falckého povstání 1849; po jeho porážce emigrant ve Švýcarsku a Anglii; 1852 odjel do USA a účastnil se občanské války na straně Severu. — 287, 288

Sichel, A. S., vinařská firma v Manchesteru. — 183

Simon, Edouard (1824—1897), francouzský publicista, narodil se v Berlíně; bonapartistický špión. — 148, 151

Simon, Ludwig (1810—1872), advokát z Trevíru, maloburžoazní demokrat, 1848—1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění; 1849 emigroval do Švýcarska. — 137, 155, 161, 163, 212, 548, 626

Simons, Ludwig (1803—1870), německý právník; 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (pravé křídlo); později ministr spravedlnosti (1849—1860). — 177

Simson, Martin Eduard Sigismund *von* (1810—1899), pruský politik a právník; 1848—1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění, v listopadu 1848 říšský komisař v Berlíně, od prosince 1848 do května 1849 předseda frankfurtského Národního shromáždění; od 1859 člen a 1860—1861 předseda poslanecké sněmovny. — 202

Sippel, německý emigrant v Anglii. — 265

Slidell, John (1793—1871), americký politik, člen senátní komise pro zahraniční záležitosti; na podzim 1861 byl poslán jižní Konfederací s diplomatickou misí do Francie;

1862—1865 zástupce Konfederace v Paříži. — 249

Smith, Adam (1723—1790), anglický ekonom, nejvýznačnější představitel klasické buržoazní politické ekonomie. — 264, 310, 311, 319, 325, 405, 412

Sokrates (asi 469—asi 399 před n. l.), řecký idealistický filosof, zakladatel nové epochy v řecké filosofii; středem jeho zájmu byl člověk a etické problémy. — 699

Solmsová, Marie Leatitia Studolmine Wyse, princezna *de* (1833—1902), francouzská liberální spisovatelka a publicistka; neteř Ludvíka Bonaparta. — 375

Sommer, počátkem padesátých let 19. stol. pruský policejní agent v Paříži. — 605

Soulouque, Faustin (asi 1782—1887), president černošské republiky Haiti, který se 1849 prohlásil císařem jako Faustin I.; jména Soulouque používal protibonapartistický tisk jako přezdívky pro Napoleona III. — 445

Spartakus (zemř. 71 před n.l.), římský gladiátor, vůdce největšího povstání otroků ve starověkém Římu 73 až 71 před n. l. — 192

Speck, hospodářský vedoucí v redakci listu „Volk". — 63

Spence, James, anglický obchodník, dopisovatel listu „Times"; v době občanské války v USA vystupoval v tisku na obranu jižních otrokářů. — 287, 347, 419

Spilthoorn, Charles Louis (1804—1872), belgický advokát, demokrat a republikán, účastník belgické revoluce 1830, člen bruselského Demokratického sdružení, předseda Demokratického sdružení v Gentu. — 572

Spinoza, Baruch (Benedictus de) (1632 až 1677), holandský materialistický filosof, ateista. — 740

Spurzheim, Johann Christoph (1776 až 1832), německý frenolog. — 473

Stahr, Adolf Wilhelm Theodor (1805 až 1876), německý spisovatel, autor historických románů a prací z dějin umění a literatury. — 555

Stanbury, majitel londýnské tiskárny. — 606

Standau, Julius, německý učitel, účastník demokratického hnutí v Německu ve třicátých až čtyřicátých letech; jeden z organizátorů branného spolku „Svépomoc" v Bielu (Švýcarsko); po porážce revoluce 1848—1849 emigroval do USA; redaktor listu „Stimme des Volkes". — 109

Stanton, Edwin McMasters (1814 až 1869), americký právník a státník, patřil k levému křídlu republikánské strany, vrchní státní návladní (1860 až 1861), ministr války USA (leden 1862—1868), zastánce revolučních metod boje proti otrokářům. — 287, 288, 298, 299

Steffen, Wilhelm, bývalý pruský důstojník, svědek obhajoby v kolínském procesu proti komunistům (1852), 1853 emigroval do Anglie, potom do USA; v padesátých letech se sblížil s Marxem a Engelsem. — 290, 332, 568

Stechan, Gottlieb Ludwig (nar. asi 1814), německý truhlář z Hannoveru, člen Svazu komunistů, po rozkolu ve svazu 1850 patřil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci; v prosinci 1851 se připojil k Marxovým a Engelsovým stou-

pencům; od ledna 1852 vedl londýnský dělnický spolek. — 604

Stecher, G. K., ředitel reálky v Badenu, po porážce revoluce 1848—1849 emigroval; zabýval se litografií. — 591

Stein, Julius (1813—1889), učitel ve Vratislavi, publicista, buržoazní demokrat; 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (levé křídlo); v padesátých letech jeden z redaktorů „Neue Oder-Zeitung", od 1862 redaktor „Breslauer Zeitung". — 197, 532

Stein, Maximilian, baron (1811—1860), rakouský důstojník, za revoluce 1848—1849 v Uhrách náčelník štábu revoluční armády, po porážce revoluce emigroval do Turecka a přijal jméno Ferhad Paša; bojoval proti carskému Rusku v Čerkesku (1857—1858). — 423

Steinthal, majitel obchodní firmy v Manchesteru, u níž byl zaměstnán Georg Weerth 1852—1856. — 474, 734

Stieber, Wilhelm (1818—1882), pruský policejní rada, náčelník pruské politické policie (1850—1860), jeden z iniciátorů kolínského procesu proti komunistům a hlavní svědek obžaloby (1852), spolu s Wermuthem autor knihy „Komunistická spiknutí v devatenáctém století". — 30, 36, 121, 170, 175, 177, 201, 494, 507, 515, 535—537, 544, 557, 597, 598, 603—608, 626

Stierlin, německý liberální novinář, člen Demokratického svazu v Mnichově, dopisovatel listu „Neue Rheinische Zeitung". — 202

Sioffregen, Ludwig (nar. 1815), účastník revoluce 1848—1849 v Uhrách, od 1850 emigrant v Anglii. — 571, 579

Stone, Charles Pomeroy (1824—1887), americký generál, 1861 velel vojskům Severu ve Virgínii, v souvislosti s porážkou u Ball's Bluffu (říjen 1861) byl obviněn z vlastizrady a uvězněn, koncem 1862 osvobozen. — 257

Stössel, knihovník Schillerova ústavu v Manchesteru. — 667

Strohn, Wilhelm, člen Svazu komunistů, Marxův a Engelsův přítel, emigrant v Bradfordu. — 53, 279, 469, 736

Stücker, dvorní rada. — 303

Sulla, Lucius Cornelius (138—78 před n.l.), římský vojevůdce a státník, konzul (88 před n.l.), diktátor (82—79 před n.l.). — 192

Sumner, Edwin Vose (1797—1863), americký generál, účastník občanské války na straně Severu; od 1862 velel sborům v bitvě u Fredericksburgu. — 351

Sumner, John Bird (1780—1862), anglický duchovní, canterburský arcibiskup (1848—1862). — 385

Süss Openheimer, Joseph (1698—1738), německý finančník, ve třicátých letech jako tajný finanční rada württemberského vévody provedl řadu finančních machinací. — 458

**Szemere*, Bertalan (1812—1869), maďarský politik a publicista, účastník revoluce 1848—1849 v Uhrách, ministr vnitra (1848) a předseda revoluční vlády (květen—srpen 1849); po porážce revoluce emigroval. — 46, 71, 73, 75, 139, 146, 156, 158, 493, 496, 497, 499, 571, 579, 613, 614, 621, 622, 636—638, 749

Tasso, Torquato (1544—1595), italský renesanční básník, autor básně

„Osvobozený Jeruzalém". — 218
Tavernier, hrabě, dělostřelecký důstojník. — 195
Taylor, Tom (1817—1880), anglický dramatik a novinář, v padesátých letech spolupracovník a 1874—1880 redaktor satirického časopisu „Punch". — 375
Techow, Gustav Adolf (1813—1893), bývalý pruský důstojník, maloburžoazní demokrat, účastník revolučních událostí 1848 v Berlíně, náčelník generálního štábu falcké revoluční armády; po porážce bádensko-falckého povstání 1849 emigroval do Švýcarska, 1852 odjel do Anglie. — 28, 36, 71, 128, 151, 512, 519, 553, 560—564, 618, 753
Tellering, viz *Müller-Tellering*, Eduard *von*
Terentianus Maurus (druhá polovina 2. stol.), římský gramatik. — 33
Terentius Afer, Publius (asi 195—159 před n.l.), římský skladatel komedií, zpracovával latinsky řecké originály. — 165, 275, 517
Thimm, Franz, Engelsův knihkupec v Manchesteru. — 185
Thompson, Jacob (1810—1885), americký státník, člen demokratické strany, ministr vnitra (1857—1861) v Buchananově vládě. — 221
Thudichum, Friedrich Wolfgang Karl *von* (1831—1913), německý právní historik, od 1862 profesor v Tübingenu. — 431
Thukydides (asi 460 — asi 395 před n.l.), řecký dějepisec peloponéské války, zakladatel tzv. pragmatického dějepisectví. — 677
Tietz, Friedrich Wilhelm (nar. asi 1823), krejčí, člen Svazu komunistů; po rozkolu ve svazu roku 1850 se připojil k Willichově a Schappcrově maloburžoazní frakci. — 505
Toucey, Isaac (1792—1869), americký státník a právník, člen demokratické strany, vrchní státní zástupce (1848 až 1849), senátor (1852—1857), ministr námořnictví (1857—1861) v Buchananově vládě. — 221
Tralle, německý maloburžoazní demokrat, v padesátých letech 19. stol. emigrant v Londýně. — 215
Trübner, Nikolaus (1817—1884), německý knihkupec a nakladatel v Londýně. — 150, 210
Tscharner, Johann Karl (1812—1879), švýcarský právník a novinář, radikál, jeden z redaktorů listu „Bund". — 85
Türr, István (Ahmed Kjamil Bej) (1825—1908), maďarský důstojník, účastník revoluce 1848—1849 v Itálii a Německu, zúčastnil se krymské války na straně spojeneckých armád, 1860 se zúčastnil revolučního tažení Garibaldiho do jižní Itálie, 1861 generál italské armády. — 109, 131, 231, 274, 423, 693
Tussy, viz *Marxová*, Eleanor
Twesten, Karl (1820—1870), německý politik a právník, od 1861 člen pruské poslanecké sněmovny a od 1867 Severoněmeckého říšského sněmu; předák pokrokové strany, 1866 spoluzakladatel národně liberální strany. — 273

Uhland, Ludwig (1787—1862), německý romantický básník, oblíbený pro své balady, v politických diskusích rozhodně vystupoval proti reakci, 1848—1849 člen frankfurtského Národního shromáždění (levý střed). — 87—89

Uhlendorff, německý demokrat, člen kolínského Dělnického spolku. — 554

Ulloa Calà, Girolamo (1810—1891), neapolský generál, účastník národně osvobozeneckého a revolučního hnutí 1848—1849 v Itálii; po porážce revoluce emigroval do Francie; za války v Itálii 1859 velel toskánské armádě. — 103

Ulmer, Johann, německý dělník, člen Svazu komunistů, od počátku padesátých let 19. stol. emigrant v Londýně, za rozkolu ve Svazu Marxův a Engelsův stoupenec. — 606

Ure, Andrew (1778—1857), anglický chemik a vulgární ekonom, autor prací o ekonomice průmyslu. — 264

Urquhart, David (1805—1877), anglický diplomat, reakční publicista a politik, turkofil; v třicátých letech byl pověřen diplomatickými úkoly v Turecku, kritizoval zahraniční politiku Palmerstonovu a whigů v Turecku; člen parlamentu 1847—1852; tory; zakladatel a redaktor listu „The Free Press". — 22, 24, 35, 40, 54, 80, 105, 254, 261, 269, 371, 411, 422, 423, 430, 461, 463, 488, 526, 559, 560, 567, 609—612, 689, 763

Varnhagen von Ense, Karl August (1785—1858), německý spisovatel a literární kritik liberálního zaměření. — 240, 658, 694

Vauban, Sébastien le Prêtre, markýz *de* (1633—1707), francouzský maršál, vojenský inženýr, autor četných děl o opevňovacích pracích a obléhání. — 405

Vaucanson, Jacques *de* (1709—1782), francouzský mechanik, zdokonalil konstrukci mechanického tkalcovského stavu. — 368

Venedey, Jakob (1805—1871), německý radikální publicista, 1848—1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění; po revoluci 1848 až 1849 liberál. — 91, 92, 509

Vergilius, Maro Publius (70—19 před n.l.), nejslavnější básník císařského Říma. — 201, 369, 400, 673

Vico, Giovanni Battista (1668—1744), italský filosof a sociolog, snažil se dokázat objektivní zákonitosti společenského vývoje. — 268, 693, 694

Vidocq, François Eugène (1775—1857), agent francouzské tajné policie, zločinec, jeho jméno se stalo přízviskem pro obratného špióna a podvodníka. — 174, 175, 544

Viktor Emanuel II. (1820—1878), sardinský král (1849—1861), italský král (1861—1878). — 125, 131, 302, 632, 644

Viktorie (1819—1901), anglická královna (1837—1901). — 63, 240, 459, 463, 601

Vilém (1845—1913), syn dánského krále Kristiána IX.; jako Jiří I. řecký král (1863—1913). — 742

Vilém I. (1797—1888), princ *Pruský*, princ regent (1858—1861), pruský král (1861—1888) a německý císař (1871—1888). — 86, 103, 115, 121, 170, 177, 188, 191, 195, 202, 229, 235, 238, 243, 273, 289, 333, 344, 346, 437, 445, 463, 611, 657, 681, 742

Vilém I. Dobyvatel (1027—1087), anglický král (1066—1087). — 742

Vincke, Georg, baron *von* (1811—1875), pruský politik, 1848—1849 jeden z vůdců pravého křídla ve frankfurtském Národním shromáždění;

1849 člen druhé sněmovny (pravé křídlo); v padesátých a šedesátých letech byl zvolen do poslanecké sněmovny pruského zemského sněmu; umírněný liberál. — 190, 196, 202, 219, 381, 611

Virchow, Rudolf (1821—1902), německý patolog a antropolog, zakladatel buněčné patologie; odpůrce darwinismu, jeden ze zakladatelů a vůdců pokrokové strany; poslanec říšského sněmu (1880—1893). — 334, 426

Vissering, Simon (1818—1888), holandský buržoazní ekonom a statistik, představitel vulgární politické ekonomie. — 723

Vögele, August, 1859 sazeč Hollingerovy tiskárny v Londýně. — 49, 50, 52, 54—56, 501, 502, 504, 513, 523—525, 528, 549

Vogler, C. G., německý nakladatel a knihkupec v Bruselu, člen Svazu komunistů, vydal Marxovu „Bídu filosofie". — 566

Vogt, Karl (1817—1895), německý přírodovědec, vulgární materialista, maloburžoazní demokrat; 1848 až 1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo); v červnu 1849 jeden z pěti říšských regentů, 1849 emigroval do Švýcarska, v padesátých až šedesátých letech placený tajný agent Ludvíka Bonaparta, jeden z nejaktivnějších účastníků pomlouvačné kampaně proti proletářským revolucionářům, Marx mu odpověděl v pamfletu „Pan Vogt". — 20, 23—27, 29, 30, 31, 33, 35, 36, 39—42, 46—48, 52, 55—56, 58, 62, 69, 84—87, 91—93, 95, 99, 106, 115, 116, 118, 121—124, 127, 128, 130, 132, 136, 137, 142, 143, 150, 152, 154, 159—161, 163, 180, 188, 190, 274, 405, 463, 494—499, 504, 505, 511, 512, 515—519, 522—536, 538—541, 543, 544, 546, 548—553, 555, 559—561, 563, 564, 569—571, 575, 580—586, 593, 594, 618, 625—628, 639, 655, 714, 732

Voltaire, François Marie *Arouet de* (1694—1778), francouzský filosof, deista, satirik a historik, významný představitel buržoazního osvícenství 18. století; bojoval proti absolutismu a katolicismu. — 192, 389

Wagener, Hermann (1815—1889), německý publicista a politik, ideolog zburžoaznělého pruského junkerstva; redaktor listu „Neue Preussische Zeitung" (1848—1854), jeden ze zakladatelů pruské konzervativní strany, stoupenec Bismarckův. — 201, 202, 426

Waldeck, Benedikt (1802—1870), německý politik a právník, buržoazní demokrat; 1848 jeden z vůdců levého křídla a místopředseda pruského Národního shromáždění; od 1861 poslanec pruského zemského sněmu a od 1867 Severoněmeckého říšského sněmu, předák pokrokové strany. — 202

Waldersee, Friedrich Gustav, hrabě *von* (1795—1864), pruský generál a vojenský spisovatel; ministr války (1854—1858). — 125, 126

Walesrode, Ludwig Reinhold (1810 až 1889), německý publicista, buržoazní demokrat, 1860—1861 vydával almanach „Demokratische Studien". — 65, 116, 181, 645

Wallace, Lewis (1827—1905), americký generál, účastník občanské války

na straně Severu, 1862 velel divizi ve státě Tennessee. — 271

*_Watteau_, Louis (pseudonym Denonville) (nar. 1824), francouzský publicista, účastník revolučního hnutí ve Francii ve čtyřicátých až padesátých letech, později emigrant v Belgii; přítel Blanquiho. — 211, 685, 687, 688

Watts, John (1818—1887), anglický publicista, zpočátku utopický socialista, stoupenec Owenův; později buržoazní liberál a filantrop, obhájce kapitalismu; 1853 založil v Londýně People's Provident Assurance Society and Life Equitable Institution (Lidovou podpůrnou pojišťovací společnost a řádný ústav pro životní pojištění), 1857 zřídil v Manchesteru její pobočku. — 359, 361, 364

*_Weber_, pruský právník, Marxův advokát v procesu proti berlínské „National-Zeitung" (1860). — 54—56, 60—62, 65, 69, 93, 97, 106, 108, 111, 112, 134, 135, 143, 503, 513, 514, 521—541, 547, 556—568, 577, 578, 580, 588, 590, 592, 594, 617, 620, 626, 636

*_Weber_, Josef Valentin (1814—1895), hodinář z Falce, účastník revolučního hnutí v Bádensku 1848; emigrant ve Švýcarsku, později v Londýně; člen Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně. — 210, 213, 215, 442, 540, 689, 717

Weerth, Georg (1822—1856), německý proletářský básník a publicista, člen Svazu komunistů, 1848—1849 jeden z redaktorů listu „Neue Rheinische Zeitung"; Marxův a Engelsův přítel. — 371, 757

Weitling, Wilhelm (1808—1871), významný představitel německého dělnického hnutí v době jeho zrodu; povoláním krejčí, jeden z teoretiků utopického rovnostářského komunismu. — 553

Wermuth, policejní ředitel v Hannoveru; svědek obžaloby v kolínském procesu proti komunistům (1852); spolu se Stieberem autor knihy „Komunistická spiknutí v devatenáctém století". — 604

Wernerová, Minna, druhá žena Gottfrieda Kinkela. — 190

Westphalen, Ferdinand Otto Wilhelm _von_ (1799—1876), reakční pruský státník, ministr vnitra (1850—1858); nevlastní bratr Jenny Marxové. — 539, 549, 558

Weydemeyer, Joseph (1818—1866), významný pracovník německého a amerického dělnického hnutí; v polovině čtyřicátých let „pravý" socialista, 1846 pod vlivem Marxe a Engelse se přiklonil k vědeckému komunismu; 1848—1851 vůdce Svazu komunistů ve Frankfurtu nad Mohanem; účastník revoluce 1848 až 1849 v Německu; jeden z odpovědných redaktorů „Neue Rheinische Zeitung" (1849—1850); 1851 emigroval do USA, za občanské války USA plukovník v armádě Severu; položil základy pro šíření marxismu v USA; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 61, 65, 101, 109, 110, 112, 290, 506, 553, 564, 580, 581, 583, 585, 586, 596

Whitworth, Joseph (1803—1887), anglický továrník a vojenský vynálezce. — 623

Wiebelhaus a Busch, bankovní firma v Liverpoolu. — 738

Wiehe, Johann Friedrich, 1859 sazeč Hollingerovy tiskárny v Londýně. — 43, 46, 49—53, 55, 58, 500—502, 505, 513, 523—525, 549, 550, 569, 627

Wiehová, manželka Johanna Friedricha Wieha. — 50, 501

Wigand, Otto (1795—1870), německý nakladatel a knihkupec v Lipsku; vydával díla pokrokových spisovatelů. — 127

Williams, knihkupec v Londýně. — 721

Willich, August (1810—1878), bývalý pruský důstojník, pro své politické přesvědčení se vzdal vojenské služby; člen Svazu komunistů; 1849 velitel dobrovolnického sboru za bádensko-falckého povstání; 1850 za rozkolu ve Svazu komunistů spolu se Schapperem vůdce protimarxovské maloburžoazní frakce; 1853 emigroval do USA, za občanské války generál v armádě Severu. — 28, 71, 132, 190, 213, 286, 332, 534, 535, 542, 553, 555, 561—564, 586, 604, 606

Willis, Robert (1800—1875), anglický vědec, mechanik, technolog a archeolog; 1854—1867 přednášel pro dělníky. — 367

Wilson, James (1805—1860), anglický ekonom a politik, freetrader, zakladatel a redaktor časopisu „Economist"; člen parlamentu; sekretář pokladu 1853—1858, kancléř pokladu pro Indii (1859—1860); odpůrce kvantitativní teorie peněz. — 91

Winter, pruský úředník, 1861 policejní president v Berlíně. — 219, 681

Wiss, C., německý lékař a novinář, mladohegelovec, maloburžoazní demokrat, od počátku padesátých let 19. stol. emigrant v USA; Kinkelův stoupenec. — 553, 554

Wolf, Friedrich August (1759—1824), německý filolog, zabýval se studiem antické kultury, především díla Homérova. — 694

Wolfers, Franz Anton *von* (nar. 1813), německý buržoazní novinář belgického původu, 1847—1849 spolupracovník a člen redakce „Kölnische Zeitung"; později bonapartistický agent. — 170

Wolff, Bernhard (1811—1879), německý novinář, od 1848 majitel berlínské „National-Zeitung", zakladatel první telegrafní agentury v Německu (1849). — 63, 200, 201

Wolf(f), Ferdinand („rudý Wolff") (1812—1895), německý publicista, 1846—1847 člen Bruselského komunistického korespondenčního výboru; člen Svazu komunistů, 1848 až 1849 jeden z redaktorů listu „Neue Rheinische Zeitung"; po porážce revoluce 1848—1849 emigrant v Londýně; za rozkolu ve Svazu 1850 stoupenec Marxův; politické činnosti později zanechal. — 91, 362, 418, 575, 758

**Wolff*, Wilhelm (Lupus) (1809—1864), německý proletářský revolucionář, povoláním učitel, syn slezského poddaného rolníka; účastnil se studentského hnutí (Burschenschaftu), 1834—1839 vězněn v pruských kasematech; 1846—1847 člen Bruselského komunistického korespondenčního výboru, od března 1848 člen ústředního výboru Svazu komunistů, 1848—1849 jeden z redaktorů „Neue Rheinische Zeitung", poslanec frankfurtského Národního shromáždění (krajní le-

vice), důsledný bojovník proti feudálnímu útlaku rolníků, od roku 1853 učitel v Manchesteru; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 22, 25, 29, 31, 33, 38—40, 66, 77, 98, 107, 130, 136, 140, 142, 144, 148, 151, 155, 166, 197—199, 206, 211—213, 215, 218, 219, 228, 231, 259, 265, 268, 274, 281, 286, 290, 292, 295, 296, 305, 306, 318, 333, 337, 350, 363, 370, 392, 398, 400, 420, 424, 429, 435, 437, 439, 440, 443, 444, 447—453, 457, 460, 462, 467, 469, 474, 478, 512, 530, 531, 552, 629, 691, 698, 709, 733 až 735, 755, 760, 767

Wood, advokát v Manchesteru. — 460

Wrangel, Friedrich Heinrich Ernst, hrabě *von* (1784—1877), pruský generál, měl velký podíl na kontrarevolučním státním převratu v Prusku a na rozehnání pruského Národního shromáždění v listopadu 1848; vrchní velitel prusko-rakouských vojsk ve válce s Dánskem (1864). — 437

Wright, W. P., a spol., americká firma. — 21

Wyke, Charles Lennox (1815—1897), anglický diplomat, vyslanec (1860 až 1861) a mimořádný pověřenec (1862—1863) v Mexiku. — 263, 264

Wyse, sir Thomas (1791—1862), anglický politik a diplomat, liberál, kancléř pokladu (1839—1841), vyslanec v Aténách (1849—1862); ve dvacátých letech zeť Luciena Bonaparta. — 375

Youngová, paní, u které se informovala Jenny Marxová na možnost působit u divadla. — 254

Zabel, Friedrich (1802—1875), německý liberální publicista, redaktor berlínské „National-Zeitung" 1848 až 1875, spoluzakladatel Národního spolku. — 48, 69, 143, 181, 200, 201, 508, 541, 581, 634, 646

Zamacona, Manuel, mexický novinář a politik; 1861 ministr zahraničních věcí. — 263, 264

Zamojski, Władysław, hrabě, polský magnát a generál; účastník povstání 1830—1831, po jeho potlačení jeden z vůdců polské konzervativní monarchistické emigrace v Paříži; za krymské války se snažil zorganizovat polskou legii proti Rusku. — 411, 422

Zang, August (1807—1888), rakouský publicista, buržoazní liberál, zakladatel a vydavatel listu „Die Presse"; člen dolnorakouského zemského sněmu. — 233

Zedlitz-Neukirch, Konstantin, baron *von* (nar. 1813), pruský úředník, policejní president v Berlíně. — 195, 219, 657, 672, 680, 681

Zell, notář v Trevíru. — 719

Zerffi, Gustav (vlastním jménem *Hirsch*) (nar. asi 1820), maďarský novinář, účastník revoluce 1848 až 1849 v Uhrách, od 1852 emigrant v Paříži, od počátku 1853 v Londýně; počátkem padesátých let se stýkal s Marxem, později stoupenec Kinkelův; člen londýnské skupiny Národního spolku. — 210, 214, 215, 225, 229

Zernin, Eduard, německý publicista, vydavatel listu „Allgemeine Militär-Zeitung". — 44

Zimmermann, Ernst Wilhelm Eduard, starosta Špandavy, poslanec frank-

furtského Národního shromáždění (levé křídlo); po porážce revoluce 1848—1849 emigrant v Anglii. — 55, 109, 114, 160, 161, 164, 238, 643, 654

Zinn, německý tiskárenský dělník, emigrant v Londýně, sazeč v Hirschfeldově tiskárně, 1848 založil emigrantský Spolek německých mužů. — 18, 134

Žižka z Trocnova, Jan (asi 1360—1424), husitský vojevůdce a politik; novou vynikající taktikou a dokonalou organizací vytvořil ze svých vojsk nepřemožitelné útvary. — 164

POSTAVY Z MYTOLOGIE A KRÁSNÉ LITERATURY

Abrahám, starozákonní patriarcha, za něhož se přestěhovali Židé do Palestiny. — 355, 470

Achilles, řecky *Achilleus*, v řeckém bájesloví nejstatečnější z řeckých hrdinů před Trójou, zranitelný jen na patě, byl usmrcen v souboji Paridem; hrdina Homérovy „Iliady". — 748

Amfitryón, v řeckém bájesloví mikénský král; báji o něm zpracovali Plautus, Molière, H. Kleist aj.; Amfitryón se stal symbolem laskavého hostitele. — 673

Ariadna, v řeckém bájesloví dcera krétského krále Minoa; pomohla Théseovi vyváznout z labyrintu pomocí klubka nití, prchla s ním, ale Théseus ji opustil na ostrově Naxu; stala se kněžkou a manželkou boha Dionýsa (Bakcha). — 270, 271, 665

Bakchus (Dionýsos), antický bůh vína a plodivé přírodní síly. — 665

Buddha, podle legendy jméno, které přijal zakladatel buddhismu Gautama, syn staroindického knížete z rodu Šákjů. — 197, 675

Don Juan, španělský šlechtic D. J. Tenorio, žil ve 14. stol., legendární svůdce žen; pověst o něm je známa z díla Molièrova, Byronova, Puškinova a z Mozartovy opery. — 302, 484

Don Quijote, hrdina stejnojmenného Cervantesova satirického románu. — 202, 586

Dundreary, hlavní postava ze satirické Taylorovy komedie „Our American Cousin" [„Náš americký bratranec"]; typ omezeného a zahálčivého anglického lorda. — 425, 445

Egeria, podle římského bájesloví moudrá nymfa a věštkyně, která dávala tajně rady římskému císaři Numovi Pompiliovi. — 665

Ezdráš (Ezra), příslušník hebrejského kněžského rodu, 458 před n. l. se vrátil z babylonského zajetí do Palestiny, obnovil náboženský život a řády v zemi; Ezra a jeho pokračovatelé připojili k původním 5 knihám Mojžíšovým další spisy, které tvoří biblický Starý zákon. — 470

Falstaff, komická postava ze Shakespearových her „Veselé paničky windsorské" a „Král Jindřich IV.", chvástavý šprýmař a piják. — 99

Faust, hlavní postava stejnojmenné Goethovy tragédie. — 472

Godefroy z Bouillonu, hlavní postava básně Torquata Tassa „Gerusalemme liberata" [„Osvobozený Jeruzalém"]; zidealizovaný vůdce první křižácké výpravy (1096—1099). — 218

Heineke, postava ze stejnojmenné německé písně, která byla lidovou parodií na tzv. hrubiánskou literaturu 16. století. — 651

Izák, biblická postava, syn Abrahámův. — 470

Jákob, biblická postava, syn Izáka, praotec izraelského národa. — 470

Ježíš Kristus. — 225

Job, biblická postava těžce zkoušeného člověka, později bohem odměněného za pokoru a mírnost. — 176, 245

John Bull, přezdívka typického Angličana, konzervativního solidního měšťáka, užívaná také pro Anglii vůbec; velmi se rozšířila po roce 1712, kdy vyšla politická satira osvícenského spisovatele Arbuthnota „History of John Bull" [„Příběhy Johna Bulla"]. — 22, 250, 262, 263, 284, 382, 443

Jozue, postava starozákonního vojevůdce Izraelitů, který prý rozbořil zdi Jericha zvukem trub a válečným pokřikem svých bojovníků. — 470

Kirké, v řeckém bájesloví čarodějka z ostrova Aiaii; proměnila Odysseovy druhy ve vepře a Odyssea zdržela rok na ostrově; jméno Kirké se stalo symbolem pro svůdnou krásu. — 664

Kunhuta (Kunigunde), postava z Voltairova filosofického románu „Candide". — 161, 164

Lazar, postava nemocného žebráka z biblického podobenství. — 199, 438

Lazarillo, hrdina anonymního španělského vyprávění „Vida de Lazarillo de Tormes y de sus fortunas y adversidades" [„Život Lazarilla z Tormesu, jeho příhody a nehody"], které vzniklo v polovině 16. stol.; typ obratného šejdíře. — 419

leviatan, biblická mořská obluda. — 763

Michl, posměšná přezdívka neohrabaného, těžkopádného a omezeného německého šosáka. — 690

Mojžíš, mystický vůdce Židů, který je vysvobodil z tzv. egyptského zajetí. — 199, 303, 696

Odysseus, hrdina „Iliady" a „Odyssey", legendární král ostrova Ithaky, jeden z vůdců řeckého vojska v trojské válce, vynikal odvahou, chytrostí a výmluvností. — 664

Oidipus, v řeckém bájesloví syn thébského krále Laia a Iokasty; osvobodil Théby tím, že rozluštil hádanku sfingy. — 597

Okeanos, *Oceanus*, v řeckém bájesloví praotec bohů, ztělesnění mořské síly. — 477

Oluf, hrdina starodánské národní balady. — 87—89

Orestes a *Pylades*, v řeckém bájesloví jména hrdinů, která se stala symbolem věrného přátelství. — 439

Othello, hrdina stejnojmenné Shakespearovy tragédie. — 461

Piepenbrink, postava z komedie Gustava Freytaga „Die Journalisten". — 202

Samson, biblický hrdina, pověstný velkou silou a odvahou. — 202

sazečova žena, postava z Lassallovy knihy „Herr Julian Schmidt der Literarhistoriker" [„Pan Julian Schmidt, literární historik"]. — 303

Simeon, biblická postava, syn Jákobův, praotec Simeonova pokolení hebrejského národa. — 470

Squeers, postava z Dickensova románu „Život a příhody Mikuláše Nicklebyho", typ surového a chamtivého nevzdělance a pokrytce. — 48

strýček Sam (Uncle Sam), žertovné označení Spojených států amerických nebo jejich zámožných občanů podle zkratky US. — 284

Théseus, aténský hrdina v řeckém bájesloví; legendární aténský král, kterému je připisováno založení aténského státu. — 665

Wagner, postava z Goethovy tragédie „Faust"; žák Faustův, typ kabinetního učence-scholastika odtrženého od života. — 700

Wildemann, postava z románu Johanny Kinkelové „Hans Ibeles". — 190

SEZNAM LITERATURY

A. VLASTNÍ DÍLA K. MARXE A B. ENGELSE*

Marx, Karel, „Americká otázka v Anglii" (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 327—336).
— „The American question in England", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 6403 z 11. října 1861 (pozn. 245). — 230, 233
Marx, Karel, „Anglická politika" (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 32 až 37).
— „English politics", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 5868 ze 14. února 1860. — 21
Marx, Karel, „Berlínská ‚Nationalzeitung' prvotním voličům" (viz Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 213—223).
— „Die Berliner National-Zeitung an die Urwähler", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 205 z 26. ledna 1849 a v druhém vydání čís. 207 z 28. ledna 1849 (pozn. 568). — 563
Marx, Karel, „Bída filosofie. Odpověď na ‚Filosofii bídy' pana Proudhona" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 83—196).
— „Misère de la philosophie. Réponse à la philosophie de la misère de M. Proudhon", Paříž a Brusel. — 566
Marx, Karel, „Britský obchod" (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 183—187).
— „British commerce", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 6063 z 29. září 1860 (pozn. 124). — 91, 112
Marx, Karel, „Britský obchod s bavlnou" (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 337—340).
— „The British cotton trade", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 6405 ze 14. října 1861 (pozn. 245). — 230, 233
Marx, Karel, „Březnový spolek" (viz Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 331—333).
— „Der Märzverein", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 243 z 11. března 1849. — 565
Marx, Karel, *„Ceny obilí. — Evropské finance a válečné přípravy. — Východní

* Názvy článků, které doplnila redakce Marxových a Engelsových Spisů podle 2. ruského vydání, jsou označeny hvězdičkou.

otázka“ (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 169—174), vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 6046 z 10. září 1860 (pozn. 124). — 112

Marx, Karel, * „Dopis redaktorovi ‚Allgemeine Zeitung‘“ (viz Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 729—730), vyšlo v „Allgemeine Zeitung“, čís. 300 z 27. října 1859 (pozn. 503). — 505, 522, 528

Marx, Karel, „Dopis redaktorovi ‚Daily Telegraphu‘“ (viz Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 742—743).

— „To the Editor of the ‚Daily Telegraph‘“. — 43, 46, 537, 538

Marx, Karel, „Gatherings from the Press“ (viz Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, str. 690—700), vyšlo v „Das Volk“, čís. 5, 8, 10 a 11 ze 4. a 25. června, 9. a 16. července 1859 (pozn. 221). — 211

Marx, Karel, „Incident s ‚Trentem‘“ (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 413 až 415).

— „Der ‚Trent‘-Fall“, vyšlo v „Die Presse“, čís. 331 z 2. prosince 1861 (pozn. 253). — 246

Marx, Karel, „Ještě jedna podivná kapitola moderních dějin“ (viz Spisy, sv. 12, čes. vyd. 1962, str. 584—590).

— „Another strange chapter of modern history“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 5436 z 23. září 1858. — 548

Marx, Karel, „Ke kritice politické ekonomie“ (viz Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, str. 31—189).

— „Zur Kritik der politischen Oekonomie. Erstes Heft“, [první sešit], Berlín 1859 (pozn. 30). — 27, 116, 246, 418, 545, 567, 573, 614, 629, 694, 714, 715, 753, 763

Marx, Karel, „Kossuth a Ludvík Napoleon“ (viz Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, str. 545—551).

— „Kossuth and Louis Napoleon“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 5748 z 24. září 1859.

— „Particulars of Kossuth's transaction with Louis Napoleon“, vyšlo v „The Free Press“, sv. VII, čís. 10 z 28. září 1859 (pozn. 494). — 494, 499, 571, 749

Marx, Karel, „Londýnské ‚Times‘ a lord Palmerston“ (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 341—346).

— „The London Times and lord Palmerston“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 6411 z 21. října 1861. — 233, 235

Marx, Karel, „Londýnské ‚Times‘ o orleánských princích v Americe“ (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 347—351).

— „The London Times on the Orleans princes in America“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 6426 ze 7. listopadu 1861 — 233

Marx, Karel, „Lord Palmerston“ (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 371—435).

— „Lord Palmerston“, vyšlo v „The People's Paper“, čís. 77, 78, 79, 80, 81, 84, 85 a 86 z 22. a 29. října, 5., 12. a 19. listopadu, 10., 17. a 24. prosince 1853. — 24

— „Palmerston; Palmerston and Russia; A chapter of modern history; England and Russia“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 3902, 3916,

3930 a 3973 z 19. října, 4. a 21. listopadu 1853 a 11. ledna 1854. — 567, 609
— „Palmerston and Russia", 1. vydání, Londýn 1853, 2. vydání, Londýn 1854. — 567
— „Palmerston and the treaty of Unkiar Skelessy", Londýn 1854. — 567
— „Palmerston and Russia; Palmerston and the treaty of Unkiar Skelessy", Londýn 1855, vyšlo v „Tucker's Political Fly-Sheets", v „Das Neue Portfolio", seš. I a II, Berlín 1859 až 1860. — 24, 567

Marx, Karel, „Námezdní práce a kapitál" (viz Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 400—430).
— „Lohnarbeit und Kapital", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 264, 265, 266, 267 a 269 z 5., 6., 7., 8. a 11. dubna 1849 (pozn. 455). — 458

Marx, Karel, „Napětí na peněžním trhu" (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 252—253).
— „A Money stringency", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 6111 z 24. listopadu 1860. — 140

Marx, Karel, * „Nová sardinská půjčka. — Chystaná francouzská a indická půjčka" (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 148—152), vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 6035 z 28. srpna 1860. — 753

Marx, Karel, „Občanská válka ve Spojených státech" (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 363—371).
— „Der Bürgerkrieg in den Vereinigten Staaten", vyšlo v „Die Presse", čís. 306 ze 7. listopadu 1861 (pozn. 219) — 233

Marx, Karel, „Občanská válka v Severní Americe" (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 352—362).
— „Der nordamerikanische Bürgerkrieg", vyšlo v „Die Presse", čís. 293 z 25. října 1861 (pozn. 219 a 232). — 233

Marx, Karel, „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 443—508).
— „Enthüllungen über den Kommunisten-Prozess zu Köln".
— Basilej 1853 (pozn. 2). — 512, 535—537, 544, 545, 547, 555, 556, 562
— [Boston 1853] (pozn. 168). — 168, 170, 172, 237, 494, 512, 519, 521, 536, 537, 539, 544, 545, 547, 555, 556, 562, 577, 602, 603, 607
— vyšlo v „Neu-England-Zeitung", březen—duben 1853. — 562

Marx, Karel, „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 137—238).
— „Der 18te Brumaire des Louis Bonaparte", vyšlo v „Die Revolution", 1. seš., New York 1852 (pozn. 168). — 127, 154, 159, 237, 567

Marx, Karel, „Pan Vogt" (viz Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 421—728).
— „Herr Vogt", Londýn 1860 (pozn. 14). — 82, 97, 99, 106—109, 118, 121 až 123, 127, 130, 134, 136, 137, 142, 145, 146, 148, 149, 151—154, 159—163, 167, 168, 170, 172, 176, 178, 181, 185, 192, 199, 204, 230, 234, 237, 247, 274, 496, 547, 581, 584, 586, 592, 594, 597, 619, 625, 626, 628, 633, 637, 639, 640, 642, 660, 675, 681, 691, 753, 754

Marx, Karel, „Pozoruhodný kousek historie“ (viz Spisy, sv. 12, čes. vyd. 1962, str. 504—510).
— „A Curious piece of history“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 5352 z 16. června 1858. — 548
Marx, Karel, „Proces proti augsburské ‚Allgemeine Zeitung‘“ (viz Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 737—739).
— „Prosecution of the Augsburg Gazette. To the Editor of the ‚Free Press‘“, [Londýn 1860]. — 35, 42, 44, 46, 48—50, 55, 500, 513, 524, 550, 551, 569, 570
Marx, Karel, „Prohlášení redakci ‚Allgemeine Zeitung‘“ (viz Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 735—736).
— „Erklärung“, vyšlo v „Allgemeine Zeitung“, příloha k čís. 325 z 21. listopadu 1859 (pozn. 585). — 23, 26, 505, 515, 523, 570
Marx, Karel, „Prohlášení redakcím ‚Allgemeine Zeitung‘ a jiných německých novin“ z 24. listopadu 1859 (viz Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 747—748).
— „Erklärung“, vyšlo v „Allgemeine Zeitung“, příloha k čís. 336 z 1. prosince 1860 (pozn. 151). — 143, 505
Marx, Karel, „Prohlášení redakcím listů ‚Reform‘, ‚Volks-Zeitung‘ a ‚Allgemeine Zeitung‘“ ze 7. listopadu 1859 (viz Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 731—734).
— „Zum Prozesse von Karl Vogt contra die Augsburger ‚Allgemeine Zeitung‘“, vyšlo v „Die Reform“, čís. 139 z 19. listopadu 1859 (pozn. 585). — 570
Marx, Karel, „Prohlášení redakcím německých novin“ ze 6. února 1860 (viz Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 740—741).
— „Offener Brief im Sachen Vogt und Berliner ‚National-Zeitung‘“, vyšlo ve „Volks-Zeitung“, čís. 35 z 10. února 1860;
v „Kölnische Zeitung“, čís. 41 z 10. února 1860;
v „Reform“, čís. 18 z 11. února 1860;
v „Allgemeine Zeitung“, čís. 48 ze 17. února 1860 (pozn. 69). — 44, 46, 53 až 55, 143, 499, 500, 583
Marx, Karel, „Provolání londýnského Německého dělnického vzdělávacího spolku o Polsku“ (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 608—609).
— „Proklamation des Deutschen Bildungsvereins für Arbeiter in London über Polen“, [Londýn 1863] (pozn. 372). — 373, 377, 378, 764, 765
Marx, Karel, „Pruské záležitosti — Prusko, Francie a Itálie“ (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 206—210).
— „Affairs in Prussia“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 6076 z 15. října 1860 (pozn. 123). — 109, 140
Marx, Karel, „Rusko využívá Rakouska. — Varšavská schůzka“ (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 202—205).
— „Russia using Austria. The meeting at Warsaw“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 6072 z 10. října 1860. — 140
Marx, Karel, „Revelations of the Diplomatic History of the 18th Century“ [„Odhalení o dějinách diplomacie 18. století“], vyšlo v „The Free Press“, sv. III—IV, čís. 1, 2, 5, 6, 8, 13, 16, 17, 19, 26, 28, 29 a 34 z 16. a 23. srpna,

13. a 20. září, 4. října, 8. a 29. listopadu, 6. a 20. prosince 1856; 4., 19. a 25. února a 1. dubna 1857;
v „The Sheffield Free Press", z 28. června, 5. a 12. července a 2. srpna 1856 (neúplné) (pozn. 580). — 567, 609

Marx, Karel, „Rytíř šlechetného vědomí" (viz Spisy, sv. 9, čes. vyd. 1960, str. 505—534).
— „Der Ritter vom edelmüthigen Bewusstsein", New York 1854. — 512, 519, 552, 559, 561, 562, 568, 574, 575, 580

Marx, Karel, „Řeč o svobodě obchodu pronesená 9. ledna 1848 na veřejné schůzi bruselského Demokratického sdružení" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 409—422).
— „Discours sur la question du libre échange, prononcé à l'Association Démocratique de Bruxelles, dans la séance publique du 9 Janvier 1848", Brusel 1848. — 566

Marx, Karel, „Teorie o nadhodnotě (IV. díl ‚Kapitálu')". — 418

Marx, Karel, * „Výzva k pomoci odsouzeným v Kolíně nad Rýnem". — „Výzva k podpoře představitelů proletariátu odsouzených v Kolíně nad Rýnem a jejich rodin" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 603—607), vyšlo v „California Staats-Zeitung" a „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung", v lednu 1853 (pozn. 545). — 547

Marx, Karel, „Zajímavosti ze Sicílie. — Garibaldiho spor s La Farinou. — Garibaldiho dopis" (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 114—117).
— „Interesting from Sicily. — Garibaldi's quarrel with La Farina. — A letter from Garibaldi", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 6018 z 8. srpna 1860 (pozn. 113, 114 a 115). — 101

Marx, Karel, „Zrádce v Čerkesku" (viz Spisy, sv. 12, čes. vyd. 1962, str. 197—198).
— „A Trator in Circassia", vyšlo v „The Free Press", sv. IV, čís. 34. z 1. dubna 1857 (pozn. 666). — 548, 693

Engels, Bedřich, „Britské obranné stavby" (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 118—122).
— „British defenses", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 6020 z 10. srpna 1860 (pozn. 103). — 91, 102, 105

Engels, Bedřich, „Debaty k zákonu o plakátech" (viz Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 441—450).
— „Die Debatte über das Plakatgesetz", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 279, druhé vydání, z 22. dubna 1849 a čís. 283 z 27. dubna 1849 (pozn. 568). — 563

Engels, Bedřich, „Dějiny rýhované pušky" (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 221—251).
— „The History of the rifle", vyšlo v „The Volunteer Journal, for Lancashire and Cheshire", čís. 9, 11, 14, 15, 17, 18, 19, 20 z 3. a 17. listopadu, 8., 15. a 29. prosince 1860, 5., 12. a 19. ledna 1861 (pozn. 121). — 107

Engels, Bedřich, „Dělostřelectvo“ (viz Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 224—249).
— „Artillery“, vyšlo v „The New American Cyclopaedia“, sv. II, 1858. — 127.
Engels, Bedřich, „Essays addressed to volunteers“ [„Články pro dobrovolníky“], Londýn a Manchester 1861 (pozn. 186). — 188, 190
Engels, Bedřich, „Francouzské ozbrojené síly“ (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 267—270).
— „French armaments“, vyšlo v „The Volunteer Journal, for Lancashire and Cheshire“, čís. 22 z 2. února 1861 (pozn. 154). — 149, 188
Engels, Bedřich, „Garibaldi na Sicílii“ (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 84 až 88).
— „Garibaldi in Sicily“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 5979 z 22. června 1860. — 82
Engels, Bedřich, „Garibaldi v Kalábrii“ (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 180—182).
— „Garibaldi in Calabria“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 6058 z 24. září 1860 (pozn. 123). — 109
Engels, Bedřich, „Garibaldiho postup“ (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 175—179).
— „Garibaldi's Progress“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 6056 z 21. září 1860 (pozn. 123). — 109, 112
Engels, Bedřich, „Garibaldiho tažení“ (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 144 až 147).
— „Garibaldi's movements“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 6031 z 23. srpna 1860 (pozn. 103). — 91, 107, 108
Engels, Bedřich, „Hnutí v Německu“ (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 263 až 266).
— „German movements“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 6178 z 12. února 1861 (pozn. 179). — 179
Engels, Bedřich, „Mohl by Londýn padnout do rukou Francouzům?“ (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 128—133).
— „Could the French sack London?“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 6021 z 11. srpna 1860 (pozn. 118). — 105
Engels, Bedřich, „Nástin kritiky politické ekonomie“ (viz Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956, str. 525—550).
— „Umrisse zu einer Kritik der Nationaloekonomie“, vyšlo v „Deutsch-Französische Jahrbücher“, Paříž 1844. — 320
Engels, Bedřich, „Nedávný proces v Kolíně“ (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 435—441).
— „The Late trial at Cologne“, vyšlo v „New-York Daily Tribune“, čís. 3645 z 22. prosince 1852 (pozn. 508). — 512
Engels, Bedřich, „Německá kampaň za říšskou ústavu“ (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 133—225).
— „Die deutsche Reichsverfassungscampagne“, vyšlo v „Neue Rheinische

Zeitung. Politisch-ökonomische Revue", čís. 1, 2 a 3, Hamburk 1850. — 648

Engels, Bedřich, „Pád a Rýn" (viz Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, str. 257—302).
— „Po und Rhein", Berlín 1859 (pozn. 8). — 18, 26, 27, 39, 122, 167, 195, 377, 511, 568, 574, 623, 638

Engels, Bedřich, „Postavení dělnické třídy v Anglii. Podle vlastních poznatků a autentických pramenů" (viz Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957, str. 233—508).
— „Die Lage der arbeitenden Klasse in England. Nach eigner Anschauung und authentischen Quellen", Lipsko 1845. — 19, 385, 389, 420

Engels, Bedřich, „Pronikání Ruska do Střední Asie" (viz Spisy, sv. 12, čes. vyd. 1962, str. 623—629).
— „Progress of Russia in the East" („Russian state papers respecting her recent advance to our indian Frontiers"), vyšlo v „The Free Press", sv. VI, čís. 23 z 24. listopadu 1858. — 609

Engels, Bedřich, „Přehlídka anglických dobrovolnických střelců" (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 161—168).
— „Eine Musterung englischer freiwilliger Jäger", vyšlo v „Allgemeine Militär-Zeitung", čís. 36 z 8. září 1860. — 118, 623, 624, 632
— „A Review of english volunteer riflemen", vyšlo v „The Volunteer Journal, for Lancashire and Cheshire", čís. 2 ze 14. září 1860 (pozn. 129). — 118, 129, 131, 623, 632
— „A German account of the volunteers", vyšlo v „The Times", čís. 23733 z 24. září 1860 (pozn. 139). — 131

Engels, Bedřich, „Rakousko. — Postup revoluce" (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 259—262).
— „Austria. — Progress of the revolution", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 6152 z 12. ledna 1861. — 156, 166

Engels, Bedřich, „Rakouský nemocný" (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 153—156).
— „The Sick man of Austria", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 6039 z 1. září 1860. — 618

Engels, Bedřich, „Revoluce a kontrarevoluce v Německu" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 27—134).
— „Germany. Revolution and counter-revolution", vyšlo v „New-York Daily Tribune", 25. a 28. října, 6., 7., 12. a 28. listopadu 1851, 27. února, 5., 15., 18. a 19. března, 9., 17. a 24. dubna, 27. července, 19. srpna, 18. září, 2. a 23. října 1852. — 555

Engels, Bedřich, „Savojsko a Nizza" (viz Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, str. 604—607).
— „Savoy and Nice", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 5874 z 21. února 1860. — 25, 29

Engels, Bedřich, „Savojsko, Nizza a Rýn" (viz Spisy, sv. 13., čes. vyd. 1963, str. 615—655).
— „Savoyen, Nizza und der Rhein", Berlín 1860 (pozn. 56 a 506). — 26,

36, 39, 45, 52, 59, 62, 65, 70, 73, 75, 81, 82, 96, 109, 122, 167, 509, 511, 574, 601, 624

Engels, Bedřich, „Válečné loďstvo" (viz Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 406—419).
— „Navy", vyšlo v „The New American Cyclopaedia", sv. XII, 1861. — 120, 123, 134, 140

Engels, Bedřich, „Britská dobrovolnická vojska" (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 95—97).
— „The British volunteer force", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 5994 z 11. července 1860. — 97

Engels, Bedřich, „Válka s Maury" (viz Spisy, sv. 13, čes. vyd. 1963, str. 598—603).
— „The Moorish War", vyšlo v „New-York Daily Tribune", čís. 5863 z 8. února 1860 (pozn. 17). — 21

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Americká občanská válka" (viz Spisy, sv. 15, čes. vyd. 1964, str. 512—521).
— „Der Amerikanische Bürgerkrieg", vyšlo v „Die Presse", čís. 84 a 85 z 26. a 27. března 1862 (pozn. 274). — 265, 267

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Manifest Komunistické strany" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 423—462).
— „Manifest der Kommunistischen Partei", Londýn 1848. — 369, 426, 458

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Německá ideologie. Kritika nejnovější německé filosofie v jejích představitelích Feuerbachovi, B. Bauerovi a Stirnerovi a kritika německého socialismu v jeho různých prorocích" (viz Spisy, sv. 3, čes. vyd. 1958, str. 23—551).
— „Die deutsche Ideologie. Kritik der neuesten deutschen Philosophie in ihren Repräsentanten, Feuerbach, B. Bauer und Stirner, und des deutschen Sozialismus in seinen verschiedenen Propheten". — 566

Marx, Karel a Bedřich Engels,* „Oběžník proti Kriegovi" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 19—35), vyšlo jako litografovaná brožura v květnu 1846 (pozn. 574). — 566

Marx, Karel a Bedřich Engels,* „Prohlášení o vystoupení z londýnského Německého dělnického vzdělávacího spolku" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 444). — 558

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Prohlášení proti A. Rugovi" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 495—496).
— „Erklärung" [gegen Arnold Ruge], vyšlo v Marx-Engels, Werke, svazek 7, str. 464—465. — 506

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Prohlášení zaslané redakcím anglických novin" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 416—417), vyšlo v „The Spectator", čís. 1270 z 28. října 1852;
v „The People's Paper", čís. 26 z 30. října 1852;
v „The Morning Advertiser" z 30. října 1852;
v „The Leader", čís. 136 z 30. října 1852;

v „The Examiner", čís. 2335 z 30. října 1852. — 546
Marx, Karel a Bedřich Engels, „Provolání ústředního výboru ke Svazu komunistů. Březen 1850" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 273—283).
— „Ansprache der Zentralbehörde an den Bund vom März 1850", vyšlo v „Dresdner Journal und Anzeiger", čís. 177 z 28. června 1851; v „Kölnische Zeitung", čís. 156 z 1. července 1851. — 38
Marx, Karel a Bedřich Engels, „Soudní proces proti ‚Neue Rheinische Zeitung'". — „Proces proti porýnskému krajskému výboru demokratů" (viz Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 236—271).
— „Zwei politische Prozesse. Verhandelt vor den Februar-Assisen in Köln", Kolín nad Rýnem 1849 (pozn. 563). — 560, 564
Marx, Karel a Bedřich Engels, „Svatá rodina aneb kritika kritické kritiky. Proti Bruno Bauerovi a spol." (viz Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957, str. 15—232).
— „Die heilige Familie, oder Kritik der kritischen Kritik. Gegen Bruno Bauer und Consorten", Frankfurt nad Mohanem 1845. — 566
Marx, Karel a Bedřich Engels, „Trůnní řeč" (viz Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 314—319).
— „Die Thronrede", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 234 a 235 z 1. a 2. března 1849 (pozn. 568) — 563
Marx, Karel a Bedřich Engels, „Třetí mezinárodní přehled. Od května do října" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 451—494).
— „Revue. Mai bis Oktober", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue", čís. 5—6, 1850 (pozn. 682). — 716
Marx, Karel a Bedřich Engels, „Velikáni emigrace" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 267—372).
— „Die grossen Männer des Exils" (pozn. 288). — 32

B. PRÁCE JINÝCH AUTORŮ

Pokud to bylo možno zjistit, jsou v tomto seznamu uvedena ta vydání, jichž Marx a Engels pravděpodobně používali. V některých případech, zejména u všeobecných odkazů na prameny a literaturu, se neuvádí žádné určité vydání. Zákony a dokumenty jsou do seznamu zařazeny jen v tom případě, jsou-li citovány. Některé prameny se nepodařilo zjistit.

I. Spisy, časopisecké články a dokumenty

[*Abel, Karl*], „Antwort an Marx" [„Odpověď Marxovi"], „The Daily Telegraph" z 13. února 1860. — 57, 82, 538, 559, 560
— (anonymně) „The Journalistic auxiliaries of Austria" [„Novinářští pomahači Rakouska"], „The Daily Telegraph "ze 6. února 1860 (pozn. 53 a 510). — 42, 44—46, 82, 503, 517, 519, 533, 537, 538, 549, 552, 559, 602

About, Edmond, „La Prusse en 1860" [„Prusko v roce 1860"], Paříž 1860 (pozn. 99). — 86, 87, 164, 616

Abt, „Carl Vogt und Carl Marx oder die Bürstenheimer" [„Karl Vogt a Karl Marx aneb Bürstenheimští"], „Stimmen der Zeit. Wochenschrift für Politik und Literatur", příloha k čís. 39, 1861. — 230, 234

„*Accounts relating to trade and navigation for the year ended December 31, 1861*" [„Výroční výkazy o obchodu a námořní dopravě k 31. prosinci 1861"], „The Economist", příloha k čís. 966, sv. XX z 1. března 1862 (pozn. 267). — 258, 262

Altenhófer, August Joseph „Zur Entgegnung" [„Ohražení"], „Allgemeine Zeitung", příloha k čís. 28 z 28. ledna 1860 (pozn. 35). — 31

Appianos z Alexandrie, „De Civilibus Romanorum bellis historiarum libri quinque" [„Pět knih o dějinách římských občanských válek"], Lyon 1560 (srov. pozn. 194). — 192

Bacounine, Michail, „Le comité central de Varsovie et le comité militaire russe. Réponse au général Mierosławski" [„Varšavský ústřední výbor a ruský vojenský výbor. Odpověď generálu Mierosławskému"], Londýn 1862 (pozn. 370). — 374

Bakunin, Michail Alexandrovič, „Erklärung" [„Prohlášení"], „Ostdeutsches Athenaeum. Beiblatt der Neuen Oder-Zeitung für Kunst, Wissenschaft und Literatur", čís. 151, 1848, a „Neue Rheinische Zeitung", příloha k čís. 46 ze 16. července 1848. — 554

[*Bamberger, Ludwig*], „Juchhe nach Italia" [„Hopsa hejsa do Itálie!"], Bern a Ženeva 1859 (pozn. 148). — 25, 137

Bamberger, Ludwig, „Des Michael Pro Schriftenwechsel mit Thomas Contra, aus dem Jahre 1859" [„Korespondence Michaela Pro s Tomášem Proti, z roku 1859"], v almanachu „Demokratische Studien", Hamburk 1860 (pozn. 148). — 116, 137, 626

Bastian, Adolf, „Der Mensch in der Geschichte. Zur Begründung einer psychologischen Weltanschauung" [„Člověk v dějinách. Odůvodnění psychologického světového názoru"], sv. 1—3, Lipsko 1860. — 161, 644

Bauer, Bruno, „Deutschland und das Russenthum" [„Německo a Rusové"], Charlottenburg 1854 (pozn. 312). — 307

— „Die jetzige Stellung Russlands" [„Nynější postavení Ruska"], Charlottenburg 1854. — 307

— „Russland und England" [„Rusko a Anglie"], Charlottenburg 1854 (pozn. 312). — 307

— „Russland und das Germanenthum" [„Rusko a Germánstvo"], Charlottenburg 1853. — 307

— „Russland und das Germanenthum. Zweite Abteilung. Die deutsche und die orientalische Frage" [„Rusko a Germánstvo. Druhý oddíl. Německá a orientální otázka"], Charlottenburg 1853. — 307

Becker, Hermann, Dr. jur., „Meine Candidatur zum Abgeordnetenhause. (Wahl-

kampf am 6. Dezbr. 1861)" [„Moje kandidatura do poslanecké sněmovny. (Volební boj ze 6. prosince 1861)"], Dortmund 1862 (pozn. 669). — 697

Becker, Johann Philipp, „Wie und Wann? Ein ernstes Wort über die Fragen und Aufgaben der Zeit" [„Jak a kdy? Vážné slovo o otázkách a úkolech doby"], Ženeva, Londýn, Manchester 1862 (pozn. 665). — 691

Beckmann, Johann, „Beyträge zur Geschichte der Erfindungen" [„Příspěvky k dějinám vynálezů"], sv. 1—5, Göttingen 1782—1805 (pozn. 353). — 367

Bedřich Karel, princ Pruský, „Eine militärische Denkschrift. Von P.F.C. (d. i. Prinz Friedrich Karl)" [„Vojenský pamětní spis. Od P.F.C. (tj. prince Bedřicha Karla)"], Frankfurt nad Mohanem 1860. — 125

Bennigsen, Rudolf, řeč na prvním sjezdu Národního spolku v Koburgu 3. září 1860, „Allgemeine Zeitung", čís. 251 ze 7. září 1860. — 630

Beta, Heinrich, „Ein Nichtamnestierter" [„Neamnestovaný"], „Die Gartenlaube", čís. 2 a 3, 1862 (pozn. 172). — 269

— *B.*, „Ferdinand Freiligrath", „Die Gartenlaube", čís. 43, 1859 (pozn. 517). — 175, 516

— *B. H.*, „‚Herr Vogt' von Karl Marx" [„‚Pan Vogt' od Karla Marxe"], „Magazin für die Literatur des Auslandes", čís. 2 z 9. ledna 1861. — 174—176

Bible (pozn. 204 a 210). — 200, 303, 551, 740

Biscamp, Elard, „Erklärung vom 9. Februar 1860" [„Prohlášení z 9. února 1860"] „Allgemeine Zeitung", příloha k čís. 46 z 15. února 1860 (pozn. 510). — 512, 531

— (anonymně) „Der Reichsregent" [„Říšský regent"], „Das Volk", čís. 2 zc 14. května 1859 (pozn. 105 a 528). — 92, 526, 528

— (anonymně) „Die politische Emigration und die Tuilerien" [„Politická emigrace a Tuilerie"], „Allgemeine Zeitung", příloha ze 7. listopadu 1860. — 637

Blind, Karl, (anonymně) „Bericht über das Schillerfest in London" [„Zpráva o Schillerových oslavách v Londýně"], „Morning Advertiser" z 11. listopadu 1859 (pozn. 516). — 516

— „Deutschland und Polen" [„Německo a Polsko"], „Der Beobachter", 1863, a „Der Pionier", čís. 15 z 8. dubna 1863 (pozn. 367). — 373

Blind, Karl, „Erklärung" [„Prohlášení"], „Allgemeine Zeitung", čís. 313 z 9. listopadu 1859 (pozn. 501). — 58, 500, 504, 522—525, 549, 569

— „Erklärungen" [„Prohlášení"], „Allgemeine Zeitung", příloha k čís. 345 z 11. prosince 1859 (pozn. 501). — 500, 504, 516, 523, 524, 549, 569

— „Gegen Karl Vogt" [„Proti Karlu Vogtovi"], „Allgemeine Zeitung", příloha k čís. 44 ze 13. února 1860 (pozn. 509). — 512, 520, 524, 529, 549, 550

— (anonymně) „The Grand Duke Constantine to be King of Hungary" [„Velkokníže Konstantin jako budoucí uherský král"], „The Free Press", sv. VII, čís. 5 z 27. května 1859. — 504, 521, 527

— (anonymně) „Zur Warnung" [„Výstraha"], leták (pozn. 4 a 49). — 49, 111, 165, 166, 500, 501, 504, 512, 516, 521—529, 551, 618, 627

— (anonymně) „Zur Warnung" [„Výstraha"], „Allgemeine Zeitung", pří-

loha k čís. 173 z 22. června 1859, a „Das Volk", čís. 7 z 18. června 1859 (pozn. 4 a 49). — 516, 527, 528

Bodinus, Joan, „De republica libri sex" [„Šest knih o státu"]. První vydání vyšlo roku 1854. — 405

Boethius, *Anicius Manlius Severinus*, „De institutione arithmetica" [„O aritmetice"]. — 728

Boisguillebert, *Pierre Le Pesant*, „Le détail de la France" [„Maloobchod ve Francii"], ve sborníku: „Économistes-financiers du XVIIIe siècle. Précédés de notices historiques sur chaque auteur, et accompagnés de commentaires et de notes explicatives, par Eugène Daire" [„Finanční ekonomové 18. století. Historickými údaji o každém autorovi, komentáři a vysvětlivkami opatřil Eugène Daire"], Paříž 1843. — 405

[*Borkheim, Sigismund Ludwig*], recenze Engelsovy knihy „Savojsko, Nizza a Rýn", „Hermann" ze 7. dubna 1860. — 61

— (anonymně) „Napoleon III. und Preussen. Antwort eines deutschen Flüchtlings auf ‚Preussen in 1860' von Edmond About" [„Napoleon III. a Prusko. Odpověď německého emigranta na ‚Prusko v roce 1860' Edmonda Abouta"], Londýn 1860 (pozn. 132). — 121

Brass, *August*, článek proti Vogtovi, „Neue Schweizer Zeitung" z 12. listopadu 1859. — 570

— „Was Noth ist. Eine politische Studie" [„Co je třeba. Politická studie"], Ženeva 1860 (pozn. 142). — 133

Bright, *John*, „Mr. Bright, M. P., on the American Question" [„Pan Bright, člen parlamentu, o americké otázce"], „The Times", čís. 24517 z 27. března 1863 (srov. pozn. 389). — 389

Büchner, *Louis*, „Kraft und Stoff. Empirisch-naturphilosophische Studien" [„Síla a látka. Empirické přírodně filosofické studie"], Frankfurt nad Mohanem 1855 (pozn. 112). — 99

Bürgers, *Heinrich*, „Hr. v. Ladenberg und die Volksschullehrer" [„Pan z Ladenbergu a učitelé na národních školách"], „Neue Rheinische Zeitung", čís. 182 ze 30. prosince 1848. — 629

[*Bürgers, Heinrich*], řeč na prvním sjezdu Národního spolku v Koburgu 5. září 1860, „National-Zeitung", čís. 420 ze 7. září 1860, a „Allgemeine Zeitung", čís. 256 z 12. září 1860 (pozn. 626). — 629

Carpenter, *William B.*, „Principles of general and comparative physiology" [„Zásady všeobecné a srovnávací fyziologie"], Londýn 1839. — 473

„*Die Centralbehörde an den Bund*" [„Provolání kolínského ústředního výboru ke Svazu komunistů"], „Dresdner Journal und Anzeiger", čís. 171 z 22. června 1851, a „Kölnische Zeitung", čís. 150 z 24. června 1851 (pozn. 51). — 38

Cicero, *Marcus Tullius*, „Pro Ligario" [„Za Ligaria"]. Řeč pronesená v Římě 46 n. l. — 194

Clausewitz, *Carl von*, „Vom Kriege" [„O válce"], „Hinterlassene Werke des

Generals Carl von Clausewitz über Krieg und Kriegführung" [„Literární pozůstalost generála Carla von Clausewitze o válce a válečnictví"], svazek 1—3, Berlín 1832—1834 (pozn. 281). — 271

Cobbett, William, „Bourbon war and the London newspaper press" [„Bourbonská válka a londýnský tisk"], „Cobbett's Weekly Register", sv. 45, čís. 6 z 8. února 1823 (pozn. 410). — 419

[*Collet, Charles Dobson*], „Bakunin", „The Free Press", sv. X, čís. 3 z 5. března 1862 (pozn. 264). — 254

— (anonymně) „Groundlessness of any Claim of Russia to Holstein-Gottorp" [„Neoprávněnost jakéhokoli nároku Ruska na Holštýn-Gottorp"], „The Free Press", sv. XII, čís. 5 ze 4. května 1864 (pozn. 474). — 478

„*Correspondence relative to the affairs of Mexico*" [„Sbírka dokumentů o mexických událostech"], tři části, Londýn 1862 (pozn. 271). — 263

Darwin, Charles, „On the origin of species by means of natural selection, or the preservation of favoured races in the struggle for life" [„O vzniku druhů přírodním výběrem, neboli uchování prospěšných plemen v boji o život"], Londýn 1859. — 161, 292, 644

De la Hodde, Lucien, „La naissance de la République en février 1848" [„Zrození Republiky v únoru 1848"], Paříž 1850 (pozn. 32). — 29

„*Demokratische Studien.* Unter Mitwirkung von L. Bamberger, Karl Grün, Moritz Hartmann, Friedrich Kapp, F. Lassalle, Michelet, H. B. Oppenheim, Ludwig Simon aus Trier, Adolf Stahr, Carl Vogt u. A., herausgegeben von Ludwig Walesrode" [„Demokratické studie. Za spolupráce... vydal Ludwig Walesrode"], Hamburk 1860 (pozn. 79, 108, 148 a 311). — 65, 96, 124, 137, 626

„*Demokratische Studien, 1861.* Unter Mitwirkung von L. Bamberger, Moritz Hartmann, Friedrich Kapp, F. Lassalle. H. B. Oppenheim, Arnold Ruge, W. Rüstow, Ludwig Simon aus Trier u. A., herausgegeben von Ludwig Walesrode" [„Demokratické studie. 1861. Za spolupráce... vydal Ludwig Walesrode"], Hamburk 1861. — 307

Dickens, Charles, „Mikuláš Nickleby". — 48

Disraeli, Benjamin, řeč v Dolní sněmovně dne 18. dubna 1846, „The Times", čís. 24850 z 19. dubna 1864. — 443

Doenniges, Wilhelm, „Jahrbücher des Deutschen Reichs unter der Herrschaft König und Kaiser Ottos I. von 951 bis 973" [„Anály německé říše za panování krále a císaře Otty I. od roku 951 do roku 973"], „Jahrbücher des Deutschen Reichs unter dem Sächsischen Hause", oddíl třetí, Berlín 1839 (pozn. 487 a 488). — 487

Dozy, Reinhart, „De Israëlieten te Mekka" [„Israelité v Mekce"], Harlem 1864 (pozn. 470). — 740

„*Économistes-financiers du XVIIIe siècle.* Précédés de Notices historiques sur chaque auteur, et accompagnés de commentaires et de notes explicatives, par

M. Eugène Daire" [„Finanční ekonomové 18. století. Historickými údaji o každém autorovi, komentáři a vysvětlivkami opatřil Eugène Daire"], Paříž 1843 (pozn. 193). — 192

Eichhoff, Karl Wilhelm, „Berliner Polizei-Silhouetten" [„Berlínské policejní siluety"], Berlín 1860. Čtyři série této knihy vyšly v Berlíně a v Londýně v letech 1860—1861 (pozn. 126 a 634). — 115, 116, 119, 630

— (anonymně) „Stieber", „Hermann", čís. 36, 37, 38, 39, 41, 42 a 43 z 10., 17. a 24. září a z 1., 8., 15., 22. a 29. října 1859 (pozn. 34). — 30, 544

[*Elsner, Karl Friedrich Moritz*], „Kassematten-Wolff" [„Vlk kasemat"], „Breslauer Zeitung" (Morgen-Ausgabe) z 24. května 1864 a „Rheinische Zeitung", čís. 145 z 26. května 1864 (pozn. 452). — 457, 459, 767

Engel, Ernst, „Die Volkszählungen, ihre Stellung zur Wissenschaft und ihre Aufgabe in der Geschichte. Ein Vortrag, gehalten in der Singakademie zu Berlin, den 15. Febrauar 1862" [„Sčítání lidu, jejich místo ve vědě a jejich úloha v dějinách. Přednáška pronesená v Pěvecké akademii v Berlíně dne 15. února 1862"], „Zeitschrift des königl. preussischen statistischen Bureaus", čís. 2 z února 1862 (pozn. 402). — 406

[*Ewerbeck, H.*], „Bakunin", „Neue Rheinische Zeitung", čís. 36 ze 6. července 1848 (pozn. 558). — 555

Faucher, J., řeč v poslanecké sněmovně dne 1. prosince 1863, „Allgemeine Zeitung", čís. 338 ze 4. prosince 1863. — 437

Ferrand, W., řeč v Dolní sněmovně dne 16. června 1864, „The Morning Post", čís. 28238 ze 17. června 1864. — 742

Fichte, Johann Gottlieb, „Politische Fragmente aus den Jahren 1807 a 1813" [„Politické fragmenty z let 1807 a 1813"], „Johann Gottlieb Fichte's Sämmtliche Werke" [„Sebrané spisy Johanna Gottlieba Fichta"], svazek 7, Berlín 1846 (pozn. 601). — 592

Fischart, Johann, „Geschichtklitterung und Aller Praktik Grossmutter" [„Vypsání dějin a Babička všech pranostik"], v díle J. Scheibla, „Das Kloster. Weltlich und geistlich" [„Klášter. Světsky a duchovně"], sv. 8, Stuttgart 1847 (pozn. 157). — 151

Fischel, Eduard, „Brennuszug und Moskowitertum" [„Brennovo tažení a Moskovité"]. — 610

— (anonymně) „Die Despoten als Revolutionäre. An das deutsche Volk" [„Despotové jako revolucionáři. Německému národu"], Berlín 1859 (pozn. 20). — 22, 610

— „The Duke of Coburg's Pamphlet" [„Pamflet vévody Koburského"], Londýn 1859 (pozn. 20). — 610

— (anonymně) „The Revolutionists become russian" [„Revolucionáři se porušťují"], „The Free Press", sv. VIII, čís. 1 ze 4. ledna 1860. — 22

Freiligrath, Ferdinand, „An Joseph Weydemeyer" [„Josephu Weydemeyerovi"], dvě básnické epištoly. Epištola I (pozn. 504). — 506

— „Erklärung" [„Prohlášení"], „Allgemeine Zeitung", příloha k čís. 319 z 15. listopadu 1859 (pozn. 518). — 516
— „Erklärungen" [„Prohlášení"], „Allgemeine Zeitung", příloha k čís. 345 z 11. prosince 1859 (pozn. 518). — 48, 516
—„Trotz alledem!" [„Všem navzdory!"] (pozn. 551). — 551, 711
— „Zur Schillerfeier. 10. November 1859. Festlied der Deutschen in London" [„K Schillerovým oslavám. 10. listopadu 1859. Hymnus Němců v Londýně"] (pozn. 158). — 152, 164
Freytag, Gustav, „Die Journalisten" [„Novináři"]. — 202, 585
Fröbel, Julius „Julius Fröbel gegen Karl Vogt" [„Julius Fröbel proti Karlu Vogtovi"], „Allgemeine Zeitung", čís. 24 z 24. ledna 1860 (pozn. 39). — 33

Glennie, J. S. Stuart, „To the Editor of the Times" [„Redaktorovi Timesů"], „The Times", čís. 24275 z 18. června 1862 (pozn. 302). — 292
Goethe, Johann Wolfgang von, „Faust" (pozn. 675). — 351, 700
— „Totalität" [„Totalita"]. — 438
— „Westöstlicher Diwan. Buch Suleika" [„Západovýchodní díván. Kniha Suleika"] (pozn. 692). — 729
[*Goldmann*], „Europa's Cabinette und Allianzen. Vom Verfasser der Pentarchie" [„Evropské kabinety a aliance. Od autora ‚Pentarchie' "], Lipsko 1862. — 307
— (anonymně) „Die europäische Pentarchie" [„Evropská pentarchie"], Lipsko 1839. — 307
[*Griesheim, K. G.*], „Gegen Demokraten helfen nur Soldaten" [„Proti demokratům pomohou jen vojáci"], Berlín, konec listopadu 1848 (pozn. 252). — 238
bratři Grimmové, „Pidivousek". — 487
— „Statečný krejčík". — 213
Grove, William Robert, „The correlation of physical forces. Forth edition" [„Souvztažnost fyzikálních sil. Čtvrté vydání"], Londýn 1862. — 479, 745
Grün, Karl, „Die jüngste Literatur-Bewegung in Frankreich" [„Nejmladší literární hnutí ve Francii"], v almanachu „Demokratische Studien", Hamburk 1860. — 116, 626
— (anonymně) „Louis Napoleon Bonaparte, die Sphinx auf dem französischen Kaiserthron" [„Ludvík Napoleon Bonaparte, sfinga na francouzském císařském trůnu"], Hamburk 1860 (pozn. 92). — 77
Guthrie, James, „Speech of the hon. James Guthrie of Kentucky in favour of the union" [„Řeč ctihodného Jamese Guthrieho z Kentucky ve prospěch Unie"], „New-York Daily Tribune", čís. 6210 z 21. března 1861. — 222

Häfner, Leopold, „Erklärung" [„Prohlášení"], „Allgemeine Zeitung", příloha k čís. 28 z 28. ledna 1860 (pozn. 35). — 31, 46
Hartmann, Moritz, „Ein Brief aus Italien an den Verfasser des ‚Juchhe nach Italia' " [„Dopis z Itálie autorovi ‚Hopsa hejsa do Itálie' "], v almanachu „Demokratische Studien", Hamburk 1860 (srov. pozn. 141 a 148). — 137

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich, „Encyklopädie der philosophischen Wissenschaften im Grundrisse. Erster Theil. Die Logik" [„Encyklopedie filosofických věd v nástinu. První díl. Logika"], „Werke. Vollst. Ausg. durch einen Verein von Freunden des Verewigten" [„Spisy. Úplné vydání pořízené kroužkem přátel zvěčnělého"], sv. 6, Berlín 1840 (pozn. 152). — 144

— „Phänomenologie des Geistes, hrsg. von Johann Schulze" [„Fenomenologie ducha, vyd. Johann Schulze"], tamtéž, sv. 2, Berlín 1832. — 192, 292, 473

— „Wissenschaft der Logik. Hrsg. von Leopold Henning" [„Logika jako věda. Vyd. Leopold Henning"], díl 1, odd. 1—2, tamtéž, sv. 3—5, Berlín 1833—1834 (pozn. 152). — 144, 192

Heine, Heinrich, „Schlosslegende" [„Zámecká legenda"], (pozn. 378). — 382

— „Zur Beruhigung" [„Na uklidněnou"], „Zeitgedichte" [„Časové básně"]. — 435

Herder, Johann, Gottfried von, „Werke, herausgegeben von Prof. Dr. Theodor Matthias, kritisch durchgesehene und erläuterte Ausgabe" [„Spisy, kritické a komentované vydání prof. dr. Theodora Matthiase", sv. 2, Lipsko a Vídeň (pozn. 102). — 87—89

Hildebrand, „Camera obscura" [„Temná komora"], Harlem (pozn. 645 a 686). — 665, 723, 730

Hirsch, Wilhelm, „Die Opfer der Moucharderie, Rechtfertigungsschrift von Wilhelm Hirsch" [„Oběti špiclovství, spis, jímž se ospravedlňuje Wilhelm Hirsch"], „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung", čís. 3, 4, 5 a 6 z 1., 8., 15. a 22. dubna 1853 (pozn. 536). — 536

Hobbes, Thomas, „Leviathan, or the matter, form, and power of a commonwealth, ecclesiastical and civil" [„Leviathan, aneb obsah, forma a moc církevního a občanského společenství"], „The English works of Thomas Hobbes; now first collect. and ed. by William Molesworth" [„Anglická díla Thomase Hobbese; nyní poprvé sebrána a vydána Williamem Molesworthem"], sv. 3, Londýn 1839. První vydání vyšlo v roce 1651. — 292

Hollinger, Fidelio, prohlášení z 2. listopadu, v knize C. Vogta „Mein Prozess gegen die ‚Allgemeine Zeitung' ", Ženeva, v prosinci 1859 (pozn. 500). — 500, 504, 523, 525, 526

Horatius, Quintus Flaccus, „Carmina" [„Ódy"]. — 370, 555

— „Epistulae" [„Listy"], 2. kniha. — 323

Hugo, Victor, „Napoléon le petit" [„Napoleon Malý"], Londýn 1852 (pozn. 478 a 691). — 445, 481, 726

Humboldt, Alexander, „Briefe von Alexander von Humboldt an Varnhagen von Ense aus den Jahren 1827 bis 1858" [„Dopisy Alexandra von Humboldta Varnhagenovi von Ense z let 1827 až 1858"], Lipsko 1860 (pozn. 590 a 593). — 580, 592, 658

Huxley, Thomas Henry, „Evidence as to man's place in Nature" [„Důkazy o postavení člověka v přírodě"], Londýn a Edinburgh 1863 (srov. pozn. 384). — 385

Chavée, Honoré Joseph, „Essai d'étymologie philosophique ou Recherches sur l'origine et les variations des mots qui expriment les actes intellectuels et moraux" [„Studie z filosofické etymologie aneb Bádání o původu a změnách významu slov, která vyjadřují intelektuální a morální činnost"], Brusel 1844 (pozn. 467). — 469

Chenu, Adolphe, „Les Conspirateurs. Les sociétés secrètes; La préfecture de police sous Caussidière; Les corps-francs" [„Spiklenci. Tajné společnosti; policejní prefektura za Caussidièra; dobrovolnické sbory"], Paříž 1850 (pozn. 32). — 29

„*Children's employment commission (1862)*. First report of the commissioners. With appendix. Presented to both Houses of Parliament by command of Her Majesty" [„Komise pro vyšetřování dětské práce (1862). První zpráva členů komise. S dodatkem. Předloženo oběma sněmovnám parlamentu z příkazu Jejího Veličenstva"], Londýn 1863 (pozn. 413). — 420

„*Jahrbücher des Deutschen Reichs unter dem Sächsischen Hause.* Herausgegeben von Leopold Ranke" [„Anály německé říše za panování saské dynastie. Vydal Leopold Ranke"], sv. 1—3, Berlín 1837—1840 (pozn. 487). — 487

Juvenál (Decimus Iunius Iuvenalis), „Satiry" (pozn. 249). — 237

Karadžić, Vuk Stefanović, „Narodne serpske pjesme" [„Lidové srbské písně"], knihy I—IV. První vydání vyšlo v Lipsku a ve Vídni v letech 1823—1833. — 398

Kinglake, Alexander William, řeč v Dolní sněmovně dne 15. dubna 1864, „The Times", čís. 24848 z 16. dubna 1864. — 443

— řeč v Dolní sněmovně dne 12. července 1860, „Moniteur universel", čís. 197 z 15. července 1860 (pozn. 116). — 103, 105, 375

— „The invasion of the Crimea; its origin, and an account of its progress down to the death of lord Raglan" [„Invaze na Krym; její počátek a zpráva o jejím průběhu až po smrt lorda Raglana"], díl I—II, Edinburgh a Londýn 1862 až 1863. Celé vydání vyšlo v osmi svazcích. — 404, 409

Kinkel, Gottfried, „Denkschrift über das deutsche Nationalanlehn zur Förderung der Revolution" [„Pamětní spis o německé národní půjčce na podporu revoluce"]. — 562

— „Festrede bei der Schillerfeier im Krystallpalast, 10. November 1859" [„Slavnostní řeč na Schillerových oslavách v Křišťálovém paláci"], Londýn 1859. — 165

Kinkelová, Johanna, „Hans Ibeles in London. Ein Familienbild aus dem Flüchtlingsleben" [„Hans Ibeles v Londýně. Rodinný obrázek ze života uprchlíků"], sv. 1 a 2, Stuttgart 1860 (pozn. 705). — 190

Koeppen, Carl Friedrich, „Die Religion des Buddha und ihre Entstehung" [„Buddhovo náboženství a jeho vznik"], sv. I—II, Berlín 1857—1859. — 200

[*Kolatschek, Adolph*], „Die Juchheisten" [„Hopsahejsisté"], „Stimmen der

Zeit", druhý svazek, červenec—prosinec 1860, Lipsko a Heidelberg 1860 (pozn. 141). — 132, 134, 137, 140

Kölliker, Albert, „Handbuch der Gewebelehre des Menschen" [„Rukověť nauky o lidské tkáni"], 4., přepracované vydání, Lipsko 1863. — 473

[*Laboulaye, Edouard*] a *René Lafèbre de,* „Paris en Amérique. Septième édition" [„Paříž v Americe. Sedmé vydání"]. Paříž 1863. — 433

Lassalle, Ferdinand, „Arbeiterlesebuch. Rede Lassalle's zu Frankfurt am Main am 17. und 19. Mai 1863, nach dem stenographischen Bericht" [„Dělnická čítanka. Lassallova řeč ve Frankfurtu nad Mohanem 17. a 19. května 1863, podle stenografického záznamu"] Frankfurt nad Mohanem 1863 (pozn. 407). — 412

— „Arbeiterprogramm. Ueber den besondern Zusammenhang der gegenwärtigen Geschichtsperiode mit der Idee des Arbeiterstandes" [„Dělnický program. O zvláštní souvislosti současné historické epochy s ideou dělnického stavu"], Curych 1863 (pozn. 357). — 369, 370

— „Das Criminal-Urtheil wider mich mit kritischen Randnoten zum Zweck Appellationsrechtfertigung" [„Trestní rozsudek proti mně s kritickými poznámkami za účelem rehabilitace u apelačního soudu"], Lipsko 1863 (pozn. 387). — 387

— „Die Feste, die Presse und der Frankfurter Abgeordnetentag. Drei Symptome des öffentlichen Geistes" [„Slavnosti, tisk a frankfurtský sjezd poslanců. Tři symptomy veřejného mínění"], Düsseldorf 1863 (pozn. 423). — 426

— „Fichte's politisches Vermächtniss und die neueste Gegenwart" [„Fichtův politický odkaz a nejnovější přítomnost"], v almanachu „Demokratische Studien", Hamburk 1860 (pozn. 79, 108 a 601). — 65, 96, 116, 592, 626

— „Herr Bastiat-Schulze von Delitzsch, der ökonomische Julian, oder: Capital und Arbeit" [„Pan Bastiat-Schulze von Delitzsch, ekonomický Julián, aneb: Kapitál a práce"], Berlín 1864 (pozn. 496). — 458

— „Herr Julian Schmidt der Literarhistoriker mit Setzer-Scholien herausgegeben" [„Pan Julian Schmidt, literární historik, vydání se scholiemi sazeče"], Berlín 1862 (pozn. 301 a 671). — 290, 292, 302, 303, 698

— „Die indirecte Steuer und die Lage der arbeitenden Klassen. Eine Vertheidigungsrede vor dem K. Kammergericht zu Berlin" [„Nepřímá daň a postavení pracujících tříd. Obhajovací řeč před královským Nejvyšším soudem v Berlíně"], Curych 1863. — 405, 406

— (anonymně) „Der italienische Krieg und die Aufgabe Preussens. Eine Stimme aus der Demokratie" [„Italská válka a úloha Pruska. Hlas z demokratických kruhů"], Berlín 1859 (pozn. 15, 38 a 507). — 302, 509, 511

— „Der Lassallesche Criminalprozess. Zweites Heft. Die mündliche Verhandlung nach dem stenographischen Bericht" [„Lassallův trestní proces. Druhý sešit. Soudní přelíčení podle stenografického záznamu"], Curych 1863 (pozn. 387). — 387

— „Offnes Antwortschreiben an das Central-Comité zur Berufung eines

Allgemeinen Deutschen Arbeitercongresses zu Leipzig" [„Otevřená odpověď ústřednímu výboru pro svolání všeobecného sjezdu německého dělnictva v Lipsku"], Curych 1863 (pozn. 388). — 387, 391

— o Wilhelmu Wolffovi, „Nordstern", čís. 259 z 28. května 1864 (pozn. 454). — 457

— „Die Philosophie Fichte's und die Bedeutung des Deutschen Volksgeistes" [„Fichtova filosofie a význam německého národního ducha"], Berlín 1862 (pozn. 304 a 671). — 295, 296, 698

— „Die Philosophie Herakleitos des Dunklen von Ephesos. Nach einer neuen Sammlung seiner Bruchstücke und der Zeugnisse der Alten dargestellt" [„Filosofie Herakleita Temného z Efesu. Sestaveno podle nové sbírky zlomků jeho díla a svědectví antických spisovatelů"], sv. 1—2, Berlín 1858 (pozn. 95). — 80, 196

— „Das System der erworbenen Rechte. Eine Versöhnung des positiven Rechts und der Rechtsphilosophie" [„Systém nabytých práv. Smíření pozitivního práva a právní filosofie"], ve dvou dílech, Lipsko 1861 (pozn. 165). — 161, 187, 199, 205, 211, 215, 228, 232, 235, 242, 243, 246, 254, 258, 678, 682, 683, 686, 693, 711

— „Ueber den besondern Zusammenhang der gegenwärtigen Geschichtsperiode mit der Idee des Arbeiterstandes" [„O zvláštní souvislosti současné historické epochy s ideou dělnického stavu"], Berlín 1862 (pozn. 329 a 402). — 335, 369, 406

— „Ueber Verfassungswesen" [„O podstatě ústavy"], Berlín 1862 (pozn. 304 a 671). — 295, 296, 354, 698

— „Was nun? Zweiter Vortrag über Verfassungswesen" [„Co teď? Druhá přednáška o podstatě ústavy"], Curych 1863 (pozn. 351). — 354

— „Die Wissenschaft und die Arbeiter. Eine Vertheidigungsrede vor dem Berliner Criminalgericht" [„Věda a dělníci. Obhajovací řeč před berlínským trestním soudem"], Curych 1863 (pozn. 355). — 369, 370

Lepsius, Karl Richard, „Denkmäler aus Ägypten und Äthiopien" [„Památky z Egypta a Etiopie"], sv. I—XII, Berlín 1849—1859. — 199

Liebknecht, Wilhelm, „Erklärung" [„Prohlášení"], „Allgemeine Zeitung", příloha k čís. 327 z 23. listopadu 1859 (pozn. 519). — 517

[*Lommel, Georg*], „Hinter den Coulissen. Historisch-politische Bilder aus der Neuzeit" [„Za kulisami. Historicko-politické obrazy z nového věku"], první díl. Od října 1847 do května 1848. Ženeva a New York 1859 (pozn. 82). — 65, 67, 136, 154, 237, 582, 586

Lord, Perceval Barton, „Popular physiology" [„Populární fyziologie"], 3. vydání, Londýn 1855 (pozn. 472). — 473

Lucanus, Marcus Annaeus, „Pharsalia" (pozn. 290). — 281

[*Lüning, Otto*], recenze na čís. 1—4 „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue"; „Neue Deutsche Zeitung", čís. 148, 149, 150 a 151 z 22., 23., 25. a 26. června 1850 (pozn. 45). — 36

Lyell, Sir Charles, „The geological evidences of the antiquity of man with remarks on theories of the origin of species by variation" [„Geologické důkazy o pravěku člověka s poznámkami k teorii o původu druhů přeměnou"], Londýn 1863. — 385, 398

Mädler, Johann Heinrich von, „Der Wunderbau des Weltalls, oder Populäre Astronomie" [„Obdivuhodná stavba vesmíru čili Populární astronomie"], 5., zcela nově přepracované vydání, Berlín 1861 (pozn. 278). — 268

[*Malthus, Thomas Robert*], „An essay on the principle of population, as it affects the future improvement of society, with remarks on the speculations of Mr. Godwin, M. Condorcet, and other writers" [„Pojednání o populačním principu, jak působí na příští zdokonalení společnosti, s poznámkami o myšlenkách pana Godwina, pana Condorceta a jiných spisovatelů"], Londýn 1798. — 292

Mazzini, Giuseppe, „Italien und Deutschland. Ein Brief von Joseph Mazzini an Karl Blind" [„Itálie a Německo. Dopis Josepha Mazziniho Karlu Blindovi"], „Hermann" z 23. února 1861 (pozn. 190). — 191

[*Meyen, Eduard*], „Berliner Briefe" [„Berlínské dopisy"], „Der Freischütz", čís. 49, 52 a 55 z 23. a 30. dubna a z 5. května 1861 a v následujících číslech listu (pozn. 652). — 675, 698

— „Die neue Denunziation Karl Vogt's durch K. Marx" [„Nová denunciace Karla Vogta K. Marxem"], „Der Freischütz", čís. 155 a 156 z 27. a 29. prosince 1860 a v čís. 1 z 1. ledna 1861 (pozn. 169). — 168, 170, 640

Mierosławski, Ludwik, „De la nationalité polonaise dans l'équilibre européen" [„O polské národnosti z hlediska evropské rovnováhy"], Paříž 1856 (pozn. 386). — 387

— „La dernière réponse à M. Bacounine" [„Poslední odpověď panu Bakuninovi"], Paříž 1863 (pozn. 370). — 374

Miquel, Johannes, řeč na prvním sjezdu Národního svazu v Koburgu dne 5. září 1860, „Allgemeine Zeitung", čís. 256 z 12. září 1860. — 630

Montagu, Robert, lord, řeč v Dolní sněmovně dne 18. června 1861, „The Times", čís. 23963 z 19. června 1861. — 212

Müller-Tellering, Eduard von, „Vorgeschmack in die künftige deutsche Diktatur von Marx und Engels" [„Předtucha budoucí Marxovy a Engelsovy německé diktatury"], Kolín nad Rýnem 1850 (pozn. 22). — 23, 494, 546, 548

Nasmyth, James, dopis továrnímu inspektorovi Leonardu Hornerovi (1852), „Reports of the inspectors of factories to Her Majesty's Principal Secretary of State for the Home Department, for the half year ending 31st October 1856..." [„Zprávy továrních inspektorů ministru vnitra Jejího Veličenstva za pololetí končící 31. říjnem 1856"], Londýn 1857 (pozn. 321). — 326

„*The New American Cyclopaedia.* A popular dictionary of general knowledge" [„Nová americká encyklopedie. Populární slovník ze všech vědních oborů"].

Vydal George Ripley a Charles A. Dana, v 16. svazcích, New York 1858 až 1863 (pozn. 130). — 120, 531, 651, 660

Niebuhr, Barthold Georg, „Römische Geschichte" [„Římské dějiny"], první vydání vyšlo ve třech svazcích v letech 1811—1832. — 694

Normanby, George Augustus Constantine Phipps, markýz, „Prohlášení v Horní sněmovně dne 27. ledna 1860", „The Times", čís. 23528 z 28. ledna 1860. — 25

Oppenheim, Heinrich Bernhard, „Unsere Ideale und Enttäuschungen in England und Frankreich" [„Naše ideály a zklamání v Anglii a Francii"], v almanachu „Demokratische Studien", Hamburk 1860. — 116, 137

Orges, Hermann, Dr., „Erklärung" [„Prohlášení"], „Allgemeine Zeitung", čís. 12 z 12. ledna 1860 (pozn. 29). — 25, 27

Osborne, Bernal Ralph, řeč v Dolní sněmovně ze 4. dubna 1864, „The Times", čís. 24838 z 5. dubna 1864. — 443

Palmerston, Henry John Temple, vicomt, řeč v Dolní sněmovně z 23. března 1863, „The Times", čís. 24514 z 24. března 1863. — 382

— řeč v Dolní sněmovně z 8. srpna 1831, „The Times", čís. 14612 z 9. srpna 1831. — 382

— řeč v Dolní sněmovně z 23. července 1860, „The Times", čís. 23680 z 24. července 1860. — 102

— řeč v Dolní sněmovně z 26. dubna 1861, „The Times", čís. 23918 z 27. dubna 1861. — 675

„*Papers relating to proposed annexation of Savoy and Nice to France and memorial on the relations between Switzerland and Savoy as a neutral*" [„Dokumenty týkající se zamýšlené anexe Savojska a Nizzy k Francii a pamětní spis o vztazích Švýcarska a neutrálního Savojska"], 3 části, Londýn 1860 (pozn. 80). — 66

Patkul, Johann Reinhold von, „Berichte an das Zaarische Cabinet in Moscau, von seinem Gesandtschafts-Posten bey August II. Könige von Polen" [„Zprávy carskému kabinetu v Moskvě od jeho vyslance u polského krále Augusta II."], díl 1—3, Berlín 1792—1797 (pozn. 469). — 393, 469

Poppe, Johann Heinrich Moritz, „Geschichte der Technologie seit der Wiederherstellung der Wissenschaften bis an das Ende des achtzehnten Jahrhunderts" [„Dějiny technologie od obrody věd až do konce osmnáctého století"], Göttingen 1807—1811 (pozn. 353). — 367

Potter, Edmund, „To the Editor of the Times" [„Dopis redaktorovi ‚Times'"], „The Times", čís. 24514 z 24. března 1863. — 383

Quesnay, François, „Analyse du Tableau économique" [„Rozbor Ekonomické tabulky"]. V knize „Physiocrates. Quesnay, Dupont de Nemours, Mercier de la Rivière, Baudeau, Le Trosne, avec une introd. sur la doctrine des physiocrates, des commentaires et des notices historiques, par Eugène Daire. Première partie" [„Fyziokraté. Quesnay, Dupont de Nemours, Mercier de la Rivière,

abbé Baudeau, Le Trosne. S úvodem do fyziokratického učení, s komentáři a historickými poznámkami Eugèna Daira. První část"], Paříž 1846 (pozn. 303). — 292, 412—414, 417

Rau, Karl Heinrich, „Lehrbuch der politischen Oekonomie. Band 1: Grundsätze der Volkswirtschafts-Lehre" [„Učebnice politické ekonomie. Díl 1: Zásady nauky o národním hospodářství"], šesté rozšířené a opravené vydání. Druhé nezměněné vydání, Lipsko a Heidelberg 1860 (pozn. 197). — 195

„*The Rebellion record:* a diary of american events, with documents, narratives, illustrative incidents, poetry, etc. Edited by F. Moore" [„Zápisky z povstání: deník amerických událostí s dokumenty, vyprávěními, podrobným vylíčením okolností, básněmi atd. Vydal F. Moore"], sv. 1—11, New York 1861—1868. — 459

Record of the Revolution, viz The Rebellion record

Renan, Ernest, „Vie de Jésus" [„Život Ježíšův"]. První vydání vyšlo v Paříži roku 1863. — 438, 439

„*Report of committee on the operation and effects of the corrupt practices prevention act 1854.* Evidence, Appendix and Index" [„Zpráva výboru pro průzkum účinnosti zákona o zamezení korupčních praktik z roku 1854. Doklady, dodatek a index"], Londýn 1860 (pozn. 548). — 548

„*Report of the commissioners appointed to considor the defences of the United Kingdom:* together with the minutes of evidence and appendix; also correspondence relative to a site for an international arsenal" [„Zpráva komise pověřené prozkoumáním obranných zařízení Spojeného království; s protokoly výpovědí a přílohou; rovněž s listinami o místu pro mezinárodní arzenál"], Londýn 1860 (pozn. 117). — 105

„*Report of the commissioners appointed to inquire into the organisation of the indian army*" [„Zpráva komise pro průzkum organizace indické armády"], Londýn 1859 (pozn. 280). — 271

„*Report of the thirtieth meeting of the British Association for the Advancement of Science; held at Oxford in June and July 1860*" [„Zpráva třicáté schůze Britské společnosti pro povznesení věd konané v Oxfordu v červnu a červenci 1860"], Londýn 1861. — 230

„*Reports of the inspectors of factories to Her Majesty's Principal Secretary of State for the Home Department*" [„Zprávy továrních inspektorů ministru vnitra Jejího Veličenstva"] (pozn. 13 a 321). — 19

Ripley, Roswell Sabine, „The war with Mexico" [„Válka s Mexikem"], ve dvou svazcích, New York 1849. — 212

Rodbertus-Jagetzow, Johann Karl, „Sociale Briefe an von Kirchmann. Dritter Brief: Widerlegung der Ricardo'schen Lehre von der Grundrente und Begründung einer neuen Rententheorie" [„Sociální dopisy von Kirchmannovi. Třetí dopis: Vyvrácení Ricardova učení o pozemkové rentě a zdůvodnění nové teorie renty"], Berlín 1851 (pozn. 653). — 675, 699

Rodbertus[-Jagetzow, Johann Karl], [Philip, Karl Peter] von Berg a *L[othar] Bucher*, „Erklärung" [„Prohlášení"], „Allgemeine Zeitung", příloha k čís. 13 z 13. ledna 1861, a „Der Beobachter", čís. 17, 18 a 19 z 20., 22. a 23. ledna 1861 (pozn. 177). — 178, 181

Roselius, Christian, řeč v konventu státu Louisiana dne 21. března 1861, „New-York Daily Tribune", čís. 6217 z 23. března 1861. — 222

Roscher, Wilhelm, „System der Volkswirtschaft. Erster Band, die Grundlagen der Nationalökonomie enthaltend" [„Systém národního hospodářství. První díl, obsahující základy politické ekonomie"], 3., rozšířené a opravené vydání, Stuttgart a Augsburg 1858 (pozn. 350). — 354, 675, 700, 711

Rüstow, Friedrich Wilhelm, „Die Brigade Milano" [„Brigáda Milán"], v almanachu „Demokratische Studien", Hamburk 1861 (pozn. 311). — 307

Sandová, George, „Dopis redaktorovi ‚Neue Rheinische Zeitung'", „Neue Rheinische Zeitung", čís. 64 z 3. srpna 1848. — 555

Shakespeare, William, „Hamlet". — 197

— „Marná lásky snaha". — 193

— „Troilus a Kressida". — 443

Schaible, Karl Heinrich, „The Vogt pamphlet. To the Editor of ‚The Daily Telegraph'" [„Pamflet proti Vogtovi. Dopis redaktorovi ‚The Daily Telegraph'"], „The Daily Telegraph" z 15. února 1860 (pozn. 71). — 58, 512, 514, 525, 529, 549, 550, 551, 569

Schiller, Friedrich von, „Die Bürgschaft" [„Rukojmí"]. — 479

— „Vilém Tell". — 664

— „Wallenstein. Die Piccolomini" [„Valdštejn. Piccolominiové"]. — 418

Schleiden, Mathias Jacob, Dr., „Beiträge zur Phytogenesis" [„Příspěvky k fytogenezi"], v ročence „Archiv für Anatomie, Physiologie und wissenschaftliche Medicin, in Verbindung mit mehreren Gelehrten herausgegeben von Dr. Johannes Müller" [„Archív pro anatomii, fyziologii a vědecké lékařství, společně s jinými učenci vydal dr. Johannes Müller"], Berlín 1838. — 473

Schmerling, Philipp Charles, „Recherches sur les ossemens fossiles decouverts dans les cavernes de la province de Liège" [„Výzkum fosilních koster nalezených v jeskyních lutyšské provincie"], sv. I—II, Lutych 1833—1834. — 398

Schramm, Rudolph, „Die rote Fahne von 1848 und Die schwarzweisse Fahne von 1863" [„Rudý prapor z roku 1848 a černobílý prapor z roku 1863"], Berlín 1863 (pozn. 425). — 430

Schwann, Theodor, „Microscopical researches into the accordance in the structure and growth of animals and plantes. Translated from the german by Henry Smith" [„Mikroskopická zkoumání o shodné struktuře a růstu zvířat a rostlin. Z němčiny přeložil Henry Smith"], Londýn 1847. — 473

[*Siebel, Carl*], „Religion und Liebe. Roman aus dem Tagebuche eines Anonymen" [„Náboženství a láska. Román z deníku jednoho anonyma"], Hamburk 1860 (pozn. 77). — 64

Simon, Edouard, „Le procès de M. Vogt avec la Gazette d'Augsbourg" [„Proces pana Vogta proti ‚Augsburger Zeitung'"], „Revue contemporaine", sv. 13, 2. série, 15. února 1860 (pozn. 156). — 148

Simon, Ludwig, „Deutschland und seine beiden Grossmächte" [„Německo a jeho obě velmoci"], v almanachu „Demokratische Studien", Hamburk 1860. — 137, 626

Smith, Adam, „An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations" [„Pojednání o podstatě a původu bohatství národů"], 2 sv., Londýn 1776 (pozn. 273). — 264

Spence, James, „To the Editor of the Times" [„Redaktorovi listu ‚Times'"], „The Times", čís. 24258 z 29. května 1862 (pozn. 297). — 286

— „To the Editor of the Times" [„Redaktorovi listu ‚Times'"], „The Times", čís. 24263 ze 4. června 1862 (pozn. 298). — 287

[*Spinoza, Benedict de*], „Tractatus theologico-politicus continens dissertationes aliquot, quibus ostenditur libertatem philosophandi non tantum salva pietate, et reipublicae pace posse concedi: sed eandem nisi cum pace reipublicae, ipsaque pietate tolli non posse" [„Teologicko-politický traktát obsahující několik pojednání, z nichž je zřejmé, že svoboda filosofování může být připuštěna nejen bez ohrožení zbožnosti a míru ve státě, nýbrž že nemůže být potlačena, aniž by zároveň s ní nebyl potlačen mír ve státě i sama zbožnost"]. — 740

Spurzheim, Johann Christoph, „Anatomie et physiologie du système nerveux en général et du cerveau en particulier" [„Anatomie a fyziologie nervového systému všeobecně a mozku zvláště"], svazky I—IV, Paříž 1810—1820. — 473

„*Staats- und Gesellschafts-Lexikon.* In Verbindung mit deutschen Gelehrten und Staatsmännern herausgegeben von Hermann Wagener" [„Slovník z oboru práva a společnosti. Za spolupráce s německými vědci a státníky vydal Hermann Wagener"], sv. I—XXIII, Berlín 1859—1867. — 201

Szemere, Bartholomew de (Bartalan), „Hungary, from 1848 to 1860" [„Uhry od roku 1848 do roku 1860"], Londýn 1860 (pozn. 491). — 493, 496

Szemere, Barthélemy de, „La Question hongroise (1848—1860)" [„Uherská otázka (1848—1860)"], Paříž 1860 (pozn. 87, 491 a 618). — 71, 156, 571, 579, 613

Tasso, Torquato, „Osvobozený Jeruzalém". — 218

Taylor, Tom, „Náš americký bratranec". — 425, 445

Techow, Gustav Adolf, dopis Schimmelpfennigovi z 26. srpna 1850, v knize Karla Vogta „Mein Prozess gegen die ‚Allgemeine Zeitung'", Ženeva, v prosinci 1859 (pozn. 44). — 36, 71, 128, 512, 519, 560—564, 618, 753

Terentianus, Maurus, „De litteris, syllabis, metris" [„O hláskách, slabikách a metrech"] (pozn. 40). — 33

Terentius, Publius Afer, „Andria" [„Dívka z Andru"]. — 165, 275

— Heautontimorumenos" [„Sebetrapič"] (pozn. 521). — 517

[*Thudichum, Friedrich Wolfgang Karl von*], „To the Editor of the Times" [„Dopis

redaktorovi ‚Times'"], „The Times", čís. 24733 ze 4. prosince 1863. Článek s titulkem: „A German who is fond of facts" [„Němec, který si potrpí na fakta"]. — 431

Thukydides, „De bello Peloponnesiaco" [„Dějiny peloponéské války"], — 677

Ulloa, Jerome, „Guerre de l'indépendance Italienne en 1848 et en 1849" [„Válka za nezávislost Itálie v letech 1848 a 1849"], svazek I—II, Paříž 1859. — 103

Ure, Andrew, „The philosophy of manufactures: or, an exposition of the scientific, moral and commercial economy of the factory system of Great Britain" [„Filosofie manufaktur: aneb výklad vědecké, mravní a obchodní ekonomie továrního systému ve Velké Británii"], Londýn 1835 (pozn. 273). — 264

[*Urquhart, David*], „Mr. Urquhart's Address on Neutrality" [„Adresa pana Urquharta o neutralitě"], „The Free Press" z 27. května 1859. — 99

— „Mr. Urquhart on the Invasion of England" [„Pan Urquhart o invazi do Anglie"], „The Free Press", sv. VIII., čís. 7 ze 4. července 1860. — 105

Varnhagen von Ense, Karl August, „Tagebücher. Aus dem Nachlass Varnhagen's von Ense" [„Deníky. Z pozůstalosti Varnhagena von Ense"], sv. 1 a 2, Lipsko 1861 (pozn. 643). — 240, 694

Vauban, Sébastien le Prêtre (Prestre), markýz de, „Projet d'une dixme royale" [„Návrh na královský desátek"]. První vydání 1707. — 405

Venedey, Jacob, „Pro domo und Pro patria gegen Karl Vogt" [„Za rodinu a vlast proti Karlu Vogtovi"], Hannover 1860. — 91

Vergilius, Publius Naso, „Aeneis" (pozn. 356 a 651). — 201, 369, 700

Vico, Giambattista, „Principi di scienza nuova d'intorno alla comune natura delle nazioni" [„Základy nové vědy o společném charakteru národů"], Neapol 1725, 1859. — 268, 693

— „La Science nouvelle. Traduite par l'auteur de l'essai sur la formation du dogme catholique" [„Nová věda. Přeložil autor eseje o vytváření katolického dogmatu"], Paříž 1844. — 693

Vissering, Simon, „Handboek van praktische staathuishoudkunde" [„Příručka praktického národního hospodářství"], díl 1—3, Amsterodam 1860—1862 (pozn. 685). — 723

Vogt, Carl, „Ein Blick auf das jetzige Genf" [„Pohled na dnešní Ženevu"], v almanachu „Demokratische Studien", Hamburk 1860 (pozn. 108). — 95, 115, 627

— „Erklärung" [„Prohlášení"], „Schweizer Handels-Courier", zvláštní příloha k čís. 162 z 16. června 1859. — 92

— „Mein Prozess gegen die ‚Allgemeine Zeitung'" [„Můj proces proti ‚Allgemeine Zeitung'"], Ženeva 1859 (pozn. 14). — 20, 23, 30, 31, 36, 38, 42, 52, 54, 56, 62, 92, 143, 180, 494—499, 511, 517, 519, 523, 524—526, 528—532, 534, 540, 543, 549, 552, 555, 560—564, 571, 583, 626

— „Studien zur gegenwärtigen Lage Europas" [„Studie o současné situaci v Evropě"], Ženeva a Bern 1859 (pozn. 111). — 92, 99, 122, 128, 526, 553

— „Zur Warnung" [„Výstraha"], „Schweizer-Handels-Courier", příloha k čís. 150 z 2. června 1859 (pozn. 46). — 36, 529

Vögele, August, affidavit z 11. února 1860, v knize K. Marxe „Pan Vogt", Londýn 1860. — 49, 50, 52—55, 513, 524, 525, 549, 550

— svědectví ze 17. září 1859, „Allgemeine Zeitung", čís. 300 z 27. října 1859 (pozn. 526). — 504, 523, 524, 528

Wagener, Hermann, řeč v poslanecké sněmovně dne 19. listopadu 1863, „Allgemeine Zeitung", čís. 326 z 22. listopadu 1863 (pozn. 423). — 426

Waldersee, Friedrich Gustav Graf von, „Die Methode zur kriegsgemässen Ausbildung der Infanterie und ihrer Führer im Felddienste; mit besonderer Berücksichtigung der Verhältnisse des Preussischen Heeres" [„Metoda úspěšného vojenského výcviku pěchoty a jejích velitelů v polní službě; se zvláštním zřetelem k poměrům v pruském vojsku"], Berlín 1860. — 125

Walesrode, Ludwig (anonymně), „Eine politische Todtenschau. Zur Geschichte der staatsrettenden Anarchie in Preussen" [„Politická přehlídka mrtvých. K dějinám anarchie v Prusku, která zachraňuje stát"], Kiel 1859. — 645

— „Ueber vaterländische Gesinnungsleiden" [„Jak trpí vlastenci pro své smýšlení"], v almanachu „Demokratische Studien", Hamburk 1860. — 116

Weydemeyer, Joseph, Dr. Abraham Jacobi a *Adolf Cluss*, „Erklärung an die Redaktion der ‚New-Yorker Criminal-Zeitung'" [„Prohlášení redakci ‚New-Yorker Criminal-Zeitung'"], „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung", čís. 37 z 25. listopadu 1853 (pozn. 555). — 553, 564

Willich, August, „Doctor Karl Marx und seine Enthüllungen" [„Doktor Karel Marx a jeho ‚Odhalení'"], „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung", čís. 33 a 34 z 28. října a 4. listopadu 1853 (pozn. 555). — 553, 561—564

Wiss, C., „Die elementaren Richtungen der Zeit" [„Základní směry naší doby"], „Republik der Arbeiter", čís. 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 a 24 z 18. a 25. března, z 1., 8., 15., 22. a 29. dubna, z 6., 13., 20. a 27. května a z 10. června 1854. — 553

Wolff, Wilhelm, „Erklärung" [„Prohlášení"], „Reform", čís. 18 z 11. února 1860, „Allgemeine Zeitung", čís. 44 z 13. února 1860, a „Volks-Zeitung", čís. 47 z 24. února 1860 (pozn. 52). — 39, 512

— řeč na zasedání frankfurtského Národního shromáždění dne 26. května 1849, „Stenographischer Bericht über die Verhandlungen der deutschen constituirenden Nationalversammlung zu Frankfurt am Main", sv. IX, čís. 229, Frankfurt nad Mohanem 1849 (pozn. 465). — 467

Wolfius (Friedrich August Wolf), „Prolegomena ad Homerum sive de operum homericorum prisca et genuina forma variisque mutationibus et probabili ratione emendandi" [„Úvod k Homérovi neboli o původní a pravé formě homérských děl, o jejich různých změnách a o pravděpodobném způsobu, jak je opravit"], sv. I, Halle v Sasku 1795. — 694

II. Časopisecké články bez udání autora

„*Allgemeine Zeitung*"
— 27. října 1859. — 522
— 21. listopadu 1859. — 23, 505
— příloha k čís. 345, 11. prosince 1859. Dodatek redakce k Blindovu „Prohlášení". — 523
— 28. ledna 1860 (pozn. 35). — 31
— čís. 32, 2. února 1860. Ženeva. — 39
— čís. 160, 8. června 1860. Bern 5. června. — 85
— čís. 1, 1. ledna 1861. Štrasburk 30. prosince. — 170
— příloha k čís. 1, 1. ledna 1861. Oznámení o vydání Marxova pamfletu „Pan Vogt". — 176
— čís. 109, 19. dubna 1861. Paříž 17. dubna. — 204, 681, 691
„*Allgemeine Militär-Zeitung*"
— čís. 95 a 96, 26. listopadu 1859. Recenze k Engelsově knize „Pád a Rýn" (pozn. 8). — 18, 623
„*The Athenaeum. Journal of Literature, Science and the Fine Arts*"
— čís. 1726, 24. listopadu 1860. Oznámení o vydání Marxova pamfletu „Pan Vogt". — 142
— čís. 1902, 9. dubna 1864 (pozn. 436). — 442
„*Berliner Reform*"
— čís. 83, 10. dubna 1863 (pozn. 390). — 391
— čís. 229, 1. října 1863. Solingen 28. září (pozn. 707). — 757
„*Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel und die mit ihm verwandten Geschäftszweige*"
— čís. 150, 5. prosince 1860, str. 2553. — 153
— čís. 151, 7. prosince 1860, str. 2569. — 153
— čís. 153, 12. prosince 1860, str. 2607. — 153
„*The Daily Telegraph*"
— 6. února 1860 (pozn. 53 a 57). — 42, 43, 537, 549, 559
— 13. února 1860. — 58, 559
„*Courrier du Dimanche*"
— 18. listopadu 1860. Vídeň 14. listopadu 1860. — 637
„*Deutsches Museum. Zeitschrift für Literatur, Kunst und öffentliches Leben*"
— čís. 52, 27. prosince 1860. Oznámení o vydání Marxova pamfletu „Pan Vogt". — 154
„*The Economist*"
— 1. března 1862. „Exports of British and Irish Produce and Manufactures" [„Vývozy britských a irských plodin a průmyslových výrobků"] (pozn. 267). — 258
— sv. XX, čís. 978, 24. května 1862. „Extent and Bearing of Federal Successes" [„Rozsah a význam úspěchů federovaných"] (pozn. 294). — 284
„*The Edinburgh Review, or Critical Journal*"

— čís. 240, duben 1863. „Professor Huxley on Man's Place in Nature" [„Profesor Huxley o postavení člověka v přírodě"] (pozn. 384). — 385

„*The Free Press*"

— sv. IX, čís. 4, 3. dubna 1861. „Mr. Dunlop's Motion for a Select Comittee on the Affghan Papers" [„Návrh pana Dunlopa na ustavení zvláštního výboru k přezkoumání afgánských dokumentů"] — 199

— sv. XI, čís. 2, 4. února 1863. „Origin and Objects of the Treason in the United States" [„Původ a cíle zrady ve Spojených státech"] (pozn. 358). — 324

— sv. XI, čís. 7, 1. července 1863. „The Intervention in Poland" [„Intervence v Polsku"] (pozn. 405). — 411

— 2. prosince 1863. „The Grand Duchy of Oldenburg reverts to the Duke of Schleswig-Holstein. From ‚Denmark and the Duchies'" [„Nápad Velkovévodství oldenburského vévodovi šlesvicko-holštýnskému. Z ‚Dánska a vévodství'"]. — 22

„*Der Freischütz*"

— čís. 150, 15. prosince 1860. Oznámení o vydání Marxova pamfletu „Pan Vogt". — 172

„*Genfer Grenzpost*"

— čís. 12, 22. prosince 1860. Oznámení o vydání Marxova pamfletu „Pan Vogt" (pozn. 166). — 163

„*Die Grenzboten. Zeitschrift für Politik und Literatur*"

— 1. semestr, sv. II, Lipsko 1864: „Eine Erinnerung an den Communisten Wolff" [„Vzpomínka na komunistu Wolffa"] (pozn. 468). — 469

„*Hermann*"

— 1. prosince 1860. Oznámení o vydání Marxova pamfletu „Pan Vogt". — 142

„*Journal de St. Pétersbourg*"

— čís. 293, 26., 27. a 28. prosince 1864 (7., 8. a 9. ledna 1865). „Protocole". — 439

„*Kladderadatsch*"

— čís. 29 a 30, 30. června 1861. „Der deutsche Mann. Ein Spielzeug für Wortklauber" [„Německý muž. Hračka pro slovíčkáře"]. — 226

„*Kölnische Zeitung*"

— 24. října 1852. Příloha k čís. 349, 1859. — 17

— 10. února 1860. — 57

— čís. 341, 8. prosince 1860. Oznámení o vydání Marxova pamfletu „Pan Vogt". — 170

— 1. září 1864. Zpráva o úmrtí F. Lassalla. — 484

„*Kolokol*" („Колокол")

— 1. října 1862. — 374

„*The Manchester Guardian*"

— 12. listopadu 1860 (pozn. 149). — 138

„*Le Moniteur universel*"

— 15. července 1860 (pozn. 119). — 105

„*The Morning Herald*"
— 5. května 1862. — 272
„*The Morning Post*"
— čís. 28 222, 30. května 1864. Londýn 30. května. — 456
„*The Morning Star*"
— 5. května 1862. — 272
— 28. ledna 1863. — 370
„*National Zeitung*"
— čís. 37, 22. ledna 1860. „Karl Vogt und die Allgemeine Zeitung" (pozn. 14). — 20, 43—45, 54, 143, 503, 505, 529, 531, 536, 537, 560, 564
— čís. 41, 25. ledna 1860. „Wie man radikale Flugblätter macht" [„Jak se dělají radikální letáky"] (pozn. 14). — 29, 35, 43—45, 54, 143, 504, 507, 517, 521, 529, 535, 536, 537
„*Neue Preussische Zeitung*"
— 3. ledna 1861. — 170
— 24. listopadu 1861 (pozn. 256). — 240
„*Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie*"
— 6. června 1848. — 554
— čís. 64, 3. srpna 1848. „Französische Republik", Paříž, 31. července. — 554
„*New-York Daily Tribune*"
— čís. 5830, 30. prosince 1859, str. 4 (pozn. 11). — 18
— čís. 5839, 11. ledna 1860, str. 7, „Commercial matters" [„Obchodní otázky"], zpráva firmy W. P. Rajt a spol. o stavu bavlny (pozn. 19). — 21
— čís. 6403, 11. října 1861, str. 4. — 233
— čís. 6411, 21. října 1861, str. 4. — 233, 235
„*Preussische Gerichts-Zeitung*"
— čís. 26, 1. května 1861. „Zur Auslegung des Amnestie-Erlasses von 12. Januar 1861" [„Výklad výnosu o amnestii z 12. ledna 1861"] (pozn. 201). — 197
— 15. května 1861. — 197
„*Publicist*"
— příloha 9 k čís. 295 a 296, 15. a 16. prosince 1860. Oznámení o vydání Marxova pamfletu „Pan Vogt". — 172
„*Reform*"
— čís. 148, 10. prosince 1860 (pozn. 167). — 172
— příloha k čís. 150, 15. prosince 1860. — 172
— příloha k čís. 152, 19. prosince 1860. — 172
„*Rheinische Zeitung*"
— 30. května 1864. „Feudaler Sozialismus" [„Feudální socialismus"] (pozn. 452). — 457
„*The Standard*"
— 5. května 1862. — 272
„*The Times*"

— čís. 24526, 26. ledna 1860, str. 9 „Camp on the river Azmeer, Jan. 13“ [„Tábor na řece Azmeer, 13. ledna“] (pozn. 17). — 21
— 28. ledna 1860. — 25
— čís. 23533, 3. února 1860, str. 9. Vídeň, 30. ledna (pozn. 48). — 39
— 13. července 1860. — 105
— 24. července 1860. — 102
— 24. září 1860 (pozn. 139). — 128, 131
— čís. 23739, 1. října 1860, str. 6 (pozn. 136). — 128
— čís. 24049, 27. září 1861, str. 8. Vídeň 23. září. — 230
— čís. 24256, 27. května 1862, str. 11 (pozn. 293). — 284
— čís. 24486, 19. února 1863, str. 9. Berlín 18. února. — 380
— 24. března 1863. — 383
— čís. 24881, 25. května 1864, str. 8 (pozn. 445). — 453
— čís. 24882, 26. května 1864, str. 8 (pozn. 445). — 453
— čís. 24892, 7. června 1864, str. 10—11. — 464

„*Das Volk*“
— čís. 6, 11. června 1859. — 530

„*Wochenschrift des Nationalvereins*“
— čís. 35, 28. prosince 1860. Heidelberg 21. prosince. — 154, 171, 188

REJSTŘÍK PERIODICKÝCH PUBLIKACÍ

„*Allgemeine Militär-Zeitung*“ [„Všeobecné vojenské noviny“] — orgán společnosti německých důstojníků a vojenských zaměstnanců; vycházel 1826—1902 v Darmstadtu a Lipsku; v šedesátých letech uveřejnily noviny několik Engelsových článků. — 18, 45, 118, 131, 318, 623, 624, 632

„*Allgemeine Zeitung*“ [„Všeobecné noviny“] — konzervativní deník, založený 1798; vycházel 1810—1882 v Augsburgu; v padesátých a šedesátých letech podporoval plány na sjednocení Německa pod rakouskou nadvládou. — 21, 23, 26, 28, 29, 31, 39, 44, 46, 48, 58, 61, 83, 85, 92, 125, 136, 153, 154, 163, 170, 176, 184, 189, 204, 286, 404, 462, 463, 495, 496, 499, 500, 504, 505, 507, 513, 515, 516, 517, 520, 522—529, 531, 549—551, 569, 571, 627, 637, 640, 681, 721, 739

„*The American Union*“ [„Americká unie“] — týdeník, vycházel ve státě Georgia, 1848—1867 v Griffinu a 1867—1873 v Maconu. — 221

„*The Athenaeum, Journal of Literatur, Science, and the Fine Arts*“ [„Athenaeum, list pro literaturu, vědu a krásné umění“] — týdeník literárně kritický, vycházel 1837—1921 v Londýně. — 142, 154, 442

Augsburčanka, augsburské noviny, viz „*Allgemeine Zeitung*“

„*The Augusta Chronicle and Sentinel*“ [„Augsburská kronika a hlídka“] — deník, vycházel 1785—1877 v Augustě (stát Georgia); orgán demokratické strany. — 222

„*Das Ausland*“ [„Cizina“] — časopis věnovaný přehledu nejnovějšího přírodopisného, zeměpisného a národopisného bádání; vycházel v Augsburgu (od 1873 ve Stuttgartu) 1828 až 1893, zpočátku denně, od 1853 týdně. — 154

„*Baltische Monatsschrift*“ [„Baltický měsíčník“] — vycházel v Rize. — 70

„*Barmer Zeitung*“ [„Barmenské noviny“] — literární deník, vycházel v Barmenu od roku 1834. — 709

„*Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung*“ [„Beletristický časopis a newyorské noviny pro kriminalistiku“] — týdeník, který založili v New Yorku 1852 němečtí maloburžoazní emigranti; vycházel pod tímto názvem od 18. března 1853 do 10. března 1854; 1853 uveřejňoval pomlouvačné články proti Mar-

xovi a jeho stoupencům. — 154, 536, 562, 564

„*Der Beobachter*“ [„Pozorovatel“] — deník, vycházel pod tímto názvem ve Stuttgartu od 1833; v šedesátých letech 19. stol. orgán maloburžoazních demokratů s podtitulem „Ein Volksblatt aus Schwaben“ [„Lidový list ze Švábska“]. — 192

„*Berliner Reform*“ [„Berlínská reforma“] — deník maloburžoazních demokratů, vycházel 1861—1868 v Berlíně. — 231, 391

„*Berliner Revue. Sozial-politische Wochenschrift*“ [„Berlínská revue. Sociálně politický týdeník“] — buržoazní časopis, vycházel v letech 1855—1871 v Berlíně. — 188

„*Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel und die mit ihm verwandten Geschäftszweige*“ [„Burzovní list pro německý knižní obchod a příbuzná obchodní odvětví“] — orgán spolku německých knihkupců, vycházel v Lipsku 1834—1926. — 153, 172, 393

„*Breslauer Zeitung*“ [„Vratislavské noviny“] — deník, založený ve Vratislavi 1820; v padesátých letech 19. stol. měl konzervativní zaměření. — 153, 197, 457, 739, 767

„*Buchhändlerbörsenblatt*“, viz „*Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel und die mit ihm verwandten Geschäftszweige*“

„*Der Bund*“ [„Svaz“] — švýcarský deník, orgán svobodomyslné demokratické strany, vycházel v Bernu od 1850. — 85, 153, 274

„*Cobbett's Weekly Political Register*“ [„Cobbettův týdenní politický přehled“] — radikální týdeník, vycházel v Londýně 1802—1835 pod různými názvy. — 249

„*Courrier du Dimanche*“ [„Nedělní kurýr“] — týdeník protibonapartistického zaměření, vycházel v Paříži 1858—1866. — 184, 637, 638

„*Criminal Zeitung*“, viz „*Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung*“

„*Critic. Journal of British and Foreign Literature and the Arts*“ [„Kritik. Časopis pro britskou a cizí literaturu a umění“] — vycházel v Londýně 1844—1866. — 154

„*Dagbladet*“ [„Denní list“] — dánský deník, vycházel v Kodani od 1851. — 445, 456, 462, 469, 471, 480

„*The Daily Telegraph*“ [„Denní telegraf“] — deník, zprvu liberální, od osmdesátých let konzervativní; vycházel v Londýně od 1855, 1937 splynul s „The Morning Post“ [„Ranní pošta“] a dále vychází pod společným názvem. — 42, 43, 45, 52, 57, 82, 503, 514, 517, 519, 525, 534, 537—539 541, 543, 549—552, 555, 558, 559, 569, 571, 593, 602

„*Darmstädter Militär-Zeitung*“, viz „*Allgemeine Militär-Zeitung*“

„*Deutsche Allgemeine Zeitung*“ [„Německé všeobecné noviny“] — vycházely v Lipsku 1843—1879. — 153

„*Deutsche Londoner Zeitung*“ [„Německé londýnské noviny“] — týdeník německých emigrantů v Londýně; vycházel od dubna 1845 do února 1851 a byl finančně podporován sesazeným brunšvickým vévodou Karlem; redigoval jej maloburžoazní demokrat Louis Bamberger. 1849—1860 uveřejňoval tento list hlavně články Karla Heinzena, Gustava Struva a jiných maloburžoazních demokratů; otiskl však také

Marxův a Engelsův „Manifest Komunistické strany“ (v březnu až červenci 1848), první kapitolu Marxových „Třídních bojů ve Francii“ pod názvem „Die Juniniederlage 1848“ [„Červnová porážka 1848“] (v dubnu 1850), část Marxova a Engelsova „Třetího mezinárodního přehledu“ (v únoru 1851) a několik prohlášení podepsaných Marxem a Engelsem. — 558

„*Deutsches Museum. Zeitschrift für Literatur, Kunst und öffentliches Leben*“ [„Německé muzeum. Časopis pro literaturu, umění a veřejný život“] — demokratický týdeník, vycházel v Lipsku 1851—1867; 1852 až 1865 jej vydával Robert Prutz. — 154

„*Deutsche Zeitung*“ [„Německé noviny“] — deník, později týdeník, vycházel v New Orleansu 1847 až 1907; ve čtyřicátých až padesátých letech orgán maloburžoazní demokratické emigrace. — 61, 190

„*Deutsch-Französische Jahrbücher*“ [„Německo-francouzské ročenky“] — vycházely německy v Paříži za redakce Karla Marxe a Arnolda Ruga. Vyšlo jen první dvojčíslo v únoru 1844. Byly tu uveřejněny některé Marxovy a Engelsovy práce. — 320, 565

„*The Economist*“ [„Ekonom“] — týdeník pro ekonomické a politické otázky, založený v Londýně 1843; orgán průmyslové velkoburžoazie. — 91, 284

„*The Edinburgh Review, or Critical Journal*“ [„Edinburský přehled aneb kritické noviny“] — liberální, literárně politický časopis; vycházel v Edinburghu a Londýně 1802 až 1829. — 385

„*Elberfelder Zeitung*“ [„Elberfeldské noviny“] — deník, vycházel v Elberfeldu 1834—1904; v šedesátých letech orgánem liberální buržoazie. — 709

„*L'Espérance*“ [„Naděje“] — bonapartistický list; vycházel v Ženevě 1859—1862. — 83

„*The Evening Post*“ [„Večerní pošta“] — deník, vycházel pod tímto názvem v New Yorku 1801—1934; 1856 se stal orgánem republikánské strany; od 1934 vychází pod názvem „The Post“ [„Pošta“]. — 308, 320, 703

„*The Examiner*“ [„Pozorovatel“] — buržoazně liberální týdeník, vycházel v Londýně 1808—1881. — 546

„*Faedrelandet*“ [„Vlast“] — dánské noviny, vycházely v Kodani 1834 až 1839 jako týdeník, později jako deník; 1848 polooficiální list dánské vlády; v druhé polovině 19. stol. konzervativní orgán. — 481

„*Frankfurter Journal*“ [„Frankfurtské noviny“] — deník, založený v 17. stol.; vycházel ve Frankfurtu nad Mohanem do 1903; v polovině minulého století zastával buržoazně liberální názory. — 44, 153, 499

„*The Free Press*“ [„Svobodný tisk“] — buržoazní list, proti Palmerstonově vládě byl v opozici; vycházel v Londýně 1855 do května 1866; později pod názvem „Diplomatic Review“; vydával jej David Urquhart; uveřejnil několik Marxových prací. — 22, 105, 199, 254, 256, 261, 265, 271, 274, 295, 344, 346, 425, 461, 477, 504, 521, 524, 527, 528 532, 567, 609, 693, 749, 763

„*Der Freischütz*“ [„Čarostřelec“] —

buržoazní list s literárně uměleckým zaměřením; vycházel v Hamburku 1825—1878. — 153, 168, 172, 640, 675

„*Gazette*", viz „*The London Gazette*"

„*Genfer Grenzpost. Eine Wochenschrift für Politik, Wissenschaft und Kunst*" [„Ženevská pohraniční stráž. Týdeník pro politiku, vědu a umění"] — vycházel německy v Ženevě 1860—1861; redigoval jej Brass. — 163, 168, 172, 185

„*Gerichtszeitung*", viz „*Preussische Gerichts-Zeitung*"

„*The Globe and Traveller*" [„Svět a cestovatel"] — deník, vycházel v Londýně, od roku 1803; orgán whigů, od roku 1866 konzervativců. — 192

„*Die Grenzboten. Zeitschrift für Politik und Literatur*" [Zprávy z pohraničí. Časopis pro politiku a literaturu"] — liberální týdeník, vycházel v Lipsku 1841 až 1922. — 469

„*Grenzpost*", viz „*Genfer Grenzpost*"

„*The Griffin Union*", viz „*The American Union*"

„*Guardians*", viz „*The Manchester Guardian*"

„*Hamburger Correspondent*", viz „*Staats- und Gelehrte Zeitung des Hamburgischen unparteiischen Correspondenten*"

„*Hamburger Nachrichten*" [„Hamburské zprávy"] — deník založený v Hamburku 1792; za revoluce 1848 až 1849 vyjadřoval zájmy té části buržoazie, která se zasazovala o říšskou ústavu; v letech reakce byl na straně pruské monarchie, od poloviny osmdesátých let otevřeně podporoval Bismarcka. — 153

„*Handels-Courier*", viz „*Schweizer Handels-Courier*"

„*Hannoversche Zeitung*" [„Hannoverské noviny"] — deník hannoverské vlády, založený 1842. — 38

„*Hermann. Deutsches Wochenblatt aus London*" [„Hermann. Německý týdeník z Londýna"] — orgán německých maloburžoazně demokratických emigrantů; vycházel německy v Londýně od ledna 1859; od ledna do července 1859 byl vydavatelem a redaktorem listu Gottfried Kinkel. — 30, 47, 48, 56, 62, 142, 154, 181, 191, 210, 214, 215, 494, 522, 544, 598, 602, 691

„*Historische Deutsche Monatsschrift*" [„Historický německý měsíčník"] — časopis, vycházel v Brunšviku. — 154

„*How do you do*" [„Dobrý den"] — německý humoristický týdeník, vydával jej v Londýně Louis Drucker, redigoval Bettziech. — 175

„*Illinois Staats-Zeitung*" [„Illinoiské státní noviny"] — týdeník, vycházel německy v Illinois (USA) 1851 až 1922. — 583

„*The Illustrated London News*" („Ilustrované londýnské noviny"] — ilustrovaný týdeník, vychází v Londýně od 1842; vycházel také v jiných jazycích. — 154

„*Illustrirte Zeitung*" [„Ilustrované noviny"] — týdeník, vycházel v Lipsku 1843—1944; v polovině 19. stol. měl umírněně liberální zaměření. — 154

„*The Jackson Mississippian*" [„Jacksonský Mississippan"] — noviny, vycházely v Jacksonu (stát Mississippi) 1832—1865. — 222

„*Journal de St.-Pétersbourg*“ [„Petrohradské noviny“] — orgán ruského ministerstva zahraničních věcí, vycházel pod tímto názvem francouzsky třikrát týdně 1825—1814. — 439

„*Karlsruher Zeitung*“ [„Karlsružské noviny“] — deník založený 1757; během kampaně za říšskou ústavu 1849 vycházel jako orgán prozatímní bádenské vlády. — 38, 153

„*Kladderadatsch*“ [„Bác“] — ilustrovaný politicko-satirický týdeník; vycházel v Berlíně 1848—1944; původně list levých liberálů, sloužil později reakci. — 226

„*Kölnischer Anzeiger und Rheinische Handels-Zeitung*“ [„Kolínský věstník a Porýnské obchodní noviny“] — deník, vycházel pod tímto názvem v šedesátých letech 19. stol. — 176, 640

„*Kölnische Zeitung*“ [„Kolínské noviny“] — deník, vycházel v Kolíně nad Rýnem 1807—1845; orgán porýnské velkoburžoazie a nacionálně liberální strany; v sedmdesátých letech mluvčím Bismarckovy politiky. 1831 byl vydavatelem listu Dumont. — 17, 44, 53, 55, 63, 90, 153, 170, 179, 484, 499, 523, 525, 532, 598, 602, 604, 640, 739

„Колоколь“ [„Kolokol“ —„Zvon“] — ruské revolučně demokratické noviny, které vydávali Alexandr Ivanovič Gercen a Nikolaj Platonovič Ogarjov rusky v Londýně 1857—1865, v Ženevě 1867, 1868—1869 francouzsky s ruskými přílohami. — 372, 374

„*Königlich privilegirte Berlinische Zeitung von Staats- und gelehrten Sachen*“ [„Královsky privilegované berlínské noviny pro záležitosti státu a vědy“] — deník, vycházel v Berlíně od 1785; je také známý jako „Vossische Zeitung“ [„Vossovy noviny“] podle jména majitele. — 581, 598

„*Königlich Preussischer Staats-Anzeiger*“ [„Královský pruský státní věstník“] — deník, vycházel pod tímto názvem v Berlíně 1851—1871; oficiální orgán pruské vlády. — 201

„*Königsberger Hartung'sche Zeitung*“ [„Královecké Hartungovy noviny“] — buržoazní noviny; vycházely pod tímto názvem od 1850 v Královci; byly založeny 1752 a vycházely do 1850 pod názvem „Königlich Preussische Staats-, Kriegs- und Friedens-Zeitung“ [„Královecké noviny k otázkám státu, války a míru“]. — 153

„*Kreuz-Zeitung*“, viz „*Neue Preussische Zeitung*“

„*The Leader*“ [„Vůdce“] — liberální týdeník založený v Londýně 1850. — 546

„*Londoner Deutsche Zeitung*“, viz „*Deutsche Londoner Zeitung*“

„*The London Gazette*“ [„Londýnské noviny“] — vládní orgán; vychází pod tímto názvem dvakrát týdně od 1666. — 460

„*Londoner Litographierte Korrespondenz*“ [„Londýnská litografovaná korespondence“] — informativní bulletin, který vydával v Londýně Schlesinger. — 153

„*The Macon Journal and Messenger*“ [„Maconský žurnál a hlasatel“] — deník; vycházel v Maconu (stát Georgia, USA). — 222

„*Mainzer Zeitung*“ [„Mohučské novi-

ny"] — vycházely od 1802, pod tímto názvem od 1854; v roce 1848 je redigoval Bamberger. — 137

„*Manchester Daily Examiner and Times*" [„Manchesterský denní pozorovatel a Doba"] — liberální noviny; vznikly sloučením listů „Manchester Times" a „Manchester Examiner"; ve čtyřicátých až šedesátých letech podporovaly freetradery; vycházely pod různými názvy 1848—1894. — 270

„*The Manchester Guardian*" [„Manchesterský strážce"] — deník založený 1821, orgán stoupenců svobodného obchodu (freetraderů), později liberální strany. — 113, 135, 138, 154, 181, 230, 239, 375, 437

„*Mannheimer Journal*" [„Mannheimský časopis"] — deník založený 1790; vycházel pod tímto názvem do roku 1886 v Mannheimu. — 153

„*Märkische Volks-Zeitung*" [„Lidové noviny (vestfálské) Marky"] — vycházely v Hagenu. — 709

„*Militärische Blätter*" [„Vojenskélisty"] — týdeník; vycházel v Berlíně 1860—1874. — 23

„*Militärwochenblatt*", viz „*Militärische Blätter*"

„*Mittelrheinische Zeitung*" [„Noviny Středního Porýní"] — buržoazní deník, založený v březnu 1848; vycházel pod tímto názvem ve Wiesbadenu 1851—1874. — 73, 597

„*Mobile Advertiser and Register*" [„Mobilský věstník a kronika"] — noviny, jež vycházely pod tímto názvem 1861—1863 v Mobile (stát Alabama, USA). — 222

„*Le Moniteur universel*" [„Všeobecný zpravodaj"] — deník, vycházel v Paříži 1789—1901; 1799—1869 oficiální vládní orgán. — 105, 382

„*Morgenblatt für gebildete Leser*" [„Ranní list pro vzdělané čtenáře"] — literární deník, vycházel 1807—1865 ve Stuttgartu a Tübingen. — 154, 506

„*The Morning Advertiser*" [„Ranní oznamovatel"] — deník, vycházel v Londýně 1794—1934; v padesátých a šedesátých letech orgán radikální buržoazie. — 166, 516, 546, 550

„*The Morning Herald*" [„Ranní hlasatel"] — konzervativní deník, vycházel v Londýně 1780—1869. — 272, 370

„*The Morning Post*" [„Ranní pošta"] — konzervativní deník; vycházel v Londýně 1772—1937; v polovině 19. století byl orgánem pravého křídla whigů, seskupeného kolem Palmerstona. — 456, 742

„*The Morning Star*" [„Jitřenka"] — deník, orgán freetraderů; vycházel v Londýně 1856—1869. — 46, 272, 370, 473

„*Le National*" [„Národní noviny"] — deník, vycházel v Paříži 1830—1851; ve čtyřicátých letech orgán umírněných buržoazních republikánů. — 586

„*National-Zeitung*" [„Národní noviny"] — deník, vycházel v Berlíně 1848—1915; v padesátých letech měl liberální zaměření. — 20, 29, 33, 35, 36, 40, 43, 44, 46, 47, 52, 54, 55, 63, 93, 96, 97, 107, 118, 128, 143, 153, 200, 268, 494, 495, 499, 503—308, 514, 517, 521, 524, 525, 529—539, 545, 551, 552, 555, 557, 559—564, 571, 576, 581, 583, 602, 611, 625, 626, 634

„*La Nazione. Giornale politico quotidiano*" [„Národ. Politický deník"] — vy-

cházel ve Florencii od 1859. — 184, 190

„*Neue Deutsche Zeitung. Organ der Demokratie*“ [„Nové německé noviny. Orgán demokracie“] — demokratický deník, vycházel od 1. července 1848 do 1. dubna 1849 v Darmstadtu a pak do 1850 ve Frankfurtě n. Moh.; redaktorem byl Otto Lüning, Joseph Weydemeyer a Georg Günther. — 564, 583

„*Neu-England-Zeitung*“ [„Novoanglické noviny“] — demokratický list, který vydávali v Bostonu (v USA) němečtí emigranti od 1852; spolupracovníkem listu byl Joseph Weydemeyer. — 562

„*Neue Oder-Zeitung*“ [„Nové oderské noviny“] — buržoazně demokratický deník, vycházel ve Vratislavi 1849—1855; byl založen v březnu 1849, když se rozštěpila redakce opozičních katolických novin „Allgemeine Oder-Zeitung“, které vycházely od 1846. V padesátých letech patřily k nejradikálnějším novinám v Německu a pruská vláda je proto pronásledovala; ve vedení redakce byli buržoazní demokraté Temme, Stein a Elsner, který byl od září 1855 šéfredaktorem; 1855 byl londýnským dopisovatelem těchto novin Marx. — 506, 532, 554

„*Das Neue Portfolio. Eine Sammlung wichtiger Dokumente und Aktenstücke zur Zeitgeschichte*“ [„Nový portfej. Sbírka důležitých dokumentů a listin k soudobým dějinám“] — periodická sbírka diplomatických materiálů, vycházela v Berlíně 1859—1860 za redakce Eduarda Fischela (pozn. 27). — 24, 609

„*Neue Preussische Zeitung*“ [„Nové pruské noviny“] — deník, vycházel v Berlíně od června 1848 do 1938; extrémně reakční orgán pruského junkerstva a vysoké šlechty; za Bismarckovy éry hlavní orgán konzervativců; je znám také pod názvem „Kreuz-Zeitung“ [„Křížové noviny“] podle řádu Železného kříže, zobrazeného v záhlaví. — 116, 153, 170, 178, 201, 240, 354, 404, 539, 549, 640, 643

„*Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie*“ [„Nové porýnské noviny. Orgán demokracie“] — bojový orgán revolučního proletářského křídla německé demokracie za revoluce 1848—1849; vycházel jako deník v Kolíně nad Rýnem za Marxovy redakce od 1. června 1848 do 19. května 1849; členy redakce byli také Bedřich Engels, Wilhelm Wolff, Georg Weerth, Ferdinand Wolff, Ernst Dronke, Heinrich Bürgers a Ferdinand Freiligrath. — 92, 128, 180, 202, 458, 472, 553—555, 557, 563—568, 581, 629, 750

„*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische revue*“ [„Nové porýnské noviny. Politicko-ekonomická revue“] — časopis, který Marx a Engels založili v prosinci 1849 a vydávali do listopadu 1850; teoretický orgán Svazu komunistů. — 561, 567, 648

„*Neue Schweizer Zeitung. Eine Wochenschrift für Politik, Wissenschaft und Kunst*“ [„Nové švýcarské noviny. Týdeník pro politiku, vědu a umění“] — buržoazně radikální týdeník, vycházel za redakce německého emigranta Augusta Brasse 1859—1860 v Ženevě. — 570, 582

„*Neue Süddeutsche Zeitung*“, viz „*Süddeutsche Zeitung*“

„*Die Neue Zeit*“ [„Nová doba“] — dělnický list, orgán německých emigrantů; vycházel od června 1858 do dubna 1859 v Londýně. — 546

„*Neue Zürcher Zeitung*“ [„Nové curyšské noviny“] — buržoazní noviny, vycházely německy v Curychu od 1821; v padesátých a šedesátých letech 19. stol. podporovaly bonapartismus. — 154

„*New Orleans Paper*“, viz „*Die Tägliche Deutsche Zeitung*“

„*The New Orleans True Delta*“ [„Věrná delta New Orleansu“] — noviny, vycházely v New Orleansu (stát Louisiana, USA) 1835—1866. — 222

„*New-York Daily Tribune*“ [„Newyorská denní tribuna“] — deník, vycházel 1841—1924; založil jej význačný americký novinář a politik Horace Greeley; do poloviny padesátých let orgán levého křídla amerických whigů, potom orgán republikánské strany; ve čtyřicátých až padesátých letech zaujímal pokrokové stanovisko a bojoval proti otrokářství; od srpna 1851 do března 1862 byli jeho spolupracovníky Marx a Engels (pozn. 10). — 18, 21, 46, 62, 82, 91, 102, 107, 120, 135, 140, 158, 178, 179, 187, 188, 192, 212, 228, 230, 233, 235, 237, 238, 248, 257, 261, 266, 270, 275, 308, 318, 354, 496, 531, 532, 548, 551, 555, 560, 562, 567, 571, 572, 577, 636, 647, 651, 660, 692, 715, 749

„*New-Yorker Abendzeitung*“ [„Newyorský večerník“] — maloburžoazně-demokratické noviny vydávané německými emigranty v USA v padesátých letech 19. století. — 154

„*New-Yorker Criminal-Zeitung*“, viz „*Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung*“

„*New-Yorker Staatszeitung*“ [„Newyorské státní noviny“] — německý demokratický deník, vycházel od 1834 v New Yorku; později orgán demokratické strany USA. — 62, 154

„*The New York Herald*“ [„Newyorský hlasatel“] — deník, orgán republikánské strany; vycházel v New Yorku 1835—1924. — 257

„*The New York Times*“ [„Newyorská doba“] — deník, založený 1851, orgán republikánské strany. — 573

„*New-York Tribune*“, viz „*New-York Daily Tribune*“

„*Niederrheinische Volks-Zeitung. Düsseldorfer Journal*“ [„Dolnorýnské lidové noviny. Düsseldorfský časopis“] — deník; vycházel v Düsseldorfu 1848 až 1862; od 1863 vycházel pod názvem „Rheinische Zeitung“ [„Porýnské noviny“]. — 709

„*Nordstern*“ [„Severka“] — německý deník, který vycházel v Hamburku 1860—1866; od 1863 měl lassallovské zaměření. — 192, 419

„*The North Alabamian*“ [„Severní Alabaman“] — týdeník; vycházel pod tímto názvem 1831—1907 v Tuscumbii (stát Alabama, USA). — 222

„*North British Daily Mail*“ [„Severobritská denní pošta“] — deník založený v Glasgowě; orgán liberální buržoazie. — 388

„*The Observer*“ [„Pozorovatel“] — konzervativní týdeník; vychází v Londýně od 1791. — 129

„*L'Opinion nationale*“ [„Národní smýš-

lení"] — deník, vycházel v Paříži 1859—1874. — 128

„*Ost-Deutsche Post*" [„Východoněmecká pošta"] — rakouský umírněně liberální deník; vycházel ve Vídni 1848—1866. — 154

„*The People's Paper*" [„Lidové noviny"] — charakteristický týdeník, který založil v květnu 1852 v Londýně Ernest Jones; Marx a Engels spolupracovali s listem od října 1852 do prosince 1856; v červnu 1858 přešel list do rukou buržoazních podnikatelů. — 546, 567, 611

„*Petersburger Journal*", viz „*Journal de St.-Pétersbourg*"

„*Portfolio*", viz „*Das Neue Porfolio*"

„*Press*", viz „*The Free Press*"

„*Die Presse*" [„Tisk"] — rakouský liberální deník, vycházel ve Vídni 1848—1896; 1861—1862, kdy byl zaměřen protibonapartisticky a opozičně, vycházely v něm Marxovy články a zprávy (pozn. 196). — 154, 195, 205, 230, 233, 236, 237, 245, 246, 251, 253, 256, 261, 264, 268, 284, 301, 308, 672, 705

„*Preussische Gerichts-Zeitung. Organ des Deutschen Juristentages*" [„Pruské soudní noviny. Orgán německých právníků"] — liberální týdeník, vycházel v Berlíně 1859—1866; od čísla 44 v roce 1861 vycházel pod názvem „Deutsche Gerichts-Zeitung"; jejich šéfredaktorem byl Hiersemenzel. — 177, 197

„*Preussisches Wochenblatt*" [„Pruský týdeník"] — konzervativní týdeník; vycházel v Berlíně 1851—1861. — 188

„*Preussische Zeitung*" [„Pruské noviny"] — vycházely v Berlíně. — 201, 657

„*Le Progrès de Lyon*" [„Lyonský pokrok"] — buržoazní deník, vycházel v Lyonu od 1860. — 274

„*Publicist*" [„Publicista"] — německý časopis, vycházel v Berlíně od 1845. — 30, 44, 55, 154, 172, 499

„*Die Reform*" [„Reforma"] — liberální deník, vycházel v Hamburku 1848 až 1892. — 44, 69, 93, 142, 143, 153, 154, 162, 172, 499, 570

„*Die Republik der Arbeiter*" [„Dělnická republika"] — týdeník, který vydával Wilhelm Weitling v New Yorku 1850—1855; tlumočil názory stoupenců sektářského rovnostářského komunismu. — 553

„*Die Revolution*" [„Revoluce"] — komunistický týdeník, který vydával v New Yorku 1852 Joseph Weydemeyer; pro finanční obtíže vyšla jen dvě čísla v lednu 1852; v květnu a červnu 1852 se podařilo Weydemeyerovi vydat za podpory Adolfa Clusse ještě dvě čísla časopisu s názvem „Die Revolution. Eine Zeitschrift in zwanglosen Heften" [„Revoluce. Neperiodický časopis"]. — 506

„*Revue*", viz „*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*"

„*Reynolds's Newspaper*" [„Reynoldsovy noviny"] — dělnický týdeník, vychází v Londýně od 1850; jeho zakladatel byl maloburžoazní demokrat George William MacArthur Reynolds, který sympatizoval s chartisty; v současné době orgán družstevního hnutí. — 694

„*Rheinische Zeitung*" [„Porýnské noviny"] — buržoazní deník, vycházel v Düsseldorfu 1863—1866 a v Kolíně nad Rýnem 1867—1874. — 457

„*Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe*“ [„Porýnské noviny pro politiku, obchod a průmysl“] — deník, vycházel v Kolíně nad Rýnem od 1. ledna 1842 do 31. března 1843; od dubna 1842 byl Karel Marx spolupracovníkem listu a od října téhož roku jeho šéfredaktorem. Usnesením pruské vlády z 19. a výměrem z 21. ledna 1843 byl list od 1. dubna 1843 zastaven a do té doby podroben přísné cenzuře. — 565

„*Richmond Enquirer*“ [„Richmondský informátor“] — noviny, vycházely pod různými názvy v Richmondu (stát Virgínie 1804—1877. — 419

„*Richmond Examiner*“ [„Richmondský pozorovatel“] — noviny, vycházely v Richmondu (stát Virgínie) 1848 až 1866. — 489

„*Rostocker Zeitung*“ [„Rostocké noviny“] — buržoazní deník, založený 1711; pod tímto názvem vycházel v Rostocku 1847—1927. — 154

„*The Saturday Review of Politics, Literature, Science and Art*“ [„Sobotní přehled politiky, literatury, vědy a umění“] — konzervativní týdeník, vycházel v Londýně 1855—1938. — 154

„*Schlesische Zeitung*“ [„Slezské noviny“] — deník, vycházel ve Vratislavi 1742—1945; v předvečer revoluce 1848—1849 byl orgánem konstitučně monarchistických kruhů, v šedesátých letech 19. stol. konzervativního zaměření. — 197

„*Schwäbischer Merkur und Schwäbische Kronik*“ [„Švábský Merkur a Švábská kronika“] — liberální deník; vycházel ve Stuttgartu 1785—1885. — 154

„*Schweizer Handels-Courier*“ [„Švýcarský obchodní kurýr“] — deník vydávaný v Bielu (kanton Bern); v padesátých a šedesátých letech zastával bonapartistické názory; redakce listu byla v úzkém spojení s Karlem Vogtem. — 36, 528

„*Le Siècle*“ [„Století“] — deník, vycházel v Paříži 1836—1939; v šedesátých letech orgán umírněných republikánů. — 274

„*The Spectator*“ [„Divák“] — liberální týdeník, založený v Londýně 1828; v současné době list konzervativců. — 546

„*Staats- und Gelehrte Zeitung des Hamburgischen unpartheiischen Correspondenten*“ [„Politický a vědecký list hamburského nestranného dopisovatele“] — německý monarchistický deník. — 273

„*Staatszeitung*“, viz „*Tägliche Illinois Staats-Zeitung*“

„*Staatszeitung*“, viz „*Königlich Preussischer Staats-Anzeiger*“

„*The Standard*“ [„Prapor“] — konzervativní deník, založený v Londýně 1827. — 178, 181, 272

„*Star*“, viz „*The Morning Star*“

„*Stimme des Volkes*“ [„Hlas lidu“] — dělnický deník, vycházel německy v Chicagu roku 1860 za redakce J. Weydemeyera. — 109, 580, 583, 585

„*Stimmen der Zeit*“ [„Hlasy doby“] — maloburžoazní měsíčník, který vydával Adolf Kolatschek 1858—1862 nejprve v Gotě, později současně ve Výmaru, Lipsku, Heidelbergu a ve Vídni. — 132, 134, 137, 138, 230, 234

„*Strassburger Correspondent*“ [„Štrasburský korespondent“] — noviny, vy-

cházely ve Štrasburku od 1860. — 68, 70, 170

„*Strassburger Zeitung*", viz „*Strassburger Correspondent*"

„*Süddeutsche Zeitung*" [„Jihoněmecké noviny"] — vycházely pod tímto názvem v Mnichově 1859—1862. — 154

„*Die Tägliche Deutsche Zeitung*" [„Denní německé noviny"] — deník, později týdeník, vycházel v New Orleansu 1847—1907; ve čtyřicátých až padesátých letech orgán maloburžoazně demokratické emigrace. — 62

„*Die Tägliche Illinois Staats-Zeitung*" [„Denní Illinoiské státní noviny"] — vycházely německy v Illinois (USA) 1851—1922. — 583

„*Telegraph*", viz „*The Daily Telegraph*"

„*Le Temps*" [„Doba"] — konzervativní deník, orgán velkoburžoazie; vycházel v Paříži 1861—1943; byl v opozici k druhému císařství. — 274

„*Thusnelda. Teutonisch-satyrisch-humoristisches Klatschblatt*" [„Thusnelda. Teutonský satiricko-humoristický plátek pro klevety"] — časopis, orgán maloburžoazní německé emigrace; vycházel v Londýně 1861. — 229

„*The Times*" [„Doba"] — největší anglický konzervativní deník, byl založen v Londýně 1. ledna 1785; první tři roky vycházel pod názvem „Daily Universal Register" [„Všeobecný denní přehled"]. — 21, 25, 39, 128, 131, 154, 176—178, 181, 230, 246, 275, 284, 286, 292, 354, 370, 380, 382, 383, 419, 431, 437, 453, 460, 464, 590, 603, 741

„*Tribune*", viz „*New-York Daily Tribune*"

„*Trier'sche Zeitung*" [„Trevírské noviny"] — založené 1757 v Trevíru; pod tímto názvem vycházely od 1815; na počátku čtyřicátých let 19. stol. buržoazně radikální orgán; od poloviny čtyřicátých let byly pod vlivem „pravých" socialistů. — 154

„*The Vicksburg Whig*" [„Vicksburský whig"] — noviny, vycházely ve Vicksburgu (stát Mississippi) 1839—1863. — 222

„*Das Volk*" [„Lid"] — týdeník, vycházel německy v Londýně od 7. května do 20. srpna 1859; založen jako oficiální orgán londýnského Německého dělnického vzdělávacího spolku; od druhého čísla se Marx ve velké míře podílel na vydávání listu, začátkem července převzal úplně vedení listu. — 25, 49, 50, 211, 501, 507, 508, 522, 526, 528, 530, 531, 558, 570, 642

„*Volks-Zeitung*" [„Lidové noviny"] — demokratický deník; orgán opoziční liberální buržoazie; vycházel v Berlíně 1853—1889. — 23, 44, 46, 55, 118, 154, 179, 192, 495, 509, 511, 576, 611, 639, 640

„*The Volunteer Journal, for Lancashire and Cheshire*" [„Časopis dobrovolníků pro Lancashire a Cheshire"] — vojenský týdeník, vycházel v Manchesteru 1860—1862; Engels spolupracoval s tímto listem od srpna 1860 do března 1862 (pozn. 121). — 131, 188, 190, 632

„*Vossische Zeitung*", viz „*Königlich privilegirte Berlinische Zeitung von Staats — und gelehrten Sachen*"

„*Weser-Zeitung*" [„Weserské noviny"] — buržoazně liberální noviny, vycházely v Brémách 1844—1930. — 496

„*Wochenblatt des Nationalvereins*“, viz „*Wochenschrift des Nationalvereins*“
„*Wochenschau des Nationalvereins*“, viz „*Wochenschrift des Nationalvereins*“
„*Wochenschrift des Nationalvereins*“ [„Týdeník Národního spolku“] — orgán Národního spolku; vycházel pod tímto názvem v Koburgu 1860 až 1865. — 154, 171, 188
„*Zeitung für Norddeutschland*“ [„Noviny pro severní Německo“] — ranní noviny liberálního směru, vycházely v Hannoveru 1848—1872. — 154, 274, 640
„*Zürcher Neue Zeitung*“, viz „*Neue Zürcher Zeitung*“
„*Zvon*“, viz „Колоколь“

VYSVĚTLENÍ CIZÍCH SLOV A ODBORNÝCH TERMÍNŮ

abolicionismus — hnutí za zrušení otroctví v USA v 1. pol. 19. století
a dato — po datu vystavení směnky
ad acta — odložit, založit
ad oculos — názorně
ad rem — k věci
ad vocem — co se týče, stran...
aeskulapovská pomoc — žertovně: lékařská pomoc
afekce — choroba
affidavit — prohlášení před soudem, které má platnost přísežné soudní výpovědi
afinita — slučivost, chemická schopnost prvků slučovat se s jinými
akcept — přijetí; písemné prohlášení na směnce, jímž osoba, která má směnku platit, potvrzuje svůj závazek (směnku *akceptuje*)
akceptovat — přijmout; potvrdit svůj směnečný závazek
alegoricky — obrazně
alias — čili, jinak, jinými slovy
all right — správně, v pořádku
alumnus — chovanec bohosloveckého ústavu
amplifikace — rozšíření, rozhojnění
anémie — chudokrevnost
anonce — oznámení, nabídka v novinách
antipod — protinožec
apatie — lhostejnost, netečnost; stav, kdy nemocný nevnímá
apoplexie — náhlé bezvědomí se ztrátou pohybů i vnímání vlivem poruch mozkových cév; mrtvice
apoteóza — nadšená oslava
au revoir — na shledanou
avizo — návěstí; zde zpráva výstavce směnky směnečníkovi, proč byla na něho směnka vystavena a jaké má náležitosti

bonne grace — dobrá vůle
bilance — účetní rozvaha podniku
bonhomie — dobrodružnost, dobrosrdečnost
casus belli — důvod k válce
c/o (care of) — prostřednictvím koho, na adresu
crescendo — postupné zesilování

debitum — dluh
deminutivní — zdrobňující, zdrobnělý
de novo — znovu
detašovat — oddělit, vyčlenit
dezavuace — vyvrácení, popření, odmítnutí prohlášení
diametrálně — úplně, naprosto opačně
dilema — nutnost volby mezi dvěma stejně nepříjemnými možnostmi
diskontovat — prodat nebo koupit směnku před lhůtou splatnosti, při čemž se sráží úrok z nominální ceny, *diskont*

disparátní — různorodý, různý
ditto — totéž, rovněž

efemérní — pomíjivý, prchavý
eklektický — nepůvodní a netvůrčí, směšující různorodé myšlenkové prvky
ekvivalent — rovnocenná náhrada
en passant — mimochodem
entuziasmus — nadšení, zanícení
Esq. (Esquire) — v Anglii označení osoby společensky výše postavené; jeho blahorodí, urozenost
et consortes — a společníci, a druhové
excepto — s výjimkou
exempce — vynětí, zde z daňové povinnosti
exkrement — výměšek, výkal, výmět
ex officio — z úřední povinnosti, z titulu funkce
expertiza — znalecký posudek, znalecké doznání, dobrozdání
exudace — tvoření zánětlivých výpotků

faktótum — něčí pravá ruka
fámulus — pomocník, přisluhovač
flibustýr — pirát, korzár

genealogie — pomocná věda historická zabývající se studiem rodokmenů
guinea — anglická zlatá mince, 21 šilinků

hac via — touto cestou
hoc est — což je
homeopatický — podle homeopatie, tj. léčení nemoci podáváním minimálních dávek léků, které vyvolají u zdravého člověka příznaky nemoci
horribile dictu — ó hrůzo!
hyperémie — překrvení orgánu
cholerína — lehká forma cholery

ibidem — tamtéž
i. e. (id est) — to jest
inkognito — na zapřenou, pod cizím jménem
in contumatiam — v nepřítomnosti
indosament — rubopis, kterým se převádí práva ze směnky na jinou osobu
indosovat — převádět směnku rubopisem na jinou osobu
inkriminovaný — pro nějž je někdo volán k odpovědnosti
in monetibus — v peněžních záležitostech
in natura — skutečně, v přirozené podobě
in nuce — v jádře, v podstatě
in partibus (infidelium) — v zemi nevěřících, tj. jen podle jména
in re — ve věci, ve při
insinuovat — namlouvat, křivě podezírat, obviňovat
inzultovat — napadat, urážet

jurisprudence — právní věda, právnictví

kaperské listy (lapačské listy) — zmocnění, které dostávaly za války obchodní lodě od své vlády k zajímání nepřátelských lodí
kataplasma — teplý kašový obklad
kolchicin — alkaloid obsažený v ocúnu, užívaný jako utišující prostředek při dně
kolize — střetnutí; dramatická zápletka
konfirmace — slavnostní přijetí za dospělého člena evangelické církve (biřmování)
konduita — popis chování
konsiderace — pojetí, úvaha
konskripce — soupis branců k odvodu
kontrasignovat — spolupodepsat
kvintesence — tresť; podstata, jádro věci

kvorum — minimální počet, vyžadovaný např. ve sněmovně pro způsobilost jednání

latentní — skrytý, utajený
leviatan — vodní příšera, mořský netvor

magnum opus — veledílo
magnus — veliký
mater dolorosa — matka sedmibolestná (Marie)
mater peccavi — matko, zhřešil jsem
materiální právo — hmotné právo (na rozdíl od procesního)
mediatizovat — podřizovat, podřídit vládě jiného státu
meningitis — zánět mozkových blan
militaria — obor vojenských záležitostí
mon cher — můj milý
morganatické manželství — stavovsky nerovné manželství
mutatis mutandis — s příslušnými změnami

neadekvátnost — nepřiměřenost, neshodnost
nominální — formální, podle jména
notabene — a k tomu, kromě toho; všimni si, nepřehlédni

oligarchie — nadvláda několika jedinců
old boy — starý brachu, kamaráde
opus — dílo
orákulum — prorok, autorita, vůdce
ordinární — nízký, hrubý, sprostý; všední
originaliter — původně

par excellence — zvláště, především, v pravém slova smyslu
paroxysmus — prudký záchvat, vrcholný bod choroby
pars — část, díl
parvenu — povýšenec
pater familias — hlava rodiny, pán domu v římské společnosti
pauvre diable — chudák
per abusum — pokoutně
per usum — v praxi
père — otec
plédovat — obhajovat něco (zpravidla před soudem)
post festum — potom, pozdě
per pedes — pěšky
precedens — rozhodnutí, podle kterého se postupuje v případech obdobných
prima facie — na první pohled, zdánlivě
privatin — soukromě
prolongace — prodloužení lhůty, odročení splatnosti
promptní — pohotový, rychlý
pro nunc — prozatím

quoad — co se týče

religiózní — oddaný náboženské víře, nábožensky založený
renaturalizace — opětné udělení státní příslušnosti
renomáž — vychloubání
resumé — shrnutí, stručný obsah
revers — prohlášení právně významného obsahu

saldo — v účetnictví rozdíl mezi součtem zápisů na straně „má dáti" a na straně „dal"
saludi — pozdravy
salut — pozdrav
sankce — potvrzení pravoplatnosti
satis superque — víc než dost
secese — odštěpení; odtržení otrokářských států od Severoamerické unie roku 1861
secundo — za druhé

scholia — kritické vysvětlivky, připisované na okraj antických textů
sofistika — vědomé užívání klamných důkazů a úsudků
status quo — nynější stav
sub auspiciis — pod vedením
subsidie — podpora, peněžní příspěvek
substance — podstata
subsumpce — zařazení jednotlivého případu do všeobecného pravidla; podřízení pojmu zvláštního pojmu obecnému
suma sumárum — celkem, úhrnem

šantáž — nátlak, vydírání

testimonium, testimonia — svědectví, důkazy
testimonium pietatis — nekrolog, článek o zemřelém
tout à vous — váš oddaný; vám k službám
triviální — obyčejný, základní, jednoduchý
tutti quanti — všichni takoví, jim podobní

uzurpovat — násilně ovládnout, uchvátit

verbotenus — doslovně
verte — obrať
via — přes
vide — viz
vindikovat — uplatňovat nárok na něco; zde: přisuzovat, vyhrazovat
vistasměnka — směnka na viděnou, splatná kdykoli na předložení, event. kdykoli po stanovené lhůtě
vulgo — prostě řečeno, neboli
well — dobrá!

OBSAH

Předmluva k českému vydání 7—11

PRVNÍ ČÁST

Korespondence mezi Marxem a Engelsem
Leden 1860 až září 1864

1860

1 – Marx Engelsovi – po 11. lednu 17—19
2 – Marx Engelsovi – 25. ledna 20
3 – Engels Marxovi – 26. ledna 21—22
4 – Marx Engelsovi – 28. ledna 23—25
5 – Engels Marxovi – 31. ledna 26—28
6 – Marx Engelsovi – 31. ledna 29—30
7 – Engels Marxovi – 1. února 31—32
8 – Engels Marxovi – 2. února 33—34
9 – Marx Engelsovi – 3. února 35—37
10 – Engels Marxovi – 4. února 38—39
11 – Marx Engelsovi – 4. února 40—41
12 – Engels Marxovi – 7. února 42
13 – Marx Engelsovi – 7. února 43—44
14 – Marx Engelsovi – 9. února 45—51
15 – Engels Marxovi – 9. února 52
16 – Engels Marxovi – 12. února 53
17 – Marx Engelsovi – 13. února 54—55

18 – Marx Engelsovi – 14. února 56—57
19 – Marx Engelsovi – 15. února 58
20 – Engels Marxovi – 8. dubna 59—60
21 – Marx Engelsovi – 9. dubna 61—62
22 – Marx Engelsovi – 12. dubna 63—64
23 – Marx Engelsovi – 16. dubna 65—66
24 – Marx Engelsovi – 17. dubna 67—68
25 – Marx Engelsovi – 24. dubna 69—70
26 – Marx Engelsovi – 7. května 71—72
27 – Engels Marxovi – 7. května 73—74
28 – Marx Engelsovi – 8. května 75—76
29 – Engels Marxovi – 10. května 77
30 – Engels Marxovi – 11. května 78
31 – Marx Engelsovi – 28. května 79
32 – Engels Marxovi – 31. května 80—81
33 – Marx Engelsovi – 2. června 82—83
34 – Marx Engelsovi – 14. června 84
35 – Marx Engelsovi – 16. června 85—86
36 – Engels Marxovi – 20. června 87—89
37 – Engels Marxovi – kolem 25. června 90
38 – Marx Engelsovi – 25. června 91—92
39 – Marx Engelsovi – 26. června 93
40 – Engels Marxovi – 26. června 94
41 – Engels Marxovi – 27. června 95
42 – Marx Engelsovi – 28. června 96
43 – Engels Marxovi – kolem 28. června 97—98
44 – Marx Engelsovi – 9. července 99—100
45 – Marx Engelsovi – 17. července 101
46 – Marx Engelsovi – 21. července 102
47 – Engels Marxovi – kolem 23. července 103—104
48 – Marx Engelsovi – 25. července 105
49 – Marx Engelsovi – 29. července 106
50 – Engels Marxovi – 1. srpna 107
51 – Marx Engelsovi – 4. srpna 108
52 – Marx Engelsovi – 27. srpna 109—110
53 – Marx Engelsovi – 29. srpna 111
54 – Marx Engelsovi – 1. září 112
55 – Marx Engelsovi – počátkem září 113

56 – Marx Engelsovi – 13. září 114
57 – Marx Engelsovi – 15. září 115—116
58 – Engels Marxovi – 15. září 117—118
59 – Marx Engelsovi – 20. září 119
60 – Marx Engelsovi – 25. září 120—122
61 – Engels Marxovi – 1. října 123—126
62 – Marx Engelsovi – 2. října 127—129
63 – Engels Marxovi – 5. října 130—132
64 – Marx Engelsovi – 11. října 133
65 – Marx Engelsovi – 25. října 134
66 – Marx Engelsovi – 5. listopadu 135
67 – Marx Engelsovi – 13. listopadu 136—137
68 – Marx Engelsovi – 14. listopadu 138
69 – Marx Engelsovi – 21. listopadu 139
70 – Marx Engelsovi – 23. listopadu 140—141
71 – Marx Engelsovi – 26. listopadu 142—143
72 – Marx Engelsovi – 28. listopadu 144—145
73 – Engels Marxovi – 3. prosince 146—147
74 – Engels Marxovi – 5. prosince 148
75 – Marx Engelsovi – 5. prosince 149—150
76 – Marx Engelsovi – 6. prosince 151—152
77 – Marx Engelsovi – 12. prosince 153—155
78 – Engels Marxovi – 18. prosince 156—157
79 – Marx Engelsovi – 18. prosince 158
80 – Engels Marxovi – 19. prosince 159
81 – Marx Engelsovi – 19. prosince 160—161
82 – Marx Engelsovi – 23. prosince 162
83 – Marx Engelsovi – 26. prosince 163—166
84 – Marx Engelsovi – 27. prosince 167

1861

85 – Marx Engelsovi – 3. ledna 168—169
86 – Engels Marxovi – 7. ledna 170—171
87 – Marx Engelsovi – 8. ledna 172—173
88 – Marx Engelsovi – 10. ledna 174—175
89 – Marx Engelsovi – 18. ledna 176—177

90 – Marx Engelsovi – 22. ledna	178—179
91 – Marx Engelsovi – 29. ledna	180—181
92 – Marx Engelsovi — 31. ledna	182
93 – Engels Marxovi – 31. ledna	183
94 – Marx Engelsovi – 2. února	184—185
95 – Engels Marxovi – 4. února	186
96 – Engels Marxovi – 6. února	187—188
97 – Marx Engelsovi – 14. února	189—190
98 – Marx Engelsovi – 27. února	191—193
99 – Marx Engelsovi – 7. května	194—198
100 – Marx Engelsovi – 10. května	199—203
101 – Marx Engelsovi – 16. května	204
102 – Marx Engelsovi – 10. června	205—206
103 – Engels Marxovi – 12. června	207—209
104 – Marx Engelsovi – 19. června	210—212
105 – Marx Engelsovi – 1. července	213—216
106 – Engels Marxovi – 3. července	217—218
107 – Marx Engelsovi – 5. července	219—223
108 – Marx Engelsovi – 12. července	224—226
109 – Marx Engelsovi – 20. července	227—228
110 – Marx Engelsovi – 3. srpna	229
111 – Marx Engelsovi – 28. září	230—232
112 – Marx Engelsovi – 30. října	233—234
113 – Marx Engelsovi – 6. listopadu	235—236
114 – Marx Engelsovi – 18. listopadu	237—238
115 – Marx Engelsovi – 20. listopadu	239
116 – Engels Marxovi — 27. listopadu	240—241
117 – Engels Marxovi – 2. prosince	242—243
118 – Marx Engelsovi – 5. prosince	244
119 – Marx Engelsovi – 9. prosince	245—246
120 – Marx Engelsovi – 13. prosince	247
121 – Marx Engelsovi – 19. prosince	248—250
122 – Marx Engelsovi – 27. prosince	251—252

1862

123 – Marx Engelsovi – 25. února	253—254
124 – Engels Marxovi – 28. února	255—256
125 – Marx Engelsovi – 3. března	257—258
126 – Engels Marxovi – 5. března	259—260
127 – Marx Engelsovi – 6. března	261—264
128 – Engels Marxovi – kolem 8. března	265
129 – Marx Engelsovi – 15. března	266
130 – Marx Engelsovi – 28. dubna	267—269
131 – Engels Marxovi – 5. května	270—273
132 – Marx Engelsovi – 6. května	274—275
133 – Engels Marxovi – 12. května	276
134 – Engels Marxovi – kolem 18. května	277
135 – Marx Engelsovi – 19. května	278
136 – Engels Marxovi – 23. května	279—282
137 – Marx Engelsovi – 27. května	283—285
138 – Engels Marxovi – 29. května	286
139 – Engels Marxovi – 4. června	287—289
140 – Marx Engelsovi – kolem 6. června	290
141 – Marx Engelsovi – 18. června	291—293
142 – Engels Marxovi – kolem 3. července	294
143 – Marx Engelsovi – 5. července	295
144 – Marx Engelsovi – 11. července	296
145 – Marx Engelsovi – 21. července	297
146 – Engels Marxovi – 30. července	298—300
147 – Marx Engelsovi – 30. července	301—304
148 – Engels Marxovi – 31. července	305
149 – Engels Marxovi – 1. srpna	306—307
150 – Marx Engelsovi – 2. srpna	308—313
151 – Marx Engelsovi – 7. srpna	314—316
152 – Engels Marxovi – 8. srpna	317—318
153 – Marx Engelsovi – 9. srpna	319—320
154 – Engels Marxovi – před 12. srpnem	321
155 – Engels Marxovi – 13. srpna	322
156 – Marx Engelsovi – 14. srpna	323
157 – Marx Engelsovi – 20. srpna	324—326
158 – Engels Marxovi – 21. srpna	327

159 – Engels Marxovi – začátkem září 328
160 – Engels Marxovi – 9. září 329—330
161 – Marx Engelsovi – 10. září 331—332
162 – Engels Marxovi – 16. října 333—334
163 – Marx Engelsovi – 29. října 335—337
164 – Marx Engelsovi – 4. listopadu 338
165 – Engels Marxovi – 5. listopadu 339—340
166 – Marx Engelsovi – 9. listopadu 341
167 – Marx Engelsovi – 14. listopadu 342
168 – Engels Marxovi – 15. listopadu 343—344
169 – Marx Engelsovi – 17. listopadu 345—346
170 – Marx Engelsovi – 20. listopadu 347
171 – Marx Engelsovi – 24. prosince 348—349
172 – Engels Marxovi – 26. prosince 350
173 – Engels Marxovi – 30. prosince 351—352

1863

174 – Marx Engelsovi – 2. ledna 353—355
175 – Engels Marxovi – 7. ledna 356
176 – Marx Engelsovi – 8. ledna 357—358
177 – Engels Marxovi – 13. ledna 359—360
178 – Marx Engelsovi – 24. ledna 361—363
179 – Engels Marxovi – 26. ledna 364—365
180 – Marx Engelsovi – 28. ledna 366—370
181 – Marx Engelsovi – 13. února 371—372
182 – Marx Engelsovi – 17. února 373
183 – Engels Marxovi – 17. února 374—375
184 – Engels Marxovi – 19. února 376
185 – Marx Engelsovi – 20. února 377
186 – Engels Marxovi – kolem 21. února 378
187 – Marx Engelsovi – 21. února 379—380
188 – Marx Engelsovi – 24. března 381—383
189 – Engels Marxovi – 8. dubna 384—386
190 – Marx Engelsovi – 9. dubna 387—390
191 – Marx Engelsovi – 18. dubna 391
192 – Engels Marxovi – 21. dubna 392—394

193 – Engels Marxovi – 20. května 397—398
194 – Marx Engelsovi – 29. května 399—400
195 – Marx Engelsovi – 10. června 401
196 – Engels Marxovi – 11. června 402—404
197 – Marx Engelsovi – 12. června 405—407
198 – Marx Engelsovi – 22. června 408
199 – Engels Marxovi – 24. června 409—410
200 – Marx Engelsovi – 6. července 411—417
201 – Marx Engelsovi – 15. srpna 418—421
202 – Marx Engelsovi – 12. září 422—424
203 – Engels Marxovi – 24. listopadu 425—426
204 – Marx Engelsovi – 2. prosince 427
205 – Engels Marxovi – 3. prosince 428—429
206 – Marx Engelsovi – 4. prosince 430—431
207 – Marx Engelsovi – 22. prosince 432—433
208 – Marx Engelsovi – 27. prosince 434—435

1864

209 – Engels Marxovi – 3. ledna 436—437
210 – Marx Engelsovi – 20. ledna 438—439
211 – Marx Engelsovi – 25. února 440
212 – Marx Engelsovi – 11. března 441
213 – Marx Engelsovi – 19. dubna 442—443
214 – Engels Marxovi – 29. dubna 444—446
215 – Engels Marxovi – 1. května 447—448
216 – Engels Marxovi – 2. května 449—450
217 – Engels Marxovi – 2. května 451
218 – Marx Engelsovi – 23. května 452
219 – Marx Engelsovi – 26. května 453—454
220 – Engels Marxovi – 30. května 455—456
221 – Marx Engelsovi – 3. června 457—459
222 – Engels Marxovi – 3. června 460—461
223 – Marx Engelsovi – 7. června 462—464
224 – Engels Marxovi – 9. června 467—468
225 – Marx Engelsovi – 16. června 469—470
226 – Marx Engelsovi – 1. července 471

21 – Marx Bertalanu Szemerovi – 13. března 571
22 – Marx Lucienu Léopoldu Jottrandovi – 13. března 572—573
23 – Engels Ferdinandu Lassallovi – 15. března 574—576
24 – Marx justičnímu radovi Weberovi – 27. března 577—578
25 – Marx Bertalanu Szemerovi – 4. dubna 579
26 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 9. dubna 580—581
27 – Marx Georgu Lommelovi – 9. dubna 582—584
28 – Marx Johannu Philippu Beckerovi – 9. dubna 585—586
29 – Engels Emilu Engelsovi – 11. dubna 587
30 – Marx justičnímu radovi Weberovi – 13. dubna 588
31 – Engels Gottfriedu Ermenovi – 19. dubna 589
32 – Marx justičnímu radovi Weberovi – 21. dubna 590
33 – Marx Georgu Rheinländerovi – 24. dubna 591
34 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 24. dubna 592—593
35 – Marx justičnímu radovi Weberovi – 24. dubna 594
36 – Engels Emilu Engelsovi – 25. dubna 595
37 – Marx Eduardu Fischelovi – 8. května 596
38 – Marx Carlu Siebelovi – 15. května 597—599
39 – Marx Eduardu Fischelovi – 1. června 600—601
40 – Marx Ferdinandu Lassallovi – kolem 2. června 602—612
41 – Marx Bertalanu Szemerovi – 2. června 613—614
42 – Marx Johannu Philippu Beckerovi – 23. června 615—616
43 – Marx justičnímu radovi Weberovi – 2. srpna 617
44 – Engels Jenny Marxové – 15. srpna 618—619
45 – Marx justičnímu radovi Weberovi – 20. srpna 620
46 – Marx Bertalanu Szemerovi – 21. srpna 621—622
47 – Engels redakci „Allgemeine Militär-Zeitung“ – 24. srpna 623—624
48 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 7. září 625—627
49 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 15. září 628—630
50 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 15. září 631
51 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 2. října 632—633
52 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 23. října 634—635
53 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 5. listopadu 636
54 – Marx Bertalanu Szemerovi – 21. listopadu 637
55 – Marx Bertalanu Szemerovi – 22. listopadu 638
56 – Marx Franzi Dunckerovi – 24. listopadu 639

1861

57 – Marx Carlu Siebelovi – 3. ledna 640—641
58 – Marx Carlu Siebelovi – 3. ledna 642
59 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 16. ledna 643—645
60 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 28. ledna 646
61 – Marx Ferdinandu Freiligrathovi – 7. února 647—648
62 – Engels Elisabetě Engelsové – 13. února 649—650
63 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 15. února 651
64 – Engels Elisabetě Engelsové – 27. února 652—653
65 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 7. března 654—655
66 – Marx Antoinettě Philipsové – 24. března 656—659
67 – Marx Carlu Siebelovi – 28. března 660—661
68 – Marx Carlu Siebelovi – 2. dubna 662—663
69 – Marx Antoinettě Philipsové – 13. dubna 664—666
70 – Engels vedení Schillerova ústavu – kolem 3. května 667—669
71 – Marx Lionu Philipsovi – 6. května 670—672
72 – Marx Ferdinandu Lassalovi – 8. května 673—675
73 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 29. května 676—677
74 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 11. června 678—679
75 – Marx Antoinettě Philipsové – 17. července 680—682
76 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 22. července 683—685
77 – Marx Antoinettě Philipsové – 24. září 686
78 – Marx Louisu Watteauovi – 10. listopadu 687—688

1862

79 – Marx Josefu Valentinu Weberovi – 15. ledna 689
80 – Marx Johannu Philippu Beckerovi – 26. února 690—691
81 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 28. dubna 692—695
82 – Engels Carlu Siebelovi – 4. června 696—697
83 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 16. června 698—701
84 – Engels Ferdinandu Lassallovi – 23. července 702
85 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 13. srpna 703
86 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 14. srpna 704
87 – Marx předsedovi světové výstavy Wilhelmu Schwarzovi – 19. srpna 705

88 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 20. srpna 706—707
89 – Engels Ferdinandu Lassallovi – 21. srpna 708
90 – Marx Wilhelmu Wolffovi – 4. října 709
91 – Marx Ferdinandu Lassallovi – 7. listopadu 710—712
92 – Marx Ferdinandu Freiligrathovi – 15. prosince 713
93 – Marx Ludwigu Kugelmannovi – 28. prosince 714—716

1863

94 – Marx Josefu Valentinu Weberovi – 22. dubna 717
95 – Marx Jenny Marxové – 15. prosince 718—720
96 – Marx Ferdinandu Freiligrathovi – 23. prosince 721

1864

97 – Marx Lionu Philipsovi – 20. února 722—724
98 – Marx Lionu Philipsovi – 29. března 725—727
99 – Marx Lionu Philipsovi – 14. dubna 728—730
100 – Marx Jenny Marxové – 9. května 732
101 – Marx Jenny Marxové – 10. května 733
102 – Marx Jenny Marxové – 13. května 734—735
103 – Marx své dceři Jenny – 17. května 736—737
104 – Engels Hermannu Engelsovi – 24. května 738—739
105 – Marx Lionu Philipsovi – 25. června 740—742
106 – Marx Ferdinandu Freiligrathovi – 12. července 743
107 – Marx Lionu Philipsovi – 17. srpna 744—745
108 – Marx Jenny Marxové – 2. září 746—747
109 – Marx Sophii von Hatzfeldtové – 12. září 748

DODATEK

30a – Marx Móru Perczelovi — 16. dubna 1860 749—750

PŘÍLOHY

1 – Jenny Marxová Engelsovi – 14. srpna 1860 753
2 – Jenny Marxová Engelsovi – po 5. říjnu 1860 754
3 – Jenny Marxová Engelsovi – před 16. březnem 1861 755—756
4 – Jenny Marxová Engelsovi – koncem března 1861 757
5 – Jenny Marxová Engelsovi – počátkem dubna 1861 758—761
6 – Plná moc pro Ferdinanda Lassalla k jednání o Marxovo pruské státní občanství — 12. dubna 1861 762
7 – Jenny Marxová Engelsovi – počátkem listopadu 1863 763
8 – Jenny Marxová Engelsovi – kolem 24. listopadu 1863 764
9 – Jenny Marxová Wilhelmu Liebknechtovi – kolem 24. listopadu 1863 765—766
10 – Jenny Marxová Karlu Friedrichu Moritzi Elsnerovi – polovina června 1864 767

Poznámky 769—861
Jmenný rejstřík 863—914
Postavy z mytologie a krásné literatury 915—917
Seznam literatury 918—947
A. Vlastní díla K. Marxe a B. Engelse 918—926
B. Práce jiných autorů 926—947
I. Spisy, časopisecké články a dokumenty 926—943
II. Časopisecké články bez udání autora 944—947
Rejstřík periodických publikací 948—959
Vysvětlení cizích slov a odborných termínů 960—963

Ilustrace

Portrét Karla Marxe, Londýn 1861	za str. 200
První stránka Engelsova dopisu Marxovi z 20. května 1863	str. 395
Tabulky, které přiložil Marx k dopisu Engelsovi z 6. července 1863	413–414
Portrét Bedřicha Engelse, Manchester 1864	za str. 448
Marxovy poznámky k životopisu Wilhelma Wolffa z července 1864	str. 465
Marxův cestovní pas vystavený 11. dubna 1861	za str. 656
Marxův dopis manželce z 9. května 1864	str. 731

K. MARX—B. ENGELS

SPISY

Svazek 30

Opovědní redaktoři
dr. Zdeněk Dvořáček,
Miroslava Mauthauserová a dr. Oldřich Vyhnalík

Vydalo nakladatelství Svoboda v Praze
jako svou 2914. publikaci

Graficky upravil Milan Hegar

Z nové sazby písmem Baskerville s čtyřmi přílohami. Vytisklo Rudé právo, tiskařské závody, Praha. AA 51,96, VA 54,04. Tematická skupina 00/1. Vydání I.

Cena brož. výt. 17,60 Kčs, váz. výt. 23,— Kčs. 66/202—21—8.7

25—111—69 Kčs 23,—